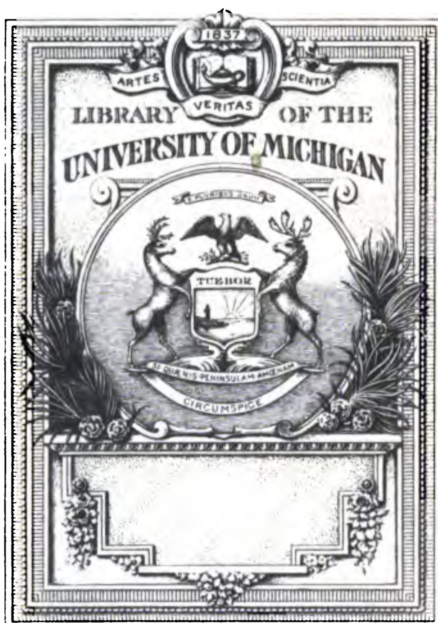

1837
ARTES
VERITAS
SCIENTIA
LIBRARY OF THE
UNIVERSITY OF MICHIGAN
TUEBOR
SI QUÆRIS PENINSULAM AMŒNAM
CIRCUMSPICE

ALGEMEENE
KONST
EN
LETTER-BODE,

VOOR HET JAAR

1828.

I. DEEL.

TE HAARLEM
BIJ DE WED. A. LOOSJES Pz.

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

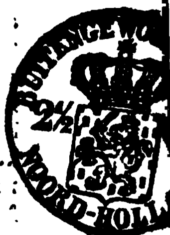
[illegible]

[illegible]

ALGEMEENE KONST- EN LETTER-BODE,

VOOR HET JAAR 1828.

N°. 1. *Vrijdag den 4den Januarij.*

BERIGTEN.

GOUDA *den 23sten December* 1827. Heden overleed alhier in een' bijna zestigjarigen ouderdom de Wel Eerwaarde Heer JOHANNES HERMANNUS KROM, Predikant bij de Hervormde Gemeente in deze stad, door wiens dood, behalve zijne naaste betrekkingen, ook de Godgeleerdheid en letteren een gevoelig verlies lijden. Behalve door enkele Leerredenen, zoo bij zijne vijfentwintigjarige dienst als andere gelegenheden door den druk gemeen gemaakt, gaf hij reeds in 1798 door zijne van de Maatschappij: *Tot Nut van 't Algemeen* met goud bekroonde Prijsverhandeling: „over de beste middelen, om den minvermogenden burger met den inhoud des Bijbels meer en meer bekend te maken," een bewijs van kennis en bekwaamheid om nuttig de pen te voeren. Vijf jaren later (in 1803), wanneer ook het Zeeuwsch Genootschap hem tot deszelfs medelid benoemde, verscheen het eerste stuk van zijn' welgeschreven *Joannes de Dooper*, waarvan in 1804 nog twee stukken volgden, waarmede dit werk volledig kwam. Vervolgens gaf STILLINGS *theorie der Geis-*

Geisterkunde hem aanleiding tot het schrijven van het scherpzinnige werkje, getiteld *Ernst en luim*, in 1816 uitgekomen; en eindelijk nog dit jaar, 1827, kwam zijne *Henriette Stolp* in het licht, zijnde eene onderhoudende geschiedenis ter bevordering van godsdienst, kennis en zedelijkheid, waarmede de schrijver op nieuw naar een' gouden eereprijs der voornoemde Maatschappij dong, doch welke geoordeeld werd meer voor de beschaafde standen ingerigt te zijn, dan het doel der uitschrijving mede bragt. Tot zijn' dood toe, gingen hem de *Bijbelsche Uitlegkunde* en het *beoefenend Christendom* zeer ter harte, waarvan reeds het *Nieuw Christelijk Magazijn* door hem verzameld en in 4 deelen uitgegeven, ten onwederlegbaren blijke verstrekte, maar waarop de *Verzameling van Bijdragen ter bevordering van beide*, door hem gezamenlijk met den Lekkerkerkschen Leeraar B. VAN WILLES in 1826 en dit jaar uitgegeven, in 't bijzonder doelen. Bewerkte hij dus in zijn' kring als Godsdienstleeraar algemeene stichting, ook naar buiten verbreidden zich de stralen van zijne kennis en ijver, en zullen, naar men men mag vertrouwen, menig hart verwarmd, menig verstand opgescherpt hebben.

LEYDEN *den 26sten December.* Gisteren avond verloren de Dichtkunst en Letterkunde alhier, eene harer getrouwe beoefenaressen, door den dood van Mevrouw ANTOINETTE OCKERSE, Weduwe van wijlen Mr. J. P. KLEYN. Deze schrandere en bekwame vrouw bereikte eenen ouderdom van 65 jaren en heeft door onderscheiden lettervruchten zich bij het Nederlandsch publiek voordeelig bekend gemaakt. Door hare echtverbindtenis met een' geletterde en dichter als KLEYN, ontwikkelde zich gunstig haar aanleg voor de poëzij en letterkunde. De eerste uitvloeisels van die ontwikkeling leerde men openbaar kennen uit een' bundel Gedichten, dien zij gezamenlijk met haren echtgenoot in 1792 uitgaf; acht jaren daarna verschenen afzonderlijk hare *Oden en Elegien*, die bij de nagelaten Gedichten van Mr. J. P. KLEYN, in 1809 uitgegeven, ook werden gevonden. Later (in 1817) gaf zij *Nieuwe Dichtkundige Mengelingen* in het licht en in denzelfden jare *Gedichtjes en Vertellingen voor kinderen*; terwijl zij

zij zich daarna onledig hield met haren, ook als schrijver gunstig bekenden, broeder W. A. Ockerse, (niet lange haar in het graf vooruit gegaan) om eene *Gedenkzuil op het graf van Jacobus Bellamy* te stichten, welke in 1822 het licht zag, en een uitmuntend onthaal genoot bij allen, die dezen Zeeuwschen zanger op den waren prijs stellen. Had zij in 1797 reeds door hare *Gedachten bij het Graf van R. Blair* getoond, dat hare pen voor proza en ook voor stichtelijke bedenkingen en bespiegelingen wel versneden mogt heeten, in 1824 en 1825 bleek dit nader door haar geschrift in twee deelen, getiteld: *de Bijbel een bron van Goddelijk onderrigt voor den mensch in zijne dagelijksche levensbetrekkingen*; te gelijk met welk werk het eerste deel van hare *Mengelingen in proza en poezij* verscheen, waarvan het tweede voor weinige weken werd uitgegeven. Zoo bleef zij tot haar verscheiden werkzaam en poogde met de meer dan gewone talenten haar toebedeeld te woekeren, door het rijk van kennis en deugd te gelijk met het gebied der letterkunde en poezij uit te breiden.

BIJZONDERHEDEN

OMTRENT DE GELEERDEN UIT HET GESLACHT DER

BURMAN'S

Meermalen kwam het ons voor, dat niet alleen vreemden, maar ook landgenooten, door de vele en verschillende geleerden uit het geslacht der Burman's, die dikwijls dezelfde voornamen droegen, in onzekerheid gebragt zijn, omtrent de personen der schrijvers of uitgevers, welke dien naam dragen. Niet minder dan negen Burman's verdienen onder de Nederlandsche geleerden geplaatst te worden, waaronder drie den voornaam van Frans en drie dien van Pieter gemeen hadden.

Daar het intusschen voor de beoefeneren der letteren, bijzonder der Latijnsche letteren, niet onbelangrijk

is, te weten, dat b. v. Pieter Burman, die den Propertius heeft uitgegeven, niet die is, welke Ovidius heeft bewerkt, meenen wij door de mededeeling der volgende bijzonderheden, waarin wij, zoo wij meenen, het *suum cuique* getrouw hebben gehandhaafd, geene ondienst te doen.

Frans Burman (zoon van den Predikant Pieter Burman, eerst te Frankenthal en naderhand te Emmerik) werd geboren te Leyden in 1628. Hij werd Hoogleeraar in de Godgeleerdheid te Utrecht en schreef Commentarien op verschillende gedeelten van de Heilige Schrift, de boeken der Koningen, Samuel enz.

Pieter Burman, zoon van den voorgaanden, werd geboren te Utrecht 6 Julij 1668. Hij had te Utrecht en te Leyden Graevius en Gronovius tot zijne leermeesters. Hij deed buitenlandsche reizen, en vergeleek met wetenschappelijke oogmerken vele oude handschriften. Hij werd Advokaat te Utrecht en gaf uit 1694 *de vectigalibus populi Rom.* Later en wel in 1696, werd hij aldaar Prof. *Lit. et Eloq.*, in 1715 ging hij als zoodanig naar Leyden over. Hij muntte meer uit door geleerdheid dan door smaak. Zijne twistschriften waren bitter en veroorzaakten hem vele vijanden. De uitgaven van Ovidius, Virgilius, Quinctilianus, Petronius, Phaedrus enz. zijn van hem.

Een zoon van dezen was Caspar Burman, die den Hadrianus Sextus en het *Trajectum eruditum* uitgaf, lid was der Regering te Utrecht en in 1757 stierf.

Een andere zoon, van denzelfden Frans genaamd, was in Militaire dienst gegaan.

Frans Burman, die een jongere broeder was van Pieter, werd geboren te Utrecht in 1671. Na op verschillende plaatsen het Evangelie te hebben verkondigd, werd hij in 1715 Hoogleeraar in de Godgeleerdheid te Utrecht.

Hij liet na vier zoons: *a.* Abraham, Koopman te Amsterdam.

b. Frans, eerst Predikant te Nijmegen, naderhand 1742, Hoogleeraar in de Godgeleerdheid te Utrecht.

d. Jan, geboren 1707, gest. 1780, Prof. *Botan.* te Amsterdam, sedert 1738 en

d. Pieter, geboren 1714 te Amsterdam, alwaar zijn vader toen nog Predikant was. Zijn oom Pieter, de groote letterkundige, voedde hem op en aan dezen had hij zijnen warmen ijver voor de studie der oude letteren te danken. Hij genoot ook het onderwijs van Duker en Drakenborch. Hij werd 1735 Prof. *Lit. et Eloq.* te Franeker (in de plaats van Wesseling, die toen naar Utrecht ging) en volgde in 1742 d'Orville op aan het Amsterdamsche Athenaeum. Hij maakte zeer fraaije Latijnsche verzen en geleek in vele opzigten naar zijnen oom en naamgenoot, ook in zijne oploopendheid. Zijne hooggaande vijandschap met Klotz en Saxe bewijst zulks. Harles heeft in zijn leven en in dat van Klotz daarvan de bijzonderheden medegedeeld. De Aristophanes, Propertius enz. zijn van hem. Hij stierf 24 Junij 1778.

Nicolaas Laurens, was zoon van Jan, hij volgde dezen op in 1780 en stierf 1793.

PROGRAMMA

VAN

TEYLERS TWEEDE GENOOTSCHAP,

voor den jare 1828.

Teylers Tweede Genootschap stelt de volgende vraag voor:

"Daar de tot dus verre opgegevene theoriën, waardoor men getracht heeft de oorzaken van de tegenwoordige gesteldheid der Aarde aan hare oppervlakte, en de groote omwentelingen, die dezelve herhaalde reizen ondergaan heeft, te verklaren, grootdeels ongegrond zijn, en meer en meer onvoldoende zijn bevonden, naar mate men meer naauwkeurige kennis heeft verkregen van de groote verscheidenheid der delfstoffen en derzelver ligging; en daar het bij elke wetenschap van groot belang voor hare uitbreiding is, dat men

hetgeen door waarnemingen volkomen bewezen is; wel weet te onderscheiden van ongegronde of onbewezen stellingen, waaraan, wanneer zij aan ontwijfelbare waarnemingen getoetst worden, hoogstens eene meerdere of mindere waarschijnlijkheid kan worden toegekend, zoo wordt gevraagd:

Eene Verhandeling, waarin, hetgeen men thans van Geologie waarlijk wel weet, volledig, duidelijk en bondig is voorgesteld, en dit van stellingen, die geenen genoegzamen grond hebben, beter en duidelijker onderscheiden is, dan in eenig aan het Genootschap bekend geworden Geologisch geschrift en waarin ook tevens het zwakke of min bewezene van zoodanige geologische verklaringen, waarvan nog verdedigers of aanhangers worden gevonden, of die in lateren tijd eenigen opgang gemaakt hebben, kortelijk is aangetoond.

Ter beantwoording dezer vraag verlangt het Genootschap:

Een beknopt overzigt van het geen men thans weet: 1°. Van de verschillende gesteldheid der Aarde aan hare oppervlakte; 2°. Van die Steen- of Rotsfoort, welke men, wegens haren aard en ligging *primitive* noemt; 3°. Van de verschillende ligging en opeenvolging der onderscheidene lagen van delfstoffen, het zij *primitive* of *secondaire*, waaruit de Aarde aan hare oppervlakte grootdeels bestaat; 4°. Van derzelver verschillende opeenvolgende formatien in onderscheidene tijdperken; 5°. Van de kenmerken waaruit duidelijk blijkt, hoe de verschillende formatien ontstaan zijn; 6°. Van de veelvuldige omwentelingen en verstoringen, die daarin, zoo als blijkt uit hetgeen aan dezelve wordt waargenomen, hebben plaats gehad; 7°. Van de onderscheidene tijdperken, in welke die omwentelingen of verstoringen gebeurd zijn; 8°. Van de blijkbare gevolgen dezer verstoringen; 9°. Van de formatien, waarin de vroegste bewijzen van bewoning en van begroeijing der Aarde gevonden worden; 10° Van de verschillende formatien van lagen, waarin overblijffels van thans niet meer bestaande Dieren of Gewassen worden waargenomen 11°. Van het verschil der dierlijke of plantaardige overblijffels in lagen of formatien van verschillende tijdperken; 12°. Van het aantal van tijdperken waarin men thans, uit de verschillende gezegde overblijffels kan nagaan, dat, na verschillende formatien, verschillende organisatien hebben plaats gehad; 13°. Van de opeenvolging der formatien, die, ter onderscheiding van de *secondaire*, thans *tertiaire* genaamd worden, en die blijken dragen van, bij afwisseling

gedeeltelijk in zoetwater, gedeeltelijk in zoutwater ontstaan te zijn; 14°. Van de formatien, waardoor de, in de voorgemelde lagen ontstane, wijdere of naauwere kloven gevuld zijn, die doorgaans *Gang-formatien* genaamd worden; 15°. Van de zoogenaamde Trap-formatien, als Porphyr, Trachit, Basalt en anderen; 16°. Van de formatien, die blijkbaar uit vroegere of latere vulkanen haren oorsprong hebben; 17°. Van de lagen, die uit losse steensoorten, zand of andere stoffen bestaan, die klaarblijkelijk van elders zijn overgebragt of door aanspoeling ontstaan zijn; 18°. En eindelijk, van het laatste tijdperk van thans niet meer bestaande soorten van Dieren, het geen den aanvang van de thans bestaande soorten het naast of kortst schijnt te zijn voorafgegaan.

Het Genootschap vertrouwt, dat naar deszelfs inzien, door den genen, wien de tegenwoordige staat der geologische wetenschap volkomen bekend is, of die de voornaamste latere werken hierover onder zijn bereik heeft, eene verhandeling, ter beantwoording aan voorgemeld doel des Genootschaps, kan geschreven worden, welke, door zorgvuldige vermijding van alle overtollige wijdloopigheid, de uitgebreidheid eener wel bewerkte prijsverhandeling niet behoeft te boven te gaan.

Men verlangt naauwkeurige citatien der schriften, die bij de beantwoording worden aangehaald.

De prijs voor het best gekeurde antwoord op deze vraag is eene *gouden Medaille* van 400 Hollandsche Guldens, innerlijke waarde.

De stukken te zenden op de gewone wijze, met een verzegeld billet, des Schrijvers naam bevattende aan Teylers Fundatie-huis te Haarlem, vóór 1 April 1829, om beoordeeld te worden vóór 31 December deszelfden jaars.

Beklimming van den POPOCATEPELT, *eenen Vuurspuwenden Berg in Mexico, door drie Engelschen*, den 20 April 1827.

De beklimming van dezen berg werd door drie personen, die tot de Engelsch-Amerikaansche Bergwerksvereeniging behooren, namelijk door de Heeren Willem en Frederik Glennie en John Taylor, ondernomen en gelukkig volvoerd. Met de noodige gereedschappen voorzien en verzeld van eenen jongeling Jose Quintana, verlieten

 zij

zij den 16den April des morgens de stad Mexico en kwamen denzelfden dag te Ameka. Den 17den floegen zij de weg van Puedia in, welke tusschen twee Vulkanen in loopt, met oogmerk, om Atlixko te bereiken. Aan het bovenste einde dier bergengte, wendden zij zich regts op eenen weg, dien men *De los Neveros* noemt. Toen zij aan den eindpaal der vegetatie gekomen waren, ontmoetten zij eenige menschen, die hun zeiden, dat zij langs dezen weg noch den top des Vulkaans, noch Atlixko zouden kunnen bereiken, daar dezelve door eene zeer groote zandmassa onbruikbaar geworden was. Zij keerden dus vooreerst terug en wendden zich naar San Nicolas de los Ranchos. Den 18den zetteden zij hunnen togt naar Atlixko voort en wel op eenen weg, welke oostwaarts van den Vulkaan langs eene groote vlakte henen loopt, die met groote stukken steenrots als bezaaid is, welke vermoedelijk eertijds in den Krater des Vulkaans gelegen hebben. Ten laatste trokken zij naar Tochimilko, eene stad, die, zoo als zij vernamen, nader bij den Vulkaan ligt, en waar zij van den Alkade, die echter nooit zelf den berg beklommen had, alle noodige onderrigting en eenen wegwijzer kregen, die hen den 19den tot aan de grens der Pineën bragt, welke zij bevonden, dat 12,544 Eng. voeten boven de oppervlakte der zee verheven was; en waar zij den nacht, in hunne mantels gewikkeld, onder den blooten hemel doorbragten. Omstreeks middernacht regende het, en naderhand kwam 'er eene sterke vorst. Den 20sten 's morgens, om drie ure, braken zij bij maneschijn op en reden op muilezels verder, terwijl hunne Indiaansche gidsen hunne instrumenten droegen. Weldra verloren zij ook het laatste spoor van eenige groeijing (vegetatie) en kwamen op eene met zand en losse steentjes bedekte vlakte, waarop het pad, offchoon door den regen eenigzins tot staan gebragt, voor hunne muilezels ten uiterste bezwaarlijk was. Ook moesten zij, nadat zij tot zes ure bestendig van 't westen naar 't zuiden bergopwaarts gereden waren, dezelve achterlaten, omdat de steile hoogte, die zij nu nog te beklimmen hadden, hun het verdere rijden onmogelijk deed worden. Met hunne mantels, twee zakken water en hunne instrumenten voorzien, stegen zij nu tegen de steile hoogte op, over los zand en puimsteen, waarin zij telkens terugzonken, en bij de toenemende dunen ijlheid der lucht, alle 15 à 20 schreden stilhouden en wat rusten moesten. Zoo bereikten zij eindelijk op den afstand van eene halve Engelsche mijl eenige uitstekende rotsklompen, en hier wachtteden zij op de Indianen die hen langzaam volgden. Tot hiertoe was de Thermometer onder 2° — 0 van Reaumur gebleven, en offchoon bij helderen hemel, bevonden zij zich toch in zulk eene zee van damp en nevel, dat zij volstrekt niet om zich heen konden

den zien. Om acht ure brak de zon door. Na eenen kleinen maaltijd genuttigd te hebben, klommen zij weer verder. Groote steenen, welke den berg afgerold waren, vormden nu wel eene soort van pad, maar zoo onzeker en gevaarlijk, dat noch beden, noch beloften iets meer op de Indianen vermogten, om hen verder te begeleiden en de drie Heeren genoodzaakt waren, om hen met de instrumenten, waarmede zij boven op den top Astronomische en andere Observatien doen wilden, terug te zenden en hen te gelasten, op die plaats, waar zij vernacht hadden, op hen te wachten; terwijl zij zelven zich thans daarmede vergenoegen zouden, den gemakkelijksten weg te zoeken, langs welken zij eene volgende reise den bergtop zouden kunnen beklimmen. Weldra, nadat de Indianen hen verlaten hadden, kwamen zij door de wolken, door welke zij tot nu toe waren omgeven geweest, en bereikten een bij uitstek steil steenachtig pad, zoodat zij bijna telkens om de acht schreden moesten rusten. Een uur later kwamen zij aan een amphitheater van Basalt, dat zij slechts op handen en voeten beklauteren konden, en toch nog met zeer groot gevaar. Nu gingen zij regts en kwamen aan eene plaats, die met puimsteen digt bedekt was, en klommen toe langs eenen zeer hoogen spitsen rotsklomp op, die zich in Mexico slechts als eene kleine spits vertoonde. Dit is eene ontzaggelijke massa van zwarte Basalt, welke naar gebrokene pilaren gelijkt, en waarvan de groote spleten met vast gevrozen sneeuw opgevuld waren. — Hier voelden zij van tijd tot tijd kleine steentjes op hen vallen, als of iemand ze van boven neer op hen smeet. Ook kregen zij hoofdpijn en werden misselijk; zij namen dus eenige verversching en rustten een uurtje.

Met ongeloofelijk veel moeite en gevaar bereikten zij nu eindelijk de zandige helling, welke den eigenlijken top des bergs vormt. Hier viel Quintana, van vermoeijenis, misselijkheid en hoofdpijn overmand, neder. Zij lieten hem achter, en kwamen nu aan eene zandvlakte, welke ter linker zijde bedekt was met sneeuw, die, gekristalliseerd, in kegels en prismas opeen gestapeld, pilaren en ruines in chinesche en andere avontuurlijke vormen, vertoonde. Zoo kwamen zij omstreeks een uur gaans verder, nadat zij uithoofde der pijnen in 't hoofd en in de knieën, en om de moeijelijkheid van het ademhalen en de misselijkheid dikwijls hadden moeten rusten, en bereikten eindelijk ten vijf ure des avonds den rand van den Krater. Gedurende den geheelen dag, hadt de diepste eenzaamheid geheerscht; geen plant, geen vogel, zelfs niet het kleinste insectje was te zien. Op sommige plaatsen vonden zij de rots vergaan en brokkelig en op andere plaatsen vol gaten, als of men denzelven daaruit gegraven had, en de rots in puin-, asch- en zandhoopen veranderd was.

 Plot-

Plotselijk stonden zij aan den rand van eenen afgrond, uit welken een hagel van steenen in de hoogte vloog, met een gedruisch, als het brullen der zee.

Bij het onderzoek van den Krater, vonden zij, dat de steenen voor het grootste gedeelte weder in denzelven terugvielen, en dat de weinige, die zulks niet deden, voornamelijk aan de zuidzijde, naar beneden rolden. Het gedruisch inwendig in den berg vermeerderde allengskens, tot dat het met een luid gekraak ophoudt, en dan tegelijk zand, asch en steenen in de hoogten geworpen worden. Deze uitbarstingen komen van tijd tot tijd met meerder of minder geweld weder terug, en herhalen zich menigwerf. Kleine rookkolommen stijgen op verschillende plaatsen, zoowel uit het midden, als aan den kant van den Krater in de hoogte. De Krater gelijkt naar eenen diepen trechter met sterke groeven aan de kanten, die gelijk stralen naar het midden te zamen loopen. Drie ringen verdeelen hem als 't ware in vier streken of banden, waarvan die aan den mond des Kraters de grootste is. Dezelve bestaat uit vasten steen, terwijl de andere meer zandachtig schijnen te zijn. Sneeuw zag men slechts aan de buitenzijde en van binnen aan den noordkant van den Krater. De opening is bijna cirkelvormig en was naar gis eene Engelsche mijl in doorsnede. Aan den oostkant is dezelve veel lager, dan aan de westzijde. Aan de zuidzijde was de rand zoo smal en oneffen, dat men 'er niet gemakkelijk op gaan konde, aan de noordzijde breeder en gebaander. — Van deze hoogte zag men alleen den Vulkaan van Orizava en het sneeuwgebergte, al het andere was in wolken gehuld.

Toen het duister begon te worden, klommen de reizigers weder naar die plaats af, waar zij den jongen Quintana gelaten hadden, met oogmerk, om den nacht daar te blijven en den volgende morgen den Krater nog eens te bezigtigen; maar zij vonden den armen knaap zoo krank, dat zij het besluit nemen moesten, hem den berg af te dragen. Met zeer veel moeite deden zij dit, ook langs den engen pas de los Neveros, en kwamen met den nacht weder aan de grenzen der Vegetatie. Maar zij hadden de regte plaats gemist, en vonden eerst den volgenden morgen de Indianen met hunne muilezels weder. Daarop reden zij langs den Rancho de la Baqueria naar beneden, van daar op Atlanka en bereikten des avonds om acht ure Ameka weder. Den 22sten kwamen zij te Mexico weer aan.

Het volgende is de Tabel der op hunne reize gedane waarnemingen.

Ame-

Ameka, N. B. 19° 7' 40".
O. L. v. Mexiko, 0°. 23'. 30".
boven de zee 8,216 Eng. voeten.
S. Nicolas de los Ranchos, B. 19°. 4'. 21".
L. 0°. 32'. 30".
8,097 vt.
Tochimilko. . . . . . . 6,930 vt.
Bovenste grenzen der Pineën. . 12,554 vt.
Grenzen der Vegetatie . . . . 12,693 vt.
Spits, S. Guilelmo, zoo genoemd ter eere van Willem Glennie, die het plan der reize gemaakt had. 16,895 vt.
Grootste hoogste van den rand des Kraters. . . 17,884 vt.
Rancho de la Baqueria . . . . . 10,784 vt.

HANDEL EN ZEEVAART, LANDBOUW, HUISHOUDKUNDE, BEVOLKING, EN WAT DAARTOE BETREKKING HEEFT.

Voorlezingen over Geometrie en Mechanica voor Ambachtslieden.

De *Mercure Technologique* No. 70 p. 81 deelt ons de redevoering mede, met welke de Baron Dupin zijne voorlezingen over de meet- en werktuigkunde voor ambachtslieden te Parijs, opende. Hij maakt hen en alle de genen, die, met verachting op de ambachtslieden nederzien, opmerkzaam op derzelver hooge waarde voor den staat. Hij herinnert hen, dat Franklin, de schepper van de Noord-Amerikaansche vrije staten en de uitvinder der weerafleiders, een boekdrukkers-gezel was; dat de uitvinder van de Engelsche Spinmachinen voor boomwol, door wier hulp Engeland thans voor meer dan 400 millioenen Livres Boomwollen goederen, jaarlijks naar alle deelen der wereld uitvoert, en die zoo geheel de ziel der Engelsche nijverheid geworden is, dat Arkwright een Pruikemaker was; dat Watt, voor welken de Koning van Engeland thans een standbeeld naast de Koninklijke graven laat oprigten, dat deze uitvinder der Stoommachinen, een verkoper van Mathematische Instrumenten geweest is; dat de onsterfelijke genie van d'Alembert zich in de werkplaats van eenen Glazemaker ontwikkelde. — Het voorbeeld van den Baron Dupin te Parijs, (waar, voor bijna 600 Ambachtslieden, de voorlezingen over Meet- en Werktuigkunde, in de schofttijden, gehou-

houden worden, is door den Heer Morin te Nevers na-gevolgd, en zijne voorlezingen worden door meer dan 200 Ambachtslieden bijgewoond. De Heer Guigon de Granvaly te Rochelle heeft over de 300 toehoorders bij zijne voorlezingen. Te Metz zullen de Heer Poncelet, Bergery, Bardin, Woisart, Lemorne soortgelijke voorlezingen begonnen. Te Lion heeft de Heer Tabaraud dezelve aangekondigd. Te Amiens, Lille, Versailles, Barleduc, Straatsburg worden soortgelijke vormings-instellingen opgerigt, en de HH. Ternaux, Poupard, Kochlin, Hartmann, Perier, Delessert, pogen zoodanige instellingen, krachtdadig in alle fabrijkplaatsen te bevorderen. De Hertog de la Rochefoucauld Liancourt rigt, op zijne kosten, een zoodanig vormings-instituut voor ambachtslieden te Liancourt op, en de Minister van Marine, Graaf de Chabrol, heeft alle de Hoogleeraren in de 44 Zeehavens van Frankrijk bevolen, de ambachtslieden in de Meet- en Werktuigkunde te onderwijzen. — Terwijl in Engeland, sedert onheugelijke tijden, door de lectuur, en thans voornamelijk door de Mechanische Instituten, de Meet- en Werktuigkunde aan de Ambachtslieden onderwezen wordt: — in Frankrijk, gelijk men uit het bovenstaande kan opmaken, bijna elke stad instellingen van onderwijs voor dezelve oprigt, en zelf Noord-Amerika zoodanige inrigtingen vermenigvuldigt; prediken en schrijven onze Hoogleeraren in de wijsbegeerte op de Duitsche Universiteiten tegen de verderfelijke en goddelooze studie van de Meetkunde, en mannen, die voor Geleerden willen [illegible], leert, en bij ons te veel leert. Het is, als of men leert en bij ons alles leert, slechts dat niet, hetgeen men noodig heeft.

(Uit Dinglers *Polytechn. Journ.* Band XIX *Heft I*, bl. 97 en 98 overgenomen door J. Roemer, te Leyden.)

LETTERKUNDIGE BIJZONDERHEDEN.

Wandelende Leesbibliotheken op Dorpen en Markten in Engeland.

Sedert eenigen tijd is men, in Engeland, begonnen, het voorbeeld der Noord-Amerikanen na te volgen, en wandelende Leesbibliotheken voor de landlieden op dorpen en markten op te rigten. Het te Glasgow uitkomend *Mechanic Magazin* geeft, No. 114, bl. 397 het vierde jaarlijksche

bergt over de wandelende Leesbibliotheek van East Lothian in Schotland. Op 50 dorpen werden, in de laatste twee jaren, 1175 boeken in omloop gebragt, 50 Deelen blijven, op ieder dorp, twee jaren lang, tot kosteloos gebruik, en zijn bij dezen of genen braven man (wij vinden hier Schoen- Kleêre- Zadelmakers, Molenaars, Smids, Wevers enz., als Dorp-Bibliothekarissen) te bekomen. Na verloop van twee jaren komen er weder 50 andere deelen, enz. Waar de bevolking en de leeslust groot is, worden 100 of ook wel 200 boeken voor den tijd van twee jaren, afgegeven, en na verloop van dezen tijd voor andere verwisseld. Deze boeken handelen deels over Bouwkunde, deels over Oeconomie, Techniek en de Natuurlijke Historie; geene Romans of Comedien, en vooral geen Mysticismus. Menschenvrienden dragen bij tot aankoop van deze kosteloos te lezen werken, of geven boeken ten geschenk. Eenige gegoede lezers op de dorpen schenken ook wel eene kleine gift tot aankoop van nieuwe werken. Dit uitmuntend voorbeeld eener, schoon wel langzame, maar des te zekerder voortgaande Volks-beschaving verdienden ook wel bij ons op het platte land, nagevolgd te worden, zóó wel als de oprigting van vele Genootschappen in Engeland tot bevordering der ambachten en fabrijken, welke heden naauwelijks eene kleine stad in Engeland meer kan missen. Dover heeft onlangs een Instituut voor de werktuigkunde enz. tot bevordering der ambachten opgerigt. Ja, wat meer is: wij zien, uit het 114 No. van het *Glasgowsche Magazijn*, dat het, te Glasgow bestaande beschavings Instituut van Anderson, door Dr. Ure zich ook tot arbeidsters uitstrekt, naar het gevoelen van den ouden wijzen Anderson.

Almanakken.

Terwijl in Frankrijk de mode van Almanakken der Musen, der Dames, der Demoiselles en de kleine Nieuwejaarsgeschenken, met platen en gedichten verrijkt, meer en meer schijnt voorbij te gaan, is in Duitschland, maar vooral in Engeland dezelve zoo in bloei, dat een geacht Engelsch dagblad (*the Courier*) verzekert, dat de Londensche Boekhandel dit jaar meest dan een millioen (Pd. Sterl.) aan Almanakken en Jaarboekjes heeft besteed, en dat het een van deszelfs meest winstgevende ondernemingen uitmaakt; daar er gemeenlijk van de twaalf voornaamste Almanakken, die elk jaar uitkomen en voor *f* 9 à *f* 10 : - het stuk verkocht worden, zeven à acht duizend van elk worden gesleten. Zij

worr

worden natuurlijk naar het vaste land, de Indiën en de beide Amerika's uitgevoerd. De beroemde Plaatsnijder Heath heeft er in 1827 een' nieuwen uitgegeven onder den titel van *Keepsack*; die in het aantal van onderwerpen en platen op staal uitgevoerd alle vorige in Engeland overtreft. Hij kost hem ruim 70,000 Guldens van uitvoering; en men verzekert dat hij er 20,000 tegen *f* 14 à *f* 15 : - van verkocht heeft. Wanneer men de Nederlandsche Almanakken vergelijkt bij die over eenige jaren, is de weelde ook in dezelve toegenomen, — maar noch in aantal noch in opbrengst zullen zij halen bij deze Engelsche Jaarboekjes of de Duitsche *Taschenbücher*, waarvan één dit jaar alle andere door platen overtreft, die ook in Engeland vervaardigd zijn.

Duitsche Bloemlezing uit Nederlandsche Dichters.

„ *Deutsche Blumenlese aus Niederlandischen Dichtern (Nebst einer Abhandlung über die Niedarlandischen Poesie) durch den ersten Lieutenant der Artillerie*, P. F. L. VON EICHSTORFF Namur bij Gerard 1826. Leipzig bij Wienbrack. X, 192 bl. 8vo.

„ Er ontbrak ons nog eene welgekozen Bloemlezing van gezangen der Nederlandsche Muse. De Schrijver, een geboren Duitscher, leverde dezelve, en sloot natuurlijk Tooneelstukken en grootere nationale gedichten geheel uit. De Voorrede over de Poezij der Nederlanders in het Epische, Dramatische, Lyrische en Didactische, zegt ons in weinige woorden veel en de opdragt aan den Koning bewijst, op welk eene eervolle wijze de Schrijvers tot dien Vorst mogen naderen. Bloeit bij ons de edele Dichtkunst in de Duitsche taal, en in voortreffelijke voorbeelden nog geene eeuw; deze bloemlezing toont aan, dat de Nederlanders reeds eene geheele eeuw vroeger meesterstukken hebben bezeten, welke deze verzamelaar ons in gemakkelijk vloeijende verzen mededeelt. De oudere gedichten zijn van Cats, Tollens, Bellamy en Hooft; de nieuwere van Nierstrasz, Feith, Bilderdijk en Kinker. Sommige zijn in een' vrolijken trant, zoo als van Tollens; *Liebe auf dem Eise*, andere verheven, gelijk de Voorzienigheid van Nierstrasz, of diep wijsgeerig, zoo als Kinkers Alleven of de Ziel der wereld, hetwelk zeer merkwaardig in 1812 onder Napoleons heerschappij is vervaardigd. De bijgevoegde aanmerkingen zijn voortreffelijk en onder de gedichten is er geen middelmatig. Wij durven daarom deze Bloemlezing den beminnaar van Poezij gerust aanbevelen."

Met genoegen leest voorzeker ieder Nederlander, wien de eer van zijn Vaderland ter harte gaat, deze beoordeeling ontleend uit de *Leipz. Litt. Zeit.* van 21 Augustus ll., hoe vreemd het hem ook moge klinken, Tollens naast vader Cats onder de oude, Feith onder de nieuwe Dichters en Hooft na Bellamy te hooren noemen. Meer en meer zoo in wetenschappen als in letterkunde begint de vreemdeling de verdiensten der Nederlanders te waarderen, en dank zij allen, die even als de uitgever dezer Bloemlezing tot meer algemeene bekendmaking der lettervruchten van Neêrlands grond het hunne bijdragen!

STERRE- EN WEERKUNDIGE WAARNEMINGEN.

WEERKUNDIGE WAARNEMINGEN BUITEN HAARLEM.

Dec. 1827.	BAROMETER.	THERMOMETER.	WINDSTREEK.	LUCHTSGESTELDHEID.
26	30. 3½ 30. 4½ 30. 4½	49 52 50	Z. W. t. Z. Z. W. W. Z. W.	betrokken; 's avonds een weinig stofregenachtig.
27	30. 4 30. 4 30. 4½	45 48 49	W. Z. W. W. t. Z. W. t. N.	betrokken, windrig.
28	30. 6 30. 6 30. 5½	40 47 40½	W. N. W. N. W. t. W. W. t. N.	helder, windrig, in den namiddag een weinig bewolkt, 's avonds wederom helder.
29	30. 4½ 30. 4½ 30. 4	39½ 47 45	N. N. t. O. N. W.	tot op den middag meest omtrent helder, verder bew.
30	30. 4 30. 4 30. 3	44 45½ 41½	Z. Z. t. O. Z. t. W.	betrokken, dampig.
31	30. 1½ 30. 0 29 8	38 40½ 39	Z. Z. O. Z. O. Z. O. t. O.	bewolkt, meest omtrent bet., 's avonds zeer windrig.
1828. Jan. 1	29. 7 29. 6 29. 5½	43½ 45 43	Z. Z. Z. O. Z. t. O.	betrokken, meest tusschenb. met regen.

BEKENDMAKINGEN.

St. Nicolaas- en Nieuwejaars-presenten.

*** Bij de Wed. A. LOOSJES Pz. worden uitgegeven en zijn alom te bekomen de volgende *nieuwe* Geschenken voor de Jeugd:

I. H. C. SCHMID, *Roza van Tannenburg*, een Verhaal voor Jongelieden met pl. vignet en gegrav. titel, 8°. postform. . . . f 1 - 80

II. *De Gelukkige Willem*, met vier plaatjes, gegr. titel en vignet in 16°. . . . . . f - 90
Do. met gekleurde Plaatjes . . . . - 1 - 20

Nog deze week zullen bij haar verschijnen:

III. *De drie Vriendinnen of een Winter op het land*, met drie plaatjes en gegr. titel en vignet in 16° . . - - 90
Do. met gekleurde plaatjes . . . . . - 1 - 20

IV. P. F. WILMSEN, *Tien Vertellingen voor Kinderen* van zes tot tien jaren, met een plaat en titelvignet kl. 8vo. . . . . . . - 1 - 80

NB. Bij dezelve is ook gratis te bekomen eene lijst van GESCHRIFTEN VOOR KINDEREN EN JONGELIEDEN bij haar uitgegeven en in getallen te bekomen, waarop meer dan *vijftig* onderscheidene gevonden worden, meestal met platen, en geschreven door geliefde Auteurs bij de Jeugd.

*** Bij de WED. A. LOOSJES Pz. te Haarlem, zullen in den loop der volgende week eenige Exemplaren afzonderlijk te bekomen zijn, der *vijf Brieven over het Ontwerp van Wetboek der Burgerlijke Regtspleging* in den *Letterbode* onlangs geplaatst, onder den titel van:

IETS OVER HET ONTWERP VAN WETBOEK VAN BURGERLIJKE REGTSPLEGING, door Mr. *W. H. VAN VOORST*, *Regter in de Regtbank van Eersten Aanleg, te Haarlem.*

Bij dit No. worden uitgegeven Registers, Titel enz. voor het IIe. *Deel van* 1827.

TE HAARLEM BIJ DE WED. A. LOOSJES Pz.

ALGEMEENE

KONST- EN LETTER-BODE

VOOR HET JAAR 1828.

N°. 2. *Vrijdag den 11den Januarij.*

BERIGTEN.

GOTTINGEN *den 10den November.* Op heden vierde de Koninklijke Maatschappij der Wetenschappen alhier, *juist op den geboortedag van haren doorluchtigen stichter*, Koning George II, waarop zij voor 76 jaren hare eerste openbare Vergadering hield, haar jaarfeest. De Hofraad Tychsen las in deze plegtige bijeenkomst voor: eene *Commentatio in chartam donationis librorum a Brunone sacerdote ecclesiae Hildesiensi factae Sec. XII*, waarna de Oppermedicinaalraad Blumenbach het gewoon Jaarlijksch verslag deed, waaruit het volgende bleek, omtrent den staat der Maatschappij en de uitgeschreven Prijsvragen.

Door den dood verloor dezelve, in het afgeloopen Maatschappelijk jaar, het hier wonend Lid J. G. Eichhorn, de Buitenlandsche Leden A. Volta, J. E. Bode en P. S. de la Place, en de Correspondenten E. F. F. Chladni, F. L. A. Sorg, J. Correa de Serna en Jos. Giorni; terwijl het bestuur, met 29 Sept., van den Hofraad Tychsen op den Hofraad Mayer was overgegaan.

BEKENDMAKINGEN.

St. Nicolaas- en Nieuwejaars-presenten.

*** Bij de Wed. A. LOOSJES Pz. worden uitgegeven en zijn alom te bekomen de volgende *nieuwe* Geschenken voor de Jeugd:

I. H. C. SCHMID, *Roza van Tannenburg*, een Verhaal voor Jongelieden met pl. vignet en gegrav. titel, 8°. postform. . . . . f 1 - 80

II. *De Gelukkige Willem*, met vier plaatjes, gegr. titel en vignet in 16°. . . . . - : - 90
Do. met gekleurde Plaatjes . . . . - 1 - 20

Nog deze week zullen bij haar verschijnen:

III. *De drie Vriendinnen of een Winter op het land*, met drie plaatjes en gegr. titel en vignet in 16° . . . - : - 90
Do. met gekleurde plaatjes . . . . . - 1 - 20

IV. P. F. WILMSEN, *Tien Vertellingen voor Kinderen* van zes tot tien jaren, met een plaat en titelvignet kl. 8vo. . . . . . - 1 - 60

NB. Bij dezelve is ook gratis te bekomen eene lijst van GESCHRIFTEN VOOR KINDEREN EN JONGELIEDEN bij haar uitgegeven en in getallen te bekomen, waarop meer dan *vijftig* onderscheidene gevonden worden, meestal met platen, en geschreven door geliefde Auteurs bij de Jeugd.

*** Bij de WED. A. LOOSJES Pz. te Haarlem, zullen in den loop der volgende week eenige Exemplaren afzonderlijk te bekomen zijn, der *vijf Brieven over het Ontwerp van Wetboek der Burgerlijke Regtspleging* in den *Letterbode* onlangs geplaatst, onder den titel van:

IETS OVER HET ONTWERP VAN WETBOEK VAN BURGERLIJKE REGTSPLEGING, door Mr. *W. H. VAN VOORST, Regter in de Regtbank van Eersten Aanleg, te Haarlem.*

Bij dit No. worden uitgegeven Registers, Titel enz. voor het IIe. *Deel van* 1827.

TE HAARLEM BIJ DE WED. A. LOOSJES Pz.

ALGEMEENE

KONST-

EN

LETTER-BODE

VOOR HET JAAR 1828.

No. 2. *Vrijdag den 11den Januarij.*

BERIGTEN.

GOTTINGEN *den 10den November.* Op heden vierde de Koninklijke Maatschappij der Wetenschappen alhier, juist op den geboortedag van haren doorluchtigen stichter, Koning George II, waarop zij voor 76 jaren hare eerste openbare Vergadering hield, haar jaarfeest. De Hofraad Tychsen las in deze plegtige bijeenkomst voor; eene *Commentatio in chartam donationis librorum a Brunone sacerdote ecclesiae Hildesiensi factae Sec. XII*, waarna de Oppermedicinaalraad Blumenbach het gewoon Jaarlijksch verslag deed, waaruit het volgende bleek, omtrent den staat der Maatschappij en de uitgeschreven Prijsvragen.

Door den dood verloor dezelve, in het afgeloopen Maatschappelijk jaar, het hier wonend Lid J. G. Eichhorn, de Buitenlandsche Leden A. Volta, J. E. Bode en P. S. de la Place, en de Correspondenten E. F. F. Chladni, F. L. A. Sorg, J. Correa de Serna en Jos. Giorni; terwijl het bestuur, met 29 Sept., van den Hofraad Tychsen op den Hofraad Mayer was overgegaan.

Op de hoofdprijsvraag uit de Natuurkundige klasse: „ Op welke bijkomende omstandigheden moet vooral acht geslagen worden bij de proeven, om door den Longenmeter, door Kentish en anderen uitgevonden, de ruimte der Longen voor de lucht in den gezonden en ziekelijken staat te bepalen, en welke voordeelen kan het onderzoek met zulke Longenmeters ter opsporing van de gebreken der ademhalingswerktuigen aanbrengen?" — was één antwoord ingekomen, geteekend met dit gezegde van Cicero: *Aggredior, non tam perficiendi spe, quam experiundi voluptate*, doch dat der Maatschappij zoo volledig voorkwam, zoo wel met betrekking tot de oordeelkundige beschouwing van de bewerkingwijzen, tot dit einde gebezigd sedert Borelli en Jurine tot op den Pneumometer van Kentish, verbeterd door Hofraad Himly, welke de beste bevonden wordt, als uit hoofde der menigvuldige proeven met den laatsten genomen (*), — dat het den uitgeloofden eerprijs werd waardig gekeurd. Bij opening des biljets bleek schrijver van hetzelve te zijn de Heer E. F. Gust. Herbst, M. D. en privaat Onderwijzer alhier, die ook voor vijf jaren den prijs op de vraag der Faculteit: *de sanguinis quantitate, qualis homini adulto et sano convenit*, behaald heeft.

Ook op [illegible]kundige prijsvraag, „ over de voor- en nadeelen van het zoogenaamd *moorbrennen*," was niet meer dan één antwoord ingezonden; onder de spreuk: *Prüfet alles und behaltet das Beste*, hetwelk als te oppervlakkig en onvoldoende werd afgekeurd.

Herinnerd werden de hoofdprijsvragen: tegen November 1828 de Wiskundige, „ over het ontwerpen van eene Sterfelijkheids Tabel, sedert den aanvang der negentiende eeuw, ten grondslage van verdere bepalingen" (†) en tegen November 1829, de Geschied-

(*) Uit die proeven bleek, dat bij gezonde volwassen personen met ruime borst het gemiddelde van ééne ademhaling 20 tot 25 kubiek duim lucht bevat, terwijl hunne longen 180 tot 190 kubiek duim (een enkel tot 244) konden inhouden.

(†) Zie dezelve in haar geheel *Alg. Konst- en Letterbode* 1826 Ie. Dl. bl. 82.

schied-taalkundige vorderende: „eene geschiedkundige ontvouwing van het tijdrekenkundig stelsel, dat de Grieken, van de tijden der Logographen tot E u s e b i u s, vooral echter de Alexandrijnsche geleerden ontworpen hebben" (*).

Als eene nieuwe prijsvraag uit de Natuurkundige klasse werd tegen November 1830 opgegeven:

De D. Civialis methodo calculorum demisso in urinae iter instrumento, quod Lithotriteur nominatur, in vesica urinaria comminuendorum, et ex illa fragmentorum forcipe extrahendorum, quid judicandum sit? — utrum Lithotomia nunc carere possimus, aut non? si non; — quando isti methodo novae? quando Lithotomiae locus sit? dat is: „eene beoordeeling van Dr. C i v i a l e s bewerkingwijze, om door middel van zijn" Lithotriteur de steenen in de blaas te verbrijzelen en de brokstukken met de tang er uit te halen. Of dezelve nu de steensnijding ontbeerlijk make, ja dan neen? zoo neen, onder welke omstandigheden de nieuwe bewerkwijze of de steensnijding de voorkeur verdiene?"

De antwoorden op deze vragen moeten in het Latijn opgesteld, vóór het einde van September der bij elk gevoegde jaren, vrachtvrij bij de Maatschappij worden ingezonden; de prijs bestaat in vijftig Dukaten.

Voorts werden herinnerd de volgende *Huishoudkundige* prijsvragen, als tegen Julij 1828 die „ over de natuur- en scheikundige eigenschappen der verschillende mergelsoorten; —" tegen November 1828, die „ over de cultuur der natuurlijke en kunst-schaapsweiden; —" tegen Julij 1829 die „ over het nut der beenderbemesting en de beste wijze van aanwending derzelve (†)", terwijl, als eene nieuwe, tegen November 1829 werd opgegeven: „ een grondig onderzoek naar de gebreken, die in de meeste streken van Noord-Duitschland bij den Vlasbouw plaats hebben, met opgave der maatregelen, waardoor dezelve wezenlijk zou kunnen verbeterd worden, om het bedoelde product zooveel mogelijk te doen

(*) Zie deze in haar geheel *Alg. Konst- en Letterb.* 1827 8e. Dl. bl. 35.

(†) Zie deze Vragen meer uitvoerig in vroegere jaargangen van dit Weekblad.

doen naderen in deugdzaamheid bij 't geen in de Nederlanden gewonnen wordt. — Waarbij de Maatschappij verlangt, dat niet alleen licht worde verspreid over middelen tot het bekomen van goed lijnzaad en de eigenlijke cultuur van het Vlas, maar dat het onderzoek zich ook tot deszelfs bereiding uitstrekke."

De prijs voor elk dezer vragen uitgeloofd, bestaat in twaalf Dukaten; moetende de vrachtvrije inzending geschieden voor die, waarbij Julij bepaald is, den laatsten van Mei, voor die, waarbij November is opgegeven, den laatsten van September.

'S GRAVENHAGE den 30sten December. Heden leed de Nederlandsche Letterkunde een aanmerkelijk verlies, door het overlijden van den Hr. Mr. JACOB ARNOLD CLIGNETT, Raadsheer bij het Hoog-geregtshof alhier gevestigd, en sinds 1809 Lid van de Tweede Klasse des Koninklijken Nederlandschen Instituuts. Hij bezat een scherpzinnig en juist oordeel en paarde daaraan eene uitgestrekte en grondige kennis onzer oude taal. Van deze gelukkige vereeniging laat hij onwedersprekelijke bewijzen achter in de door hem uitgegeven werken, waaronder geteld wordt de *Theutonista*, — MAERLANTS *Spiegel Historiael*, waarvan hij met den Heer STEENWINKEL de twee eerste deelen het licht deed zien, en *Bijdragen tot de oude Nederlandsche Letterkunde*, inhoudende Fabelen van ESOPUS, berijmd in de XIIIe. eeuw, en den Ouden Hollandschen dronk, *St. Geerden Minne*, door den Dichter WILLEM VAN HILDEGAERSBERCH. — Hij mogt den ouderdom van 71 jaren bereiken, maar bezweek plotseling voor den aanval eener beroerte.

HAARLEM. Wij ontvingen onderstaanden brief in het Fransch, en meenen onzen Lezers, om het belang der zake, zonder te treden in de waarde der gemaakte aanmerkingen, geene vrije vertaling daarvan te mogen onthouden; — een en ander aan het oordeel van deskundigen onderwerpende.

„ Uit den *Algemeenen Konst- en Letterbode* van den 11den December 1827 is mij het berigt van den Heer MAUNOIR, bevattende eene nieuwe manier om een' kunstigen Oog-appel te vormen, medegedeeld. Na hetzel-

zelve naauwkeurig overwogen te hebben, is het mij gebleken, dat het niets nieuws bevat; zelfs heb ik geen verschil gevonden tusschen de kunstbewerking van dien Heer, en die, welke andere Oculisten volgen, uitgezonderd het hol geslepen Lancet en de dubbelde schaar, welke de Heer M. zegt uitgevonden te hebben. Wat echter hier eene dubbelde schaar beteekent, verklaar ik niet te begrijpen.

De Heer Mensert doet eerst eene insnijding in het hoornvlies, en snijdt daarna een stukje uit het regenboogvlies weg, hetwelk hij eindelijk met de dubbelde schaar naar buiten brengt. Deze manier nu is niet nieuw, en de Schrijver spreekt zich zelven tegen, daar de Duitsche Oog-artsen aan deze kunstbewerking, *Corectomia* geheeten, onderscheidene namen hebben gegeven, naar gelang zij dezelve op deze of gene manier in het werk stelden als *Corotomia*, *Corodialysia*, *Proptosis artificialis*, enz. enz.

Men is altijd meer verzekerd van een' goeden uitslag, wanneer men de kunstbewerking eenvoudiger maakt, en daarbij minder werktuigen gebruikt, dan de Heer Mensert, welke daartoe drie verschillende noodig heeft, en alzoo ten dezen opzigte het voorbeeld zijner voorgangers blijft volgen. Hij zegt deze werktuigen op lijken beproefd te hebben, in tegenwoordigheid van eenige kunstgenooten, welke dezelve hebben goedgekeurd, en vertrouwt daarom op den goeden uitslag zijner *nieuwe manier*. Intusschen bestaat er een groot verschil tusschen hetgeen men op een *lijk* en op een *levend* ligchaam kan verrigten, en het is gemakkelijker de wijze te beschrijven waarop eene kunstbewerking moet verrigt worden, dan dezelve dadelijk uit te oefenen, vooral dan, wanneer het hoornvlies voor 't grootste gedeelte is verduisterd. Ik heb, bij ondervinding, die moeijelijkheid leeren kennen, op het levende ligchaam, en maakte daarbij slechts gebruik van een enkel werktuig, even fijn en dun als de naald, welke men bij de neêrdrukking van de katarakt bezigt; en hoe veel grooter zal dan niet die moeijelijkheid worden, indien men bij deze kunstbewerking drie ververschillende werktuigen noodig heeft? Demours zegt met regt, dat het maken van eenen kunstigen Oog-appel, de moeijelijkste en teêrste kunstbewerking

is van alle diegenen, welke op het oog in het werk gesteld worden, en dat dezelve eene groote handigheid vereischt, welke men slechts door langdurige oefening verkrijgt.

Meer nog heeft het mij bevreemd, dat de Heer Mensert het vooroordeel der Ouden, van de kunstbewerking niet in den winter te doen, schijnt toegedaan te zijn. Volgens hun gevoelen zou zoo wel de koude en vochtigheid van den winter als de warmte in den zomer, benevens de *catharrale* aandoeningen in beide jaargetijden nadeelig zijn. Indien zij echter in aanmerking hadden genomen, dat het voorjaar de levenskracht bij de planten opwekt, en aan deze door de koude van den winter verdoofd, een nieuw leven schenkt, zou het hun waarschijnlijk zijn voorgekomen, dat hetzelfde bij den mensch moet plaats hebben. En daaraan moeten wij voorzeker de uitzetting der vochten en derzelver meerderen toevoer naar het hoofd bij den laatsten in dat jaargetijde toeschrijven. Daarenboven duurt de koude in de Noordelijke streken van onzen aardbol, gedurende het gansche jaar, voort; en hoe zou men dáár de kunstbewerking kunnen verrigten, indien men soortgelijke voorzorgen moest nemen? Wel is waar eene matige temperatuur is altijd te verkiezen, maar men kan deze zeer gemakkelijk in de ziekenkamers onderhouden, en het zou [illegible] zijn een gebrek te doen voortduren, hetwelk men ieder oogenblik zonder gevaar en met even goed gevolg kan wegnemen. Bij grijsaards vooral moet men zich haasten, opdat zij van de weinige levensjaren, welke hun nog overblijven, zouden kunnen genieten, en ik mag mij verheugen over de bestuurders der ziekenhuizen, welke mijne pogingen ten dezen opzigte ondersteund hebben. Op dit oogenblik zelve heb ik te Rotterdam aan meer dan 30 menschen eene kunstbewerking verrigt en de armen genieten eene zorg en oppassing, welke niets te wenschen overlaat. Indien derhalve de Heer Mensert, gedurende den winter, in dit land eene niet zoo gelukkige uitkomst heeft waargenomen, als wel anders, moet hij zulks niet aan het jaargetijde maar aan eene andere oorzaak toeschrijven.

Ik vertrouw door mijne aanmerkingen dien Oogarts niet te zullen beleedigd hebben daar ik hierbij

al-

alleen het belang der kunst en dat van het algemeen heb bedoeld. Ik zou wefligt hier meer kunnen bijvoegen, indien de aard van dit Tijdschrift zulks toeliet, en ik moet daarom verwijzen tot mijne over dit ftuk uitgegevene werken, getiteld: *Traité de l'alteration du cristallin*, gedrukt in 1819, en *Memoire fur la cataracte congeniale & fur la pupille artificielle* onlangs te Brusfel in het licht verfchenen.

LUSARDI

Med. et Chir. Doct."

NIEUW-UITGEKOMEN BOEKEN,

AKADEMISCHE EN ANDERE SCHRIFTEN.

JAARBOEKJES. Nederlandfche Muzen-Almanak 1828. *Tiende Jaar.* 's Gravenhage bij J. Immerzeel, Jr. 236 bl.

Wij hebben van dit Jaarboekje, dat thans reeds voor de *Tiende* maal verfchijnt, telken jare een meer of min uitvoerig verflag gegeven, en gevoelen ons verpligt hetzelve weder aan te kondigen, daar het uit- en inwendig zulks volkomen verdient. Uitwendig, omdat de uitvoering zoo van druk als plaatjes en portraiten (*) den kunstenaren (†), den drukker en den uitgever over het geheel eere aandoet; inwendig, omdat, welke namen er tot ons leedwezen ontbreken, de inhoud ons onderhoudend en doelmatig voorkomt, ja dat, welke aanmerkingen wij hier en daar op ftoffe of bewerking meenden te mogen maken, deze Almanak voor de beminnaren en beoefenaren der edele Poëzij zijnen naam in het algemeen getrouw handhaaft. Wij zullen ons bepalen in deze aankondiging, tot het noemen der Dichters, die tot dit bundeltje bijdroegen, en het opgeven der ftukken, die ons het meest behaagden, en dit kort verflag befluiten met eene enkele proeve. Uit de eerfte opgave kun-

(*) Van de Heeren *Mr. A. Boxman* en *J. L. Nierftrasz Jr.*, fraai uitgevoerd en welgelijkend.

(†) Wij geven in bedenking, of de Heer *Schotel* bij de ordonnantie van het plaatje voor Willem Tell niet te veel een Hollandsch makelij bij het vaartuig heeft voor oogen gehad. Behalve dezen ontwierpen de Heeren *Caspari*, *van de Sande Bakhuyzen*, *Schelfhout* en *van Hove* de overige plaatjes, die door de Heeren *Veldn*, *Bendorp* en Mej. *Schmetterling* werden in het koper gebragt.

kunnen onze lezers toch nagaan, wie dit jaar deze onderneming ondersteunden, wie ontbreken, terwijl wij het tweede niet, and opdringen; en uit de laatste, vertrouwen wij, zal hun blijken, hoe gelukkig de lier in Nederland bespeeld wordt.

Wat het eerste aangaat behalve van ééne Dichteres, de begaafde *P. Moens*, vinden wij een of meer voortbrengselen van de Heeren *A. Boxman*, *J. Brester Az.*, *L. van den Broek*, *J. van O. Bruyn*, *F. Cordes*, *A. W. Engelen*, *P. R. Feith*, *G. Grave Jz.*, *A. J. ten Hagen Jz.*, *J. van Harderwijk Rz.*, *A. van der Hoop Jr.*, *J. Immerzeel Jr.*, *B. Klijn Bz.*, *H. H. Klijn*, *C. de Koning Lz.*, *V. Loosjes*, *H. Meijer Jr.*, *J. L. Nierstrasz Jr.*, *N. van den Oostvelt*, *A. C. Schenk*, *J. Schouten*, *A. F. Sifflé*, *Staring van den Wildenborch*, *A. C. van Eldik Thieme*, *H. Tollens Cz.*, *Vlielander van den Bergh*, *J. van Walré*, *W. van Walré*, *W. H. Warnsinck Bz.*, *C. Webbers*, *S. Ipz. Wiselius*, *C. G. Withuys*, en *J. W. Yntema*.

Onder de stukken door dezelve geleverd, lazen wij met het meeste genoegen, Homerus van *Boxman*, Willem Tell en Hippocrates te Abdera van *Immerzeel*, — 31 December van *B. Klijn Bz.*, Haarlem van *de Koning*, Gezagsleer van *Sifflé*, Napoleons laatste Oogenblikken van *Warnsinck*, de Waarheid van *J. van Walré* en den Meineed van *Withuys*. Indien wij gedrongen werden, om dat te noemen, hetgeen wij boven alle de voorkeur zouden geven, zouden wij bijna niet twijfelen, daartoe het laatste te kiezen, offschoon het niet geheel is vrij te spreken zij van te groote uitgerektheid voor een stuk als dit. Wij aarzelen dus ook niet een gedeelte daarvan, ter proeve hier op te nemen, hoe Withuys den brand op eene Stoomboot, te midden van een storm op zee, schildert.

Brand! — welk een kreet! — het bloed verstijft.
Dat is die kreet, welks klem,
Den scheepling 't haar te bergen drijft —
En — „brand!" „herhaalt de stem.
Tom (*) hoort dien kreet, der jamren bod,
Geen duizend donders treffen zoo;
Aan 't roer verstijft de hand;
Dat leed voorzag hij niet, — dat lot, —
Dat is Gods vinger; —'t werk van God; —
In storm bewaard, en — brand!"

Hij vlugt naar onder, duizelt af,
En ziet en zoekt in 't rond.
Wáár?!" roept hij, „wáár!? verbleekt als 't graf,
En 't woord sterft in zijn mond,

Een

(*) De aanvoerder van de Stoomboot en hoofdpersoon in het gedicht.

Een luik vliegt op, hij vangt den ſmook,
Ziet vonken ſpranklen door den rook,
  En eer hij 't denkt of ducht,
Slaan rook en vlam hem in 't gezigt;
Hij huivert, ſtoot den vuurpoel digt,
  En ijlt in de open lucht.

Naar voren ſtuift hij, trots den nacht,
  De bliksem licht zijn' voet,
Daar rukt hij 't ſcheepshol op met kracht
  En ſiddert bij den gloed.
De vlam ſchiet knettrend naar den boog,
Een zee van vonken bruist omhoog,
  En kolen ſpatten uit
Met rook, die in de wolken wart,
Hij dekt den krater, bidt in 't hart,
  En neemt één kort beſluit.

De boot wendt om op 't eigen ſpoor;
  Zij davert, vliegensvlug,
Trots wind en vloed, de zeeën door,
  Naar de eigen reê terug.
Van binnen gloeit een dubble hel:
Daar zet de ſtorm het radenſtel
  Een dubble ſnelheid bij.
Van buiten beukt het wentlend rad,
Met dubble vaart op 't bruiſend nat,
  En rolt aan wederzij.

Zoo vliegt het mijlen achtereen;
  Reeds licht en lacht van ver
De ſter der hoop door 't donker heen,
  De vuurbaak is die ſter.
Een uur nog — maar een ſchorre krak
Dreunt op; hem volgen knak op knak;
  Het roer breekt af; de orkaan
Schiet los op 't onbeſtuurde boord;
De boeg wendt weêr; de boot ſtuift voort
  Stuift weêr naar d'oceaan.

„ Zet uit de ſloep!" zegt Tom „ zet uit!
  „ Bij God, hier dringt de nood!"
Maar vijftig menſchen jamren luid;
  Zoo velen dreigt de dood.
De moeders klemmen aan haar kroost;
De vaders zoeken vruchtloos troost;

 De

De deugd en de onschuld heeft;
Uw aller zielen stijgt één beê
En staamlend bidt de snoodaard meê,
Die nooit gebeden heeft.

Met eigen hand grijpt Tom de lont,
Het noodschot dreunt; de knal
Jaagt vruchtloos op de vloeden rond,
De donder dooft den schal.
Verschriklijk raatlend rolt de slag,
Nu brult de wanhoop door 't geklag,
Die heul noch hulpe ziet.
Maar Tom roept uit, met drift en klem:
„ Houdt moed! de donder is Gods stem,
„ God antwoordt; wanhoopt niet!"

Daar glijdt en stort al meer en meer,
Bij roep en tegenroep,
Langs touw en tros de menigt' neêr
En pakt zich in de sloep;
Zij vlugt, daar de opgesloten vlam
Door 't hout, dien magteloozen dam,
In woeste warling breekt;
Den boeg in laaije vlammen zet,
En op der watren golvend bed
Een zuil van vuur ontsteekt.

Reeds veertig; veertig zijn 't ontgaan,
Tien zijn 'er nog op 't dek! —
Tot zinkens is de sloep belaân;
Gepropt is ieder plek.
Geen plaats meer, ijdel is 't beraad;
De nood gebiedt een groote daad;
Tom voelt een hooger kracht;
Zijn manschap is 't, zijn volk alleen,
Dat nog hem bijblijft, anders geen,
En zijn bevelen wacht.

„ Ons leven staat in 's Heeren hand"
Zoo spreekt hij: „ hier en daar,
„ In sloep en boot, in storm en brand
„ In beiden is gevaar.
„ Op redding blijft ons luttel hoop:
„ Welnu! zoo hebbe 't lot zijn' loop,
„ O mannen wachten wij
„ Getroost wat spader uur ons baart;
„ Ligt laat de dood, die om ons waart,
„ Om ons die veertig vrij.

Zij

„ Zij sterven, zoo 't ons staat aan moed ;
„ Wat nut ons zulk een moord!?
„ Wat ook verschilt ons vuur of vloed ?
„ Ons erf is hier aan boord ;
„ Hier onze post. — Beslist dan snel,
„ Want veertig levens staan op 't spel,
„ Dat elk zijn keus bepaal'!
„ Den held, die éénen redt, verbeidt
„ De kroone der onsterflijkheid —
„ Verdient haar veertigmaal!"

Hij zwijgt en 't volk roept even groot :
„ „ Wij zijn ons lot getroost ;
„ „ Wij, blijven bij u tot den dood,
„ „ God hoede vrouw en kroost!" "
Dat treffend woord doorgrieft zijn ziel,
Want Betsys beeld zweefde om de kiel
En hield zijn eed hem voor;
Hij draalt en wankelt, bidt en zucht ;
Vermant zich, wenkt; de sloep ontvlugt,
En laat weldra geen spoor.

De brand vliegt rond en zengt en blaakt ;
De vlam vormt één kolom,
Der radren werking is gestaakt,
De boot drijft zwalpende om ;
Geen keuze meer, de hitte groeit ;
Het volk geblakerd en geschroeid,
Neemt afscheid op de ſtee ;
Klemt moedig zich aan 't drijfbaar hout ;
Roept de Almagt aan, op wie 't vertrouwt,
En stort zich af in zee.

S.

Beoordeelingen van Vaderlandsche Werken, in Buitenlandsche Geleerde Tijdschriften.

Initia Philosophiae Platonicae auctore PHIL. GUIL. VAN HEUSDE, *pars prior*, Ultrajecti, apud Altheer 1827 201 p. 8vo.

Bij het mededeelen in ons Blad van Beoordeelingen van Vaderlandsche Werken in Buitenlandsche Tijdschriften heb-

ben wij ons gewoonlijk bij die bepaald, welke van geen' grooten omvang zijn en daarom voor mededeeling in ons Tijdschrift ons het meest geschikt toeschenen. Intusschen deed het ons leed, dat dikwijls daardoor uitgebreider beoordeelingen bij ons onvermeld moesten blijven, hoezeer dezelve uitstekende blijken inhielden van den hoogen prijs, op welken vreemde geleerden de beste letterkundige voortbrengselen van ons vaderland gewoon zijn te stellen.

Wij zullen dan nu ook trachten, door opgave van den inhoud en van de voornaamste opmerkingen, welke in meer uitgebreide Buitenlandsche beoordeelingen van Vaderlandsche werken voorkomen, ook deze van tijd tot tijd aan onze landgenooten te doen kennen, en maken met het in hoofde dezes vermeld werk daarmede een' aanvang.

De beoordeelaar in de *Gött. Anzeigen* 1827 No. 178 en 179 verklaart, dat het geenen schrijver beter gelukt is, dan den Hollandschen geleerden Schrijver van dit werk, aan te toonen, dat in de Platonische wijsgeerte, hoe zeer in dezelve allezins zamenhang is der verschillende onderwerpen, echter geen Philosophisch systeem, zoo als men dit thans opvat, zich voordoet. „Tot Letterkundige in de school van den voortreffelijken Wyttenbach gevormd," zegt hij „die ook als Wijsgeerige kop in eenen zekeren kring geen' onbeduidenden invloed op het openbaar onderwijs in de Nederlanden verwierf, heeft hij met besliste voorkeur de werken van Plato tot het voorwerp zijner Philologische en Philosophische studien gekozen. Deze voorkeur werd tot eene geestdrift opgewonden, welke men in hare soort ook eene Platonische noemen kan. Als Philologisch bearbeider van Plato's werken, is de [illegible], onder andere door zijn *Specimen criticum in Platonem*, bekend. Door de nu voor ons liggende *Initia Philosophiae Platonicae* wil hij ons tot in het inwendige dezer Wijsbegeerte voeren, niet om eene stelselmatige schets van haar te geven, ook niet om den grondslag te leggen tot eene diepzinnige beproeving der Platonische leerstellingen, maar slechts om regt levendig dat op den voorgrond te brengen, wat men zich, gelijk wij boven aanmerkten, als den geest der Platonische Wijsbegeerte heeft voor te stellen. De geheele voordragt drukt de geestvervoering uit, met welke de Schrijver voor zijnen Plato vervuld is, en die zich in klassiek Latijn wegslepend en zonder phrasen-praal aan elk, voor Platonische leerstellingen vatbaar, gemoed mededeelen moet." „Vooreerst poogt de Schr. door de opheldering van eene reeks van plaatsen uit Plato's schriften te bewijzen, dat het denkbeeld, hetwelk men zich tegenwoordig in de scholen gewoonlijk van de Wijsbegeerte vormt, en dat men het wetenschappelijke heet, aan het ware Platonismus vreemd is.

Pla-

Plato heeft, wel is waar, de uitkomsten zijner navorschingen, die altijd naar zuivere en eeuwige waarheid gerigt waren, met wetenschappelijke strengheid bijeengehouden en aan elkander verbonden; maar wijsbegeerte is voor hem niet geweest de slotsom dezer uitkomsten, vooral niet in een stelselmatigen vorm, maar volkomen overeenkomstig met de etymologie des woords, dat rustelooze navorschen zelve in alle rigtingen naar waarheid en kennis; en daarop, niet op de verkregene kennis in den vorm van een stelsel, grondt zich ook, volgens Plato, de onvergankelijke waardij der Wijsbegeerte; terwijl in de reeks der stelsels, die de kennis voor altijd in beslag schenen genomen te hebben, het een na het ander of nevens de andere instort en voor nieuwe inzigten en gevoelens plaats maakt. — Wij stemmen zulks den Schrijver toe, en wenschen met hem, dat dit oude liberale denkbeeld van wijsbegeerte, weder het geliefkoosde worden mag, daar toch het onophoudelijk zweifsen op de wijsbegeerte als wetenschap, volgens dit of dat stelsel, bij de bestendige afwisseling der stelsels, die in de mode komen en uit de mode gaan, bijna belagchelijk is geworden, en vooral daartoe heeft bijgedragen, om der wijsbegeerte in onze dagen schier allen vertrouwen te benemen in de oogen der zulken, die niet voor het stelsel van deze of gene school medestrijden." ——— „Doch voortreffelijk heeft de Schrijver aangetoond, dat de geheele Platonische wijze van philosopheren hemelsbreed van den later ontstanen school- en secten geest verwijderd is; en in dit opzigt, merkt hij juist op, onderscheidt zich het Alexandrijnsche Neoplatonismus dadelijk van het echte Platonismus; waarvan het daarin ook *wezenlijk afwijkt, dat het het eigenlijk weten* op eene mystieke beschouwing van den Oneindigen en Eeuwigen grondvesten wil, terwijl het echte Platonismus van zulk eene beschouwing niets weet en door scherpe bepaling van heldere begrippen tot de oorspronkelijke denkbeelden (*ur-ideen*) van het ware, goede en schoone opleidt." ——— „In plaats dus van de Platonische wijsbegeerte in logica, metaphysica enz. te ontleden, leidt ons de Schrijver tot de wezenlijkste leerstellingen dezer wijsbegeerte, langs eenen anderen door Plato zelven gebaanden weg. Vooraf echter merkt hij nog, met betrekking tot het geheel dier leerstellingen en tot de rigting, die zij den vrijen geest van navorsching verleenen, op, dat in deze rigting naar het ware, goede en schoone en naar het vereenigen van het ware, goede en schoone in het waarlijk Goddelijke, het Socratismus met het Pythagorismus zich in het Platonismus vereenigd heeft." ——— „Het is dan ook den Schrijver volkomen gelukt, het Platonisch denkbeeld van den menschelijken geest in dien verheven zin voor te stellen,

waar-

waarvan de geheele Platonische wijsbegeerte doordrongen is, namelijk volgens de uitspraak van Socrates: 'Ανθρώπου γε ψυχὴ τοῦ θείου μετέχει; en daarmede is het gezigtspunt aangewezen, dat Plato bij zijne onderzoekingen over het ware, goede en schoone nooit uit het oog verloor." ——— „De wending, die na dit hoofdstuk des Schr. voordragt van het Platonismus neemt, is verrassend. Men verwacht, dat hij, gelijk het gebruikelijk is, eerst het Platonische denkbeeld wegens het ware, vervolgens dat wegens het goede ophelderen en van het schoone, eenigermate bij wijze van aanhangsel, het laatst zal spreken. Maar, wanneer men zich herinnert, dat de Schr. niet zoo bijzonder in het stelsel, als wel in den geest van deze wijsbegeerte inleiden wil, moet men het met dit plan zeer overeenstemmend vinden, dat hij ons eerst met de Platonische Schoonheidsleere poogt bekend te maken, die iets geheel anders is dan onze tegenwoordig zoogenaamde Aesthetica. Nu is echter het Platonisch denkbeeld van het schoone onafscheidelijk van de theorie der liefde in echt Platonischen zin. Het hoofdstuk, waarin de Schr. dit gedeelte van het Platonismus opgehelderd heeft, beslaat de tweede helft des boekdeels, maar het overtreft, naar ons inzien, alles, wat tot hier door verklaarders gedaan is, om aan de verkeerde uitleggingen een einde te maken, waaraan het Platonismus van deze zijde bijzonder is bloot gesteld geweest, sedert men zoo dikwijls van Platonische liefde op eene wijze heeft gesproken, dat de spotters daarbij zich konden te goede doen. Daar de Schrijver iedere leerstelling, die hij den wijsgeer toeschrijft, voor welken hij in geestdrift ontgloeid is, met plaatsen uit deszelfs schriften staaft, spijt het den Recensent zoo veel te meer, dat hij in het bestek dezer *Anzeige* niet omstandiger over dit veel besprokene thema met den schrijver handelen kan. Want, wat voor eene soort van liefde deze Platonische liefde is, zonder welke men ook de wijsheid niet beminnen, dus geen filosoof zijn kan, heeft de Schr. voortreffelijk ontwikkeld. Maar het voorwerp dezer liefde is over het geheel al, wat voortreffelijk en edel in zich zelve is, in welks beschouwing en overpeinzing de menschelijke geest zich zijner waardij en verwantschap met den Goddelijken oorspronkelijken geest bewust gevoelt; en juist dit is het Platonische καλόν in de geheele beteekenis des woords." ———

(Het Vervolg en Slot hierna.)

HAN-

HANDEL EN ZEEVAART, LANDBOUW, HUISHOUDKUNDE, BEVOLKING, EN WAT DAARTOE BETREKKING HEEFT.

Getal Schepen in 1827 uit zee aangekomen en afgezeild.

AMSTERDAM. Uit Zee zijn alhier in 1827 aangekomen 1082 Schepen dus 95 meer dan in 1826, waaronder 14 van Batavia en 53 van Suriname.

ROTTERDAM. Behalve de de Vischhoekers, Jagers, Haringbuizen en Schepen, die van Rotterdam, Dordrecht, Schiedam enz., en langs de Zeeuwsche stroomen zijn ingekomen of uitgezeild of die binnen door langs de Wadden, van Hamburg en Bremen zijn aangekomen of derwaarts vertrokken, zijn in de Maas en Goeree in 1827 ingekomen 1731 dus 144 meer dan in 1826, en 1774 uitgezeild, dus 141 meer dan in 1826. Daaronder kwamen er 18 van Batavia en 11 van Suriname, zijnde naar Batavia van hier uitgezeild 23 en naar Suriname 12 Schepen.

SCHIEDAM. Uit zee zijn hier, in 1827, 208 Schepen aangekomen met welke, als ook uit Braband en andere districten van ons Koningrijk zijn aangebragt 25,238 lasten Graan, waaronder 15,668 lasten Rogge en 8,556 Garst; — zijnde dus 91 Schepen en 5,536 Lasten Graan meer dan in 1826.

ANTWERPEN. Gedurende 1827 zijn in deze haven binnengeloopen 822 (*) Schepen, dus 106 minder dan in 1826; doch, naar men verzekert was de vracht in 1827 door de grootte der Schepen aanzienlijker, hebbende op het getal de vermindering der ladingen zout veel invloed gehad.

(*) Volgens andere berigten 831, in welk geval er slechts 97 minder, dan in 1826 gearriveerd zijn. Het verschil is in de opgave van de *Nederlandsche* Schepen onder dit aantal, zijnde volgens die niet minder dan 432.

WEERKUNDIGE WAARNEMINGEN BUITEN HAARLEM.

Jan. 1828.	BAROMETER.	THERMOMETER.	WINDSTREEK.	LUCHTSGESTELDHEID.
2	29. 7½	45	Z. W.	betrokken, iets dampig.
	29. 8	46½	W. Z. W.	's nachts harde regen en wind.
	29. 7	48	Z. W.	

BA-

1828. Jan.	BAROMETER.	THERMOMETER.	WINDSTREEK.	LUGTGESTELDHEID.
3	29. 8 29. 4½ 29. 5¾	47 50 44	Z. W. t. W. W. Z. W. W.	omtrent betrokken, 's avonds bewolkt, buijig.
4	29. 7¾ 29. 8½ 29. 7¾	43 45 [illegible]	W. W. t. Z. W. Z. W.	tot even na den middag helder, verder bewolkt.
5	29. 6 29. 6½ 29. 7	37 38 38	Z. O. Z. O. t. O. O. Z. O.	bet., mistig, voorm. tusschenb. regenachtig, met iets sneeuw er onder.
6	29. 7½ 29. 8 29. 9¾	33½ 32½ 29	O. O. t. N. O.	betrokken, iets dampig.
7	30. 0½ 30. 1 30. 1	27 29 25	O. Z. O. O. t. Z. O.	's morgens bew., verder helder, windrig 's avonds zeer windrig
8	30. 0¾ 30. 0½ 30. 0½	26 29½ 28	N. O. N. O. O. t. N.	windrig, voorm. helder namid. omtrent helder, 's avonds bet., zeer windrig.

BEKENDMAKINGEN.

** Bij de Wed. A. LOOSJES Pz. wordt uitgegeven en is mede bij hare Correspondenten te bekomen.

I. HANDBOEK voor NOTARISSEN, *volgens de Nederlandsche Wetgeving*, bevattende eene behandeling van de overeenkomsten en verbindtenissen in het algemeen en van alle Acten en Contracten in het bijzonder, opgehelderd door *Voorbeelden* en *Voorschriften*, met eene opgave tevens van de bepalingen, waarin de *Nieuwe Wetgeving* van de *Fransche* verschilt. Tweede Deel gr. 8vo. *f* 4 - 50.

Van het *Eerste* Deel, in den jare 1826 uitgegeven, zijn nog eenige exemplaren te bekomen.

Met het *Derde* Deel, zal dit Werk compleet zijn.

II. Mr. *W. H. VAN VOORST*, IETS OVER HET ONTWERP VAN WETBOEK van BURGERLIJKE REGTSPLEGING, gr. 8vo. à 50 cents.

NB. Dit laatste Artikel wordt niet in *Commissie* verzonden, maar moet *voor rekening* ontboden worden.

TE HAARLEM BIJ DE WED. A. LOOSJES Pz.

ALGEMEENE

KONST- EN LETTER-BODE

VOOR HET JAAR 1828.

N°. 3. Vrijdag den 18den Januarij.

BERIGTEN.

Batavia. De Natuurkundige Commissie, welke met zoo goeden uitslag in Neêrlands Indie werkzaam is, en als vruchten van haren arbeid reeds zoovele belangrijke bezendingen met voorwerpen der Natuurlijke Historie naar het vaderland overzond, heeft wederom een verlies geleden, dat, even als dat van de nog diep betreurde Kuhl en van Hasselt, schier onherstelbaar mag heeten. De Heer Boie, die thans aan het hoofd dezer Commissie stond, is in den aanvang van September l. l. voor de aanvallen van eene zenuwkoorts bezweken, na aan dezelve tien dagen te hebben wederstand geboden. Hij was juist van het Pangerangsche gebergte naar Buitenzorg teruggekeerd, met oogmerk, om aldaar eenige dagen door te brengen. Boie was jong, ijverig en niet alleen ervaren in de verschillende vakken der Natuurlijke Historie, maar ook in het bezit van een schat van algemeene kundigheden; hij was even aanbevelingswaardig van hart als verstand. Zijne bijeengebragte verzamelingen en daarbij gedane waarnemingen in deze gewesten zullen altoos

hoe korte tijd hem vergund was, om daarmede zich onledig te houden, van hem getuigen als een' man, die de natuur in hare schuilhoeken fijn wist te bespieden, en schranderheid van opmerking aan juistheid van waarneming paarde; terwijl een door hem opgesteld werk, dat ter perse gaat en weldra zal verschijnen, eerlang ter doorslaande proeve verstrekken zal, wat de Natuurlijke Historie hem, als beoefenaar derzelve in het studeervertrek, reeds te danken had, wat zij van hem zich beloven mogt, en hoeveel zij dus door zijnen ontijdigen dood verloor.

Parys. Door de Academie der Wetenschappen alhier zijn tot Correspondeerende Leden, voor de afdeeling der Delfstofkunde, verkozen de Heeren: Mitscherlich te Berlijn en Gon[illegible] te Leyden.

Bergen-op-zoom *den 10den Januarij*. In den ouderdom van 72 jaren overleed alhier Mevrouw Adriana van Overstraten, Weduwe van wijlen den Heer Mr. N. van Cuylenborch, die, meer dan veertig jaren geleden, zich op den Nederlandschen Zangberg bekend maakte, door gezamenlijk met de thans nog levende Dichteresse, Petronella Moens eerst uit te geven eenige *Vaderlandsche Dichtproeven*, (*) waarop spoedig volgde, ook met Mejufr. Moens, het uitgebreide Dichtstuk: *Esther* in vier zangen, (†) dat werd opgedragen aan de Parnassijns der Joodsche Synagogen te Amsterdam, welke de Dichteressen met een' gouden eerepenning daarvoor beschonken. Daarna gaf zij een' eerekrans op hare *Geboortestad Bergenop-zoom*, te gelijk met dien van hare vriendin P. Moens voor *Aardenburg* uit; later en mede gemeenschappelijk met die dichteresse twee Treurspelen, *Johanna Gray* en *Dolfey en Amelia*; maar afzonderlijk hare *Jacoba van Beyeren*, in vijf boeken. Van haar dichttalent worden voorts mede proeven gevonden in onderscheiden bundels van de Genootschappen: *Studium scientiarum genitrix* te Rot-[illegible]

(*) In 1785 bij A. Loosjes Pz. uitgegeven.

(†) In hetzelfde jaar bij A. Loosjes Pz. in het licht verschenen, en waarvan nog bij de Dichteresse dezes Exemplaren te bekomen zijn.

Rotterdam, de Goudsche Rhetorijkkamer de *Goudsbloem*, en andere letterkundige maatschappijen zoo te Utrecht als Amsterdam, waarvan zij Lid was, — alsmede in den *Vaderlandschen Dichter* bij LOOSJES en in de *Kleine Dichterlijke Handschriften* bij UYLENBROEK. Na het tijdvak van 1786 — 1792 schijnt zij niet meer offers aan de Muzen gebragt te hebben, ten minste niets van dezelve in het licht gegeven. Hare dichtstukken zijn meestal van Geschiedkundigen aard en getuigen van hare uitgebreide belezenheid; — en, hoezeer de uitvloeijselen van hare Poetische genie de kenmerken van den tijd, waarin zij gemeen werden gemaakt, dragen, worden daaronder, ook volgens strenge kunstregters(*), fraaije gevonden.

GRONINGEN, *den* 10*den Januarij*. Onze stad, ons gewest, ja het geheele vaderland in 't algemeen en in het bijzonder het Instituut voor Doofstommen hier gevestigd, heeft heden in den vroegen morgen een groot verlies geleden. De beroemde stichter van deze menschlievende inrigting, de Heer HENRI DANIEL GUYOT, Ridder der orde van den Nederlandschen Leeuw, buitengewoon of honorair Hoogleeraar in de Faculteit der Letteren en bespiegelende Wijsbegeerte aan deze Hoogeschool, Lid der Hollandsche Maatschappij te Haarlem, van het Bataafsch Genootschap te Rotterdam enz., ontsliep in den ouderdom van ruim 74 jaren. In het Limburgsche (†) in 1753 geboren, bragt hij zijne jeugd te Maastricht door, bezoekende aldaar de Latijnsche Scholen en het Gymnasium. In 1770 ging hij naar Franekers Hoogeschool over, waar hij bijzonder onder VENEMA's begunstigde leerlingen geteld werd, en zich tot Walsch Predikant voorbereid-

de.

(*) Zie WITSEN GEYSBEEK *Biograph. Anthol. en Crit. Woordenboek* 5e. Dl. bl. 39, die aan haar poetisch verscheiden haar afsterven als mensch verbond en daardoor haar reeds in 1824 onder de afgestorven Dichteressen opnam. Dat zijn artikel voor aanvulling vatbaar is, blijkt uit deze aankondiging. *Red.*

(†) Te Troisfontaine, Banc du Trembleur in het Graafschap Dalhem.

de. Deze bestemming bereikte hij, in 1777 te Dordrecht als Leeraar bevestigd wordende, doch werd vier jaren later herwaarts beroepen, waar hij ruim 28 jaren dezen post getrouw waarnam: wanneer een besluit van den toenmaligen Koning van Holland hem van die ambtsbetrekkingen ontsloeg, om hem geheel te doen leven voor zijne Stichting ter onderwijzing van Doofstommen, in 1790 reeds opgerigt, doch telken jare in uitgebreidheid en doelmatigheid aangewonnen. Reeds een jaar na die oprigting erkende de Maatschappij: *Tot Nut van 't Algemeen* zijne verdiensten, door hem hare *gouden Medaille* voor zijne menschlievende pogingen te vereeren; vijf jaren later besloot de Nationale Vergadering tot een aanzienlijke jaarlijksche bijdrage van landswege aan zijn Instituut en tot een jaargeld aan den Oprigter. Hoe de opvolgende regeringen dezer landen, hoe vooral Z. M. onze Koning, hem persoonlijk gehuldigd en zijn Instituut beoordeeld, ondersteund en goedgekeurd hebben, zal uit derzelver Jaarboeken blijken. De vermaarde Abt DE L'EPÉE was zijn leermeester, (*) maar de leerling heeft zijnen onderwijzer verre overtroffen en zijne menschlievende inrigting, op goede grondslagen eenmaal opgetrokken, nagelaten aan twee waardige zonen, en onderwijzers door hem gekweekt, die niet zullen verzuimen haar te onderhouden en uit te breiden; zoodat zijne naam, reeds bij zijn leven aan de menschheid en zoovele ongelukkige door hem aan de Maatschappij teruggegeven, heilig, steeds dierbaar zal zijn aan een dankbaar nageslacht.

ALKMAAR, *den 29sten December* 1827. Het Muzijk-Gezelschap: *Harmonie*, vierde alhier gisteren avond, in deszelfs gewone, doch ten dien einde opzettelijk ingerigte en op eene luisterrijke wijze versierde Concertzaal, het feest van deszelfs *honderdjarig* bestaan. Na het uitvoeren van eenige Muzijkstukken, waarbij onderscheidene talentvolle Toonkunstenaars zich deden hooren, stelde de verdienstelijke Medebestuurder en Secretaris des Gezelschaps, de Heer A. VAN DE VELDE, de lotgevallen en verdiensten van hetzelve in

(*) In 1785 bezocht GUYOT, te Parijs zijnde, L'EPÉE's Kweekschool, zie *Alg. Konst- en Letterbode* Dl. VI bl. 114 en verv.

in eene korte rede voor, welke door de ter dezer gelegenheid door den Heer BOOGAARD vervaardigde en door den Heer FASTRÉ op muzijk gebragte zangen vervangen werd. Vervolgens las de Heer G. J. GERSEN een door hem, ten einde aan deze feestviering nog meerderen luister bij te zetten, vervaardigd uitmuntend dichtstuk voor; en werd eindelijk alles door de tot eene gepaste vreugde gestemde feestgenooten met een bal besloten.

Dit Gezelschap, uit kleine beginselen groot geworden, telde in den beginne eenen geruimen tijd lang slechts acht leden. Eerst sinds 50 jaren ongeveer is de belangstelling in hetzelve meer algemeen geworden. Ook droeg het tot deszelfs bloei niet weinig bij, dat de Stedelijke Regering, schoon hetzelve niet dadelijk ondersteunende, echter de beoefenaars der toonkunst, wanneer zij zich voor het overige zulks waardig maakten, steeds onderscheidde, en bevoordeelde, ja laatstelijk, reeds sinds verscheidene jaren, eenen Stads-Muzijk-meester bezoldigd heeft.

BEOORDEELINGEN VAN VADERLANDSCHE WERKEN, IN BUITENLANDSCHE GELEERDE TIJDSCHRIFTEN.

Initia Philosophiae Platonicae auctore PHIL. GUIL. VAN HEUSDE, *pars prior*. Ultrajecti apud ALTHEER 1827 201 p. 8vo.

(*Vervolg en Slot van bladz. 30*)

Wij hebben hier vooral die gedeelten uit het artikel der *Anzeigen* medegedeeld, welke het meest ook bij onze landgenooten zullen kunnen strekken, om het werk zelve te doen kennen. De aanmerkingen, welke de beoordeelaar hier en daar mededeelt, hebben vooral de strekking van te betoogen, dat PLATO toch niet zoo geheel verwijderd was van een systeem, als de Schrijver schijnt te meenen; dat de leere der Ideën, met welke de Platonische Wijsbegeerte als wetenschap staat of valt, niet als derzelver grondslag vooraan geplaatst is, doch eerst aan het slot des werks zal behandeld worden; dat de Schr. zijn gevoelen over den Egyptischen oorsprong van die stellingen omtrent de de zielenleer, welke PLATO met PYTHAGORAS deelt,

 niet

niet heeft bewezen, dat de verschillende beteekenissen van het *καλὸν* niet naauwkeurig genoeg zijn aangegeven, enz.

Doch nalaten kunnen wij het niet, het slot dezer voor onzen geleerden landgenoot zoo vereerende beoordeeling hier woordelijk te doen volgen:

„Voor dit boekdeel staat van bl. 1 — 43 eene *Epistola dedicatoria*, die te veel belang inboezemt, dan dat wij haar met stilzwijgen kunnen voorbijgaan. Deze is aan den Heer Creuzer te Heidelberg gerigt, en is een offer der piëteit, — in Holland kent men nog zoo iets — aan beider vriend en tevens den leermeester des Schrijvers, den vereeuwigden Wyttenbach toegebragt. Het moet, zegt de Schr., noch eene levensbeschrijving (die wij reeds van eene andere hand bezitten) noch een *Elogium* zijn. Het is het verhaal van de persoonlijke betrekkingen des Schrijvers tot zijnen beroemden leermeester en vriend, maar dit is in de fraaiste taal, en met zulk een vurige hartelijkheid geschreven, dat men, heeft men eenmaal met lezen aangevangen, zich daarvan niet weder losrukken kan. Zeker is het de gewigtigste en tevens roemrijkste bijdrage tot de karakterkennis des beroemden Geleerde, die zijne niet min beroemde leerling ons geeft. Wij leeren Wyttenbach hier in omgang met zijne jongere vrienden kennen; hij verschijnt hier als de vriendelijke, goedaardige man jegens degenen, wien hunne beschaving ernst was; hoewel hij, gelijk de Schr. geenszins verbergt, voor anderen niet zoo ligt toegankelijk was. Tusschen W. en den Schr. was vooral Plato de bemiddelaar: want ook Wyttenbachs klassieke vorming was vooral op Plato gegrond; daarvan verschilden Ruhnkenius en Valckenaer, wier studien meer van de *Grammatici* en Dichters waren begonnen. Zoo ontstond er tusschen leermeester en leerling eene verbindtenis, die naderhand tusschen hen als mannen, als naauwe vriendschap voortduurde. Doch den aanvang derzelve mag ons de Schr. zelf verhalen (zijn opstel is vol van zoodanige kleine anecdoten, die door de naïviteit en eenvoudigheid der vertelling een geheel eigenaardige bevalligheid verkrijgen.) Reeds met groote verwachting kwam de Schr. als jongeling te Amsterdam, waar W. nog Professor aan het Athenaeum was. „*Hunc igitur ut adii, (vespera erat, tempus et locum memini), quaerere ille continuo de studiis meis et progressibus; ego de scriptoribus narrare a me tractatis, maxime poëtis: ille librum mihi in manus dare qui praesto erat, et locum monstrare, quem legerem et interpretarer; erat locus Thucydidis de peste Athenarum; ego subito isde legere, nec probe interpretari. Tum nescio quâ opportunitate, sed fiebat Platonis mentio. Hic ille: Tu, inquit, Platonem legisti? Non legi inquam, sed percurri Apologiam et Phaedonem: cuperem autem legere et intelligere, et hac*

spe Amstelodamum veni, ut Tuis uterer lectionibus, et si liceret, monitis item Tuis et sermonibus. Placebat responsum Viro summo; certe extemplo mutari videbatur totus. Nam explicabatur frons contracta; aberat severitas illa, in tironem et male interpretantem; aderat in vultu mira comitas et benevolentiae significatio. Macte, inquit, virtute tua; nam de eo non desperandum, cui semel Plato placere coepit, ut de Cicerone inquit Quintilianus. Novistine hos auctores? Tum ille continuo vinum postulare et pocula; nos autem mensae assidere, et inter Socratica pocula, sic vocabat, confabulari iucundissime.— Discessi tandem a viro optimo triumphans, et nescio quid magni et excelsi animo volvens, et spe praecipiens. Sed domum redux, et animo repraesentans, quae videram, quae audiveram, quae dixeram omnia, stupore paullatim defixus sum. Dolor successit exsultanti gaudio. Nam cogitans, qualis quantusque ille esset, quem adspexeram et adspicere etiamnunc mihi videbar et in me respiciens, qui vix quidquam scirem, in legendo adeo et interpretando haesissem: haec animo volvens prorsus mihi metipsi displicebam. Sed dolor ille, quamvis gravis illa nocte et molestus, idem ille deinceps profuit mihi, imo vero solatium attulit. Ab illo inde die coepi me cognoscere, intelligere quid mihi deesset, inquirere, quo illud possim pacto assequi. Quid quaeris? Vivere ab hoc inde tempore coepi, si quidem vivere non est spiritum ducere, sed animum explicare ad percipienda praeclara omnia, in iisque felicitatem quaerere. — Gaarne schreven wij meer af; maar waartoe? Is het niet toereikend, om den leermeester en leerling te leeren kennen? Geen wonder dan, dat een zoo aaneengeknoopte band voor het geheele leven duurde. Nog eene plaats zij het ons geoorloofd er uit aan te halen, die den geest aanwijst, welke thans op de Nederlandsche Universiteiten heerscht, om te toonen, hoe het door W y t t e n b a c h en zijne helpers gestrooid, zaad is opgekomen en vruchten draagt. „*Exortum est*" wordt er gezegd, W y t t e n b a c h i i *aetate novum quoddam Jureconsultorum et vere Theologorum genus, humanum, cultum, litteris perpolitum. Quum ego ante hos duodetriginta annos Amstelodamum venirem, mirabatur vir summus, adire ipsum adolescentem Platonis legendi cupidum. Nunc in Academiis nostris et Athenaeis non tantum lectiones habentur Platonicae, frequentes discentium numero, sed iungunt etiam sua sponte iuvenes sodalitia, in quibus Platonem legant invicem, et interpretentur.*" — Wie kan dus den werkkring van eenen W y t t e n b a c h en naar hem gelijkende mannen aan eenige berekening onderwerpen? Maar dit is juist het waardige loon van groote onderwijzers, dat hun kring zich verre over de grenzen uitstrekt, die zij zelve konden overzien.

[Gött. Gelehrte Anz. 1802: 193 St. 8 Nov. 1827.]

KUNSTEN.

AMSTERDAM. In September van dit jaar zal er in deze Hoofdstad eene Tentoonstelling van Kunstwerken door levende Meesters plaats hebben, waarvan de voorwaarden en bepalingen nader door de Regering zullen worden bekend gemaakt.

HANDEL EN ZEEVAART, LANDBOUW, HUISHOUDKUNDE, BEVOLKING, EN WAT DAARTOE BETREKKING HEEFT.

Iets over het gebruik van de Chlorure de Chaux.

De geringe prijs van de *Chlorure de Chaux* bragt den Heer Pincham in Engeland op de gedachte, om daarmede eenige proeven te nemen, ten einde den stank van het stilstaande water in de kiel der schepen te verdrijven en de lucht binnen deze laatste te verbeteren. Deze proeven zijn te Deptford en te Chatham in het werk gesteld en met den besten uitslag bekroond, zoo zelfs, dat de Zeelieden zich daarover ten hoogste verwonderden.

Daarna beproefde hij hetzelfde middel in de Steenkoolmijnen, om de ontvlambare lucht of het gekoolde waterstof-gas te vernietigen, en ook hier werd hij in zijne verwachting niet te leur gesteld. In een gedeelte van de mijnen te Bradford, alwaar de werklieden de vorige week genoodzaakt geweest waren de Zekerheids-lamp van Davy te gebruiken, stortte hij den 17den Maart eene zekere hoeveelheid van de *Chlorure de Chaux* uit, en den 19den daaraanvolgenden konden de arbeiders hun werk met kaarsen en fakkels verrigten. Zij wierpen, toen zij begonnen te werken, nog eene nieuwe hoeveelheid van dit middel in de mijn, doch, daar het ontwikkelde *Chlore* hun onaangenaam viel, lieten zij deze voorzorg na, waarvan het gevolg was, dat een hunner (juist 8 dagen daarna) met eene kaars in de hand zich in de mijn begevende, door eene ontploffing van het ontvlambare gas, hevig werd gekwetst, en weldra stierf. De Heer Pincham bezigde den volgenden morgen eene grootere hoeveelheid van het genoemde middel, en den daaropvolgenden dag kon men op dezelfde plaats, alwaar de werkman was omgekomen, veilig eene kaars doen branden, waarna men van dit beveiligend middel getrouw gebruik gemaakt heeft. Soortgelijke proeven zijn door dien-

dienzelfden Heer in de maand April van 1827 herhaald, en hebben dezelfde gewenschte uitkomst opgeleverd.

Schepen door de Sond gepasseerd.

Gedurende 1827 zijn door de Sond gepasseerd 13002 Schepen, waarvan 6537 uit de Noord- en 6465 uit de Oostzee; onder dit getal waren 411 Nederlandsche uit de Noord- en 426 uit de Oostzee.

Schepen in 1827 aangekomen en uitgezeild.

HAMBURG. Alhier zijn in 1827 binnen gekomen 1654 Schepen, waaronder 102 uit de West-Indiën en 129 uit Zuid-Amerika.

VLISSINGEN. Gedurende 1827 zijn de rivier de Schelde opgevaren of alhier binnengevallen 808 en uitgezeild 789 Schepen; dus 78 minder ingekomen en 45 minder uitgezeild dan in 1826. De Kustvaarders en Beurtschepen zijn hieronder niet begrepen, maar wel de Stoombooten, waarvan er 20 binnenvielen, en weder uitliepen.

DORDRECHT. Uit Zee zijn in 1827 in deze stad aangekomen 222 Schepen, dus 17 meer dan in 1826.

HARLINGEN. In 1827 zijn alhier binnengekomen 467 en uitgezeild 512 Schepen, dus 16 meer ingekomen en 19 meer uitgegaan dan 1826.

NATUURKUNDIGE BIJZONDERHEDEN.

Een nieuw Ontvlambaar Gas.

Dr. Thomson deelde aan de *Royal Society* te Edinburg eene Verhandeling mede over een nieuw ontvlambaar gas. Het werd verkregen uit den brandbaren Houtgeest (*pyroxylic spirit*) die door overhaling van het hout gewonnen en door de Heeren Turnbull en Ramsay te Glasgow bereid wordt. De brandbare houtgeest heeft eene soortelijke zwaarte van 0,812 en een' aangenamen geur. Men bedient zich van denzelven voor de Lampen, in plaats van alkohol. Dr. Thomson bevond, dat de gassoort, welke

[illegible] een mengsel koningswater en brandbare [illegible] [illegible] ontwikkelen, bestond uit

een nieuw ontvlambaar gas	. . . . . .	29
Salpetergas (*nitrous gaz*)	. . . . . .	63
Salpeterstofgas	. . . . . .	8
		100

en bezat een soortelijke zwaarte van 1,945, de dampkringslucht tot eenheid bepaald zijnde.

De soortelijke zwaarte van het nieuwe gas was 4,1757 en de zamenstelling van hetzelve het volgende:

1 gelijke hoeveelheid waterstof	. . . .	0,125
1 ——— koolstof	. . . .	0,750
$1\frac{1}{2}$ ——— chlore	. . . .	6,750
		7,625

Het aequivalent van hetzelve bedraagt 7,625 en dienvolgens noemt Dr. Thomson deze gassoort anderhalf Chloor-koolwaterstof (*sesquichloride of carbohydrogenium*).

Bepaling van waren en gemiddelden tijd.

Daar het dikwijls blijkt, dat men het onderscheid tusschen deze tijdsverdeelingen niet kent; zal deze korte verklaring niet ondienstig zijn, tot beter verstand veler stukken, waarin die uitdrukkingen voorkomen.

De *ware tijd* is die, welken de schijnbare beweging der zon aanwijst; deze beweging is niet altijd gelijkmatig; nu versnelt zij, dan weder vertraagt zij. Het is hier de plaats niet de reden dezer ongelijkmatigheden op te geven; het is eene daadzaak.

De *gemiddelde tijd* is die, welke op elk oogenblik een volstrekt volmaakt horologie zou aanwijzen, als het geen onregelmatigheid in zijn' loop had, d. i. geen seconde in den tijd van een geheel jaar afweek. Deze is eene gelijkmatige verdeeling van den tijd.

Er bestaat dus een verschil tusschen den *waren tijd*, die der zon of schijnbare en den *gemiddelden tijd* of gelijkmatige. Dit verschil wordt de *equatie* of vereffening *van den tijd* genoemd.

Deze *equatie* is het grootst mogelijk tegen den 1sten of 2den November; dan loopt de pendule 16′ 14″ achter. Van dat tijdstip af vertraagt de pendule langzamerhand minder tot den 23 December, wanneer zij zeer nabij gelijk

met

met de zon komt. Van daar tot den 15 April loopt zij der zon vooruit, van 15 April tot 15 Julij achter, van 15 Junij tot 15 Augustus vooruit en van 31 Augustus tot 23 December weder achter.

Men ziet hieruit, hoe zeer die lieden zich bedriegen, die, om op den gelijkmatigen gang hunner horologien of pendules te roemen, voorgeven, dat *zij als de zon loopen*. Niets kon minder met de waarheid overeenkomstig wezen; want de zon is in hare onregelmatigheden bestendig, en dit is in een gewoon horologie of pendule onmogelijk, te weten, aan welke geen werktuigelijk zamenstel is gevoegd, bestemd om de equatie van den tijd aan te wijzen. Op vier tijden des jaars alleen, kunnen gewone horologien en pendules, die volkomen goed stellende, met de zon gelijk gaan, op weinige seconden na: deze tijdpunten zijn 15 April, 15 Junij, 31 Augustus en 23 December. Tegen 11 Februarij moeten deze werktuigen 24′ 36″ vooruitloopen en in het begin van November 16′ 14″ achtergaan.

Dus als vergelijkingspunt nemende een horologie, geregeld naar den *gemiddelden tijd*, kan men zich niet te regt bedienen, van de gewone spreekwijze: *het loopt als de zon*.

Proefnemingen op de uitwerkselen der Kinderpokken op verschillende Huisdieren.

De Heer Numan, Hoogleeraar bij de Rijks Veeartsenijschool te Utrecht, heeft een groot aantal proeven genomen op de uitwerkselen, welke de kinderpokken op verschillende Huisdieren hebben; de uitkomst was:

Vooreerst: dat de koe vatbaar is om dezelve door inenting te krijgen en dat zij kunnen dienen, om altijd versche koepokstof te behouden.

Ten tweede: dat de stier, dien men aan de natuurlijke kinderpokjes onderhevig acht, ook vatbaar is voor de inenting met de natuurlijke pokstof en met de koepokstoffe.

Ten derde, dat het ezel en het paard zulks mede zijn, maar dat het uitwerksel van hunne koepokstoffe, op den mensch overgebragt, langzamer is, dan die van de ingeënte koe genomen.

Warmte-ontwikkeling bij de zamenpersing van het Water.

Oerstedt heeft bij zijne laatste proeven op de zamendrukking zelfs bij eene drukking van 8 dampkringen geen ver- wor-

worden van warmtestof bij de zamenpersing des waters waar. Het *Quarterly Journ. of Sc.* (1827. III. 201.) berigt daarentegen, dat Arago bij de Parijsche Academie, in hare Vergadering op 14 Mei l. l. gehouden, aangetoond heeft, dat door den Heer Despretz, door eene proefneming was bewezen, dat de zamenpersing des waters door eene, met de drukking van 20 dampkringen gelijk staande, kracht het vrijworden van 1/2 graad warmtestof bewerkte.

STERRE- EN WEERKUNDIGE WAARNEMINGEN.

Haarlem. Jaarlijks een Overzigt, als het onderstaand, van de *Weêrgesteldheid van het afgeloopen jaar* plaatsende en het nu weder ontvangen hebbende, achten wij het geene reden, om het onzen lezers te onthouden, omdat het misschien schraalder, dan wel vroeger, uitgevallen is. Wij zijn het met den schrijver eens en stellen gaarne excentrische menschen, buitengewone jaren en lotgevallen gelijk.

Mijn Heer!

Schoon het verloopen jaar 1827 zich niet door bijzonderen warmtegraad als 1826, noch door ongewone mate van koude als 1823 kenmerkte, en hetzelve, uit een *meteorologisch* oogpunt beschouwd, dus min merkwaardig moge heeten, dan vele zijner voorgangers; wil ik U echter, naar jaarlijksche gewoonte, de Resultaten mijner aanteekeningen nopens wind en weder, gedurende hetzelve gedaan, mededeelen: Ik laat het aan U intusschen geheel over, of zij eene plaats in uw Weekblad verdienen, — waarop zij van de wetenschappelijke zijde volstrekt geen aanspraak maken.

Januarij begon met sneeuw en hagel en een weinig vorst, die echter spoedig werd afgewisseld door dooi- en stormachtig weêr. Op den 9den reeds, maar vooral op den 14den, woedde een felle en zware storm, die onderscheidene ongelukken veroorzaakte, ook ter zee; wie denkt niet aan den verloren *Wassenaar* en den herstelden *Waterloo*, die in weêrwil dier vertraging, terwijl ik dit schrijf, reeds is teruggekeerd en den togt naar O. Indien heeft volbragt? De Barometer, die tot den 9den bijzonder hoog werd waargenomen, zakte dan nu ook tot eene ongewone laagte. Hierop volgde eerst buijig en toen matig vriezend weder, dat vergezeld ging van onbeteekenend veel sneeuw, die op sommige plaatsen zoo hoog lag, dat de gemeenschap voor eenen korten tijd,

tijd, ſchier belemmerd werd. In 't midden dezer maand zag ik vele Spreeuwen.

De volgende, *Februarij*, had men de geheele maand door, genoegzaam aanhoudende, en tuſſchen beide zelfs ſtrenge vorst, zoodat de ſcheepvaart geheel geſtremd geraakte. Zij leverde zeer fraaije dagen op en in het laatst heldere ſterrehemels, in weerwil van de ſneeuwbuijen en mist, die het helder weder ſomtijds afwiſſelden. Tegen het einde begon de neiging des weders te veranderen en kondigden regen en wind den aanſtaande dooi reeds aan.

Deze bleef dan ook in het begin van *Maart* niet achter, zoo dat reeds den 2den het ijs rondom de ſtad mijner inwoning geheel weg was, en vóór de helft dezer maand de gemeenſchap te water herſteld mogt heeten. Maart was voor het overige rijk in regen en wind, arm in ſchoone dagen. In het midden had men zelfs ſtormvlagen en tegen het einde zeer hevige wind- en ſneeuwbuijen. In de Betuwe veroorzaakte bij den dooi het ijs, door opſtopping der rivier en daarop gevolgde dijkbreuk, vrij wat ſchade.

April vergoedde het ruwe ſtaartroeren van Maart, door het opleveren van verſcheiden aangename Lente-dagen. Niet alleen kwamen reeds de Vleermuizen in het begin der maand uit hare ſchuilhoeken, maar ik hoorde toen ook de Kikvorſchen en zag Zwaluwen, terwijl de Thermometer van 68° tot 71° zelfs werd waargenomen. Nog vóór de helft hoorde ik den Nachtegaal al zingen, en in de laatſte dagen was het jaar reeds de bruid, daar het jeugdig groen van alle zijden landman en ſtedeling tegenlachte. Voor het overige kenmerkte zich deze maand, bij vele ooſtelijke winden, door fraai groeizaam weder, waarbij regen en zonneſchijn elkander naar wenſch afwiſſelden, en dat ſlechts door enkele ſtortregens en een donderbui werd afgebroken.

De *Meimaand* beval zich over het algemeen mede door aangenaamheid en vruchtbaarheid aan, ſchoon men in het begin nog eene enkele maal nachtvorst had. De Thermometer klom verſcheiden malen boven de 70° en op den eerſten en laatſten, werd 'er donder waargenomen.

Junij was in evenredigheid minder warm dan Mei; ik zag den Thermometer niet boven de 72 graden rijzen, zoodat de warmte zeer matig mogt heeten. Nu en dan was ook het weder buijig en winderig, 't geen echter aan het groeijend rijk geen nadeel ſcheen te doen, ja het houtgewas ſtond zelfs bijzonder friſch; zij leverde evenwel eenige fraaije dagen op en de wind was veeltijds noordelijk; eenmaal ſlechts nam ik donder waar.

In *Julij* bleef de warmtegraad ook zeer gematigd, maar werd het weder beſtendiger; zoodat men in deze maand

vele

vele mooije dagen en zeer schoone avondstonden telde. De heerschende streek van den wind was Zuidwestelijk, en in het laatst der maand rees de Thermometer eene enkele maal tot 78°. Aanteekenenswaardig vind ik het, dat ik tegen het einde der eerste week (den 7den) den Nachtegaal nog lustig hoorde zingen.

Augustus onderscheidde zich in zijn begin door eenige warme dagen, waarbij de Thermometer 80° naderde; maar voorts mogt de warmte zeer gematigd heeten. Men had zelfs koele avondstonden, (ook in de zuidelijke Provincien) en dikwijls betrokken lucht en buijig weder, dat schaarscher, dan gewoonlijk in deze maand, door fraaije dagen werd afgewisseld. Die betogen luchten, die matige warmtegraad, benadeelden echter den groei en rijpwording der vruchten niet; — in 't bijzonder waren 'er vele Meloenen. Vliegen zag men hier weinig en veel minder dan gewoonlijk in dit jaargetij.

Gelijk veeltijds in onze Gewesten, hadden wij wederom eene schoone Herfstmaand. Omtrent het midden van *September*, teekende de Thermometer 75°, tegen het einde nog 70°. Ik telde in dezelve dan vele fraaije en aangename avonden, welke den Sterrekundigen dikwijls goede gelegenheid tot hunne waarnemingen verschaften en vrij wat heldere dagen, die wandelaars en paardrijders tot menigvuldige togtjes uitlokten. Aan goedkoope rijpe vruchten, zelfs druiven, ontbrak het niet; maar hoezeer de gematigde zomer de vrees voor de terugkeering der Herfstkoortsen, die in 1826 zoo hevig te Groningen en elders woedden, scheen te moeten verdrijven, leed men hier en elders, zelfs in de Zuidelijke Provincien des Rijks, meer dan gewoonlijk aan dezelve; zoo dat, welken invloed hevige zomerhitte op den staat der gezondheid moge uitoefenen, ik als leek zou durven beslissen, daar in haar *alleen* en bij *uitsluiting* niet de oorzaak dier koortsziekten moet gezocht worden. Waarin dan? Dat laat ik gaarne aan de Bakkers, Thuessinken enz. over, en houd mij bij mijn leest.

In *October* had men doorgaans mooi Herfstweder en weinig wind, zoodat tot in het laatst der maand de boomen nog volkomen in hun blad stonden en verscheiden bloemen, onder andere *Dahlia's*, nog heerlijk bloeiden. Het zachte weder deed ook nog vele druiven rijpen, die niet te ongunstig geplaatst waren. In den laatsten nacht dezer maand, woedde een felle storm; waardoor hier en daar rampen veroorzaakt werden.

De Slagtmaand (*November*) was nog al bijzonder, wat de weêrgesteldheid belangt, vooral de laatste week derzelve. Na, tot den 21sten doorgaans hetzelfde zachte en veeltijds schoo-

schoone Herfstmaand genoten, te hebben; [illegible] nacht tusschen [illegible] veel sneeuw, en hield dit bij tusschenpoozing eenige dagen aan. Deze sneeuw was zoo overvloedig en smolt, bij invallende nachtvorst en doorgaande koude, zoo weinig, dat men zich velerwege in den winter verplaatst rekende, daar anders de jagtsneeuw, die de Novemberbuijen jagen, gewoonlijk zoo spoedig smelt als zij valt. Dit was dus hier iets ongewoons, maar nog zonderlinger, dat hetzelfde verschijnsel in het zuiden van Europa plaats had, ja zelfs in en omstreeks Rome, alwaar het tusschen den 26 en 27sten gevroren heeft. Opmerkelijk was deze maand, die anders dikwijls vruchtbaar in stormen is, door den weinigen wind, dien men waarnam. Tegen het laatst van November verdween echter het wintertooneel, latende elk weêrvoorspeller in het onzekere over de toekomst, waarin toch velen een' harden en strengen winter zagen.

December beantwoordde daaraan niet; integendeel, ik nam in dezelve geen vorst waar, ten zij het rijpen in den morgenstond, dat een paar malen plaats had, daartoe kan betrokken worden; en verscheidene keeren rees de Thermometer boven de 50, enkele tot 56°. In het laatste van deze maand, hadden sommige trekvogels ons dan ook nog niet verlaten; ik zag toen Vinken in groote menigte en een talrijke school Spreeuwen, die lustig floten. In mijn' tuin bloeiden toen nog de *Primula veris* (in verscheidene kleuren) zeer mild, alsmede de *Tussilago fragrans*, de *Helleborus niger*, en de Goudsbloem; de weilanden stonden nog zeer groen en hier en daar zag men nog vee in dezelve. Schoon het bij vele zuidwestelijke winden niet aan wind- en regenbuijen ontbrak, mogt de Wintermaand zich op enkele fraaije dagen beroemen, die ons eer in den herfst dan den winter verplaatsten.

Ziedaar mijne opmerkingen gedurende dit jaar, dat noch onder de warme, noch onder de koude zal gereld worden, maar onder de meer *gewone* opgenomen, en bij gevolg wel ligt voor de gezondheid en vruchtbaarheid [illegible] want, offchoon buitengewone jaren meer stoffe voor een Overzigt, als dit, opleveren, schoon dezelve ons buitengewone geneugten somtijds aanbieden, wie zou het loochenen, dat zij ook veelal tevens *niet gewone* onaangenaamheden, om niet te zeggen, rampen, met zich slepen? De jaren gelijken daarin de menschen, die meer in het oog vallen, meer opgemerkt worden, meer opzien baren, veelal niet gelukkiger, maar wel ongelukkiger mogen heeten. Dus behoort zulk een *gewoon* jaar met dubbelde erkentenis herdacht te worden. En in zooverre zou het mij spijten, als gij *daarom* dit geschrijf geen plaats waardig keurde in uwen Bode, welken ik met 1828 nieuwen jaar toe-

toewensch, om, gelijk ik nu bijna veertig jaren elke week deed, bij voortduring aan de uitbreiding van Kunsten, Letteren en Wetenschappen dienstbaar te blijven.

Ik ben als altijd

Uw bestendige Lezer

B.

den 7 January 1828.

WEERKUNDIGE WAARNEMINGEN,

BUITEN HAARLEM.

Jan. 1828.	BAROMETER.	THERMOMETER.	WINDSTREEK.	LUCHTSGESTELDHEID.
9	30. 0½ 29. 9½ 29. 8½	24½ 29 26½	O. Z. Z. W. Z. t. W.	voorm. meest omtrent helder, nam. bewolkt, savonds betr., een weinig sneeuw.
10	29. 8 29. 8 29. 6¼	22 26 26	Z. O. Z. O. t. O. O. Z. O.	bewolkt, meest omtrent betrokken, 's avonds een weinig sneeuw.
11	29. 6 29. 6 29. 6½	27 30 30	N. N. O. O. N. O. O.	betrokken, dampig, voorm. sneeuw, namiddag ijzel.
12	29. 7 29. 8 29. 7	42 43 35	Z. Z. Z. W. Z. Z. O.	betrokken, mist, 's nachts harde regen.
13	29. 4½ 29. 4½ 29. 4½	41½ 48 45½	Z. „ Z. t. W.	betr., tusschenb. regenachtig, 's namiddags met harde wind, 's avonds met storm.
14	29. 6 29. 6 29. 5	44 46½ 32½	Z. W. t. Z. Z. Z. W. O. N. O.	bet., nam. mistig en stofregenachtig, 's avonds windrig, 's nachts harde wind. +
15	29. 5¾ 29. 8½ 29. 9¼	22½ 24 19	O. N. O. O. t. N. O. N. O.	betrokken, zeer windrig, 's av. helder.

+ in den nanacht met sneeuw.

BEKENDMAKINGEN.

Bij de ERVEN FRANÇOIS BOHN, te *Haarlem*, is van de pers gekomen en verkrijgbaar gesteld: NIEUWE OPLOSSING VAN CUBIEK-VERGELIJKINGEN, door juiste uitdrukkingen, en ook bij nadering, zonder beproeving of gissing, door *JAMES LOCKHART*. Een Aanhangsel, bevat een woord aan jonge Nederlanders, betreffende de oplossing van hoogere Magts-vergelijkingen. Dit werk zal niet in Commissie verzonden worden.

TE HAARLEM BIJ DE WED. A. LOOSJES Pz.

ALGEMEENE

KONST-

EN

LETTER-BODE,

VOOR HET JAAR 1828.

N°. 4. *Vrijdag den 25sten Januarij.*

BERIGTEN.

ENGELAND. In het afgeloopen jaar heeft dit rijk een' beroemd Schrijver verloren in Sir THOMAS STAMFORD RAFFLES, die van eenvoudigen klerk bij de *Indische Compagnie*, alleen door zijne verdiensten, opklom tot de hoogste posten, en wiens talenten en diensten onze Koning in 1817 beloonde door hem tot den Adelstand te verheffen. Hij is de Schrijver der zoo bekende geschiedenis van het eiland Java, van hetwelk hij een' geruimen tijd Luitenant Gouverneur was; behalve deze gaf hij verscheiden Reisbeschrijvingen uit, onder andere die van GEORGE FINLAISON en was een der stichters van de heerlijke Kolonie van Singapore.— In 1824, bij zijne terugkomst uit Indiën, leed hij schipbreuk, waarbij hij voor meer dan 20,000 pd. Sterl. aan boeken, kaarten en kostbare voorwerpen verloor. De Heer RAFFLES was Lid van bijna alle geleerde Maatschappijen in dit rijk; hij overleed den 5den Julij l. l.

PARYS. Het Lid der Fransche Academie de Heer FRANCOIS DE NEUFCHATEAU, die bij de omwenteling

en later eene zeer groote rol heeft gespeeld, doch na de restauratie een stil en ambteloos leven leidde, is dezer dagen alhier overleden.

GRONINGEN *den 11den Januarij.* De Hoogleeraar PETRUS DRIESSEN, die meer dan 40 jaren der Hoogeschole, hier gevestigd, tot nut en sieraad verstrekte, werd aan dezelve op heden door den dood ontrukt; en, offschoon hij den ouderdom van ruim 74 jaren mogt bereiken, is nog zijn overlijden voor deze Academie een aanmerkelijk verlies, daar hij, hoewel volgens de goedgunstige beschikkingen des Konings van alle verpligtingen ontslagen, tot aan zijne laatste ziekte onvermoeid in zijn vak werkzaam bleef. Hij werd in deze stad in 1753 geboren en genoot ook alhier, schoon hij daarna nog elders zijne studiën voortzette, voornamelijk zijne geleerde opvoeding. Op zijn 22ste jaar tot Dr. in de Geneeskunde aan deze Hoogeschool bevorderd, legde hij zich met zoo goeden uitslag op de Scheikundige wetenschappen toe, dat hij drie jaren later (in 1778) reeds als Lector aan dezelve in dat vak werd verbonden. In 1787 werd hij eerst buitengewoon Hoogleeraar in de Geneeskunde, later gewoon in de Scheikunde, *Materies medica* en Natuurlijke Historie aan dezelve, en ijverde in die ambtsbetrekkingen, vooral ook door zijne toepassing van die wetenschappen, op Genees-, Artsenijmeng- en Fabrijkkunde, die lange reeks van jaren met lust, onvermoeid en met de beste gevolgen, zoo door het geven van onderwijs als door zich zelven voortdurend te oefenen. Daarvan gaven zijne in 1791 uitgegeven *Natuur- en Scheikundige Waarnemingen* aan het algemeen blijken; (*) en, toen bij den dood van Prof. MUNNIKS in 1806, hem nog het Professoraat in de Kruidkunde en het bestuur over den Academischen tuin werd opgedragen, wist hij ook in deze nieuwe betrekking en in dat bestuur zijnen roem te handhaven. Ook de Academische ambten nam hij getrouw waar en het laatste bewijs daarvan is het publiek kenbaar geworden door de vertaalde uitgave zijner redevoering: „over de nieuwe hulpmiddelen ter beoefening der Natuurkundige wetenschappen bij deze Hoogeschool daar-

(*) Zie *Algem. Konst- en Letterbode* 4°. Dl. VII bl. 36 en 101.

daargesteld, ten algemeenen nutte der ingezetenen aan te wenden," (*) waarmede hij in 1818 het Rectoraat dezer Academie nederlegde. Zijne verdiensten bleven niet onerkend; behalve het Lidmaatschap van het Nederlandsch Instituut, van de Hollandsche Maatschappij te Haarlem, van het Bataafsch Genootschap te Rotterdam, van het Zeeuwsch Genootschap enz., viel hem vroeger de eere ten deele van tot de Commissie te behooren, onder welker toezigt de *Pharmacopoea Batava* is opgesteld, — en later de Ridderorde van den Nederlandschen Leeuw, welke hij in 1821 ontving, en op zijne borst zoowel den begiftigden als den Vorstelijken gever hoogstens vereerde. Elk, die hem als mensch en in den omgang gekend heeft, brengt ook in dit opzigt hulde aan zijne nagedachtenis toe, welke in het harte veler leerlingen nog lange leven en aan deze Hoogeschool bestendig zijn zal.

Amersfoord *den 9den Januarij.* Op heden overleed alhier in meer dan 83jarigen ouderdom de Heer Pieter 't Hoen, die zich algemeen heeft bekend gemaakt als Redacteur van het zoo sterk in der tijd gelezene Nieuwsblad: *de Post van den Nederrhijn* (†), welke arbeid hem eerst een omslagtig pleitgeding op den hals haalde, waarvan hij triomferend afkwam, maar daarna hem het vonnis van eene verbanning voor 25 jaren uit het *Sticht van Utrecht* berokkende, welke door de opgevolgde omwending in 1795 echter spoedig werd opgeheven. Als zoodanig gaat hij ook in portrait uit. Als Kinderdichter slaagde hij in 1779 niet ongelukkig in eene verzameling Kindergedichtjes, onder den titel van *Nieuwe proeven van kleine Gedichten* uitgegeven; later arbeidde hij voor het Tooneel, zoo door het vertalen en bewerken van afzonderlijke stukken, als het bezorgen der tooneelverzamelingen, in

't

(*) Zijne inwijdings-redevoering als buitengewoon Hoogleeraar in 1787, zag ook het licht en bevatte een betoog, dat het verheffen van de Artsenijmengkunde tot eenen hoogeren trap van aanzien voor het vaderland van groot nut zou zijn.

(†) Van denzelven bestaan 640 No. of 12 deelen in gr. 8vo. behalve Registers, Bijlagen, het Pleidooi enz.

't licht verschenen als *Vaderlandsche Schouwburg* en *N. Spectatoriale Schouwburg.*

UTRECHT *den 16den Januarij.* Heden werd de Heer CAROLUS HEILBRON, van Amsterdam, Kweekeling van het Athenaeum dier stad, bevorderd tot *Juris Romani et hodierni Doctor*, nadat hij in de Akademische Gehoorzaal had verdedigd zijne *Dissertatio Juridica, de natura obligationis, quae quasi ex contractu oritur.*

IETS

OVER DE NIEUWE WIJZE VAN VERIFICATIE DER INHOUDSMATEN VOOR DROOGE WAREN,

vastgesteld bij Zr. Ms. besluit van den 27 October 1827.

Reeds kort na de algemeene invoering der inhoudsmaten, voor granen, zaden, grutterswaren enz. hebben zich in onderscheidene provincien gegronde bezwaren opgedaan, nopens de bij ondervinding gebleken ongelijkheid van inhoud der groote graanmaten, op verschillende plaatsen, en over de ongelegenheden, welke daaruit noodwendig voor den graanhandel moesten ontstaan. Deze voor het metrieke stelsel hoogst ongunstige omstandigheid, waardoor een zijner gewigtigste voordeelen, namelijk eenvormigheid van maten, geheel gemist werd, zou reeds voldoende geweest zijn, om de tegenkantingen en vooroordeelen te vermeerderen, welke de invoering van dat stelsel, door gewoonte en gehechtheid aan het oude, heeft moeten ondervinden; en het is inderdaad bedroevend, wanneer men uit dien hoofde de oude graanmaten moet hooren terugwenschen en de oorzaak van het kwaad door sommigen hoofdzakelijk daaraan toegeschreven wordt, dat het metrieke stelsel wel zeer fraai in de theorie, doch niet in practijk te brengen zoude zijn. Ondertusschen zal elk deskundige en onbevooroordeelde

de de nietigheid eener dergelijke beschuldiging of uitvlugt moeten toestemmen, en zich gemakkelijk hebben kunnen overtuigen, dat de zoo wenschelijke eenvormigheid en gelijkheid van inhoud, bijzonderlijk der groote graanmaten, bij uitsluiting te verkrijgen is, door een verbeterd middel van verificatie en door eene meer naauwgezette nakoming der bepaalde voorschriften, wegens de vervaardiging en zamenstelling dezer maten.

Het is thans algemeen erkend, dat de tot dus verre aangenomen wijze van verificatie, met behulp der getande maatstaven of kammen op zich zelve, geheel onvoldoende is, en den IJker geene de minste zekerheid in zijne handelingen aanbiedt. Indien het mogelijk ware, volmaakt cylindrische maten uit hout te vervaardigen, en dezelve daarenboven voor alle gedaante-verandering, uit de onvermijdelijke krimping of trekking van het hout ontstaande, te behoeden; dan ware het genoegzaam, de hoogte en middellijn van het bovenvlak te verifieren, om hieruit den juisten inhoud op te maken. Dan, zelfs de maten, van de beste fabrijk afkomstig (waaronder die van Kuipers en van Heuvelen, te Groningen, eene voorname plaats bekleedt) missen reeds het eerste vereischte, en zullen dus des te minder aan het tweede hebben kunnen voldoen, hetgeen veilig onder de onmogelijkheden of hersenschimmige volmaaktheden mag gerangschikt worden. *Ook de ondervinding van de laatste* jaren heeft maar al te zeer getoond, aan welke gedaante-veranderingen de houten maten, bijzonder die, welke uit ongedroogd spaan vervaardigd zijn, onderhevig zijn, zoodanig dat de bovenvlakken en bodems thans meer naar onregelmatige ellipsen dan naar cirkels gelijken, terwijl de uit gedraaid hout vervaardigde, door den invloed des vochts, aanzienlijke doch ongelijke uitzettingen in hare middellijnen op verschillende hoogte ondergaan hebben. Deze ongunstige toestand der inhoudsmaten nu, heeft derzelver juiste verificatie, door middel van de bedoelde maatstaven, volstrekt ondoenlijk gemaakt en tot onwillekeurige misslagen aanleiding moeten geven, daar het toch niet mogelijk is, om daarmede de middellijnen des bodems en die van het bovenvlak, zoodra dezelve kleiner dan de bepaalde afmeting geworden zijn, te meten. Aan den anderen kant echter moet men bekennen, dat de

 hier

hier aangewezen bezwaren, in diervoege als dezelve zich thans doen gevoelen, bij de invoering der inhoudsmaten, niet wel konden vooruitgezien worden, vermits zij ook grootendeels voortgesproten zijn uit eene slordige en onvoldoende constructie der maten, van de zijde der fabrijkeurs, die hierin alleen door overdreven winzucht geleid zijn geworden, en niet minder uit onachtzaamheid en te groote toegeeflijkheid van sommige IJkers, bij de allereerste verificatie, waarop de uitgifte in 1823 gevolgd is. Indien de fabrijkeurs zich stiptelijk gedragen hadden naar de voorschriften, vervat in Zr. Ms. besluiten van den 18den December 1819 en 21 December 1822, welke, ten aanzien der goede zamenstelling en duurzaamheid der maten, weinig of niets te wenschen overig laten, en indien tevens de IJkers van hunne zijde hierop naar behooren toegezien hadden, met verwerping van alle die maten, welke eenige der noodzakelijkste vereischten misten, waaronder vooral de bepaalde dikte der wanden, de hoedanigheid en de droogte van het hout in aanmerking komen; dan voorzeker zoude er thans eene aanzienlijke hoeveelheid slecht vervaardigde maten minder in omloop gebragt zijn geworden. Het zijn deze inzonderheid, welke bij den herijk tot onaangenaamheden tusschen de particulieren en den IJker hebben moeten aanleiding geven, daar de laatste, volgens de letter zijner instructie, welke steeds eene geringe speling in de middellijn toelaat, al die gebrekkige maten moest afkeuren, hoezeer ook onder dezelve somtijds vele gevonden werden, welker gemiddelde afmetingen, offschoon van de wettige afwijkende, nogtans bij vergoeding den juisten inhoud konden opleveren, iets, waarop het immers hoofdzakelijk aankomt, en waarvan de gebruikers zich vooraf, door vergelijking met andere naauwkeurig bevonden maten, hebben kunnen overtuigen. Zulks strekte noodzakelijk tot groot nadeel en ongenoegen van hen, die zich dezelve maten ter goeder trouw aangeschaft hebben, en door zoodanige afkeuringen meer en meer tegen het stelsel zouden ingenomen worden.

Van hier dan ook, dat eenige IJkers, om zich zoo veel mogelijk uit deze moeijelijkheden te redden, vermeend hebben, hoezeer daartoe niet gemagtigd, hun toevlugt te moeten nemen, tot de oude zaadmeting,

en

en de wederinvoering dezer afgeschafte wijze van verificatie bij het Gouvernement, als iets wenschelijks, verzocht hebben, terwijl anderen daarentegen de zaak uit een meer wiskundig oogpunt beschouwende, zich beijverd hebben, nieuwe verbeterde werktuigen tot het verifieren der gemiddelde afmetingen uit te denken, en ter goedkeuring voor te stellen. (*) Te regt echter heeft het Gouvernement steeds begrepen, zijne toestemming tot herstel van den zaadijk te moeten weigeren en het middel ter verkrijging eener juiste verificatie eeniglijk te zoeken in eene verbeterde zuiver meetkunstige handelwijze, tot berekening van den inhoud uit de gemiddelde afmetingen der maten. Het zoude er inderdaad niet zeer gunstig uitzien, met onze tegenwoordige wiskundige kennis, wanneer men niet in staat ware, om den inhoud eener nagenoeg cylindrische maat, alleen uit derzelver gemiddelde afmetingen (waarvan die inhoud toch een *noodzakelijk gevolg* is) door middel van naauwkeurige meetwerktuigen, spoedig en met eene voor het oogmerk voldoende naauwkeurigheid op te maken, in plaats van zich daartoe te bedienen van eene bloot werktuigelijke handelwijs, gelijk de zaadmeting is, welke, zoo als door elk deskundige erkend zal worden, niet alleen veel geduld, bijzondere omzigtigheid, en zeer omslagtige toestellen vordert, maar daarenboven aan zoovele *onzekerheden onderhevig is. Men weet immers* uit ondervinding, van hoeveel invloed de wijze van vulling der maat, zoo mede de temperatuur, de vochtigheid of droogte van het zaad, de meerdere of mindere beweging of schok aan den toestel door het eene of andere onvoorziene toeval veroorzaakt, op den

(*) Van dien aard zijn onder andere de meetwerktuigen in de provincie Groningen gebruikt wordende, en waarvan thans eene *beknopte beschrijving* door de Heeren Mr. A. L. Wichers en G. Kuipers in het licht gegeven is, met bijvoeging tevens van een verslag der genomen proeven, *ter vinding van een geschikt mengsel van tin voor vochtmaten*, welke proeven ongetwijfeld de bijzondere overweging van het Gouvernement zullen verdienen. Wij doen allezins hulde aan de verdienstelijke pogingen van deze beide Heeren, tot bevordering der belangen van het nieuwe maten- en gewigten-stelsel.

den uitslag der meting kunnen zijn. Het ware overbodig, de gebreken en onzekerheden der zaadmeting hier verder te ontwikkelen, daar dezelve aan hen, die dat middel beproefd hebben, reeds genoegzaam moeten gebleken zijn.

Ook onze beroemde van Swinden, de man, wien de daarstelling en invoering van het schoone metrieke stelsel, in het algemeen, zoo vele verpligtingen heeft, en wiens gezag in al hetgeen tot maten en gewigten betrekking heeft, met eerbied mag aangehaald worden, verklaarde zich steeds nadrukkelijk tegen de oude zaadmeting. Met genoegen neem ik deze gelegenheid waar, zijne denkwijze hieromtrent bekend te maken, zoo als dezelve in een zijner onder mij berustende aanteekeningen, betrekkelijk de invoering van het stelsel, kortelijk uitgedrukt staat:

„Eertijds en nu nog in Frankrijk (zegt hij) vult „men ter verifiering, de maten met graan, maar dan „behoort daartoe een geheel stel van trechters, enz. „en dan nog kan men, door de wijze van het graan te „te laten vallen, vrij wat bedrog plegen; en al wil „men geen bedrog plegen, is de wijze van meting „uit haren aard aan zoodanige onzekerheden onderhe„vig, dat de onzekerheid van de meting vrij meer „die van de juistheid der maat overtreft; integendeel „de verificatie door de afmetingen geeft juistheid."

Doch al ware de zaadmeting van alle onzekerheid vrij te pleiten, en in naauwkeurigheid en spoed gelijk te stellen met eene meetkundige verificatie, dan nog bestaan er, onzes bedunkens, twee hoofdzwarigheden, welke zich tegen derzelver algemeene invoering verzetten. In de eerste plaats namelijk zouden hierdoor aanmerkelijke uitgaven aan het rijk veroorzaakt worden, vermits de IJkers niet alleen ten minste van een drietal kostbare trechters met derzelver toestel, maar daarenboven van eén volledig stel zeer naauwkeurig bewerkte koperen of ijzeren inhoudsmaten van de grootste tot de kleinste soort, moeten voorzien worden, welke hun tot standaards of leggers zouden strekken; en in de tweede plaats, hoe omslagtig zoude het vervoer van alle deze voorwerpen niet zijn op de ijkreizen naar de verschillende gemeenten, waarbij de IJker reeds zoo veel andere werktuigen en toestellen tot de uitoefening zijn functien benoodigd zijnde, te ver-

vervoeren heeft. Op hoe weinige plaatsen is hij verzekerd geschikte lokalen, tot plaatsing der trechters, enz. te vinden, daar het thans nog zoo vele zwarigheden bij de Gemeente - Besturen ontmoet, om voor den jaarlijkschen herijk een lokaal, dat de noodige ruimte heeft, aan te wijzen, en de IJker veelal genoodzaakt wordt, zich in de allerongeschiktste en bekrompene vertrekken te behelpen.

De verificatie door de afmeting daarentegen, als van plaatselijke omstandigheden geheel en de onafhankelijk zijnde, doet zich, ook in dat opzigt, van eene gunstige zijde aanbevelen. Er wordt wel is waar insgelijks eene uitgave veroorzaakt, door het doen vervaardigen van nieuwe meetwerktuigen, zoo als dezelve thans ingevolge van het in het hoofd dezes aangehaalde besluit des Konings aan al de IJkers van landswege zullen afgegeven worden, doch zij zal vrij minder dan die, welke de zaadmeting vereischt, bedragen. Men beroepe zich echter niet op de weinige meetkundige kennis en ongeschiktheid van enkele IJkers, vooral der Adjuncten, om die werktuigen naar behooren te behandelen en hiermede naar de nieuwe instructie te werk te gaan. Dit zoude niets tegen de zaak, maar alleen ten nadeele van het personeel der IJkers bewijzen, en de noodzakelijkheid aantoonen, om de zoodanigen onder hen door meer theoretisch ervarene te vervangen. Even min doe men hier het voorbeeld van Frankrijk zelve gelden, alwaar, blijkens de in der tijd, door den Minister van Binnenlandsche Zaken uitgevaardigde, *Instructions sur la verification et la marque des poids et mesures*, behalve de verificatie door middel der getande maatstaven, insgelijks de zaadijk, met al deszelfs omslagtige toestellen, voorgeschreven is. Bij de invoering van het metrieke stelsel hier te lande, heeft men zich immers niet verbonden, om daarbij al de door onze naburen aangenomen grondbeginselen goed te keuren en slaafs na te volgen, zonder eenige derzelve vooraf aan eene opzettelijke beoordeeling te onderwerpen. Onderscheidene door ons Gouvernement vastgestelde verordeningen nopens de vervaardiging en de afmetingen der Nederl. Maten en Gewigten, getuigen genoegzaam van het tegendeel; en, indien men ook begrepen had hierin, al hetgeen in Frankrijk verrigt en goedgekeurd is, tot rigtsnoer te moeten aannemen,

 dan

dan zoude er tevens geene reden bestaan hebben, om niet insgelijks bij ons de bij Keizerlijk Decreet van 10 Februarij 1812 ingevoerde zoogenaamde *Usuele* Maten en Gewigten in werking te brengen, welke met het metriek stelsel een zoo wanstaltig geheel uitmaken, en waardoor deszelfs schoon verband eensklaps verbroken is geworden. Gelukkigerwijze heeft men het nuttige van het schadelijke of verkeerde weten te onderscheiden, hetwelk trouwens te verwachten was van de Commissie, aan wie het belangrijke werk der invoering is opgedragen geworden.

(Het Vervolg en Slot in het eerstvolgend No.)

KUNSTEN.

Schilderkunst op Glas.

Voor hare Majesteit de Koningin heeft de Heer Peter Francis Peters te Nijmegen, vier Schilderstukken op Glas, voltooid, die de beeldtenissen der vier eerste Prinsen van het Vorstelijk Oranje-huis voorstellen, en ter versiering van een van Hoogstderzelver vertrekken bestemd zijn. De portraiten zijn naar oorspronkelijke schilderijen uit 's Konings Kabinet vervaardigd, en onder ieder derzelve is een Tafereel uit de Geschiedenis van elk dezer Vorsten gesteld. Naar men verzekert, is de uitvoering zoo fraai, dat de Glasschilderkunst, die eenigen tijd verloren scheen en uit haren slaap door de Nederlandsche Huishoudelijke Maatschappij te Haarlem werd opgewekt, mag gerekend worden hervonden te zijn.

HANDEL EN ZEEVAART, LANDBOUW, HUISHOUDKUNDE, BEVOLKING, EN WAT DAARTOE BETREKKING HEEFT.

Uittreksel uit de Redevoering van den Heer FRANCOEUR, *over het Onderwijs in de Geometrie en Mechanica aan Ambachtslieden, door den Heer* Baron CHARLES DUPIN.

„Het is niet genoeg voor het welzijn en de beschaving van een land, dat Geleerden van den eersten rang den omvang van menschelijke kennis uitbreiden, Instrumenten en techni-

sche

ſche manieren verbeteren, nieuwe apparaten uitvinden en materialen, die men tot nog toe, als onbruikbaar, liggen liet, leeren dienstbaar maken; maar deze uitvindingen en ontdekkingen moeten het eigendom der natie worden, en het perſoonlijk belang, hetwelk zoo gretig naar alles grijpt, hetwelk hetzelve gebruiken kan, behoeft zelf nog velerlei kennis, om deze ontdekkingen zich tot nut te doen ſtrekken. Wanneer de klasſe van ambachtslieden in onwetendheid verzonken blijft, dan zullen die kundige mannen, welke zich van dezelve moeten bedienen, ſlechts weinig nut van dezelve kunnen trekken; de ambachtslieden zullen alleen tot een ſoort van werktuigen ſtrekken; en onder den last des levens, hetwelk aan ieder der trekdieren ſlechts gelijk is, van tijd tot tijd nog meer verwilderen.

Wanneer eene natie in de kunſten der nijverheid ſchitteren wil — wanneer zij zich op die werkzaamheid beroemen wil, welke, in dit opzigt, bij andere volken plaats vindt, dan is het volſtrekt noodzakelijk, dat zij zich tot denzelfden trap van zedelijke beſchaving verheft, als waarop deze volken ſtaan. Hoe zal men het aan iemand kunnen begrijpelijk maken, dat hij daarvan voordeel kan trekken, terwijl hij zijne kapitalen (in plaats van dezelve in het beurs-ſpel te werpen) tot de oprigting van Fabrijken, Werkplaatſen, bouw van Ovens, Waterwerken, Stoommachines enz. beſteedt, wanneer hij van alle deze dingen geen, of wel een verachtelijk, begrip heeft? En, wanneer hij zoodanige ondernemingen wagen, of zijn reeds beſtaande Fabrijk vergrooten of verbeteren wil, hoe zal hij zijn plan kunnen uitvoeren, wanneer de zijnen hem niet begrijpen, wanneer *hij van dingen ſpreekt, die niemand verſtaat?* Het welzijn van elken ſtaat, in zoo verre hetzelve op de onontbeerlijke Induſtrie rust, rust ook tevens op de beſchaving des volks; op deze moet altijd alles uitloopen. —

Onderwijs in de Geometrie, Chemie, Werktuigkunde, dit is het, hetwelk, voornamelijk in de mindere volksklasſe moet uitgebreid worden: dit onderwijs alleen zet op den voorgrond, dat men lezen, ſchrijven, rekenen en zelfs eenigzins teekenen kan. Een Minister, wien de Induſtrie van Frankrijk eene eervolle, dankbare gedachtenis gewijd heeft, heeft eene Inrigting van onderwijs gegrond, ten einde de kennis onder de arbeidende klasſe te verſpreiden: deze Inrigting, welke zich alleen tot Parijs bepaalde, was eene proef, om te toonen, welke groote voordeelen Frankrijk daardoor verkrijgen kon, wanneer dezelve eene meerdere uitbreiding verkreeg. Aan den ijver en de talenten van den Heer Dupin, zal Frankrijk het uitmuntend gevolg te danken hebben, van zoodanige Inſtellingen van onderwijs, zulke ſcholen overal, zoo verre zich deszelfs grenzen uitſtrekken, gevestigd te zien. Hij is niet alleen tot het gelink-

lukkig denkbeeld gekomen, om voorlezingen voor ambachtslieden slechts in dat uur te houden, wanneer hunne werkplaatsen gesloten zijn, en zij alzoo daarbij, zonder nadeel, kunnen tegenwoordig wezen, maar hij laat ook zijne voorlezingen, ten gebruike van de ambachtslieden drukken, om hun tot leiddraad bij eigen studie te strekken, en ook diegenen van nut te zijn, die soortgelijke voorlezingen in de provinciale steden van Frankrijk bijwonen.

Het wezenlijke bij dit onderwijs is, dat niet meer bij hetzelve gevorderd wordt, dan de kennis der zoogenaamde vier specien van rekenen, en dat het onderwijs in de Geometrie en Mechanica zoo eenvoudig, als mogelijk is, geschiedt, en zich alleen tot het nuttige in de verschillende vakken der Industrie bepaalt. Het onderwijs is dus voor ieder, die lezen en rekenen kan, verstaanbaar.

Het oogmerk is, *voor eerst*, de voorstanders der fabrijken en ambachten op het hoogere gedeelte van hunne verschillende professien opmerkzaam te maken, zoowel met betrekking tot de naauwkeurigheid der formen, die tot hunne werkzaamheden noodig zijn, als met opzigt tot de behoorlijke aanwending van de krachten der arbeiders, der werktuigen, der dieren, zoodat zij steeds de meest mogelijk groote en beste werking in staat zijn voort te brengen.

Een *tweede* oogmerk is, om, onder de geheele klasse van Fabrijkeurs tot den geringsten arbeider toe, de intellectuele werkzaamheid, het beoordeelingsvermogen, het overleg, op te wekken; hun middelen voor te stellen, van hunnen arbeid op eene veel gemakkelijker en voordeeliger wijze te verrigten, hun nieuwe welvaart aan te brengen; hunne zedelijkheid daar door te bevorderen, dat men hunne denkbeelden, hunne zeden aan het verstand, den geest aan de orde gewent; het verstand alleen is de zekerste waarborg voor de openbare rust en de algemeene welvaart.

Dit nieuw onderwijs kan ook ook nog een *derde* oogmerk bereiken. Gij weet, mijne Heeren! dat onze vreesselijkste tegenstrevers in alle vakken van Industrie, de *Engelschen* en *Schotten*, reeds sedert eenige jaren, het voordeel van zoodanig een onderwijs voor ambachtslieden inzagen, in hetwelk de wetenschappen op Kunsten en Ambachten toegepast werden. Zij hebben daarom, in de meeste van hunne Fabrijksteden, zoodanige scholen geopend.

Men is te Glasgow begonnen, en spoedig ondervond deze stad het voordeel en de gelukkige gevolgen dezer Inrigting. Het voorbeeld van dit gelukkig gevolg wekte, zoodra het aan de klasse der Kooplieden en Fabrijkeurs voor oogen gesteld werd, navolging, en, in korten tijd, ontstond 'er eenige menigte van zoodanige Instellingen voor de arbeidende klasse. Edinburg en Londen volgden het eerst

dit

dit voorbeeld na: hier na Liverpool, Manchester, Birmingham, Newcastle en Aberdeen. Deze scholen breidden zich zoo spoedig uit, dat men, in een half jaar, in Groot-Britanje, een en dertig steden telde, in welke zoodanige Industrie-scholen gevestigd waren.

Had Frankrijk niet gepoogd, dit voorbeeld na te volgen, en hetzelve nog te overtreffen, zoo zou zijne arbeidende klasse zeer spoedig met opzigt tot de theoretische en practische kennis verre beneden Engeland en Schotland zijn gedaald, en wij zouden minder, dan ooit, in staat geweest zijn, met onze tegenstrevers te wedijveren.

Overtuigd van deze waarheid, hield ik het voor pligt, naar alle mijne krachten te beproeven, onderwijs in de Geometrie en Mechanica, in hare toepassing op de Kunsten, in Frankrijk te verspreiden: een onderwijs, hetwelk, door een beklagenswaardig noodlot, bij ons zoo zeer ten achteren, als het noodzakelijkste is.

Het onderwijs in de Chemie, hetwelk de beroemde Geleerden, Chaptal, Berthollet, Guyton de Morveau, Fourcroy, Vauquelin, en de waardige leerlingen van dezelve, Gay-Lussac, Thenard, Darcet, Clément, Chevreul, Desormes en anderen in Frankrijk grondden, heeft zich, sedert eenen leeftijd, in onze Fabrijksteden voortgeplant. Frankrijk heeft zich daardoor onder alle volkeren, die zich met Chemische Kunsten bemoeijen, tot den hoogsten trap verheven; en dit land behoeft thans minder, dan ooit, te vreezen, dat het van deze hoogte zal verstooten worden.

Minder gelukkig, minder voortgesneld, zijn wij in de *Geometrische* en *Mechanische Kunsten; wij moeten daarom* onze aandacht vooral op dezelve vestigen.

De Hertog de la Rochefoucauld en het nu Fransch gewordene huis van Wilson en Manby, de Heeren Perier, zullen hunne arbeiders in de schoft-uren, het noodig onderwijs in de Geometrie en Mechanica laten mededeelen. De Minister der Marine heeft in alle de zeehavens de Hoogleeraren in de Hydrographie bevolen, wekelijks, tweemaal des avonds, den ambachtslieden onderwijs in de Geometrie en Mechanica te geven: en alzoo worden in die havens de ambachtslieden, zoo goed, als te Parijs, onderwezen.

Rochelle heeft slechts 18,000 inweners, en bij de opening van de school, telde men 300 toehoorders, die naderhand nog met 80 vermeerderd werden.

Nevres, 12,000 inwoners, 200 toehoorders.

Zoodanige scholen zijn in 57 steden opgerigt, waarin bijna 19,000 Franschen kosteloos onderwijs genieten, meestendeels door officieren van de Marine, van het Corps der Genie, van bruggen, wegen- en bergbouw. Onder deze 57 leermeesters, zijn 20 leerlingen der Oude Polytechnische school, echte leerlingen van den beroemden Mongé.

De-

Deze inrigting van onderwijs, geboren uit de eeuw, in welke wij leven en beschermd van de Regering, helpt ons eenen gelijken tred houden met de uitlanders, en met dezelve wedijveren, daar zij zich inbeelden de Franschen te kunnen overtreffen. Het Vaderland van Descartes, Pascal, d'Alembert, Mongé, Laplace, Borda, Coulomb, Montgolfier, Riquet, Baucanson, zal deze vernederende zegepraal niet behoeven te vreezen."

[Uit Dinglers *Polyth. Journal*, Band XIX. Heft 4, overgenomen door J. Roemer, te Leyden.]

GESCHIEDKUNDIGE BIJZONDERHEDEN.

De Forel.

Eene Forel van buitengewone grootte, was in het Meer van Geneve gevangen geworden. De Prefect, de geheele Raad van het kleine Gemeenebest, is daarover in beweging. Aan wien zal men toch dezen, zeldzaam zoo groot voorkomenden, visch ten geschenke aanbieden?

De Aarts-Kanselier Cambaceres moet dien hebben; daarin zijn zij het weldra allen eens: want deze, de uitstekendste kenner van alle lekkernijen, was zelfs door Napoleon bijna tot Aartskok van het Fransche Rijk benoemd, en aan zijne middagtafel werd menig contract gesloten, hetwelk den Keizer naderhand bekrachtigde; en uit alle gedeelten des lands, was men ook gewoon aan hem het beste en merkwaardigste voor tafel en keuken te zenden. Derhalve ook hij moet deze Forel hebben. Er wordt eene nieuwe groote terrine aangeschaft, waar de visch in liggen kan; de keurigste kok van Genève moet hem marineren, en hij wordt zoo met een' renbode aan Cambaceres gezonden, die denzelven met dank ontvangt, en naderhand ter verwondering van allen, die daar van eten, met denzelven op zijnen disch pronkt. Maar wat gebeurt 'er, Geneve moet op 't einde van 't jaar zijne Gemeenterekening bij de Rekenkamer te Parijs inzenden, en daar vindt men den Post: Aankoop, bereiding, marinering en transport van eene groote Forel aan den Prins Aartskanselier 6000 franken. Het geheele Collegie is 'er over verontwaardigd en deze post wordt geschrapt. De Raad van Geneve geeft haren nood aan Cambaceres te kennen en deze gaat bij Napoleon, om 'er over te spreken, die niet weinig ontevreden is, dat men de Regering van Geneve wegens zulk eene betoonde edelmoedigheid chicaneren wil. Op staanden voet vaardigt hij een Decreet aan de Rekenkamer af: dat zij zich voortaan niet met de Gemeente-Rekeningen te bemoeijen hebbe. Deze wet geldt nog in Frankrijk, maar niemand denkt meer aan de Forel, die 'er de aanleidende oorzaak van was.

STER-

STERRE- EN WEERKUNDIGE WAARNEMINGEN.

Waarnemingen gedaan op den Huize Zwanenburg, *tuſſchen Amſterdam en Haarlem, omtrent de graden der Koude, volgens den Thermometer van* Fahrenheit, *met den ſtand des Barometers, Luchtsgeſteldheid, en ſtreken van den Wind.*

Dagen en Tijd.			Barometer.	Thermometer.	Luchtsgeſteldheid.	Windſtr.
Jan. 6	's morg. ten	8 u.	28-10½	32°	betrokken	N. O.
	namidd. ten	1 u.	„ 11	31½	bewolkt	——
	's avonds ten	10 u.	29- ½	29	betrokken	——
7	's morg.	8	„ 2¼	27	bewolkt	Oost
	namidd.	1	„ 2¾	29	helder	dito
	's avonds	10	„ 2½	24½	dito	O. N. O.
8	's morg.	3	„ 2¼	25½	helder	O. N. O
	namidd.	1	„ 2	28½	bewolkt	——
	's av.	10	„ 2	27½	betrokken	N. O.
9	's morg.	8	„ 2	24	bewolkt.	O. N. O.
	namidd.	1	„ ¼	28	do.	Zuid
	's avonds	10	28 11¾	26½	betrokk., mist.	Z. Z. O.
10	's morg.	8	„ 11¾	21	bewolkt	Oost
	namidd.	1	„ 11	24½	do.	dito
	's avonds	10	„ 9¼	25½	betrokk., mist.	dito
11	's morg.	1	„ 8½	25½	betr., ſneeuw.	Noord
	namidd.	8	„ 8½	29½	betr., ſneeuw.	N. O.
	's avonds	10	„ 8¼	29½	betrokken.	N. O.
12	's morg.	8	„ 9½	35½	betr., mist.	Z. W.
	namidd.	1	„ 10¼	36	betr., zware mist.	do.
	's avonds	10	„ 9¾	34	betr., mist	Z. O.
13	's morg.	8	„ 6¼	37½	bewolkt	Z. O.
	namidd.	1	„ 6	47½	betrokken	Z. Z. W.
	's avonds	10	„ 5¼	42½	betr., regen.	Z. W.
14	's morg.	8	„ 8¼	38	betr., mist.	Zuid
	namidd.	1	„ 8¼	37½	betr., zware mist.	N. O.
	's avonds	10	„ 7½	31	betrokken	do.
15	's morg.	8	„ 8½	23	bew., ſneeuwbuij.	N. O.
	namidd.	1	„ 10¾	23	bewolkt	
	's avonds.	10	29 ½	18½	betrokken	
16	's morg. ten 7 u.			17		
	ten 8		29	17½	bewolkt	N. O.
	namidd.		29	20	do.	
	's avonds	10	„ 2	18½	betrokken	

Dagen en Tijd.			Barometer.	Thermometer.	Luchtsgesteldheid.	Windstr.
17	's morg.	8	29 3¾	20½	bewolkt	Oost.
	namidd.	1	„ 3¾	24	bewolkt	do.
	's avonds	10	„ 3¾	28½	bet., reg., of ijsreg.	O. N. O
18	's morg.	8	„ 4	28	bewolkt	Z. O.
	namidd.	1	„ 3¾	33½	betrokk., regen.	do.
	's avonds	10	„ 3¾	36	betrokken, mist.	Zuid.

P. DE LEEUW.

WEERKUNDIGE WAARNEMINGEN BUITEN HAARLEM.

Jan. 1828.	BAROMETER.	THERMOMETER.	WINDSTREEK.	LUCHTSGESTELDHEID.
16	29. 9	18	O. t. N.	voorm. bew., op den midd., omtrent helder, verder betrokken, zeer harde wind.
	29. 9	20½	O.	
	30. 0¼	19½	„	
17	30. 1¾	21½	O.	voorm. bewolkt, omtrent bet., verder betr., 's avonds ijzel 's morgens harde wind.
	30. 2	25½	O. t. Z.	
	30. 2	29	O. Z. O.	
18	30. 2¼	30½	Z. O. t. O.	betrokken, regen.
	30. 2	34½	Z. O.	
	30. 2	41	Z. Z. O.	
19	30. 2	47	Z. t. W.	bewolkt, meest omtrent helder. zeer windrig 's avonds harde wind.
	30 2¼	51	Z. Z. W.	
	30. 2¼	52	Z. W. t. W.	
20	30. 2¼	47½	Z. W t. W.	betrokken, iets dampig, 's avonds bewolkt.
	30. 2¼	49	W. Z. W.	
	30. 2¼	45	W. t. Z.	
21	30. 2¼	43	W. Z. W.	meest omtrent helder, windrig.
	30. 2¼	48	Z. W. t. W.	
	30 2	43	Z. W.	
22	30. 1	44½	Z. W.	meest omtrent betr., harde wind, 's avonds omtrent helder.
	30. 0¼	48½	Z. W. t. Z.	
	30. 1¼	45	Z. W.	

BEKENDMAKINGEN.

*** Bij de ERVEN FRANÇOIS BOHN, te *Haarlem*, is van de pers gekomen en verkrijgbaar gesteld: NIEUWE OPLOSSING VAN CUBIEK-VERGELIJKINGEN, door juiste uitdrukkingen, en ook bij nadering, zonder beproeving of gissing, door *JAMES LOCKHART*. Een Aanhangsels bevat een woord aan jonge Nederlanders, betreffende de oplossing van hoogere Magts-vergelijkingen. Dit werk zal niet in Commissie verzonden worden.

TE HAARLEM BIJ DE WED. A. LOOSJES Pz.

ALGEMEENE KONST- EN LETTER-BODE,

VOOR HET JAAR 1828.

N°. 5. *Vrijdag den 1sten Februarij.*

BERIGTEN.

NIZZA. De Maatschappij en de Letteren hebben alhier een groot verlies geleden door het overlijden van Mevrouw de Hertoginne DE DURAS, welke voor eene langdurige en smartelijke ziekte bezweek. Als Schrijfster der bevallige Romans: *Ourika* en *Edouard* zal haar naam lange herdacht worden; als weldadige stichtster van eene lagere Armen-school te Parijs, verdient hij nooit uit het geheugen te gaan. Zij was de dochter van den Graaf DE KERSAINT, die tegen den dood van LODEWIJK XVI stemde, den 20 Jan. 1793 zijn ontslag nam en denzelfden dag in een' Brief (*), door den *Moniteur* opgenomen, zich over het vonnis moedig verklaarde, 't geen hem ook het leven kostte. Daardoor bragt Mevr. DE DURAS hare meeste levensdagen in bal-

(*) Hij schreef woordelijk: „*Si j'ai été reduit à être le collègue des panégyristes et des promoteurs du 2 Septembre, je veux defendre ma mémoire du reproche d'avoir été leur complice: pour cela il ne me reste qu'un moment; demain (21 Janvier) il ne sera plus temps.*"

ballingschap door, doch liet overal, waar zij zich vertoonde, de sporen na van weldadigheid, godsvrucht en verlichting, die haar edel hart en verstand kenmerkten.

PARYS *den 22sten Januarij.* De Groningsche Boekverkooper OOMKENS heeft alhier, op het einde van verleden jaar, door middel van den *Physionotracé* van QUENEDEY, doen vervaardigen een zeer gelijkend portrait van den sedert overleden en zoo betreurenswaardigen H. D. GUYOT. Des overledenen oude vriend en gewezen Ambtgenoot aan de Dordsche Kerk, Ds. MARRON, heeft het volgend bijschrift op dat Portrait gemaakt:

Ore genisque senex, sed non et mente, Groningae
En! superat salvus tetra pericla suae.
Fata trahunt; ast lenta trahant, dum nomine, natis,
Et vivet celebri, tempus in omne, scholâ.

Het *lenta trahant* niet verhoord geworden zijnde, heeft de Eerw. MARRON nog het volgend grafschrift gedicht:

Reddidit hic aurem surdo, mutoque loquelam,
Et docuit natos continuare patrem.

GOUDA *den 13den Januarij.* Ter nagedachtenis van den onlangs overle'en Wel Eerwaarden Heere J. H. KROM (*) is op heden bij het Departement der Maatschappij: *Tot Nut van 't Algemeen* alhier eene redevoering gehouden, welke het licht zal zien en eene levensschets bevatten, waaruit de in onderscheidene betrekkingen steeds ijverige werkzaamheid tot verspreiding en bevordering van geleerdheid, zedelijkheid, verlichting en beschaving van dezen verdienstelijken man aan het algemeen nader zal blijken, in zooverre deszelfs uitgegeven schriften hetzelve daarvan niet reeds overtuigd hadden.

LEIDEN. De Maatschappij der Nederlandsche Letterkunde alhier, heeft hare tweede openbare vergadering

(*) Zie 's mans overlijden aangekondigd *Letterb.* 1828 Dl. I. bl. 1.

ring gehouden, op vrijdag den 25 Januarij ll., alwaar eerst de Hoogl. Mr. H. W. TYDEMAN voorlezing deed, van het merkwaardigste door hem getrokken uit eene reeks van nog ongedrukte Brieven van JOACH. HOPPERUS aan VIGLIUS ZUICH. VAN AYTA; bijzonder ook *over de Nichtjes van Viglius*. Daarna las de Heer J. E. VAN VARELEN den Tweeden Zang voor van zijn Dichtstuk: *Misogynos of de Huwelijkshater*.

LEIDEN. Aan den Heer J. GEEL, tweeden Bibliothecaris aan de Hoogeschool, alhier gevestigd, is door Z. M. de titel van *Professor honorarius* verleend.

AMSTERDAM. Bij de Genees-, Heel- en Verloskundige School alhier, zijn door Z. E. den Minister van Binnenlandsche Zaken tot Professoren benoemd de Hn.: H. F. THYSSEN Med. D. in deze stad, voor de Geneeskunde; en P. HENDRIKSZ, Hoogleeraar aan Groningens Hoogeschool, voor de Heel- en Verloskunde.

IETS

OVER DE NIEUWE WIJZE VAN VERIFICATIE DER INHOUDSMATEN VOOR DROOGE WAREN,

vastgesteld bij Zr. Ms. besluit van den 27 October 1827.

(Vervolg en Slot van Bladz. 58).

Zonder ons dus verder met deze soort van bedenkingen in te laten, zullen wij hier de hoofdzaak nader in overweging nemen. De nieuwe instructie op den ijk der inhoudsmaten, zoo als dezelve thans bij voormeld Zr. Ms. besluit voorgeschreven wordt, heeft het voordeel van voor elke maat eene meerdere speelruimte of afwijking in de afmetingen van middellijn en hoogte, naar gelang van hare grootte toe te staan,

 eene

eene zoodanige namelijk, welke in den wettigen inhoud geene verandering te weeg brengt, met dien verstande nogtans, dat daarbij een behoorlijk onderscheid gemaakt wordt, tusschen *nieuw* vervaardigde maten, en die, welke, reeds sedert eenigen tijd in gebruik zijnde, hierdoor derzelver oorspronkelijke cylindrische gedaante verloren hebben. Voor de eerste soort van maten nu bepaalt zich de afwijking van de wettige middellijnen, zoo naar buiten als naar binnen, slechts tot *ééne streep* voor den dubbelden kop, tot het halve maatje ingesloten, en tot *twee* strepen voor de halve mudde tot het halve schepel. Voor de laatste soort evenwel is die betrekkelijke afwijking, bij den herijk ruimer gesteld geworden en wel als volgt:

$1\frac{1}{2}$ str. voor het halve maatje;
2 — voor het maatje tot den kop ingesloten;
$2\frac{1}{2}$ — voor den dubbelden kop tot het schepel ingesloten;
3 — voor het dubbelde schepel en quart mudde;
5 — voor de breede quart en de halve mudde;

welke meerdere speelruimte gewettigd wordt door de gedaante-veranderingen, welke zelfs de best vervaardigde maten, door de trekking en krimping van het hout, niet ontgaan kunnen en tot voorkoming alzoo der hieruit ontstaande bezwaren en onaangenaamheden bij den herijk, gelijk zulks hiervoor reeds aangemerkt is. Ten gevolge dezer veranderlijke middellijnen, zal dezelfde maat eene verschillende hoogte moeten hebben, om den wettigen inhoud op te leveren; deze hoogte is nu voor elke gemiddelde middellijn berekend en in tafels gebragt, achter het onderhavige Koninklijke besluit voorkomende, zoodat de IJker, na uit een zeker aantal middellijnen van den bovenrand en bodem en des noods ook in het midden der maat, de gemiddelde berekend te hebben, slechts in deze tafels behoeft na te gaan, of de daarin aangewezen hoogte al dan niet, met de door werkelijke meting bevonden hoogte, of de gemiddelde derzelve, overeenstemt, om de juistheid van inhoud te kunnen beoordeelen. Eene grootere ruimte dan de hiervoren vermelde in de middellijnen te veroorloven, (waardoor steeds eene dubbelde verandering in de hoogte ontstaan moest, om de gelijkheid van inhoud te behouden) zoude wederom aan den anderen kant, eene te groote afwijking in de

uiter

uiterlijke gedaante der maten veroorzaakt hebben, en dus de hierin zoo noodzakelijke meest mogelijke eenvormigheid doen missen, zonder welke de graanmetingen, in maten van gelijken inhoud, verschillende uitkomsten zouden opleveren. Dat laatste beginsel mogt dus, bij het bereiken van het hoofddoel, namelijk de juistheid van inhoud, niet uit het oog worden verloren.

Er is nog een ander gewigtig bezwaar, hetwelk tot dus verre insgelijks tot klagten over de verschillen in de inhoudsmaten, bij den graanhandel, heeft aanleiding gegeven, en waarin al mede in de nieuwe instructie is voorzien geworden. Wij bedoelen namelijk het al te ruime *remedie*, of de hoeveelheid meerdere toegestane inhoud voor de quart en halve mudden. Op grond van Z. M. besluit van 21 December 1822, mag hetzelve zich uitstrekken tot op 4,4 maatje per halve mudde, uitmakende alzoo op een last van 30 mudden eene hoeveelheid van 30 × 2 × 44 = 264 maatjes of 26,4 kop, dus meer dan een quart mudde, hetwelk op aanzienlijke partijen gewis van veel invloed kan worden en tot geen gering nadeel moet strekken van hem, die, bij eene maat het volle remedie bezittende, uitslaat. Voortaan echter zal het remedie voor alle goed uitgedroogde maten zonder onderscheid zich slechts bij *éène* streep *meerdere hoogte* mogen bepalen, waarin *zich de IJker dus niet ligt* vergissen *zal; zulks* maakt nu op de halve mudde ongeveer 1¼ maatje, en gevolgelijk op een last niet meer dan 75 maatjes of 7½ kop uit, hetgeen zeker binnen de palen van de naauwkeurigheid der meting blijft. Ook wordt in de nieuwe instructie een zeer doelmatig middel voorgeschreven, om de halve en quart mudden, welke bij de verbeterde wijze van verificatie te groot van inhoud mogten bevonden worden, en wegens het ijzeren beslag aan den bovenrand, bezwaarlijk in hoogte af te nemen zijn, tot haren juisten inhoud terug te brengen, zonder de voormaals in gebruik zijnde plaatsing van blokken of klossen, waardoor niet weinig gelegenheid tot verkeerde practijken gegeven werd, te baat te nemen. Elke dusdanige maat zal namelijk, bij aldien de meerdere inhoud eene hoeveelheid van *drie* strepen en daarboven op de hoogte bedraagt, met eenen tweeden bodem van droog eiken hout, ter dikte

 van

van dat verschil mogen belegd worden en in geval zulks beneden de *drie* strepen blijft, met een half of vierde deel van eenen dergelijken bodem, welke alsdan de dikte van het dubbelde of viervoudige verschil zal moeten hebben, terwijl de ingelegde geheele of gedeeltelijke bodem, ten blijke van echtheid, steeds met het ijkmerk voorzien wordt. Hierdoor zal de reparatie der bedoelde maten weinig kostbaar voor de gebruikers worden, en door een' geschikt werkman, onder het oog van den IJker met voldoende naauwkeurigheid kunnen geschieden.

Men is dit geheele nieuwe ontwerp, benevens de inrigting der daarbij voorgeslagen, en reeds door ondervinding goed bevonden meetwerktuigen aan den ijver en de kunde van den verdienstelijken Arrondissements-ijker Bourjé te Middelburg verschuldigd. Eene door hem vervaardigde en thans ter pers zijnde handleiding, waarin al hetgeen de verificatie der inhoudsmaten betreft, zeer volledig behandeld wordt, zal den IJkers tot hun bijzonder onderrigt van landswege worden uitgereikt, en hun den graad van naauwkeurigheid der nieuwe handelwijze, zoo mede de behandeling en het gebruik der meetwerktuigen, welke in dat werkje afgebeeld worden, duidelijk voor oogen stellen.

Ongetwijfeld zal de door Z. M. thans goedgekeurde instructie op den ijk der inhoudsmaten, in den tegenwoordigen stand der zaken, mits oordeelkundig aangewend en door alle IJkers stiptelijk gevolgd wordende, het gewenscht nut te weeg brengen, door namelijk de gelijkheid van den inhoud der graanmaten te herstellen, en alzoo de tot dus verre hieromtrent bij de graanhandelaars bestaan hebbende gegronde klagten geheel te doen ophouden, voor zoo verre namelijk deze laatste, uit onnaauwkeurigheid der maten en niet uit de wijze van graanmeting met dezelve of uit andere oorzaken voortvloeiden.

Het zij ons intusschen vergund hier ten slotte den wensch te uiten, dat het gebruik van stevige ijzeren inhoudsmaten van allerlei grootte, tot vervanging der houten, door tusschenkomst der bevoegde autoriteiten, meer algemeen aanbevolen moge worden, daar de voordeelen der eerste sedert lang buiten allen twijfel gesteld zijn, en het ook hier te lande reeds aan geene

be-

bekwame Fabrijkeurs van zoodanige maten ontwreekt. Hun getal zoude zich alsdan gewis in alle provincien uitbreiden, en hierdoor eene nuttige mededinging ontstaan, ter bevordering en volmaking van dezen niet onbelangrijken tak van inlandsche nijverheid.

L.

BIJDRAGEN
TOT DE
GESCHIEDENIS VAN ONS VADERLAND,
EN OPHELDERINGEN,
RAKENDE DE NOODMUNTEN VAN OUDENAARDEN 1582,

De Belgische periodieke geschriften aan Wetenschappen en Schoone Kunsten gewijd, niet algemeen in onze kwartieren gelezen wordende, dacht het mij niet ondoelmatig, om de beschrijving van het voorgevallene binnen de muren der stad Oudenaarden, gedurende het beleg van 1582, en de beschrijving en ophelderingen rakende de Noodmunten ten tijde van dit beleg geslagen, te vertalen en over te nemen uit den *Messager des Sciences et beaux Arts de Gand:* (Ook te Oudenaarden onder eenen bijzonderen titel uitgegeven).

Over dit stuk met den Wel Ed. Heere van der Meersch in briefwisseling getreden, heeft Z. E. mij goedgunstiglijk toegestaan, om hetzelve vertaald in een Letterkundig Tijdschrift te doen plaatsen.

Ik heb echter hier nog dit bij te voegen, dat rakende de Noodmunt bij van Loon, I. Deel, bladz. 318, No. 1., men somtijds van gevoelen verschilt, alzoo dit stuk, zonder uitdrukking van waarde (zoo het schijnt met alle teekenen van gestempeld en niet nagegoten te zijn) meermalen voorkomt, en zich in mijne Verzameling en in verscheidene van ons Vaderland bevindt; zijnde voor eenige weken ook op de Verkooping van het Penning-Kabinet van wijlen den Wel Ed. Heer van Hoogstraten, sub. N°. 555. à f 4. 50 cts. verkocht geworden.

De resultaten over deze Noodmunt zijn, dat, hoezeer het dikwijls moeijelijk is de echtheid van de Noodmunten te onderkennen, de No. 1. bij van Loon vermeld, vermoe-

delijk valsch zal zijn en waarschijnlijk in later tijd of wel kort na het beleg, daar een ieder ter geheugenisse hiervan eene Noodmunt wilde hebben, is gemaakt geworden; de redenen, waarom wij vermoeden, dezelve niet echt te zijn, is de vergelijking met de originele op het Stadhuis te Oudenaarden voorhanden; men bevond de groote zonder uitdrukking van waarde, bijna altoos van beter specie van metaal, dikwijls bijna allen gepolijst, somtijds aan de randen teekenen van de vijl; de stempel heeft minder omtrek, dan die van 20 st. en alle teekenen van door eene andere hand, dan alle de anderen te zijn gemaakt; de letteren zijn fraaijer; alleen het jaartal heeft de meeste overeenkomst; in het omschrift staat voluit *Nostra*; daar alle de anderen van even zoo grooten omtrek alleen *n-r-a* hebben, het Wapenschild mist veel van de naauwkeurigheid op alle de andere stukken, het tegenmerk is kleiner van omtrek, dan die op de 20 en 5 s, de Gothische letter 𝔄 is hier slechts een omgekeerde V (Λ), hetwelk op alle anderen zoo niet is.

De meeste Noodmunten hebben meer door onachtzaamheid en verwaarloozing, dan door langdurig gebruik geleden; het komt ons ook niet waarschijnlijk voor, dat 'er verschillende stempels gemaakt zijn, ten minste niet in hetzelfde jaar van één belegerde stad: binnen tien dagen werden de stempels vervaardigd voor Oudenaarden, door een' Goudsmid, genaamd: Blanstrijn; slechts één maand waren zij in omloop, en dus schielijk buiten gebruik, om, na de inwisseling, weder vernietigd te worden. — Ziedaar de redenen, waarom wij de No. 1. bij van Loon, niet onder de originele Noodmunten durven rangschikken. —

De ophelderingen, over de Wapens en de tegenmerken op de Noodmunten, zijn belangrijk: reeds lange was het ook mijn gevoelen, dat de tegenmerken tot een waarborg of kenmerk dienden, en geen inwisselstempeltje, alzoo dezelve, na de inwisseling, bijna allen vernietigd werden.

Veel is 'er nog over Noodmunten van ons land, dat niet opgehelderd is en komen 'er nog verschillende voor, welke niet door van Mieris, van Loon, Duby, Tobiesen en andere Schrijvers worden aangehaald.

Met genoegen herhaal ik de verzekering van den Wel Ed. Heer van der Meersch, dat alles uit de echte archiven, bij de stad Oudenaarden berustende, is overgenomen.

Mogten deze bijdragen iets toebrengen tot nut en genoegen van de beoefenaren onzer Vaderlandsche Historie- en Penningkunde, ik zal mijne geringe moeite dubbeld beloond achten.

G. v. O.

Zaandam
Decemb. 1827.

Beschrijving van de Noodmunten te Oudenaarden (Audenarde) *geslagen, gedurende het Beleg, hetwelk deze stad in* 1582 *doorstond, tegen den Prins van Parma, voorafgegaan van eenige bijzonderheden, rakende dit beleg.*

De Noodmunten zijn, zoo als men weet, stukken, welke de plaats van gangbare Munten vervangen, gedurende het beleg van eene stad, waarvan de geldmiddelen uitgeput zijn.

Men moet dezelve wezenlijk aanzien, zegt de Boze, als eene zekere soort van merken of teekens, van vertrouwde onderpanden, van het algemeen, en van verbindtenissen aangegaan, door den Bevelhebber of door de Overheden eener stad, in de zoo drukkende tijden, als die van eene belegering. Zoodanig is het algemeen gevoelen, hetwelk men aan deze soort van Munten altoos gehecht heeft, waarvan het gebruik zeer menigvuldig was, gedurende de onlusten, welke in de XVIde eeuw, zulk eenen geruimen tijd, de provincien der Vereenigde Nederlanden teisterden.

De stoffe van deze Munten is gewoonlijk een metaal van weinig waarde; men heeft dezelve van leder en papier gemaakt, somtijds maakte men ze ook van zilver, het zij van de zilveren Kerksieraden, het zij van het Tafel-Zilverwerk van de Burgerij, of van den Bevelhebber der belegerde stad.

Zij zijn echter niet langer gangbaar, dan gedurende het beleg.; men wisselt dezelve naderhand, tegen gangbare Munten, het zij uit de Stads-Kasse of uit die van den Staat in.

De koperen Noodmunt, welke de Graaf Carnot, Bevelhebber in Antwerpen, in 1814 liet slaan, maakt hierop eene uitzondering; men heeft dezelve gangbaar doen blijven, voor de eerst bepaalde waarde van 10 en van 5 centimes.

De afbeeldingen zijn meestal, het wapen van de belegerde stad, het jaartal en de uitdrukking van de waarde; men leest 'er veeltijds eene spreuk op, zinspelende op den ongelukkigen toestand der stad, den geest, welke de Burgerij bezielde, haar vertrouwen op God, enz, enz.

Het is niet zeldzaam, dat men 'er de wapens of den naam van den Stedevoogd op ziet; maar men ziet dezelve zeldzaam met den naam van den Souverein.

Voor het beschrijven van die gene, welke men te Oudenaarden sloeg, en waarvan verscheidene in de Muntkabinetten van ons land bewaard worden, achten wij het niet on-

noodig, in eenige bijzonderheden te treden, rakende het beleg, hetgeen oorzaak tot dit (*) uiterst hulpmiddel gaf.

Hetgeen wij van de bewegingen der belegeraars zullen zeggen, hebben wij van den Historieschrijver Strada overgenomen, die 'er eene omslagtige beschrijving van gegeven heeft, echter in alles den stempel van waarheid dragende. Hetgeen echter den inwendigen toestand der stad aangaat, is hem onbekend gebleven, en wij hebben uittreksels genomen uit verschillende geloofwaardige en tijdelijke Handschriften (†).

De Prins Alexander Farnese had de steden van Artois en Henegouwen weder onder de gehoorzaamheid van Spanje gebragt, en gaf gedurig meerder ongerustheid aan de Staatsgezinden.

De Hertog van Anjou, broeder van den Koning van Frankrijk, door hen geroepen, om de teugels van het bestuur in handen te nemen, over de provincien, aan het geweld van Filips den IIden onttrokken, was ter hunner hulpe aangekomen, en had bezit van Kamerijk genomen; terwijl de Prins van Oranje, aan het hoofd der Verbondenen, zijne pogingen verdubbelde, om de andere provincien tegen de wapenen van Farnese te verdedigen.

Deze eerste ondernemingen van den Hertog van Anjou gaven een aangenaam vooruitzigt, maar van korten duur voor de zaak der Staatsgezinden; het hulpleger, dat hem gevolgd was, verliet hem en keerde naar Frankrijk terug.

De Hertog in zijne voornemens gedwarsboomd, gaf daarom den moed niet op; hij vertrok naar Engeland, om hulp in manschappen en in geld aan Koningin Elisabeth te vragen, misschien was het meer, om naar hare hand te staan; maar noch de eene, noch de andere onderneming gelukte. —

Ondertusschen kwam Prins Alexander voor Doornik aan, en begon de belegering. Het Garnizoen, door een gedeelte van de Burgerij geholpen, verdedigde zich dapper; dan tot het uiterste gebragt, sloot hetzelve, na twee maanden wederstand, en van buiten geene hulp hebbende kunnen erlangen, op den 30sten Nov. 1581, onder vereerenswaardige voorwaarden een verdrag.

(*) *Extremum subsidium*, opschrift van de Noodmunt van Campen, in het beleg van 1578.

(†) B. de Rantere medelid, zoo als wij, van de Stads-commissie ter instandhouding van de gedenkteekens, betrekkelijk de kunst en de geschiedenis, houdt zich sedert eenige jaren bezig, om de menigvuldige en belangrijke handschriften op het Stadhuis te Oudenaarden op te helderen en te doorloopen. Wij zijn aan Zijn Ed. de kennisgeving verpligt, der voornaamste stukken, welke tot het opstellen dezer beschrijving gediend hebben.

De onderwerping van Doornik was de voorbode van de belegering van Oudenaarden; hetgeen de Gentenaars sterk verontrustte, welke deze laatste plaats, als het eerste en sterkste bolwerk op de Schelde beschouwden, om hen tegen de wapenen van Farnese te beschermen.

De beroemde La Noue, toen in dienst van de Staten, had de vestingwerken dier stad, zoodanig doen herstellen en vergrooten, dat zij hem onoverwinnelijk voorkwam. Hij was zoodanig met dit denkbeeld ingenomen, dat hij dezelve klein Rochelle noemde, en naderhand krijgsgevangen genomen zijnde door Spaansche partijgangers, schreef hij aan den Prins, uit zijne gevangenis te Limburg, om het beleg van eene stad, welke hem jaren lang wederstand konde bieden, niet langer te beproeven.

De burgers van Oudenaarden vertrouwden echter weinig op deze onoverwinnelijkheid; de angst en ontsteltenis maakten zich van hen meester, en verscheidene huisgezinnen besloten, om hunne haardsteden te verlaten; eenige anderen ontvingen bevel om de stad te ontruimen. Men ontving de ammunitie en de levensmiddelen van Gent, om een beleg, hetgeen van langen duur konde zijn, uit te kunnen staan.

Men verving den Stedevoogd van Oudenaarden, Mansaert, welke algemeen bij de inwoners gehaat was, en dien men zelfs weggejaagd had, door eenen bekwamen, standvastigen en voorzigtigen krijgsman, welke hunne achting wist te winnen en hunnen moed te ondersteunen.

Frederik van der Borcht, Brusselsch Edelman, ontving dezen last, wegens de regering van Gent, alle aan de partij van Hembyze verbonden. Deze kapitein kwam met eenige compagnien welgewapend volk, in de stad aan, en nam zijne maatregelen zoo goed, dat hij in weinig tijds de aannadering van den vijand, zonder vrees, te gemoet kon zien.

Onderwijl hield zich de Prins van Parma te Doornik op, betrok er de winterkwartieren, en hield zich bezig, om zijne plannen voor de volgende overwinningen tot rijpheid te brengen.

Op den 8sten April 1582, begaf hij zich op weg, en door eene van die krijgslisten, welker uitvinding hem gemeenzaam was, veinsde hij zijn leger op Meenen te rigten. Deze onverwachte beweging deed den stedevoogd van der Borcht besluiten, om een gedeelte van zijn garnizoen op de achterhoede van den vijand te doen vallen, hetgeen hem mislukte; want de Prins keerde dadelijk tot voor Oudenaarden terug, en belette den soldaten om weder in de stad te komen, wordende het meerendeel gedood of krijgsgevangen gemaakt.

Dit eerste geval, hetwelk juist de voorzigtigheid van den bevelhebber niet bewees, verzwakte het garnizoen, het-

hetwe'k uit niet meer dan 400 man bestond, wel gezind om het beleg te verdragen; men versterkte hetzelve met de burgerwacht, welke de stad leverde, en uit twaalf Vaandelen bestond. De sluizen op de Schelde te Oudenaarden en te Gent, waren reeds voor de aankomst van den vijand gesloten geworden, zoodat de onderwaterzetting, welke zich tot Gent uitstrekte, de stad van alle kanten omringde, en den overtogt van den stroom scheen te beletten.

Dit was echter geen beletsel voor Farnese; het innemen van het kasteel van Gavere, (*) gaf hem met gemak gelegenheid, om eenen toegang tusschen Gavere en Oudenaarden te vestigen, van den eenen tot den anderen oever, door middel van platboomde vaartuigen, waarbij hij dubbelde posten plaatste.

Deze maatregelen maakten de Gentenaren verlegen, die de stellige hoop hadden, om door dien weg, altoos hulpe aan de belegerden te kunnen zenden. De Prins aarzelde niet om den aanval te beginnen. Eene partij geschut (slangenstukken, serpenten) op de hoogte van Edelare (†) geplaatst hebbende, deed hij gedurende eenige dagen geweldig op de stad schieten; maar na veel schade aan de gebouwen toegebragt te hebben, en daar hij geen middel zag, om van die zijde zich eenen toegang te banen, uithoofde van het hooge water en den snellen stroom, welke gedurig zijne pogingen verijdelden, ging hij het middelpunt zijner verrigtingen aan de tegenovergestelde zijde van de stad plaatsen, vlak over de Gentsche poort. Deze zijde was wel versterkt; eene halve maan, omringd van breede grachten, scheen een genoegzaam vertrouwd en zeker punt van tegenweer aan te bieden, hetwelk de muren en de stadspoort, mede door eene diepe gracht bespoeld, geheel dekte.

Wij zullen hier niet in breedvoerige en vervelende bijzonderheden treden, over de verschillende verrigtingen van de belegeraars; men kan hierover raadplegen het tweede tijdperk van de Nederlandsche oorlogen, van Strada en andere Schrijvers; het is genoeg te zeggen, dat men van beide zijden eene uitnemende werkzaamheid en moed aan den dag legde. Reeds van de eerste veertien dagen van het beleg af, hadden de soldaten van Farnese eene opening of bres in de halve maan gemaakt; dan het garnizoen joeg er hen met geweld weder uit, en herstelde op den-

zelf-

(*) Gavere, een fraai dorp aan de Schelde, tusschen Oudenaarden en Gent; men ziet de sporen niet meer van het Kasteel.

(†) Eene soort van berg, Kerzelaarsberg genaamd, welke de stad bestrijkt, niet verre van hare grachten. Zij ligt 68 ellen (metres) boven de oppervlakte van de Schelde, de hoogte van 15 voet volgens de schaal van de sluis genomen. Het tegenwoordige bestuur heeft er eene sterkte doen bouwen, welke men thans bezig is af te maken.

zelfden tijd de schade, welke het vijandelijk geschut gemaakt had, met aarde. Deze kloekmoedige krijgslieden, door verscheidene bekwame kapiteinen aangevoerd, volhardden aldus, nu door eenen kloekmoedigen wederstand, dan weder door uitvallen, dan weder door brandstoffen op de schanskorven der mijnwerkers te smijten, ten einde de aanslagen van de belegeraars te verijdelen; doch, eene versterking van 300 Boheemsche mijnwerkers, welke de Prins ontving, besliste eindelijk het lot van de stad.

Deze mijnwerkers, de bekwaamste van Europa, wisten verscheidene mijnen zoo te plaatsen, dat de uitbarsting een groot gedeelte van de halve maan vernielde.

Deze gebeurtenis en eene aanhoudende kanonade van 25 veldstukken, stelden den ingang tot de stad geheel vrij, zoodanig, dat het garnizoen zich genoodzaakt zag, om de laatste muurwerken, welke reeds zwaar beschadigd waren, te verdedigen.

Zulk een treurige toestand, het smeeken van de burgerij en de vrees van eenen onvermijdelijken storm deden den stedevoogd besluiten, om een verdrag wegens de overgave der stad te verzoeken. Men zond afgevaardigden naar den Prins; hij bood hun dezelfde voorwaarden aan, als die van Doornik, welke door den stedevoogd dadelijk werden aangenomen. Het verdrag werd den 2den Julij 1582 geteekend, en drie dagen daarna trok de stedevoogd aan het hoofd van het garnizoen de stad uit.

Op denzelfden dag, nam Mannuy d'Aubrimont in naam van den Koning van Spanje van dezelve bezit, en al de leden der regering werden afgedankt. Verscheidene Gentenaars, welke zich ten tijde van de overgave in de stad bevonden, werden aangehouden en gevangen gezet. Men vorderde voor hunne vrijheid groote sommen gelds. Den 19den Julij (*) deed Prins Alexander Farnese vergezeld van zijne echtgenoot, en de staf van zijn leger zijnen plegtigen intogt binnen Oudenaarden, de geboortestad zijner moeder. De nieuwe regering en de burgerij hadden menigvuldige toebereidselen gemaakt, om den overwinnaar te ontvangen. Men geleidde den optogt door eerepoorten naar de groote kerk, waar men dankgebeden opzond, en eene hooge eeredienst of mis vierde. Men begaf zich vervolgens naar het Stadhuis, alwaar men, na de eerebewijzingen, den Prins, een stuk tapijtwerk voor eene zaal aanbood, hetzelve stelde verscheidene heldendaden voor, uit

(*) Strada zegt, dat de Prins, daags na de bezitneming der stad, zijne intrede deed, hetgeen den 3den Julij was; dit is een misslag, wij hebben den tekst gevolgd, volgens de registers van het stadhuis te Oudenaarden.

uit het leven van Alexander den Grooten. Dit Tapijtwerk, het schoonste en rijkste, dat men bij de menigte van fabrijkeurs der stad vond, was vervaardigd in de werkplaatsen van Joseph de Paepe. Tweeduizend livres parasis, (duizend gulden Brab.) zijn hier voor op de registers van uitgave van de stad van het jaar 1582 in rekening gebragt. Hoe gering deze som ons heden ook toeschijne, was zij daarom niet minder van veel belang voor dat tijdstip. Bij dit plegtige feest, werd het garnizoen uit Walen en Duitschers bestaande, niet vergeten; de regering gaf hetzelve 9 groote vaten bier, welke ieder 3 livres parasis of 30 stuivers van onze oude Brabandsche munt kostte.

Gedurende de geheele belegering, leverde de stad het droevigst schouwspel van onderlinge verdeeldheid, onder de burgerij op; geplaagd door soldaten, overmoed, door geldelijke opbrengsten en door eene besmettelijke ziekte welke men pest (*) noemde. Het geld, het voornaamste hulpmiddel in opstanden, ontbrak in de opgestane provinciën toen geheel; ook vertrouwde het garnizoen van Oudenaarden geene beloften, en, offschoon in overvloed voorzien van levensmiddelen, wilde het op den vervaldag betaald zijn, hetgeen men slechts de eerste veertien dagen had kunnen doen.

(Het Vervolg en Slot in het eerstvolgend No.)

STERRE- EN WEERKUNDIGE WAARNEMINGEN.

Lissabon *den 14den December.* In den nacht tusschen den 12 en 13 dezer, ten drie ure acht minuten des morgens, gevoelde men alhier, na het vernemen van een dof schrikverwekkend geluid, eene Aardschudding, welke zes seconden later gevolgd werd door een' geweldigen schok van Aardbeving, die zich tot twee malen toe herhaalde. De klokken van den St. Paulustoren en andere kerken geraakten van zelf aan spelen; ook gingen de schellen in de huizen, en hoorde men het houtwerk in dezelve kraken. Elk vloog uit den slaap op; maar gelukkig hebben deze schokken geene schade aangebragt, waarvoor men, wat de huizen betreft, sedert de noodlottige aardbeving van 1755 door eenen doel

ma-

(*) Het schijnt, dat men in de zestiende eeuw, en nog langen tijd daarna, gewoonlijk alle ziekten met den naam van pest bestempelde, welke men tegenwoordig rotkoorts, zinkingkoorts enz. noemt. Deze verslindende ziekten, moeten niet ten strikste aan den toestand van het beleg toegeschreven worden, dewijl, ter zelfder tijd, niet belegerde steden, zoo als Gent onder anderen, er zeer veel door leden.

matiger bouw voorbehoedmiddelen heeft genomen. (*) De rigting van den sterksten schok was van het westen naar het zuiden; onstuimig weder, vermengd met hevige windvlagen en stortregens gingen denzelven vooraf, maar tijdens, dat men denzelven gevoelde, was het weder beneveld, de lucht vochtig en zoel. Men heeft waargenomen, dat de menigte losloopende honden in deze hoofdstad eenige seconden voor den eersten schok verschrikkelijk aan het huilen sloegen. [Omtrent de *Aardbevingen*, die hier vroeger plaats hadden, nemen wij deze gelegenheid waar, het volgende mede te deelen:]

„ Het zuidelijke gedeelte van Portugal, vooral Lissabon en deszelfs omtrek, is van ouds her aan Aardbevingen blootgesteld geweest. Gewoonlijk vallen dezelve voor tusschen October en April, en wel 't meest na groote droogte, drukkende hitte, en na den eersten regen. In 't werk van den Portugeschen Arts Francisco Tavares, over de minerale bronnen van Portugal, vindt men de volgende optelling van de merkwaardigste Aardbevingen, welke Lissabon ondergaan heeft.

Die van de jaren 377 en 370 vóór Christus Geboorte, waren zeer hevig. Die van 1009, 1117, 1146 en 1290, waren zeer sterk en eenige veranderden de stad in puinhoopen. — De Aardbeving van 24 Augustus 1356 duurde met eenige tusschenpoozen een vierde van een uur; vele gebouwen stortten in, en gedurende een geheel jaar, volgden van tijd tot tijd schokken. — Die van 1 Januarij 1351, was een van de verschrikkelijkste, rigtte ongeloofelijk veel onheils aan, en acht dagen lang volgden nog schokken. — (Den 22 Julij 1598, was 'er één zoo sterk, dat hij menschen, die stonden, omverp wierp). — Die van 27 Julij 1575, was zeer hevig, maar deed geen kwaad. — De Aardbeving van 28 Julij 1597, deed drie straten van den St. Catharineberg instorten, en spleet dezen berg in tweeën. — Die van 27 October 1699, duurde, met verscheidene tusschenpoozingen, drie dagen. — Den 12den October 1724, was 'er een zeer sterke, maar rigtte geen bijzonder ongeluk aan. — De nooit te vergetene Aardbeving van 1 Nov. 1755, wierp bijna de helft van de stad het onderst boven, en, acht dagen lang, volgden nog schokken. De schokken van 30 April 1761, 10 en 17den Januarij 1796 en van 6 Junij 1807, waren wel vrij sterk, maar hebben geene bijzondere schade veroorzaakt.

Uit deze veelvuldige Aardbevingen, en de menigte van warme bronnen in Portugal, zoude men toch wel het besluit mogen opmaken, dat Portugal op eenen nog niet uitge-

(*) De muren der huizen bestaan enkel uit de ineenvoeging van balken en dwarsbalken, waarin de zeer kleine holligheden met tigchels zijn opgevuld. Zoo volgt het gebouw de schuddingen, en het puin, dat loslaat, kan, nedervallende niet dan geringe verwondingen veroorzaken. Deze voorzorgen zijn hier noodig, daar de nabijheid van vulkanische stoffen en heete waterbronnen de omstreken van Lissabon, met zulke bewegingen steeds bedreigen.

gebluschten Vulkaan rust, welke van tijd tot tijd door meer of minder hevige schokken, blijken geeft van zijn onheilbrengend aanwezen."

WEERKUNDIGE WAARNEMINGEN BUITEN HAARLEM.

Jan. 1828.	BAROMETER.	THERMOMETER.	WINDSTREEK.	LUCHTSGESTELDHEID.
23	30. 1 30. 1 30. 3	43½ 49 44	W. Z. W. W. "	bewolkt, harde wind, 's avonds helder.
24	30. 3 30. 3 30. 3	45½ 47 47	W. t. Z. W. Z. W. W. t. Z.	betrokken, harde wind.
25	30. 2 30. 1½ 30. 0¾	47½ 49 46½	W. Z. W. Z. W. Z. W. t. Z.	meest betrokken, harde wind.
26	30. 0 30 0¼ 30. 2	45 47 47	Z. W. Z. W. t. W. W. t. N.	voormiddag omtrent helder, zeer windrig, verder omtrent betrokken, harde wind.
27	30. 1¾ 30. 2 30. 3	47½ 49 47½	W. N. W. W. t. N. N. W. t. W.	betrokken, tusschenbeide iets regen, zeer windrig.
28	30 3¼ 30. 3¾ 30. 3½	46 47½ 43	W. N. W. W. t. N. W. N. W.	voormiddag betrokken, namiddags omtrent helder, 's avonds betrokken.
29	30. 2¼ 30. 2¼ 30. 2	43 45½ 43	Z. t. W. Z. Z. W. Z. t. W.	voormiddag bewolkt, verder betrokken.

BEKENDMAKINGEN.

TE HAARLEM BIJ DE WED. A. LOOSJES Pz.

ALGEMEENE

KONST-

EN

LETTER-BODE,

VOOR HET JAAR 1828.

N°. 6. *Vrijdag den 8sten Februarij.*

BERIGTEN.

PARYS *den 25sten Januarij.* De Dichter PICHAT, Schrijver van het Treurspel *Leonidas*, overleed op heden, in den bloei zijner jaren, aan eene langdurige pijnlijke borstziekte. Hij was ook de maker van een Treurspel *Turnus* getiteld, waarvan de vertooning door de oude Censuur werd belet, en van een ander, *Willem Tell*, dat het publiek en alle beminnaren van verheven en fraaije poëzij met ongeduld wenschen ten tooneele gevoerd te zien. De letteren verliezen bij zijn' dood een' man, die, zoo door zijne bekwaamheden als persoonlijke hoedanigheden, aan dezelve zou tot eere verstrekt hebben. Zijne verdiensten hadden hem reeds een jaargeld van den Koning doen verwerven, dat nu door eene gunstige beschikking op deszelfs weduwe overgaat.

DELFT *den 25sten Januarij.* Op heden werd alhier het Teekengenootschap onder de zinspreuk: *Tandem fit Surculus Arbor* op de navolgende plegtige wijze ingewijd.

Nadat de HH. Commisſarisſen des Genootſchaps zich voor half zeven ure naar het Kerkgebouw der Waalsch-Hervormde Gemeente en aldaar in de kamer van de wel Eerwaarde HH. Leden van den Kerkeraad (welke op dien avond op de allerverpligtendſte wijze het voorz. kerkgebouw aan het Genootſchap hadden afgeſtaan) begeven hadden, kwamen van tijd tot tijd de uitgenoodigde Commisſien en de overige HH. Leden des Genootſchaps, daar ter plaatſe, en werden door HH. Commisſarisſen ontvangen. — De Commisſien en HH. Leden voltallig zijnde, werden dezelve door een der HH. Leden, welke dien avond den post van Ceremoniemeester wel hadden willen op zich nemen, (de Heeren J. H. CORNETS DE GROOT en J. VAN ROOSENDAAL) afgeroepen, en onder Orgelſpel, door den verdienstelijken Organist J. SLOOS, (welke dit, uit zucht voor de ſchoone kunsten aangevuurd, aangeboden had) uitgevoerd, binnen geleid, aan het hoofd van welke Commisſien, uit de Hooge Civiele, Geestelijke en Militaire Authoriteiten beſtaande, de Edel Achtb. HH. Burgemeester en Wethouderen dezer ſtad (Buitengewone Leden van Eer,) alsmede de vereerenswaardige Heer J. VAN HAASTERT, Buitengewoon Lid van Verdiensten, zich bevonden.

De Commisſarisſen en HH. Leden voornd. op de voor hun Ed. beſtemde plaatſen geleid zijnde, werden de Honoraire werkende Leden des Genootſchaps onder eene ſchoone ſymphonie des Orgels door HH. Ceremoniemeesters binnen geleid, en aan eene daartoe binnen het hekje gereed ſtaande tafel geplaatst.

Aldaar gezeten zijnde, werd bij het eindigen der ſymphonie, de Vergadering door den voorzitter den Heer J. SCHOUMAN (zoon van den verdienstelijken Zeeſchilder J. M. SCHOUMAN te Dordrecht) geopend en een extract uit de Notulen des Genootſchaps, voor zoo ver zulks op deze plegtigheid van dezen avond betrekking had, door den Secretaris den Heer M. A. 's GRAVESANDE-GUICHERIT, voorgelezen.

HH. Leden des Genootſchaps na den afloop dezes, zich naar de voor hun Ed. beſtemde plaats in het hekje begeven hebbende, werd de kanſel door den Heer Voorzitter beklommen, en de aanzienlijk tegenwoordig zijnde Vergadering door zijn Ed. met eene doel-

doelmatige en der kunst waardige aanspraak aan de respective Commissien, Dames en verdere genoodigden begroet.

Deze aanspraak geëindigd zijnde, verliet de Voorzitter onder het gespeel des Orgels het spreekgestoelte, hetwelk als nu onder geleide van dezelfde muzijk door den Secretaris des Genootschaps beklommen werd, door welke eene Redevoering werd gehouden, ten onderwerp hebbende: *de Eigenschappen, welke den waren Schilder moeten kenmerken, met toepassing daarvan op de Nederlandsche Kunstenaars van vroegere tijden.*

Deze Redevoering, welke tusschenbeide door het spelen des Orgels werd afgewisseld, afgeloopen zijnde, trad de spreker onder Orgel-muzijk den kansel weder af, en werd als toen weder door den Heer Voorzitter vervangen, welke met toepasselijke aanspraken aan de respective Commissien en verder tegenwoordig zijnde, eindigde, waarna zijn Ed. onder Muzijk den spreekstoel verlaten hebbende, zich naar de plaats door zijn Ed. bij de opening de Vergadering bekleed, begaf, en van daar de plegtigheid en de Vergadering sloot.

De orde en stilte, welke gedurende de geheele feestviering heerschten, waren buitengewoon, en getuigden van het belang, 't geen de inwoners dezer stad in alles stellen, *wat tot den groei en den bloei van Kunsten en Wetenschappen kan medewerken.*

Leyden. Op den 15 December l. l. aanvaardde Prof. N. C. Kist, tot hier buitengewoon Hoogleeraar in de Godgeleerdheid aan deze Hoogeschool het hem opgedragen gewoon Hoogleeraarsambt, in dezelfde faculteit, met eene Redevoering: *de Ecclesia Graeca, Providentiae divinae signo*; d. i.: „over het voortdurende bestaan der Grieksche Kerk, beschouwd als een getuige van de zorg der Goddelijke Voorzienigheid."

——— Tot *Rector Magnificus* dezer Hoogeschool is voor het volgend jaar door Z. M. benoemd Prof. J. Bake.

VERDEDIGING van het gevoelen van den Hr. MASSON *over een Opschrift in den muur van het Sluitsche Kasteel, geplaatst in den* Konst- en Letterbode No. 7, 1826, *tegen hetgeen daar over gevonden wordt in het* Algemeen Letterlievend Maandschrift, 10 Deel, 4e. Stuk.

(door Dr. H. A. CALLENFELS.)

De Tegenschrijver schijnt het geschrift, waar over de rede is, te niets beduidend te oordeelen, om er over te handelen. Dat hij er de pen over opvat, is zoo hij zegt, omdat de *Konst- en Letterbode* er eenige bladzijden mede vult.

Deze reden echter niet genoegzaam zijnde, gelooven wij, dat de schrijver eens zijne wijsheid en zijn vernuft heeft willen toonen. Het bijtende van het opschrift: *Sluissche Uitlegkunde* voor de Sluizenaars, en de toon van minachting, waarmede hij over den Heer Masson, den vriend mijner Grootouders, spreekt, doen *mij* de pen opvatten.

Mijn Grootvader, Ds. G. Callenfels, die Predikant te Sluis was, en in 1786 overleden is, heeft van al de opschriften, die te Sluis gevonden werden, naauwkeurig aanteekening gehouden. Ik vind daaronder ook het onderhavige, zoo het schijnt meer nageteekend dan nageschreven als volgt:

1537
TR. CH. IA.
dv Bois
IWL T

Ik wil niet beweren, dat het geen hier opgegeven wordt, naauwkeuriger zij dan het afschrift van den Heer Masson: schoon het weglaten der *i* en het plaatsen van iets, dat meer naar eene *l*, dan naar eene

eene *c* gelijkt, de verklaring van *invicti* reeds zoude doen wegvallen. Alleen schijnt het uit de afteekening mijns Grootvaders zeker, dat de eerste regel onder het jaartal veel grooter, dan al het overige geweest zij: hetgeen dan den ouden *Sluizenaar* tot het besluit zal gebragt hebben, om te gelooven, dat dit het voornaamste van het opschrift was; en hem weêrhouden zal hebben, om IA als den hem bekenden voornaam van den Heer du Bois te beschouwen. Voorts vindt men in beide afschriften, die zoo zeer verschillen, dat zij nooit voor kopijen van elkanderen kunnen gehouden worden, eene W, waardoor de opvatting van *invicti* zeer onwaarschijnlijk wordt.

Ik beken, dat de woorden, door den Heer Masson ter verklaring opgegeven, zoo vreemd en gezocht schijnen, dat het opschrift bijna een raadsel wordt. Doch dat dergelijke aardigheden in Opschriften van alle landen en alle tijden meermalen voorkomen, zoude, naar ik meen, eerder te bewijzen zijn, dan dat men toen de letters *Ch* voor *Chevallier* in deftige Latijnsche stukken, duldde, om het welk te bewijzen, ik den Schrijver van het tegenschrift uitdaag.

Voorts blijkt uit het stuk te St. Anna ter Muiden berustende, dat Jan du Bois Schildknaap (escuijer) *was; een titel, met welken vele edellieden zich* wegens de groote onkosten, om tot Ridder geslagen te worden, hun leven lang vergenoegden.

Men moet dus aannemen, dat de Heer du Bois juist op het laatst van 1536 of in het begin van 1537 Ridder geslagen zij, of dat hij zich een' titel aangematigd hebbe, die hem even min toekwam als een' Proponent die van Predikant of eenen Doctor die van Professor.

Eindelijk oordeele de lezer, of het waarschijnlijker zij, op een ten dien tijde aangebouwd gedeelte eens Kasteels, den naam der werklieden, en onder deze van een' toen hier liggend Ingenieur, met een uit aardigheid raadselachtig bovenschrift te vooronderstellen, of te beweren, dat in dit nieuw aangebouwd gedeelte een steen gemetseld zij voor roemrijke daden van iemand, waarvan men ner-

gens iets gemeld vindt en dat men dit dan nog zoo zoude hebben ingerigt, dat naauwelijks één uit duizenden den zin zou kunnen vatten; en als de ontcijfering gelukt was, bijna zoude moeten gelooven, dat het geheele Kasteel ten gedenkteeken der daden van zekeren du Bois ware opgerigt geworden.

BIJDRAGEN
TOT DE
GESCHIEDENIS VAN ONS VADERLAND,
EN OPHELDERINGEN,
RAKENDE DE NOODMUNTEN VAN OUDENAARDEN 1582.

(Vervolg en Slot van Bladz. 78).

Den 23sten April, veroorzaakte het gebrek aan geld eenige morringen; het was juist op het tijdstip van de moedige verdediging van het Bolwerk, en alles was van de verkoeling van den ijver der soldaten te vreezen, zoo men niet in dezen hoogen nood voorzag.

De Stedevoogd ontbood den Krijgsraad en de Regering op het stadhuis, en 'er werd besloten, eene buitengewone belasting op de burgers te heffen.

Vier Regeringsleden en drie der voornaamste burgers werden belast, om den omslag van het bepaalde te maken, hetgeen men, van drie tot twintig ponden groot, voor jeder huisgezin bepaalde. De betaling vond te meerder zwarigheid, alzoo de stad van hare voornaamste burgers beroofd was.

Men moest streuger maatregelen nemen, waaronder men de inkwartiering van het garnizoen het meest geschikt rekende, om de ongelukkige nalatigen tot de betaling te noodzaken. Op dezen maatregel volgde een Regterlijk Stadsbevel, waarbij op ligchaamsstraffe verboden werd, om de dagelijksche eetwaren in prijs te mogen verhoogen. —

In het begin van Mei, verhief eene snelle vreugd den moed van de reeds ter nedergeslagene Burgerij. François van

van Provyn, Burgemeester van Gent, (*) de waakzaamheid van de Spaansche posten verschalkt hebbende, was, vergezeld van verscheidene aanzienlijke lieden, langs de Schelde, tot in de stad gedrongen; zij bragten de tijding mede, dat de Hertog van Anjou met een sterk leger in aantogt was, en dat men zich eene aanstaande verlossing konde beloven. Eene algemeene vrolijkheid was het gevolg van deze tijding; ieder vergat zijne ongelukken, en men bepaalde een' Vast- en Bededag, om den gelukkigen voortgang der wapenen van den verlosser, welken men met levendig ongeduld te gemoet zag, af te smeeken. Dan men ontdekte weldra het valsche van deze beloften, en de schaduwbeelden van hoop verdwenen; dan de misleiding onderhield nog den moed. Anjou, altoos nog in verwachting van vreemde versterking, liet een gedeelte van zijn volk, op de minst belangrijke plaatsen trekken, van dag tot dag zijne verrigtingen voor Oudenaarden, hetwelk hij van verre waarnam, uitstellende. Zijn twijfelachtig gedrag sloeg de Gentenaars eindelijk geheel ter neder, welke hun behoud geheel in de bewaring van deze stad stelden; ook was hetzelve oorzaak van een hevig misnoegen, en eene verkoeling van geestdrift, welke men voor den persoon van dezen nieuwen Souverein had opgevat.

In dien tusschentijd had het meerendeel der Burgerij, goed- of kwaadschiks, hun aandeel in den omslag voor de soldij van het garnizoen betaald; maar naauwelijks was de maand Mei ten einde, of het gebrek aan geld deed zich op nieuw gevoelen. Toen barstten de troepen in bedreiging van ongehoorzaamheid en oproer uit, indien de betaling van hunne *soldij werd opgeschort. Het is opmerkelijk*, dat, om dezelfde reden, dezelfde bedreigingen van opstand onder de Duitsche troepen in het leger van den Prins plaats hadden; maar deze voorkwam en stilde dezelve, door zijne kloekmoedige tegenwoordigheid van geest, hetgeen, niet zonder gevaar, jegens de soldaten van het garnizoen konde beproefd worden: de toestand was hagchelijker, men moest hunne begeerten trachten te voldoen, of de schande, en het ongeluk ondervinden, dat de vijand zich onverwijld van de wanorde in de stad zoude bedienen. De Burgerwacht zelf was, hoewel meerder in getal, eene zwakke hulp, om muitelingen, in de krijgsdienst grijs geworden, in toom te houden. De Stadsvoogd ontbood weder op nieuw den Krijgsraad en de Regering op het stadhuis, en stelde hun de hooge noodza-

(*) Dezelfde, welke het vorige jaar, aan het hoofd van eene bezending was geweest, om aan den Hertog van Anjou, het algemeen bestuur der Nederlanden aan te bieden.

zakelijkheid van nieuwe belastingen voor. De verlegenheid was dringend; men durfde geene nieuwe belasting weder op de burgers leggen, waarvan de heffing reeds zoo veel moeite had veroorzaakt; de gestrengheid zoude treurige gevolgen aan den kant der Burgerij veroorzaken, welke zich reeds van tijdelijke benoodigdheden onthield.

Het hulpmiddel, om Munt te slaan van het zilverwerk uit de kerken of kloosters, was niet mogelijk, daar dit reeds lang verdwenen was. Toen sloeg een der Schepenen, genaamd: Jacob Steur, voor, om eene hulpmunt in tin te slaan, welke als gangbare Munt zoude dienen, tot aan het einde van het beleg. Het voorstel werd toegejuicht en dadelijk aangenomen. Men nam tot standpenning, of voor inwendige waarde, den gewonen gulden en deszelfs onderverdeelingen en 'er werd bepaald, dat de houders na het beleg, tegen gangbaar geld deze Munt konden inwisselen en dezelve in betaling konde gegeven worden voor de troepen uit de Stads Kas van Gent, en voor de Burgerij uit die van Oudenaarden. —

De Schepen Steur werd belast, om de Stempels te doen snijden en de Munten te maken. Deze ijverige Regeringspersoon maakte 'er zulk eenen spoed mede, dat hij op den 8sten Junij, op eene Vergadering van zijne Mede-Regeringsleden, de proeven van ieder stuk aanbood, dat anker van heil, dat hen van een onvermijdelijk ongeluk zoude bevrijden. Des anderen daags, werd met trompettengeschal afgekondigd, dat ieder inwoner verpligt was, om de nieuwe Munt voor de soldij der troepen in betaling te moeten ontvangen, op gestrenge straffe en boeten te betalen in dezelfde soort van Munt; men voegde 'er de belofte bij van eene spoedige inwisseling, zoodra de stad ontzet zoude zijn. Door dit middel werd de rust en orde in de stad hersteld, en de nieuwe Muntstukken bleven in omloop, tot aan het einde van het beleg.

Men heeft tot heden, op het Stadhuis te Oudenaarden, een zeker aantal van deze Muntstukken, welke zulk eene treurige geschiedenis herinneren, bewaard. Het is echter onbegrijpelijk, dat van de zes verschillende stukken, welke geslagen werden, men 'er niet meer dan vier van vindt, en juist die, daar van Loon geen melding van maakt.

Deze Schrijver beschrijft in zijn belangrijk werk der Nederlandsche Historiepenn. I. Dl., p. 312 (fr. ed.) alleen de twee grootste Muntstukken: die van eenen gulden en die van tien stuivers. Niemand der liefhebbers van Oudenaarden bezit deze. Wij zijn aan de vriendelijke beleefdheid van den Heere L. de Bast, Bestuurder van het Kabinet van Oudheden aan de Hoogeschool te Gent, de mede-

de-

dedeeling verpligt, van de twee stukken, welke tot model gediend hebben voor de Plaat, welke wij bij dit berig: voegen (*).

De gewone gedaante van deze Noodmunt is vierkant; de grootte en dikte zijn verschillend. Het figuur of de afbeelding is op de eene zijde, en verschilt minder of meerder bij iedere soort. Al de stukken, behalve die, welke op de Plaat met No. VI. is geteekend, hebben een tegenmerk, boven aan, hetgeen zonder twijfel het merkteeken was, door de Regering 'er op geplaatst, om het namaken te voorkomen.

I. Het stuk van eenen gulden, heeft in een Schild het wapen van Oudenaarden, bovenaan het getalmerk 20 f. (20 stuivers); rondom de spreuk: *Spes nra Deus* 1582, op den hoek, boven het Schild, buiten het veld van den stempel, ziet men het tegenmerk, het stelt eene Gothische A voor, de hoofdletter van Oudenaarden, geplaatst tusschen een gekroonde Bril. Dit is nog tot heden het gewone merk van deze stad.

De beschrijving en de afteekening, welke van Loon van dit stuk gegeven heeft, zijn voor verbeteringen vatbaar. Hij meende in het tegenmerk, het wapen van den Stedevoogd, van der Borcht, te onderkennen, hetwelk, zoo als hij schrijft, uit een zilveren veld, met een hemelsblaauw keper en drie gouden ruiten bestond. Eindelijk neemt hij het wapen van Vlaanderen voor dat van Oudenaarden, en is de aanwijzing van de waarde in de teekening vergeten.

II. Het tien stuivers of halve guldensstuk, heeft het wapen van Vlaanderen in het Schild. Boven aan 10 f. (10 stuivers), de spreuk als de vorigen. Het tegenmerk is het wapen van Oudenaarden,

III. Dit laatste wapen komt ook voor, op het vijfstuiversstuk, boven ziet men het merk van de waarde, 5 f. (5 stuivers), dezelfde spreuk. Het tegenmerk is even als dat van den gulden.

IV. Het vierde stuk heeft de waarde van vijf schell. parasis of van tien oortjes. De afbeelding is, het stads merk, hierboven beschreven, de spreuk als op de vorigen; op het veld 5 P. S. (5 parasis schell.); het tegenmerk is eene Gothische A. Indien van Loon een dezer stukken gezien had, zoude hij zich niet hebben kunnen vergissen, in

(*) De Plaat is achterwege gelaten; indien men deze beschrijving vergelijkt met de Afbeeldingen enz., welke bij van Loon voorkomen of met de Noodmunten in de verzamelingen voorhanden, twijfel ik niet, of men zal de noodige opheldering ontvangen. v. O.

in de afteekening van den gulden, waarvan hij de beschrijving gegeven heeft.

V. Het kleinste stuk heeft alleen het wapen van Oudenaarden, met het tegenmerk van de Gothische A, zoo als hier boven. Wij gelooven, dat hetzelve de waarde van éénen stuiver had.

VI. Het zesde stuk, dat weinig verschilt, in grootte, met dat van tien oortjes, schijnt tot een bijzonder gebruik geslagen te zijn: het heeft noch tegenmerk, noch teeken van waarde, de afbeelding is een Leliekruis, eene Gothische Roos uitmakende, zoo als men menigvuldige malen, op de Munten van de 14de en 15de eeuw vindt.

In het midden ziet men het wapen van Vlaanderen; de spreuk en het jaartal zijn 'er op uitgedrukt, even als bij de voorgaande.

Was dit eene buitengewone munt om de soldij aan de Officieren te betalen?

Wij hebben, dus het voornaamste verslag gegeven, van hetgeen er, zoo binnen als buiten de stad, gedurende dit merkwaardig beleg, is voorgevallen. Hoe drukkende de moeijelijkheden waren, welke de burgerij moest lijden, gedurende drie maanden, kan men ten strikste genomen evenwel niet zeggen, dat zij ten hoogsten toppunt geklommen waren: de brandstichting, de moord en plundering, welke het losbandig krijgsvolk eischte, zoo als Strada zegt, werden gelukkiglijk voorkomen, door een overblijfsel van eerbied, welken de overwinnaar had voor de geboorte-stad van zijne moeder Margaretha van Parma; hij liet deze vorderingen, welke anders het geheele vermogen van een groot gedeelte der burgerij zoude verzwolgen hebben, afkoopen met eene brandschatting, van 30,000 guldens, welke onder zijne soldaten moest uitgedeeld worden.

Deze voor het tijdstip en de omstandigheden aanmerkelijke som, moest binnen zes weken, betaald worden; het vertrek uit de stad, werd aan iegelijk, welke zijn gedeelte in de belasting niet betaald had, strengelijk verboden. Men heeft in de Stads Archiven gevonden, dat deze belasting voornamelijk door 1600 personen gedragen is, zijnde grootendeels die, welke de nieuwe godsdienstleer aanhingen, of de wapenen gedurende het beleg gedragen hadden; de goederen van de afwezigen werden verbeurd verklaard, ten minste indien zij niet kwamen, om hun gedeelte in de belasting te betalen. Behalve deze heffing, moest de stad, nog drieduizend guldens in de Krijgskas storten, ter afkoop voor de Gemeenteklok.

De

De Prins schonk een jaar uitstel, aan ieder, welke de stad wilde verlaten, om zijne goederen te verkoopen en te gelde te maken. Meer dan tachtig huisgezinnen verlieten dezelve, om zich in Holland, of in andere plaatsen neder te zetten, waar de regtzinnigheid geene volstrekte voorwaarde was, om onder het bestuur te staan. Men heeft de bevolking van Oudenaarden, binnen de muren vóór de belegering, op omtrent 8000 zielen geschat: zoo men hier aftrekt, het groot aantal huisgezinnen, vóór en na deze treurige gebeurtenis vertrokken, zal de vermindering ontzettend zijn; ook kan men in waarheid zeggen, dat tot op heden de stad hare schade in bevolking, welke zij in 1582 had, niet weder ingehaald heeft, (*) een tijdstip waarin ook het verval begonnen is, van hare schoone en talrijke Tapijtsfabrijken, Hautelisse of Zijde en Wolle genaamd, waarvan ons sedert lang niets dan de herinnering is overgebleven (†).

(*Get.*) D. J. VAN DER MEERSCH.

NATUURKUNDIGE BIJZONDERHEDEN.

Belangrijke Ontdekking aangaande den Krokodil, door E. HOME.

Beneden de onderkaak van den Kaaiman en Krokodil bevindt zich ter wederzijde een klier, welke eene vetachtige zeer

(*) Sedert lange tijd is de bevolking van de stad niet hooger dan tot 5000 zielen geklommen.

(†) Offchoon het getal en de bloei van deze Fabrijken, na dit voorval, aanmerkelijk zijn verminderd, door het vertrek en de verhuizing, van verscheidene rijke hoofden, gevolgd door hunne voornaamste werklieden, zette men echter het maken van die schoone Tapijtwerken, doch altoos in eene verminderde hoeveelheid, voort.
De veranderingen in het gebruik, om de vertrekken op te sieren, de weinige aanmoediging van het bestuur ten uitvoer, van de mindere soorten van Tapijtwerken en den invoer van fabrijkgoederen, hebben eindelijk het geheele verlies van dezen tak van Nationale kunst en vlijt geheel doen verloren gaan.
J. B. Brandt, de laatste van deze Tapijtfabrijkeurs binnen Oudenaarden, heeft in 1784 aan het bestuur eene verklaring gegeven, dat hij zijne werkplaatsen sedert 1772 gesloten had, en dat hij nog eenen grooten voorraad in zijne pakhuizen had, bij gebrek aan koopers. Hij zegt hierbij nog, dat hij, de eenige Belgische Fabrijkeur was, welke de Tapijtfabrijkeurs had overleefd. — Zijn erfgenaam de Heer François de Meldert te Oudenaarden, vervolgens in Mechelen geplaatst, bezit er nog een groot gedeelte van, hetwelk vooral wat de landschappen aangaat, den roem van kenners wegdraagt.

zeer sterk naar Muskus riekende zelfstandigheid afscheidt en welke ten opzigte van haar maaksel, geheel onderscheiden is van de overige afscheidings-werktuigen. Bij den Kaaiman (Alligator?) is de uitwendige opening dezer klier gelegen op twee derde deelen van de lengte der onderkaak van voren afgerekend en vormt aldaar eene smalle spleet. Gedurende 't warme weêr, wanneer het dier veel voedsel gebruikt, wordt het vocht in eene groote hoeveelheid afgescheiden, doch het tegenovergestelde heeft plaats door de koude, wanneer de muskus-reuk van 't vocht ook minder is. De klier zelve heeft de gedaante van een langwerpig peervormig blaasje en is tusschen de huid en de onderste oppervlakte der tong gelegen. Bij een' Kaaiman, die vier voeten lang was, bedroeg hare lengte een halve en hare middellijn een zesde gedeelte van een' duim. Zij wordt onmiddellijk omringd door spiervezels, welke boven en onder haar in eene schuinsche rigting loopen, vervolgens zich vereenigen tot ééne spier, welke zich aan de hoornen van het tongbeen vast hecht en den loop volgt van eene andere, die met de *M. mylohyoideus* der zoogdieren kan vergeleken worden. Deze spieren kunnen de klier eene juiste rigting geven bij de uitstorting van haar vocht en haar hierin zelfs behulpzaam zijn. De Heer Home is van gevoelen, dat het door deze klier afgescheiden vocht een hulpmiddel is, waardoor het dier zijne prooi tot zich lokt; en dit gevoelen wordt waarschijnlijk zoowel door de ligging der klier als door de levenswijze van den Kaaiman en Krokodil; daar deze beide zich voornamelijk voeden met visschen, welke eene bijzondere genegenheid hebben voor vele sterk riekende oliën en daarop afkomen.

Veerkrachtigheid van het Buskruid-gas.

De Heer Chr. Hanstein heeft verscheiden proeven, door een Artillerie Corps in zijne woonplaats genomen, wiskundig behandeld en daaruit onderscheidene belangrijke uitkomsten afgeleid. Vooreerst heeft hij het *coëfficient van den wederstand der lucht* bepaald; — ten andere door de waarde van dat coëfficient de *oorspronkelijke snelheid* der kogels uit de waargenomen schootafstanden gevonden; en ten derde, daar de proeven met een kanon van 21 kaliber lengte genomen zijn, dat langzamerhand tot op 11 kaliber lengte verkort werd, heeft hij daardoor de wet van de veerkracht van het buskruid-gas ontdekt. Op het oogenblik van de ontbranding, eer de kogel zijne plaats heeft ver-

verlaten, is bij een zesponder met 2½ pd. lading de aanvankelijke veerkracht van het gas = 2087 dampkringen, en bij eene lading van 2 pd. = 2311 dampkringen (de grootere veerkracht van de geringere lading ontstaat uit de meer volkomene oplossing of verbranding) en deze aanvankelijke veerkracht schijnt in evenredigheid te staan *omgekeerd als de quadraatwortels van de lengte der kardoezen* (*). De veerkracht van dit gas schijnt dadelijk in veel grootere evenredigheid af te nemen, dan volgens de wet van Mariotte. Een aanmerkelijk gedeelte kan echter op de door de speelruimte en het laadgat ontsnapte gas-hoeveelheid en misschien op de afnemende temperatuur, gedurende de uitzetting, afgeschreven worden.

GESCHIEDKUNDIGE BIJZONDERHEDEN.

Het Verzoeningsbrood.

Wanneer in Graauwbunderland twee mannen in openlijke tweedragt met elkander geraken, en elkander met gewelddadige wraak bedreigen, dan zoeken hunne wederzijdsche vrienden hen gezamenlijk onder één dak, en bij den maaltijd aan ééne tafel te brengen. Is hun dit gelukt, dan is hun twist bijna zoo goed als geslecht. Van dit oogenblik af aan, is de eerbied voor de onschendbaarheid der gastvrijheid hunne eenige gedachte. Zij eten van het zelfde brood — en dit is genoegzaam, om eenen sedert jaren ingewortelden haat te vernietigen en hen te verzoenen. *Wij hebben het Verzoeningsbrood met elkander gegeten*, zeggen zij, en de strijd eindigt of langs den gewonen weg des Regts, of door eigen gekozen Arbiters (Scheidsmannen).

De Onschuldroos.

In eene Zwitsersche Vallei van Engaddin, heerscht nog de volgende overoude gewoonte. Wanneer iemand aldaar in verdenking van eenig misdrijf komt, en gevangen gezet wordt, maar zich verdedigen kan, dan wordt hem, op den dag, dat hij uit de gevangenis geslaakt wordt, nadat de Regters openlijk bekend gemaakt hebben, dat hij onschuldig was beticht geworden, van een mooi jong meisje eene wit-

(*) Hier $= \sqrt{2} : \sqrt{2\frac{1}{2}} = \sqrt{4} : \sqrt{5} = 1 : \sqrt{\frac{5}{4}}$.

witte Robs overhandigd, die men de *Onschuldsbos* noemt, en welke hij dan op alle openbare plaatsen, waar hij verschijnt, ten teeken zijner braafheid draagt.

HANDEL EN ZEEVAART, LANDBOUW, HUISHOUDKUNDE; BEVOLKING, EN WAT DAARTOE BETREKKING HEEFT.

Spaarbank te Haarlem.

Jaarlijks neemt deze Inrigting toe in deelnemers en toelagen. Gedurende 1827 is in dezelve ingebragt de somma

van.	*f* 66,112, 21½ ct.
in denzelfden tijd terug betaald	- 44,364, 56 —
dus meer ingebragt	*f* 21,747, 65½ ct.
Hierbij komen de renten	- 4,796, 47½ —
Zoo dat er in 't geheel meer ingekomen is.	*f* 26,544, 13 ct.

Niet minder dan 278 nieuwe deelnemers traden in 1827 toe, zoodat dit getal, tot 832 geklommen, te zamen op het einde des jaars zoo aan kapitaal als interessen de aanmerkelijke somme te vorderen had van *f* 128,976, 10½ c., tot bestrijding waarvan het Fonds van de Spaarbank meer dan genoegzaam toereikend is. Het is te wenschen, dat deze bloeijende staat eener zoo algemeen heilzame Inrigting, alle huisvaders, huismoeders en vooral de dienstbare personen moge opwekken, om eenen spaarpenning aan dezelve toe te vertrouwen, die uit eigen beurs zoo ligt door de vingeren glijdt, zonder dat de gebruikers daarvan bestendig voordeel trekken.

OUDHEDEN.

ROME. Opgravingen te werk stellende in den tuin der Kanonnikken van St. Jan van Lateraan, heeft men een standbeeld van Titus Vespasianus en een van zijne dochter Julia gevonden, beide van Statuarisch marmer en vooral opmerkenswaardig wegens de voltooide bewerking van

van de kleedingstukken, die ze overdekken. Ter zelfder plaatse is een kolossaal hoofd van Juno van den verhevensten Griekschen stijl ontdekt; daar hetzelve baarblijkelijk een deel van een geheel Standbeeld uitmaakt, voedt men hoop, van het overig gedeelte van dit fraai gedenkstuk der oudheid ook te hervinden.

GESCHIED- EN LETTERKUNDIGE ANECDOTES.

In het jaar 1316 was de Pauselijke stoel vacant. De Kardinalen sloten zich te Lyon in een Klooster der Jacobijnen op en hielden daar conclave. Toen zij na 40 dagen het wegens de keuze van eenen nieuwen Paus nog niet eens waren, gaven zij allen aan den Kardinaal van Ossa volmagt, om dengenen daartoe te benoemen, dien hij het geschiktst daarvoor keurde. Hij zette zich zelven de driedubbelde kroon op en zeide: *ego sum Papa.*

Klopstock schreef den 10 Augustus 1748 eenen Latijnschen Brief aan Bodmer, waarin hij onder anderen zegt: *tum sim fragilis valde corpore, aevique, ut auguror, brevis; parva mihi jam nunc Messiam perficiendi spes est.*
Hij leefde intusschen nog bijna 55 jaren en hoe hij zijne Messiade voltooid heeft, weet de geleerde wereld.

In een Album van Georg Rosenberger van 1563 vindt men het volgende versje van eenen Augustijner Monnik Georg Haug:

Si fortuna juvat, caveto tolli;
Si fortuna tonat, caveto mergi.

WEERKUNDIGE WAARNEMINGEN BUITEN HAARLEM.

Jan. 1828.	BAROMETER.	THERMOMETER.	WINDSTREEK.	LUCHTSGESTELDHEID.
30	30. 1	43	Z.	betrokken.
	30. 1	43	„	
	30. 1	38	„	

BA-

JAN. 1828.	BAROMETER.	THERMOMETER.	WINDSTREEK.	LUCHTSGESTELDHEID.
31	30. 0¼ 30. 1 30. 0¾	39 40 41	Z. t. W. Z. Z. W. Z. t. W.	betrokken, 's avonds iets regen.
Febr. 1	29. 9¾ 29. 9¾ 30. 0¼	48 48 46	Z. Z. Z. W. Z. W.	voormidd. regen en wind, namiddag betrokken, 's avonds omtrent helder.
2	30. 0¾ 30. 1 30. 0¾	45 48 38	Z. W. Z. W. t. W. Z. t. W.	voormiddag omtrent helder, namiddag betrokken, 's avonds helder.
3	30. 2 30. 3 30. 3¾	43¾ 46½ 36½	W. N. W. N. W. N. W. t. N.	tusschenb. een weinig bewolkt, meest helder.
4	30. 2½ 30. 1¾ 30. 2	41 44½ 42	W. W. t. Z. W.	betrokken, voormiddag regenachtig.
5	30. 1¾ 30. 1 30. 0¾	47 47 47	W. Z. W. Z. W. t. W. W. Z. W.	betrokken, voorm. stofregen, windrig.

BEKENDMAKINGEN.

*** Bij de Wed. A. LOOSJES Pz. wordt uitgegeven en is mede bij hare Correspondenten te bekomen:

I. HANDBOEK voor NOTARISSEN, *volgens de Nederlandsche Wetgeving*, bevattende eene behandeling van de overeenkomsten en verbindtenissen in het algemeen en van alle Acten en Contracten in het bijzonder, opgehelderd door *Voorbeelden* en *Voorschriften*, met eene opgave tevens van de bepalingen, waarin de *Nieuwe Wetgeving* van de *Fransche* verschilt. Tweede Deel gr. 8vo. *f* 4-50.

Van het *Eerste* Deel, in den jare 1826 uitgegeven, zijn nog eenige exemplaren te bekomen.

Met het *Derde* Deel, zal dit Werk compleet zijn.

II. Mr. *W. H. VAN VOORST*, IETS OVER HET ONTWERP VAN WETBOEK van BURGERLIJKE REGTSPLEGING gr. 8vo. à 50 cents.

NB. Dit laatste Artikel wordt niet in *Commissie* verzonden, maar moet *voor rekening* ontboden worden.

TE HAARLEM BIJ DE WED. A. LOOSJES Pz.

ALGEMEENE

KONST-

EN

LETTER-BODE,

VOOR HET JAAR 1828.

N°. 7. *Vrijdag den 15den Februarij.*

BERIGTEN.

HEIDELBERG. De Wetteravische Academie voor de Natuurkundige Wetenschappen heeft in hare laatste algemeene Vergadering, onder de buitenlanders, tot lid verkozen den Heer A. H. VAN DER BOON MESCH, Doctor in de Natuurkundige Wetenschappen enz. aan de Universiteit te Leyden.

LEYDEN, *den 8sten Februarij.* Op heden had alhier de overdragt van het Rectoraat dezer Hoogeschool met de gewone plegtigheden plaats. De Hoogleeraar G. WTTEWAAL hield, als aftredend Rector magnificus, eene Redevoering: *de Agricultura salutis publicae vero fundamento*, d. i.: „over den Landbouw den waren grondslag van het geluk der volken," en deed vervolgens verslag wegens de lotgevallen der Hoogeschool in het afgeloopen Academie-jaar. Daarna deelde de Hoogleeraar L. SURINGAR, als fungerende Secretaris, de beoordeelingen der onderscheiden Faculteiten over de ingeleverde antwoorden op de prijsvragen des vorigen jaars, en de toewijzingen, zoo van eerepenningen als vereerende getuigschriften, mede; welke eerbewijzen als-

nu door den Rector magnificus met gepaste aanspraken werden overhandigd; als *eerepenningen:* in de Faculteit der Wis- en Natuurkundige Wetenschappen aan den Heer VINCENT JOSEPHUS DE ST. MOULIN, Candidaat in die Wetenschappen te Gent; in de Faculteit der Bespiegelende Wijsbegeerte en Letteren, aan den Heer HENDRIK GHELE, Student in de Godgeleerdheid alhier; in de Regtsgeleerde Faculteit aan den Heer DANIEL TIEBOEL SIEGENBEEK, Candidaat in de Bespiegelende Wijsbegeerte, Letteren en Regten alhier, en in de Theologische Faculteit aan den Heer WERNER IMMINK (*), Candidaat in de Godgeleerdheid mede alhier; en *vereerende Getuigschriften:* in de Regtsgeleerde Faculteit aan den Heer HENDRIK REIGER, Candidaat in de Bespiegelende Wijsbegeerte, Letteren en Regten te Groningen, en in de Theologische Faculteit aan den Heer DIRK WILLEM DE ROO, Candidaat in de Godgeleerdheid alhier. Na deze uitreiking ging het Rectoraat over op den Hoogl. J. BAKE, en het Secretariaat van den Academische Senaat op den aftredenden Rector; wordende de plegtigheid besloten met de voorlezing van het programma der nieuwe prijsvragen, dat eerlang zal worden publiek gemaakt. Behalve de gewone serenades, gaf de Studerende Jeugd ter dezer gelegenheid blijken van hare belangstelling in den verjaardag van deze Academie, door des 's avonds bij fakkellicht eene luisterrijken optogt te houden, ontleend uit de Geschiedenis van den derden Kruistogt, voorstellende eene dergelijke plegtigheid bij een Tournooi gehouden, gedurende den wapenstilstand bij de belegering van Ptolemaïs. De Costumes waren juist gekozen, en de uitvoering beantwoordde aan de verwachting, terwijl fraai weder alles begunstigde en goede orde den optogt geregeld deed afloopen.

(*) Niet IMMINZ, zoo als door schrijf- of drukfout in de Couranten vermeld staat.

LE-

LEVENSSCHETS

VAN

EVERWYN WASSENBERGH.

(Ontleend uit de Aanspraak bij de opening der laatstgehouden Algemeene Vergadering der Maatschappij van Nederlandsche Letterkunde te Leyden gedaan door haren Voorzitter Prof. M. Siegenbeek*).*

Everwijn Wassenbergh, de achtbare Nestor onzer Vaderlandsche Hoogleeraren overleed den 3den van Wintermaand des vorigen jaars (1826) te Franeker in den vergevorderden ouderdom van 84 jaren en ruim twee maanden. Vriesland, die vruchtbare teelster van mannen, die in verschillende wetenschappen hebben uitgemunt, mogt ook op hem als inboorling roem dragen Hij werd namelijk in den jare 1742 binnen dat gewest geboren, en had tot vader Abraham Wassenbergh, die op de dorpen Lekkum en Miedum, nabij Leeuwarden gelegen, met lof het Leeraarambt bekleedde, tot moeder Claressa Maria Langenhert, *uit een deftig geslacht in* Overijssel afkomstig. Deze leiden geene geringe zorg aan zijne opvoeding te kost, en deden hem door de voortreffelijkste leermeesters in allerlei nuttige kundigheden onderwijzen. In 't bijzonder had de vermaarde Henricus Johannes Arntzenius, toen Rector der Latijnsche scholen te Leeuwarden, een' gewigtigen en heilzamen invloed op zijne vorming. Door dezen toch werd die blakende zucht voor de Grieksche en Latijnsche letterkunde bij hem opgewekt, welker beoefening zijn' naam sedert beroemd maakte. Nog grooter was het geluk, 't welk hem aan de Franeker Hoogeschool ten deel werd, waaraan, onder meer anderen, toen bovenal tot sieraden strekten de alleruitstekendste mannen L. C. Valckenaer en J. Schrader. Het kon niet missen, of een jongeling van Wassenberghs gelukkigen aanleg en onvermoeide vlijt moest, onder het geleide van zulke voorgangers, tot het binnenste heiligdom der Griek-

sche en Romeinsche letterkunde doordringen. Weinig meer dan vijf en twintig jaren oud zijnde, was hij daarin reeds zoo verre ingewijd, dat hij waardig gekeurd werd, aan de doorluchtige school van Deventer den leerstoel in dezelve te bekleeden, die weleer door een' J. F. Gronovius, en J. G. Graevius verheerlijkt werd. Hij aanvaardde dien post op den 10 Maart des jaars 1768 met eene fraaije en belangrijke redevoering, waarin hij den lof der stad Deventer *als de teelster en handhaafster der geleerdheid in Nederland*, verkondigde. Drie jaren alhier tot groot genoegen voor zichzelven en geen gering nut voor zijne leerlingen hebbende doorgebragt, werd hij tot het onderwijs der Griekſche taal, waarvan de leerstoel weinig jaren vroeger door zijnen leermeester, den grooten Valckenaer, verlaten was, naar de Hoogeschool te Franeker beroepen, en aan zijnen anderen leermeester, den beroemden Schrader, als ambtgenoot toegevoegd. Ook hier betoonde hij zich, in alle opzigten, een' waardig' kweekeling van zoo voortreffelijke leermeesters, die hem tot aan hunnen dood met hunne bijzondere vriendschap vereerden, gelijk hij, van zijnen kant, hun steeds alle blijken van erkentelijkheid en hoogachting toedroeg, en hunne gedachtenis, na hun afsterven, bij elke gepaste gelegenheid, die van Schrader ook in eene opzettelijk over hem gehoudene *Lijkrede*, op het hartelijkst vereerde. Meer dan eene halve eeuw hielp hij den alouden roem der Franekersche Hoogeschool op het loffelijkst handhaven, en had het genoegen uit zijne school een aantal mannen te zien voortkomen, die, in verschillende betrekkingen, aan de wetenschappen gewigtige diensten bewezen, en onder deze velen, die in hetzelfde vak van letteren roem verwierven, en van welke het genoeg zal zijn, op zijnen voorgang, een' Herman Bosscha, een' Joan Adam Nodell, een' Richeus van Ommeren, den onvergetelijken leidsman mijner jeugd, een' Sjoerd Wijngaerd en Henrik Waardenburg genoemd te hebben. In de laatste vijf en twintig jaren vereenigde hij met het onderwijs der Grieksche taal en letterkunde ook dat in de Nederduitsche taalkunde, waartoe hij eene uitnemende bevoegdheid had. De vorming en opleiding van edelaardige jongelingen was

zoo zeer zijn hoogste lust, en als 't ware eene volstrekte behoefte voor hem, dat hij, toen de wet op het hooger onderwijs, door onzen geëerbiedigden Koning uitgevaardigd, hem, meer dan zeventig jaren oud zijnde, eene eervolle rust vergunde, van die vergunning geen gebruik maakte, maar zijn onderwijs geheel op den vorigen voet voortzette, en daarin, niettegenstaande eene lastige doofheid, welke hem in de laatste jaren kwelde, tot het einde van zijn leven volhardde. Grootelijks kwam hem hierbij te stade de ongemeene gezondheid en vastheid van zijn ligchaamsgestel, welke hem de gebreken van den ouderdom niet of naauwelijks deed kennen, en hem nog tot in een' hooggeklommen leeftijd met jeugdige levendigheid en kracht bezielde. Getuige hiervan zij onder anderen de fraaije Redevoering, vol vuur en leven, waarmede hij in den jare 1821, omtrent tachtig jaren oud zijnde, zijne vijftigjarige dienst als Hoogleeraar plegtig vierde (*); eene plegtigheid, die door alle ingezetenen van Vriesland, die eenigen prijs op geleerdheid stelden, als een nationaal feest werd aangemerkt, en van alle oorden eene groote menigte tot hare bijwoning uitlokte (†). — Volkomen verdiend voorzeker was deze hulde van algemeene deelneming, den achtbaren grijsaard toegebragt, daar hij alleen om de diensten, door hem, als openbaar leeraar, aan de letteren bewezen, eene *aanzienlijke plaats* onder de handhavers van den Nederlandschen roem in het vak der oude Letterkunde overwaardig geacht moet worden. Zijn onderwijs toch, geheel den echten geest der school van Hemsterhuis en Valckenaer ademende, en door bevalligheid niet weinig veraangenaamd, was allezins geschikt, om den weg tot bondige geleerdheid te openen, en bij alle regt geaarde jon-

(*) Deze Redevoering kwam sedert in het licht onder den titel van: Everwini Wassenberghii *Oratio eucharistica, dicta publice* a. d. XIX Junii CIↃIↃCCCXXI, *postquam, literas docens humaniores, annum implevisset quinquagesimum.*

(†) Zie het verslag van deze feestviering in den *Konst- en Letterbode* voor 1821, II D. bl. 4—9.

jongelingen eene vurige liefde tot de letteren te ontvonken. Ook liet hij de zoodanigen gaarne tot zijn' gemeenzamen omgang toe, en was te allen tijde bereid, hun door bijzondere onderrigtingen en raadgevingen van dienst te wezen. Dat uit dit een en ander de rijkste en heerlijkste vruchten tot bevordering van ware beschaafdheid en echte geleerdheid voortsproten, zou ik, indien dit noodig ware en de tijd zulks gedoogde, door eene menigte van voorbeelden, en als door eene groote reeks van allezins bevoegde getuigen kunnen bevestigen. Doch Wassenbergh was niet enkel, als openbaar leeraar, tot aan de ziekte, welke hem in het graf sleepte, ten nutte der letteren onvermoeid werkzaam, maar hij betoonde zich ook, door de uitgave van geleerde schriften, een' waardig' navolger dier groote mannen, die den Nederlandschen grond ten hoofdzetel der Grieksche en Romeinsche beschaafdheid maakten. Het is hier de plaats niet, de schriften op te noemen, veel min te beoordeelen, door welke hij, op het voetspoor van Valckenaer en Schrader, de oude Letterkunde heeft trachten op te helderen. Ik mag echter niet geheel verzwijgen, dat hij, als een waardig kweekeling van den laatstgenoemden, die niet minder als loffelijk navolger dan als gelukkig verbeteraar der Romeinsche dichteren beroemd was, de Latijnsche Zanggodinnen niet slechts met geestdrift bemind en anderen met gelijke liefde tot dezelve bezield, maar die insgelijks met gelukkig gevolg beoefend heeft, gelijk verscheidene hier en daar verspreide proeven van zijn dichtvermogen ten overvloede getuigen. Doch hetgeen hier bovenal melding verdient, zijn de diensten, door hem aan de Vaderlandsche, en bijzonder ook aan de Vriesche taal en letterkunde bewezen. Hij toch, als ieder regt geaard Vries, naijverig op de eer van zijn geboorteland, was de eerste, die de algemeene aandacht vestigde op de uitstekende waarde der weinig bekende voortbrengselen van den Landvrieschen dichter, Gijsbert Jacobs, door de uitgave eener Latijnsche Verhandeling over dien dichter, welke, in den jare 1793, onder zijne voorzitting, in het openbaar verdedigd werd. Later deelde hij den voornamen inhoud dier Verhandeling in het Nederduitsch mede in zijne voortref-

felijke *Bijdragen tot den Frieschen tongval*, waarvan II Deelen het licht zien. Deze *Bijdragen* bevatten, behalve het genoemde, eene reeks van belangrijke ſtukken, van welke boven andere opmerking verdienen een *Idioticon Frisicum*, eene *Proeve van Oudheid- Taal- en Dichtkunde* op een der merkwaardigſte dichtſtukken van Gijsbert Jacobs, eene nieuwe, merkelijk vermeerderde uitgave van zijne *Verhandeling over de eigennamen der Friesen*, welke reeds in den jare 1774 voor het eerst in het licht verſcheen, en eindelijk eenige gedichten in het dusgenaamde Boeren-Vriesch, in vroegere jaren door hem vervaardigd, welke zich door losſe bevalligheid en geestigheid grootelijks aanbevelen. Dan, gelijk hij hierdoor alle beminnaars der vaderlandſche taal- en letterkunde niet weinig aan zich verpligtte, zoo heeft hij zich eene nog grootere aanſpraak op hunne erkentelijkheid verworven door de uitmuntende vertaling van de *Levens der doorluchtige Grieken en Romeinen* door Plutarchus, welke hij, in gemeenſchap met zijnen leerling en vriend H. Bosscha, heeft in het licht gegeven. Hierdoor toch mogen wij ons beroemen van een der fraaiſte en belangrijkſte gedenkſtukken der Griekſche beſchaafdheid eene overzetting te bezitten, welke voor geene der meest geprezene vertalingen van eenig oud Schrijver, zoo hier als elders in het licht verſchenen, in eenig opzigt onderdoet, en aan onze letterkunde, wier ſchatten daardoor aanmerkelijk verrijkt werden, tot luister en ſieraad ſtrekt. Dan genoeg reeds meene ik gezegd te hebben, om in Wassenbergh een' geleerde van den eerſten rang, een' krachtig handhaver en uitbreider van den vaderlandſchen letterroem te doen eerbiedigen. Geen wonder dus, dat niet alleen deze Maatſchappij en het Provinciaal Utrechtsch Genootſchap van Kunſten en Wetenſchappen het zich reeds voorlang tot eere rekenden hem onder hare Leden te mogen tellen, maar dat ook onze geëerbiedigde Koning zijne verdienſten erkende, zoo door hem tot Lid van het Koninklijk Nederlandſche Inſtituut te benoemen, als door hem met het eereteeken der orde van den Nederlandſchen Leeuw te verſieren.

NIEUW-UITGEKOMEN BOEKEN,
ACADEMISCHE EN ANDERE SCHRIFTEN.

Staats-Huishoudkunde. *De l'influence des lumières sur la condition des peuples, Discours lu le 23 Mai 1826, dans l'Assemblée solemnelle de l'Université Impériale de S. Pétersbourg, par* M. de Gouroff &c. *S. Pétersbourg* 1826, 58 pag. 8°.

Niet zonder reden trekt de toestand van Rusland op dit oogenblik aller aandacht tot zich, en belangrijk is ons het aangekondigd geschrift toegeschenen, omdat hetzelve ons over den toestand der beschaving aldaar en de middelen tot de verbreiding van dezelve aangewend eenigermate kan doen oordeelen. Ook de persoon des Redenaars, die onder meer andere openbare bedieningen en eereposten, Rector is der Peterburgsche Universiteit, en voor eenige jaren ook Nederland bezocht, (zoo men zeide, om den toestand en de inrigtingen van vondelinghuizen en andere instellingen van liefdadigheid op te nemen,) en toen bij vele onzer landgenooten bekend werd, wettigt onzes oordeels de onderscheiding, welke hem, bij de aankondiging van zijne Redevoering in dit Nederlandsche Tijdschrift, wordt bewezen.

Twee beginselen zijn door den Redenaar ten grondslag gelegd. 1. Vrees voor verlichting, voor het verspreiden van kennis en wetenschap onder de natie, is ijdel. Zij die zoodanige vrees voeden, *attribuent à trop d'instruction, ce qui n'est en partie causé, que par l'absence des vraies lumières. Les grands forfaits, ceux qui ont pesé si cruellement sur les peuples, n'ont jamais été commis que par des hommes éminemment ignorans*, bl. 22 cf. bl. 6.

En 2°. Het onderwijs behoort echter overal ingerigt te zijn naar de behoeften en den staat der bijzondere klassen der Maatschappij bl. 6, 13, enz.

Opmerking verdient hetgeen men op bl. 27—40 aantreft, over de velerhande middelen, welke het Russisch Gouvernement allerwege tot verbreiding van kennis en wetenschap aanwendt en over den heilzamen invloed, welken die maatregelen reeds aanvankelijk hebben gehad; ook de Industriescholen zijn hier niet vergeten. Het graven van Kanalen echter en het doen van verre zeereizen, hoe belangrijk die beide zaken ook zijn mogen, is hier mijns oordeels min juist, als middel van verbreiding van verlichting, vermeld.

De beide beginselen vroeger vermeld, worden op de volgende bladzijden breeder ontwikkeld. Vooral ten aanzien van het Staatkundige, geeft de Schr. de redenen op-

waarom ook in dat opzigt men de verlichting niet behoeft te vreezen. „ *N'accusons donc pas les lettres et les sciences: elles ne renferment rien en elles-mêmes que d'utile, d'honnête et d'innocent; bien eloignées de conseiller la révolte, situation dans la quelle elles n'ont rien à gagner mais tout à perdre* bl. 49. *Soyons donc bien persuadé que les revolutions ne sont pas le produit des lumières. L'ignorance certainement est bien plus favorable aux mouvemens populaires, parcequ'il est facile de tromper sur leurs propres intérêts, des hommes sans aucune instruction et qui ne se doutent pas des maux dont les menace le renversement de l'ordre*, bl. 51 sq. Op meer dan eene plaats bl. 3 en 46, maakt de Redenaar gewag van de zamenzwering bij den dood van Keizer Alexander in Rusland ontdekt, en hij verzuimt niet, zijne lezers te verzekeren, dat ook deze staatkundige woelingen geenszins aan de zoo gevreesde verlichting kunnen worden toegeschreven.

Twee aanmerkingen meenen wij niet achter te moeten houden. De Schr. is, en met regt zeer tegen de *fausses lumières*, waarvan het Gouvernement de verbreiding niet behoort te gedoogen, bl. 44. Maar wie zal beslissen, wat valsche, wat echte verlichting behoort te worden geheeten? Zal niet welligt hier, als tot echte verlichting behoorende, beschouwd worden de leer, b. v. over het maatschappelijk verdrag, welke dáár als staatkundige ketterij wordt verworpen? En ten andere: dat de wetenschappelijke beschaving van den Geleerde voor den arbeidsman of daglooner, geheel ongeschikt is, kan aan geen twijfel onderhevig zijn. Maar, wanneer men zegt: „ *éclairer un peuple n'est autre chose qu'enseigner à chacun ce qu'il est bienséant qu'il sache, afin de pouvoir, à son avantage et à celui de l'état, tirer le plus grand parti des talens dont il est doué, dans les genres d'occupations aux quelles sa naissance, le hazard ou son choix l'a appelé*, bl. 41, laat men dan niet eene wijde deur open voor de velerhande Reglementen, bij welke de Regering dezen of genen, wegens geboorte of rang, van het onderwijs zou kunnen uitsluiten; en beschouwt men niet te veel de verlichting, als enkel het werk der Regering en niet als de vrije ontwikkeling der verstandelijke en zedelijke vermogens der burgers zelve? Misschien echter kan dit in Rusland nog niet wel anders. Eene Lofrede op de beoefening der letteren, bl. 54 sqq., zeer gelijk aan de bekende, bij Cicero, *pro Archia*, *c. 7. in fine*, besluit het geheel.

JAARBOEKJES. Belgische Muzen-Almanak 1828, Derde Jaar Gent bij A. B. Steven 248 bl.

Hebben wij in een vroeger No. van den Nederlandschen Muzen-Almanak een kort verslag gegeven, ook de Belgi-

sche verdient vermelding, zonder dat wij den een ten koste van den ander willen verheffen, waarvan ons, zoo wij ons niet vergissen, elders, tot ons leedwezen, sporen voorkwamen. Het goede in beide te erkennen is pligt, maar zoowel de verzamelaar van dezen als genen hangt te veel af van de welwillendheid der bijdragers, dan dat het kiesch zou mogen heeten, hunne ondernemingen juist tegen elkander te willen wegen, wat' inhoud en uitvoering aanbelangt. Doch dit schijnt ons eene waarheid toe, dat door twee soortgelijke Almanakken nu dadelijk plaats heeft, 't geen wij bij de aankondiging van den eersten Jaargang van den Belgischen vreesden; dat, daar beiden telkens gevuld moeten zijn, de uitkeuze noodzakelijk minder streng moet worden, 't geen dichters van den eersten rang kan afschrikken, om hunne stukken in zulk een min uitgezocht gezelschap te zien verschijnen. 't Spreekt van zelf, dat wij dit niet uitsluitend op het thans voor ons liggend Jaarboekje toepassen, maar wij meenen, dat de verwezenlijking dier vrees toch niet minder in hetzelve te bespeuren is, dan in den laatsten Nederlandschen. Hoe dit zij, deze Belgische is gansch niet van verdienstelijke bijdragen ontbloot, en ten einde denzelven op gelijken voet als den Nederlandschen te behandelen, zullen wij eerst opgeven, wie tot denzelven bijgedragen hebben. Dit zijn de Heeren: *C. P. E. Robidé van der Aa*, *A. J. van der Aa*, *J. W. van Alphen Cz.*, *A. Boxman*, *L. van den Broek*, *J. van Oosterwijk Bruyn*, *H. Dauwe*, *H. Doyer Az.*, *P. J. M. van Duyse*, *P. van Genabeth*, *J. F. van Goethem*, *G. Gravé Jz.*, *J. G. Greb*, *F. C. de Greuve*, *A. J. ten Hagen Jz.*, *D. J. de Heyder*, *C. ten Hoet Jz.*, *d'Huyghelaere*, *A. de Jong Gtz.*, *C. de Koning Lz.*, *J. P. Korthals*, *P. Koster*, *W. de Kroes*, *Lambin*, *C. Ledeganck*, *G. van der Linde Jz.*, *C. Loots*, *B. H. Lulofs*, *H. Maronier*, *F. P. Gisius Nanning*, *D. J. den Beer Portugael*, *F. Rens*, *G. van Reyn*, *J. Schouten*, *C. Serrure*, *A. F. Sifflé*, *R. H. van Sameren*, *N. Swart*, *H. Tollens Cz.*, *W. van Vastrik*, *C. Vervier*, *F. de Visser*, *W. C. de Vletter*, *F. de Vos*, *J. van Walré*, *J. J. F. Wap*, *W. H Warnsinck Bz.*, *M. Weits* en *J. F. Willems* en Mejuffr. *P. Moens*, welke laatste ter eere van hare geboorteplaats Aardenburg zingt, in deszelfs verdediging op 27 Junij 1672.

Het laat zich bevroeden, reeds uit deze naamlijst, dat het in het bundeltje aan geene verscheidenheid mangelt; trouwens dit is dadelijk zoo, en de afwisseling van onderscheiden stof en vorm behaagt, zoo ergens, in een Jaarboekje als dit; offchoon dus alles, wat blinkt, ook hier geen goud zij, willen bij eene opgave berusten van de stukken, die ons meer dan de overige bevielen. Daaronder tellen wij (in dezen *Belgischen* Muzen-Almanak de Noord-Nederlanders met voormerk voorbijgaande, daar wij andere

de

de bijdragen van de Heeren *Warnſinck*, *Lulofs*, *van Walré*, *van Someren*, *Boxman* en *van Oosterwijk Bruyn* moesten noemen;) de Kindermin van den Heer *J. M. van Duyse*; de Drenkeling van den Heer *F. de Visser*, (waarbij muzijk gevoegd is); de Broedermin van den Heer *C. Ledeganck*; het Verlangen naar Livine van den Heer *C. Serrure*, de Nederlandſche Druif van den Heer *d'Huyghelaere*, de Dichtregelen van den Heer *C. Vervier* en Bij het Huwelijk van een Hollander met eene Brabandſche Dame van den Heer *J. F. Willems*. De geestigheid van het laatſte noopt ons om het ook te noemen, ſchoon wij eene enkele uitdrukking, die ons, al denken wij ook aan de ſpreuk der Kouſeband-orde, mishaagde, om derzelver dubbelzinnigheid gaarne vermeden hadden gezien. Eene overhelling hiertoe ſtraalt in enkele ſtukjes van dit Jaarboekje meer door, en, hoeverre wij verwijderd zijn van in zulk een bundeltje ſtrakke deftigheid en rouwklagende ernsthaftigheid te vorderen, evenzeer ergert ons elk min kiesch woord, dat voor eene dubbelzinnige uitlegging regtsſtreeks vatbaar is; vooral, daar men, zich eens hierin toegevende, zoo ligt alle perken overſchrijdt. Hierop de Verzamelaars bedachtzaam te maken, achten wij dus onzen pligt, daar ſoortgelijke afpadigheden alleen duurzame toejuiching en een goed onthaal vinden bij de zulken, wier lof zij niet zoeken willen noch moeten, en hun Jaarboekje min geſchikt zouden maken, om het veilig der Jeugd en de teedere ſekſe in handen te geven. Men verſta ons niet verkeerd, dit is nu het geval niet, maar wij houden veel van het *principiis obsta*, opdat er geen tijd tot inkankering der kwaal overblijve. Misſchien keuren ſommige onze omzigtigheid in dezen te groot, maar wil men dezen welmeenenden wenk dien naam geven, wij zullen ons dit liever getroosten, dan dat wij, door te toegeeflijk, te inſchikkelijk van dezen kant te zijn, het weelderig dichtvernuſt zelfs zouden *ſchijnen* uit te lokken, om verder dit glibberig pad in te ſlaan, hetwelk, zoo het al tot vermaak van ſommiger geest ſchijne te voeren, zeker tot verontreiniging van veler hart geleiden kan.

Het uiterlijk van dit Jaarboekje is fraai, druk en papier laten niets te wenſchen overig. Ook de plaatjes zijn niet onaardig, ſchoon ons, als wij een enkel uitzonderen, dit nog de zwakke zijde der uitvoering toeſchijnt.

Daar andere Tijdſchriften ons reeds zijn voorgegaan in de aankondiging van het voor ons liggende ſtuk en, zoo wij ons niet bedriegen, proeven uit dezen Belgiſchen Almanak hebben geleverd, zouden wij ons daarvan kunnen ontſlaan, maar vergenoegen ons, in plaats daarvan, met de aanhaling der gepaste dichtregelen door den Heer *C. Vervier*, in den mond gelegd van de jonge *Hendrika Berte*, toen zij bij eenen plegtigen inhaaltijd en op last der Stadsregering

ten

aan Eccloó's honderdjarigen bewoner een bloemenkroo aanbood:

Gij raakt aan d'eindpaal van het leven,
Waarvan *ik* slechts 't beginsel zie;
Een kroontje, met gebloemt doorweven
Is het geschenk, dat ik u bié.
Men zie in 't zelve de belooning
Der Burgertrouw door u betoond,
En in ons beide de vertooning
Der Lente, die den Winter kroont.

Wij besluiten met den hartelijken wensch, dat dit Jaarboekje moge voortgaan mede te werken, om meer en meer te verwezenlijken, hetgeen in hetzelve de Heer *Warnsinck* tot de Zuid-Nederlandsche Kunstbroederen reeds stellig zet:

Geen scheidsmuur scheidt het Zuiden meer van 't Noorden;
De kunstmin hecht ons zaam met onverbreekbren band,
Een lofzang wordt gehoord aan Schelde en Amstelboorden
En één is onze roem — en één ons vaderland.

S.

NATUURKUNDIGE BIJZONDERHEDEN.

Haarlem. Aan onderstaanden Brief, ter bevestiging van het berigt door den Geneesheer Dr. Jorritsma in No. 50 willen wij geene plaats weigeren, en vertrouwen, dat de Wel Eerw. Heer Stolker het publiek zal verpligten, met uit den schat zijner aanteekeningen omtrent onderscheiden onderwerpen, bij voorkomende gelegenheid, een en ander mede te deelen; waaruit veelligt blijken zou, dat menige waarneming, die op de naam van nieuw aanspraak maakt, denzelven niet verdient.

Aan den Heer Redacteur van den *Algemeenen Konst- en Letterbode.*

Wel Edel Heer!

Eerst gisteren las ik (want ik ben, doorgaans drie nommers ten achteren) in uwen *Bode* No. 50. van *Vrijdag* 14 December 1827, den Brief van den Heer Jorritsma, uit Hoorn, bewijzende uit eigen ervaring en waar-

waarnemingen van Smellie en Mauriceau, dat het geval van zoogenoemde *overbevruchting*, door het Dagblad *Le Belge* van 24 *November* 1827 No. 326 medegedeeld, niet zoo zonderling is, als de berigtgever aldaar scheen te gelooven. Schoon van de kunst niet zijnde, herinnerde ik mij echter terstond, dat ik, uit mijne lectuur, vooral van vroegeren tijd, het één en ander, daartoe betrekkelijk had opgeteekend: want, met A. Gellius (in *Noctt. Att.* L. xx c. xi) was ik, van der jeugd af, gewoon, tot behulp van mijn geheugen, van alles, wat mij, even veel waar, bij het lezen, opmerkelijk voorkwam, korte aanteekening te houden, of het mij t'eenigen tijde van dienst mogt zijn. Indien het u nu, ter plaatsing van belang genoeg voorkomt, heb ik de eer u daar uit het volgende, bij verkorting, mede te deelen.

I. In de *Acta Eruditt. Lipsf. anni* 1694 p. 3 wordt gemeld, dat in den *Thesaurus Theoretico-Practicus* van Casp. Theoph. Bierling, Geneesheer te Maagdeburg, uitgegeven in 1693 p. 900 *Obs.* 69 berigt voorkomt van eene vrouw, die, tot driemalen toe, twintig weken na hare bevalling van eene eerste vrucht, eene tweede ter wereld bragt, welke zij, te gelijk met de eerste, gedragen had.

2. Uit de *Hist. de l'Acad. Roy. des sciences de l'an* 1729 leest men in het *Journ. des Savans* voor Apr. 1732 p. 524, 525, een berigt van Monsr. Bouillet, *Medecin de Beziers*, van de verlossing eener vrouw van eene volkomen gevormde misdragt van 40 dagen, daags nadat zij van eene voldragene en gezonde dochter verlost was.

3. Tot de rubriek van *superfoetatie* meen ik te moeten brengen hetgeen, uit de *Miscellanea Acad. Nat. Curiosf. anni* 1684 is overgenomen in *les Nouvelles de la Rep. des Lettr. de l'an.* 1685 p. 1105, 1106, namelijk, dat in 1672, te Naumburg in Thuringen, eene molenaars vrouw beviel van eene voldragene, welgemaakte, gezonde dochter welke echter eene onnatuurlijke buikzwelling had. Na acht dagen werd dit kind overvallen van buik-krimpingen, gelijk men uit deszelfs aanhoudend schreeuwen en het schokken van het geheele ligchaam opmaakte, waaronder het, na eenige lozingen van bloederig water, verloste van een ander kindje, ter grootte van een duim, hetwelk, als levend, gedoopt werd. Het stierf met de achtdaagsche kraamvrouw den volgenden dag. De molenaarsvrouw herstelde.

Overigens vind ik, in mijne aanteekeningen, ook voorbeelden van *overbevruchting* bij *dieren*, als bij eene *Koe*, eene *Merrie*, eene *Hinde*, bij *Hazen*, *Ratten* enz. Ook van *Eijeren*, welke volkomen gevormde andere eijeren bevatteden, gelijk ook van *boomvruchten*.

Ik neem de vrijheid hierbij te voegen de volgende waarnemingen, alle tot zonderlinge *dragten*, *bevallingen* enz.

be-

betrekking hebbende, welke mij nu, in mijne aanteekeningen, onder het oog komen. Zijn zij voor UEd. van geene waarde, dan is slechts mijne moeite van afschrijven verloren.

1. Monsr. Bayle, Geneesheer te Toulouse, berigt in het *Journal des Savans Tom.* VI *de* 1678 p. 312. *& suiv.* dat Marguerite Mathieu, vrouw van Jean Puget, een Lakenscheerder, op het eind van de negende maand harer zwangerheid, de gewone barensweeën kreeg, en het water haar ontliep; doch het kind achter bleef; dat zij twintig jaren lang, de bewegingen van dit kind, onder velerlei smartelijke ongesteldheden, gevoelde, en dikwijls begeerde, dat men haar ligchaam openen, en haar verlossen zou, maar, in zes volgende jaren, geene bewegingen meer gewaar werd: dat zij, in 1678 overleden zijnde, aan haar verzoek, op haar doodleger gedaan, dat men haar lijk openen en onderzoeken zou, voldaan werd, en dat men toen een voldragen dood kind, dat door geen bederf was aangedaan, en geenen reuk had, zonder eenig verband met de lijfmoeder, in de buikholte vond. De beschrijving van den staat van dit kind, waarin zonderling is, dat het tanden had als een volwassen, dunkt mij hier lezenswaardig, zoo als het ook daarop volgend *Examen curieux* op p. 355 — 364, en de aankondiging der *Hist. Anatomique de cette grossesse* van Monsr. Bayle zelf, in *Tom.* VII. p. 24—26, doch dit is te breed, om het hier in te vlechten.

Is deze dragt van *zesentwintig* jaren vreemd, veel vreemder is 2. nog die, waarvan hetzelfde *Journal* van 1724, op bl. 516, 517, verslag geeft, uit de *Hist. de l'Acad. des sciences de* 1721, van een kind, dat *zesenveertig* jaren lang gedragen, en ook uit moeders lijk uitgesneden werd. Het was mede zonder reuk, maar in een' anderen staat, als het vorige. Opmerkelijkst is, dat de moeder, terwijl zij het droeg, tot twee malen toe, een ander voldragen en welvarend kind ter wereld bragt. — Waar het eerste kind in 's moeders ligchaam gevonden werd, wordt niet gemeld. Hij, die het uitsneed, schijnt niet vele bekwaamheid gehad te hebben. Men vermoedt, dat het zich in ééne der *Tubae Fallopianae* onthouden heeft.

3. Uit dezelfde *Hist. de l'Acad. Roy. des s. s. de* 1724 meldt hetzelfde *Journal* van 1726. p. 501. 502, van eene vrouw van Pont à Mousson in Lotharingen, die, op haar veertigste jaar, verloste van tweelingen, en bij welke, na haren dood, *vijftien* jaren later, in de regter *tuba*, overblijfselen gevonden werden van eene vrucht van drie maanden, welke zij waarschijnlijk die vijftien jaren lang gedragen had.

(Het Vervolg en Slot in het eerstvolgend No.)

WEER-

WERKKUNDIGE WAARNEMINGEN
BUITEN HAARLEM.

Febr. 1828.	BAROMETER.	THERMOMETER.	WINDSTREEK.	LUCHTSGESTELDHEID.
6	30. 0	48	W. Z. W.	betrokken, voormiddag tusschenbeide stofregenachtig, mistig.
	30. 0	49½	W. t. Z.	
	30. 0	46	W. Z. W.	
7	29. 9¼	45½	Z. Z. O.	betrokken, 's morgens mistig.
	29. 9¾	48½	Z. O.	
	29. 9¾	44	Z. O. t. Z.	
8	29. 9	40½	O.	bewolkt, meest omtrent betrokken.
	29. 8¾	43	O. t. N.	
	29. 7	40	N. O.	
9	29. 7¾	38½	O.	voormiddag betrokken, verder bewolkt, zeer windrig, 's av. harde wind.
	29. 7	40	„	
	29. 7¾	32	O. N. O.	
10	29. 8¾	28½	O.	harde wind, 's morg. betrokken, tot in den voormiddag bewolkt, verder helder.
	29. 8¾	31	„	
	29. 8	24	„	
11	29. 6¾	21½	O. t. Z.	harde wind, 's morgens helder, verder bewolkt, omtrent helder.
	29. 6	28	O.	
	29. 8	20½	„	
12	29. 8¾	17	N. N. O.	betrokken, iets sneeuwachtig, windrig.
	29. 8¾	21½	N. O.	
	30. 0	22	N. O. t. O.	

BEKENDMAKINGEN.

*** Mr. *W. IJ. VAN HAMELSVELD*, MANIER VAN PROCEDEREN IN BURGERLIJKE REGTSZAKEN, *volgens de thans nog bestaande WET VAN BURGERLIJKE REGTSPLEGING*, 2 deelen kompleet, de prijs is *f* 7 : 80. Dit zoo nuttig en gemakkelijk Handboek voor de Nederlandsche Praktizijns, en bijzonder voor de Jongeren, geeft eene beknopte en duidelijke verklaring van de algemeene Burgerlijke Regtspleging, welke zij anders in de Fransche Werken, en bij Fransche Regtsgeleerden, met moeite en vele kosten moeten zoeken; het is dan ook met vrucht gebruikt, en door bevoegde beoordeelaars ten sterkste aangeprezen. — Het zal ook bij de invoering van onze eigen *Vaderlandsche Wetgeving, op de wijze van Regtspleging in Burgerlijke zaken*, dat nut ongetwijfeld behouden, daar dadelijk na de aanneming van het reeds aan *de Staten Generaal van het Koningrijk der Nederlanden*, ter overweging door *Z. M. DEN KONING* aangeboden ontwerp van een *Manier van Procederen in Burgerlijke Regtspleging, in het Koningrijk der Nederlanden*, ter perse zal gelegd, en zoo spoedig mogelijk in het licht zal gegeven worden, *een vervolg op de*

de Manier van Procederen in Burgerlijke Regtszaken, bevattende de Veranderingen daarin vastgesteld, bij het Thans Ingevoerd Wetboek van Regtspleging in Burgerlijke zaken, door Mr. *PIETER VAN HAMELSVELD*, naar aanleiding van de toezegging des Schrijvers, in het Naschrift, bevattende een overzigt over de thans nog bij ons gebruikelijke *Burgerlijke Regtstpleging*, achter het 2e. Deel van voornoemd Werk geplaatst, en welk vervolg niet meer niet meer dan 2 Deelen zal uitmaken. De uitgave geschiedt bij den Boekhandelaar en Boekdrukker J. C. VAN KESTEREN te Amsterdam.

MINERALOGIE.

*** In voldoening op zijne bekendmaking van den 18den December l. l., brengt de Ondergeteekende ter kennisse van de liefhebbers der Delfstofkunde, dat hij aanzienlijke Verzamelingen van Mineralen ontvangen heeft, en van nu af aan in staat is gesteld, hetzij enkele stukken, of geheele Verzamelingen af te leveren. Onder de ontvangene zijn er vele van de jongste ontdekkingen van nieuwe gevonden plaatsen en fraaije Kristalvormen; ook zijn bij hem zeer belangrijke Chemische Pharmaceutische Verzamelingen voorhanden, bestaande uit honderd stukken, welke alle de mijnstoffelijke geneesmiddelen, benevens alle zoodanige Metaalaardige Zelfstandigheden bevatten, welke in de rij der grondstoffen zijn opgenomen; de Beschrijvingen in verschillende Talen bij ieder Voorwerp, geven de voldoendste inlichting. Iemand genegen zijnde bestellingen te doen of meer voldoende inlichting begeerende, wordt verzocht zich te willen vervoegen aan

H. H. FLOK.

Korte Pooten, Wijk K. No. 397.

's Gravenhage den 10den Februarij 1828.

*** Ter voldoening aan het algemeen en veelvuldig geuit verlangen (men zie onder anderen den openlijken wensch daarnaar in No. II. van de *Vaderl. Letteroefeningen* dezes jaars, bl. 31), gaat bij den Boekverkooper VINCENT LOOSJES, te Haarlem, onmiddellijk ter perse en zal spoedig het licht zien:

Het ADVIJS van den *Graaf* G. K. VAN HOGENDORP, omtrent de Verhandeling, *over de oorzaken van het verval des Nederlandschen Handels, en de middelen tot herstel of uitbreiding van denzelven*, door J. VAN OUWERKERK DE VRIES, bekroond door de Hollandsche Maatschappij der Wetenschappen, te Haarlem.

TE HAARLEM BIJ DE WED. A. LOOSJES Pz.

ALGEMEENE KONST- EN LETTER-BODE,

VOOR HET JAAR 1828.

N°. 8. *Vrijdag den 22sten Februarij.*

BERIGTEN.

ROME. In het begin der laatste week des afgeloopen jaars overleed alhier de beroemde Sterrekundige Abt JOSEPH CALANDRELLI, die den ouderdom van 79 jaren bereikte, en wien vroeger over den Sterretoren dezer stad het opzigt was toevertrouwd.

LAUSANNE. De Heer VAN MUYDEN PORTA las, in eene der laatste bijeenkomsten van de Maatschappij tot algemeen welzijn alhier, eene Verhandeling voor over de Maatschappij: *Tot Nut van 't Algemeen* in de Nederlanden gevestigd, welke omtrent het volksonderwijs zoo merkwaardig en welker grondslagen op Waadland zoo toepasselijk werden gerekend, dat dit stuk den druk is waardig gekeurd. Men verzekert, dat zijn, bij die verhandeling aangedrongen, voorstel, om het goede voorbeeld, door Holland gegeven, in Waadland te volgen, niet zonder vrucht zal zijn (*).

PA-

(*) Zijn stuk verscheen onder den titel: *Memoire sur la Société Hollandaise d'utilité publique, presenté à la Société Vaudoise d'utilité publique*, en in 1827 te Lausanne gedrukt.

PARYS. Ten dienste der Natuurlijke Historie zijn alhier twee zeer belangrijke ondernemingen aang kondigd, welke niet nalaten kunnen haar gebied aanmerkelijk voor het algemeen uit te breiden; 1°. die der Heeren CUVIER en VALENCIENNES, betreffende hunne *Histoire Naturelle des Poissons*, een werk, dat 15 tot 20 deelen in 8o. of 8 tot 10 deelen in 4o. zal beslaan en meer dan vijfduizend soorten dezer dieren zal bevatten, naar het leven beschreven en gerangschikt naar hunne overeenkomst van bewerktuiging, met waarnemingen nopens hunne ontleding en oordeelkundige navorschingen wegens hunne oude en tegenwoordige benamingen; — 2°. die van den Heer LESSON, een' jong Natuurkenner, die op de Korvet *la Coquille* driemalen de reis rondom de wereld volbragt, betrekkelijk zijne *Histoire naturelle, générale et particulière de tous les animaux rares et precieux, decouverts par les Naturalistes èt les Voyageurs depuis la mort de* BUFFON, welke in 10 Dn. in 8°. in het licht zal verschijnen. Op beide deze werken zijn Inteekeningen geopend, beide zullen natuurlijk van vele afbeeldingen vergezeld gaan, en van beide komen de eerste afleveringen in den beginne dezes jaars in het licht (*).

HALLE. De Generaal Superintendent BRETSCHNEIDER te Gotha, is voornemens een belangrijk werk in het licht te zenden, te weten eene *Corpus Reformatorum*, dat bevatten zal de werken van alle Hervormers

Het uittreksel in No. 104 van het letterkundig Blad bij het *Morgenblatt* behoorende, gegeven, bevat voor Nederland enkel bekende zaken, maar versterkt ons, door de meestal in acht genomen juistheid, in het vermoeden, dat de steller zelf een Hollander is, in Zwitserland gevestigd; omdat vreemdelingen, ook bij de erkentenis van onze verdiensten, veelal waarheid met dwaling meer onder een mengen. *Red.*

(*) Cuviers en Valenciennes werk over de Visschen verschijnt bij F. G. Levrault in afleveringen van een deel tekst en een omslag van 15 á 20 platen, van drie tot drie maanden; — Lessons Natuurlijke Historie ter aanvulling van Buffons werken, bij de Gebroeders Baudouin in twintig afleveringen, die behalve de 10 deelen tekst een atlas van 120 platen zullen bevatten. De eerste aflevering is tegen 15 Februarij 1828 beloofd.

mers van den eersten en tweeden rang, d. i. niet alleen van de schriften van LUTHER, MELANCHTON, ZWINGLIUS, CALVYN, maar ook van HUTTEN, OECOLAMPADIUS enz Dit werk zal in vijf afdeelingen gesplitst worden, waarvan er vier aan de Hervormers van den eersten en de laatste aan die van den tweeden rang zal toegewijd zijn. Bij de werken van iederen Reformator zal een portrait, een *facsimile* van zijn handschrift en eene korte levensschets, met opgave der gebezigde letterkundige hulpmiddelen en een volledig register der zaken gevoegd worden. Hij heeft de uitgave van deze kostbare verzameling opgedragen aan den *Hemmerde* en *Schwetschkeschen* Boekhandel alhier.

SPA. In den nacht van den 26sten Januarij zijn groote stukken rots losgeraakt en naar beneden gerold, ten gevolge van het barsten van den Spaloumontschen berg, ter noordzijde dezer badplaats gelegen. Gelukkig heeft dit voorval geen mensch het leven gekost en slechts woningen beschadigd. Buitengewone spleten waren voor eenige dagen in dezen berg opgemerkt, maar men vermoedde het gevaar niet: nu zijn alle maatregelen ter beveiliging genomen, daar men nog verwacht, dat meerder stukken naar beneden zullen storten. De val der nedergestorte gaf het gedruisch, *als een instortend gebouw* en wekte de ingezetenen uit den slaap.

GRONINGEN. Door de Hoofddirecteuren van het Instituut voor Doofstommen alhier is aan alle Landgenooten eene ernstige en hartelijke opwekking gedaan, om bij te dragen tot de oprigting eener Gedenkzuil ter vereering der verdiensten en nagedachtenis van deszelfs onlangs overleden Stichter, den werkzamen en braven H. D. GUYOT. De uitslag hiervan is niet twijfelachtig, vooral, daar zij tevens de noodige maatregelen hebben genomen, om ieder in staat te stellen, van daartoe in te schrijven, en bij aldien de inschrijving de behoeften mogt overtreffen, dit overschot in de kas van het Instituut zal worden gestort, en dus zoo al niet mede werken tot uitwendige verbreiding van den roem van GUYOT, ten minste na zijn dood nog zijn oogmerk zal bevorderen.

'S GRAVENHAGE. Onder de Buitenlandsche Leden heeft de Wetteravische Academie te Heidelberg in hare laatste algemeene Vergadering van 9 September opgenomen den Heer H. H. FLOK, wiens Mineralogische onderneming alhier, indien zij de noodige ondersteuning vindt, krachtdadig kan medewerken tot bevordering van de beoefening der Delfstofkunde in de Nederlanden.

AMSTERDAM. Bij Koninklijk besluit is tot Directeur bij de Academie van Beeldende kunsten alhier benoemd de Heer B. TAUREL, Kunstplaatsnijder te Parijs, ter vervanging van den Heere J. E. MARCUS, voor eenigen tijd overleden.

CHINEESCH MUSEUM

TE ROME.

Onorglo Martucci, geboortig van het oude Antium aan de kusten der Middellandsche zee in den Kerkelijken staat gelegen, heeft in zijne vroege jeugd Italie en Europa verlaten. In het jaar 1816 reisde hij als Agent van Ali-Pacha, Onderkoning van Egypte, naar Bombay, met last, om eene regtstreeksche handelverbindtenis tusschen Oost-Indiën en de haven van Suez te openen. Nadat Martucci zijne zending in Indië volbragt en den grondslag tot dien handel gelegd had, die sedert tot groot voordeel van Egypte onafgebroken door schepen gedreven wordt, welke jaarlijks van Suez naar Suratte, Bombay en de kusten van Malabar en Bengalen varen, huurde hij te Calcutta het schip de Mysore, een der grootste Oostindiëvaarders, om den handel van den Pacha nog meer uit te breiden, voor een' togt naar China: om de fondsen, die hij in China noodig had, te verkrijgen, bevrachtte hij dit schip met 5418 balen Katoen, die hij, bij zijne aankomst te Canton verkocht en daarvoor eene lading Chinesche voortbrengselen verkreeg, met welke hij op den 2den December 1818 den Mysore naar Egypte afzond, terwijl hij zelf te Canton achterbleef. Reeds op den vijfden dag van

zijn'

zijn' togt verging de Mysore bij een der geduchte ftormen, welke de Chinezen *Tae-fung* noemen (d. i. een groote wind) in die wateren, waarbij 94 menfchen het leven lieten; en dit zal waarfchijnlijk de reden zijn, waarom Martucci niet weder naar Egypte terugkeerde. Hij onthield zich nog drie jaren in China en befteedde al den tijd van zijn verblijf met onvermoeide werkzaamheid en groote kosten er toe, om eene Verzameling van oude en nieuwe zeldzame voortbrengfelen der volksvlijt, wetenfchap en natuur van China bij een te brengen. Dezelve bevat:

1o. Eene Chinefche Bibliotheek van 3371 boekdeelen, die 356 verfchillende werken uitmaken, en waarvan men in het Romeinsch *Giornale Arcadico* (van Junij) eene naauwkeurige opgave vindt.

2o. Schilderijen in olieverw, Chinefche landfchappen, Chinefche binnenhuizen met hunne bewoners en portraiten van Chinezen, te zamen 99 ftuks.

3o. Miniatuur-Schilderijen: Mandarijnen met hunne vrouwen, fchepen en fchuiten, kunften, handwerken, kramen op de ftraat, logementen, tuinen, gezigten van landouwen, bloemen, infecten, vogels, visfchen, afgoden, mannen en vrouwen, kleedingen, kostumes, verfcheiden gereedfchappen, de thee- en fuikerbereiding, fpelende kinderen, grondkarakters der *Chinefche taal, kaarten van China,* plans van paleizen, refidentie-plaatfen enz. meer dan 1500 ftuks.

4o. Bronzen voorwerpen voor de eerdienst, wierookvaten, bloempotten, lichtdragers, godenbeelden, bekers, klokken enz te zamen 185 ftuks.

5o. Afgoden en andere voorwerpen van malachiet, chalcedon, amethist, bergkristal, kornelyn, lapis-lazuli enz. 170 ftuks.

6o. 23 Stuks van bamboes bewerkte ftukken en 72 ftuks porfeleinen koppen, zoo als zij in China in gebruik zijn; — en

Eindelijk, behalve een paar tafels uit Japan in goudverlakt, eene groote menigte andere dingen, als rinoceroshoornen, ruw en bewerkt, rinocerosvel, de fchedel van een' Chinees, lantaarnen, zeekompasfen, muzijkinftrumenten en huisraden van allerlei foort, munten, oude koppen van zilver met lofwerk, basreliefs in fteen, pagoden, tempels enz.

Niet ligt zal men in Europa eene Verzameling van Chinesche voorwerpen vinden, die met Martucci's Museum de vergelijking kan doorstaan; die van den Koning der Nederlanden in 's Gravenhage, welke tot hier de volledigste was, moet voor deze in vele opzigten wijken. En, wij kunnen het dus den grootsprekenden Italiaan niet kwalijk nemen, wanneer hij beweert, dat ieder voorwerp derzelve eenig in Europa in zijne soort is; vooral wanneer wij bedenken, dat in China de uitvoer van boeken, bronzen, metaalwerken en vele andere dingen streng verboden is, en dat de arme Martucci het ongeluk had, toen hij in Engeland aankwam, zijne geheele Verzameling in beslag te zien nemen, en haar eerst, na verloop van drie jaren, met zware kosten en het verlies van een aanzienlijk deel derzelve, weder terug te bekomen.

NIEUW-UITGEKOMEN BOEKEN,
ACADEMISCHE EN ANDERE SCHRIFTEN.

Geneeskunde. Handleiding tot de erkenning en genezing der Kraamvrouwen-koorts door G. J. POOL, *Med. & Chir. Doct.* te Hillegom &c., te Amsterdam bij P. Meyer Warnars 1827, gr. 8vo, bl. 119.

Wij zijn deze Handleiding verschuldigd aan eene Prijsvraag over de Kraamvrouwen-koorts in 't jaar 1825, door de Provinciale Commissie van Geneeskundig Onderzoek en Toevoorzigt te Amsterdam uitgeschreven. (*) Het eenige antwoord daarop ingekomen was dit van den Heer Pool, en hoewel de voornoemde Commissie meende hetzelve niet te kunnen bekroonen, achtte zij hetzelve zoo veel wezenlijke waarde te bezitten, dat zij den Schrijver uitnoodigde, om zijne Verhandeling door den druk algemeen te maken. Wij verheugen ons, dat de Heer Pool dien raad heeft opgevolgd, daar zijne Handleiding eene belangrijke bijdrage is tot de kennis en genezing eener ziekte, ten opzigte van welke de Geneeskundigen zoo zeer verschillen. Hij heeft zijn onderwerp duidelijk en met orde behandeld, daarbij den leiddraad volgende, dien de uitgeschrevene vraag zelve hem opleverde. Wij zullen daarom den algemeenen inhoud met stilzwijgen voorbijgaan, en ons slechts bepalen tot de twee voornaamste punten, namelijk den aard der ziekte en hare genezing.

Voor-

(*) Zie den *Algemeene Konst en Letterbode* van 't jaar 1827 Dl. I. bl. 166 en 167.

Vooreerst wat de natuur der ziekte betreft, de Schrijver neemt het algemeene gevoelen aan, dat de oorspronkelijke aandoening in het buikvlies moet gezocht worden, doch hij gaat eene schrede verder en beweert, dat de ziekte in de eijernesten en Falloppiaansche buizen een' aanvang neemt, en van daar zich over het buikvlies en tot nabij gelegene deelen uitstrekt. De twee door hem medegedeelde waarnemingen, benevens die van andere Schrijvers geven aan deze onderstelling eene zekere mate van waarschijnlijkheid. Intusschen verdient dit gevoelen door een grooter aantal van lijkopeningen nader bevestigd te worden, hetwelk voorzeker moeijelijk is, niet alleen, omdat deze dikwijls niet in het werk kunnen gesteld worden, maar ook omdat deze ziekte in de burger-practijk niet dagelijks voorkomt. De moeijelijke vraag, waarom deze ziekte primitief de eijerstokken en het buikvlies aandoet, tracht de Schrijver aldus te beantwoorden. De eijerstokken benevens de Falloppiaansche buizen deelen gedurende de zwangerschap in de verhoogde werkdadigheid en uitzetting der baarmoeder, en behouden deze na de verlossing langer dan de laatstgenoemde. Daardoor zijn zij, bij eenige aanleidende oorzaak, zeer vatbaar voor ontsteking, die zich zeer spoedig over het buikvlies moet uitstrekken, omdat hetzelve gedurende de zwangerschap wordt uitgezet, doch na de verlossing zich niet even schielijk als de baarmoeder zamentrekt, en alzoo zwakker zijnde, minder weêrstand kan bieden. Wij erkennen, dat de beantwoording dezer vraag hoogst moeijelijk is, doch de verklaring van den Heer Pool berust op eene vooronderstelling, die nader zou moeten gestaafd worden door Ontleed- en Natuurkundige bewijzen. Is het waar, dat de eijerstokken en Falloppiaansche buizen in de verhoogde werkdadigheid van de baarmoeder gedurende de zwangerschap deelen, daar zij alsdan geene bijzondere functien uitoefenen, en alleen bij de bevruchtiging werkzaam zijn? en zoo ja, volgens welke physiologische gronden kan men dan beweren, dat de eerstgenoemde deze verhoogde werkdadigheid langer dan de laatste behouden; en leeren de ontleedkundige nasporingen, bij het openen van lijken, dat het buikvlies, hetwelk deze deelen omkleedt, nog uit gezet is, nadat de baarmoeder zich tot hare gewone grootte heeft zamengetrokken?

Wat het tweede punt of de geneeswijze der ziekte betreft, hier heeft de Schrijver den gelukkigen middenweg gekozen. De indicatie ligt reeds opgesloten in de gegeven verklaring der ziekte. Bij het voldoen derzelve roemt hij met andere Geneeskundigen de heilzame uitwerking van de Calomel en staaft deze door eigene waarnemingen, zonder zich daarop alleen te verlaten, of dit middel in eene buitengewoon groote hoeveelheid toe te dienen. Ook eene aderlating

wordt met de noodige omzigtigheid in bepaalde gevallen door den Heer Pool aanbevolen, welke zijne algemeene geneeswijze zeer doelmatig wijzigt en verandert naar gelang van de bijzondere complicatien, die zich bij deze ziekte kunnen voordoen.

WOORDENBOEKEN. Biographisch, Anthologisch en Critisch Woordenboek der Nederduitsche Dichters, bijeen verzameld en uitgegeven door P. G. WITSEN GEYSBEEK, Zesde Deel VIC — ZYP. te Amsterdam, bij C. L. Schleyer 1827 in gr. 8vo. 600 bl.

Bij de aankondiging der vorige deelen van dit Woordenboek, hebben wij ons oordeel wegens deszelfs inrigting, vorm en wijze van behandeling bescheiden te kennen gegeven, doch toen reeds ons gevoelen omtrent het *critisch* gedeelte niet verzwegen; was dit meer en min toepasselijk op die deelen, het is dit voorzeker op dit Zesde in den volsten zin: want gelijk wij wel duchtten, het artikel *Vondel*, dat reeds vroeger door regtstreeksche en zijdelingsche uitvallen op zijne dichterlijke verdiensten was voorbereid, beantwoordt maar al te wel aan de stemming, waarin de Schrijver omtrent dezen dichter ons toescheen te verkeeren. Wij gunnen hem gaarne het sarcastisch genoegen, om zich ten koste van de talrijke lofredenaars van Vondel in bitse en vernuftige kwinkslagen uit te putten, en de min of meer onnoozele streeling, van door zijn bijzonder gevoelen de lagchers aan zijne zijde te lokken, hunne lofuitingen verdacht en bespottelijk te maken; — maar wij vragen, of het voldoen aan dat genoegen aan die streeling in een werk, als dat voor ons liggende, gepast en tijdig zij? Wij vragen, of de inteekenaren op een Woordenboek, als dit, omtrent Vondel alleen 350 bladzijden moeten verzwelgen, omdat de Auteur hier eens wil doordraven of liever, zijn toon geeft regt tot die woorden, hollen op een geliefkoosd stokpaardje? Dat de Heer G. dit alles en op dezen toon omtrent Vondel eens *wilde* zeggen en publiek maken, laten wij daar, maar daartoe een Woordenboek te kiezen, maakt onzes inziens dit artikel tot een volkomen *hors d'oeuvre*: want zonder met hem over zijn gevoelen te twisten, in een aan de andere gedeelten *geëvenredigd* artikel had hij zeer wel hetzelve even onbewimpeld kunnen openleggen en aantoonen, dat bij lang niet alles bij Vondel goud is, wat er blinkt, ja had hij zich kunnen voorbehouden, het beweerde uitvoeriger in een afzonderlijk stuk te *bewijzen*, dan, waarvoor deze letterarbeid hem ruimte opleverde. Of hij intusschen ook daarmede wel eene dienst aan onze Letterkunde zou bewezen hebben, is nog eene andere zaak; al had hij in al-

alle opzigten omtrent Vondels kunst-verdiensten gelijk, dat wij verre zijn van te erkennen, dan nog verraadt de toon zulk een hartstogtelijken wrevel tegen Vondels lofredenaars, zulk een snerpende gisping en vitzucht, als met bedaard wikkend oordeel met kieschheid en gepasten eerbied voor verdiensten van afgestorvene Schrijvers niet wel kunnen gepaard gaan. In één woord, die er zich blijkbaar toe zetten gaat, om zijne galle eens uit te braken, tegen wien, en wat het ook zij, rekent buiten den waard, wanneer hij denkt, dat onbevooroordeelden deze handelwijze zullen toejuichen en goedkeuren. Hij toch overdrijft, opdat zijn gevoelen zich door *alles* stave, evenzeer, zoo niet erger dan zijne tegenpartijen, en het gevolg is, dat ook het goede het ware, dat in zijne woorden verholen ligt, geheel wordt voorbijgezien. Rekenen wij het dan volstrekt geene heiligschennis, dat de Heer Geysbeek Vondels gebreken aanwijst, wij hadden van hem ter behoud van zekere eenparigheid en regtvaarigheid verwacht, dat hij anderen evenmin gespaard had, en dan zouden veelligt Dichters, in welke hij schier geene vlek bespeurt, die hij verheft even als die lofredenaars Vondel, ook tot op het hemd uitgekleed, er al niet minder bont af komen. De Schr. verge ons niet, dit naauwkeuriger te ontleden, dan zouden wij weldra aan hetzelfde euvel mank gaan, als hij, en daartoe hier eene plaats kiezen, voor soortgelijke omstandige aanwijzingen nog minder geschikt, dan één artikel is in een Woordenboek uit 6 Deelen bestaande, dat de helft van een geheel Deel vult. Schoon hij ons van niets meer overtuigd heeft, dan hetgeen ons uit de lezing van Vondels werken zelve gebleken was, dat er *groote gebreken tegen groote schoonheden in dezelve tegen* over elkander staan, schoon wij nog al eens verschillen in gevoelen ook omtrent aangewezen feilen en reden hebben, om te twijfelen, of G. overal Vondel wel even goed verstaan hebbe, wij mogen dan hier daarover in geene bijzonderheden treden, maar betuigen, van dit artikel afstappende, ons hartelijk leedwezen, dat door hetzelve onnoodig en ondoelmatig is uitgerekt een Werk, hetwelk in zoovele opzigten aanspraak heeft op ware verdiensten, en waaraan het ons aangenaam is den lof over het geheel bij vroeger aankondiging toegezwaaid, te kunnen blijven geven, nu het voltooid is, behalve eene Nalezing, welke wij met verlangen te gemoet zien; daar dan dit werk in verband gebragt, met die van de Heeren de Vries en van Kampen, omtrent den vroegeren en lateren toestand onzer Dichtkunde een zoo volledig overzigt zal opleveren, als men reden heeft te verlangen, en als den jeugdigen beoefenaar en beminnaar onzer poëzij kan opleiden tot eigen grondig en onpartijdig onderzoek.

S.

NATUURKUNDIGE BIJZONDERHEDEN.

Voorbeelden van Superfoetatie enz., *Briefswijze medegedeeld.*

(Vervolg en Slot van bladz. 110.)

4. Van een vierde dood kind, waarvan eene vrouw, na haar overlijden, verlost werd, en dat buiten de lijfmoeder gedragen was en zich bevond, wordt omstandig verslag gedaan door Monsieur Saviard, gezworen Heelmeester, te Parijs, alweder in hetzelfde *Journal des Savans* van 1696, *Tom.* 24, *pag.* 720 — 722.

5. En een dergelijk verslag van den Franschen Geneesheer Du Bois, in *Tom.* 71, van 1722, *pag.* 646 — 651, wegens de verlossing eener Schoenmakers vrouw, te St. Lo, in Neder-Normandie, van een kind van vijf maanden, hetwelk zij, onder zware toevallen en smarten, mede buiten de lijfmoeder, in de buikholte droeg, en waarvan zij, door opsnijding van den aars, zoo gelukkig verlost werd, dat zij herstelde.

Dit zij genoeg van zoodanige kinderdragt, buiten het daartoe bestemd ingewand. Zij schijnt mij minder verwonderlijk, dan 6, de verlossing van eene misdragt *door den mond*, waarvan gewaagd en de mogelijkheid aangewezen wordt *dans les Journaux de Medecine &c.*, uitgegeven te Parijs, bij Jean Cusson & Laurent d'Hory 1683, en aangekondigd, in het meergemeld *Journal* van hetzelfde jaar, *pag.* 213 *&c.*

7. Mij geheugt, in mijne kindschheid, (en, zoo ik meen, in Keislers reizen) gelezen te hebben, dat hij, hier of daar in Zweden, boven eene huisdeur had gelezen, *nooit min, dan vijf, nooit meer, dan zeven*, en dat hij, daarvan opheldering gevraagd hebbende, had vernomen, dat de vrouw, in dat huis wonende, of gewoond hebbende, driemalen was bevallen geweest, éénmaal van *vijf*, en tweemaal van *zeven* kinderen te gelijk, of omgekeerd. Ik weet niet, hoe geloofwaardig dit zij, en voor de waarheid van het volgende, vond ik geen anderen waarborg, dan Monsieur Seignette, Geneesheer te Rochelle, welke, in 1684, aan den Heer Lemery schreef, dat men *hem berigt had*, dat zekere vrouw te Xaintogne bevallen was van *negen* welgeschapen kinderen, en dat dezelfde vrouw, 's jaars te voren, 'er *elf* had voortgebragt. Bijzonderheden wist hij 'er niet van; maar, zoo 'er zich gelegenheid toe opdeed, zou hij 'er naar vernemen. Ik vond 'er echter geen gevolg van. Doch, ter zelfder plaatse (altijd in het *Journal des Savans*

van

van 1684. *Tom.* 12, *pag.* 160) wordt gewaagd van *l'Histoire de la maison des Porcelets en France*, waarin mede verhaald wordt van de geboorte van *negen* kinderen t'eener dragt, welke allen zeer kloeke menschen werden, en ik vermoed, dat het een zoo veel geloof verdient, als het ander, en veilig geplaatst kan worden bij de Geschiedenis der Gravin van Hennenberg.

Ik besluit:

8. Met het volgend berigt eener vroege vrouwelijke rijpheid, uit hetzelfde *Journal*, *Tom.* 12, *pag.* 186, volgens welk, in Maart 1681, in een dorp, twee of drie mijlen van IJperen, in Vlaanderen, een meisje, van nog geene volle *negen* jaren, van een' kloeken sterken jongen beviel. De ouderdom van het meisje werd uit het Doopregister bewezen, en geheel het land gewaagde van zulk een zeldzaam geval.

Hier mijn afscheid van Uw Ed. willende nemen, hoor ik (dunkt mij) iemand vragen, of ik niets, dan uit *Journalen*, weet te berigten, en niet, dan *Journalen*, gelezen heb? Een antwoord op de laatste vraag acht ik beneden mij; maar op de eerste diene, dat ik zeer zelden *Genees-* of *Heelkundige* Geschriften las, dewijl zij, buiten mijn Studievak vielen; maar dat ik, sedert meer, dan een halve eeuw, meer dan misschien iemand, *in verloren oogenblikken*, de beste OUDE *Letterkundige Tijdschriften*, van schier alle landen, doorbladerd heb, omdat zij meestal door Geleerden van den eersten rang geschreven of uitgegeven zijn, omdat zij eenen schat van wetenschappelijke geleerdheid bevatten, en tallooze narigten behelzen wegens beroemde mannen, hunne Schriften enz. Altijd lag, en ligt nog bij mij een deel of stuk van zulk een Tijdschrift voor de hand, hetwelk ik doorloop, zoo dikwijls als de tijd niet toelaat, of het niet der moeite waard is, iets anders bij de hand te nemen, en waaruit ik dan neem, hetgeen mij merkwaardig dunkt. Niet alle die Tijdschriften nu deelen Genees- of Heelkundige waarnemingen mede. Het *Journal des Savans* bevat 'er vele. Van daar, dat ik het schier eeniglijk aanhaalde.

Doch vergeef mij, dat ik U zoo veel tijds ontroofde. Ik heb de eer met alle hoogachting te zijn

Uw Ed. Dw. en bestendige Lezer

ADR. STOLKER.

Rotterdam
10 Januarij 1828.

GESCHIEDKUNDIGE BIJZONDERHEDEN.

De Waldenzen.

Onlangs maakte de Arnhemsche Courant een besluit bekend van de Regering van Turyn, waarbij aan alle Protestanten vooral aan de Waldenzen gelast werd, de stad te verlaten. Als een niet onaardige tegenhanger diene het volgende, ook met betrekking tot de Waldenzen.

Sedert de 13e. eeuw had eene gemeente van Waldenzen zich in de gebergten van Piemont teruggetrokken; waar zij zich uitbreidde en de orthodoxen in Frankrijk ongerust begon te maken. Daar de beloften van Francois I., dat men alles vergeven en vergeten zoude, als zij in den schoot der Moederkerk terugkeeren wilden, vruchteloos bleven, zoo droeg hij aan het Parlement van Aix op, om met gestrengheid tegen hen te werk te gaan. Dit Parlement zond den Parlementsraad Bartholomeus Chasseneux eenen voorheen beroemden Advokaat des Konings te Autun, in die streken, om tegen de Waldenzen, vooral in het dorp Merindol te procederen. Dien ten gevolge kwam het beruchte Mandaat van Merindol van 18 *November* 1540 in 't licht, volgens hetwelk negentien personen verbrand, de inwoners vogelvrij verklaard, en het dorp van de aarde verdelgd moest worden. Toen de troepen, die dit verschrikkelijk bevel ten uitvoer brengen moesten, zich derwaarts heen begeven zouden, kwam Renaud d'Alene tot Chasseneux, deed hem verwijtingen wegens het harde van dit onregtvaardige mandaat, dat, zoowel wat den inhoud als den vorm betreft, gruwzaam was, en hij besloot zijne aanspraak met de volgende woorden:

„ Vergun mij Mijn Heer! u eene zaak te herinneren, waaraan gij zelve deel gehad, en die gij in uw „ Boek: *Catalogus Gloriae mundi* zelve bekend gemaakt „ hebt. Toen gij nog Advokaat des Konings te Autun „ waart, werd het district van Auxois van eene menigte „ ratten geplaagd. Men verzocht den Officiaal des Kerspels „ om dezelve te excommuniceren. Toen de Officiaal de „ aanklagt van den Procureur aangehoord had, gelastte „ hij, dat de ratten bij trompetgeschal op alle kruiswegen „ van Autun zouden gedagvaard worden. Toen de termijn „ van drie dagen verstreken was, eischte de Procureur defaut, „ en verzocht, dat men tot het vonnis overgaan zoude. „ Men kwam overeen, om de afwezende ratten eenen „ Advokaat toe te staan, daar het toch op hunnen ge-

„ ge-

„ heelen ondergang gemunt was. Gij zelve Mijn Heer! „ naamt de zaak der ratten op u, en beweerde, dat „ de dagvaarding ontwettig was, en de Regtbank onbevoegd. Dien ten gevolge werden de ratten dus „ van de predikstoelen gedagvaard, om te verschijnen „ in het Kerspel waar zij het meeste kwaad bedreven hadden. Na afloop van den termijn kwam de Procureur „ weder te berde, maar gij repliceerdet: dat, omdat de „ katten op alle wegen op den loer lagen, de gedaagden regtmatige redenen van wegblijven hadden. Deze Verdedigings-Redevoering bragt u toen groote eere aan, omdat „ gij daarin zeer bondig beweert, hoe omzigtig men te werk „ gaan moet, als 'er over het leven van de gedaagden gehandeld wordt. En gij, die anderen zulke lessen gegeven „ hebt, wildet gij nu u zelven en uw boek tegenspreken. „ Ach Mijnheer! hier is het niet te doen om muizen en „ ratten, maar om Menschen en Christenen!"

Deze Aanspraak maakte zulken indruk op den President, dat hij de troepen terugzond, en men de Waldenzen vooreerst met rust liet.

KUNSTEN.

Antwerpen. Bij de Koninklijke Academie van Beeldende Kunsten alhier, zal in dit jaar een Wedstrijd plaats hebben, wegens den tweejarigen grooten Prijs voor deze Academie. Dezelve zal den eersten Mei aanstaande geopend worden en uitgeloofd zijn voor het Schilderen van een Historisch onderwerp. De mededingers moeten zich aan den Secretaris der Academie vooraf aanbieden, met de noodige bescheiden omtrent ouderdom, studien enz., zijnde eene uitsluitende Voorwaarde, dat niemand naar den prijs, bestaande in het genot, gedurende vier jaren, van een pensioen van 1200 guldens, om in Italie zijne studien voort te zetten, kan dingen, ten zij in het Rijk of van Nederlandsche ouders geboren, en hebbende, gedurende het laatste jaar, de lessen van een of ander Academie of School, binnen het Rijk, bijgewoond.

OUDHEDEN.

Het Slot te Muiden.

Wij hebben vroeger vermeld, hoe het Slot te Muiden, op eerbiedig verzoek van de Leydsche Maatschappij der

Ne-

Nederlandsche Letterkunde, niet voor afbraak is verkocht geworden, (schoon die verkoop was aangekondigd,) en dus bij voorraad gespaard bleef. Aangenamer nog zal het ieder beminnaar van Vaderlandsche Oudheden zijn, nu te vernemen, dat over het lot van dit overblijfsel des ouderen tijds door Z. M. gunstig beslist is, namelijk, dat het als een waardig Vaderlandsch Gedenkteeken, ten behoeve der Wetenschappen en der Nederlandsche Geschiedenis zal worden in stand gehouden. Hetzelve is met deszelfs gronden en toebehooren, ten dien einde overgedragen aan het Departement van Binnenlandsche Zaken. Men meent, dat, volgens Z. M. beschikking, echter het minst belangrijk gedeelte zal worden afgebroken, en het overige behouden, alles met gemeen overleg van het Departement van Oorlog, voor zoo verre het belang der vestingwerken van Muiden betreft. Zonder te kunnen bepalen, welke redenen, behalve voormeld verzoek, tot dezen gunstigen uitslag hebben medegewerkt, zou het ondankbaar zijn, hier niet te vermelden, dat de Heer Jacobus Koning, in dien tusschentijd, door een afzonderlijk werkje de aandacht van het Nederlandsch publiek op Muidens Slot bepaald heeft; 't welk evenzeer als zijne Verhandeling over de uitvinding der Boekdrukkunst getuigt van 's mans onvermoeiden ijver voor de eere onzer Letteren, Kunsten, Oudheden en Geschiedenis.

HANDEL EN ZEEVAART, LANDBOUW, HUISHOUDKUNDE, BEVOLKING, EN WAT DAARTOE BETREKKING HEEFT.

Middel tegen Rupsen en ander ongedierte in de Boomen.

Men boort in een' boomstam, hetzij ter genezing der kwaal, hetzij als voorbehoedmiddel, een gat ter grootte van omtrent een half duim voor een boom van zeven tot acht duimen middellijn; men vult het met zwavel en sluit het hermetisch met een houten pen; wanneer men de gaten evenredig maakt aan de verschillende grootten der boomen, en op deze wijze te werk gaat, wordt het oogmerk meestal binnen twee etmalen bereikt: somtijds vordert zulks meer tijd, naarmate de poriën van het hout meer of min gesloten zijn: maar dit middel slaagt altijd, zoodra de omloop van het sap de zwaveldeeltjes naar de uiteinden der takken voert.

STER-

STERRE- EN WEERKUNDIGE WAARNEMINGEN.

Late Winter van 1674.

In een oud Aanteekeningboek, vond ik onlangs het volgende, door den Verzamelaar eigenhandig onderteekende, berigt:

In 't jaar 1674, heeft het te Hamburg, den 30sten of 31sten Januarij begonnen te vriezen, en 't heeft aangehouden tot op Paasch-Avond of tot op den 25sten Maart nieuwe stijl; toen begon het te dooijen; maar den 30sten Maart heb ik nog paard en slede op de Elve zien loopen, en den 1sten April heb ik 'er nog menschen op gezien. De sneeuw en het ijs hebben gelegen eer alles geheel weg was, tot op den 24sten April. Den 24sten April heb ik zelf nog sneeuw in mijne handen gehad, 't welk toen in de 5de week na Paschen was.

Tot de geschiedenis der harde en vooral Late Winters, is dit misschien geene onbelangrijke bijdrage.

* * *

STUTTGARD. In den ochtend van den 29sten Januarij l. l., gevoelde men te Ohnastetten, Baljuwschap Urach eene vrij sterke Aardbeving, welker rigting van het westen naar het oosten liep, en die ook in de Vallei van Honaur, Baljuwschap Reutlingen, niet min sterk werd ondervonden. Een dof onderaardsch gedruisch verzelde deze beweging, die twee seconden aanhield en de huizen deed schudden. De Barometer stond op 27 d. 7 l, en daalde terstond 3 lijnen. De Alp, aan welks noordelijke helling Ohnastetten, 2700 voet boven het vlak der zee, gelegen is, was den geheelen ochtend in een' dikken mist gehuld, de temperatuur 2 à 3°. boven het vriespunt.

HAARLEM. Gaarne nemen wij de volgende waarnemingen op, die de liefhebbers der Meteorologie dan kunnen vergelijken met die, welke wij 's wekelijks mededeelen.

Wel Edel Heer!

Daar de koude, na mijn laatste berigt van den 18den Januarij 1828 zich weder hervat heeft, zal het mogelijk door Uw Ed. niet ondienstig geacht worden, de Waarnemingen, welke op den Huize Zwanenburg, tusschen Amsterdam en Haarlem, omtrent de graden der koude, volgens de schaal

van Fahrenheit zijn gedaan * weder in den *Konst- en Letterbode* te plaatsen.

* 's Morg. ten 7 ure,		's Midd. ten 1 ure en	's Av. ten 10 ure.
10 Februarij 1828.	28°	29½°	22½°
11	20½	26½	20½
12	16	20	22
13	22	24½	21½
14	16½	24	26
15	26½	35½	36½
16	27	29½	28
17	25½	29½	25½
18	23		

Ik heb de Eer met alle achting te zijn

Uw Wel Ed. Dw. Dienaar

18 Februarij 1828. P. DE LEEUW.

WEERKUNDIGE WAARNEMINGEN BUITEN HAARLEM.

Febr. 1828.	BAROMETER.	THERMOMETER.	WINDSTREEK.	LUGHTSGESTELDHEID.
13	30. 0¼ 30. 1 30. 1	23½ 27 23	O. N. O. O. O. t. N.	smorgens bew., verder helder.
14	29. 9¼ 29. 8 29. 6	19 29 27	Z. O.6 Z. O. t. Z. Z. Z. O.	smorgens helder, voorm. bew., verder betr., 's av. een weinig sneeuw, zeer windrig.
15	29. 5 29. 5¾ 29. 6	28½ 36 38	Z. Z. O. Z. t. O W. N. W.	voorm. betrokken, tusschenb. sneeuw, verder bew., buijig, 's avonds harde wind.
16	29. 7¾ 29. 8 29. 8¼	29 31 29	N. N. O. N. O. N. O. t. N.	's morgens bewolkt, verder betrokken, iets sneeuwachtig.
17	29. 8 29. 7 29. 6¼	25½ 31 26	Z. Z. Z. W. Z.	meest helder.
18	29. 5 29. 4¾ 29. 4	26 33½ 31½	Z. Z. t. O. Z. Z. O.	bewolkt.
19	29. 3 29. 3 29. 4	36 37 36½	Z Z. Z. W Z. W.	smorgens omtr. helder, verder omtr. betrokken, sneeuw en regenbuijen.

TE HAARLEM BIJ DE WED. A. LOOSJES Pz.

ALGEMEENE

KONST-

EN

LETTER-BODE,

VOOR HET JAAR 1828.

N°. 9. *Vrijdag den 29sten Februarij.*

BERIGTEN.

ROME *den 8sten December.* Dezer dagen is hier de Abt MARIOTTINI gestorven, een man, die zich zoowel door zijne geleerdheid als door zijne hekelachtige luim bekend gemaakt heeft. De laatste vierde hij niet alleen bot jegens zijns gelijken, maar hij liet ook hoogere standen niet ongemoeid, het welk hem soms onaangenaamheden had kunnen berokkenen, wanneer men het hem, om zijne geleerdheid en overige goede hoedanigheden, niet ten goede gehouden had. Zoo heeft de vorige Regering, met buitengewone grootmoedigheid, de tallooze hekelingen, welke MARIOTTINI zich jegens haar veroorloofde, niet alleen door de vingeren gezien, maar hem buitendien nog onafgebroken eene kleine jaarwedde doen uitreiken. Hij is in de grootste armoede gestorven, zoo dat zijn begunstiger de Cardinaal PACCA hem heeft moeten laten begraven. Men verzekert algemeen, dat hij, zonder zich het laatste sacrament te doen toedienen, gestorven is, offchoon niet een onverwacht toeval, maar eene lange slepende ziekte zijn einde veroorzaakt heeft. MARIOTTINI heeft veel en over zeer verschillen-

de wetenschappen geschreven; men zegt, dat onder zijne nagelaten papieren zich ook bevindt: *l'Impostura degl' Antiquari romani*, waarin hij hevig tegen de hier wonende oudheidzoekers en verkoopers uitvaart, hunne onkunde en tallooze misslagen aantoont en zonder bewimpeling met veel vernuft en blijken van der zaak kundig te zijn, hunne drieste aanmatigingen bloot legt. Naar men verneemt, zal de Cardinaal PACCA dit werk ter uitgave bezorgen.

PARYS. Tot opvolger van het overleden Lid der Fransche Academie FR. DE NEUFCHATEAU, is door dit geleerde ligchaam benoemd de Heer P. LEBRUN, die terstond 18 van de 33 stemmen bekwam; daarvan vielen er 13 ten deele aan den Heer ANCELOT en de overschietende aan de Heeren DE PONGERVILLE en CASIMIR BONJOUR. De Heer LUCIEN ARNAULT had, vóór de keuze, zijne aanspraak op deze openstaande plaats laten varen.

'S GRAVENHAGE. Tot Leden van de Commissien van Landbouw zijn door Z. M. benoemd: voor Noord-Braband in plaats van wijlen J. T. SMITS, *Jonkh.* A. VAN DER BECKE PASTEEL te Eindhoven; voor Zuid-Braband, in plaats van het aftredend Lid DE LART, de Heer DE DONCKER te Ekelghem; in plaats van den tot andere functien geroepen Burggraaf VAN DER FOSSE, de Heer A. STEVENS, woonachtig onder Wavre en in plaats van den eervol ontslagen Baron DE WELLENS, de Heer MEENS VAN DER MAELEN te Imbeek; voor West-Vlaanderen, in plaats van wijlen L. VAN DEN BOGAERDE, de Heer VAN WOUMEN te Beerst, en voor Antwerpen in plaats van het aftredend Lid DE BOSSCHAERT DE BOUWEL, te Bouwel, de Hr. DE VRIES te Grobbendonck.

HAARLEM. Gaarne plaatsen wij de onderstaande Latijnsche Dichtregelen ter nagedachtenis van den beroemden H. D. GUYOT en voldoen daarbij aan het verzoek, om daarbij te voegen den brief van zijne Zonen, wegens het laatst uitgegeven Portrait.

MEMORIAE

HENRICI DANIELIS GUYOT,

Viri Clarissimi.

Quod fuit Epeus *Gallo*, Bonnettus *Ibero*,
Hoc tibi Gujotus, *Belga*, *superstes erat.*
Fallor? an hoc remanet tibi quamlibet incola coeli,
Fecit & in natis se superesse sibi?
Hic vir hic est, oculos qui surdo effinxit in aures,
Qui mutum docuit vel sine voce loqui.
Ille novus sermo sermone disertior omni,
Quem profert claros lingua per articulos:
Hoc sermone sui miracula pandit amici
Turba sibi et patriae reddita turba suae;
Et quae vox tacite celebrat benefacta Magistri,
Vox viva unanimae posteritatis erit.

Breda. Febr. 1828. J. H. HOEUFFT.

„ Het is op verzoek van den Heer Oomkens dat wij het navolgende aangaande het afbeeldsel van wijlen onzen waarden Vader, Henri Daniel Guyot, bekend maken. Het portrait in het *Vervolg van* Wagenaars *Vaderlandsche Historie 24ste Deel*, Amsterdam 1800 en dat, voor de *Gedichten en Redevoeringen* van Mr. H. A. Spandaw, Amsterdam 1803, geleken niets meer. Ook was de voorstaad van het laatste, waarvan de Heer Oomkens door aankoop eigenaar was geworden, ten einde; waarom hij onzen Vader dringend verzocht, voor den Heer Caspari, tijdens zijn verblijf in Amsterdam, te willen zitten, hetgeen in September ll. geschiedde, waarna het portrait naar Parijs gezonden werd, om door den Heer Quenedey, Physionomietraceur aldaar te worden gegraveerd. De WelEerw. Heer Marron liet eenige Latijnsche Dichtregelen er onder plaatsen, en zoo ontving de Heer Oomkens

 het

hetzelve eenige dagen vóór het afsterven van onzen Vader.

Het afbeeldsel is sprekend gelijkend; de aanmerking, dat hetzelve ziekelijke trekken bevat, bewijst voor hetzelve, daar onze geliefde Vader door de epidemie veel geleden had, en er zeer door verouderd was. De *grayure* is, naar ons inzien, zeer wel uitgevallen.

Groningen den 21 Februarij 1828."

Dr. C. GUYOT,
Mr. R. T. GUYOT.

GROOTTE VAN EENIGE OPENBARE BOEKERIJEN, IN ONDERSCHEIDEN RIJKEN VAN EUROPA.

In *Schotland*. De Bibliotheek van de Universiteit te Edinburg bestaat uit omtrent 5000 gedrukte werken en eenige handschriften. Die der Advocaten van dezelfde stad bevat 80,000 gedrukte werken en 1000 boekdeelen Manuscripten. — De boekerij van de Glasgowsche Universiteit bezit omtrent 30,000 boekdeelen. Die van wijlen Dr. William Hunter, ook te Glasgow, behelst eene uitkeuze van Grieksche en Latijnsche boeken, waaronder zich zeer oude uitgaven bevinden. De bibliotheek van de Universiteit van *St. André* telt omtrent 36,000 boekdeelen en van *Kings College* te Aberdeen bij en om de 14,000.

In *Ierland*. De bibliotheek van het *Trinity College* bezit 40,000 gedrukte werken en 1100 Arabische, Persiaansche, Hebreeuwsche, Grieksche, Latijnsche Iersche en Engelsche handschriften.

In *Rusland*. De boekerij van de Academie der Wetenschappen te St. Petersburg bevat 60,000 boekdeelen. De openbare bibliotheek dier Academie, meer dan 40,000 boekdeelen groot, bevat vele bewijsstukken van de tijden van Peter den Grooten en eene zeer belangrijke verzameling van Chinesche werken ten getale van 2,800, waarvan een gedrukte Catalogus be-

bestaat; en buiten dien eenige Japansche en Thibetaansche handschriften.

In *Zweeden*. De Koninklijke Boekerij te Stokholm bevat 25,000 gedrukte werken en 5,000 handschriften; die van de Universiteit te Upsal 50,000 boekdeelen.

In *Duitschland*. Dertig steden in Duitschland bezitten in hare openbare boekerijen meer dan drie millioenen boekdeelen, daaronder de handschriften en Academische verhandelingen niet begrepen.

In *Polen*. De Koninklijke bibliotheek te Warschau bevat omtrent 25,000 boekdeelen, meestal nieuwe werken. — De Universiteit te Krakau bezit eene vrij aanzienlijke boekerij en 4000 handschriften. Eene belangrijke verzameling werd in 1745 door de twee gebroeders Zaluski aan de stad gegeven; zij bestond uit 300,000 boekdeelen, waarvan 52,000 dubbelden, die sedert verkocht zijn. Deze verzameling is in 1795 door den Generaal Suwarow naar Petersburg vervoerd, waar zij sedert 1812 voor het publiek open staat.

In *Denemarken*. De Koninklijke boekerij te Kopenhagen moet 3 à 400,000 gedrukte boeken en een groot aantal handschriften behelzen. Bij den verkoop van de fraaije bibliotheek van Graaf Otto Thot, die uit 116,395 boekdeelen bestond, werd zij met 50,000 boekdeelen vermeerderd en de Graaf vermaakte bij uitersten wille aan dezelve 4,154 handschriften met eene kostbare verzameling van 6,159 gedrukte werken vóór 1530. In 1790 voegde de Regering er de boekerij van Luxdorf bij, rijk in klassieke werken en handschriften en in 1796 die van den beroemden Geschiedschrijver Suhm.

In *Zwitserland*. De openbare Bibliotheek te Zurich bevat 25,000 boekdeelen en eenige merkwaardige manuscripten.

In *Spanje*. De boekerij te Madrid door Philips V. gesticht en door zijne opvolgers uitgebreid, bestaat thans uit meer dan 200,000 boekdeelen, daaronder een groot aantal zeer kostbare Arabische handschriften niet begrepen. — Die van San Isidro bezit 60,000 boekdeelen. De bibliotheek van het Escuriaal moet omtrent 130,000 gedrukte werken en 4,300 handschriften bevatten, waarvan 567 Grieksche, 67 Hebreeuwsche en 1,800 Arabische.

In *Italie.* De bibliotheek van het Vatikaan werd door Nicolaas IV (Paus sedert 1487) gesticht. Deze Paus gaf haar een groot aantal handschriften uit Griekenland herkomstig. Sixtus V en de andere Pausen, tot op Pius VI, verrijkten dezelve. Men schat het aantal der gedrukte werken op 400,000 en dat der handschriften op 50,000. Rome bezit daarenboven vele andere groote Bibliotheken, die van *Barberini* bevat 60,000 gedrukte werken en verscheiden duizende handschriften. De boekerij *Colonna* telt omtrent 400 werken en platen van de vijftiende eeuw; in die van het Romeinsch Collegie zijn de werken der Kerkvaderen te vinden. De boekerij van Florence bevat meer dan 90,000 gedrukte werken en 3000 kostbare handschriften. Er bestaat van de laatste een Catalogus in 11 deelen in folio, opgesteld door Assemanni Biscioni en Bandini; — 3000 boekdeelen in de vijftiende eeuw gedrukt staan ook in twee deelen in folio, opgeteekend. Er bestaan ook aanzienlijke boekerijen te Bologna, Milaan, Mantua, Pisa en Venetie.

PRIJS-UITSCHRIJVING.

De Provinciale Commissie van Geneeskundig Onderzoek en Toevoorzigt in Noord-Holland, zitting houdende te Amsterdam, op hare in het jaar 1827 voorgestelde Prijsvraag:

„ Welke is de aard en bijzondere eigenschap der laatst „ geheerscht hebbende ziekte in onze Noordelijke Provin„ cien geweest?"

„ In hoedanig verband staat zij met de plaats gehad heb„ bende buitengewone Natuuurverschijnselen?"

„ In hoeverre is zij door plaatselijke omstandigheden ge„ wijzigd geworden?"

„ Welke behandeling is de gelukkigste geweest, zoo wel „ met opzigt tot de geringste sterfte, als de minste en ligtste „ naziekten?"

„ Welke is de aard en de geschiktste behandeling dezer „ naziekten, en wat kan men ter voorkoming van deze zoo „ wel, als van de vernieuwing der Epidemie in het werk „ stellen?"

ontvangen hebbende één antwoord, met de zinspreuk:

Adeo aequabilis ac sibi ubique similis est naturae ordo in producendis morbis, ut in diversis corporibus eadem plerumque reperiantur ejusdem morbi symptomata.

Sydenham.

heeft

heeft bevonden, dat hetzelve de vraag niet in in alle hare punten ſtiptelijk heeft gevolgd. De laatst geheerscht hebbende ziekte daarin echter met zeer vele naauwkeurigheid behandeld, en van de voorafgaande en haar vergezeld hebbende conſtitutio ſtationaria eene volledige opgave medegedeeld zijnde, heeft zij gemeend, aan deze uitmuntende bijdrage tot de kennis der laatst verloopene Epidemie den uitgeloofden eerprijs van Driehonderd Guldens te moeten toekennen.

Bij de opening van het billet, bleek Schrijver te zijn van het bekroonde Prijsſchrift de Heer Jelle Banga, Medicinae Doctor te Franeker.

De Provinciale Commisſie heeft wijders nuttig geoordeeld, eene nieuwe Prijsvraag uit te ſchrijven, om beantwoord te worden vóór den eerſten Maart van het jaar 1829; onder uitloving eener ſom van Tweehonderd Nederlandſche Guldens voor een voldoend antwoord.

De vraag luidt als volgt:

Daar men vooral in de Zuidelijke Provincien zonderling is ingenomen met de leerſtellingen van den Franſchen Geneesheer Broussais, en er vele pogingen worden aangewend, om dezelve ook alzoo in de Noordelijke Provincien te doen opvolgen, wordt gevraagd:

„ Eene beknopte opgave van de geneeskundige leer des „ Heeren Broussais, nevens eene beredeneerde toepas„ ſing van dit ſtelſel, en eene oordeelkundige beſchouwing „ zoo van het nut, als nadeel, dat men uit de opvolging „ van zijne voorſchriften in onze gewesten te wachten „ heeft?"

De antwoorden moeten, door eene andere hand, dan die des Schrijvers, *duidelijk in het Latijn, Fransch, Hoogduitsch of Nederlandsch* geſchreven, en met eene zinſpreuk voorzien zijn, vergezeld van een verzegeld briefje, dat, met de zinſpreuk, de handteekening des Schrijvers moet bevatten, en voor den eerſten Maart des jaars 1829, aan den Voorzitter der Provinciale Commisſie, den Hoogleeraar G. Vrolik, vrachtvrij worden gezonden.

De Verhandelingen, zoo bekroonde als niet bekroonde, blijven het eigendom der Commisſie, welke de naambriefjes der niet bekroonde ongeopend zal verbranden, en het bekroonde ſtuk, zoo ſpoedig mogelijk, door den druk verkrijgbaar ſtellen.

Amſterdam den 11den Februarij 1828.

Uit naam der Commisſie voorn.

H. HAAKMAN.

Secretaris.

PRIJSONDERWERPEN

aan de Studerende Jeugd opgegeven, door de

LEYDSCHE HOOGESCHOOL,

voor 1828.

Ordo Philosophiae Theoreticae et Literarum Humaniorum in annum sequentem has ponit Quaestiones:

I. Ita explicentur diversae adsensus formae, quae dicuntur *Scientia*, *Fides*, *Opinio*, ut inquiratur primum in cujusque naturam, rationem et potestatem; deinde, quare certa collocanda sit stabilisque fiducia in Rationis humanae auctoritate; denique, quam late pateat haec Rationis auctoritas cum *constitutiva*, tum *normativa*?

II. Explicetur, quid sit in Fabulis M. Accii Plauti, quod pertineat ad vitam Populi Romani cognoscendam.

Quaestio ab Ordine Medicorum proposita: Quaenam sanior est Humorum Pathologia nostris temporibus admittenda?

Cum ad hanc quaestionem nemo responderit, ipsa tamen et utilis, et hisce praesertim temporibus opportuna haberi possit, dignam eam censuit Medicorum Ordo, quae *iterum* proponatur.

Orde Jure Consultorum rogat, ut

Instituatur disputatio de Heineccii meritis in restitutionem Legis Papiae Poppeae et de novis Juris fontibus, quibus doctrina de hac amplissima Lege illustrari possit.

Quaestio Theologorum: Quaeritur interpretatio effati Paulini Rom. VIII. 22. Πᾶσα ἡ κτίσις συστενάζει και συνωδίνει ἄχρι τοῦ νῦν, ad quam accedat brevis et dilucida expositio totius orationis contextae, vs. 19—25.

Ordo Disciplinarum Mathematicarum et Physicarum sequentes proponit Quaestiones:

E Mathesi. Tuberum opticorum exponatur Theoria Mathematica.

E Physica. Concinne explicetur Historia Barometrorum atque Theoria Physica et Mathematica.

Ex Astronomia. Quum observationum Astronomicarum fundamentum in accuratâ temporis notitiâ maxime sit positum; quaeritur, ut praecipuae methodi, quibus tempus exacte definiatur, perspicue explicentur, et aptis exemplis, in primis vero observationibus, ab ipsis commentationum auctoribus institutis, illustrentur?

E Chemia: Exponatur Historia naturalis et chemica minerarum ferri; dein ejusdem metalli excocti et ad usum parati genera et diversitates describantur.

Ex

Ex Historia Naturali. Systematice enumerentur species indigenae Reptilium ex Ordine *Batrachiorum*, additâ unius saltem speciei anatome et praesertim osteographiâ accuratâ, non ex aliorum scriptis desumtâ, sed ab ipsâ Naturâ petitâ.

De antwoorden op deze Prijsvragen moeten voor 1 November van dit jaar ingezonden worden bij den Secretaris van den Senaat, den Hooggel. Heer G. Wttewaal, met inachtneming van de Voorwaarden bij het Koninklijk Besluit deswegens bepaald.

KUNSTEN.

AMSTERDAM. Bij de Maatschappij: tot Aanmoediging der Bouwkunde, alhier, zijn in hare Algemeene Vergadering op den 2den Februarij ll. gehouden, beoordeeld de ingekomen stukken op hare Prijsvragen voor 1827. Op de eerste, het ontwerp tot een *Krankzinnighuis*, waren ingezonden *zeven* teekeningen met de volgende teekens of motto's: 1. Een vignet, verbeeldende een *passer* en *slang*, 2. *Tot wijsheid behoort schoonheid en kracht*, 3. *uit Kunstijver*, 4. *Door tijd en vlijt*, 5. gemerkt met een *driehoek*, 6. *Hoop doet leven* en 7. *Uit liefhebberij voor de kunst*; en is de zevende of laatste den prijs van vijftig Dukaten en het vereerend getuigschrift waardig gekeurd. Bij de opening des biljets bleek vervaardiger dezer teekening te zijn de Heer Charles de Grave, leerling van de Koninklijke Academie van Teeken- en Schilderkunst te Brugge. Op de tweede prijsvraag, zijnde een *Begraafplaats*, kwam slechts eene teekening met de spreuk: *Uw aanblik plaats der rust is dan geen schrikbeeld meer*, en op de derde het ontwerp tot een *Tuinkamer*, mede slechts ééne teekening in, met het opschrift: *een eersteling tot aanmoediging*, welke beide echter slechts door één' der beoordeelaren de uitgeloofde prijzen waren toegekend, waarom zij onbekroond bleven.

HANDEL EN ZEEVAART, LANDBOUW, HUISHOUDKUNDE, BEVOLKING, EN WAT DAARTOE BETREKKING HEEFT.

GENT. Op den 6, 7, 8 en 9den dezer maand Februarij is alhier de 38ste Openbare Tentoonstelling van Planten en Gewassen door de Koninklijke Maatschappij van Landbouw en Kruidkunde gehouden; men telde niet minder dan 1150

stuks op deze Winter-tentoonstelling, welke zooveel schoons en zeldzaams vereenigde, dat het den beoordeelaren leed was, slechts van een bepaald getal, behalve de bekroonde, eervolle melding te mogen maken.

De plant, welke op den 6den in vollen bloei moest aangeboden worden, was de *Asclepias tuberosa*, en de prijs daarvoor uitgeloofd werd toegekend aan N°. 348 uit de verzameling van den Heer P. de Sweemer, Hovenier en Bloemist alhier.

De eermedaille, aangeboden aan den inzender van de bijdrage, het rijkst in fraaije Planten of bloeijende Heestergewassen, tevens om de cultuur en verscheidenheid opmerkingwaardig, werd toegekend aan den Heer P. Verleeuwen, Bloemist en Boomkweeker mede alhier. Zijne bijdrage bestond in drieëndertig Planten uit de geslachten der *Azalea*, *Banksia*, *Paeonia*, *Epacris*, *Protea*, *Kamellia*, *Acacia*, *Correa*, *Diosma*, *Amaryllis*, *Primula*, *Erica*, *Anemone*, *Metrosideros*, *Kennedia*, *Elichrysum*, *Polygala* en *Citrus*. Het eerste accessit bekwam de Heer Aug. van de Woestyne, het tweede de Heer N. de Cock, terwijl onderscheidene verzamelingen in dit opzigt eervolle melding verwierven, als die van de Heeren Burggraeve, J. de Cock, de Sweemer, de Smet, d'Hoop, Heyndrickx, Hoste, van Geert, van Tieghem, Verschaffelt vader en zoon, Vilain XIIII en Voortman.

Als de *bestgekweekte* plant werd gekozen No. 230, *Crinum amabile*, uit de verzameling van den Heer Joseph de Cock, die dan ook den prijs daarvoor uitgeloofd verwierf. Het eerste accessit in dit opzigt, werd aan No. 908 *Cypripedium spectabile* door den Heer van Geert, het tweede aan No. 229 *Strelitzia juncea*, door den Heer Joseph de Cock ingezonden, toegewezen.

Eervolle vermelding verwierven in dezen No. 13. *Chamaerops humilis*, ingezonden door den Heer van Crombrugge, Burgemeester der stad; No. 185 *Dracaena viridis brasiliensis* van den Heer de Caters te Antwerpen; No. 335. *Kamellia japonica*, *Knight* van den Heer Smet van der Cruyssen, No. 386. *Musa coccinea* van den Heer Eug. d'Hane, No. 414. *Alstroemeria Ligtu* van den Baron du Bois de Vroeylande; No. 859. *Strelitzia rutilans*, No. 861, bis. *Kamellia japonica Woodsi*, No. 887. *Epacris grandiflora*, en No. 874. *Eriostemon dentatum* van den Heer A. van de Woestijne; No. 904. *Paeonia rubra* van den Heer van Geert; No. 1006. *Azalea indica fl. alb. simpl.*, No. 1007. *Banksia attenuata*, No. 1008, *Poeonia papaveracea* en No. 1012. *Epacris purpurascens* van den Heer P. Verleeuwen en No. 1084. *Banksia ericifolia* van den Burggraaf Vilain XIIII te Wetteren. Ter Nagedachte-

tenis van drie afgestorven Leden de Heeren F. Pursch te Londen, J. Thouin te Parijs en J. B. Rosseel te Beveren, waren Cipresſen ter nedergesteld; alsmede Planten ter vereering der Buitenlandsche Maatschappijen ter bevordering van Landbouw, Tuinierkunst en Kruidkunde; en voor de onderscheiden Planten-tentoonstellingen, elders in dit rijk plaats hebbende.

Behalve voor Z. M. en HH. DD. HH. de Prinsen van Oranje en der Nederlanden, werden ditmaal, ter bijzondere vereering, van wege de Maatschappij Planten ten toon gesteld voor den Baron Bory de St. Vincent te Parijs, de Candolle te Geneve, Z. Exc. van Doorn, Gouverneur van Oost-Vlaanderen en Charles Pieters te 's Gravenhage.

In eene vorige zitting van deze Maatschappij werden benoemd: tot Buitenlandsch Corresponderend Lid de Heer M. C. Bailly de Merlieux, Advokaat te Parijs en tot Binnelandsche Leden: de Heeren, Eg. van Laerebeke, F. Heyndricx, d'Huyvetter en de Smet van der Cruyssen, liefhebbers der Tuinierkunst alhier en de Heeren: F. Coene, Francois Spae, de zoon, Francois Myncke, Lievin de Kneef en J. B. Cardon, Boomkweekers en Bloemisten, mede in deze stad.

OUDHEDEN.

Ontdekkingen te Pompeji.

In de eerste week van de laatst verloopen maand November werden te Pompeji, in tegenwoordigheid des Konings en van zijn geslacht, verscheiden belangrijke opdelvingen ondernomen. Bij het opruimen der met smaakvolle schilderijen versierde kamers, die aan het gewelf met de voor eenige maanden opgespoorde fontein grenzen, vond men eenige fraai gevormde vazen, ketels, kolenbekken, een kandelaar en een aantal deurklinken en grendels, tamelijk wel bewaard, en alle van brons. Men kwam spoedig daarna tot eene belangrijker ontdekking, nadat men den Koning op eene zeer bijzondere schilderij had opmerkzaam gemaakt; dezelve bevindt zich, gelijk zoovele anderen te Pompeji aan de buitenste straatzijde van het huis en kan misschien wel voor een uithangbord aangenomen worden. Dit stuk stelt voor drie dragers, die een lijk op eene plank onder eene soort van hemel op hunne schouders dragen; den dooden is een lange spijker dwars door het hoofd geslagen en dezelve naar de zijde, waarheen de dragers gaan, ge-

gerigt; eenigzins op den achtergrond van de fchilderij, ziet men een' jongeling, bezig met een plank te meten; veelligt was de doode aan deze plank gehecht, naast den jongeling ftaan twee andere, die eene plank doorzagen. De Oudheidkundigen meenen hierin de wijze te herkennen, waarop de onden hunne misdadigers ftraften. Behalve dit fchilderftuk zijn in dezelfde ftraat nog andere zinrijke fchilderijen, een derzelve ftelt *Mercurius* voor, met de geldbeurs in de hand vlugtend en door *Fortuna* befchermd. Het toeval wilde, dat juist tegen over het gewelf, met het fontein, aan den ingang van een huis een fchedel voorkwam; de Koning liet de opdelving naar zijn eigen beftuur met ijver beginnen; weldra werd er een geheel geraamte met een geldbeurs en zestig zilveren munten gevonden; drie andere geraamten hadden nevens zich vier gouden armbanden in flangenvormen en vijf ringen, waarvan een met een fteen voorzien was. Onder die munten was flechts eene gouden penning; onder de asfche en den puimfteengrond, die door langdurigheid van tijd in een' vasten klomp zijn veranderd, laten zich nog fchedels en beenderen zien, 't welk op eenen verderen rijken buit uitzigt verleent.

Het Forum te Rome.

De opdelvingen op het Forum, welke zich tot hier tot de vallei tusfchen de Montes Palatinus, Coelius en Esquilinus bepaalden, gaan nog voort, maar hebben, wat kunstwerken betreft, nog niets bijzonders opgeleverd. Maar de Topographie van dit belangrijke gedeelte van Rome zal er bij winnen. Reeds lang, namelijk is allen vreemdelingen, welke het Forum en de omliggende ftreek naar het Colifeum toe, met oplettendheid en kennis van zaken bezien hebben, de buitengewone verheffing of rijzing van den grond in 't oog geloopen, welke tusfchen den Boog van Titus en de Kerk St. Francesco romana begint, dan door dit dal tot naar het Colifeum toeneemt, en hier zoo aanmerkelijk is, dat dezelve met de kornis van de eerfte verdieping van 't Colifeum één hoogte heeft. Hier is nu door het opdelven een onderaardfche muur te voorfchijn gekomen, waarin vijf bogengangen met hunne openingen gevonden geworden, welke naar achter toe, namelijk naar den Tempel *Venere e Roma* eenen uitgang fchijnen gehad te hebben, doch welke nu ook met puin opgevuld is. Nu is de vraag, (waaromtrent evenwel niet een eenige Romeinfche Antiquarius zich tot hiertoe bekommerd heeft) of deze verhooging van grond bij het eerste begin van Rome reeds plaats had, of dat dezelve

In lateren tijd, d. i. onder de Keizers op eene kunstmatige wijze voortgebragt zij, en tot welk tijdvak dit onderaardsche metselwerk met gewelfde gangen behoore? Zeer belangrijk is het ook, dat de marmertrappen, welke voor eenige jaren aan den anderen kant, namelijk naast den Boog van Titus opgedolven zijn, en waarop tot hiertoe ook nog geen Antiquarius zijne aandacht gevestigd heeft, kennelijke blijken dragen van uit het Forum naar deze verhooging geleid te hebben.

Er is niet meer aan te twijfelen, dat het *Niveau* van het oude Forum, met dat van het Coliseum bijna waterpas, dat is 30 voet onder het tegenwoordig Niveau van het Campo vaccino geweest is; en dat tusschenbeide die hoogte plaats gehad heeft, waarop aan den eenen kant de Boog van Titus en aan de andere zijde de Tempel Venere e Roma gebouwd is geworden. Niet minder merkwaardig is het ook, dat deze hoogte ook regts of naar de straat toe, met soortgelijk metselwerk, maar, dat reeds lang tegen den grond gelegen heeft, bezet is. Dit metselwerk scheen evenwel meer modern te zijn, terwijl het andere onmiskenbaar teekenen van eene hoogere oudheid draagt. 't Is jammer, dat er op deze hoogte, althans niet tot op het oorspronkelijk Niveau van die plaats kan nagedolven worden, omdat dat metselwerk bijna onoverkomelijke beletselen in den weg legt. Daarentegen heeft men regts van het Coliseum, achter den gemelden tempel in eenen tuin, van wiens schuinsche ligging men het besluit opmaakte dat daar nog geene opdelvingen hadden plaats gehad, begonnen te graven, doch nog niets bijzonders ontdekt.

GEBOORTE-, TROUW- EN STERFLIJSTEN.

Voorbeelden van hoogen Ouderdom.

ZWOLLE. Op den 14den Januarij l. l., overleed alhier Coenraad van Ommen, die den 13den November 1724 geboren werd en dus den ouderdom van 103 jaren en 2 maanden bereikte. Voorheen was hij een Klompenmaker van beroep, en mogt zich tot zijn' dood in het volle genot zijner verstandelijke vermogens verheugen; hij laat eene Weduwe van ruim 90 jaren zonder kinderen na.

MAASTRICHT. Op den 16den Februarij is in het Burger-Gasthuis alhier overleden in den buitengemeen hoogen ouderdom van 106 jaren Jeannette Hoenhout, Weduwe van Adam Hartman, welke ook in deze stad geboren was

wat. Tot op één jaar voor haar' dood, had zij het genot van al hare zintuigen, en bezocht zelfs van tijd tot tijd hare kennissen. Op haar 103de jaar, had zij nog het ongeluk van haren arm te breken, doch was binnen weinige maanden daarvan volkomen genezen.

STERRE- EN WEERKUNDIGE WAARNEMINGEN.

BRUSSEL *den 24sten Februarij.* Gisteren omstreeks tien minuten over acht ure des ochtends, heeft men in verscheiden wijken dezer stad een' vrij hevigen schok van Aardbeving gevoeld. Ter zelfder tijd ontwaarde men te Luik ook verscheiden schokken, die 7 tot 8 seconden aanhielden en vergezeld gingen van een dof geluid, 't welk in de Kolenmijnen ter diepte van 52 roeden, waar men ook de beweging zeer duidelijk bespeurde, rommelend voortkwam; de rigting derzelve scheen van het Zuidoosten naar het Noordwesten itgestrekt. Bij nevelachtig en dampig weder, teekende de Barometer, die reeds sedert verscheiden dagen zeer laag werd waargenomen, 27d., $3\frac{1}{2}$ lijn, de Thermometer $3\frac{1}{2}°$ Reaumur, in de schaduw en de Hygrometer van *Saussure* 80°. Op onderscheiden plaatsen, onder andere te Maastricht, te Hoei en vooral te Thienen, is deze Aardbeving gevoeld. Te Luik schudden de huizen, zag men het huisraad bewegen en stortten 'er eenige schoorsteenen in, te Maastricht bewogen zich deuren en vensters, verschoven de meubelen en werden ook hier en daar schoorsteenen beschadigd. Te Thienen, nam men de schokken bijna zeven minuten waar, in welke 'er vele schoorsteenen omstortten, de muren van eenige huizen barstten, en in een huis spiegels, glazen enz. aan stukken vielen. Zoo verre men tot hier weet, werd deze Aardbeving waargenomen in de Provinciën Namen, Luik, Limburg en Zuid-Braband, echter sterker in de eerste dan in de laatste gewesten. (*)

(*) Wij hopen, dat deze eerste oppervlakkige berigten door naauwkeurige waarnemingen zullen gevolgd worden op een verschijnsel, dat, hoezeer meermalen vroeger bespeurd, toch gelukkig onder de zeldzame in ons rijk mag geteld worden. RED.

WEER-

WEERKUNDIGE WAARNEMINGEN BUITEN HAARLEM.

Febr. 1828.	BAROMETER.	THERMOMETER.	WINDSTREEK.	LUCHTSGESTELDHEID.
20	29. 4 29. 4¾ 29. 3¾	34 42 33	Z. Z. t. O. Z. Z. O.	voorm. dun betrokken, verder helder.
21	29. 2¾ 29. 2 29. 1¾	33 44½ 34	Z. Z. O. Z. O. O. Z. O.	meest omtrin: helder.
22	29. 1 29. 2 29. 2	34½ 43 33½	O. O. t. N. O.	bewolkt.
23	29. 2 29. 2¾ 29. 4	35 38½ 36½	O. t. N. O. t. Z. Z. W.	betrokken.
24	29. 6 29. 7 29. 9	38½ 41 36†	W. t. Z. W. t. N. W. N. W.	's morgens tot in den voormidd. regen, verder betr., 's avonds tusschenbeide helder.
25	29. 9 29. 9¾ 29. 9¾	39½ 47 49	Z. Z. t. W. Z. W.	betrokken dampig. windig, tusschenbeide regen.
26	30. 0 30. 0½ 30. 0¾	46½ 50 48	Z. Z. Z. O. Z. t. W.	betrokken, mist, tusschenbeide stofregenachtig.

† 's avonds ten 9 ure, 34 gr.

NB. Zeer aanmerkenswaardig, is de langdurige lage stand en aanhoudende daling des Barometers, met een zoo stille en bedaarde luchtsgesteldheid, van den 17den tot den 23sten dezer maand Februarij.

BEKENDMAKINGEN.

*** Bij JOHs. VAN DER HEY en Zoon te Amsterdam, zijn in den loop des jaars 1827 van de pers gekomen de navolgende NIEUWE BOEKWERKEN:

I. Bijdragen tot de Natuurkundige Wetenschappen, verzameld door H. C. VAN HALL, W. VROLIK en G. J. MULDER, Tweede Deel No. 1—4 in gr. 8vo. met Platen . . . . *f* 10, 40

II. J. CORSTIUS, de Kennis van onzen Heer *Jezus Christus*, of Christelijke Beschrijvingen van zijnen Persoon en Leven, Leer en Daden, Lijden, Dood en Heerlijkheid, in gr. 8vo. . . . *f* 3, 60

III. J. CLARISSE, Tafereelen uit de Levens- en Lijdensgeschiedenis van den Heeren *Jezus Christus*. Eerste Zestal in gr. 8vo. . . . . *f* 2, 00

IV. W. A. v. HENGEL, *Leerredenen*, 2e. Dl. gr. 8vo. - 3, 60

V. ——————— Afscheid van de Christelijke Hervormde Gemeente te Amsterdam, op Zondag 16 September 1827, als Prediker aan de Doorluchtige School aldaar, in gr. 8vo. . . . . *f* : 45

VI.

VI. S. D. DE KEIZER, Christelijk Geloofs- en Zedeleer Afgeleid uit de Twee Brieven van Paulus aan de Korinthers, in gr. 8vo. . . . . f 1, 90
VII. J. KONING, Geschiedenis van het Slot te Muiden, en van Hoofd's Leven op hetzelve in gr. 8vo., met gegraveerden Titel, Vignet en Platen . . - 2, 20
VIII. Redevoering van C. J. C. REUVENS, over het Verband der Archaeologie met de hedendaagsche Kunsten, gehouden den 28 September 1826, bij het plegtig aanvaarden van het gewone Hoogleeraarsambt in Bespiegelende Wijsbegeerte, bijzonder in de Archaeologie aan de Hoogeschool te Leyden. Uit het Latijn vertaald door P. O. v. d. Chys in gr. 8vo, 90
IX. G. J. ROOIJENS, Leerrede, uitgesproken den 28sten. October 1827, bij het aanvaarden van deszelfs Post als Prediker aan het Doorluchte School te Amsterdam in gr. 8vo. . . . . - 0 : 40.
X. D. H. WILDSCHUT, Leerredenen over den dood en opwekking van *Lazarus*, tot Troost en Bestuur van Bedroefden., bij het afsterven van Geliefde betrekkingen in gr. 8vo. . . . . - 2, 80

MAATSCHAPPIJ: *TOT NUT VAN 'T ALGEMEEN.*

⁎ Hoofdbestuurders van gemelde Maatschappij, berigten bij deze den Schrijver der Prijsverhandeling, volgens eenen daar bij gevoegden brief, geteekend met de spreuk: „ Heft uwe oogen om hoog, en ziet wie alle deze dingen „ gemaakt heeft, Jesaia 40 v. 26," op den 31sten December des afgeloopenen jaars bij den Algemeenen Secretaris ontvangen, dat, aangezien dezelve *eene maand na de bij het Programma gestelde tijdsbepaling is ingekomen*, deze Prijsverhandeling niet ter beoordeeling kan worden opgenomen, en alzoo, ongeopend, ter teruggave aan den Schrijver gereed ligt, tegen vertooning van een afdruk van het Cachet, waarmede het Pakje verzegeld is, mitsgaders zoodanige blijken uit den geopenden brief ontleend, of wel een afschrift van dien brief zelven, als het regt van hem, die het stuk terugvordert, boven twijfel stellen.

Op last van Hoofdbestuurders voorn.

HENDRIK RAVEKES.
Algemeene Secretaris.

Amsterdam,
den 20 Februarij, 1828.

NB. *Op aanstaande Dingsdag zal er een No. van dit Weekblad worden uitgegeven.*

TE HAARLEM BIJ DE WED. A. LOOSJES Pz.

ALGEMEENE
KONST-
EN
LETTER-BODE,
VOOR HET JAAR 1828.

N°. 10. *Dingsdag den 4den Maart.*

BERIGTEN.

PARYS. Ter vereering der nagedachtenis van den beroemden DE LA PLACE, hebben zijne bloedverwanten op het Kerkhof Pere la Chaise alhier, een Gedenkteeken doen oprigten, dat uit eene wit marmeren Grafnaald bestaat, met eene lijkbus op den top en zonder eenig ander versiersel, dan eene star tusschen twee palmtakken. Aan de vier zijden van de naald leest men de woorden: Werktuigkunde, Vrijheid, Wereldstelsel, Kansrekening.

UTRECHT. Tot Ridder der Orde van den Nederlandschen Leeuw, is door Z. M. benoemd de Heer A. VAN BEEK, Lid van het Nederl. Instituut, die door zijne proeven over de verbreiding van het geluid, gezamenlijk met Prof. MOLL en anderen, en door meerdere bewijzen van grondige Natuur- en Wiskundige kennis (*), zich gunstig bekend heeft gemaakt.

AM-

(*) Zie dezelve ook in onderscheiden Bijdragen tot dit Weekblad. *Red.*

Amsterdam. De Derde Klasse van het Koninklijk Nederlandsch Instituut van Wetenschappen, Letterkunde en Schoone Kunsten, heeft den 18den Febr. ll. tot hare Correspondenten verkozen de Heeren: de Pouqueville, te Parijs, F. Bopp te Berlijn en G. J. Bekker, Hoogleeraar aan 's Rijks Hoogeschool te Leuven.

De Vierde Klasse van hetzelfde Instituut heeft den termijn der beantwoording van hare vraag: *over de verdiensten der Nederlandsche Toonkunstenaars in de 14de 15de en 16de eeuwen*, die eindigde den eersten Maart, verlengd tot den eersten Mei aanstaande.

Haarlem. Gaarne medewerkende tot huldiging van ware verdiensten, plaatsen wij, daartoe verzocht, onderstaand berigt, niet twijfelende, of der Nederlanderen vrijgevigheid zal ook bij deze gelegenheid blijken en toonen, een' man, als Soemmering, op prijs te stellen.

„ De *Senckenbergsche Naturforschende Gesellschaft* te Frankfort a. M. het geluk waarderende, van in de stad, waar zij zich gevestigd heeft, den beroemden en naar zijn' leeftijd nog zoo werkzamen S. T. von Soemmering te bezitten, heeft gemeend, verpligt te zijn, aan den dag, waarop het vijftigjarig Doctors Jubilaeum van dezen hoogstverdienstelijken geleerde zal gevierd worden, eenigen luister te moeten bijzetten. Zij noodigt derhalve alle geleerden en bevorderaars der Natuurkundige Wetenschappen uit, hen in het vieren van dien heugelijken dag, zijnde den 7den April eerstkomenden, zoowel door hun bijzijn, als door het schenken eener geldelijke bijdrage behulpzaam te wezen. Haar voornemen is ter ter zijner eere eene medaille met deszelfs borstbeeld te doen slaan. Daar zij met reden mag hopen, grooter fonds te zullen verzamelen, dan hiertoe noodig is, heeft zij besloten het overige aan te wenden, om daaruit aan hen, die het meest tot bevordering der Physiologie bijgedragen hebben, bij het terugkeeren der dagteekening van deze feestviering, van tijd tot tijd eenen prijs aan te bieden onder den naam van

Praemium Soemmeringianum.

Wij

Wij Nederlanders, die in den beroemden SOEMMERING, den vriend van onzen grooten CAMPER en BRUGMANS vereeren en aan hem onze betere kennis in meer dan een gedeelte der Ontleed- en Natuurkunde verpligt zijn, mogen dezen dag niet zonder warme deelneming laten voorbijgaan. De Hoogleeraar G. VROLIK (aan wien de kennisgeving der Feestviering door genoemd Genootschap geschied is) heeft dan ook gemeend aan die genen, welke tot dezelve zouden wenschen bij te dragen, de gelegenheid daartoe ten zijnen huize te moeten verschaffen. Wij voegen hier alleen bij, dat het *minimum* der bijdragen, volgens het verlangen van HH. Directeuren op eenen gouden dukaat is vastgesteld. Deze deelneming zal tot den 20sten Maart eerstvolgenden openstaan."

NIEUW-UITGEKOMEN BOEKEN,

ACADEMISCHE EN ANDERE SCHRIFTEN.

KOOPHANDEL. Verhandeling over de oorzaken van het Verval des Nederlandschen Handels en de middelen tot herstel en uitbreiding van denzelven, ter beantwoording eener Vraag van de Hollandsche Maatschappij der Wetenschappen te Haarlem, door J. VAN OUWERKERK DE VRIES; te Haarlem bij de Wed. A. Loosjes Pz. 1827 (*).

In lang werd er geene vraag uitgeschreven, die bij ieder regt geaard, Nederlander grootere belangstelling wekken moest,

(*) Het verslag der bovenstaande Verhandeling werd ons toegezonden met den volgenden brief aan den Redacteur van dit Tijdschrift.

Wel Edele Heer!

Het belang, 't welk het onderwerp der Verhandeling van den Heer J. van Ouwerkerk de Vries mij, gelijk ieder' Vaderlandminnend, Nederlander, moest inboezemen, verhoogd door hetgeen hetzelve, in mijne betrekking als openbaar Leeraar der Vaderlandsche Geschiedenis, bij mij moest opwekken, heeft mij aangespoord, om die even fraaije, als belangrijke Verhandeling te lezen en te herlezen. Hieruit werd de zucht bij mij geboren, om daarvan, met tusschenvoeging van eenige bij mij gerezene bedenkingen, een meer uitvoerig verslag te stellen. Dit verslag bied ik u bij dezen ter plaatsing in uw geacht Tijdschrift aan, te gelijk met de verzekering der hoogachting, waarmede ik de eer heb mij te noemen,

Wel Edele Heer!

Uw Wel Eds. Dienstv. Dienaar,

M. SIEGENBEEK.

Leiden,
25 Februarij 1828.

moest, dan die, waarbij de beroemde Hollandsche Maatschappij der Wetenschappen te Haarlem naar de oorzaken van het verval des Nederlandschen handels en de middelen tot deszelfs herstel en uitbreiding, vroeg. Dan, terwijl ieder het groote belang der vraag gevoelde, rees er bij velen bekommering op, of men daarop wel gemakkelijk een voldoend antwoord bekomen zou. Er scheen toch in hem, die zulk een antwoord zou leveren, eene zoo groote mate van theoretische en practische kundigheden in den handel, van wijsgeerige geschiedkennis, en bovendien van bescheidenheid, gematigdheid en onpartijdigheid te moeten zamenloopen, als maar in zeer weinigen wordt aangetroffen. Gelukkig vond de vraag der Maatschappij eenen beantwoorder, die alle de genoemde vereischten in zich vereenigde, in een' geletterd' Amsterdamsch Koopman, den Heer J. van Ouwerkerk de Vries, wiens Verhandeling door de kundige mannen, aan wie de Maatschappij de taak der beoordeeling had opgedragen, eenstemmig den uitgeloofden eereprijs waardig werd gekeurd; eene uitspraak, waarmede wij geen oogenblik twijfelen, of alle bevoegde regters zich gaarne zullen vereenigen. Van deze Verhandeling, welke zich niet slechts door belangrijkheid van inhoud, maar ook door keurigheid en levendigheid van stijl, grootelijks aanbeveelt, zullen wij thans den lezeren van dit Tijdschrift een meer uitvoerig Verslag mededeelen, met tusschenvoeging van eene enkele aanmerking, onder het lezen en overdenken van haren inhoud, bij ons opgekomen, en die wij gaarne aan het oordeel van deskundigen, en bijzonder van den hooggeachten Schrijver, onderwerpen.

Na eene gepaste en treffende Inleiding, meldt de Heer van Ouwerkerk de Vries zijn oogmerk, om, overeenkomstig het *eerste* en *hoofdvoorstel*, te laten voorafgaan: *Eene algemeene beschouwing der ware oorzaken van het verval des Nederlandschen handels*, welke beschouwing weder in twee deelen door hem onderscheiden wordt, waarvan het eerste een *geschiedkundig overzigt* bevat *der gebeurtenissen, waaruit de ware oorzaken van het verval des Nederlandschen handels zijn voortgevloeid.* De Schrijver *trekt* (volgens zijne eigene woorden op bl. 6) *den kring dezer algemeene beschouwing van het tijdperk, dat Nederlands bloei en welvaart het hoogste toppunt hadden bereikt en treedt alzoo omtrent* vijftig *jaren terug.* Het zij ons vergund den geëerden Schrijver in bedenking te geven, of de hier gebezigde uitdrukkingen wel volkomen juist zijn. Kan het toch wel, naar waarheid, gezegd worden, dat Nederlands *bloei en welvaart* op het hier aangeduide tijdperk, dat namelijk voor omstreeks *vijftig* jaren, *het hoogste toppunt bereikt hadden?* Het is waar (en dit zeker werd door den Heer van Ouwerkerk de Vries bedoeld), dat op het gemelde tijdstip, ten gevolge

van

van een' langdurigen vrede, hier te lande groote overvloed heerschte, en dat de publieke effecten zoo hoog in prijs stonden, dat men die zelfs boven de nominale waarde kocht. Doch dit laatste levert enkel een bewijs, dat er alhier grootere kapitalen, de vruchten van vroegere nijverheid en welvaart, bestonden, dan tot het drijven van koophandel en fabrieken konden besteed worden, en levert dus althans geen bewijs van den bloei der voorname bronnen van 's lands welvaren op. Het is bekend, dat Willem IV, gedurende zijn, helaas! te kortstondig bestuur, krachtige maatregelen zocht te beramen, tot opbeuring en herstel, beide van koophandel en fabrieken, over wier verval toen luide klagten werden aangeheven. Na het vroegtijdig overlijden van dien uitmuntenden vorst, 't welk (voor zooveel in zaken van dezen aard ons kortzigtig menschelijk oordeel geldt) als een zeer wezenlijke ramp voor het vaderland beschouwd mag worden, was oorzaak, dat de voorgestelde maatregelen, hoezeer ook zijne voortreffelijke Weduwe, zooveel in haar was, het voetspoor van haren gemaal zocht te volgen, niet werden tot stand gebragt. Voorts bleef de Republiek, gedurende de jaren van rust en kalmte, die zij, na het sluiten van den Akenschen vrede, genoot, in denzelfden zwakken en weerloozen staat, waartoe zij, na den Utrechtschen vrede van 1713, verzonken was. Beide te land en ter zee was zij geheel onvermogend, haren rang onder de Mogendheden van Europa te handhaven; en vruchteloos waren alle de voorstellingen, eerst door de Gouvernante en, na haar overlijden en zijne meerderjarigheid, ook door haren zoon Willem V gedaan, om den Nederlandschen Staat, zoo te land, als vooral ter zee, eene ontzagverwekkender houding te doen aannemen. Het denkbeeld, 't welk na den Utrechtschen vrede, boven vermeld, bij de leden der hooge Staatsregering meer en meer veld had gewonnen, dat de Republiek zich enkel door verbindtenissen met magtiger Staten en het vertrouwen op derzelver wederzijdsch belang bij hare ongeschondene bewaring moest staande houden, was zoo diep geworteld, dat het onmogelijk viel, hetzelve uit te roeijen, te meer, daar het geluk, 't welk haar ten deele werd, van buiten de plaats hebbende oorlogen te blijven, de zorgeloosheid aankweekte. Wanneer men de geschiedenis van dezen Staat na het jaar 1713 onpartijdig en oplettend nagaat, zal men ontdekken, dat dezelve, als ware alle vermogen tot krachtbetoon in den Spaanschen Successie-oorlog, waarin de Republiek voor het laatst op het groote Staatstooneel eene harer waardige rol speelde, ten eenenmale uitgeput, hoe langs hoe meer tot eenen toestand van kwijning en magteloosheid verviel, welke aan denzelven langzamerhand, bij de overige volken van Europa, die achting, dat ontzag geheel onttrok, waartoe het Gemeene-

best, in de zeventiende eeuw, was opgeklommen, en waarop het zich, in het eerste gedeelte der achttiende eeuw, voornamelijk door de groote bekwaamheden van eenen Heinsius, Slingeland en Fagel, nog eenigermate staande hield. Het strekt vooral, naar ons inzien, der Stadhouderlooze Regering, die na den dood van Willem III ruim veertig jaren stand hield, tot eene onuitwischbare schande, dat zij de herstelling van 's lands zeemagt, gedurende dit tijdperk, zoo geheel verwaarloosde. Het is waar, de zware oorlogen te land, waaraan het Gemeenebest, in het laatste gedeelte der zeventiende en het begin der achttiende eeuw, tot beteugeling der grenzenlooze heerschzucht van Lodewijk XIV, had moeten deelnemen, hadden natuurlijk de behoorlijke instandhouding van 's lands zeemagt, in het vroegere gedeelte der zeventiende eeuw tot eene hoogte opgeklommen, waardoor wij aan de vereenigde zeemagt van Frankrijk en Engeland het hoofd konden bieden, onmogelijk gemaakt; en de uitputting van 's lands geldmiddelen, bij de sluiting van den Utrechtschen vrede, was zoo groot, dat in de eerste jaren daaraan mede niet te denken viel. Maar, had men niet later, toen een voortdurende vrede de bronnen der algemeene welvaart weder milder deed vloeijen, hierop met ernst bedacht moeten wezen, en de grondbeginselen van Jan de Witt behooren te volgen, wiens groote doel blijkbaar daarhenen strekte, om den *Nederlandschen* Staat tot den rang van eene der eerste *Zeemogendheden* te verheffen, en die daarom vooral ook van het Stadhouderlijk bestuur afkeerig schijnt geweest te zijn, omdat hij daarin een' magtigen hinderpaal tegen de bereiking van dit oogmerk meende te vinden? Maar, wel verre van in eenen tijd, toen men althans geene tegenwerking in dezen van de zijde eens Stadhouders te duchten had, deze voor eenen staat, op den koophandel gevestigd en die zoovele buitenlandsche bezittingen te beschermen had, blijkbaar heilzame, ja, noodzakelijke grondbeginselen te volgen, verwaarloosde men dezelve zoo geheel, dat er, volgens 't geen wij in een officieel staatsstuk van het jaar 1771 lezen, sedert het jaar 1709 niet meer dan ééne petitie tot aanbouw van schepen van oorlog, in 1741 namelijk, gedaan werd (*). Dit is te minder verschoonbaar, omdat Engeland, welks naijver op onze welvaart in de zeventiende eeuw ten sterkste gebleken, en, naar uitwijzing der ervarenis, door de gewigtige dienst, die wij hetzelve, bij de verbanning van Jacobus II, bewezen hadden, niet verminderd was, intusschen tot de uitbreiding van zijne zeemagt, gelijk van zijne vaart en handel, onophoudelijk werkzaam was geweest. Reeds in den

(*) Zie het Vervolg op Wagenaar door Stuart, II. Dl. bl. 481.

den dusgenaamden zevenjarigen oorlog, toen het ons gelukte, of liever, toen het ons vergund werd, onzijdig te blijven, ondervonden wij, in de gedurige mishandelingen, aan welke onze kooplieden ter zee bloot stonden, de treurige gevolgen van die verwaarloozing. En zouden wij in den oorlog, die later tusschen Engeland en Frankrijk ontstond, niet welligt onze onzijdigheid hebben kunnen handhaven, althans ons tegen vele verongelijkingen, over welke de handel met reden klaagde, hebben kunnen vrijwaren, indien wij door eene genoegzame zeemagt aan de oorlogende Mogendheden ontzag hadden kunnen inboezemen? Zouden wij tot het verbond van gewapende onzijdigheid, 't welk Catharina van Rusland in het Noorden sloot, niet vroeger en in de eerste plaats zijn aangezocht geweest, indien onze Staat toen nog, gelijk in de voorgaande eeuw, in den rang der eerste Zeemogendheden ware gesteld geweest? Ieder, die het kortelijk herinnerde aandachtig gadeslaat, zal, geloof ik, met mij instemmen, dat het geenszins naar waarheid gezegd kan worden, dat Nederlands *bloei* en *welvaart* voor omstreeks *vijftig* jaren *het hoogste toppunt bereikt hadden*. Integendeel was het gansche ligchaam van den Staat, niettegenstaande zeker uiterlijk voorkomen van welvaren, inwendig door eene verslapping en verval aangetast, die hetzelve, bij hevige schokken van buiten, met eene geheele slooping bedreigden. In 't bijzonder was de Koophandel toen reeds zoo verre terug gegaan, dat kundige mannen zich opgewekt gevoelden, de oorzaken daarvan zorgvuldig op te sporen, gelijk, onder anderen, uit het IIIe. Dl. van het belangrijk werk van Mr. E. Luzac, *Hollands Rijkdom* getiteld, en in den jare 1782 geschreven, 't welk schier geheel aan de ontvouwing dier oorzaken is toegewijd, ten overvloede blijken kan. Men zal uit het voorgestelde tevens kunnen opmaken, dat ik, voor mij, de oorzaken van het verval van Hollands Koophandel, nog wel hooger zou willen opgehaald hebben, dan door den geëerden Schrijver dezer Verhandeling geschied is, die slechts tot het tijdstip van den Engelschen oorlog opklimt. Intusschen erken ik gaarne, dat, van toen af, het verval van onzen handel met eene verbazende snelheid toenam; dan ik geloof tevens, dat de zich steeds vermeerderende oorzaken van verval niet eene zoo verderfelijke werking zouden gehad hebben, indien de Staat meer inwendige levenskracht bezeten had. Doch, zonder hierover breeder uit te weiden, keer ik liever tot de Verhandeling terug, daar ik genoeg meen gezegd te hebben, om te doen zien, dat de geëerde Schrijver zich min naauwkeurig heeft uitgedrukt, toen hij den toestand der Nederlandsche Republiek voor omstreeks vijftig jaren in een zoo gunstig licht plaatste.

Het geschiedkundig overzigt der gebeurtenissen, waaruit de ware oorzaken van het verval des Nederlandschen handels zijn voortgevloeid, 't welk van bl. 7 tot bl. 75 gevonden wordt, is, naar ons oordeel, niet slechts zeer zaakrijk en met eene allezins loffelijke onpartijdigheid, gematigdheid en bescheidenheid gesteld, maar heeft ook, gelijk de gansche Verhandeling, ten aanzien van stijl en voordragt, geene geringe verdiensten. Niemand zal zeker hier een uittreksel van mij vorderen, 't welk uit zijnen aard niets anders, dan eene dorre optelling van grootendeels bekende bijzonderheden, zou kunnen wezen. Liever dus vestig ik de aandacht mijner lezeren op het naastvolgend deel der Verhandeling, behelzende eene *herziening van dit geschiedkundig tafereel tot verzameling der oorzaken van het verval des Nederlandschen handels, met aanwijzing, hoe dezelve tot dit verval hebben medegewerkt.* De Schrijver vangt dit gedeelte zijner Verhandeling aan met eene korte ontwikkeling van de stelling, dat het de onderlinge betrekkingen der volken zijn, welke den handel doen bloeijen. Daarop schetst hij het beeld van een groot en magtig volk, door kleinere staten omringd, 't welk zich, bij uitsluiting, door beschaving veredeld, en door zijne alles overheerende magt zich van alom de eerste grondstoffen tot bereiding der voortbrengselen, die tot vermeerdering der gezellige genoegens dienen kunnen, heeft toegeëigend en daardoor die voortbrengselen zoo zeer vermenigvuldigd, en hunne stapelplaatsen zoo zeer opgevuld, dat het die niet, zonder een zeer uitgebreid vertier bij andere volken, kan ontledigen. Hij schetst daarop met korte, maar krachtige trekken, hoe de onderdrukking der nijverheid bij de kleinere staten, welke dien grooten omringen en hun gebrek aan de noodige middelen, om, indien zij al de hun aangebodene voortbrengselen van het oppermagtige volk begeeren mogten, die begeerte in te volgen, noodzakelijk op dat volk zelve de nadeeligste werking moeten oefenen, en hetzelve door het gemis der gelegenheid, om hunne verre boven hunne eigene behoeften opgestapelde waren af te zetten, in de uiterste verlegenheid brengen. Hij past vervolgens dit beeld op Engeland toe, met volle regt, maar tevens op den toon der hoogste kieschheid en bescheidenheid bewerende, dat hetzelve de betrekkingen der volken verbroken heeft. Ten bewijze hiervan ontwikkelt hij den blijkbaren toeleg van dat rijk, om zich, met uitsluiting van alle volkeren, den handel toe te eigenen, en de overige te dwingen, zich van de voortbrengselen der Engelsche nijverheid, aan welker deugdzaamheid de Schrijver volkomen regt doet, te voorzien. Het waren de Nederlanders bovenal, die den Engelschen ter bereiking van dit doel in den weg stonden;

en

en het was daarom, dat deze geene pogingen onbeproefd lieten, om derzelver magt te fnuiken. Ieder, die de zoo hier als vroeger aangevoerde bijzonderheden uit de geschiedenis der laatste vijftig jaren aandachtig gadeslaat, zal, geloof ik, den Schrijver in dezen zijne toestemming geven. En al ware het ook, dat het oogmerk der Engelschen, om hunne grootheid op de puinhoopen der welvaart van anderen te vestigen, niet overal zoo duidelijk doorstraalde, zou echter het geheel verbroken evenwigt ter zee, ten gevolge der onophoudelijke woelingen van het Fransche rijk ter bekoming van de alleenheerschappij te land, welker beteugeling de overige volken, sedert vele jaren, eeniglijk bezig hield, de oplettendheid der natiën van Europa vorderen. Immers, zoo het stelsel van het evenwigt der magten, bij de toenemende beschaving van ons werelddeel meer en meer aangenomen, eenige waarde heeft, gedoogt hetzelve even weinig, dat eenige Mogendheid ter zee, als te land, de alleenheersching oefene. Maar wie weet niet, dat Engeland, 't welk in de oorlogen op het vaste land naauwelijks eenig deel nam, dan door het leveren van geldelijke subsidien, zijne zeemagt tot eene zoo kolossale grootheid heeft opgevoerd, dat de gezamenlijke magt der overige Zeemogendheden ter naauwernood tegen dezelve bestand zou wezen? In zulk eenen staat der zaken, ware het zeker grootelijks te wenschen, dat de Mogendheden van het vaste land, in stede van bij voortduring hunne finantien uit te putten, door het onderhouden van staande legers, welke die van vroegere dagen zeer verre overtreffen, zich liever vereenigden, om deze aanmerkelijk te verminderen, en een deel der hierdoor bespaarde penningen ter vergrooting van hunne zeemagt aan te wenden, ten einde alzoo het verbroken evenwigt eenigermate hersteld, en aan Engeland de gelegenheid ontnomen mogt worden, om ter zee uit te werken, 't geen Frankrijk te vergeefs te land beproefd heeft. Maar dit zal, zoolang het laatstgenoemde rijk nog altijd die geduchte houding heeft, waardoor het, bij verbetering van deszelfs inwendig bestuur en vereeniging der thans bestaande partijen, voor de rust van Europa en de veiligheid zijner naburen, bijzonderlijk der Nederlanders, op nieuw gevaarlijk zou kunnen worden, naar wij vreezen, nog wel een' geruimen tijd tot de vrome wenschen blijven behooren. — Doch keeren wij tot de Verhandeling terug. — De ware oorzaak van den oorlog met Engeland, die vruchtbare bron van allerlei onheilen voor ons Vaderland, wordt door den Schrijver, met goeden grond, gezocht in den handelsnijd, dien het tegen onze Republiek koesterde; en waarlijk ieder, die hare geschiedenis, sedert den Munsterschen vrede, met een onbevoor-

oordeeld oog gade slaat, treft van dien nijd alomme de duidelijkste blijken aan. De Heer de Vries keurt dan ook de handelwijze der Engelschen, om ons, gelijk te vore meermalen, zonder voorafgaande oorlogsverklaring, geheel onvoorbereid te overvallen, en onze schepen weg te nemen, met eene edele rondborstigheid ten sterkste af; doch hij erkent tevens met eene onpartijdigheid, die, in sommiger oog, misschien te verre getrokken zal schijnen, dat onze kooplieden, door den Amerikanen middelen ter voortzetting van hunnen oorlog tegen het moederland te verschaffen, zich de rampen, uit den Engelschen oorlog voortgevloeid, eenigermate zelve op den hals gehaald hebben. Wij voor ons erkennen gaarne, dat het, bij de groote magt van Engeland in tegenstelling van den staat van zwakheid en wereloosheid, waartoe wij, helaas! vervallen waren, en het raadplegen der ondervinding van vroegere dagen, voorzigtiger ware geweest, indien onze kooplieden liever besloten hadden, wat op te offeren en te verdragen, dan de regten, die hun, uit kracht van vroegere handels-verdragen, toekwamen, met de uiterste scherpheid te verdedigen; wij ontveinzen mede niet, dat de handelwijze van Burgemeesteren van Amsterdam, om hunne goedkeuring te leenen aan geheime onderhandelingen over het sluiten van een Commercie-tractaat met de Amerikaansche Republiek na de openlijke erkentenis van hare onafhankelijkheid *door* Engeland, in ons oog, raadzamer en gepaster *te achten* is, in en voor tijden en omstandigheden, als waarin de Nederlandsche Staat zich, onder het roemrijk bestuur van Jan de Witt, bevond, dan voor den toestand van vernedering en onmagt, waarin dezelve, tijdens den Amerikaanschen oorlog, verkeerde. Doch, hoezeer dit alles geteedelijk toestemmende, zijn wij echter van gevoelen, dat onze kooplieden van die dagen niets gezocht of gedaan hebben, dan waartoe zij volkomen regt hadden, of 't geen althans door het gedrag hunner voorgangeren in het vak van den koophandel, onder gelijke omstandigheden, niet ten volle geregtvaardigd wordt. Of meende men niet, in de laatste tijden van onzen oorlog tegen Spanje, de handelsvrijheid zoo verre te mogen uitstrekken, dat men zelfs den Antwerpenaren, te dien tijde vijanden van dezen Staat, met Fransche hulp bedacht om hunne stad te overmeesteren, hulpmiddelen ter hunner verdediging toevoerde, en de Amsterdamsche Regering op de klagten, door Frederik Henrik hierover bij haar ingebragt, weigerachtig bleef, daaromtrent een streng onderzoek in te stellen (*); eene wei-

(*) Zie de *Vaderlandsche Historie* van Wagenaar XI Dl. bl. 208, en volgg.

weigering, die, gelijk men weet, den voornamen grond leide tot die verkoeling van vroegere vriendschap, welke, in de laatste jaren zijner regering, tusschen genoemden Vorst en de regeerders dier koopstad plaats vond, en onder zijnen opvolger de treurigste uitwerkselen voortbragt. Niet minder zijn wij van oordeel, dat, al ware ook van onzen kant geen schijnbaar voorwendsel tot eene oorlogsverklaring van Engeland gegeven, ons Gemeenebest echter den oorlog niet zou hebben kunnen ontwijken, daar het uit de geschiedenis der zeventiende eeuw genoegzaam blijkt, dat veel nietiger voorwendsels aan dat rijk voldoende waren, om ons den oorlog aan te doen. — De Heer Ouwerkerk de Vries schetst verder de nadeelen, die den staat van vijandschap, waarin wij, na de omwenteling van 1795, met Engeland gebragt werden, aan de Nederlandsche Republiek berokkende, en maakt vervolgens opmerkzaam op de bevestiging, welke het voorbeeld van het genoemde rijk, dat zich gedurende de elkander opgevolgde oorlogen te lande, door de gestadige uitbreiding zijner zeemagt, en de inbezitneming der meeste kolonien hunner vijanden, schier den geheelen handel toeëigende, voor die groote waarheid heeft opgeleverd, dat de vergrooting van vermogen, uit den aard, hare grenzen heeft, en ophoudt ten zegen voor een volk te strekken, wanneer de natiën, die vroeger deszelfs mededingsters waren, zoo zeer verarmd, en in alle pogingen van eigene nijverheid zoodanig gedwarsboomd zijn, dat zij deels onvermogend, deels onwillig zijn, zich door het oppermagtige volk van deszelfs voortbrengselen te laten voorzien. Als eene nadere proeve, dat de Staatkunde van Engeland *uitsluitende grootheid ten doel heeft*, draagt de Schrijver op bl. 86 en volgg. eenige belangrijke aanmerkingen omtrent de afschaffing van den slavenhandel voor, die geen verwerpelijk bewijs leveren, dat, hoe edel en zuiver ook de bedoelingen van vele bijzondere personen in Engeland, bij hunne pogingen tot afschaffing van den verfoeijelijken slavenhandel, waren, het Gouvernement echter, bij zijne ondersteuning van die pogingen, meer de bevordering der nationale belangen, dan de verzachting van het leed der menschheid, voor oogen had. — Op het overzigt der staatkunde van Engeland tot aanwijzing van hare verderfelijke werking op onze welvaart, laat de Schrijver, op bl. 90 en volgg. een onderzoek volgen naar den invloed, dien de ontwikkelde handel en scheepvaart der Vereenigde Noord-Amerikaansche Staten op den algemeenen handel en scheepvaart, bijzonder op den Nederlandsche, tot hiertoe, geoefend heeft. De slotsom van dit onderzoek is, dat de Vaderlandsche kooplieden zich in hunne verwachtingen omtrent de voordeelen, die uit de vrijverklaring der Noord-

Ame-

Amerikanen voor hunnen handel ontfpruiten zouden, grootelijks misleid hebben gezien, daar deze, door hen en anderen geleerd, zich fpoedig zelve handelswegen geopend hebben.

Na dus de groote en algemeene oorzaken van het verval des handels ontvouwd te hebben, gaat de Schrijver, op bl. 94 en vervolgens, tot de aanwijzing der meer bijzondere over. Hij begint met het openen der onreine bron, uit welke veel nadeels voor onzen handel gevloeid is, de gefimuleerde *neutralifatien* namelijk van *fchepen* en *ladingen*, onder vrije vlaggen en vreemd beftuur. De Schrijver zegt hiermede niet te bedoelen het bevrachten van vrije fchepen tot het vervoeren van goederen, wanneer ongelukkig de eigene vlag door vijandelijk geweld belemmerd wordt, maar integendeel het oog te hebben op het voorwendfel, dat eene lading, het eigendom eener onvrije natie zijnde, op de rekening van eenen vreemden, wiens land buiten oorlog is, wordt overgebragt, en beweerd, ja bezworen (of immers, met zoogenaamde beëedigde certificatien voorzien, vertoond) wordt deszelfs eigendom te zijn, ten einde de goederen daardoor tegen vijandelijk molest te beveiligen of te reclameren. Hij toont vervolgens op eene allezins overtuigende wijze, hoe het, om aan dit voorwendfel in het oog des vijands genoegzame waarfchijnlijkheid bij te zetten, onvermijdelijk noodig was, *alle* geheimen van den Nederlandfchen handel aan den *vreemden* correspondent open te leggen, die daardoor natuurlijk werd opgewekt, om den handel, dien hij alzoo had leeren kennen, voortaan voor eigene rekening te drijven. Zoo werkte men, om één voorbijgaand en nog altijd onzeker voordeel te bejagen, dwaaslijk mede, om aan den handel een duurzaam en onherftelbaar nadeel toe te brengen. — Na deze oorzaak des vervals, tot befchaming van zulken, die op die wijze het ware en duurzame belang des handels aan een kortftondig eigenbelang opofferden, van bl. 94 tot 100, ontvouwd te hebben, noemt hij nog eenige andere bijzondere oorzaken, met name ten aanzien van den handel op Portugal en Spanje, doet het nadeel, uit de vermindering der ftapelplaatfen onder ons ontfproten, opmerken, en ftaat, met een enkel woord, ftil bij eenige onfchuldige oorzaken, die niet van onze eigene nijverheid afhankelijk waren, maar enkel door rampfpoeden werden te weeg gebragt, als het verlies van Ceilon en daarin van den belangrijken Kaneelhandel, tot dus verre fchier bij uitfluiting door ons bezeten enz. Niet even fchuldeloos zijn de oorzaken van verval, die de Schrijver vervolgens opgeeft. Na te hebben aangemerkt, dat het doen van voorfchotten aan uitheemfche kooplieden op waren, door hen naar deze

ha-

havens te zenden, tot welke voorschotten de noodige kapitalen hier alleen te vinden waren, als het krachtigste middel voor een volk beschouwd moet worden, om deszelfs eigene havens tot stapelplaatsen te maken, en in 't voorbijgaan de aandacht gevestigd te hebben op de vermindering, die daaraan reeds vroeger werd toegebragt door het zoo ruimschoots voorschieten van millioenen schats aan uitheemsche Mogendheden, waardoor de omloop van geld in vreemde landen bevorderd werd, spreekt de Schrijver met nadruk over het onbezonnen gedrag van vele vermogende kooplieden, die, belemmerd om zelve als zoodanig te handelen, nu zij den aanvoer van herwaarts zeilend hypotheek moesten missen, hunne schatten waagden aan het hun dikwerf kwalijk bekend vermogen, en ondersteldе goede trouw des vreemden handelaars, en alzoo den uitheemschen kooplieden de middelen verschaften, om, met voorbijvaring der Hollandsche havens, voor zichzelven handel te drijven. — Ook nog op eene andere wijze, gelijk de Schrijver op bl. 105 en volg. aanmerkt, werd de regtstreeksche handel, het land voorbij, door onze eigene kooplieden bevorderd. Met name geldt dit omtrent de verlegging van den hout- en graanhandel, tot welks verlegging verscheidene kooplieden onder ons medewerkten. Eindelijk werpt de Heer de Vries, tot staving der juistheid van het geschetste tafereel, een' vlugtigen blik op de ontzettende vermindering der Hollandsche Scheepvaart, in vergelijking van vroegere tijden, en op het schier geheele verval van onze groote en kleine Visscherijen.

Op bl. 111 en vervolgens gaat de Schrijver tot een ander niet min belangrijk deel zijner Verhandeling over, behelzende eene schets van het *aanvankelijk herstel des Nederlandsche handels*, en eene opgave der *waarschijnlijkste oorzaken van het vernieuwd verval.* Na met levendige trekken den opgewekten geest van onderneming bij de ten gevolge van het herstel des vredes geopende zee geschetst te hebben, ontvouwt de Heer Ouwerkerk de Vries de natuurlijke oorzaken van den ongunstigen uitslag veler min voorzigtig berekende en met geene genoegzame kennis van zaken aangelegde eerste handelsspeculatien, en staat vervolgens bij den geest van neêrslagtigheid stil, hierdoor te weeg gebragt, en bijzonder bij het min billijke der handelwijze van hen, die de schuld van dien uitslag eeniglijk op het Gouvernement wierpen, als den handel verdrijvende naar vreemden grond door het uitvaardigen van *bezwarende, in plaats van beschermende wetten.* Hij ontkent wel niet, dat het Gouvernement in eenige opzigten gedwaald kan hebben, maar hij geeft tevens, om het onbillijke eener *onbepaalde* beschuldiging, tegen de Koninklijke Ministers ingebragt, te betoogen, de ver-

vergeefbare oorzaken dier dwaling op, als gelegen deels in de moeijelijkheid, om de uiteenloopende belangen der sedert lang gescheidene, maar nu vereenigde deelen van het Nederlandsche Rijk in overeenstemming te brengen, en den juisten middelweg in dezen in te slaan, deels in den uitgeputten staat van 's Lands finantien, bij de veelvuldige buitengewone behoeften en uitgaven. Terwijl de Schrijver in dezen de verdediging van het Gouvernement op zich neemt, berispt hij daarentegen deszelfs te ver gedrevene liberaliteit en tolerantie in de regeling der handelsbelangen voor de Kolonien, en toont met bondige bewijzen de nadeelige werkingen daarvan voor onzen eigenen handel aan. In 't voorbijgaan wordt hier, op bl. 121, nog een belangrijke wenk gegeven omtrent de noodzakelijkheid eener herziening van de wet op de *Patenten*, die wij wenschen, dat niet geheel verloren zal zijn. Na de schadelijke gevolgen der te groote gelijkstelling van vreemden en Nederlanders, inzonderheid met opzigt tot den handel op Java, in vele merkwaardige bijzonderheden, van bl. 122 — 151, aangewezen en daarbij de redenen ter verdediging van het Indisch bestuur in een anders zeer geprezen werkje, getiteld: *De ernstige beschouwing van de mogelijke gevolgen der Nederlandsche Handelmaatschappij*, in eenen brief van ...... aan eenen Correspondent *in Antwerpen*, *wederlegd*, *voor zoo veel aangaat de aantijgingen*, *daarin voorkomende tegen het Oost-Indisch Bestuur*, naar ons oordeel, met even groote bondigheid, als bescheidenheid, wederlegd te hebben, staat hij, op bl. 151 en vervolgens, stil bij de middelen, welke het Gouvernement in de dienst van het land in handen had, om den Indischen handel en der Nationale scheepvaart hulp te bieden, en berispt, na aan de eerste aanwending dier middelen den verdienden lof te hebben toegekend, met bescheidene vrijmoedigheid de meer en meer toenemende karigheid, waarmede dezelve werden toegediend. Ten besluite van dit deel zijner Verhandeling, doet de Schrijver het belang opmerken van eene gelukkige wijziging des Indischen handels ter bevordering van gunstiger uitzigten voor denzelven in de toekomst, en geeft ten dien aanzien eenige nuttige wenken.

(*Het vervolg en Slot in het eerstvolgend No.*)

GE-

GESCHIED- EN LETTERKUNDIGE ANECDOTES.

De Engelsche Beeldhouwer NOLLEKENS.

Nollekens, een beroemd Engelsch Beeldhouwer, die niet lang geleden stierf, liet eene fortuin van zes millioen na. Zijn uiterste wil stelde tot legatarissen verscheiden personen, aan welke hij aanzienlijke sommen naliet. Hunne vreugde duurde kort: want na de voorlezing bleek, dat het stuk ongeteekend was. Daardoor verviel, naar men zegt, deze aanzienlijke erfenis aan de Kroon, dat eene onverwachte hulde aan de Koninklijke Majesteit is van de zijde eens mans, die gedurende zijn leven het beginsel van de onderscheiding der rangen, of zelfs der personen, in het afgetrokkene, niet zoo wel scheen begrepen te hebben.

Men zag hem op zijn gekozen uur bij den Hertog van York of bij den Prins van Wallis gaan, zonder eerbied voor de etiquette, en dáár, in weêrwil der vermaningen van de omringende Hovelingen, HH. HH. gemeenzaam bij de knoopen van rok of vest nemen, hen vragen, hoe hun vader voer en in deze bewoordingen het genoegen uitboezemen, als hij deswegens goed berigt ontving: „ Zooveel te beter, zooveel te beter, ik ben er regt blijde over; als hij weg is, zullen wij er nooit een hebben, die zoo goed is."

Op zekeren dag, dat de oude Koning George III zat voor Nollekens, ten einde een borstbeeld te vervaardigen, wilde de Beeldhouwer zich verzekeren van de juiste grootte van het voorhoofd tot de bovenlip van zijn model en zette onbedwongen op deze twee uiteinden de twee punten van een passer, even als of hij een kop van marmer kopieerde, Z. M. lachte er hartelijk over en was verheugd, dat er zich een persoon te Londen bevond, die zoo weinig ingelicht was nopens het verschil van een' Vorst met andere menschen. Nollekens, met zijn passer gewapend, was ongetwijfeld niet bekend met het constitutioneel beginsel van de onschendbaarheid des Souvereins.

Deze Kunstenaar hechtte aan de hoedanigheid van mensch even min waardije, als aan de waardigheid van koning, dacht op niets anders, dan om zijne klei te modelleren en het best mogelijke borstbeeld te maken, en alles tot zijn eigen genoegen, zonder zich over dat van anderen te bekommeren.

In deze eenvoudigheid, deze plompheid van gedrag, herkende men eenigermate de dorheid en kracht van zijne kunst, zoo-

zoowel als zijne opmerkingwaardige strengheid van zeden. De stijl van Nollekens was hard. De voortbrengselen van zijn' beitel bevatten evenveel waarheid en karakter als die van Chantrey, maar paarden daaraan niet het bevallig voltooide, het zachte doorschijnende, die zooveel aangenaamheid aan de stukken van den laatsten kunstenaar bijzetten. Nollekens verleende aan zijne standbeelden, al die ruwheid, al die eenvoudigheid en tevens de eerlijkheid van zijn hart.

De Heer Northcote maakte hem op zekeren dag een kompliment over zijne zoo algemeen geachte kunstbekwaamheden. „ Inderdaad," zeide hij, „gij vervaardigt beter dan iemand borstbeelden." — „ Dat weet ik niet", antwoordde de Kunstenaar, in weêrwille van zich zelven lagchende, „ al wat ik weet, is, dat ik ze altijd zoo wel gelijkend heb gemaakt, als mij mogelijk was."

STERRE- EN WEERKUNDIGE WAARNEMINGEN.

Haarlem. Den schok van Aardbeving den 23sten Februarij in de Zuidelijke provincien gevoeld, meent men ook hier even buiten de stad, althans ongewoon gedruisch op denzelfden tijd, alsmede te Dordrecht, waargenomen te hebben. Te Bonn en Dusseldorp, bespeurde men den schok ook eenigermate, doch zwak. Op de meeste plaatsen in de in ons vorig No. genoemde provincien van dit Rijk, werd men de schokken meer of min sterk gewaar; doch, indien men op de berigten staat mag maken, te Tongeren het hevigste, alwaar de schudding drie à vier seconden duurde, dermate, dat de ingezetenen in algemeene verslagenheid hunne woningen verlieten, uit vrees voor het instorten van dezelve. Allerwege hoorde men er een vreesselijk gekraak en men zag alle meubelen schudden. De klokken werden mede bewogen en begonnen sterk te luiden. Het gewelf der kerk scheurde van een; hoezeer in dezelve werd dienst gedaan, werd niemand gelukkig, gewond. Ongelukkiger was een jong mensch te Luik, die bij deze gelegenheid door het vallen van twee steenen van een naburig huis, bij het waterputten, zwaar gekwetst werd. Te Jodoigne voelde men ook de schokken, aan den kant van Wavre werden zij sterk gevoeld; naar men zegt, zag men den toren en klokken in beweging. Aan de andere zijde stortte het gewelf eener kerk in, waarin zich echter niemand bevond.

Te HAARLEM bij de Wed. A. LOOSJES Pz.

ALGEMEENE KONST- EN LETTER-BODE, VOOR HET JAAR 1828.

N°. 11. *Vrijdag den 7den Maart.*

BERIGTEN.

ROTTERDAM *den 2den Maart.* Heden overleed alhier de Wel Eerw. Heer JAN SCHARP, *Theologiae Doctor*, die den ouderdom van ruim 71 jaren bereiken, en gedurende vele jaren het Predikambt bij de Hervormden alhier, met grooten ijver en veler goedkeuring, mogt waarnemen, en eerst voor weinig tijds dit dienst geheel nederlegde. In de Staatsberoerten bleef hij een getrouw aankleever van het Huis van Oranje, ja moest die getrouwheid boeten met de ontzetting van zijn ambt, zoodat hij toen in Oost-Vriesland te Loga eenigen tijd als Predikant stond, doch, bij het bedaren dier beroerten, herwaarts werd teruggeroepen. Behalve door eene *deductie* bij deze remotie, heeft het publiek dikwerf blijken van de vruchtbaarheid zijner pen ondervonden. Menigvuldige Leerredenen, Redevoeringen, Gezangen en Gedichten (*), bij bijzondere gelegenheden, zien van hem
het

(*) Onder dezelve bevindt zich ook een in 1791 bekroond Dichtstuk ter gelegenheid van het Huwelijk van Z. M. onzen geëerbiedigden Koning met hoogstdeszelfs Gemalin.

het licht, en getuigen van de verdraagzaamheid zijner godsdienstige gevoelens. Zijne *Lierzang November* 1813 is een der uitgebreidste, gelijk zijne *Gedenkzuil van Nederlands Krijgsroem* met den daarbij gevoegden *Zegezang*, zijne *Historische brieven over zekeren G. F. Meyer*, en de Oudheidkundige Verhandeling *over de beffen en kragen*, ook onder zijne meer uitvoerige schriften behooren. Hij was een ijverig voorstander van de Zendeling- en Bijbelgenootschappen en ondersteunde krachtdadig alle pogingen ter uitbreiding van licht en kennis, door onderscheidene vereenigingen alhier, met name het Genootschap: *Verscheidenheid en Overeenstemming* aangewend. Zijne geleerdheid, kunde en dichttalent werden erkend, niet alleen door de aanbieding van het Lidmaatschap van onderscheidene geleerde Genootschappen, te weten in 1803 reeds van het Zeeuwsch Genootschap, later van de Hollandsche Maatschappij der Wetenschappen te Haarlem, de Maatschappij van Nederlandsche Letterkunde te Leyden en de Tweede Klasse van het Koninklijk Nederlandsch Instituut, enz. maar ook door de verwerving van de Ridderorde van den Nederlandschen Leeuw.

UTRECHT, *den 3den Maart.* Heden werd de Heer JAN TURK, van Maarssen, één der Kweekelingen van onze Hoogeschool, die voor ruim een jaar, hunne hulp aan de lijdenden te Groningen hebben bewezen, *met lof* bevorderd tot *Doctor* in de *Geneeskunde*, nadat hij zijne *Specimen Medico-Chirurgicum*, *de Acupunctura*, in de Gehoorzaal der Akademie had verdedigd.

LEYDEN. Een nagelaten werk van den beroemden Natuurkundige P. LYONET, hetwelk als een tweede deel van dat, bij zijn leven, zeventig jaren geleden, verschenen, *over de Wilgenrups*, kan beschouwd worden, zal onder den titel van *Recherches sur l'Anatomie et les Metamorphoses de différentes espèces d'Insectes* in het licht verschijnen onder toezigt van den Heer W. DE HAAN, Phil. Dr. en Conservateur aan het Koninklijk Museum der Natuurlijke Historie alhier. Dezen jeugdigen geleerde is het gelukt het geheele Handschrift en de koperen Platen, gedeeltelijk door LYONET zelven gegraveerd, magtig te worden, welke schenen in het ongereede geraakt en een tijd lang tot ver-

verlies der Wetenschappen verloren beschouwd worden. Dit tweede deel zal een grooter aantal daadzaken en ontleedkundige bijzonderheden bevatten dan het eerste, namelijk, behalve de ontleding der pop en van den vlinder der Wilgenrups, ook zeer belangrijke waarnemingen over *Coleoptera*, *Diptera*, *Lepidoptera*, *Hymenoptera*, *Spinnen*, *Mijten*, *Luizen*, enz. Deze onderneming geschiedt bij inteekening, doch men vertrouwt, dat de roem des Schrijvers binnen en buitenslands den uitslag daarvan niet twijfelachtig maakt. (*)

ALGEMEENE ORTHOGRAPHIE.

Eene nieuwe bijdrage ter oplossing van het vraagstuk wegens eene algemeene Spelling, is in een Noord-Amerikaansch werk verschenen en dezelve verdient, om de onpartijdigheid van het ontwerp, wel, dat men 'er hier een woordje van zegge.

Het is hier niet zoo zeer te doen om eene algemeene Spelling dier talen, welke reeds een alphabeth en eene eigene Spelling hebben; daar is dezelve misschien volstrekt niet te verkrijgen; maar het ware te wenschen, dat men overeenkomen konde, om de klanken van talen, die geen schrift hebben; alle gelijkvormig te spellen of te schrijven, om de vergelijking derzelve onderling gemakkelijker te maken. De Engelsche letters zijn daartoe niet geschikt. De meeste Natien meenen evenwel, dat er hunne Nationale eere mede gemoeid is, en dat zij der geleerde wereld hare eigene Spelling moeten opdringen. Zoo is b. v. sedert het onder de geleerden mode geworden is, de Chinesche taal te leeren, de Portugesche manier van hetzelve te schrijven, geheel in onbruik geraakt en de Franschen en Engelschen hebben de spelling en schrijfwijze elk uit hun-

(*) Dit werk zal vierenvijftig platen behelzen, welke met den tekst van omtrent vierentwintig bladen een boekdeel in 4°. zullen vormen; de inteekenprijs is 25 guldens; de inteekening wordt 31 Maart aanstaande gesloten. Het is jammer voor de bezitters van het Werk over de Wilgenrups, dat de grootte der platen niet wel toelaat, hetzelfde formaat te bezigen bij deze *Recherches*, doch door afzonderlijke titels zou hierin kunnen te gemoet worden gekomen. Red.

hunne taal ontleend, zoodat het dikwijls moeijelijk wordt één en hetzelfde woord in de Spraakleeren en Woordenboeken dier twee Natien weêr te vinden.

„Hier te lande (in Noord-Amerika) heeft men dat „ vooroordeel niet, en dus heeft de Heer Pickering eene voor allen bruikbare schrijfwijze en Spelling der *Indiaansche* woorden voorgeslagen, welke „ sedert dien tijd door bijna alle Zendelingen zoo wel in „ Noord-Amerika, als ook op de Zuidzee-eilanden „ gevolgd is geworden. (*An Essay on an uniform* „ *Orthography for the Indian Languages of North-* „ *America*, *by* John Pickering, uitgegeven te „ Boston in de werken der *American Academy of* „ *Arts and Sciences* IV. 319.) Ik hoor ook, dat onze Regering, die zich met een belangrijk Nationaal werk „ over de talen der Indianen in de Vereenigde Staten „ bezig houdt, allen dengenen, die met het verzamelen van bouwstoffen daartoe werkzaam zijn, aanbevolen heeft, zich zooveel mogelijk te rigten naar de „ door Pickering aangewezene leerwijze en zich „ van zijn alphabeth te bedienen. Dit alphabeth bestaat geheel en al uit onze Romeinsche letters; de „ klinkers (vokalen) worden uitgesproken, *zoo als* „ in 't Italiaansch en 't Hoogduitsch (d. i. de *u* als „ in 't Hollandsch *oe* of het Fransche *ou*). De „ neusklanken worden door een comma of *cedille*, „ onder den klinker aangewezen, zoo als in 't „ Poolsch. Het Engelsche *sh* is behouden en *zh* aangenomen voor de Fransche en Portugesche uitspraak „ van *j* (*i consonne*). De zamengestelde medeklinkers worden door hunne verschillende letters uitgedrukt, b. v. *ks*, *ksch*, *ts*, *tz*, en niet door één „ eenig teeken, zoo als b. v. in 't Russisch geschiedt, „ omdat de Schrijver zorg dragen wilde, geene „ nieuwe schrijfteekens in te voeren. De klank van „ de Grieksche *χ* en van de Spaansche *jota*, wordt „ dus nu ook volgens hem door *kh* uitgedrukt, of„ schoon de eerste eigenlijk meer van de *k* en de „ tweede meer van eene *g* heeft, beide met de *aspiratie*. Op deze wijze heeft de Heer Pickering „ zich voor geen land partijdig betoond, allerminst „ voor zijn eigen land. Zijn plan is eenvoudig en „ gemakkelijk uit te voeren en daarom is het te „ hopen, dat men er gebruik van zal maken."

Dit

Dit zijn de woorden van den Heer Duponceau in het laatst uitgekomen deel der Verhandelingen van het Philosophisch Genootschap te Philadelphia. De belangstelling, waarmede men sedert zoo langen tijd naar eene algemeene Orthographie zoekt, is, zoo als men weet, door Volney opgewekt, die niet meer in staat, om zijn denkbeeld daaromtrent te verwezenlijken, een gedeelte van zijn vermogen aan diegenen vermaakte, welke na zijnen dood zijn lievelingsstelsel ten uitvoer zouden brengen. De Fransche Academie heeft dezen prijs van Volney aan twee Verhandelingen toegekend, offchoon deze het problema niet geheel opgelost hebben; ook zegt men zelfs, dat deze Verhandelingen niet gedrukt zullen worden. Sommige geleerden zijn te ver gegaan, door voor eene algemeene Spelling nieuwe teekens uit te denken, waarvan de kennis natuurlijk dezelfde studie vordert als die der letters en teekens van andere talen; doch, zoo als Pickering en Duponceau tegenwoordig de zaak behandelen, wordt dezelve veel vereenvoudigd en komt men der oplossing van het vraagstuk zoo na mogelijk.

NIEUW-UITGEKOMEN BOEKEN,
ACADEMISCHE EN ANDERE SCHRIFTEN.

Koophandel. Verhandeling over de oorzaken van het Verval des Nederlandschen Handels en de middelen tot herstel en uitbreiding van denzelven, ter beantwoording eener Vraag van de Hollandsche Maatschappij der Wetenschappen te Haarlem, door J. van OUWERKERK de VRIES; te Haarlem bij de Wed. A. Loosjes Pz. 1827.

(Vervolg en Slot van bladz. 158.)

Op bl. 158 en volg., gaat de Heer Ouwerkerk de Vries over, ter behandeling van de vier onderdeelen der vraag, door de Maatschappij voorgesteld, en houdt zich, in de eerste plaats, bezig met het onderzoek, *in hoeverre de oorzaken van het verval des handels, door eigen toedoen zijn toegebragt; in hoe verre zij daarentegen het gevolg zijn der omstandigheden, bij de vraag aangeduid.* Tot de oorzaken, door eigen toedoen voortgebragt, brengt hij, in de eerste plaats, de aanleiding, van onze zijde tot het uitbarsten van den Engelschen oorlog gegeven, waarover boven reeds het noodige gezegd is, en de onderscheidene dwalin-

gen, waartoe de belemmering van onzen handel en scheepvaart onze kooplieden en kapitalisten deed vervallen, de verhuizing van Nederlanders, in bijzondere kunsten en handwerken bedreven, naar vreemde gewesten, en wat van dien aard meer is. De optelling van dit een en ander wordt met eenige aanmerkingen besloten, geschikt om de schuld te verzachten, en het zelfsverwijt daarover min grievend te maken. — Hierop houdt de Schrijver zich bezig met de beantwoording der vraag, *welk gedeelte van den voormaligen algemeenen handel men dienvolgens, voor het tegenwoordige, als geheel of gedeeltelijk verloren mag beschouwen.* Het antwoord op deze vraag is zeer bemoedigend, en strekt ten betooge, dat geen gedeelte van den vorigen algemeenen handel, voor zoo verre het door veranderde omstandigheden niet voor alle volkên verloren is, voor ons als geheel verloren beschouwd mag worden. — Op bl 169 en vervolgens gaat de Schrijver tot beantwoording der derde, met de voorgaande naauw verwante vraag over, *wat ons*, namelijk, *in den tegenwoordigen stand der bekende wereld overblijft*, *hetgeen aan den nijveren en ondernemenden Nederlander gegronde hoop geeft op herstel.* Bij de beantwoording dezer vraag draagt de Schrijver, in de eerste plaats, die middelen, geschikt om tot het verlangde herstel te leiden, voor, welke regtstreeks tot de vorming van ons karakter behooren, met name:

1°. Onze geldende waarde bij andere volken.

2°. De trap der ontwikkelde nijverheid.

3°. De kracht van het ondersteunend en aantrekkend vermogen.

4°. De juistheid en snelheid der volvoering, bij de goede trouw in het bedrijf.

Zeer belangrijk is de wijze, waarop de Heer Ouwerkerk de Vries de voorgestelde middelen ontvouwt. Bij de ontvouwing van het eerstgenoemde, vestigt hij het oog op den staat van vrijheid, onafhankelijkheid en volksgeluk, waartoe wij uit den vroegeren van slavernij, vernedering en algemeenen rampspoed, deels door inspanning van eigene krachten, zijn opgeklommen, en onzen vroegeren rang en achting onder de Mogendheden van Europa herkregen hebben, op de wijze staatkunde voorts van onzen geëerdigden Koning, waardoor hij gematigdheid en voorzigtigheid aan standvastigheid weet te paren, terwijl hij eindelijk zijne landgenooten nadrukkelijk opwekt, om, door welwillendheid en vertrouwen, de pogingen van den Vorst tot bevordering der algemeene welvaart te ondersteunen en te beloonen.

Het tweede der genoemde middelen, *de trap* namelijk, *der ontwikkelde Nijverheid*, wordt door den Schrijver op die wijze ontvouwd, dat hij de Nederlanders krachtig aanspoort, om geene pogingen onbeproefd te laten, ten ein-

einde onze nijverheid niet bij die van andere volkeren te kort schiete, en hen, onder het invlechten van verdiende lofspraken, vermaant, om de vorderingen, in de Zeevaart, de Aardrijkskunde, de kunst van Scheepsbouw, en wat dies meer is gemaakt, ten hunnen voordeele aan te wenden.

Ter ontwikkeling van het derde voorgestelde middel, de kracht, namelijk, van het *ondersteunend* en *aantrekkend* vermogen, dringt de Schrijver met nadruk aan, op de besteding der nog voorhanden zijnde aanzienlijke kapitalen tot bevordering van den *wezenlijken* handel, en staat vervolgens, met veel ernst en klem, stil bij de onberekenbare nadeelen door de zucht tot windhandel te weeg gebragt, en vooral bij die onberadene speelzucht, welke in de laatste jaren, ook bij ons, maar al te zeer is doorgedrongen. Behalve de bijzondere onheilen, hieruit geboren, heeft die speelzucht ook nog dit hoogst nadeelig uitwerksel gehad, dat daardoor het doen van geldleeningen, en alzoo het op de been houden van overgroote staande legers aan de Mogendheden van Europa gemakkelijk is gemaakt; door welk laatste de budgets van alle volkeren zoo zeer gedrukt zijn, dat zij onder hunne eigene zwaarte bezwijken zullen. Wil men dit hooger verderfelijk spel geheel laten varen, en daarentegen zijne gelden besteden tot bevordering van eigenen wezenlijken handel, en ter uitlokking van vreemden, om hunne waren herwaarts te zenden, zoo is er, naar het gevoelen van den Schrijver, waaraan wij vertrouwen, dat ieder verstandige gaarne zijn zegel zal hechten, geen twijfel aan, of de nationale welvaart zal krachtig herleven.

Hoezeer de voorgestelde bijzonderheden zeer nuttig en belangrijk keurende, hadden wij echter wel gewenscht, dat de Heer Ouwerkerk de Vries zich, bij deze gelegenheid, tevens meer bepaald had uitgelaten over 't geen, van de zijde der Regering, tot aanmoediging van den koophandel kan en moet gedaan worden. Wij weten wel, dat regtstreeksche bemoeijing met den handel, door het Gouvernement doorgaans meer schade, dan voordeel doet, en het verleenen van eene onbeperkte vrijheid, het *laisser faire* hier de groote regel is; doch ook dit misschien had verdiend door een' man, als de Heer Ouwerkerk de Vries, breeder uiteengezet te worden. Doch kan het openbaar Bestuur den handel weinig regtstreeksche hulp bieden, het kan gewisselijk door zijne maatregelen, en vooral door zijn stelsel van belastingen daaraan groote belemmering toebrengen; en het ware derhalve, in ons oog, te wenschen geweest, dat de kundige en door langdurige ervarenis in den handel zoo zeer geoefende Schrijver zijne denkbeelden hierover meer uitvoerig had voorgedragen. Men vindt in den loop der Verhandeling, wel is waar, hier en daar

 een-

eenige belangrijke wenken, tot dit onderwerp betrekkelijk; doch wij hadden gaarne gezien, dat de geëerde Schrijver zich daarover meer opzettelijk had uitgelaten. Voorts zij het mij vergund, bij deze gelegenheid, een denkbeeld in het midden te brengen, en aan het oordeel van kundiger mannen, bijzonder ook aan dat van den Heer Ouwerkerk de Vries te onderwerpen. Het Gouvernement heeft, tot bevordering van het Fabriekwezen in ons Vaderland, voor eenigen tijd nuttige inrigtingen gemaakt, dienende om de kennis der Schei- en Werktuigkunde, met toepassing op Fabrieken en Trafieken meer algemeen te maken. Maar zou het niet te wenschen zijn, dat iets dergelijks ook ten behoeve van den Koophandel geschiedde? Het komt mij namelijk voor, (en ik ben in dit gevoelen door het lezen der Verhandeling van den Heer Ouwerkerk de Vries niet weinig bevestigd), dat er eene groote verscheidenheid van kundigheden is, welke, buiten de handels-praktijk, alleen door oefening te verkrijgen, voor den koopman, vooral in den tegenwoordigen staat van zaken, zoo niet als volstrekt onmisbaar, ten minste als hoogst belangrijk beschouwd mag worden. Hiertoe zou ik, in de eerste plaats, brengen eene genoegzame kennis van de groote beginselen der Staatshuishoudkunde, zoo als dezelve, na den beroemden Adam Smith, door eenen Say en anderen met wijsgeerige naauwkeurigheid ontvouwd zijn; ten andere eene pragmatische bedrevenheid in de geschiedenis van onzen koophandel van de vroegste tijden, ten minste van het tijdstip der ontdekking van Amerika, en niet alleen van den onzen, maar ook van dien van andere volken; ten derde zulk eene kennis der Aardrijkskunde, welke bijzonder was ingerigt, om de Staatsinrigting, de natuurlijke en door kunst bewerkte voortbrengselen der onderscheidene landen, den trap van beschaving van derzelver bewoneren, en wat van dien aard meer is, te doen kennen. Tot hiertoe bestaan er, mijns wetens, geene inrigtingen, geschikt, om de genoemde kundigheden mede te deelen. Op eene enkele onzer Vaderlandsche Hoogescholen wordt wel in de beginselen der Staatshuishoudkunde onderwijs gegeven; doch dit onderwijs, grootendeels voor den toekomenden staatsman ingerigt, is voor den kweekeling tot het handelbedrijf geheel verloren, als die daarom alleen wel geene Hoogeschool kan gaan bezoeken. Hoe vele openbare leerstoelen tot onderwijs der Vaderlandsche Historie er in ons Vaderland ook bestaan mogen, ik twijfel nogtans, of er wel één zij, en uit den aard der zaak zijn kunne, waar het onderwijs die rigting heeft, welke ter grondige kennis der geschiedenis van onzen Koophandel vereischt wordt. Wat betreft de dusgenaamde Instituten van opvoeding, onder ons aanwezig, ik voor mij althans ken er geen, waarop het onderwijs in de Geschied-

en

en Aardrijkskunde die strekking heeft, welke voor den kweekeling tot den Koophandel bijzonder nuttig en belangrijk te achten is. Zelfs is mij geen enkel leerboek over de Vaderlandsche Geschiedenis bekend, waarin 't geen tot de historie van onzen Koophandel behoort anders, dan zeer oppervlakkig, wordt aangeroerd. Ik verbeelde mij derhalve geenen geheel ongegronden wensch te uiten, met de betuiging van mijn verlangen, dat, van 's Lands wege, een of meerdere Instituten werden opgerigt, meer bijzonder geschikt, om jongelieden voor den Koopmansstand te vormen, en dat 'er tevens in de voornaamste handelsteden des Rijks een of meer Hoogleeraren benoemd werden, om de grondbeginselen der Staatshuishoudkunde, en de geschiedenis van den Vaderlandschen en Algemeenen Handel ten nutte van Kooplieden te ontvouwen. Van dit laatste zou, met weinig kosten, te Amsterdam de proef kunnen genomen worden, daar ik mij verzekerd houde, dat 'er onder de Hoogleeraren bij de Illustre-school, binnen die stad gevestigd, wel mannen zouden te vinden zijn, ten volle bekwaam, om het bedoelde onderwijs met vrucht te geven. Ik achte het genoegzaam het ontwerp, dat ik wenschte tot stand te zien gebragt, slechts met groote trekken geschetst te hebben, daar, ingevalle mijn ontwerp de goedkeuring van meer kundigen mogt wegdragen, het dezen gemakkelijk zal vallen, de gegevene ruwe schets in bijzonderheden breeder uit te werken. Het wordt tijd, dat wij, na deze uitweiding, tot de Verhandeling van den Heer Ouwerkerk de Vries terugkeeren.

Het vierde en laatste der door hem voorgedragene middelen tot herstel is *juistheid en snelheid in de volvoering, bij goede trouw in het bedrijf*. Tot eene juiste en naauwkeurige volvoering, meent de Schrijver, en naar ons gevoelen te regt, dat onze landaard minder opwekking noodig heeft, maar wel tot het paren der vereischte snelheid aan naauwkeurigheid. Hij staat derhalve daarbij eenigzins breeder stil, en maakt het gewigt eener spoedige uitvoering, door eenige opmerkelijke voorbeelden voor ieder tastbaar. En wat de goede trouw aangaat, schoon deze bij ons verre af is van verloren te zijn; acht de Schrijver het echter niet ongepast, tot handhaving van den roem daarvan zijne landgenooten met den meesten ernst aan te sporen, en treedt daarbij in eenige bijzonderheden, die voor den Nederlandschen handelaar, die zich dezelve mag aantrekken, weinig vereerend zijn.

Na de voordragt van deze hoofdmiddelen van herstel, prijst de Schrijver, op bl. 185 en vervolgens, met nadruk aan de handhaving van *alle standen, die tot den handel in betrekking staan*, met name van de dus genaamde *tweede hand*, waarvan hij de nuttigheid en belangrijkheid krachtig staaft, gelijk ook van den stand der *Makelaren*, wier nut en noodzakelijkheid mede door hem bondig betoogd wordt.

 Op

Op bl. 189 en volgg., gaat de Heer Ouwerkerk de Vries over tot het hoogst belangrijk onderzoek, door de vraag gevorderd, *welke nieuwe bronnen er geopend, en welke nieuwe of reeds bestaande middelen er kunnen aangewend worden tot uitbreiding des Nederlandschen handels.* Hier maakt hij, met krachtige trekken, een hoogst bekoorlijk tafereel af, en steekt eerst met zijne lezers de Middellandsche zee in, hunne aandacht vestigende op de uitbreiding van den Levantschen handel ten gevolge der vurig gewenschte bevrijding van Griekenland, en de opening van nieuwe wegen voor den Koophandel bij de verhooging en volmaking der Egyptische nijverheid., waarop de gezindheden van den tegenwoordigen bestuurder van Egypte geen ongegrond uitzigt schijnen te leveren. Verder geleidt hij zijne lezers naar de Overzeesche kusten, waar, even als op het vroeger geopende veld, sommige onzer negotie-huizen geene vreemdelingen meer zijn, daar het rijke en vruchtbare eiland Cuba reeds voorlang hunne aandacht trok, en ook op St. Domingo (Haiti) reeds onderscheidene ondernemingen, met meer of min gelukkigen uitslag, beproefd werden. Hij herhaalt voorts, 't geen reeds vroeger, met een woord, werd opgemerkt, welke nuttige stapelplaatsen onze vier West-Indische, niet zoo vruchtbare, als welgelegene eilanden onder den wind, gelijk zij dit voorheen door den sluikhandel waren, nu weder door een' openen en geregelden handel met de nieuwe onafhankelijke Staten van Zuid-Amerika worden kunnen. Met geestdrift weidt hij uit over de voordeelen, die uit de toenemende beschaving en volkomene vestiging dier Staten voor den handel ontspruiten kunnen, en schetst met levendige trekken de groote ondernemingen, tot welke de handel met Zuid-Amerika den weg kan banen. Ter oplossing van de bedenking, als of deze tafereelen zich wel fraai op het papier laten schetsen, maar derzelver wezenlijkheid door de ondervinding wedersproken wordt, toont hij aan, dat de oorzaken van den min gelukkigen uitslag sommiger gedane proefnemingen enkel tijdelijk, en zoo in den min gevestigden toestand der Zuid-Amerikaansche Staten, als in gebrek aan genoegzame narigten, misleiding enz, te zoeken zijn, en maakt voorts opmerkzaam op de meerdere zekerheid, welke de wijze zorg van onzen verlichten Koning, om overal handelsagenten te benoemen, en andere maatregelen voor de toekomst geven kunnen. Over het groote belang sprekende van gematigde handelswetten, door de nieuwe Gemeenebesten in Zuid-Amerika en het Rijk van Brazil te bepalen, wordt de Schrijver ongevoelig geleid ter beschouwing van het handelsystema van Engeland en de bepalingen, die hetzelve nog altijd aan den vrijen handel meent te moeten stellen. Dit brengt hem tot de overweging der vernieuwde Britsche *Navigatie Acte*, den 5 Julij

1825

1825 in het Engelsch Parlement vastgesteld, waarvan hij de voornaamste punten door eenige belangrijke aanmerkingen toelicht. En nu komt hij natuurlijk tot eene regtmatige klagt over de ongunst, waarin wij nog altijd bij de Engelschen staan, en toont in bijzonderheden aan, hoeveel grooter de voorregten zijn door ons Gouvernement aan de Kooplieden dier natie verleend, in vergelijking van die, welke het hare tot hiertoe aan de onze heeft toegestaan, en eindigt deze zijne beschouwing met den vaderlandlievenden wensch, dat de bestaande ongelijkheden in dezen eerlang door een billijk Handelstractaat mogen vereffend worden.

Hierna gaat de Heer Ouwerkerk de Vries over, om, bij de aangevoerde wegen en middelen, om door de nieuw geopende bronnen den Nederlandschen handel uit te breiden, ten laatste nog een aan te bevelen, te weten: een verbeterd *stelsel van Assurantie* in onze handelsteden. Hetgeen de Schrijver hierover in het midden brengt, doch, waaromtrent wij, om al te groote uitvoerigheid te mijden, niet in bijzonderheden treden kunnen, komt ons voor der behartiging overwaardig te zijn.

Veel schoons en opmerkelijks is zeker in dit hoogst belangrijk deel zijner Verhandeling door den kundigen Schrijver in het midden gebragt. Wij hebben echter daarin iets gemist, 't welk wij van veel gewigt keuren, en daarom de vrijheid nemen aan den Heer Ouwerkerk de Vries en andere kundige mannen ter overweging voor te dragen. Het heeft mij namelijk verwonderd, dat die Heer, in dit gedeelte zijner Verhandeling, niets gezegd heeft van den invloed, dien de vereeniging van de Zuid- en Noord-Nederlanden, uit den aard der zake, op den Koophandel hebben moet. Het spreekt van zelve, dat ik hier geenszins de opening der Schelde bedoel, welke, hoezeer het natuurlijk uitvloeisel dier vereeniging, echter voor den handel der Hollandsche Koopsteden, en bijzonder voor dien van Amsterdam, niet, dan nadeelig kan zijn, en door den Schrijver, wijselijk, wel zijdelings aangeroerd, maar niet opzettelijk voorgesteld en behandeld is. Hetgeen, waar ik het oog op heb, komt hierop neder. In vroegere dagen, met name in de zeventiende eeuw, was Holland, door den handel, tot een' zoo hoogen trap van welvaart opgeklommen, dat deze en de daarmede verbondene fabrieken schier als de eenige bronnen der algemeene welvaart beschouwd werden, de landbouw daarentegen geheel niet, of naauwelijks in aanmerking kwam. Van daar, dat, b. v. in het belangrijk werk, getiteld: *Aanwijzing der heilzame politike gronden en maximen van de Republike van Holland en West-Vriesland*, 't welk niet zonder goedkeuring, en, naar sommigen meenen, niet zonder medewerking van den grooten Staatsman Jan de Witt, in het licht verscheen, van den landbouw, als een bron van

Hol-

Hollands welvaart, geen gewag wordt gemaakt. In lateren tijd slechts, toen beide Koophandel en Fabrieken, door de meer en meer toegenomene nijverheid van andere volken, aanmerkelijk aan het afnemen waren, maar vooral na het verlies onzer meeste Koloniën, heeft de aandacht zich meer en meer gevestigd op dezen tak der Nationale industrie, welks belang alleen uit onzen handel in boter en kaas genoeg kennelijk is. De laatstgenoemde omstandigheid bovenal, het verlies namelijk onzer meeste Kolonien, tot bevordering van welker bloei door aanmoediging en uitbreiding van den landbouw, de edele van de Spiegel, bij zijne nieuwe inrigting op het bestuur onzer West-Indische bezittingen, steeds loffelijk werkzaam was (*), moest van zelve opwekken, om eene tot hiertoe veronachtzaamde bron van algemeene welvaart, zoo veel mogelijk, milder te doen vloeijen. De Landbouw toch, die zoo onmiddellijk door zijne voortbrengselen, als door de ruwe stoffen, die hij den Fabrikeur ter bewerkinge aanbiedt, den handel ten krachtigste bevordert, en door hetgeen hij vroeger in onze Kolonien ten behoeve van onzen Koophandel voortbragt, als deszelfs voornaamste steun beschouwd mag worden, de Landbouw, zeg ik, moest zich natuurlijk thans aan onze Staatkundigen in een veel belangrijker licht, dan te voren, vertoonen. Nu toch leerde men inzien, dat dezelve niet slechts met den bloei der Fabrieken in het naauwste verband staat, maar ook als de eenige ware grondslag van den dusgenaamden *activen* handel is aan te merken. Maar dit zoo zijnde, wie ontdekt dan niet terstond, dat de vereeniging der Belgische provincien, in welke de Landbouw, meer dan elders, tot een' hoogen trap van volmaaktheid is opgevoerd, en waar, bovendien, vele Fabrieken voorhanden zijn, met het voormalige Nederlandsche Gemeenebest, de gunstigste uitzigten opent, dat de *active* handel, welke, door het verlies van onze meeste overzeesche bezittingen, schier geheel vervallen was, een nieuw leven zal herkrijgen? Het zijn deze, mijns inziens, volkomen gegronde uitzigten, die ik gewenscht had, dat de Heer Ouwerkerk de Vries, in het laatst ontvouwde gedeelte zijner Verhandeling, mede had voorgesteld, en met de hem eigene levendigheid van voordragt in een treffend licht geplaatst, en zulks te meer, omdat dezelve, mijns inziens, allezins geschikt zijn, om de klagten te smoren der zulken, die uit den verhoogden bloei van Antwerpen, dien zij zich niet ten onregte als het gevolg der bedoelde vereeniging voorstellen, niet dan nadeel voor de Hollandsche Handelsteden, en bijzonder voor Amsterdam te gemoet zien. (†)

Het

(*) Zie de *Nadenking van eenen Staatsman wegens zijn Ministerie in Holland* bl. 50. en volgg.

(†) Men zal deze denkbeelden breeder ontwikkeld en gestaafd vinden

in

Het vervolg der Verhandeling van bl. 224 bevat nog eenige afzonderlijke beschouwingen, die men als een belangrijk toevoegsel kan aanmerken. De eerste heeft tot opschrift: *Kengelijkend onderzoek, of de groote afgelegene Handel het voordeeligste en veiligste zal worden gedreven voor afzonderlijke rekening, of in maatschappij, met toepassing van dit onderzoek op het bestaan en de bedrijven der Nederlandsche Handel-Maatschappij.* Van dit onderzoek zij het genoeg met één woord te zeggen, dat daarin over de zoo zeer betwiste instelling dier Maatschappij en hare verrigtingen, met blijkbare kennis van zaken en edele vrijmoedigheid, maar te gelijk met die gematigdheid en bescheidenheid gesproken is, welke het loffelijk doel van haren Koninklijken Stichter en de erkende kunde en braafheid van hare Bestuurders vorderen.

Op het gemelde onderzoek volgt, op bl. 241 enz. eene *overweging van den handel op China en Japan*, waarbij de Schrijver zich aan de zijde der zulken schaart, die den Theehandel aan eene geoctroijeerde Maatschappij willen opgedragen hebben. Na deze *overweging* ontmoeten wij op bl. 249 en volgg. een *Overzigt van het aanvankelijk herstel der* groote *en* kleine *visscherijen na de restauratie*, welk overzigt eene zeer bemoedigende hoop voor de toekomst levert. Eindelijk wordt de Verhandeling, op bl. 257 en volgg. besloten met eene *Beschouwing van het groote Noord-Hollandsche Kanaal, in verband met de betwiste nuttigheid van het ontwerp tot afdamming van het IJ.* Van de eerste onderneming wordt de nuttigheid volkomen erkend, en ook het tweede ontwerp, hoezeer, gelijk de Schrijver betuigt, in het eerst door hem afgekeurd, met bijbrenging van eenige redenen, als nuttig door hem aangeprezen. Dit laatste gevoelen heeft, gelijk men weet, hevige tegenspraak gevonden bij den Schrijver eener Redevoering over dit onderwerp, uitgesproken in het Collegie *Zeemans-hoop* te Amsterdam en geplaatst in den *Nederlandschen Hermes* voor December 1827. Het betwiste onderwerp ligt te zeer buiten den kring onzer kundigheden en oefeningen, dan dat wij ons eenige beslissing tusschen de strijdende partijen zouden durven aanmatigen; weshalve wij ons met deze eenvoudige opgave vergenoegen.

Zie hier eenig beredeneerd verslag gegeven van de hoogst belangrijke Verhandeling des Heeren Ouwerkerk de Vries door

in de belangrijke Redevoering, door mijn' hooggeachten ambtgenoot, den Hooggel. Heer Mr. G. Wttewaal op den 8sten Februarij dezes jaars gehouden, *de Agricultura, salutis publicae vero fundamento*, d. i.: *over den Landbouw, den waren grondslag van het geluk der volken*; eene Redevoering, die wij hartelijk wenschen, dat niet slechts in de Academische *Annalen*, maar ook afzonderlijk in het Nederduitsch zal in het licht verschijnen.

door de beroemde Maatschappij der Wetenschappen te Haarlem, die daaraan met het grootste regt den eerprijs toekende; in het licht gezonden. Wij brengen nogmaals den geëerden Schrijver den hartelijksten dank toe, voor de uitstekende dienst, welke hij door dit geschrift aan het gansche Vaderland bewezen heeft, en eindigen met den opregten wensch, dat zijne nuttige wenken en raadgevingen door alle Nederlandsche Kooplieden ernstig mogen ter harte worden genomen, en de uitgave dezer Verhandeling krachtig medewerken, om dien geest van welwillendheid en vertrouwen op het Gouvernement, dien geest bovenal van nijverheid en verstandig bestuurde ondernemingszucht meer en meer bij hen aan te wakkeren, en levendig te houden, welke, gepaard aan eerlijkheid, spaarzaamheid en goede trouw, meer nog, dan de gunstige omstandigheden, in welke zij verkeerden, heeft toegebragt, om onze voorvaders tot dien trap van welvaart te verheffen, die hen tot voorwerpen zoo van de verwondering, als van den naijver van andere volken maakten.

UITVINDINGEN.

Middel om de Schepen voor zinken te bewaren.

De Heer Watson heeft in Engeland eene *ontdekking* bekend gemaakt, welke voor den handel en de scheepvaart van onberekenbaar belang is, te weten een onfeilbaar middel om de Schepen voor zinken te behoeden. Hij stelt ten dien einde voor, om koperen pijpen of buizen van 8 *tot* 14 dm. diameter te plaatsen tusschen de balken van het dek en die der boorden. Deze buizen moeten alleen dampkringslucht bevatten en hermetisch gesloten blijven. Al was het schip geheel vergaan, dan kunnen deze buizen het scheepsvolk redden, en hoe gevuld het met water ook zij, zal het niet beneden deze buizen kunnen zinken. Alle vrees voor brand zal ook door deze ontdekking verdwijnen, omdat men het vuur in een oogenblik kan blusschen, latende het schip vol loopen. De kosten van de bijvoeging dezer buizen zullen de gelden, tot het bouwen van een vaartuig benoodigd, slechts 5 pCt. verhoogen.

GESCHIED- EN LETTERKUNDIGE ANECDOTES.

Het Papier om een Suikergebak.

In een Geschiedkundig werk van wijlen James Crawfurd, een rijk Engelschman, die, eenige jaren geleden, te

te Parijs woonde, vindt men het verhaal van een vreemd toeval, dat, naar men zegt, de opheffing van de orde der Jezuiten in 1764 verhaastte. De Anecdote is weinig bekend en de herstelling van de zonen van Loyola maakt dezelve der herinnering overwaardig.

Er leefde te Parijs een oud, vrij vermaard, Geneesheer, Camille Falconnet geheeten, die in naauwe betrekking met de beroemdste Geletterden stond. Van zijn' Banketbakker bragt men hem op zekeren dag een Suikergebak (biscuit) waarvan hij veel hield en 't welk hij ook besteld had.

Dit gebak was in een beschreven blad papier gewikkeld. Hetzelve nuttigende, las de Geneesheer het papier en zijne verwondering rees ten top, toen hij zag, dat het een stuk van een' brief was van' vader Letellier, den Biechtvader van Lodewijk XIV. Hij merkte 'er deze woorden in op.

„ Eindelijk is het mij gelukt den honderdmaal herlevenden „ Hydra te verslaan. Hij zal binnen kort in hechtenis genomen en naar Rome onder goed en veilig geleide gebragt worden. De Heer Daguesseau zal in ballingschap gezonden worden, en ik heb reden, om te gelooven, „ dat u zijne post zal opgedragen worden."

Deze brief, eerst bewaard in het Kabinet van den President de Meyniefes, werd vervolgens aan den Abt de Chanvelin, rapporteur in het Regtsgeding tegen de Jezuiten ter hand gesteld. Men kan nagaan, welke partij hij trok van den brief eens Jezuits, die zelf erkent, dat hij den Kardinaal de Noailles, Bisschop van Parijs, zou in hechtenis nemen en den Procureur-Generaal van het Parlement in ballingschap zenden.

STERRE- EN WEERKUNDIGE WAARNEMINGEN.

ROME. Tusschen den 2den en 3den Februarij, is in den nacht een ligte schok van Aardbeving te Forli en Faenza gevoeld. Te Casamiciola, in 't Koningrijk Napels, waar men 'er eenen op den 2den waarnam, gelijk ook op Ischia, was hij veel geweldiger, zijnde er 40 huizen ingestort en 29 menschen daarbij om het leven gekomen.

WEERKUNDIGE WAARNEMINGEN BUITEN HAARLEM.

Febr. 1828.	BAROMETER.	THERMOMETER.	WINDSTREEK.	LUCHTSGESTELDHEID.
27	30. 1 30. 1½ 30. 2	46 54½ 47½	N. N. O. N. W.	zeer stil, voorm. zware mist, namiddag bewolkt, een regenbui, 's avonds mist.

BA-

Febr. 1828.	BAROMETER.	THERMOMETER.	WINDSTREEK.	LUCHTSGESTELDHEID.
28	30. 2 30. 1 30. 2	47 49 41	N. W. N. W. t. N. N. W.	mist.
29	30. 0 30. 1 30. 2	45½ 45½ 39	N. N. W. N. t. W. N.	's morgens vroeg regen, verder betrokken, harde wind.
Maart. 1	30. 2 30 1½ 29. 9½	38 42 42	W. t. N. W. Z. W. W. N. W.	betrokken, dampig, tegen den avond regenbuijen, verder 's avonds bewolkt.
2	29. 8 29. 8 29. 9	44 45½ 41	N. N. W. N. t. W. N. N. W.	harde wind, betrokken, voormiddag tusschenbeide een weinig regen, 's avonds bewolkt.
3	29. 9 29. 8 29. 7	43 45½ 43½	W. N. W. W. t. N. W.	meest betrokken, windrig, tusschenbeide met regen.
4	29. 8 29. 7¾ 29. 5	42 46 46	N. W. t. W. W. N. W. W. Z. W.	windrig, betrokken, tusschenbeide regen, 's avonds met harde wind, 's nachts storm.

BEKENDMAKINGEN.

MAATSCHAPPIJ: *TOT NUT VAN 'T ALGEMEEN.*

Hoofdbestuurders van gemelde Maatschappij, herinnerende het Programma der laatstgehoudene Algemeene Vergadering, op den 14den en 15den Augustus des verledenen jaars, met betrekking tot de Prijsvraag: „ welk verband behoort „ er te bestaan, tusschen de huisselijke opvoeding en het „ onderwijs in de scholen? Wat kunnen en behooren Ouders aan te wenden, om, in de huisselijke opvoeding „ hunner kinderen, den Onderwijzer zoo veel mogelijk in „ de hand te werken?" Op welke prijsstoffe, uit hoofde van het groot getal der daarop ingekomene antwoorden, en de uitgebreidheid van sommige derzelve, destijds geene uitspraak heeft kunnen geschieden, — berigten bij dezen, dat de beoordeelingen daarover, thans afgeloopen zijnde, uit het opmaken van dezelve gebleken is, dat geen der *negen* hierop ingekomen stukken, het, bij de wetten gevorderd getal goedkeurende stemmen op zich heeft kunnen vereenigen, en er alzoo *geene bekrooning* plaats heeft.

Hoofdbestuurders behouden zich voor, om het nadere Verslag dezer Beoordeelingen ter tafel te brengen van de Algemeene Vergadering der Maatschappij, gehouden zullende worden den 12den en 13den Augustus dezes jaars, en daarvan vervolgens in het Programma dier Vergadering te berigten.

Hoofdbestuurders der Maatschappij voorn. en in derzelver naam
HENDRIK RAVEKES
Algemeene Secretaris.

Amsterdam,
den 3den Maart 1828.

TE HAARLEM BIJ DE WED. A. LOOSJES PZ.

ALGEMEENE

KONST- EN LETTER-BODE,

VOOR HET JAAR 1828.

N°. 12. *Vrijdag den 14den Maart.*

BERIGTEN.

PARYS. Dr. CIVIALE, die met zoo goeden uitslag, sedert eenige jaren, de bewerkingwijze der *lithotritie* uitoefent, heeft dezer dagen van den Keizer van Oostenrijk, uit handen van den Graaf D'APPONY, eene groote gouden medaille met de beeldtenis van dien vorst ontvangen. Niet lang geleden viel hem een dergelijk eerbewijs van Z. M. den Koning der Nederlanden te beurt.

BRUGGE. De Koninklijke Maatschappij van Vaderlandsche Taal- en Letterkunde alhier, heeft voor dit jaar 1828 uitgeschreven de drie volgende Prijsvragen:

1°. *In het vak van Taal- en Letterkunde.*

Eene Verhandeling „ over de vorderingen of den „ trap van volmaking der Nederduitsche Taal- en „ Letterkunde in de zeventiende eeuw, het tijdstip „ van Hooft, Vondel, Cats, Huygens en „ anderen, in vergelijking met de Taal- en Letter- „ kunde van andere landen, inzonderheid de Hoog- „ duitsche, Fransche en Engelsche; tevens met aan- „ wijzing der mate van noodzakelijkheid eener heden- „ daagsche opzettelijke beoefening van de voortbreng- „ selen der voornoemde Schrijvers, in verband met „ het verschil van taal, voorstelling en behandeling, die

„ die tusſchen de grondſtellingen en het gebruik van „ dien en lateren tijd is ontſtaan."

2o. *In het vak van Dichtkunde:*

„ Een Lofdicht op de *Hereeniging* der Zuidelijke „ en Noordelijke Provincien der Nederlanden, onder „ de gelukkige Regering van Zijne Majesteit, Koning „ WILLEM DEN EERSTEN."

3o. *In het vak van Geſchiedkunde.*

„ Eene Verhandeling over den invloed der Geſchied- „ kunde op de Taalkunde, in het algemeen, en het „ nut en de noodzakelijkheid eener grondige kennis „ der Vaderlandſche Geſchiedenis, ter beoefening der „ Vaderlandſche taal, in het bijzonder.

Aan de beste beantwoording van elk dezer vragen, zal de gouden Eerepenning en een zilveren aan het in verdienſten nabijkomend ſtuk worden toegekend. De mededingers moeten hunne, in 't Nederduitsch vervatte, antwoorden, vrachtvrij, voorzien van ſpreuk, biljet, enz. als naar gewoonte, inzenden vóór 15 Sept. aanſtaande aan het beſtuur der Maatſchappij, wordende echter aan hen, die op No. 1. willen antwoorden, tijd verleend tot 15 Sept. 1829. De bekroonde ſtukken blijven een eigendom der Maatſchappij, de onbekroonde kunnen belanghebbenden terug bekomen; het ſtaat den Schrijver der eerſte vrij, de Maatſchappij verlof tot afzonderlijke uitgave te verzoeken.

Tot Eereleden heeft de Maatſchappij benoemd: MEVROUW KATHARINA WILHELMINA BILDERDIJK en de Heeren Mr. D. J. VAN EWIJCK, Administrateur voor het Onderwijs, de Kunſten en Wetenſchappen en Mr. J. DE STOOP, Advokaat Generaal bij het Hoog geregtshof te Bruſſel, alsmede tot buitengewoon Lid Mejuffr. MARIE DOOLAEGHE te Dixmuiden.

HAARLEM. Gaarne plaatſen wij onderſtaanden Brief van Prof. A. NUMAN, welke eene onontbeerlijke opheldering bevat van het op zijnen naam in No. 3 vermelde, ons door een' onzer Correspondenten waarſchijnlijk uit het *Journal d'Agriculture* medegedeeld, die met het *Journal de Médicine Vétérinaire* onbekend; niet tot de bron der vervalſching kon opklimmen, en het berigt veelligt als aan het *Journal d'Agriculture* door den Hoogleeraar zelven medegedeeld

acht-

achtte. Hoe het zij, het is voor de lezers van dat Journaal en van ons Tijdschrift dienstig, dat zij in het licht gesteld wordt, en dus voldoen wij gewillig aan 's Hoogleeraars verzoek.

Aan den Heer Redacteur van den *Konst- en Letterbode* te Haarlem.

Wel Edele Heer!

De *Konst- en Letterbode* van den 18 Januarij dezes jaars mij eerst op heden onder het oog komende, vind ik daarin, onder de Natuurkundige Bijzonderheden, medegedeeld: *Proefnemingen* (door mij in het werk gesteld) *op de uitwerkselen der Kinderpokken op verschillende Huisdieren.* Vermits deze mededeeling ten eenenmale ongegrond is, acht ik mij verpligt daaromtrent de noodige opheldering te geven, tevens met aanwijzing van de oorzaak, waaruit deze dwaling is voortgevloeid.

Ik heb, in de *Vaderlandsche Letteroefeningen* van het jaar 1825, doen plaatsen mijne *Proeven omtrent de werking van de smetstoffe der Koepokken op onderscheidene Huisdieren, met aanmerkingen daartoe betrekkelijk, als eene bijdrage tot de vergelijkende Geneeskunde.* Kort naderhand zag ik, in het *Journal pratique de Médicine Vétérinaire, etc. Janvier* 1826, het volgende vermeld. „M. Numan *Professeur à* „*l'école Vétérinaire d'Utrecht a tenté diverses ex-* „*périences sur l'effet de la petite vérole chez divers* „*animaux domestiques. Il en resulte:* 1°. *que la* „*vache est susceptible de la contracter par l'inocu-* „*lation, et peut servir pour conserver du vaccin* „*toujours frais;* 2°. *que le taureau, que l'on dit* „*sujet à une petite vérole naturelle, est aussi suscep-* „*tible de recevoir l'inoculation de la vérole et du* „*vaccin;* 3°. *que l'ane et le cheval le sont pareille-* „*ment, mais que l'effet de leur vaccin, transporté* „*à l'homme, est plus tardif, que celui repris sur* „*la vache inoculée.*"

Met eenen wreveligen grimlach ontwaardé ik nu, hoe gebrekkig, ja geheel verkeerdelijk, men mijne proeven hier bekend maakte, daar ik dezelve immers met de Koepokstoffe had genomen, geenszins met de

ſmetſtoffe der Kinderpokken, zoo als hier wordt opgegeven; noch beweerd heb, dat de koe vatbaar zou zijn, om de laatſte, even min als de ſtier, om zoowel de kinderpokken als de koepokken, door inënting te verkrijgen. Mij hieromtrent aan de Heeren Redacteuren van het gemelde Tijdſchrift gewend hebbende, met het verzoek, om eene nadere teregtwijzing, ten aanzien dezer, niet zeer geringe, misvattingen te willen geven, is zulks ook in zoo ver geſchied, dat men een' meer uitvoerig en naauwkeurig uittrekſel uit mijne Verhandeling heeft geplaatst in het *Bulletin des Sciences Médicales* van Ferussac No. 7. *Juillet* 1826 p. 283.

Intusſchen was het hier boven medegedeelde, gebrekkige berigt nu reeds weder in de *Notizen* van Froriep. No. 290, Mei 1826, overgenomen, en zwierf het alzoo rond, zoo ver als dit belangrijk werk gelezen wordt. Later is ook in het No. 313, Sept. 1826, van dit blad, de hoofdzakelijke inhoud van de proeven, tot mijn genoegen, goed en behoorlijk uiteengezet, opgenomen. Maar, nu vindt men nog wederom hetzelfde onware verſlag in het *Journal d'Agriculture* van 1827, Tom. VI pag. 297, en eindelijk komt het *post varios casus*, zoo verminkt als het buitens lands is geworden, uit eene vreemde taal overgezet, wederom hier te huis van het eene Tijdſchrift in het andere overgegoten, en hebbende bij deze *transfusie* ſteeds behouden het kenmerk van de onbedrevenheid der buitenlanders, vooral der Franſchen, in de Nederduitſche taal, of ten minſte van de ſlordigheid, waarmede zij ſomwijlen te werk gaan in het overnemen van zaken, in deze geſchreven, waardoor dezelve geheel veranderd of verdraaid worden voorgeſteld. Ik heb geoordeeld daarom deze aanwijzing niet te moeten terughouden, en vond mij daartoe te meer verpligt, vermits mij veeleer, tot dus ver, de onvatbaarheid dan de vatbaarheid van het Rund voor de ſmetſtoffe der Kinderpokken is gebleken.

Volgens de proefnemingen van ſommigen, brengt de ſmetſtoffe der Kinderziekte aan den uijer der koe, op dit deel, een' pok-uitſlag voort, waarvan de ſtof aan den mensch medegedeeld, eene uitbotting zou veroorzaken, aan de *vaccine* gelijk, en verder tegen de Kinderziekte beveiligende. Dit zoo zijnde, zou men het beſluit, dat

dat hieruit wordt afgeleid, niet voor geheel onaannemelijk mogen houden, namelijk, dat het *virus vaccinosum* niet anders zoude zijn, dan het *virus variolosum*, hetwelk door de mededeeling aan de koe in deszelfs ligchaam zoodanige verzachting verkrijgt, dat het daardoor vervolgens die minder hevige en verſtorende werking op het menſchelijk ligchaam uitoefent, waardoor de Koepokſtoffe zich zoo gunſtig boven de ſmetſtoffe der Kinderziekte onderſcheidt. Wat anderen inmiddels hieromtrent mogen ondervonden hebben, is mij nog niet gelukt.

Sedert Dr. Marchelli te Genua omtrent de uitwerking van deze inëntingen der koe met Kinderpokſtoffe en de daardoor voortgebragte *vaccine*, op nieuw, bevestigende waarnemingen heeft gegeven (*Journal de Toulouse* 1825, te vinden in de Nederlandſche Staats-Courant van 17 November van dat jaar), heb ik opzettelijk de inënting met de *materies variolosa* aan de koe, verſcheidene malen, in het werk geſteld, en zulks vooral op verzoek van den Rotterdamſchen Geneesheer, mijnen hooggeachten vriend Dr. H. van den Bosch, die mij daartoe telkens van zeer werkzame Kinderpokſtoffe had voorzien; doch deze inentingen zijn zonder gevolg gebleven. Er ontſtonden wel, gedurende de eerſte dagen, eene ligte ontſtekingachtige roodheid en zwelling van het wondje en van den omtrek der inenting, welke verſchijnſelen evenwel, met den vierden of vijfden dag zonder eenige verdere uitwerking verdwenen. Genoeg, moge hier uit nader blijken, dat ik ook nu nog niet kan vastſtellen, hetgeen men mij te voren elders, en nu ook in het 3de Nommer van uw Tijdſchrift, heeft doen verklaren.

Ten einde dan de misleiding voor te komen, welke uit de verſpreiding van eene, zoo grovelijk verwrongene, mededeeling mogt kunnen voortvloeijen, verzoek ik aan dezen brief eene plaats in een der eerstvolgende Nommers van den *Konst- en Letterbode* te willen verleenen. — Het is waar, de zaak is wel niet van dien aard, dat Kerk of Staat er eenig voor- of nadeel bij kunnen hebben, of het Rund ook de Kinderpokjes met den mensch gemeen hebbe, dan of deze alleen door de Koepok, — om met den geestigen *Buitenman* te ſpreken, — met dit dier *patholo-*

 gisch

gisch vermaagschapt zij; doch in de eerste plaats, ziet een ieder gaarne, dat, in welke zaak dan ook, zijne gevoelens of gezegden ongeschonden en in derzelver geheel bewaard blijven, ten andere heeft alles, wat de *beeste-pokken* betreft, in het oog van zekere soort van menschen, zoo veel aanstootelijks, ja hatelijks, dat de voorstanders der Koepokken wel zullen doen er niets van te zeggen, dan hetgeen voor waar en bewezen mag worden gehouden, ten zich einde tegen de vlagen hunner ijlhoofdige dweeperij, zoo veel mogelijk, vrij te waren.

Ik heb de eer mij met alle achting te noemen,

Wel Edele Heer!

Uw Eds. Dv. Dienaar

A. NUMAN.

NIEUW-UITGEKOMEN BOEKEN,

ACADEMISCHE EN ANDERE SCHRIFTEN.

Latijnsche Gedichten. SIMONIS SPEIJERT van der EIJK, *Poëmata de Deo et in Laudem Geometriae; apud* V. Loosjes, MDCCCXXVI. Pag. 142. 4°.

Wij rekenen het ons om onderscheidene redenen tot pligt, onze landgenooten opmerkzaam te maken op deze beide Dichtstukken van den Hoogleeraar Speijert van der Eijk, dewijl dezelve als gevolgen mogen gerekend worden van eene gelukkige beoefening der Natuurkundige Wetenschappen, gepaard met het doorlezen van de schriften der Ouden; en dewijl het bezingen der natuur, waarvan de Grieken en Romeinen niet vele, doch voortreffelijke, voorbeelden hebben opgeleverd, in de laatste tijden of minder onder de keuze, of onder het bereik der Dichters gevallen is; hetgeen mogelijk daaraan is toe te schrijven, dat de Natuurkundige Wetenschappen door de onvergelijkelijke vlijt en den onvermoeiden ijver van derzelver beoefenaars, bijna dagelijks worden uitgebreid, en nu tot eene onoverzienbare hoogte zijn opgevoerd; waarvan Nieuwland, even groot Natuur- als beschaafd en geleerd Letterkundige, bij de aanvaarding van zijn Hoogleeraarsambt te Leyden, in het jaar 1793, reeds getuigde: *neque negari potest, hoc potissimum seculo et inde a Newtoni aetate, tot ac tanta Physicis disciplinis incrementa accessisse, tanto illas ardore, tanto ingeniorum et acumine et felicitate fuisse excultas, ut solae fe-*

fere regnum hodie obtineant, ceteras e finibus suis pellere minentur. De zeldzaamheid derhalve van dergelijke dichterlijke voortbrengselen doet deze Dichtstukken in waarde rijzen, en wij willen daarom den inhoud derzelve kortelijk opgeven, en eenige proeven uit dezelve mededeelen. —

Is het eerste Dichtstuk aan de vereering van God toegewijd en aan de ontvouwing zijner magt, grootheid en goedheid, zigtbaar in de uitgestrekte en zoo veel omvattende werken der natuur; in het tweede bezingt de Dichter de waarde der Wiskunde, en de vermogens en de onsterfelijkheid van 's menschen ziel. Het eerste Dichtstuk omvat eene sierlijke en in onderscheidene gelukkig gekozen dichterlijke beelden ingekleede beschrijving van de hemel-ligchamen, van de aarde en het zoo onderscheiden gebergte, van de jaargetijden, van de verschillende rijken der natuur, van de verhevenheid van den mensch boven de dieren, en hoe evenwel het maaksel dezer laatsten juist geschikt is, om aan hun doel te beantwoorden; van de levenswijze der dieren, enz.

Alle deze onderwerpen, hoe verscheiden en uiteenloopende, de Dichter weet dezelve dus te bezingen, dat zij als één geheel uitmaken, waarvan wij niets zouden willen missen, en dat alles strekt tot vereering en eerbiediging van Hem, die de Schepper en Onderhouder van alles is.

Wij bewonderen de korte en juiste beschrijving der verschijnselen, die bij de uitbarstingen der Vuurbergen plaats hebben, van v. 305—330, van welke wij deze regels als eene proeve willen opteekenen:

„ Hic etenim fumum, flammas et sulphura montes
Arsuros latices cineresque vomunt et arenas,
Et ferrum et lapides, magnoque volumine moles
Concretos volvuntque globos; et fulmine multo
Terrificum tonitru vicina cacumina quassat.
Igniferum flumen mox irrigat undique tractus,
Omniaque evertit, rapit omnia gurgite vasto,
Proximaque incendit quaecunque ardentibus undis."

Ook zal elk Natuurkenner met mij de volgende beschrijving van de beweging der visschen en hoe deze door het water zich voortstuwen, met genoegen lezen: v. 1323.

„ Quam mirè piscis nando procedere doctus?
Cauda et non tantum quassata volubile corpus
Antrorsum movet, at juvat utraque branchiae multum,
Dum latices haurit, valide pellitque retrorsum,
Propterea assidue lateralis pinna movetur
Utrimque, ut reagat, stabilisque quiescat in undâ.

De beschrijving van de levenswijze der bijen, v. 1380, seqq. is fraai uitgewerkt, en onder het lezen nemen wij

 als

als het ware deel in de werkzaamheden en bemoeijingen dezer nuttige diertjes; geestig is het volgende omtrent *de witte mieren*, hetwelk de beschrijving der bijen vooraf gaat:

„ Rex Regina in mediâ sunt arce verendi
Queis cura ovorum et sobolis mandata creandae,
Jamque brevi corpus Regina immaniter aucta
Quolibet ova die parere octoginta videtur
Millia, fertilitatis inexhaustae inclyta famâ;
Continuò ad loca justa ferunt quae turba ministrûm,
Quae Natura sinu excipiat foveatque benigna,
Exeat his fixo matura ut tempore proles.
Vulgus opus peragunt; acri incumbuntque labori,
Diversas cellas alacresque, palatia Regi,
Atque alliis alias, simul annonae horrea condunt.
Perpetuus labor et si quaeras forsitan undè?
Incipiunt nova, restituunt aut tempore lapsa.
Si quis et adsultum tentare hostilibus armis
Audeat, extemplo, data cui custodia portae,
Egreditur miles, qui exploret, missus in hostem
Sit qualis quantusque? edoctus mox redit intus.
Continuo exsultans exercitus arcibus exit,
Conjicit inque fugam violentis morsibus hostem.
Jamque omnis miles rediens se condit in arce,
Regem et Reginam justoque veretur honore."

En van 's Dichters vaardigheid in het beschrijven van in het Latijn moeijelijk beschrijf bare zaken strekke het volgende ten bewijze, uit het Dichtstuk *in laudem Geometriae* v. 455.

„ Nonne etenim inventum miraculi ad instar habendum,
Quo leve hydrogenium et platini spongia in auris
Contactu ardent, se jungunt primordia lymphae
Aëris accessu circumflui, et inde calorem
Cernimus exutum vinclis et sponte coruscum?
Opposita oppositis sociant ita corpora sese,
Connubiumque ineunt, densissima corpora quando
Viribus atque suis Natura levissima nectit."

Onze opmerking verdient eindelijk de gelukkig uitgewerkte episode van v. 1043—1190, alwaar de Dichter God sprekende invoert tegen den mensch, die sommige geschapene dingen minder toont te achten, die zich beklaagt, over de schijnbare nadeelen van een en ander, en die het *waarom* van alles peilen wil; dit is het minste gedeelte van dit Dichtstuk niet, en hier en daar is de navolging van Job, Hoofdst. 38 en 39 zeer gelukkig.

Inderdaad bij het lezen van dit Dichtstuk worden wij hoe langer hoe meer ingenomen met de beoefening eener wetenschap, die ons de wetten der natuur verklaart, en de overal heerschende or-

orde en het doel en einde van alles ons leert inzien; — en waartoe de beschouwing der natuur ons moet opleiden, drukt het gevoel van den Dichter in den *Hymnus*, waarmede het eerste Dichtstuk besloten wordt, uit.

Het tweede Dichtstuk, waarin wij op eene aangename en verrassende wijze de voordeelen en de verschillende nuttige toepassingen der Wiskunde, en de vatbaarheden van 's menschen geest en zijne onsterfelijkheid bezongen vinden, is niet minder rijk aan beelden en voorbeelden: wij willen alleen deze proeve mededeelen:

„ Pictura haud minus, et statuaria nobilis ars est,
Eximias praebet quibus et Geometria dotes.
Lege mathematicâ depicta excellit imago.
Arte, manu, ingenio generatae, et mente peritâ
Effigies, statuae celebrant generantis acumen:
Perfectam referunt naturam ut Conditor Ipse
Principio humanas formas effinxerat almus,
Et quarum servare typum dignatur eundem.
Ac naturales imitari corporis actus
Scit Pictor, mira et novit Statuarius arte.
Pictor et, ut res est, formâ, proprioque colore
Ac cultu decorat simulacra, ut vivere credas."

Achter het werk zijn eenige nuttige aanteekeningen gevoegd, die den inhoud van dit laatste Dichtstuk leerzaam ophelderen; en waarin wij onder anderen de hooge Theorie van Lagrange en Laplace omtrent het *Systema planetarium* vinden uiteengezet en ontvouwd; en vóór hetzelve eenige dichtregelen, van den Hoogleeraar Hofman Peerlkamp *aan den Dichter gewend.*

Wij hebben deze beide Leerdichten met genoegen gelezen, en prijzen dezelve anderen ter lezing aan. De verzen zijn makkelijk, ongedwongen, levendig; het ontbreekt in dezelve niet aan dichterlijke verbeelding, en zij leveren een nieuw bewijs op, dat de Natuurkundige Wetenschappen niet afgescheiden zijn van de Oude Letteren, maar dat de beoefening van beide kan vereenigd worden, hetwelk voor de geschiedenis der eerste van het hoogste belang is. In weinige: deze beide Dichtstukken doen zoo wel het verstand als het hart van den Hoogleeraar eer aan.

K U N S T E N.

Parijs. Onderscheiden Ondernemingen in den loop des vorigen jaars aangekondigd, verdienen de aandacht der beminnaren en beoefenaren van Kunsten en Wetenschappen; daaronder mogen geteld worden.

1°. *L'Inde Française;* zijnde eene Verzameling van Gelithographieerde Teekeningen, voorstellende, de Goden, Tempels, Pagoden, Kleedingen, Gelaatstrekken, Huisraden, Wapenen, Gereedschappen enz., der Hindo-volken, die de Fransche bezittingen in Indië en in het algemeen de Kust van Coromandel en Malabar bewonen. Dit werk wordt uitgevoerd door de Hn. Geringer, Marlet en Chabrelie, van welken eersten de teekeningen, op de plaatsen zelve, vervaardigd zijn. Iedere plaat zal vergezeld gaan van eene bladzijde tekst in folio, opgesteld door den Heer Eugene Burnouf, die sedert verscheiden jaren Indië tot het voorwerp zijner studien heeft gesteld. Het geheele werk zal, in folio, 144 gekleurde platen bevatten, waarvan *zes* eene aflevering vormen (*).

2°. *Album pittoresque de la Fregate la Thetis et de la Corvette l'Esperance*, bestaande uit een Verzameling Teekeningen, betrekkelijk derzelver togt om de wereld in 1824, 1825 en 1826, onder de bevelen van Kapitein, Baron de Bougainville, verzameld door den Burggraaf de la Touanne, Scheeps-Luitenant op de Thetis, die dit *Album* in het licht zal geven, en bij de Steendrukplaten eenen verklarenden tekst voegen. In dit Plaatwerk, ook naar de teekeningen van den Hr. de la Touanne vervaardigd en onder zijn opzigt door de Hn. Deroy, Bichebois, Sabatier, Dupressoir, Adam, Langlumé enz. gelithographieerd, zullen achtereenvolgens gezigten voorkomen, op het eiland Bourbon, Pondichery, de straat van Malacca, het eiland Luçon van de Philippynen, Macao in China, Touranne in Cochinchina, Sourabaya, Nieuw Holland, de Kust van Chili en Rio Janeiro. De geheele Verzameling beloopt 35 platen, die in zeven afleveringen het licht zullen zien (†).

3°. *Vues des Antiquités de Naples*, in aqua tinta gegraveerd, met een' geschiedkundigen en beschrijvenden tekst, door J. le Riche. Vroeger waren zes afleveringen dezer pittoreske gezigten van Napels Oudheden verschenen, toen de Schrijver door een ongelukkig voorval van de overige teekeningen beroofd werd en zich genoodzaakt zag, deze onderneming te staken of naar Napels terug te keeren. Nu daarmede gereed zijnde, is op het geheele werk, dat uit 12 afleveringen, ieder van 5 platen in 4°. en tekst zal bestaan, eene Inteekening geopend. Dit werk bevat, behalve de

(*) De prijs is te Parijs bij Inteekening 15 francs, voor de Departementen 18 francs, iedere aflevering.

(†) Ieder aflevering kost bij Inteekening, door den Heer Bulla gedrukt, op Velijn papier . . . . 12 francs.
„ Chineesch „ . . . . 18 „

de uitgekozen gezigten, getrouw op de plaatsen zelve geteekend en door beroemde Graveurs in het koper gebragt, Geschied- en Fabelkundige Verhandelingen, toepasselijk op de plaatsen of gebouwen, die zij bevatten, uitlegkundige aanteekeningen op de Platen daarvoor vatbaar en Platte Gronden en Topographische Kaarten (*).

4°. *Costumes, Meubles et Instruments, relatifs aux arts industriels et economiques, aux moeurs et aux usages, ainsi qu'a la vie publique et privée des peuples de l'Antiquité.* Dit aan Geleerden en Kunstenaren toegewijd werk, zal door de Hn. E. Labat en de Lasteyrie, beide Leden van de Koninklijke Maatschappij der Oudheidkunde in Frenkrijk worden uitgegeven. Hetzelve zal uit 60 afleveringen in groot 4°. bestaan, en in vijf voorname deelen gesplitst worden; de vier eerste zullen achtereenvolgens de Egyptenaars, de Etrusciers, de Grieken en Romeinen behandelen, terwijl het vijfde onder den titel van verschillende volken bevatten zal, al wat min bekende volken betreft, en welker geschiedenis slechts een ondergeschikt belang inboezemt. Ieder aflevering zal uit vijf Steendrukplaten bestaan en een half vel geschiedkundigen en beschrijvenden tekst. (†)

5°. *Choix des plus belles fleurs et de quelques branches des plus beaux fruits.* Onder dezen titel heeft de Heer P. J. Redouté, door zijne uitgegeven *Liliacées* en *Roses* beroemd, een werk aangekondigd en 'er de Inteekening op geopend, dat voor de liefhebbers van Bloemen- en Vruchten-Teekeningen onmisbaar zal zijn. De Bloemen zijn uit onderscheiden Plantengeslachten gekozen, waartoe de Schilder in zijnen schat van vierduizend onuitgegeven Teekeningen rijken voorraad vond; alle mogelijke zorg zal aan de gravure, het drukken met kleuren en het bijwerken met het penseel besteed worden; kortom, de uitvoering van dit werk zal zijne *Liliacées* en *Roses* waardig zijn. Deze Verzameling zal bestaan uit 100 platen, die in 25 afleveringen zullen verschijnen en met de beeldtenis van den Heer Redouté versierd zijn (§).

(*) De uitgave geschiedt bij T. Bruère, te Parijs, de prijs is 10 fr. ord. 15 fr., op Chineesch papier ieder aflevering.

(†) De uitgave en inteekening geschiedt te Parijs aan het Bureau van het *Journal des Connaissances usuelles*; op Velijn kost iedere aflevering bij Inteekening, zwart 5 fr. 50 cts., gekleurd 8 fr. 50 cts.

(§) Men rekent, dat in ruim drie jaren deze onderneming geheel zal voltooid zijn; ieder aflevering kost bij Inteekening in 4°. 12 francs, in folio 24 francs.

PROGRAMMA.

Het Kunstlievend Genootschap: *Ter aanmoediging en bevordering van Teeken-, Schilder-, Graveer- en Beeldhouwkunst*, te Groningen, zich in staat gesteld ziende, om, voor de vijfde maal, door aanmoediging den edelen naijver der Kunstenaars te bevorderen, heeft, in deszelfs Vergadering van den 19den Februarij 1828, ingevolge art. 4 der Wetten van het Genootschap, besloten, de navolgende Eereprijzen uit te loven:

In het vak der TEEKENKUNST. Eene premie van vijf gouden Dukaten en een Getuigschrift voor de best geoordeeld wordende Teekening in Kleuren, behoorlijk afgewerkt, hoog 50, breed 36 Nederl. duimen, voorstellende een *Fruitstuk*.

In het vak der SCHILDERKUNST. 1. Eene premie van tien gouden Dukaten en een Getuigschrift voor het best geoordeeld wordende Schilderij, geheel afgewerkt, hoog 56, breed 46 Nederl. duimen, voorstellende eene behoorlijk *Gemeubileerde Kamer*, waarin eene Dame aan een Piano zit te spelen, benevens eene Dame en een' Heer, welke met een blad muzijk in de hand zingen, en verdere eigenaardige stoffaadje.

2. Eene premie van tien gouden Dukaten en een Getuigschrift voor het best geoordeeld wordende Schilderij, geheel afgewerkt, hoog 46, breed 62 Nederl. duimen, voorstellende een *Wintergezigt* op eene der Nederlandsche Rivieren, behoorlijk gestoffeerd.

In het vak der GRAVEERKUNST (bij herhaling van de in het vorige jaar onbeantwoorde Prijsvraag),

Eene premie van zes gouden Dukaten en een Getuigschrift voor de best geoordeeld wordende drie Afdrukken van eene Geëtste Plaat, hoog 25, breed 32 Nederlandsche duimen, voorstellende eene *Weide* met eene *Groep Paarden*.

In het vak der BEELDHOUWKUNST. Eene premie van tien gouden Dukaten en een Getuigschrift voor het best geoordeeld wordende Borstbeeld, in levensgrootte, van de *Venus de Medicis*, in hout.

Het *Genootschap noodigt uit*, tot de *behandeling* dezer *Onderwerpen* en tot het *dingen* naar de *uitgeloofde Prijzen*, *alle deszelfs Medeleden*, als mede *alle* overige *Kunstbeoefenaars*.

De vervaardigers van de stukken der tweede, derde en vijfde Prijsvraag, zoo dezelve bekroond worden, zullen verpligt zijn eene *Teekening* of volledige *Schets* van hetzelve in de Verzameling van het Genootschap te deponeren; terwijl de bekroonde stukken der eerste en vierde Prijsvraag het eigendom van het Genootschap blijven.

Ook zal de geen, die naar eene der Eereprijzen wil dingen, de volgende bepalingen in acht moeten nemen:

1.) De ingezondene stukken zullen moeten geteekend zijn met

met eene Zinspreuk of ander kennelijk Merk, welke Spreuk of Merk, door eene andere hand geschreven, ook gesteld zal moeten worden op een bijgaand verzegeld briefje, in hetwelk de naam en woonplaats van den Maker van het stuk vermeld staan.

2.) Elk der niet bekroonde stukken zal, benevens het ongeopende biljet, in hetwelk de naam van den Maker uitgedrukt is, op vertooning van de Zinspreuk of het Merk, met dezelfde hand geschreven, aan den vertooner teruggegeven worden. De teruggave zal geschieden binnen den tijd van ééne maand, te rekenen van den dag af, dat de uitwijzing bekend gemaakt wordt.

3.) De uitreiking der Premiën en Getuigschriften aan de Kunstbeoefenaars, aan welke dezelve zijn toegewezen, zal op eenen nader te bepalen dag geschieden en hun hier van in tijds kennis gegeven worden, en zullen zij als dan zelve in persoon, of wel personen, door hen behoorlijk gevolmagtigd, in de Vergadering van het Genootschap tegenwoordig moeten zijn.

De mededingers, des verkiezende, kunnen in hun naambiljet stellen den prijs, waar voor zij de ingezonden stukken aan het Genootschap willen afstaan. Zullende het Genootschap na de prijsuitwijzing aan den bekroonden opgeven, of men het stuk al óf niet verkiest te behouden.

De stukken zullen vóór of op den laatsten Augustus 1828 moeten gezonden worden aan het huis van den Secretaris J. VINKELES, *vrachtvrij*, en zoodanig ingepakt, dat 'er geene beschadiging aan het stuk of de lijst zal kunnen geschieden. — Stukken, na genoemden dag inkomende, zullen in geene aanmerking genomen worden.

Groningen den *19 Februarij 1828.*

Op last van het Kunstlievend Genootschap voorn.

J. VINKELES, *Secretaris.*

NATUURKUNDIGE BIJZONDERHEDEN.

De Groote Zeeslang.

Omtrent de Groote Zeeslang behelst de Noorweegsche Handelscourant eenige berigten, welke datgene, wat Kapt. Capell Brooke daarvan verhaalt, bevestigen.

In de laatste dagen der voorgaande Maand Augustus hebben verscheidene geloofwaardige lieden in Christianiafiord een dier gezien, hetwelk naar hunne beschrijving eene Zeeslang van buitengewone grootte zijn moet. Den 1sten dezer maand September zijn vijf ooggetuigen voor het Politie-Geregt verhoord geworden, en zij hebben eenparig getuigd, dat het dier zijnen kop, die donker of zwart was, uit het water ophief, en ten minste tien bogten maakte, en dat de tusschenruimte of afstand van de eene bogt

naar de andere omtrent 20 Ellen bedroeg, terwijl dat gedeelte des diers, dat bij elke bogt boven water kwam, wel 6 Ellen lang was, zoodat men daarnaar de geheele lengte van het dier op 250 Ellen zoude mogen schatten Deszelfs bewegingen waren omtrent van dezelfde snelheid als een man in stil water roeijen kan, en maakte een oogenblikkelijk gedruisch als eene sterke beweging in 't water. De dikte was die van een wijnvat of pijp. Men kon geene vinnen en ook geenen staart waarnemen. Het bruisen werd, zoo als men meent, door den kop te weeg gebragt. De golfachtige bogten of kronkelingen waren bewegelijk, d. i.: hetgene het eene oogenblik boven was, was het andere oogenblik onder water. Twee getuigen verklaren tevens, dat, wat zij gezien hebben, zeer zeker tot één te zamenhangend geheel behoord hebbe en niet verscheidene dieren geweest zijn. Vrijdags den 24 Augustus, des voor den middags, zag men, dat het dier zich van den Vakkerobogt naar den Bonnefiord toe bewoog, en Zondag den 26 des avonds kwam het weêr van den Fiord (golf) en ging naar de Scheffsrouun langs de Liod en hoofdeilanden voorbij. Dit maal werd zij op eenen afstand van 120, voorheen echter van 200 vaam, gezien. De getuigen verklaarden, bereid te zijn, wanneer het gevorderd werd, hunne verklaring met eede te bevestigen.

Christiania, 5 September. De Zeeslang waarvan ll. maandag in dit blad melding gemaakt werd, is eergisteren weêr voor Nusodden en heden bij Lepager gezien geworden, en even even geloofwaardige lieden als die genen, die voor het geregt zijn verhoord geworden. Hun berigt stemt hoofdzakelijk met het voorgaande overeen. — Men heeft eene belooning beloofd aan degenen, die het dier dooden of vangen en aan wal brengen.

Christiania, 15 September. Verleden Zondag is de Zeeslang ook bij Droback gezien. Verscheidene personen hebben verleden week geheele scholen Dolphynen en Bruinvisschen gezien, en trokken het aanwezen der Zeeslang dus in twijfel. Maar, daar onder degenen, die de Zeeslang gezien hebben, verscheidene Visschers en Zeelieden zijn, die de Zeedieren goed van elkander weten te onderscheiden, en het bovendien niets zeldzaams is, Dolphijnen en Walvisschen van de kleinere soorten hier in de Fiorden aan te treffen, zoo levert dit geenen grond, om dusdanige voor het geregt afgelegde eenstemmige getuigenissen te verwerpen.

GEBOORTE-, TROUW- EN STERFLIJSTEN.

Voorbeelden van hoogen Ouderdom.

HAARLEM. Offchoon men wel eens getwijfeld heeft aan de naauwkeurigheid der Geboorteregisters in Rusland, en dus de lang-

Langlevendheid van zoovelen in dat rijk in twijfel trok, zijn de laatste opgaven over 1826, hoe verbazend ook, deswegens te omstandig, om die onvoorwaardelijk te mistrouwen; zie hier dezelve: als 1 van 160 jaar (gestorven te Smolensk) 7 van 130 tot 135 jaar, 24 van 125 tot 130 jaar, 33 van 120 tot 125 jaar, 73 van 115 tot 120 jaar, 128 van 110 tot 115 jaar, 553 van 105 tot 100 jaar, 1432 van 100 tot 105 jaar, 2785 van 95 tot 100 jaar, 4948 van 90 tot 95 jaar, 9730 van 85 tot 90 jaar, en 11097 van 75 tot 80 jaar. Het getal der overledenen in den ouderdom van 80 tot 85 jaar ontbreekt in deze opgave, uit welke voor het overige blijkt, dat het gezamenlijk getal der genen, welke 100 jaren hebben bereikt, geweest is 2251, en dat der genen, welke hun negentigste jaar hebben mogen beleven, geweest is 7733.

STERRE- EN WEERKUNDIGE WAARNEMINGEN.

HAARLEM. De schokken van Aardbeving op den 23 Februarij in de Zuidelijke Provincien van dit rijk gevoeld, hebben zich niet alleen tot enkele Noordelijker gelegen plaatsen van hetzelve (behalve vroeger genoemde, te Beek bij Nijmegen, waar men meent ook ligte schokken gevoeld te hebben, en den stand des Barometers op 28,95 dm. Eng. maat, den Thermometer van Fahr. op 32°. den Hygrometer van de Luc op 32 vocht ten 7 ure waarnam, bij een' Zuidelijken wind en betrokken lucht, — en ook te Middelburg en vooral te Vlissingen) uitgestrekt, maar werden ook in de Fransche Departementen van de Maas, de Moezel en dat van het Noorden waargenomen. Te Commercy voelde men in de rigting van het Zuiden naar het Noorden, twee schokken, te Longuyon slechts eenen, maar vrij sterk; dit wordt ook van Avesnes en Duinkerken berigt.

WEERKUNDIGE WAARNEMINGEN BUITEN HAARLEM.

Maart. 1828.	BAROMETER.	THERMOMETER.	WINDSTREEK.	LUCHTSGESTELDHEID.
5	29. 3¾ 29. 3 29. 3¾	42 42 36½	N. W. N. W. t. W. N. W.	betr., regenbuijen met hagel, tot even namidd. met hevigen storm.
6	29. 5¾ 29. 6¾ 29. 9¾	38 36½ 29½	N. N. W. N. t. O. N.	bewolkt, voormiddag en 's av. sneeuwbuijen.
7	30. 1 30. 0¾ 30. 0	32† 41 36	Z. Z. Z. W. Z. W. t. Z.	voorm. bewolkt, verder betr. even na den middag iets sneeuw 's avonds regen.
8	29. 9¾ 30 0 30. 1¾	41½ 46 46	Z. Z. Z. W. W. Z. W.	betr., voormidd. tot even na den middag regen.

† 's morgens ten 7 ure 26½ gr.

BA-

Maart. 1828.	BAROMETER.	THERMOMETER.	WINDSTREEK.	LUCHTSGESTELDHEID.
9	30. 2 30. 2 30. 1½	47½ 51 43½	Z. W. Z. W. t. W. Z. W.	voorm. betrokken, verder omtrent betrokken, mistig, zeer windrig.
10	30. 1 30. 1¾ 30. 1¾	46 50 46	Z. W. Z. W. t. W. Z. W.	zeer windrig. voormidd. bew., verder betrokken, 's avonds stofregenachtig.
11	30. 1¾ 30. 2 30. 2	46½ 51 46	W. W. t. N. W. t. Z.	voormiddag helder, verder bewolkt.

BEKENDMAKINGEN.

. Heden is bij de Boekverkoopers BLUSSÉ EN VAN BRAAM, te Dordrecht, van de pers verschenen en alom verzonden: OVER DE DOODSTRAF, beschouwd uit het oogpunt van het regt en van den geest des Christendoms, naar het Hoogduitsch gevolgd, en met Aanmerkingen begeleid door Mr. J. A. WEILAND, *Substituut van den Procureur-Generaal bij het Hoog-Geregtshof in 's Gravenhage.* De prijs is 75 centen.

. Bij den Boekhandelaar en Boekdrukker J. C. VAN KESTEREN te *Amsterdam*, is van de pers gekomen, en alom verzonden:

I. *BILDERBECK*, JONATHAN, *een Familie-tafereel*, in één deel kompleet, met gegraveerde titel en vignet, de prijs is. . . . . *f* 2 : 75

II. DE VRIENDENKRING, behelzende *Karakterschilderingen van* MENSCHEN, TIJDEN EN VOLKEN, 1e. deel, met gegraveerden titel en vignet de prijs is *f* 2 : 40

III. *C. BOK*, DE WITTE PAAL, *of* JENNE, *eene op waarheid Gegronde Noord-Hollandsche Geschiedenis*, in één deel kompleet, met gegrav. titel en vignet *f* 2 : 20.

Van des Schrijvers vroegere Werken, als: *Vooringenomenheid en Vooroordeel*, als ook *de Hut aan de Grenzen*, 2 deelen, in 1826 en 1827 uitgegeven, zijn nog eenige enkele Exempl. voorhanden. — Men leze over deze beide Werken, de gunstige beoordeelingen, in de meeste onzer *Vaderlandsche Tijdschriften* voorkomende.

IV. Nieuwe Keur van Nuttige en Aangename Mengelingen, Jaargang voor 1828. N°. 1. . . . . *f* 0 : 60.

V. DE JONGGEHUWDE FRANSCHMAN, Blijspel in drie Bedrijven. . . . . *f* 0 : 60.

VI. HET MASKER, Tooneelspel in vier Bedrijven, 2e. druk. . . . . *f* 0 : 70.

TE HAARLEM BIJ DE WED. A. LOOSJES PZ.

ALGEMEENE

KONST- EN LETTER-BODE,

VOOR HET JAAR 1828.

N°. 13. *Vrijdag den 21sten Maart.*

BERIGTEN.

ZWITSERLAND. Ook hier vindt men instellingen, welke met de Staatsinrigting van een vrij Gemeenebest geenszins overeenkomen. Bijna allerwege geldt hier de Censuur. Nog onlangs heeft de geachte Schrijver H. ZSCHOKKE de uitgave van een Tijdschrift gestaakt, hetwelk maandelijks sedert 1811 te Aarau bij SAUERLANDER onder den titel van *Erheiterungen* werd uitgegeven. „ *Heiterheit*, zegt hij, *Erheiterung und Censur sind völlig unvereinbare Dinge; und das eine oder andre muss weichen oder aufhören.* Dit Tijdschrift was intusschen zeer onschuldig en bevatte niets dan kleine Verhalen en Gedichten. De geest van de Censuur te Aarau is blijkbaar uit het laatst uitgegeven Nommer van dat Tijdschrift, alwaar bl. 501 tot 504 alles is doorgestreken, waarbij het Mysticismus in een ongunstig en belagchelijk daglicht wordt voorgesteld.

GRONINGEN. Tot Hoogleeraar in de Faculteit der Regtsgeleerdheid is aan deze Hoogeschool bij Koninkl. besluit benoemd de Hooggeleerde Heer Mr. J. H. PHILIPSE, aan 's Rijks Athenaeum te Franeker denzelf-

den post thans bekleedende. Zijn Hooggeleerde zal de plaats vervullen van den Hoogleeraar GRATAMA, die het emeritaat eervol verkregen heeft. Prof. HENDRIKSZ heeft voor zijne beroeping naar de Geneeskundige School te Amsterdam bedankt.

UTRECHT. Tot *Rector Magnificus* dezer Hoogeschool is door Z. M. voor het volgend Academie-jaar benoemd de Hoogleeraar JAN KOPS.

DE DOODSTRAF?

Chi e mai colui, chi abbia voluto lasciare ad altri uomini l'arbitrio di ucciderlo.

BECCARIA.

De Staten Generaal van ons Vaderland naderen aan het belangrijk tijdstip hunner beraadslagingen over de toekomstige Strafwetten, en weldra zal alzoo het hoog gewigtig punt beslist zijn, of de Doodstraf in het Strafwetboek der Nederlanden eene plaats zal vinden. — Zij is in het Ontwerp voorgedragen. — Zij vindt hare verdedigers in bekwame en geleerde mannen, zoo in als buiten de Wetgevende Vergadering; maar, tegen dezelve hebben zich ook stemmen laten hooren, met gezonde redenen bekleed. Het was ons oogmerk niet de gebezigde argumenten zoo voor als tegen, hier in het midden te brengen. maar er ligt ons een argument tegen de Doodstraf op het hart, hetwelk wij kortelijk wenschten uit een te zetten, en waarvan ons de mededeeling in dit Tijdschrift niet ongepast is voorgekomen.

Napoleon heeft van den mensch gezegd, *Erreur et foiblesse, voila notre devise*, en is dit in *thesi generali* waar, dan moet de zwakke en aan dwaling onderhevige mensch geene daad aanvangen, waarop hij niet terug kan komen, dan is hij uit zijn aard een onbevoegd Regter in halszaken, dan behoort aan hem geene volmagt gegeven te worden ter uitvoering eener zaak, waarvan de mogelijkheid bestaat, dat hij niet alleen dezelve verkeerd behandelen, maar welker schade hij nimmer beteren kan.

Men

Men zal van ons het betoog niet vergen, hoe zwak onze vermogens zijn, in het algemeen; de grootste verstanden, mannen van genie, door en door geleerden in alle vakken van wetenschap, hebben volmondig erkend, dat bij elke schrede, die zij meenden voorwaarts te gaan, zij tevens gevoelden, hoe weinig zij wisten, hoe luttel hunne kennis was. Socrates gezegde is overbekend, dat het diepe wijsheid is te weten, dat men niets weet. — Salomo hield de hoogste geleerdheid voor ijdelheid en Hippocrates kon voor de kortheid des levens geen aanschouwelijker denkbeeld vinden, dan dezelve over te stellen tegen het lange veld der wetenschap. — Zulke eerwaardige en geldende getuigen kunnen alleen door domheid en verwaandheid worden gewraakt.

De Regtsgeleerdheid behoort onder die vakken van menschelijke wetenschap, welke de mogelijkheid van te dwalen bij uitnemendheid erkent.

Zij heeft zelfs in verschillende omstandigheden de middelen tot herstel aangewezen; vroegere en latere wetgevingen hebben bepalingen omtrent het *error facti*, waaromtrent relief te bekomen is. In de materie van Contracten vordert zij, dat er geene dwaling heeft plaats gehad; in het contract van koop en verkoop kan de verkooper de vernietiging van het contract vragen, indien *hij zich* merkelijk in den prijs vergist heeft, *ook dan zelfs*, wanneer *hij* in de acte bepaald had, van dit regt geen gebruik te willen maken; het is den Burger verboden, onherroepelijke volmagten en uiterste willen te maken. Of heeft de Wetgever niet gedacht aan dwaling, wanneer hij statueerde, dat er meer dan eene instantie behoort te zijn, en de middelen van cassatie of revisie daarstelde? Is het zelfs geen formulier, waarvan de oude Regtsgeleerden niet afgingen, bij het geven hunner *responsa*, dat zij dit, onder correctie van beter opinie, adviseerden?

En zoude deze mogelijkheid van te dwalen, in het Lijfstraffelijk Regt minder zijn? Het tegendeel ligt in den aard der zaak. In het Burgerlijke zijn de meeste eischen gecorroboreerd met geschreven bewijzen en de Regter behoeft meestendeels slechts een suppletoir bewijs; en de leer der bewijzen zelve maakt een deel uit van het Wetboek.

N 2 In

In het Lijfstraffelijke is het geschil nog niet beslist, of er mogelijkheid bestaat een titel daar te stellen van het bewijs; en wie ooit over dit belangrijk punt wijsgeerig heeft nagedacht, zal met mij toestemmen, dat er in het criminele naauwelijks een bewijs te vinden is, dat plenair convinceert en concludeert, dat alleen door een aantal bewijzen de convictie kan geboren worden, en dat deze convictie altijd de overtuiging is van een mensch, aan dwaling onderworpen. Wanneer wij ons eenige *causes celebres* herinneren, staan wij dan niet verbaasd over de veroordeeling van dezen en over de vrijspraak van genen?

Is niet helaas! na volbragt vonnis de onschuld soms gebleken; na gedane vrijspraak de schuld duidelijk geworden? — Is zelfs de beroemde wet van Trajanus omtrent het verkieslijke der vrijspraak, ook bij waarschijnlijkheid van schuld, niet een bewijs, dat de feilbaarheid des Regters het eenige zekere punt in het Lijfstraffelijke regt is.

Wij erkennen het, ons argument, zoo als het daar ligt, zoude te veel bewijzen, en alzoo geheel alle straf wegnemen. Wij erkennen, de straf is noodzakelijk en het vonnis van den overtuigden Regter moet worden nageleefd, maar, wij erkennen dit voor zoo verre dit betrekking heeft op vonnissen, waarvan de physieke mogelijkheid bestaat van te kunnen worden gewijzigd, zoodra het blijkt, dat de Regter in zijne overtuiging gedwaald heeft, en het opperste gezag van den staat in de gelegenheid is de dwaling te herstellen; maar, zoodra deze herstelling eene physieke onmogelijkheid is, dan behoort zij onzes inziens, niet meer tot de menschheid en het zij den Eeuwigen verbleven, die het leven gaf, het terug te nemen, wanneer zijne raad dit bepaalt.

Wanneer wij bedenken, dat volgens de reeds vastgestelde organisatie der Regterlijke magt *in criminalibus* geen appel valt, dan wordt het denkbeeld, dat, wanneer eenmaal het doodvonnis is uitgesproken, de zaak onherroepelijk is, verschrikkelijk; — er bestaat een palliatif, het verzoek om gratie, zelfs op aanbeveling der Regters, maar deze aanbeveling bewijst voor de menschelijke zwakheid, daar het verstand en het hart des Regters in weêrspraak is geweest; en daar die aanbeveling toch op redenen moet gegrond zijn, bewijst

zij,

zij, dat ook het verstand des Regters van voren erkent, dat er aan de toepasfing der wet iets hapert. Maar de Koning? ging deze geheel naar zijn gevoel te werk, dan volgde hij den regel van Trajanus en hij onderschreef geen enkel doodvonnis; maar wat beteekende dan de wet, die eenmaal de Doodstraf bepaald heeft? Wat behoeft er dan een Regter te zijn, die eene straf uitspreekt, welke hij weet, dat niet uitgeoefend zal worden; dan mist eindelijk de wet hare wezenlijke functie, hare volledige uitvoering; — of pleegt de Monarch raad met zijne Raadslieden en volgt hij hunlieder advis? Wat wordt dit anders dan eene nieuwe Vierschaar, maar zonder instructie, welke, of de dwalingen des eersten Regters keurt, of zonder behoorlijk door dien Regter te zijn ingelicht, het geslagen vonnis berispt, terwijl aan de veroordeelden geene nadere verdediging gegeven wordt, en uit den aard der zaak meestendeels het advis praedomineert van het hoofd der Justitie, weder ingelicht door den aanklager die eenmaal den eisch des doods gedaan heeft.

Men behoude de andere straffen voor alsnog.

Het brandmerk in dwaling gegeven, kan door een Koninklijk rescript worden uitgewischt; de eer door een Besluit van de hoogste magt worden hersteld — ja de Staat heeft middelen, om de verkregen schade aan eer en goed te beteren, maar tegen den dood bestaat geen middel.

Wij laten het aan des bevoegden over, of ons argument eenig gewigt in de de schaal legt, ter beslisfing van de belangrijkste questie, in het daarstellen van een Strafwetboek; — moge ook de strenge Lijfstraffelijke Regtsgeleerdheid, moge zelfs de Wijsbegeerte des Regts iets op onze gronden weten af te wijzen — de Menschheid zal het ons vergeven, wanneer welsprekenheid of betoogkracht te kort schoten, en toch gelooven wij, dat op hare welbegrepen regten en pligten het hechtste fundament gelegd moet worden, zoo van den Staat als van diens wetgeving, en uit haren naam stemmen wij tegen de Doodstraf.

Dordrecht 7 Maart 1828.

P. S. SCHULL.

K U N S T E N.

PARIJS. De Hertog van Orleans heeft onlangs voorgenomen zestien Schilderijen, die de voornaamste Historische daadzaken, nopens het *Palais royal*, sedert deszelfs stichting door Richelieu tot op de voltooijing door den tegenwoordigen bezitter, moeten voorstellen, te laten vervaardigen. Acht derzelve zijn aan de Heeren Horace Vernet, Delaroche, Drolling, Delacroix en eenige andere Schilders van onmiskenbare verdiensten ter bewerking opgedragen; — en men twijfelt niet, of dezelve zullen op de Tentoonstelling van 1829 verschijnen.

AMSTERDAM *den 28sten Februarij*. Door de Maatschappij *tot Aanmoediging der Bouwkunde* zijn als Prijsvragen voor den Jare 1828 voorgesteld de volgende:

Eerste Onderwerp, Een Stadhuis voor eene Stad van 80,000 Inwoners. Dit gebouw, geheel vrij en op zich zelf staande, wordt verondersteld, geplaatst te zullen worden op eenen grond van 60 ellen breed en 80 ellen lang.

Het gebouw zal slechts uit twee verdiepingen mogen bestaan: de benedenste verdieping of gelijkstraats zal moeten bevatten behalve eene vestibule, eenen grooten trap en eene of meerdere binnenplaatsen, al de vertrekken benoodigd voor de verschillende bureaux van het stedelijke bestuur, als daar zijn die: voor de tresaurie met en benevens de kantoren van ontvangst en uitbetaling; voor de weeskamer; de secretarie; den burgerlijken stand, waaronder begrepen is de aangifte van geboorte, huwelijkszaken en wat dies meer zij; het bestuur over de stads werken en gebouwen; de regeling van inkwartiering, schutterij en militaire zaken; het beheer over het brandwezen; kamers voor de bodens; stedelijke wacht, woning voor den concierge: bergplaats voor brandspuit, enz.

De bovenste verdieping moet bevatten vooreerst eene zaal ter ontvangst van den Koning; eene zaal tot het verleenen van gehoor door den Koning; eenige galerijen en zalen tot het vieren van feesten en plegtigheden; eene kamer voor den Burgemeester en daarbij behoorende kabinetten; eene zaal voor den stedelijken raad; verder de vertrekken voor de hoofden van het Stedelijke bestuur; zalen voor de boekerij, archieven, enz.

Van

Van dit gebouw worden gevraagd de beide platte gronden, voornaamsten opstand en twee doorsneden, ééne over de lengte en ééne over de diepte.

De teekeningen zullen moeten vervaardigd worden op eene schaal van *éénen duim per el.*

Aan den Vervaardiger van het best gekeurde plan zal toegewezen worden een *Vereerend Getuigschrift* en eene premie van *Vijftig Gouden Dukaten.*

Tot mededinging worden uitgenoodigd alle Kunstenaars, geboren of woonachtig in het Koningrijk der Nederlanden.

Tweede Onderwerp. Eene Begraafplaats, in den omtrek van eene stad van 75 à 100,000 zielen, geschikt ter begraving van personen van verschillende standen en van onderscheidene godsdienstige gezindheden, voorzien van de noodige gebouwen, waaronder eene kleine kapel, lijkhuis en eenige vertrekken, geschikt tot kamers voor de familie-betrekkingen en wat dies meer zij, welke bij deze inrigting noodig geoordeeld kunnen worden.

De teekeningen, voorstellende het plan, moeten vervaardigd worden op eene schaal van *ééne el op de vijf strepen*, den opstand en doorsnede der gebouwen, op de schaal van *ééne el op een' duim.*

Aan den Vervaardiger van het best gekeurd stuk zal toegewezen worden een *vereerend Getuigschrift* en *Vijftien Gouden Dukaten.*

Derde Onderwerp. Een Gedenkteeken voor den beroemden Nederlandschen Dichter JACOB CATS. Dit gedenkteeken wordt voorondersteld geheel vrij in de open lucht te staan, en moet niet zoo zeer door grootte als wel door edele en eigenaardige eenvoudigheid uitmunten, en als eene hulde beschouwd worden aan de letter- en staatkundige verdiensten van dien eenvoudigen en oorspronkelijken man.

Plan, opstand en doorsnede moeten op eene schaal van *twee palmen op den duim* worden vervaardigd.

Aan den Vervaardiger van het best gekeurde plan zal, behalve een *vereerend Getuigschrift*, worden toegewezen eene premie van *Vijf Gouden Dukaten.*

Tot mededinging naar de beide laatste onderwerpen worden alleen de Leden der Maatschappij toegelaten.

Naar deze prijzen kan gedongen worden onder deze Algemeene Bepalingen:

1. Alle stukken, dingende naar den prijs, moeten vóór of op den 1sten October aanstaande vrachtvrij worden ingezonden aan den Secretaris der Maatschappij, op de Oude Turfmarkt, N°. 3.

2. De teekeningen en de ophelderingen, welke dezelve

 ver-

vergezellen, zullen moeten geteekend zijn met eene spreuk en bij dezelve gevoegd worden een verzegeld briefje met dezelfde spreuk geteekend, waarin de naam en woonplaats van den Vervaardiger moeten uitgedrukt wezen.

3. Het letterschrift op de teekeningen en de ophelderende beschrijvingen zullen niet met de hand van den Auteur, maar door een' ander' moeten geschreven zijn: de inachtneming hiervan wordt ten sterkste aanbevolen.

4. De bekroonde stukken zullen het eigendom der Maatschappij zijn; de andere aan den Eigenaars, binnen eenen nader te bepalen tijd, worden terug gegeven.

5. De Vervaardigers der bekroonde stukken zijn verpligt, om hunne teekeningen, in den kortst mogelijken tijd, op zulk eene verkleinde schaal over te brengen, als de Directie voor de Gravure zal verlangen.

6. Bij besluit, genomen in de Algemeene Vergadering van 1823, is vastgesteld: wanneer een ingekomen stuk slechts door drie van de beoordeelaars der bekrooning waardig gekeurd is, zal hetzelve niet den vollen prijs, maar slechts een *accessit* verkrijgen, welk *accessit* voor den eersten prijs zal bestaan in *vijf-en-twintig* gouden dukaten, voor den tweeden in *tien* gouden dukaten en voor de derde in *drie* gouden dukaten, en zal hetzelve niet gegraveerd worden.

HAARLEM. Met genoegen bemerkt men, dat de belangstelling in den toestand van kunsten en wetenschappen in Nederland bij vreemden meer en meer toeneemt. Nog onlangs leverde het te Tubingen bij Cotta uitgegeven, *Kunstblatt*, een uitgebreid artikel over de Tentoonstelling van Nederlandsche Kunstwerken in den verleden jare te Brussel gehouden (*Kunstblatt* 1827. No. 93, 94, 103, 105, en 1828 No. 5, 6 en 7.); waarin het evenwel bijzonder te betreuren is, dat van de Kunstenaars der Noordelijke Provincien veel minder melding gemaakt wordt, dan van die der Zuidelijke.

NATUURKUNDIGE BIJZONDERHEDEN.

Kolossale Dierbeender te Nieuw Orleans.

De omstreken van Nieuw-Orleans, zegt de Heer Bullock, zijn niet zeer belangrijk, en er zijn slechts weinige wegen, op en langs welke men togtjes kan doen, omdat alles van

van een moeras omgeven is. Wij reden in een chais naar het Ponchartrain-meer, waar wij eenige Zoetwaterslakken en hoornen kregen, die niet onaardig waren; maar anders vindt men er niet veel nieuwe of belangrijke Natuurproducten.

Maar, ik moet niet vergeten te melden, dat ik eens op een mijner wandelingen, in eene kleine straat, digt bij den aanslag voor de Stoomboot, een uithangbord zag met groote letters daarop: *Big Bones Museum* (Museum van groote Beenderen). Dat wekte mijne nieuwsgierigheid op en ik dacht daar *Mammouthsbeenderen* te zullen vinden, alzoo de oevers van den stroom veel van dergelijke overblijfsels opgeleverd hebben. Ik trad dus binnen en werd waarlijk in verwondering gebragt, niet door deelen van eenen Mammouth, maar door overblijfselen van, zoo als ik meende, eenen monsterachtig grooten Krokodil, die, naar ik gis, wel 150 voeten lang moet geweest zijn. De regterzijde van het onderkakebeen mat ik en vond dezelve 21 vt. lang en 4½ vt. breed; de andere beenderen waren: Wervelbeenderen, Ribben, Schenkelbeenderen en Teenen, en alles kwam naar evenredigheid met het groote kakebeen overeen. Er waren ook Tanden gevonden geworden, maar niet van bijzonre grootte; doch de persoon, die ze gevonden had, de Heer W. S. Schoffield, verzekerde mij ook eenen tand, gevonden te hebben veel grooter en naar evenredigheid tot dit dier behoorende, maar die tand was hem ontstolen.

Deze Dieroverblijfsels werden voor eenigen tijd in het moeras naast het Fort Philip ontdekt en de andere deelen van dit geraamte, zijn, zoo als men zegt, nog in hetzelfde moeras blijven liggen.

Toen ik te kennen gaf, dat deze beenderen welligt van eene soort van Walvisch konden zijn, voerde de Heer Schoffield zoo vele gronden aan, gerugsteund door de autoriteit van een zeer kundig Zoöloog en bedreven in de Vergelijkende Ontleedkunde, die eene Beschrijving dezer Beenderen onder handen heeft, dat ik mij moest gevangen geven en dezelve ook houden voor die van eenen Krokodil van ontzettende grootte. Ik bood eene aanzienlijke som gelds voor deze beenderen, maar de eigenaar wilde er zich niet van ontdoen.

LETTERKUNDIGE BIJZONDERHEDEN.

In een pas uitgekomen Gedicht, in vier Zangen, getiteld: *Les Destins de l'Homme*, wordt door den Heer Rochas,

wiens dichtmanier tusschen die van Delille en de la Martine doorgaat, van de Nederlanders gezegd:

„ Montre-nous dans le Nord le Batave intrépide,
Bâtissant des cités dans un marais fétide,
Elevant ses remparts sur un limon fangeux,
Où l'Océan roulait ses flots impétueux.
L'air, la terre, les lois, chez lui tout est conquête.
Le liquide élément, suspendu sur sa tête,
Recherche en murmurant ses antiques bassins,
Et recule étonné du pouvoir des humains.
Quel nouveau créateur put, de sa main puissante,
Opposer cette digue á l'onde menaçante?
Qui creusa ces canaux, ces fleuves et ces ports,
Où l'univers se plaît à verser ses trésors?
C'est l'homme souverain, c'est lui dont le génie
Fit éclore les arts du sein de l'Arabie,
Assujétit le Nil au besoins de Memphis,
Pourvut à son défaut par les eaux de Noeris,
Et par des monumens de mémoire éternelle,
Sut immortaliser sa puissance mortelle."

BOEKERIJEN.

In het eerste Nommer van het Deensch Tijdschrift: *Nordisk Tidskrift* van Professor Molbeck komt een artikel voor over de Handschriften der Koninklijke Boekerij te Kopenhagen, in de *Pali-* en in de *Cingalesche* taal; 22 Pali- en 28 Cingalesche werken. Onder de eerste is een zeer fraai Exemplaar van de Birmansche Liturgie, dat vollediger is dan een der tot hier bekenden. Het is op verniste en vergulde palmbladen geschreven. Onder de Cingalesche M.S.S. is eene Grammatica der Pali-taal met Cingalesche ophelderingen, en eene dergelijke van de Elon-taal van eenen Buddhistischen Priester, D'hamina Pala geheeten, welke voor 15 Eeuwen zoude geleefd hebben.

GEDENKPENNINGEN.

Medaille ter Eere van DUCIS.

De Heer Michaud, een der beroemdste Medaille-graveurs te Parijs, heeft er een voltooid, voorstellende het borstbeeld van Ducis, naar het fraaije portrait van Ge-rard

rard, en op de keerzijde achter den titel der voornaamste treurspelen van den Dichter het opschrift: *offerte à la ville natale de Ducis* 1828. Het is bekend, dat Ducis van Versailles geboortig is. De beeldtenis is volmaakt gelijkend, en zonder den gevorderden ouderdom aan zijn model (83 jaren) te ontnemen, heeft hij middel gevonden, om de edele en veelbeteekenende gelaatstrekken van het oorspronkelijke te bewaren. Deze Medaille is van de grootste soort, houdende twee duim in middellijn, en verdient in de verzamelingen der beminnaren van penningen eene plaats.

OUDHEDEN.

STOKHOLM. Een boer, die naar steenen tot het bouwen van een huis groef, heeft op den 22sten November ll. op den weg tusschen Lemby en Fahlköping, daar waar de Allebergen ophouden, een' ouden Diadeem gevonden, die 48 oncen goud van 22 karaat weegt en 17 duim in omtrek houdt. Dit kostelijk hoofdversiersel is kunstig bewerkt en met afbeeldingen van menschen en dieren en van den sterrehemel versierd. Het daarop gegraveerde naamcijfer C 8, doet vermoeden, dat het aan Koning Karel Knutson VIII heeft toebehoord. Onze Oudheidkundigen houden zich onledig met den oorsprong en de geschiedkundige herkomst van dezen vond te verklaren of daarnaar te gissen.

HANDEL EN ZEEVAART, LANDBOUW, HUISHOUDKUNDE, BEVOLKING, EN WAT DAARTOE BETREKKING HEEFT.

In de Parijsche *Gazette des Tribunaux* van 6 Febr. ll. lazen wij het berigt van de opening van een *Cours de droit Commercial* in de Handelstad Nantes. „Deze stad," dus leest men daar, „bezat geene inrigting, waarin de jonge kooplieden zich eenige hun zoo noodige wetenschappelijke kennis van het handelsregt konden verwerven." Men verklaart verder, dat de behoefte aan zoodanige lessen aldaar algemeen werd gevoeld, en met belangstelling geeft men berigt van de opening dier lessen door den Advokaat Lepoitvin, die ter dier gelegenheid in eene aanzienlijke bijeenkomst eene Redevoering heeft uitgesproken: *sur l'uti-*

li

tité de la connaissance des lois pour le négotiant dans les diverses positions où les évènemens peuvent l'amener et sur la nécessité d'interpreter les lois commerciales par l'équité.

De Nederlandsche Lezer zal zich denkelijk hierbij vragen, of onze Nederlandsche Handelsteden ook zoodanige instellingen bezitten? Noch Amsterdam, noch Rotterdam, noch Antwerpen, noch eenige andere Nederlandsche Handelstad kan dezelve aanwijzen. Zouden die dan in het zoo bij uitstek handeldrijvend Nederland minder nuttig zijn dan elders? Wij zien daarvoor geen reden. Zou het ontbreken aan kundige mannen, geschikt en bekwaam om zoodanige lessen te geven? Geenszins, naar ons oordeel ten minste. Of zou het bij ons nog ontbreken aan de overtuiging van de nuttigheid en aan het gevoel van behoefte aan dezelve? Meer waarschijnlijk, gelooven wij, is hierin de reden te zoeken. Mogt deze mededeeling iets toebrengen om het gevoel aan dat gemis en aan dat van lessen over meer andere Wetenschappen tot Handel en Nijverheid in betrekking staande ook bij sommigen onzer landgenooten op te wekken!

A. Febr. 1828 T.

STERRE- EN WEERKUNDIGE WAARNEMINGEN.

Haarlem. Als naar gewoonte de Recapitulatie der Waarnemingen, buiten Haarlem op de Wedersgesteldheid in 1827 gedaan, mededeelende, hebben wij het genoegen, daarbij weder te kunnen voegen de Algemeene Tafel der Weêrkundige Waarnemingen op den Huize *Zwanenburg*, Halfwegen Amsterdam en Haarlem door den Heere P. de Leeuw, gedurende hetzelfde jaar gedaan en opgemaakt, met de mededeeling waarvan wij vertrouwen onze Lezers geene ondienst te doen en voor welker inzending, wij met aanbeveling in des bijdragers welwillendheid voor volgende jaren, dus onzen hartelijken dank betuigen.

Re-

No. 13.

RECAPITULATIE OF BIJEENTREKKING VAN DE WEERKUNDIGE WAARNEMINGEN BUITEN HAARLEM, GEDAAN IN HET JAAR 1827.

Maanden	Hoogste Stand des Barometers.	Laagste Stand des Barometers.	Gemiddelde hoogte des Barometers.	Hoogste stand des Thermometers.	Laagste stand des Thermometers.	Gemiddelde hoogte des Thermom.
Januarij	30 d. 3,00, l. den 6den	29 d. 1,00 l. den 11 en 14	29 d. 7,35 l.	49°, den 8sten 's midd.	14½° den 27 's avonds	33° 16
Febr.	30 d. 5,50 l. den 4den	29 d. 4,75 l. den 28sten	29 d. 9,95 l.	49° den 27 en 28 's mid.	8½° den 19 's morg.	30° 20
Maart	30 d. 3,00 l. den 19den	28 d. 9,25 l. den 4den	29 d. 6,21 l.	53° den 4 's midd.	28° den 19 's morg.	43° 57
April	30 d. 3,25 l. den 27sten	29 d. 5,25 l. den 22sten	29 d. 9,66 l.	69½° den 6 en 30 's mid.	34° den 1 's avonds.	51° 54
Mei	30 d. 1,00 l. den 12den	29 d. 2,75 l. den 24sten	29 d. 7,80 l.	74°, den 18 's midd.	43° den 7 en 8 's av.	57° 12
Junij	30 d. 3,00 l. den 8 en 19	29 d. 5,75 l. den 6den	29 d. 9,45 l.	75½°, den 14 's midd.	50½° den 8 's avonds.	61° 14
Julij	30 d. 4,25 l. den 6den	29 d. 7,00 l. den 20sten	30 d. 1,12 l.	83° den 30 's midd.	54° den 11 en 12 's av.	65° 36
August.	30 d. 3,75 l. den 6den	29 d. 5,00 l. den 15den	29 d. 9,62 l.	81½° den 2 's midd.	55½° den 13 's avonds.	64° 30
Septemb.	30 d. 4,00 l. den 1sten	29 d. 6,00 l. den 22sten	30 d. 0,06 l.	78° den 11 's midd.	48° den 20 's morg.	60 73
October	30 d. 4,00 l. den 5den	29 d. 3,00 l. den 12 en 28	29 d. 7,89 l.	66°, den 1 en 2 's mid.	41° den 29 's avonds.	53° 72
Novemb.	30 d. 3,25 l. den 27sten	29 d. 4,00 l. den 2den	29 d. 9,43 l.	57½° den 5 's midd.	30° den 23 's morg.	41° 82
Decemb.	30 d. 6,00 l. den 28sten	28 d. 9,75 l. den 1sten	29 d. 8,57 l.	54½° onderſ. malen.	36° den 3 's morgens	40° 32

De gemiddelde hoogte des Barometers was dus in 1827 29 d., 8, 52 l.
Het hoogst stond de Barometer den 28sten December 30 d. 6 l.
Het laagst ——————— 4den Maart op 28 d. 9,25 l.
De gemiddelde hoogte des Thermometers was dus in 1827: 50° 74 (*)
Het hoogst stond de Thermometer den 30sten Julij op 83°
Het laagst ——————— 19den Februarij op 8½°.

(*) Dus omtrent 2° lager dan in 1826.

WIN-

WINDEN.

Tusschen Z. en W. vlak W. daaronder gerekend 289 malen.
——— Z. „ O. —— Z. ——— 183 ———
——— N. „ W. —— N. ——— 312 ———
——— N. „ O. —— O. ——— 211 ———

Wijders zijn in het jaar 1827 aangeteekend:

219 malen bewolkt of zwaar bewolkt.
184 ——— betrokken of omtrent betrokken.
167 ——— helder of omtrent helder.
144 ——— regen, harde, zware regen of regenachtig.
90 ——— wind, windrig of zeer windrig.
76 ——— harde wind of zeer harde wind.
43 ——— buijig of buijen.
37 ——— mist, mistig, damp of dampig.
26 ——— sneeuw, sneeuwachtig of sneeuwbuijen.
24 ——— storm, stormachtig, zware storm of stormvlagen.
22 ——— wolken of zware wolken.
15 ——— donder.
14 ——— hagel, zware hagel of hagelbuijen.
13 ——— stil.
8 ——— zware regenbuijen.
5 ——— weêrlicht.
4 ——— zeedamp of zware zeedamp.
3 ——— stofregenachtig.
2 ——— extra of zeer helder.
2 ——— beneveld.

WEERKUNDIGE WAARNEMINGEN BUITEN HAARLEM.

Maart. 1828.	BAROMETER.	THERMOMETER.	WINDSTREEK.	LUCHTSGESTELDHEID.
12	30. 1 30. 0¾ 20. 0	48 53 41	W. t. Z. W. Z. W. Z. W. t. W.	voormiddag betrokken, namiddag helder, 's avonds bewolkt.
13	30. 0¾ 30. 1 30. 1	48½ 51½ 45½	Z. W. Z. W. t. W. W. Z. W.	voormiddag betrokken, verder omtrent helder,
14	30. 2 30. 2¼ 30. 2½	49½ 54½ 50	W. W. t. Z. W.	bewolkt, voormiddag meest omtrent helder.
15	30. 2¼ 30. 2¾ 30. 3¼	49½ 53 44½	W. t. N. W. N. W. N. W.	voormiddag bew., verder betr.
16	30. 2¼ 30. 2 30. 1	46 51 48	W. N. W. W. t. N. W. t. Z.	bewolkt. meest betrokken, tusschenbeide iets regenachtig, windrig.
17	30. 0¼ 30. 1 30. 1	49 52 43	W. t. N. W. N. W. W. t. N.	betrokken, namiddag zeedamp.
18	30. 0¼ 30. 0½ 29. 8¼	48 50½ 44½	N. W. W. N. W. W. t. Z.	voormiddag bewolkt, verder betrokken.

BE-

BEKENDMAKINGEN.

*** Bij de Wed. A. LOOSJES Pz. te Haarlem zijn in den jare 1827 uitgegeven en door dezelve verzonden de onderstaande Artikelen:

I. M. SIEGENBEEK, Taalkundige Bedenkingen voornamelijk betreffende het verschil tusschen de aangenomene Spelling en die van Mr. W. Bilderdijk, voorafgegaan door een' Brief van den Hoogleeraar J. H. van der Palm aan den Schrijver in gr. 8vo.. . . . *f* 1, 90
II. J. P. VAN CAPPELLE, Bijdragen tot de Geschiedenis der Nederlanden, met gegr. titelvignet door Smies en Velijn gr. 8vo. - 3, 90
III. M. ADRIAAN, Gravin *Henriette* of de Groote Wereld, met gegr. titel en vignet door Oosterhuis en Schmetterling gr. 8vo.. - 2, 90
IV. A. PICHOT, Geschied- en Letterkundige Reis naar Engeland en Schotland, 3de Dl. met pl. en gegr. titelvignet gr 8vo. . . - 2, 90
V. Hetzelfde werk 3 deelen met pl.. . . - 12, 00
VI. JACOB VOSMAER, de Kunst om lang te leven en wel te sterven, 8vo. postformaat - 1, 50
VII. J. C. VAN THIELE, de Kluizenaar in St. Petersburg, een Tafereel in den smaak van Jouy, met titelvignet en gegr. titel gr. 8vo - 1, 80
VIII. J. VAN OUWERKERK DE VRIES, Verhandeling over den Nederlandschen Koophandel, bekroond door de Hollandsche Maatschappij der Wetenschappen te Haarlem. gr. 8vo. . - 3, 00
IX. P. NIEUWLAND, Nagelaten Gedichten, *derde* en vermeerderde uitgave met gegr. titel en vign. postform. . . . . . - 1, 50
Dito op velijn papier . . . . - 2, 00
X. H. C. SCHMID, *Roza van Tannenburg*, een Verhaal voor Jongelieden, met pl. vignet en gegr. titel . . . . . - 1, 80
XI. De Gelukkige *Willem*, met vier platen gegr. titel en vignet 16° . . . . - 0, 90
Dito met gekleurde Platen . . . . - 1, 20
XII. A. H. NIEMEYER, Waarnemingen op Reizen in en buiten Duitschland, 5de Deel met Platen gr. 8vo. . . . . . - 5, 25

XIII.

XIII. A. H. NIEMEYER, Waarnemingen op mijne Ballingschaps-reize naar Frankrijk in 1807, 2 Deelen met platen compleet, gr. 8vo. . f 9, 75

XIV. Handboek voor Notarissen volgens de Nederlandsche Wetgeving 2de Dl. gr. 8vo. - 4, 50
Met het 3de Deel is dit werk compleet.

XV. Mr. W. H. VAN VOORST, Iets over het Ontwerp van Wet voor de Burgerlijke Regtspleging. gr. 8vo. . . . . . - 0, 50

XVI. De drie Vriendinnen of een Winter op het Land, met platen gegr. titel en vignet 16° - 0, 90
Dito met gekleurde plaatjes 1, 20

XVII. P. F. WILMSEN, Tien Vertellingen voor Kinderen van zes tot tien jaren, met plaat vignet en gegr. titel kl. 8vo. . . . - 0, 60

XVIII. Naamlijst der Planten en Gewassen op de Tiende Tentoonstelling van de Nederlandsche Huishoudelijke Maatschappij in gr. 8vo. . . . - 0, 27½

XIX. Godsdienstig Onderwijs voor Jonge Kinderen *Twaalfde Druk* kl. 8vo. . . . . - 0, 27½

XX. *Algemeene Konst en Letterbode* voor den jare 1827 No. 1 — 53, met Registers en Platen, 2 Deelen gr. 8vo. . . . . - 9, 87½

Bij dezelve zal in de volgende week worden uitgegeven:

G. K. Grave VAN HOGENDORP *ADVIJS* over de Verhandeling bekroond door de Hollandsche Maatschappij der Wetenschappen te Haarlem, op derzelver Prijsvraag over *de Oorzaken van het verval des Nederlandschen Koophandels en de middelen tot herstel of uitbreiding van denzelven* van den Heer v. OUWERKERK DE VRIES, — uitgegeven door Prof. H. W. TYDEMAN, in gr. 8vo.

DRUKFEILEN in No. 12.

bl. 183	regel 6	van onderen	staat	*branchiae*	lees: *branchia*
— 184	— 5	—	—	*Rex Regina*	— *Rex et Regina.*
— —	— 15	—	—	*alliis*	— *aliis.*

Dit No. met bijgevoegde Tafel kost 22½ cts.

TE HAARLEM BIJ DE WED. A. LOOSJES Pz.

ALGEMEENE
KONST-
EN
LETTER-BODE,
VOOR HET JAAR 1828.

N°. 14. *Vrijdag den 28sten Maart.*

BERIGTEN.

LEEUWARDEN *den 18den Maart.* Heden overleed alhier, in den ouderdom van bijna 55 jaren, de Heer Mr. D. H. BEUCKER ANDREAE, Griffier bij de Regtbank en Secretaris der Commissie van Landbouw. Zijn verlies wordt met reden door zijne medeburgers algemeen betreurd, daar hij in zeer verschillende wetenschappen een geoefend ja een geleerd man mogt heeten, en hij die kundigheden ten algemeenen nutte aanwendde, vooral ten dienste van Landbouw en Huishoudkunde. Zijne waarnemingen wegens den invloed van het Zeewater op het Plantenrijk, bij de laatste geweldige overstroomingen in Vriesland, door de Nederlandsche Huishoudelijke Maatschappij, als eene bijlage tot een harer Jaarlijksche verslagen wegens den staat van Landbouw, gemeen gemaakt, getuigen van zijne naauwkeurigheid en van die uitgebreide kunde, toegepast op het welzijn der menschheid.

'S GRAVENHAGE *den 17den Maart.* Het Hervormde Kerkgenootschap verloor op heden, in slechts 37jarigen ouderdom, een' ijverig en verstandig bevorderaar van

deszelfs belangen, het Christendom een' onvermoeid voorstander, door het overlijden van den Weleerwaarden Heer JACOB WIJS J. CZN., die niet alleen velerwege goedkeuring op zijn openbare Evangelie-prediking mogt ondervinden in de gemeenten, waarbij hij gedurende 15 jaren stond, maar ook, door zijne in het licht gegeven Leerredenen, nog meer algemeene stichting en vertroosting bedoelde en bewerkte. In 1821 gaf hij een zestal Leerredenen uit *over den Toekomenden staat*, en liet daarop spoedig eene volgen over de *Zaligheid der vroeg stervende Kinderen*; drie jaren later verschenen zijne Leerredenen over *Rom.* IX, X en XI in twee deelen en weder drie jaren later, die over *Genesis* I—III en *Rom.* V in één boekdeel vervat; welke alle om strijd getuigen van zijne onbekrompene edelmoedigheid als Uitlegger, vrijgevigheid als Godgeleerde en gemoedelijkheid, ernst en echt Christelijken zin als Evangelie-Prediker.

IETS OVER DE REIZE

VAN

Prof. LEDEBUHR,

NAAR SIBERIE

Het volgende is een uittreksel uit het Berigt, hetwelk aan het Bestuur der Keizerl. Hoogeschool, te Dorpat, gegeven is, over deze reize in het Altaïsche gebergte, welke ten oogmerke had, voornamelijk Kruidkundige ontdekkingen te doen.

Ik reisde, zegt Prof. L. in Januarij 1826 af, en kwam den 9den Maart te Barnaoul. Hier maakte ik met mijne reisgezellen de noodige inrigtingen, om onze nasporingen te beginnen. De Heeren Doctoren Meijer en Bunge, waarvan de eerste zich naar het zuiden en de andere naar het westen begeven zoude, verlieten mij den 18den. — Genoodzaakt zijnde mij eenige dagen in Zmeïnogorsk op te houden, deed ik eenige togtjes in die ommestreken, onderzocht het

Zwa-

Zwavelwerk te Kolyvan, en den Vulkaan te Réven. — In Riddersk, waar ik den 28sten aankwam, onderzocht ik, aan den voet van het gebergte, dat nu nog niet beklimbaar was, de Voorjaars-Flora, en deed van hier eene kleine reize in de Kirghesische Steppen, om de Flora van den zuidelijken oever des Irtysch, met die van den tegenovergestelden oever te vergelijken. Te Riddersk teruggekomen, was het toch niet voor den 8sten Junij mogelijk mijne reize door het gebergte te beginnen. Na de ijsvelden en de vallei van Koroune overgetrokken te zijn, kwam ik aan den oorsprong van den Tcharisch, wiens loop ik verscheiden dagen lang volgde, toen ik in het dorp Tchétchoulikha kwam. Den 16den Junij trof ik Dr. Bunge in het dorp Imane, aan de rivier Koutagne, van waar ik, langs eenen anderen weg, over de ijsvelden van Koroune, naar Riddersk terugkeerde. Daar ik vond, dat de landstreek, door welke de Tcharisch stroomt, eenen grooten schat van zeldzame Gewassen bevatte, zoo besloot ik dezen zelfden weg nog eens te bereizen (den 12den Julij). Den 23sten Junij te Korghone aankomende, vond ik het daar onmogelijk, tot aan den oorsprong der rivier van dien zelfden naam door te dringen, doordien het bedde dier rivier aan weêrskanten door rotsen van 1600 à 2000 voeten hoogte ingesloten wordt, en ik kon dus ook niet verder komen, dan slechts 4 wersten aan gene zijde dier steengroeven, waar de *Porphyr* en *Jaspis* voor de Kolyvansche fabrijken van daan komt. — Daar mijne gidsen mij verzekerden, dat zij eenen anderen weg kenden, welke, terwijl men tot aan den oorsprong van den Sentilck en van de Inea opklimt, naar de zuidelijke grenzen dezer Alpen leidt; zoo reisde ik den 25sten Julij van Korghone af, en bereikte niet zonder moeite, den 27sten eene bergvlakte van 7000 voeten boven de zee, en van omstrecks 25 wersten lengte van N. — Z., een verschijnsel, dat mij te onverwachter voorkwam, omdat deze bergvlakte nog nergens op eenige kaart is aangewezen. Met groote moeite daalde ik weder in het dal van Ouda af, en kwam den 30sten zonder ongeluk weder te Riddersk. Na nog eens het gebergte Oulba onderzocht te hebben, sloeg ik den 4den Augustus den weg in naar Oustkaménogorsk, en ging

van daar langs den Irtysch opwaarts naar Boukhtarminsk; van daar ging ik naar het Bergwerk van Cypynowsk, en kwam den 18den bij het Russisch dorp Fikalka aan, hetwelk 150 werst verder naar de grenzen toe, en omstreeks 5000 voeten boven de zee-oppervlakte gelegen is. Djinghestii, den eersten wachtpost op Chineesch grondgebied, bezocht ik den 20sten Augustus te paard; men ontving 'er mij zeer wel, maar ik hield 'er mij niet meer dan 24 uren op. Van Riddersk, waar heen ik weder terugkeerde, bezocht ik nog eens alle in Planten rijke streken, en keerde, na mijne Verzamelingen in orde gebragt te hebben, over het Kolyvaner-Meir en de werken van Loklewsk, naar Barnaoul terug. Bij Loklewsk onderzocht ik een landmeir, waarvan het water Glauber-zout bevatte.

Doctor Meijer, die den 8sten April in Boukhtarminsk aangekomen was, doorzocht die ommestreken tot den 25sten; daarna begaf hij zich, verzeld van een escort Kozakken, naar het op de grenzen gestationeerde Russische piket, Nabat genoemd, en naar de verst afgelegene Russische Visscherij, slechts 8 werst van Nor-Saissane gelegen. Hij kwam daar den 10den Mei aan, en bezocht van daar de bergen Arkout en Dolenkarra, zoo als ook de rivieren Roukane en Kourtehoune. — In Oustkaménogorsk teruggekeerd, begaf hij zich naar Semipalatinsk, van waar hij den 25sten Julij op den Caravanenweg, die naar Semireck gaat, tot aan het gebergte Arkutsk kwam. Ten zuidwesten voortreizende, kwam hij den 2den Augustus te Djenghir-Tane, vervolgde tot den 15den zijnen weg westwaarts, en bereikte, zich wederom ten noordwesten wendende, het gebergte Djenghilensk. Den 25sten bezocht hij Kurkarala, eene der nieuwe Russische Kolonien in de Kirghisische Steppe. Daar bleef hij tot den 30sten, reisde toen naar Altynetoabé, waar een Smaragd-bergwerk is, kwam den 28sten September te Semipalatinsk terug en eindelijk den 15den October weder te Barnaoul.

Dr. Bunge, die den 4den April in het dorp Tchéchoulika aangekomen was, reisde den 11den Mei van daar af, den Tcharischstroom opwaarts tot Kane, waar hij eene zoo rijke Flora vond, dat hij zich daar

eenige

eenige dagen ophield. Nadat hij het gebergte overgetrokken was; hetwelk den Tcharisch van den Ourfoull scheidt, bereikte hij den 19den Mei den oever van den Katoune, op die plaats, waar de wateren des grooten Outegaméne zich met denzelven vereenigen. Nadat hij dezen stroom en de bergen Berchalisk en Aigalak overgetrokken was, kwam hij den 22sten aan de rivier Tchouya, wiens loop hij opwaarts langs reisde, tot aan de tenten der Kalmukken, Laïsan-Mongol, niet ver van den eersten Chineschen grenspost. Dåår het jaargetijde nog niet ver genoeg gevorderd was, om het meir van Téletz te bezoeken, zoo keerde hij terug en kwam over den ijsberg Tcrektinsk, in 't dorp Imane aan.

Nadat wij ons te Imane weder vereenigd hadden, beklommen wij nogmaals te zamen de Koroune, tot aan het dorp Abaï, van waar Dr. Bunge zich nogmaals naar Kane begaf, en daarna in 't leger van Saisfan-Mongol terugkeerde, hetwelk hij den 20sten Julij bereikte. Na drie dagen bezocht hij het Meir Téletz. Toen klom hij over de met sneeuw bedekte gebergten, welke de Tchouya van den Baschkane en deze rivier wederom van den Tchoulesmane scheiden, en kwam den 23sten bij het Meir aan, doch het slechte weêr en het wassende water noodzaakten hem terug te keeren. Den 12den September kwamen wij weêr in Zmeïnogorsk bijéén.

Het getal Planten, dat wij op deze togten gevonden hebben, bedraagt ten minste 1600 soorten, waarvan 4 à 500 tot op den huidigen dag onbekend waren, en hetgeen men van de meesten der overige en van hare oorspronkelijke groeiplaats wist, was zeer onvolledig. Maar thans geloove ik in staat te zullen zijn, eene goede *Flora Altaica* te kunnen leveren. Van de meeste der zeldzaamste Gewassen, hebben wij Zaad verzameld, ja van sommige hebben wij levende exemplaren aan den Kruidtuin te Dorpat gezonden. Het ander is tot een gunstiger jaargetij in Barnaoul achtergelaten.

De Aardrijkskunde, Zoologie- en Mineralogie hebben wij ook niet veronachtzaamd. De verzamelingen eindelijk, die wij op deze Reize voor de Koninklijke Universiteit gemaakt hebben, bestaan uit:

1. Een Herbarium van Altaïsche Planten 1600 soorten.
2. 241 Frissche levende Planten.
3. 1341 Soorten Zaden.
4. 700 Soorten Dieren.
5. Monsters Smaragd, en eenige andere Mineralogische Voorwerpen.
6. Eenige Oudheden, in de Tchoudsche Grafheuvels gevonden.

BERIGT VAN DE WERKZAAMHEDEN DER EERSTE KLASSE VAN HET KONINKLIJK NEDERLANDSCH INSTITUUT VAN WETENSCHAPPEN, LETTERKUNDE EN SCHOONE KUNSTEN.

1823 — 1824.

Wijlen de Heer van Swinden in het jaar 1813 in het Kabinet van Astronomische werktuigen der Leidsche Academie, toevallig ondekt hebbende zekere staven, die hoogstwaarschijnlijk den Hoogleeraar Lulofs gediend hadden, bij zijne proeven over de lengte van den enkelen slinger, bood dezelve der Eerste Klasse aan, in hare zitting van den 13den van Slagtmaand deszelfden jaars, met een zeer uitgewerkt vertoog, inhoudende vooral het verzoek:

1°. Om door eene Commissie te doen nagaan, of de gemelde ijzeren staven die zijn, welke Lulofs beschreven en gebruikt heeft.

2°. Om de lengte derzelve staven met de meest mogelijke naauwkeurigheid op den comparateur van den Heer Aeneae te doen meten, ten einde alzoo derzelver lengte in

in metermaat uit te drukken; en om van hare bevindingen aan de Klasse verslag te doen.

De Eerste Klasse den Voorsteller bedankt hebbende voor dit nieuw blijk van belangstelling in alles, wat betrekking heeft tot ware geleerdheid en het opsporen van echte bronnen, waaruit dezelve behoort geput te worden, voldeed gereedelijk aan deszelfs verzoek en benoemde tot die commissie de Heeren Floryn, Krayenhoff en Bangma.

Deze Heeren deden op den 7den van Hooimaand des jaars 1814 verslag van hunne bevindingen, volgens welke zij meenden te mogen verklaren, 1°. dat er geen redelijke twijfel bestaan kan, of deze zijn dezelfde staven, welke Lulofs gebruikt en beschreven heeft; 2°. dat bij de naauwkeurigste meting de lengte van de grootste staaf gebleken is 1m,072446 en van de kleinste 0m,967692.

Van deze bevindingen aan den Heer van Swinden authentiek extract zijnde uitgereikt, was daarvan het gevolg eene breede Memorie over hetzelfde onderwerp, waarbij hij voorstelde:

1°. Te doen onderzoeken hetgeen hij in de Memorie voordroeg over de besluiten, welke uit de metingen der bewuste staven, zoo door Lulofs, als op den Comparateur verrigt, afgeleid kunnen worden.

2°. Om den Comparateur ten minste op het stuk, waarop het in dezen aankomt, te weten de zeven centimeters boven den eersten meter, en de millimeters tusschen den zevenden en negenden centimeter te verifieeren.

3°. Om aan de Klasse te berigten, of het nuttig zoude zijn, de proeven over de lengte van den enkelen slinger op het observatorium te *Leiden* te herhalen; en zulks zoo wel voor de eindelijke bepaling van den Rijnlandschen voet, door Lulofs gebruikt, als om alle onzekerheid over een zoo gewigtig punt; als is de lengte des enkelen slingers, weg te nemen.

De Heeren Floryn, Krayenhoff en Bangma werden verzocht zich met dit onderzoek te belasten, en, na gedane beproeving, te dienen van berigt.

Dit berigt bleef niet lang uit. Op den achtsten van Zomermaand des jaars 1815 werd der Klasse kennelijk, dat er niet wel reden te geven is van het het verschil, hetwelk er voor de lengte van den Rijnlandschen voet ontstaat, nadat dezelve uit de kortste of langste staaf wordt opgemaakt. Hetwelk niet wel anders gedacht werd te beslissen te zullen zijn, dan door proeven voor de lengte van den secunde-slinger te Leiden te herhalen.

Waartoe de Klasse gereedelijk besloot, den Heer van Swinden in de eerste plaats uitnoodigende, om deze proeven

ven met de Heeren Ekama, Floryn, Krayenhoff en Bangma wel te willen ondernemen.

De dood meer dan één der gecommitteerden aan dien gewigtigen arbeid ontrukt hebbende, heeft de Heer Ekama, wiens verlies de Klasse ook nu reeds te betreuren heeft, aan dezelve berigt, dat het onderzoek van die nadere proefnemingen voor de lengte van den secunde slinger te Leiden, voornamelijk is gedaan op voorstel van wijlen ons hoogstverdienstelijk Lid, Prof. van Swinden, omdat men verwacht had, dat op de metalen maten of ijzeren roede, aldaar aanwezig, eenige merkteekenen van de bepaalde lengte van den Rijnlandschen voet voorhanden zouden zijn:

dat echter door wijlen den Heer van Swinden en den Heer Ekama dikwijls en bij herhaling, zoo met het bloote oog, als gewapend met vergrootglazen, deze merkteekenen te vergeefs op die ijzeren staven zijn gezocht:

dat ook het werktuig zelve, voorheen gediend hebbende tot het bepalen van de lengte van den secunde-slinger te Leiden, bevonden is aan vele gebreken te laboreren, en in geenen deele te bezitten die volkomenheid, welke thans tot het doen van zulke proeven vereischt wordt:

dat bovendien dit onderzoek den aankoop zoude vereischen van nieuwe daartoe behoorende kostbare werktuigen, welke aankoop niet wel is aan te raden, zoo lang men niet van de volstrekte noodzakelijkheid van deze proeven voor het belang der wetenschappen overtuigd zal zijn.

De Heer Ekama droeg ten slotte als zijne gedachten voor, dat de Eerste Klasse de overgeblevene Leden der Commissie tot het onderzoek van de lengte des secunde-slingers te Leiden, tot dien tijd toe, zoude kunnen houden voor ontbonden.

Waarmede de Klasse zich vereenigd hebbende, zijn gecommitteerden, onder dankzegging voor bereidvaardig ondernomene navorschingen, gehouden als te dezen te hebben gedefungeerd.

Toen men, om den vernielenden paalworm van den bodem der schepen, die naar Oost- en West-Indiën worden uitgeklaard te weren, en te gelijk de snelheid van hunne vaart te bevorderen, eene koperen dubbeling op denzelven had beginnen aan te leggen, ondervond men weldra eene nieuwe zwarigheid, waardoor de vastheid van den bouw, binnen weinige jaren ten eenenmale werd vernietigd. De ijzeren bouten, die den bodem verbinden en veilig moesten stellen tegen de woestheid der zee, verteerden nu veel spoediger door het roest, dan zij zonder eene koperen dubbeling gewoon waren. Hetwelk op geene andere wijze te verhelpen

pen scheen, dan door het gebruik van koperen in plaats van ijzeren bouten; waardoor echter een oorlogschip, van middelbare grootte, ligt met een onkoste van zeventig duizend guldens bezwaard werd.

Elke poging ter vinding van een middel, dat het te spoedig roesten der ijzeren bouten onder eene koperen bedekking aan de schepen konde voorkomen, verdient dus aanmoediging. Dat van wijlen den Constructeur Generaal Glavimans werd reeds vóórlang door de Eerste Klasse in dank aangenomen en medegedeeld in het berigt van werkzaamheden, dat vóór het Derde Deel van hare Verhandelingen is geplaatst geworden.

Of dit middel echter, van welks nut in den beginne de beste getuigenissen waren ingekomen, op den duur niet voldaan hebbe, of welke andere redenen er bestaan mogen van deszelfs verwaarloozing, het is zeker, dat men zich dit ongemak van te spoedige verroesting heeft blijven getroosten, tot dat de Heer A. Wognum, Scheepsbouwmeester te Enkhuizen, gemeend heeft de aandacht der Eerste Klasse te moeten vestigen op een middel van zijne vinding, waardoor hij het roest van de ijzeren bouten zegt te kunnen weren.

Hij slaat namelijk voor, om de koperen bladen van gekoperde en met ijzeren bouten voorziene schepen aan de binnenzijde te vertinnen.

Wanneer schepen met ijzeren bouten gekoperd worden, heeft men twee metalen, welke op de schaal der galvanische werking vrij verre van elkander verwijderd zijn, ijzer namelijk en koper, en daarbij een' vochtigen geleider. De beide metalen worden dus electriek en het ijzer moet oxyderen, even gelijk in onze galvanische batterijen het zink oxydeert.

Hierdoor worden de ijzeren bouten van gekoperde schepen schielijk vernield. Maar nu overdekt de Heer Wognum zijne koperen platen met tin, dus met een metaal, dat met ijzer en koper eene zeer geringe galvanische werking voortbrengt; de onmiddellijke aanraking van de twee laatstgenoemde metalen, zoo noodig, om galvanische werking voort te brengen, heeft geene plaats. Het tin scheidt het koper af van het ijzer, en het laatste metaal oxydeert niet meer.

De voorslag van den Heer Wognum rust op geene loutere bespiegeling. Hij roept reeds eenige ondervinding in, om denzelven te schragen. Hij deed twaalf bladen van het Koopvaardijschip *Hoop en Fortuin* vertinnen. Het bleek uit eene inspectie door de ambtenaren van 's Konings Marine, aan twee bladen van dezen bodem, na eene reis naar Indiën in een tijdsverloop van drie en een half jaar ge-

gedaan, dat het ijzer onder deze bladen niets had geleden.

In de maand December van het jaar 1822, is dit schip te Vlissingen vertimmerd, en de Heer Wognum verzekert, berigt ontvangen te hebben, dat de ijzeren bouten onder de koperen bladen, welke vertind waren, in zeven en een half jaren niets geleden hadden, maar dat de overige vernield waren.

De uitkomst dezer ondervinding, en de gezonde theorie, welke dezelve verklaart, hebben de Eerste Klasse den Heer Wognum hare neiging te kennen doen geven, om zijne Excellentie, den Minister der Marine voor te stellen, om dit middel op een van 's Lands schepen te beproeven. De Heer Wognum zich met deze gunstige geneigdheid der Klasse vereerd vindende, heeft aan dezelve gaarne overgelaten de wijze, waarop zij zoude goedvinden, de aandacht van het Gouvernement op zijne uitvinding te bepalen.

Zij heeft daarop zijne Excellentie, den Minister der Marine voorgedragen, eene vergelijkende proef in het werk te doen stellen, door een schip, bestemd tot eene reis naar eene de Oost-Indiën en genageld met ijzeren bouten, en zoo zulk een schip niet mogt te vinden zijn, een kanonneerboot te doen koperen voor één gedeelte naar de gebruikelijke wijze, zonder dat er eenig middel ter voorkoming van het roest dier nagels worde aangewend, een ander gedeelte van datzelfde schip te doen koperen, onder aanwending van het middel, reeds in vroegere jaren door den Heer Glavimans aangeprezen, en nog een ander gedeelte van hetzelfde schip te doen koperen met vertinde platen, welke de Heer Wognum zal leveren. of die onder deszelfs opzigt en bestuur van 's Rijkswege zullen bezorgd worden:

dat men, zoo dikwijls zich daartoe eene geschikte gelegenheid, na afgelegde reis, aanbiedt, de koperen bladen, ten overstaan van gecommitteerden en den Heer Wognum, van den bodem des schips zal wegnemen, ten einde bij vergelijking den staat te kunnen nagaan, waarin zich de ijzeren bouten aldaar bevinden.

Van welk een en ander Proces-verbaal zoude worden opgemaakt, om te dienen waar het behoort.

Uit eene missive van Zijne Excellentie, den Minister voor de Marine, in antwoord op het voorstel der Klasse, is gebleken, dat Zijne Excellentie niet onbekend was met het uitgevonden middel van den Heer Wognum, en met den uitslag der beproeving aan het schip *Hoop en Fortuin*: . . . . . .

Dat

Dat op de grond daarvan, en naar aanleiding van het resultaat der van wege het Departement der Marine in der tijd plaats gehad hebbende onderzoeking van het effect der voorschrevene beproeving aan voornoemden bodem, reeds de noodige bevelen gegeven waren, ten einde met de bedoelde uitvinding eene nadere proef te doen nemen aan een der voorhanden zijnde kanonneerbooten.

Van welke proefnemingen der Eerste Klasse het uitzigt werd geopend, in der tijd den uitslag te vernemen.

(Het Vervolg hierna.)

HANDEL EN ZEEVAART, LANDBOUW, HUISHOUDKUNDE, BEVOLKING, EN WAT DAARTOE BETREKKING HEEFT.

GENT. De Koninklijke Maatschappij van Landbouw en Kruidkunde alhier, die jaarlijks tweemalen schittert door hare Plantenten-toonstellingen, poogt ook langs andere wegen nut te stichten. Bijken daarvan vindt men in een Programma onlangs door haar uitgegeven, waarvan hier een uittreksel volgt; — zij looft dan uit:

1°. Jaarlijks een eerepenning ter aanmoediging tot het planten van Moeskruiden of Groenten, welke, oorspronkelijk van eene warmere luchtstreek, dan die onzer provincie herkomstig zijn, aan hen, welke met goeden uitslag in dit land zulk een Moeskruid of Groente hebben aangekweekt, hetgeen, ten aanzien der moeskruiden en groenten, die wij reeds bezitten, door goede hoedangheid verdient aangeprezen en voortgekweekt te worden tot voedsel of spijs der menschen.

2°. Eenen gelijken eerpenning aan den kweeker van nieuw bekomen goede Vruchtdragende boomen van warmere luchtstreken, dan die van het Koningrijk, zoodat men een genoegzaam getal vruchten, door bijzondere cultuur, in de zuidelijke provincien kan bekomen en tevens gegronde hoop kan geven op een' jaarlijks voldoenden oogst.

3°. Een zilveren eerepenning aan den hovenier in de provincie Oost-Vlaanderen, die door de goede behandeling van warme en koude planten, van vruchtboomen en groentebouw de bijzondere aandacht der Maatschappij op zich zal vestigen.

4°. Een zilveren eerepenning ter aanmoediging aan den Warmoezier te Gent en deszelfs voorstad, welke op den slechtsten grond, tot vruchtbaarheid gebragt door een keu-

keurig onderhoud, de schoonste moeskruiden of groenten en vruchten bekomt, welke de markten der stad versieren.

5°. Jaarlijks een eerepenning aan den kweeker - eigenaar in de provincie Oostvlaanderen van 12 soorten schoon gekweekte peren en 6 soorten van zoodanig gekweekte appelen, die beide van de beste soort zullen bevonden worden.

6°. Een eerepenning en 100 guldens Nederlandsch aan den beantwoorder in *Oost Vlaanderen* van de prijsvraag: „ welk „ voordeel de Bijenteelt kan bekomen door bijzondere proe- „ ven gedaan, het zij door H u b e r, door andere Natuur- „ kundige mannen of Bijenhouders, sedert vijfentwintig „ of dertig jaren der laatst verloopen eeuw tot heden toe." Voor 31 Mei 1830 moeten de antwoorden met biljet, spreuk enz. inkomen. De Maatschappij behoudt aan zich het regt een' Bijenhouder of liefhebber der Bijenteelt *buiten* die provincie, ook een' eerepenning toe te wijzen, als hij als mededinger optreedt en den gouden eereprijs zou verdiend hebben, bijaldien hij de provincie Oost-Vlaanderen bewoonde.

7°. Een gouden eerepenning en twintig dukaten aan den eigenaar en kweeker, die in de Zuidelijke provincien van het Koningrijk met den besten uitslag zal bezaaid hebben eene oppervlakte van vijf Nederlandsche bunderen lands, of wel meer in een of meer perceelen, met den *Larix*, wiens schors tot looijing even goed, als die van den eik, kan gebezigd worden. In 1833 zal deze premie worden toegewezen, doch zij, die willen mededingen moeten vóór 1 Januarij 1830 aan de Maatschappij berigten, welke oppervlakte zij voornemens zijn met *Larix* te bezaaijen of te beplanten en voor 1 Maart van 1831, 1832 en 1833 den goeden uitslag, dien hunne Larixbeplanting voorspelt en de waarnemingen, welke zij omtrent hunne Larixplantaadjen gedaan hebben.

Voorts worden tot deze prijsmededinging alleen toegelaten gezaaide *Larix-telgen*, die in Junij 1833 ten minste drie jaren zullen bereikt hebben en Larixplantaadjen, sedert ten minste twee jaren aangelegd, terwijl uitgesloten worden, de gezaaide Larixtelgen, of de Larixplantaadjen, die niet meer dan 200 stammen Larixboomen per bunder tellen.

8°. Jaarlijks een of meer eerepenningen, ter bevordering van de vorming van bekwame en geleerde Kruidkundigen in deze stad, die zich verbinden *a* tot het onmiddellijk en schriftelijk antwoorden op alle de deelen der *Philosophia Botanica* van L i n n a e u s, *b* tot het beschrijven der onderscheidende deelen van het *genus* en de *species* van verscheiden planten, die men hun zal voorleggen; *c* tot het medebrengen van een door hen verzameld Kruidboek, inhoudende ten minste 50 planten rondom Gent wassende, van welke zij *genus* en *species*, volgens de kunsttermen zullen verklaren.

9°. Eene zilveren eerepenning, op de Zomertentoonstelling

van

van 1849 aan elen harer Leden, welke de schoonste en rijkste verzameling van Oranjeboomen, Citroenboomen, Limoenboomen en andere soorten en verscheidenheden van het geslacht *Citrus* zal aangekweekt hebben. Alleen eigenaars van verzamelingen uit 25 soorten en daar boven, in gemeenten niet meer dan 1½ myriameter van Gent gelegen, kunnen naar dezen prijs dingen, zullende in geval van gelijkheid de voorkeur gegeven worden aan stammen ter hoogte van 2 à 3 dm. geoculeerd.

10°. Tot aanmoediging van de Veeteelt *a.* een goud zakhorologie aan den landbouwer van Oost-Vlaanderen, die de schoonste en beste tusschen de drie en vijfjarige kalfkoe bij hem gewonnen en gekweekt, op de Mei-jaarmarkt te Gent zal brengen; *b.* een dergelijk horologie aan hem, die op dezelfde jaarmarkt zal brengen het volmaaktste en beste tusschen drie en zesjarig Ploeg- of Werkmerriepaard van zijne kweek; *c.* een zilveren doos aan den eigenaar en kweeker van het schoonste en best Kalf; *d.* een zilver schaaplepeltje aan dien van het schoonste en beste Paaschlam; — Kalf en Lam beide te brengen en te slagten in het Vleeschhuis te Gent en, *e.* een gouden zakhorlogie aan den landbouwer, eigenaar en kweeker van het schoonste, fijnste en vetste slagtvee onder het aantal vaarzen en ossen, gekokt in deze provincien, welke geslagt zijnde, zullen bekroond worden als het schoonste, fijnste en best geslagte dier der beide Vleeschhuizen alhier.

NATUURKUNDIGE BIJZONDERHEDEN.

De Koeboom.

Over den Koeboom schrijft de Heer David Lockhard, Opziener van den Botanischen Tuin op Trinidad aan den Heer Lambert, President der Hort. Soc. het volgende: „de *Palo de Vaca* bereikt eene buitengewone hoogte; te Caracco omtrent 50 Engl. mijlen oostwaarts van Laguasgra en 1600 en 1800 vt. boven de oppervlakte der zee, taatte ik eenen boom van 7 voet overkruis aan, die tot aan den eersten tak 100 voeten hoog was, door middel van eene insnede in den bast, en dronk een pintje van de als zoete room smakende melk, zonder mij in het geringste kwalijk daarna te gevoelen.

Ik heb jonge boomen, wortels en zaad van dezen boom gekregen, en wanneer zij op Trininad groeijen, zal ik er zeven naar Engeland zenden."

De Heer Don merkt hierbij aan, ik heb gelegenheid gehad de bladen des *Palo de vaca* naauwkeurig te onderzoeken, en

en bevonden, dat zij de meeste overeenkomst hebben met vele Zuid-Amerikaansche Ficussoorten. Hunth brengt dezelve onder den naam: *Galactodendron utile* tot de familie der *Urticeën*; maar hij heeft even min als ik, noch bloem noch vrucht gezien en dus blijft deze classificatie nog maar voorloopig. Maar, in allen gevalle komt deze boom toch of *Ficus* of *Brosimum* zeer nabij.

Braziliaansche Thee.

Een proefje van in Brazilie geteelde en ingezamelde Thee, werd den 19 December 1827 door den Braziliaanschen gezant der *Medico-botanical Society*, aangeboden, en zoo goed bevonden als de beste Hysant-Thee.

LETTERKUNDIGE BIJZONDERHEDEN.

Het Hart van Gretry.

Het is bekend, dat het hart van Gretry door de Regering van Luik, als zijne geboorteplaats, terug gevorderd, bij een vonnis van het Koninklijk Hof te Parijs, geslagen den 17 Mei 1823, aan dezelve was toegekend; doch dat dit vonnis tot een der vreemdste conflicten heeft aanleiding gegeven. Later echter erkende de Staatsraad, dat het Hof wel gevonnisd had, met de aanspraak van de stad Luik, aan te nemen, en die van den Heer Flamant Gretry, echtgenoot van een der nichten diens beroemden Toonkundige af te slaan; maar tevens oordeelde dezelve, dat de uitvoering aan de Administrative magt behoorde. Twee andere nichten van Gretry hebben zich tegen de Regterlijke uitspraak van 1823 verzet; en deze zaak is nu weder op den 17den Maart voor de eerste Kamer van het Hof te Parijs bepleit; en heeft het Hof, in aanmerking nemende, dat het Bestuur alleen het regt heeft te beschikken en te magtigen om te beschikken over de sterfelijke overblijfselen van den mensch; dat hetzelve over het Hart van Gertry, op verzoek van een zijner erfgenamen beschikt heeft, om het aan de stad Luik, vaderland des overledenen over te zenden; dat de overige erfgenamen, geen wettig belang en bij gevolg geen regt hebben, om zich als derdens tegen de uitvoering van het vonnis te stellen, hunnen eisch niet ontvankelijk keurt, en hen in de boete van 100 francs en de kosten veroordeelt. Alzoo is het beslist, dat het Hart van Gretry naar Luik zal gezonden worden, om in het Gedenkteeken geplaatst te worden, dat die stad ter zijner eere liet oprigten.

STER-

STERRE- EN WEERKUNDIGE WAARNEMINGEN.

Terugkomst en vertrek der Zwaluwen.

De Weerkundigen hebben reeds opgemerkt, met welk eene zonderlinge regelmatigheid de Zwaluwen onze luchtstreken bezoeken en verlaten; de Heer Burney te Gosport (vlek van Hampshire op een landpunt aan de westzijde van den toegang tot de haven van Portsmouth, welke Gosport met eene batterij van 20 stukken bestrijkt) heeft sinds eenige jaren daarop zijne aandacht gevestigd en alzoo waargenomen:

	Aankomst.	Vertrek.	Tijd van verblijf.
1816	23 April	niet waargenomen	. . . .
1817	. . 21 ——	. . ————	. . . .
1818	. . 25 ——	. . 29 September	. . . 22$\frac{1}{2}$ weken.
1819	. . 22 ——	. . 1 October	. . . . . 23 ——
1820	. . 26 ——	. . 13 ————	. . . . . 24 ——
1821	. . 15 ——	. . 8 ————	. . . . . 25 ——
1822	. . 27 ——	. . 28 September	. . . . 22 ——
1823	. . 23 ——	. . niet waargenomen	. . . .
1824	. . 18 ——	. . 18 October	. . . . . 26 ——
1825	. . 13 ——	. . 11 ————	. . . . . 26 ——
1826	. . 18 ——	. . 27 September	. . . . 23 ——
1827	. . 13 ——	. . 3 October	. . . . . 24$\frac{1}{2}$ ——

WEERKUNDIGE WAARNEMINGEN BUITEN HAARLEM.

Maart. 1828.	BAROMETER.	THERMOMETER.	WINDSTREEK.	LUCHTSGESTELDHEID.
19	20. 9$\frac{3}{4}$ 29. 3 29. 4	48 51 45	z. w. w. z. w. w.	zeer harde wind, 's morgens met regen, voorm. bewolkt, verder omtrent betrokken.
20	29. 4 29. 3$\frac{1}{2}$ 29. 1$\frac{3}{4}$	48 50 45	w. z. w. z. w. z. z. w.	harde wind, bewolkt, s' avonds betrokken, regen.
21	29. 1 29. 0$\frac{1}{4}$ 29. 0$\frac{3}{4}$	46 45$\frac{1}{2}$ 44$\frac{1}{2}$	z. t. w. z. w. z. z. w.	voordenmiddag bewolkt, meest omtr. betr, nadenmid. regen. 's avonds bew., zeer windrig.

BA-

Maart 1828.	BAROMETER.	THERMOMETER.	WINDSTREEK.	LUCHTSGESTELDHEID.
22	29. 1½ 29. 3 29. 8	41 47½ 40	Z. W. Z. W. t. W. Z. W.	harde wind, bew., 's morg. hagelb., 's nachts zeer zware hagel, wat regen.
23	29. 8 29. 3¾ 29. 5	42 46 35	Z. t. W. Z. W. W. N. W	windrig, wolken, veel helder, 's avonds helder.
24	29. 5¾ 29. 6 29. 6¾	39½ 47½ 40	Z. W. t. W. Z. W. W. Z. W	wolken, meest omtrent helder.
25	29. 7 29. 7½ 29. 8	42 61½ 39	O. N. O.	bew., 's avonds omtrent helder.

BEKENDMAKINGEN.

*** De Boekhandelaar H. C. SCHETSBERG, te Leeuwarden, zal ten overstaan van den Notaris Mr. E. E. WIELINGA VAN SCHELTINGA, ten huize van wijlen den Wel Ed. zeer geleerden Heer J. W. QUAESTIUS, in leven *Med. et Chir. Doct. etc.* aldaar op den 1 April 1828 en volgende dagen, publiek verkoopen:

Eene keurige, door denzelven nagelatene, Verzameling van *Ontleed-, Genees-, Vroed-, Heel- Kruidkundige* en tot de *Natuurlijke Historie* betrekking hebbende BOEKEN, (waaronder de voornaamste en prachtigste Plaatwerken); mitsgaders een KABINET en groote COLLECTIE van *Ontleedkundige* en andere *Preparaten, Zieke Beenderen, Heel- en Vroedkundige Instrumenten, Opgezette Viervoetige Dieren, Vogels* enz. en derzelver *Skeletten*, — Voorts vooral van *Horens, Schelpen Bewerkte en Edele Gesteenten, Mineralen* en *Versteeningen*, uit den St. Pietersberg, Groningerland en elders, van *Physische Instrumenten, Oudheidkundige Stukken* en andere *Rariteiten*. Zijnde de Catalogus bij bovengemelden Boekhandelaar en J. C. SEPP en Zoon te Amsterdam voor *zestig* Cents te bekomen.

*** Bij de Wed. A. LOOSJES Pz. zal in de volgende week worden uitgegeven:

G. K. Grave VAN HOGENDORP *ADVIJS* over de Verhandeling bekroond door de Hollandsche Maatschappij der Wetenschappen te Haarlem, op derzelver Prijsvraag over *de Oorzaken van het verval des Nederlandschen Koophandels en de middelen tot herstel of uitbreiding van denzelven* van den Heer V. OUWERKERK DE VRIES, — uitgegeven door Prof. H. W. TYDEMAN, in gr. 8vo.

TE HAARLEM BIJ DE WED. A. LOOSJES Pz.

ALGEMEENE
KONST-
EN
LETTER-BODE,
VOOR HET JAAR 1828.

N°. 15. *Vrijdag den 4den April.*

BERIGTEN.

PARYS. Omtrent den beroemden Reiziger en Aardrijkskundige Majoor LAING, wiens dood meermalen werd aangekondigd, maar weder werd tegengesproken, schijnt men nu toch zekere tijdingen te hebben, volgens welke hij in de geheimzinnige stad Tombouctou zou doorgedrongen zijn, maar aldaar als slagtoffer van een' moord omkwam, waarvan de bijzonderheden aan de Academie der Opschriften en fraaije Letteren alhier dadelijk zijn medegedeeld.

BRUSSEL *den 15den Februarij.* Bij het Koninklijk Genootschap *Concordia*, ter bevordering en voortplanting der Nederlandsche Taal- en Letterkunde, alhier, zijn op de in 1826 herhaalde drieledige Taalkundige Prijsvraag: „ over het kenmerkend onderscheid tusschen de Hollandsche en Vlaamsche dialecten, wederkeerig en in onderscheidene opzigten" (*), *drie*

(*) Zie deze Prijsvraag *Alg. Konst- en Letterb.* 1823 Ie. Dl. bl. 172 (waar ook de voorwaarden vermeld staan, waarop dit Genootschap prijzen uitlooft), daar zij echter weder wordt opgegeven, willen wij die hier herhalen:

drie antwoorden ingezonden met de spreuken: No. 1. *Want overal, waar Nederduitsch gesproken wordt, is het Vaderland onzer taal;* No. 2. *Abusus regulae, quamquam in usum conversus, si non emendat, semper manet abusus* en No. 3 zonder spreuk; aan de eerstgenoemde, schoon hier en daar blijken dragende, dat dezelve met overhaasting was opgesteld, werden echter door Heeren beoordeelaren vele verdiensten toegekend. Uit aanmerking van deze verdiensten, heeft de Raad des Genootschaps den kundigen Schrijver in de gelegenheid willen stellen, van zijnen arbeid nog eens te overzien, en alzoo zijn antwoord meer volledig te maken, vooral met betrekking tot het laatste lid der prijsvraag, hetwelk door gebrek aan tijd al te oppervlakkig door hem behandeld is. Deze prijsvraag wordt dus nogmaals ter beantwoording voorgesteld, om beantwoord te worden voor den 31sten December 1828; zullende tegen voldoende bewijzen, de boven vermelde drie ingekomen Verhandelingen bij den Secretaris des Genootschaps kunnen teruggevraagd worden. Op de volledige beantwoording der drie punten te zamen looft het Genootschap een gouden eerepenning of de waarde van driehonderd guldens uit, en op het goedgekeurd en voldoend antwoord op elk afzonderlijk lid der vraag een accessit, bestaande in een' gouden eerepenning of de waarde van honderd guldens. Het Genootschap herinnert de prijsopgaven: *a* „over het noodelooze van vreemde of bas-

1°. „Wat is in de algemeene Nederlandsche taal, het kenmerkende van het Vlaamsch in onderscheiding van het Hollandsch, met betrekking tot het gebruik van woorden, zoo wel van die, welke in het Vlaamsch gebezigd, doch in het Hollandsch buiten gebruik zijn, als van de zoodanige, welke in het Vlaamsch gebezigd worden in eene beteekenis, verschillende van die, welke in het Hollandsch plaats vindt?

2°. Wat is het kenmerkende van het Vlaamsch, in onderscheiding van het Hollandsch, ten aanzien van de spelling en de hiermede verbondene uitspraak der woorden?

3°. Wat is het kenmerkende van het Vlaamsch, in onderscheiding van het Hollandsch, ten aanzien van de *geslachten*, de *verbuiging* en de *vervoeging* der woorden; mitsgaders van de *woordschikking* (Syntaxis), in het algemeen?"

bastaard-woorden in 't Nederduitsch te gebruiken en opgave van woorden tot vervanging derzelve; b. „ Lofdicht op CATS" (*).

ROTTERDAM *den 25sten Maart*. Heden eindigde alhier de Heer CORNELIS ZILLESEN zijn werkzaam leven, die den ouderdom van ruim 92 jaren mogt bereiken, en zich door de uitgave van onderscheidene geschriften en werken, als Geschied-, Staatshuishoudkundige en Waterbouwkundige aan het Nederlandsch publiek leerde kennen. In den jare 1781 gaf hij een werk in het licht, bevattende in 6 deelen, een *onderzoek der oorzaken van de opkomst, het verval en herstel der Vereenigde Nederlanden*; twee jaren daarna werd hij Lid van de Hollandsche Maatschappij der Wetenschappen te Haarlem, en veertig jaren later, (1823) van het Bataafsch Genootschap der Proefondervindelijke Wijsbegeerte alhier. Behalve verschillende de uitvoerige en kleinere Staatkundige Geschriften (†) volgde in 1796 zijn *Wijsgeerig onderzoek wegens Neêrlands opkomst, bloei en welvaart, het daarop gevolgd verval en wat de nog overgebleven middelen van herstel zijn*; — zijne *Geschiedenis der Vereenigde Nederlanden van* 1793—1798 in 6 Dn. (van 1798 tot 1803 in het licht verschenen) (§) en zijne uitvoerige *Beschrijving van den Watersnood in* 1799. Na dien tijd hield hij zich meest met onzen Waterstaat onledig, gevende vroeger een Plan ter voorkoming der overstroomingen, doch in 1817 eene *Wijsgee-*

(*) Zie deze Prijsvragen *Alg. K. en Letterb.* 1827 IIe. Dl. bl. 370.

(†) Onder deze telt men ook Finantieële stukken, een van welke in het Vervolg der Vaderl. Historie Deel XLII bl. 196 wordt vermeld, als bij de regering ingediend, — een *Welmeenende raad aan 't Vaderland* in 1785; eene *Wijsgeerige verklaring van de regten en pligten van den burger* 1796; eene *wijsgeerige beschouwing der representative regering*, en een werk in twee deelen, dat in 1792 onder den naam van *Philaletes Batavus* verscheen, doch waarvan in 1799 eene uitgave met zijn' naam uitkwam, te weten: *de eer van het Patriotismus der zeven Vereenigde Gewesten verdedigd.*

(§) Zie deswegens *N. Algem. K. en Letterb.* 4°. D. XIII bl. 77.

geerige Staatshuishoudkunde, bijzonder voor het thans vergroote Koningrijk der Nederlanden, waarbij hij twee jaren later nog een aanhangsel voegde, ook vooral op 's lands Waterstaat betrekking hebbende. In 1820 liet hij hierop volgen een *Wis en Natuurkundig onderzoek van de oorzaken der menigvuldige allerschadelijkste rivieroverstroomingen, welke sedert het jaar 1784 door ijsverstoppingen zijn voorgevallen*, en drie jaren daarna eene *Verhandeling over den tegenwoordigen ongunstigen Waterstaat in het Noordelijk gedeelte van het Koningrijk der Nederlanden*; eindelijk gaf hij in 1825 nog *Iets over de natuurlijke oorzaken der steeds toenemende zeeoverstroomingen op de kusten van het Noordelijk gedeelte onzes rijks*; — welke aanmerkingen op de middelen, door hem voorgeslagen, om 's lands finantiën te verbeteren of deszelfs waterstaat voor rampen te behoeden, kunnen vallen, zijn doel was het welzijn des vaderlands, hetwelk hij onvermoeid langs alle wegen, gedurende zijne lang uitgestrekte loopbaan, poogde te behartigen.

UTRECHT *den 26sten Maart*. De Hoogleeraar A. VAN GOUDOEVER droeg heden het bestuur over de Hoogeschool, voor het volgende Akademie-jaar, over aan den Hoogleeraar J. KOPS, door Zijne Majesteit den Koning tot Rector Magnificus benoemd, na het houden eener plegtige Redevoering: *de Francisco Petrarcha, literarum humaniorum saeculo XIV instauratore praecipuo*; d. i.: „over FRANCISCUS PETRARCHA, beschouwd als den voornaamsten herstelder der oude letterkunde in de 14de eeuw." De gouden eereprijzen voor de bekroonde verhandelingen werden uitgereikt aan de volgende Heeren: in de Letterkundige Faculteit aan L. J. F. JANSEN en J. E. DE VOOGT, beide Theol. Stud. alhier, welker Verhandelingen van gelijke waarde geoordeeld zijnde, door het lot de gouden eerepenning aan eerstgenoemden te beurt viel; terwijl aan den tweeden een schriftelijk bewijs werd afgegeven. Een eervol getuigschrift is toegewezen aan G. MOLENKAMP, Theol. stud. alhier. In de Theologische faculteit aan W. C. SLINGERLAND CONRADI, Theol. Stud. alhier. In de Juridische Faculteit aan W. VAN LYNDEN, Juris Cand. alhier, en A. H. VAN DER

KEMP

KEMP, Juris Cand. aan de Hoogeschool te Leyden. Daar beide verhandelingen, als bezittende gelijke waarde, geacht waren, zoo heeft ook hier het lot moeten beslissen, hetwelk den gouden eerepenning den eersten en een getuigschrift der behaalde overwinning den tweeden deed verkrijgen. Tot Secretaris van den Akademischen Senaat voor het volgende jaar is benoemd de Hoogleeraar B. F. SUERMAN, in plaats van den Hoogleeraar J. KOPS, aftredenden Secretaris.

Het Programma der nieuwe Prijsonderwerpen voor de Studerende jeugd, bevat de volgende vragen.

Quaestio Mechanica. Exponantur atque exemplis illustrentur methodi, quibus linearum, superficierum, atque corporum centra gravitatis calculo definiantur.

Quaestio Chemico-Oeconomica. Quaeritur Analysis Chemica comparata carnis bovinae, vitulinae, ovinae et porcinae, ut inde efficiatur, quaenam praecepta in singulis his carnibus, sive integris, sive illarum extracto, diu atque etiam per itinera longa, conservandis, sint sequenda.

Quaestio Theologica. Probetur, doctrinam *Christianam*, cum sanae *rationis* de Deo rebusque divinis decreta pure traderet, divina auctoritate confirmaret, varia ratione illustraret, ad homines consolandos emendandosque adhiberet, atque ad permultorum notitiam propagaret, et *Theologiae*, quae dicitur, *Naturali* valde profuisse, et vero de genere humano, hoc quoque nomine, optime meruisse.

Quaestio Juridica. Quaeritur, qua ratione fiat, ut secundum Naturae jus, ex pacto, nulla accedente praestatione, jus et obligatio perfecta oriantur.

Ad quam quaestionem ita respondeatur, ut, paucis ante declarata pacti natura, tum praecipua scriptorum de hac juris et obligationis perfectae caussa et fundamento sententiae explicentur et disquirantur, ac tandem, quid verius videatur argumentis probabilibus doceatur.

Quaestio Medica. Succincte enarrentur praecipua Recentiorum experimenta Cl. Bell, Magendie, Eschricht, Schöps et Bellingeri de actione nervi Olfactorii, Trigemini et Facialis, nec non de utriusque radicis nervorum spinalium officio, ut denique e disputatis concludatur, quaenam probabiliter sit actio horum nervorum.

Quaestio Literaria Disputatio de Platonis Phaedone, qua primum sermones Socratis cum amicis breviter, sed tamen

apte et ex dialogi ratione, enarrentur: tum petantur inde et explicentur, quae ad animi immortalitatem probandam prolata sunt argumenta: tandem quae sit eorum argumentorum in *Philosophia theoretica* vis et auctoritas, efficiatur.

Op deze vragen moeten vóór 10 Januarij 1829 de antwoorden in de Latijnsche taal, met de in achtneming der gewone Voorwaarden, bij het Koninkijk besluit van 2 Augustus 1815 voorgeschreven, bij den bovengenoemden Secretaris, den Hooggeleerden Heer B. F. Suerman inkomen, ten einde op den verjaardag der Akademie op den 26 Maart 1829 de behaalde prijzen kunnen worden uitgereikt.

BIJLAGE tot het Iets over het herstel van het Gehoor bij DOOVEN en DOOFSTOMMEN, in No. 46 van 1827 medegedeeld.

Daar het er vooral op aankomt, — wil men juist beoordeelen, hoeveel de kunstbewerking der perforatie uitwerkte, — te weten, welken graad van gehoor de patienten vóór de operatie bezaten, meenen wij tot nadere staving van het gestelde in No. 46 verpligt te zijn over te nemen, als bijlage, dezen Staat van de met meer of minder goed gevolg geperforeerde Doofstommen aan het Groninger Instituut, door de Heeren Hendriksz en C. Guyot opgemaakt.

„J. R. V. Kruseman, oud 14 jaren, hoorde alle vokalen, de bel, en het fluiten, alsmede alle toonen van de viool, is zoo doof geboren, werd den 2 Junij 1827 geopereerd, en hoort nu ook zachtere geluiden, bij voorb. het tikken van een horologie, 't geen hij te voren niet vernam.

H. Drost, oud 14 jaren, hoorde als boven, doch alleen de *D* en *G* - snaar der viool, was 1½ jaar oud, in stuipen doof geworden, werd den 2den Junij 1827 geopereerd, — en hoort nu alle toonen van de viool en ook zachtere geluiden, doch het best met het linker oor.

H. van de Pieterman, oud 14½ jaren, hoorde alleen zeer harde geluiden, is zoo doof geboren, werd ge-

geopereerd den 10 Junij 1827, en hoort nu met he linker oor ook meer zachte geluiden, doch met he regter oor niet zoo goed.

T. Stempel, oud 10 jaren, hoorde harde klanken, geluiden en toonen met het regter oor, werd op zijn 4de jaar na het roodvonk zoo doof, onderging de operatie den 16 Junij 1827, en hoort nu ook zachtere geluiden, klanken en toonen, doch met het regteroor beter dan met het linker.

Geert v. van Kooten, oud 11 jaren, hoorde volstrekt niets, werd $1\frac{1}{2}$ jaar oud na langdurige geelzucht zoo doof, en hoort, na den 17 Junij l. l. geopereerd te zijn, zelfs zachte klanken en geluiden.

Lydia Bodendijk, oud $11\frac{1}{2}$ jaren, hoorde harde klanken en geluiden, alsmede het aanstrijken van de *A* en *G* snaar der viool, is $2\frac{1}{2}$ jaren oud zijnde door stuipen zoo doof geworden, werd den 17 Junij 1827 geopereerd, en hoort nu ook zachte klanken, geluiden en toonen.

Maria Gutte, oud 10 jaren, was volkomen doof, werd het door een schrik, op vierjarigen ouderdom, en hoort nu, na de operatie, op den 6den Julij 1827 gedaan, harde toonen en klanken.

P. de Lager, oud 16 jaren, hoorde sommige zachte geluiden en klanken, doch het tikken van een horologie niet, werd met deze doofheid geboren, geopereerd den 8 Julij 1827, en zijn gehoor is zoodanig verbeterd, dat hij nu niet alleen zachte klanken, maar ook het tikken van een horologie hoort; evenwel beter met het regter, dan wel met het linker oor.

Anna Cornelia Ris, oud 20 jaren, hoorde sommige zachte klanken, geluiden en toonen, en zelfs met het linker oor het tikken van een horologie, werd alzoo doof geboren, onderging den 5 September 1827 de operatie; en nu hoort zij, terwijl het gehoor in het algemeen verbeterd is, met beide ooren even goed.

J. Boscher, oud 12 jaren, hoorde reeds harde geluiden en klanken, was doof geboren, werd den 16 Oct. 1827 geopereerd en zag het gehoor aanmerkelijk verbeterd, zoodat hij nu ook zachtere klanken en geluiden waarneemt.

J. J. Drost, oud 16 jaren, was volkomen doof, en 't op tweejarigen ouderdom door eene zenuwziekte geworden. Hij werd den 16 October 1827 geopereerd en hoort nu klanken en geluiden, doch kan dezelve, wegens zijne vorige volkomene doofheid, niet onderscheiden.

J. T. S. Hillebrands, oud 12 jaren, was voldomen doof sinds zijn 1½ jaar door eene zinkingkoorts, onderging den 16 October ll. de operatie en hoort nu even als de vorige, klanken en geluiden, zonder dezelve te kunnen onderscheiden.

Vedde Nijdam, oud 14 jaren, hoorde sommige zachte klanken en geluiden, doch niet het tikken van een horologie, was zoo doof geboren, werd ook den 16 October ll. geopereerd en zag het gehoor verbeterd, zoo dat dit tikken ook thans gehoord wordt.

Leentje van der Klei, oud 12 jaren; was volkomen doof en zoo geboren; zij onderging den 17 October 1827 de operatie en hoort nu harde klanken en geluiden.

H. W. Lunsink, oud 10 jaren, hoorde harde geluiden en klanken, was, 2 jaren oud, door dauwworm zoo doof geworden en hoort nu, na den 18den October 1827 geopereerd te zijn, beter; zoo dat nu zelfs het horologie tikken gehoord wordt.

Elisabeth Vermey, oud 20 jaren, hoorde alleen harde klanken, werd met deze doofheid geboren, onderging den 19 October 1827 de operatie en kan nu ook zachtere klanken en geluiden waarnemen.

Wytske J. de Vries, oud 11 jaren, kon zachte klanken, geluiden en toonen hooren, doch niet het horologie tikken, is doof geboren, den 19 October ll. geopereerd en ziet nu haar gehoor merkelijk verbeterd."

Vraagt men nu, of zelfs deze verbeteringen van het gehoor zoo belangrijk waren, dat zij op de middelen van gemeenschap genoeg invloed konden uitoefenen, om het onderwijs te wijzigen? indien wij wel onderrigt zijn; neen! nog niet, en hiermede stemt ook overeen, 't geen Bestuurders in het laatst verslag deswegens zeggen, waarmede wij dit artikel besluiten:

„ Nadat de kunstbewerking bij eenige kweekelingen meer of minder gunstig was afgeloopen, ontstond als van zelf de vraag: op hoedanige wijze deze kinderen verder

der onderwezen moesten worden? Ook werd ons gevoelen, dienaangaande, gevraagd door den Heer Administrateur voor het onderwijs, de kunsten en de wetenschappen.

Deze vraag was van groot gewigt. En het was niet, dan na alvorens dit onderwerp rijpelijk overwogen en na kennis genomen te hebben van de, te dezen aanzien, in Frankrijk bestaande, doch uiteenloopende, gevoelens tusschen den Heer Deleau, hier voren vermeld, en den Heer Itard, Geneesheer bij het Instituut voor Doofstommen, te Parijs, dat wij hieromtrent tot een besluit kwamen. Geleid door de overweging, dat wij als nog buiten staat zijn, de onderwerpelijke materie, op grond van eigene ondervinding te kunnen beoordeelen, en dat wij, in allen gevalle, de voorzigtigheid niet uit het oog behoorden te verliezen, besloten wij, immers provisioneel, dat, voortaan, ook zelfs die weinige kweekelingen, bij welke de doorboring van het trommelvlies voor het gehoor een goed gevolg had opgeleverd, bij voortduring, op denzelfden voet, als de overige kweekelingen, zouden worden onderwezen; des echter, dat zij, door eenen afzonderlijken Onderwijzer, gedurende zoo veel tijd des daags, als met hunlieder overig onderwijs slechts bestaanbaar zou worden bevonden, tevens geoefend zouden worden in het hooren en in het spreken, en onderwezen worden in het leeren verstaan, en dat derzelver omgang in de kosthuizen met hoorenden, zoo veel immer mogelijk, zou worden bevorderd.

Het kan waar zijn, dat de bedoelde kweekelingen, indien zij van de Doofstommen geheel werden afgezonderd, en indien zij, op de wijze, zoo als zulks ten aanzien van hoorende kinderen plaats geeft, het onderwijs ontvingen, *zoo dit al eens mogelijk mogt zijn*, alsdan eerder zouden leeren *hooren*, *spreken* en *verstaan;* maar het geheel onzekere van deze uitkomst verbiedt ons, althans voor als nog, en tot dat de ondervinding meerder licht op dezen weg zal hebben verspreid, om denzelven in te slaan. Het is te gevaarlijk, de oude, beproefde leerwijs te verlaten, en eene nieuwe te omhelzen, welke, immers tot dusver, nog op geene ondervinding steunt. Misschien

erlangen wij de nodige lichtstralen nog eens weder uit dezelfde plaats, welke ook eenmaal ons Instituut, door haar voorbeeld, deed geboren worden, en door hare ondervinding heeft voorgelicht: want, sedert ruim een jaar, worden er, te Parijs, door den Heer Deleau, *le jeune*, deswegens, proeven genomen, waarvan wij den besten uitslag, met verlangen, te gemoet zien. Maar, tot zoo lang hebben wij geene vrijheid gevonden, om eenen goeden, bekenden weg te verlaten. Wij weten nu, wat er van onze kweekelingen worden kan, en welke zonde onze verantwoordelijkheid wezen, indien eene omgekeerde behandeling eens nadeelige gevolgen te weeg bragt?

Ons bestek laat niet toe, om hierover in het breede uit te weiden, en veel minder nog, om over de hier voren bedoelde, uiteenloopende denkbeelden bij de Geleerden in Frankrijk, en over den waren of schijnbaren toestand van geopereerde Doofstommen, hier nog iets te voegen."

Beoordeelingen van Vaderlandsche Werken, in Buitenlandsche Geleerde Tijdschriften.

Ideën over de Staatkunde, onderlinge verkeering en den handel van de voornaamste Volken der oudheid. Ie. Deel Volken van Azie, *Perzen* door A. H. L. HEEREN; naar de vierde zeer verbeterde uitgaaf, met platte gronden en kaarten, vertaald en met eenige aanmerkingen en platen voorzien, door Mr. G. DORN SEIFFEN 1824. Tweede Deel, Volken van Azie. *Phoeniciers*, *Babyloniers*, *Scythen* 1825. Derde Deel volken van Azie, *Indiers* 1825. Vierde Deel, Volken van Afrika, *Carthagers*, *Aethiopers* 1826. Vijfde Deel, Volken van Afrika, *Aegyptiers* 1827. Zesde Deel, Volken van Europa, *Griekenland* 1827; te Rotterdam bij A. F. H Smit. (*)

Zoo het volbrengen van eene zoo uitgebreide onderneming ons al niet tot openlijken dank aan den Overzetter verpligtte, zoo

(*) Schoon dit verslag niet regstreeks tot de rubriek behoort, waaronder het gesteld is, willen wij gaarne hier aan hetzelve eene plaats inruimen, daar zulk eene vrijwillige hulde van een' beroemden Schrijver aan zijnen Nederduitschen Vertaler onder de zeldzaamheden mag geteld worden. *Red.*

zoo zoude het toch de manier en de wijze zijn, waarop hij die ten uitvoer gebragt heeft. De Heer Mr. Dorn Seiffen te Utrecht, had niet alleen door eene overzetting der beide Handboeken des Schrijvers, maar ook door het gedeelte der Ideën over den staat van Carthago, zich tot deze onderneming voorbereid. Het was vooral het gunstige onthaal van het zoo evengenoemde gedeelte der Ideën in Holland, dat den Overzetter aanmoedigde, om het geheele werk in het Nederduitsch over te zetten. Dat dit in een land, welks taal-gebied zich niet verre uitstrekt, niet zonder bedenking was, zal de Lezer zelf ligt begrijpen, zoo als aan den anderen kant de mogelijkheid der uitvoering tevens het aangenaamste bewijs oplevert van de uitbreiding der zucht voor de oudheidkundige nasporingen der Geschiedenis in hetzelve, hetwelk ook de talrijke lijst der Inteekenaren uit de verschillendste standen, van den hoogsten afgerekend, die voor het Tweede Deel geplaatst is, bevestigt.

Wat nu de uitvoering betreft, zoo mag zich de Schrijver als Buitenlander wel niet meer aanmatigen, dan te oordeelen over de getrouwheid der overzetting; en hij kan verzekeren, dat hij tot hiertoe nog geene plaats aangetroffen heeft, in welke de zin niet volkomen naauwkeurig overgebragt was. En wat de naauwkeurigheid en zuiverheid der taal aangaat, zoo zal het gunstige oordeel, hetwelk de landgenooten des overzetters door hunne geschonkene goedkeuring geveld hebben, het sprekendste bewijs daarvoor geven.

Maar de Heer Mr. Dorn Seiffen is ook meer dan bloote overzetter geworden; van hem zijn de Voorredens, die gedeeltelijk over wetenschappelijke onderwerpen handelen, zoo als voor het laatste Deel: *over de oorzaken der ontwikkeling van het gevoel voor het schoone bij de Grieken.* Voorts hier en daar aanmerkingen; gelijk ook bij het Deel over Egypte eene Bijlage: *over de pogingen tot Verklaring van het Hieroglyphen-schrift* van Prof. Seiffarth gevoegd is. In dit alles zal men den geleerden kenner der oudheid bemerken; en een schrijver mag zich wel geluk wenschen, als zijn werk in handen van zulk eenen overzetter komt.

Van den kant van den Uitgever is niets gespaard, om ook door uiterlijke uitvoering het werk allen luister bij te zetten. Niet alleen zijn druk en papier voortreffelijk, en de Kaarten en Platen meesterlijk nagegraveerd, maar er zijn zelfs nog eenige Platen bijgevoegd, zoo als het relief van Persepolis en anderen, die in het origineel, om den prijs van het werk niet te verhoogen, zijn weggelaten. De thans in het licht verschenene Zes Deelen bevatten het werk geheel, zoo verre het thans uitgekomen is; met de

voort-

voortzetting van het origineel zal ook gelijktijdig die der overzetting verschijnen.

HEEREN.

(*Gott. Gelehrte Anz. St.* 33, 25 Febr. 1828.)

HANDEL EN ZEEVAART, LANDBOUW, HUISHOUDKUNDE, BEVOLKING, EN WAT DAARTOE BETREKKING HEEFT.

PROGRAMMA WEGENS EENE TENTOONSTELLING VAN PLANTEN EN GEWASSEN,

onder toezigt van en door de

NEDERLANDSCHE HUISHOUDELIJKE MAATSCHAPPIJ,

Welke plaats zal hebben den 5, 6, 7 en 8 Junij 1828,

Op de Groote Zaal van den Stads Doelen, te Haarlem.

Mogt de Nederlandsche Huishoudelijke Maatschappij, in den jare 1825, het genoegen smaken, dat aan haar verzoek algemeen en bereidwillig werd voldaan, om het Feest der Nationale Nijverheid, dat toen binnen deze stad gevierd werd, door meer dan gewone bijdragen van Planten, en bij gevolg door eene bijzonder fraaije en groote *Planten-Tentoonstelling* allen luister bij te zetten; — Zij vertrouwt, dat hare *Elfde Tentoonstelling* van PLANTEN en GEWASSEN, die gehouden zal worden, terwijl zij zelve haar *Vijftigjarig bestaan* viert, aan de plegtigheid van dit voor haar merkwaardig tijdpunt volkomen zal beantwoorden, zoo door keur en waardij, als door aantal van zeldzame en welgekweekte Planten, tot welker inzending, om in den wedstrijd te deelen of tot versiering bij te dragen, zij dus ditmaal met verdubbelden aandrang alle Liefhebbers, Aankweekers, Bloemisten en Handelaars in Bloemen, ten vriendelijkste uitnoodigt op de volgende

VOORWAARDEN.

Art. 1. De Tentoonstelling van Planten en Gewassen zal in dit jaar gehouden worden, den 5, 6, 7 en 8 Junij, te Haarlem, op de Zaal van den Stads Doelen, weder onder toezigt van den Heer A. Bolleurs, *Hortulanus* aldaar, die

die met dezelfde trouw, ijver en kunde voor de ingezonden Planten zal zorge dragen, als bij de vorige Tentoonstellingen.

De Zaal der Tentoonstelling zal openstaan op Donderdag den 5den, Vrijdag den 6den, Zaturdag den 7den, en Zondag den 8sten Junij, de drie eerste dagen van des ochtends ten 9 tot 12 en 's namiddags van 2 tot 6 ure, en den laatsten dag van 11 tot 6 ure; zullende alleen voor de Afgevaardigden en Uitgenoodigden tot de Feestviering, des Woensdags namiddags, geopend zijn.

Art. 2. Elk, die voornemens is, Planten of Gewassen in te zenden, gelieve voor den 28sten Mei aanstaanden, schriftelijk berigt te doen, nopens het *getal* der Planten en Gewassen, die hij begeert op de Tentoonstelling te brengen, aan een der Leden van de Commissie de Heeren:

M. N. Beets, Directeur der Maatschappij. } te Haarlem.
Dr. J. A. van Bemmelen, } te Haarlem.
V. Loosjes, } te Haarlem.
Mr. J. P. Hoeufft, te Amsterdam.
Jonkhr. C. A. van Sypesteyn, te Haarlem.
Mr. M. H. Weldyk, te Alkmaar, of
C. J. Enschedé, te Haarlem; als belast met het toezigt over deze Tentoonstelling.

Bij dit berigt zou men reeds kunnen voegen de naauwkeurige opgave van de *namen* der Planten; en, in zooverre zulks mogelijk zij, zal dit der Commissie ook aangenaam zijn; doch *desbegeerende*, kan men de inzending der opgave van de *namen* uiterlijk doen vóór den 31sten Mei; zullende zij, die deze tijdsbepalingen niet juist in acht nemen, zich moeten vergenoegen, wanneer de namen hunner Planten niet op de Naamlijst gevonden worden; terwijl, even als voorheen, omtrent de namen der Inzenders, die naar de prijzen dingen, door de Commissie de diepste geheimhouding zal worden in acht genomen. Dezelve weder van hare zijde alles te werk stellende, om opgave en inzending gemakkelijk te maken, meent bij de inzenders 'er op te mogen aandringen, om zich van hunnen kant naar de bepalingen in dit Artikel, gelijk mede naar die in Art. 6, 7 en 8, naauwkeurig te gedragen, daar de minste afwijking daarvan hare werkzaamheden belemmert en derzelver geregelden voortgang verhindert.

Art. 3. De vrachtvrije inzending der alzoo opgegevene Planten kan geschieden op den Stads-Doelen, van Zaturdag den 31sten Mei tot uiterlijk Maandag den 2den Junij, des middags ten 12 ure; zullende na dien tijd volstrekt geene Planten, onder welk voorwendsel ook, kunnen aangenomen, doch op dezen dag, van des morgens ten zes ure, tot de ontvangst gevaceerd worden. Bij die ontvangst zullen

len de noodige schikkingen, die den Inzenders, even als in de vorige jaren, voor vervreemding van eigendom waarborgen, gemaakt worden, ten welken einde aan henzelven of aan de personen van hunnentwege een voldoend bewijs zal afgegeven worden.

Art. 4. Van de opgaven, volgens Art. 2. gedaan, zal onverwijld eene Naamlijst opgemaakt en gedrukt worden, welke tegen betaling van 25 Cents aan den ingang van den Doelen zal te bekomen zijn, en tevens tot Entrébiljet dienen, en die men zich telken male, dat men de Tentoonstelling wil beschouwen, weder moet aanschaffen.

Hiervan zullen de Inzenders uitgezonderd zijn, die bij de Commissie eene Naamlijst *gratis* kunnen bekomen, waarmede zij op de gestelde tijden toegang zullen verkrijgen.

Art. 5. Uit de Tentoongestelde Planten en Gewassen, zal door eene Commissie van vijf Beöordeelaars, door Heeren Directeuren in tijds te benoemen, en geene Inzenders van dingende Planten of Gewassen zijnde, worden uitgekozen:

Voor eerst: de *talrijkste* bijdrage van *zeldzame Planten* door éénen mededinger ingezonden;

Ten tweede: de *talrijkste* bijdrage van *bestgekweekte Planten* door éénen mededinger ingezonden;

Ten derde: de *zeldzaamste* Plant, — en

Ten vierde: de *bestgekweekte* Plant

uit de mededingende Gewassen; en daarna op Donderdag den 5den Junij in de Vergadering der Maatschappij, aan ieder dezer uitgekozene, worden toegekend éénen *zilveren Medaille*, op den stempel der Maatschappij geslagen; wordende aan Heeren Beöordeelaren de vrijheid gelaten, buiten deze, ook die *Bijdragen* of die *Planten* te noemen, welke zij bijzondere vermelding waardig achten.

Art. 6. De Inzenders van Planten en Gewassen, die naar deze Premien dingen, zijn *volstrekt* gehouden aan dezelve te hechten eene zinspreuk, woord of teeken, en bij dezelve te voegen een verzegeld briefje, waarop dezelfde zinspreuk, woord of teeken geplaatst is, en waaruit de naam en woonplaats van den Inzender, ingeval van *bekrooning* of *eervolle vermelding*, der Maatschappij kunnen kenbaar worden: zullende de overige briefjes ongeopend verbrand worden. Zij, die naar de twee eerste premien dingen, behooren 'er op bedacht te zijn, van aan *alle* de Planten, die zij met dit oogmerk inzenden, *hetzelfde* woord, teeken of zinspreuk te hechten, ten einde het blijke, dat zij tot *dezelfde* Bijdrage van *éénen* mededinger behooren.

Art. 7. Indien echter eenig dinger mogt begeeren, dat zijn naam als *Inzender*, schoon zijn Plant of Planten *onbekroond* of *onvermeld* bleven, bekend werd, wordt hij ver-

zocht,

zocht, zulks uitdrukkelijk aan de Commissie op te geven, die zorgen zal, dat bij den herdruk van de Naamlijst, zijn naam bij de ingezondene Plant of Planten geplaatst worde.

Art. 8. Bij het opgeven van de namen der Planten, zijn de Inzenders van de zoodanige, die naar de premien van *Zeldzaamheid* dingen, gehouden, stellig op te geven, *sedert wanneer de Planten in ons Koningrijk zijn ingevoerd*; — en wegens de *Bestgekweekte*, *hoe lang dezelve door henzelve* gekweekt werden, zullende zij anders niet worden aangenomen, als *dingende*.

Art. 9. De Planten, die op de vorige Tentoonstellingen dezer Maatschappij, wegens zeldzaamheid of beste kweeking zijn bekroond, (welker namen uit de gedrukte Naamlijsten, door de Maatschappij uitgegeven, blijken) mogen niet weder ter mededinging worden ingezonden, maar het staat den bezitteren derzelve vrij, ja zij worden uitgenoodigd, die ook ter verfraaijing in te zenden.

Art. 10. De Commissie zal, volgens de *opgaven*, de *namen van de Planten*, naauwkeurig in de Naamlijst laten afdrukken, maar zich ook stipt aan die opgave houden, en laat voor *fouten* in de *namen* of geheel *verkeerde benamingen* de opgevers verantwoordelijk.

Art. 11. Van de Prijs-toewijzing, zoowel als van de eervolle vermelding, zal met bijvoeging van de namen der Inzenders in den *Algemeenen Konst- en Letterbode* en de openbare Nieuwspapieren onverwijld kennis worden gegeven; terwijl de Planten en Gewassen door de Inzenders of Personen van hunnentwege kunnen terug ontvangen worden op Maandag den 9den Junij des middags ten twaalf ure.

Niet twijfelende, of deze *Elfde Tentoonstelling* zal met de vorige in zeldzame en fraai gekweekte Planten wedijveren, zoo die niet overtreffen, — herinnert de Maatschappij als naar gewoonte ten slotte, dat allen, die eenig nader berigt mogten begeeren, zich bij de Leden der Commissie of bij den Algemeenen Secretaris der Maatschappij met vrachtvrije brieven kunnen vervoegen.

Uit naam der Maaschappij

Haarlem
den 6den Maart 1828.

J. T. SIEGEL,

Algemeene Secretaris.

STER-

STERRE- EN WEERKUNDIGE WAARNEMINGEN.

Haarlem. Uit de provincie Zeeland verneemt men, dat eene zware Donderbui, vrijdag avond den 21sten, over het eiland Walcheren trok, en, zonder brand te veroorzaken, de blikfem op twee plaatfen infloeg, te weten: in eene arbeiderswoning op de Buitenplaats Torenvliet en in den koepel van den Hof Lutfenburg. In de Zuidelijke provincien heeft men ten zelfden dage en ook den volgenden morgen weerlicht gezien en donderflagen gehoord. Zuidwestwaarts was dit onweder fterker, zijnde, naar men verzekert, te Calonne, in het Kanton Doornik, ten twee ure 's namidd. een daglooner, P. J. Procureur geheeten, door den blikfem gedood. In den nacht tusfchen den 21ften en 22ften is ook in een deel dier Provincien op nieuw een fchok van Aardbeving gevoeld, bepaaldelijk te Leuven, Jauche, Jandrain-Jaudrenouille; doch dezelve was veel minder fterk dan die van 23 Februarij l. l., de Barometer ftond even laag als bij de fchokken toen ondervonden. — Ook te Tiel, had men den 24ften een Onweder met hagel en fneeuw, dat in het naburig Kerk-Avezaath in den Toren floeg en dien in brand ftak, welke echter gelukkig gebluscht werd.

WEERKUNDIGE WAARNEMINGEN BUITEN HAARLEM.

Maart. 1808.	BAROMETER.	THERMOMETER.	WINDSTREEK.	LUCHTSGESTELDHEID.
26	29. 8 29. 8 29. 8¼	42 30½ 35½	O. Z. O. O. N. O.- Z.	zware wolken, 's avonds helder.
27	29. 7 29. 6½ 29. 5	41 50½ 40	Z. O. O. Z. O. Z. O.	's morgens bewolkt, verder betrokken, s' avonds regen.
28	29. 5 29. 5 29. 6	40 42 40	O. O. N. O. N. O.	betrokken, regenachtig.
29	29. 7 29. 7¾ 29. 8½	42 47½ 37½	N. N. W. N. W. N. N. W.	bewolkt.
30	29. 9 30. 0 30. 1	42½ 48 35½	N. W. N. W. t. W. W. N. W	weinig bewolkt, 's avonds helder.
31	30. 2 30. 2½ 30. 2¼	44 47 44	N. N. W. N. t. W. N.	's morg. bew., verder betr.
April. 1	30. 2¼ 30. 2¼ 30. 1	46 49½ 41	N. N. t. O. N. N. O.	bew., meest omtrent betr, 's avonds omtrent helder, mistig.

Te HAARLEM bij de Wed. A. LOOSJES Pz.

ALGEMEENE
KONST-
EN
LETTER-BODE,
VOOR HET JAAR 1828.

N°. 16. *Vrijdag den 11den April.*

BERIGTEN.

ITALIE. In het midden des afgeloopen jaars heeft het Hertogdom Modena, en geheel Italie, een groot verlies geleden door den dood van den Advokaat CH. BOSSELINI, die, in 1765 te Modena geboren, de fraaije letteren, wijsgeerte en regtsgeleerdheid beoefende, door Frankrijk en Engeland eene reis volbragt, en in Italie teruggekomen, de eervolste posten bekleedde, maar zijne vaderlandlievende oogmerken van lieverlede ziende verdwijnen, geheel tot de letteren zijne toevlugt nam, en, als eene vrucht zijner nasporingen, in 1816 een *nuovo esame della sorgenti della publica e della privata richezza* (nieuw onderzoek naar de bronnen van openbaren en bijzonderen rijkdom;) in het licht gaf, waarin hij de grondbeginselen van SMITH, LAUDERDALE en andere hedendaagsche Staatshuishoudkundigen toetst, maar zijne eigen denkbeelden volgt. Deze leiden, om niet alleen de bronnen van rijkdom tot landbouw, kunsten en koophandel te bepalen; hij vindt die ook in de maatschappelijke waarborgen, arbeidzaamheid, volksvlijt en spaarzaamheid. Over de mogelijkheid van het over-

drijven der productive krachten heeft hij in de *Antologie*, van Florence, de theoriën deswegens van SISMONDI en MALTHUS bestreden; ook leverde hij tot het Arcadisch Tijdschrift te Rome vele belangrijke staatshuishoudkundige bijdragen, waaronder een geschiedkundig tafereel van de vorderingen der Huishoudkundige wetenschappen sedert derzelver geboorte tot in 1825. Gunstig zijn ook bekend zijne kleinere geschriften, een over het stelsel van erfopvolging in Engeland aangenomen en een over het gevoelen van Graaf BARBACOVI nopens de meerderheid der stemmen, de hervorming der burgerlijke wetboeken en andere daarmede verbonden onderwerpen.

KOPENHAGEN. De weldaden der beschaving op prijs stellende, erkent men algemeen den invloed der natuurkundige wetenschappen op de welvaart van een land. Deze wetenschappen zijn, daar zij de kracht der werktuigen, den aard en uitwerking der grondstoffen, de hoedanigheden van verschillende zelfstandigheden en het middel, om er nut van te trekken, aanwijzen, onmiddellijk met het geluk der in maatschappij levende menschen verbonden. Werd dit beginsel in andere rijken aangenomen en gevolgd, ook Denemarken gevoelde reeds deszelfs waarheid en vermogen. Sedert 1823 had men aan de onvermoeide pogingen van den Hoogleeraar OERSTED het oprigten eener Maatschappij te danken, ten doelwit hebbende, de kennis der toegepaste Natuurkunde te verspreiden, welke Maatschappij onder bescherming van Prins CHRISTIAAN FREDERIK staat, en door toetreding der Staatsministers en hooge ambtenaren, als Leden, grooten opgang maakt. Het hoofdoogmerk is, om in deze hoofdstad en de voornaamste steden openbare voorlezingen bij wijze van volledigen cursus te doen houden over die onderwerpen; en behalve deze hoofdstad, waarin de Hoogleeraren OERSTED, (die eenstemmig tot bestuurder der Maatschappij is verkozen) ZEISE en FORCHAMMER eenen cursus geheel gratis geven, hebben de steden Aarhuus, Aalborg, Viborg Odensé, Randers, Elseneur en Frederiksvoerk, reeds voordeelen getrokken van de aangewende moeite en zorgen dezer Maatschappij, die derwaarts personen

heen

heen zendt, om volgens haar plan, dit onderwijs in te rigten.

LUIK. Tot Lector bij de Hoogeschool alhier is door Z. M. benoemd de Heer ADOLPHE LESOINNE.

BRUSSEL. Men ziet hier met verlangen de uitgave te gemoet van het *Dagboek* door den Kolonel ROTTIERS gehouden *gedurende zijne reize van Tiflis naar Konstantinopel langs de Zwarte Zee.* Alles door hem op de plaatsen zelve beschreven zijnde, moeten zijne waarnemingen nopens de plaatsen, zoowel als den natuurlijken, zedelijken en koophandelkundigen staat der Porte, welkom zijn in een oogenblik, dat in Europa aller oogen naar Azie gewend zijn. Drie landkaarten en zes Arabische opschriften, zullen een werk versieren, dat geheel nieuw in zijne soort is, daar geen Europeaan tot hier de kusten der Zwarte Zee met het bepaald oogmerk langs reisde, om die streek naauwkeurig op te nemen; van welk onderzoek het gevaar, dat het leven daarbij loopt, trouwens velen moet afschrikken. Dezelfde Kolonel is voornemens een werk uit te geven, waarvan het prospectus het licht ziet, onder den titel van *Monumens de Rhodes*, een eiland, waarvan geene afzonderlijke beschrijving bestaat, offchoon elk deel van Griekenland of den Griekschen Archipel bijna zijnen Schilder en Geschiedschrijver gevonden heeft, en, dat hij in 1826 bezocht. Het gelukte hem en zijn Schilder, na meer dan drie eeuwen, de eerste Christenen te zijn, die in de groote moskee (de kerk van St. Jan sedert 1522 in moskee hervormd) door te dringen en aldaar gedenkteekenen, het binnenste enz. af te teekenen. Het werk zal aanvangen met eene verhandeling over den in de oudheidkunde beroemden Kolossus van Rhodus, waarin de ware plaats wordt aangewezen, waar dit wereldwonder stond, daar de valschheid wordt aangetoond, van die aan den ingang der haven, door velen daarvoor tot hiertoe gehouden. Dit laatste werk wordt aan Z. M. den Koning opgedragen, — zal voor alle Oudheidkundigen onontbeerlijk zijn en bij vele geslachten belang verwekken, daar er geen huizen schier in Europa bestaan, wier jaarboeken met de geschiede-

 nis

nis van Rhodus niet door eenige leden in aanraking komen. (*)

LEIDEN *den 1sten April.* Heden overleed alhier in den ouderdom van zeventig jaren de Heer WABE KAMP, Lid van de Maatschappij der Nederlandsche Letterkunde ter dezer stede gevestigd, die vroeger door de uitgave van zijnen *Prometheus* en *Uitspanningen in de Eenzaamheid* zich bij het Nederlandsch publiek bekend maakte, en niet lang geleden tot de *Mnemosyne* nog eene belangrijke Verhandeling bijdroeg.

BERIGT VAN DE WERKZAAMHEDEN

DER

EERSTE KLASSE

VAN HET

KONINKLIJK NEDERLANDSCH INSTITUUT

VAN

WETENSCHAPPEN, LETTERKUNDE EN SCHOONE KUNSTEN.

1824 — 1825.

(*Vervolg van Bladz.* 219.)

Een onderzoek noodig geoordeeld zijnde naar den staat van de sluis, buiten de Waardpoort te Utrecht, en van andere om die stad, en te Vreeswijk met geoctrooijeerd Am-

---

(*) Dit laatste werk zal, in 11 afleveringen verdeeld, worden uitgegeven, ieder van 5 platen, in lang folio en één, twee of drie bladen tekst op velijn papier. Iedere aflevering kost 5 guldens, of 6 guldens als men de fresco's van het Hol van Philerme en eenige andere platen gekleurd verlangt. De inteekening geschiedt te Antwerpen, bij den Schrijver, — te Brussel bij de Gebroeders TENCÉ; zullende de Ridder ODEVAERE, Kunstschilder van Z. M. over de goede uitvoering der lithographische platen, het toezigt houden.

Amsterdamsch Kunst-cement gemetselde werken, werd zulks van wege het Gouvernement opgedragen aan eene Commissie, die van hare verrigtingen Proces-Verbaal opmaakte, hetgeen Zijne Excellentie, de Minister van Binnenlandsche Zaken, Onderwijs en Waterstaat aan de Eerste Klasse kopijelijk deed toekomen; nevens kennisgeving van eenen kabinetsbrief van Zijne Majesteit, ten gevolge van welken de Leden der Klasse, die in der tijd de personele commissie hebben uitgemaakt tot het nemen van proeven met het Kunst-cement, voor zoo veel die Leden nog in leven zijn, en dezulke, die de overledene vervangen, werden uitgenoodigd om zich op woensdag den 18den Augustus des jaars 1824, des middags ten twaalf ure, te vervoegen in een der vertrekken van het Ministerie van Binnenlandsche Zaken, om in tegenwoordigheid van de Heeren Administrateurs van het Binnenlandsch Bestuur en van den Waterstaat, met en benevens eenige andere belanghebbenden, vijf kisten, waarin metselproeven, met Kunst-cement, wijders in het Proces-Verbaal omschreven, te ontzegelen.

Zijne Excellentie liet deze Koninklijke uitnoodiging vergezeld gaan van het verzoek, om, zulks verrigt zijnde, de in de vijf kisten berustende stukken met de meeste zorg te onderzoeken, het cement te ontleden, zoo wel het loslatende, als vasthoudende, en om, nadat zulks gedaan zoude zijn, te berigten, of het cement in alle opzigten, zoo met betrekking tot deszelfs bestanddeelen, als anderzins, al die vereischten in zich vereenigt, welke in het rapport van de Eerste Klasse in dato 31 van Oogstmaand 1809 vermeld zijn; of hetzelve overal kenmerken draagt van met geen Tras van Duifsteen vermengd te zijn; wijders om de redenen op te sporen van loslating en van vatbaarheid voor verkneding op de eene plaats, en vasthouding op de andere; en eindelijk om zijne Excellentie te dienen van consideratien en advies omtrent hetgeen in deze zoo gewigtige materie zou kunnen en behooren verrigt te worden, ten einde denzelven in staat te stellen, om den Koning te adviseren omtrent het aangevoerde nopens het onvoldoende der qualiteit van Kunst-cement, om tot het opbouwen van groote werken gebezigd te worden.

De Heer van Westenhout, Lid der vierde Klasse, die in eene vroegere commissie tot het onderzoek van het Amsterdamsch Kunst-cement was werkzaam geweest, en de Heer Paets van Troostwijk, zich als rustend Lid der Eerste Klasse van deze moeijelijke taak, waaraan hij vroeger zoo ijverig had deel genomen, wenschende verschoond te zien, werden de Heeren J. Blanken Jansz. en G. Vrolik verzocht, zich op den bepaalden tijd naar 's Gravenhage te begeven, ten einde de bedoelde metselspecie te ont

ontzegelen en van het Ministerie van Binnenlandsche Zaken over te nemen. Waaraan slechts door een der gecommitteerden heeft kunnen voldaan worden.

De Eerste Klasse van het in dezen verrigte de noodige kennis ontvangen hebbende, oordeelde te moeten toegeven aan het verzoek van hare twee overgeblevene gecommitteerden, om zich een paar Leden te zien toegevoegd, een uit de Eerste en een uit de Vierde Klasse.

Zij verzocht dan uit de Eerste Klasse den Heer de Fremery, en uit de Vierde een Lid dier Klasse, zich met reeds genoemde Heeren te willen vereenigen tot de Commissie, ten onderzoek van hetgene door het Gouvernement in deze hoogstgewigtige zaak verlangd werd.

Zij zag den Heer de Fremery gereedelijk haar verlangen volgen, en had het genoegen, dat uit de Vierde Klasse de Heer Suys tot dezen arbeid gecommitteerd werd.

De kisten met metselwerken inmiddels aan het Hôtel des Instituuts zijnde aangekomen, werd in eene bijeenkomst van gecommitteerden goedgevonden, dezelve provisioneel verzegeld te laten, en zich vooraf te bepalen tot een plan van proefnemingen, die ten grondslag van vergelijking zouden dienen.

Men kwam dan overeen, proeven in het werk te stellen op het Amsterdamsch geoctrooijeerd Kunst-cement, op Tras van Duifsteen of zoogenaamde Dordsche Tras van goed erkende hoedanigheid, en op Tras van slechter aard.

Ter bereiking van welke men al die middelen van voorzorg in het werk stelde, die voorzigtigheid gebood.

De Eerste Klasse niet voorzien zijnde van eene werkplaats tot het doen van scheikundige proeven, verzochten gecommitteerden hun medelid, den Hoogleeraar de Fremery zich met dezelve wel te willen belasten. Hetwelk hij met de meeste bereidvaardigheid heeft aangenomen.

Uit deze proeven de naauwe overeenkomst blijkende, die er tusschen goed Andernachs Tras en Amsterdamsch geoctrooijeerd Kunst-cement bestaat, werd het van dubbeld belang de metselspeciën te onderzoeken, waarmede de werken van Utrecht, die zoo vele reden tot klagten gegeven hadden, vervaardigd waren, en de gronden op te sporen van de slechtheid dier werken.

Gecommitteerden kwamen dan bijeen ter opening van de kisten, waarin de Eerste Klasse de bedoelde metselproeven had ontvangen, en namen daaruit zoo vele, als zij ter ontleding noodig oordeelden.

Van alle welke nasporingen en proeven is voortgevloeid een uitgebreid verslag aan zijne Excellentie, den Minister van Binnenlandsche Zaken.

De

De daarin vervatte naauwkeurig in het werk gestelde proeven naauwelijks vatbaar zijnde voor eenig uittreksel, kan hier slechts eene opgaaf volgen van de beantwoording der vraagpunten, die het Gouvernement wenschte toegelicht te zien.

De eerste vraag door het Gouvernement voorgesteld, was deze: „ of het Cement in alle opzigten, zoo met „ betrekking tot deszelfs bestanddeelen, als anderzins, al „ die vereischten in zich vereenigt, welke bij het Rapport „ der Eerste Klasse in den jare 1809 vermeld zijn?"

De Klasse in haar verslag geene andere vereischten van het Cement hebbende opgegeven, dan dat het eene zeer geschikte stof zij tot het maken van waterdigte werken, een besluit, hetgeen zij met reden niet op de bestanddeelen van het Cement, maar op de menigvuldige door haar met hetzelve genomene proeven gegrondvest heeft, zoo liet zich de voorgestelde vraag voegzaam oplossen in twee leden.

Vooreerst, kan het Cement, zoo als het tegenwoordig verkocht wordt, nog gehouden worden voor eene geschikte stof, om daarmede waterdigte werken te vervaardigen?

Ten tweede, wat kan men ten dezen opzigte uit de nu gevondene bestanddeelen van dit Cement opmaken?

Het eerste lid der vraag kan men gerustelijk met *ja* beantwoorden; want om niet te spreken van zoo vele proeven van waterdigte werken, als men in vroegere en latere jaren daarmede heeft vervaardigd, bewijzen het zelfs sommige der metselspecien, met wier onderzoek de Klasse nu was belast geworden. Van die genen, waar de metselwerken slecht zamenbingen, en van de oorzaken, waaraan zulks is toe te schrijven, zal *straks* gesproken worden.

Ter beantwoording van het tweede lid der vraag mogen de volgende aanmerkingen dienen. Er is in het Kunstcement eene grootere hoeveelheid kiezelaarde gevonden, dan men daarin, volgens de vroegere ontleding van K a s t e l e y n, meende aanwezig te zijn; te weten twee en vijftig deelen, daar hij slechts twee en veertig gevonden had. Doch het verschil met het Dordsche Tras bedraagt niet meer dan tweehonderdste, welke dit Tras minder bevat, een verschil, veel te gering, om hier in eenige aanmerking te komen.

De hoeveelheid zuivere aluinaarde is zoo wel in het Kunst-cement, als in het Dordsche Tras zeer gering gevonden; er bestaat tusschen beiden wel eenig verschil, dat echter te klein is, om daaruit tot de meerdere deugdzaamheid van het eene Cement boven het andere te kunnen besluiten.

In veel grootere hoeveelheid vond men het ijzeroxyde

 in

in beide de foorten van Cement. Het verfchil tusfchen beide metfelfpecien beftond hier ten voordeele van het geoctroijeerd Amfterdamsch Kunst-cement; aan de grootere hoeveelheid toch van ijzerkalk wil men de meerdere deugdzaamheid dezer ftoffen voor waterdigte werken toegefchreven hebben.

De hoeveelheid kalk, welke zoo in het Kunst-cement, als in het Dordfche Tras gevonden is, bedraagt nagenoeg een tiende gedeelte van het geheele gewigt, zoo echter, dat deze hoeveelheid iets grooter is in het Dordfche Tras, te weinig evenwel, om daaruit eenig gevolg tot de betrekkelijke waarde dier beide foorten van Cement te kunnen afleiden.

In het Dordfche Tras is bij de overige beftanddeelen ook eene geringe hoeveelheid foda aangetroffen, welke men te voren niet had opgemerkt, en die niet in het Kunst-cement, ook niet in de beproefde bastaardfoorten van Dordfche Tras, aanwezig is. Doch deze hoeveelheid van anderhalf honderdfte foda is zoo gering, dat het wel niemand zal invallen, daaraan de werkzaamheid van dit Cement te willen toefchrijven.

En zoo blijkt het dan, dat er uit de beftanddeelen van het Kunst-cement, vergeleken met die van het Dordfche Tras niets met grond is op te maken omtrent de gefchiktheid van het eene dezer foorten, boven het andere, om ter vervaardiging van waterdigte metfelwerken gebezigd te worden.

De tweede vraag, door het Gouvernement aan de Klasfe voorgefteld; is deze: „ draagt het Kunst-cement, gebruikt tot de metfelwerken, waarvan de proeven aan de Klasfe gezonden zijn, overal kenmerken van met geen Tras *van* Duiffteen vermengd te zijn?".

Het eenig kenmerk, waaruit men zoude kunnen opmaken, of tot eenige metfelfpecie een mengfel van Kunst-cement en Dordfche Tras gebruikt was, zoude in de minder roode kleur dier metfelfpecie moeten gezocht worden, en dit kenteeken is, wanneer er flechts een gering gedeelte Tras onder het Kunst-cement gemengd is, hoogst onzeker. Voor zoo veel zich uit de kleur laat oordeelen, is er tot de metfelfpecien, door gecommitteerden onderzocht, geen Dordfche Tras gebruikt, althans niet tot de fpecien, welker zamenhang de beste bevonden werd, welker roode kleur ruim zoo fterk was, als die der loslatende fpecien.

Welligt zal men zich verwonderen, dat men ter onderkenning niet aanraadt, het gebruik maken van de fcheikundige ontleding, dewijl er toch in het Dordfche Tras een beginfel, de foda namelijk, gevonden wordt, die in het Kunst-cement niet aanwezig is. Wanneer men intusfchen let op de zeer geringe hoeveelheid van anderhalf honderdfte

f-

soda, die in het Dordsche Tras wordt aangetroffen; wanneer men daarbij in aanmerking neemt, dat het Tras, om als metselspecie te dienen, met meer dan deszelfs volumen kalk moet vermengd worden, en dat het dus dit mengsel is, hetgeen in de metselspecien voorkomt; dat er eindelijk maar weinig Tras onder het Cement gemengd kan worden, wil men deze vermenging niet door de roode kleur verraden zien, dan zal ieder, in de scheikunde maar eenigzins bedreven, de moeijelijkheid, zoo niet de onmogelijkheid gevoelen, om deze twee alcalien, den kalk en de soda, zoo van elkander te scheiden, dat het laatste duidelijk kan aangewezen worden, en men hier voor alle misvatting gewaarborgd zij.

Wilde men intusschen van dit kenmerk, uit de analyse ontleend, gebruik maken, dan zoude men, daar geen spoor van soda in de onderzochte metselspecien ontdekt is, stellig moeten verklaren, dat het Cement tot deze werken gebruikt, volstrekt met geen Tras van Duifsteen vermengd is geweest.

Het Gouvernement vraagt in de derde plaats aan de Klasse: „ de redenen op te sporen van loslating en vatbaarheid voor verkneding op de eene plaats, en vasthouding op de andere, welke in de onderscheidene metselspecien nu zijn waargenomen."

De redenen, welke tot deze ongelijke werking der metselspecie aanleiding kunnen geven, zijn niet moeijelijk op te sporen. De Klasse heeft dezelve trachten op te geven, en op de metselproeven, aan haar toegezonden, toe te passen. Hierdoor zal het gewone vooroordeel, als of de deugdzaamheid der metselwerken, met een of ander Cement gemaakt, alleen van de hoedanigheid van dat Cement afhangt, krachtig worden tegengegaan en ontzenuwd. Geheel ten onregte namelijk schrijft men, wanneer er over de deugdzaamheid of slechtheid van eenig metselwerk gesproken wordt, deze geheel en bij uitsluiting toe aan het Cement, waarmede dit werk vervaardigd is, en houdt het Cement alleen daarom voor goed of kwaad, omdat het metselwerk goed of kwaad bevonden is, zonder hierbij te letten op al die andere omstandigheden, welke noodzakelijk in acht moeten genomen worden.

Deze omstandigheden nu zijn de volgende:

1°. De aard van het Cement, deszelfs bestanddeelen en de trap van fijnheid, waartoe het in den molen gebragt is.

2°. De kalk, waarmede dit Cement vermengd wordt, en de wijze, waarop deze kalk gebluscht is.

3°. De evenredigheid, welke er tusschen het Cement en den kalk plaats heeft.

4°. De hoeveelheid water, tot het beslaan der metselspecie gebezigd, en de wijze, waarop dit daarmede gemengd wordt.

5°. De hoedanigheid van de steenen, welke door de metselspecie zullen verbonden worden, en eindelijk
6°. De wijze van de metselspecie te gebruiken.

De Klasse heeft al deze omstandigheden naauwkeurig nagegaan en in aanmerking genomen bij hare beoordeeling van de metselproeven, welke haar ten onderzoek waren toegezonden. Het zou te zeer in eene opgave als deze tot bijzonderheden leiden, zoo men dit alles nu wilde ontwikkelen. Welligt vindt 's Rijks bestuur goed, het Verslag der Klasse, gelijk de twee vroegere, door den druk zijn gemeen gemaakt, langs dienzelfden weg verkrijgbaar te stellen.

Deze verklaring dan moge genoeg zijn, dat, hoezeer ook sommigen der ingeleverde proeven tegen het Amsterdamsch Kunst-cement schijnen te pleiten, dit Inlandsch Fabrykaat in geene opzigten behoeft te wijken voor het Andernachsche Tras, bewijzende deze metselwerken alleen, dat, even als met het Andernachsche of Dordsche Tras slechte werken kunnen vervaardigd worden en inderdaad meer dan eens vervaardigd zijn door onachtzaamheid der werklieden, men zoo ook voor dezelfde uitkomsten bloot staat, bij gemis van naauwkeurigheid in bewerking met het Amsterdamsche geoctroijeerd Kunst-cement.

Maar, gelijk niemand om zulk eene reden zijn vertrouwen op de deugdzaamheid van Dordsche Tras zal willen vaarwel zeggen, zoo ook behoort men aan de deugdzaamheid van het Amsterdamsche geoctroijeerd Kunst-cement niet te twijfelen, al ware het, dat bij de reeds vermelde zich nog meer voorbeelden van slechte metselwerken, waarbij deze stoffe gebruikt is, opdeden.

(Het vervolg en slot hierna.)

ONTLEEDKUNDE. *Museum Anatomicum Academiae Lugduno-Batavae, Volumen tertium descriptum a* G. SANDIFORT. *Lugduni Batavorum apud* S. & J. Luchtmans, 1827. in folio

De beide eerste deelen van dit belangrijk werk, door den beroemden Hoogl. E. Sandifort geschreven, zagen in 't jaar 1793 het licht en bevatten eene naauwkeurige beschrijving van het Anatomisch Museum der Leidsche Hoogeschool, zoo als het toen was zamengesteld uit de Verzamelingen van Rau, Albinus, van Doeveren, en 't geen de Hoogleeraar Sandifort zelve had bijeengebragt. Werd deze Verzameling toen reeds bewonderd wegens haren rijkdom en de voortreffelijkheid van sommige voorwerpen, ook thans, nu de Kunsten en Wetenschappen zooveel zijn vooruitgegaan, heeft zij haren roem blijven behouden en verdient

dient denzelven nog met meer regt, dan te voren. Zij bepaalde zich op dien tijd tot de Ontleed- en Ziektekunde des menschelijken ligchaams, daar 'er slechts eenige weinige voorwerpen, tot de vergelijkende Ontleedkunde behoorende, voorhanden waren; en zulks kan ons niet bevreemden: want van de laatste waren slechts eenige verspreide daadzaken bekend, die niet tot één geheel waren bijeenverzameld, waardoor zij nog niet als eene afzonderlijke wetenschap werd beschouwd. Gansch anders is 't thans hiermede gesteld; de vorderingen, welke men in de vergelijkende Ontleedkunde heeft gemaakt, zijn zoo groot, dat men bezwaarlijk een dergelijk voorbeeld in andere Wetenschappen zal aanwijzen; de Ontleedkunde der Dieren, te voren van minder belang geacht, telt schier overal hare beoefenaars en rijke Verzamelingen zijn in onderscheidene landen opgerigt. Ook het Leidsche Museum heeft ten dezen opzigte eene groote verandering ondergaan, door (behalve eenige andere kleine bijdragen) de rijke Verzamelingen der Hoogleeraren Brugmans en Bonn, welke grootendeels bij hetzelve zijn gevoegd. Deze vergrooting en veranderde inrigting vorderden natuurlijk een Vervolg der door den Hoogleeraar E. Sandifort aangevangene Beschrijving, en het is de kundige Hoogleeraar G. Sandifort, die, de plaats zijns vaders aan de Leidsche Hoogeschool bekleedende, ook ten dezen opzigte diens arbeid vervult en ons dit Derde Deel heeft geleverd.

Wat nu de orde dezer Beschrijving betreft, deze is eenvoudig, doelmatig en geleidelijk: want eerst worden de voorwerpen, welke tot den gezonden staat behooren en daarna die, welke tot den ziekelijken toestand betrekking hebben, beschreven, terwijl in beide gevallen de onderscheidene ligchaamsdeelen, volgens eene Physiologische verdeeling in de vier klassen van gewervelde dieren overwogen worden. Hoe geleidelijk deze rangschikking is, laat zich reeds uit deze Beschrijving zelve opmaken, maar vooral wordt men daarvan overtuigd, door eene naauwkeurige beschouwing dezer uitmuntende Verzameling zelve, binnen welke orde en netheid den grooten rijkdom een' dubbelden luister bijzetten.

Hoogst moeijelijk was de arbeid, welken de Hoogleeraar op zich nam, want: daartoe werden even zeer buitengewone kundigheden, als een onvermoeide ijver vereischt. Bij de Verzameling, door Brugmans nagelaten, was geene naamlijst voorhanden; zelfs waren niet alle voorwerpen van een' naam voorzien en echter bedroeg derzelver getal, niet minder, dan 4081: waaruit men gemakkelijk zal kunnen opmaken, hoeveel moeite en tijd 'er vereischt werden, om dezelve te onderkennen en te rangschikken.

Daar

Daarenboven heeft de geleerde Schrijver zich de moeite getroost, om bij de schedels der onderscheidene dieren de afmetingen, zoowel van den ganschen schedel, als van 't eigenlijk gezegde bekkeneel op te geven. — Bij de ziektekundige *praeparata*, ontstond nog eene moeijelijkheid van een' gansch anderen aard, daar deze door een verslag der voorafgegane ziekte dienen opgehelderd te worden. De meeste dezer *Historiae morbi*, waren door de Officieren van Gezondheid, welke de lijders behandeld hadden, in onderscheidene vreemde talen geschreven, en het werd alzoo een onontbeerlijk vereischte dezelve te vertalen en het belangrijke daarvan in weinige woorden bijeen te trekken.

Na aldus de moeijelijkheid van den door den Hoogl. G. Sandifort zoo gelukkig volbragten arbeid te hebben aangewezen, is het onnoodig over deszelfs verdiensten hier iets bij te voegen. Trouwens, wij achten den Schrijver verre boven onzen lof verheven, doch wij kunnen niet nalaten hier met de noodige verandering, ten opzigte van hem te herhalen, hetgeen eenmaal zijn beroemde Vader van den grooten B. S. Albinus (die de Verzameling van den Hoogleeraar Rau gerangschikt en beschreven heeft) zeide: *quod negotium ei tam feliciter cessit, ut omnes qui indicem evoluturi sint, qui egregium et duraturum Brugmansii laboris monumentum visuri, non solum illud sed et descriptoris peritiam et accuratam diligentiam sint admiraturi.*

v. B.

KUNSTEN.

Amsterdam *den 31sten Maart.* De *Elfde* openbare Tentoonstelling van Voortbrengselen van Schilder-, Teeken-, Graveer en Beeldhouwkunst, door levende Meesters in dit jaar, volgens voorloopige aankondiging te houden, zal onder toezigt der Vereenigde Commissie, bestaande uit: van wege de regering der stad den Heer J. de Vries, van wege de Vierde Klasse van 't Koninklijk Instituut de Heeren A. J. Saportas, A. Brondgeest, en J. Bernard, en van wege den raad van bestuur der Koninklijke Academie van beeldende Kunsten alhier de HH. L. Amerster Ameshoff, C. Apostool en J. de Vos Wz. plaats hebben onder de volgende bepalingen:

I. Deze Tentoonstelling voor Kunstwerken van Schilder-, Teeken-, Graveer-, Bouw- en Beeldhouwkunst door levende Meesters zal plaats hebben, in het Locaal van de Koninklijke Academie der schoone kunsten boven de Groote Beurs.

II.

II. Deze Tentoonstelling zal geopend worden op *Maandag den 15den September* en uiterlijk gesloten op *Zaterdag den 11den October* aanstaanden, zonder verlenging hoegenaamd.

III. Alle Schilderijen, Teekeningen, Prenten en Beeldwerken, zullen moeten bezorgd worden, *vóór*, of *uiterlijk* op *Maandag den 8sten September* aan bovengemelde Locaal, mits vrachtvrij, en de Schilderijen, Teekeningen en Prenten met behoorlijke lijsten voorzien; en zullen dezelve geaddresseerd zijn aan de Commissie, met eenen brief, houdende den naam en woonplaats van den Vervaardiger.

IV. Alle de toegezonden en toegelaten stukken zijn en en blijven geheel, tot de sluiting der Tentoonstelling, onder het opzigt der Commissie, die zooveel mogelijk zal zorgen voor de volkomene bewaring.

V. Men zal niet toelaten Stukken, die bevorens op Tentoonstellingen alhier geweest zijn, noch die, welke volgens het gevoelen der Commissie niet genoegzaam geschikt zijn, en houdt de Commissie het oordeel deswege ganschelijk aan zich, kunnende men, in geval van teruggave, van de behoorlijke geheimhouding en bescheidenheid verzekerd zijn.

VI. Eene gedrukte Lijst der Stukken, zal de namen en woonplaatsen der kunstenaren doen kennen.

VII. Gedurende de week, welke op de sluiting der Tentoonstelling volgen zal, zullen de stukken weder afgegeven worden.

De Commissie noodigt, bij de bekendmaking dezer bepalingen, ieder uit, deze poging ten beste der kunst, tot luister van de Hoofdstad, en tot roem van het Vaderland, met hartelijke belangstelling te bevorderen en alzoo het hooge voorbeeld te volgen van Z. M., die bij Besluit van 25 Maart 1827, ten aankoop van verdienstelijke kunstwerken door levende Meesters op bepaalde Tentoonstellingen, (waaronder ook deze aangekondigde begrepen is) zeer gunstige beschikkingen heeft gemaakt (*)

OUDHEDEN.

NAPELS *den 8sten Maart*. De opdelvingen van Herculanum; die zoo lange gestaakt waren, zijn eindelijk hervat, en onder goede voorteekenen begonnen; te weten behalve de opruimingen in het achterste gedeelte van den Schouwburg te werk gesteld, waarvan reeds in enkele tijdschriften ge-

(*) Zie die beschikkingen *Algemeene Konst- en Letterbode* 1827, Dl. I. bl. 231.

gesprooken werd, hebben deze opgravingen aanzienlijke gedeelten van twee huizen, van *twee* of zelfs *drie* verdiepingen elk, ontbloot, iets 't geen voor de bouwkunst zeer belangrijk en bijna geheel nieuw is. De *plafonds*, een deel, dat aan de meest tot hier ontdekte antieke gebouwen ontbreekt, zijn nog op *kunne plaats* gevonden en volkomen bewaard gebleven, hoewel verkoold. Vele voorwerpen, vazen, huisraden enz., zijn ter gelijker tijd in de vertrekken gelijk-gronds ontdekt, welke de vleijendste hoop doen opvatten voor de geheele opruiming dier huizen en der bijgelegen gebouwen. De grootste werkzaamheid heerscht bij deze onderneming, die aan het geheel geleerde Europa belang inboezemt, en die men verschuldigd is aan de kunde van den bekwamen bouwkundige C. Bonucci, bestuurder dezer opdelvingen en de verlichte geestdrift van den Marquis J. de Ruffo, behoorende tot 's Konings huis, onder wiens toezigt opgravingen te gelijk zijn ondernomen in alle streken van Campanie, te Capri, te Pompei, te Capua en elders. Men verwacht daarvan een' schat van gedenkstukken voor de Napelsche verzamelingen en vele belangrijke ontdekkingen voor geschied- en oudheidkenners.

Arles. Het opsporen van de talrijke aloude Gedenkstukken, welke deze stad bevat, gaat, sedert drie jaren, met onvermoeiden ijver voort, en levert thans de gelukkigste uitkomsten op. De reizigers bewonderen de uitgebreidheid, de grootschheid van het Romeinsch Amphitheater, tot hier onder aardhoopen begraven en bijna onbekend. Naast dat van Nismes neemt men 'er nieuwe bijzonderheden en zeer opmerkingwaardig ontwikkelde stukken, vooral in het onderst uitstekend bewaard gebleven gedeelte, waar. — Eene nieuwe opdelving is misschien meer regtstreeks belangrijk voor de Kunsten, namelijk die, welke op den antieken Schouwburg is ondernomen. Dit Gedenkteeken, was grootendeels verwoest, in de verschillende oorlogen, die het zuidelijk Frankrijk bedroefden; deszelfs sieraden en standbeelden werden begraven, om hen aan de afgoderij der volken te onttrekken; de Venus van Arles, de torso van Jupiter, de fraaije Dianakop, bij toeval ontdekt, lokten tot nieuwe onderzoekingen uit; deze waren niet onvruchtbaar; pas begonnen, leverden zij een standbeeld van Silenus op, het onderste deel van een beeld, waarschijnlijk een kandelabre voerende, een gelofte-altaar, welks eiken krans en versierselen misschien alles overtreffen, wat in deze soort bestaat, groote brokken van kornissen, zeer rijk gebeeldhouwd, eene ontelbare hoeveelheid stukken van kandelabren, drie-

voe-

voeten enz., alle van wit marmer. Men verwacht van deze opdelvingen, naarmate zij zich verder uitstrekken, meer en meer vruchten; zij zullen met het zomersaizoen hervat worden.

HANDEL EN ZEEVAART, LANDBOUW, HUISHOUDKUNDE, BEVOLKING, EN WAT DAARTOE BETREKKING HEEFT.

Middel om het Bier in zijnen vorigen staat terug te brengen, dat lang in een opgestoken vat gestaan heeft.

Men weet, dat het Bier in een opgestoken vat, waaruit men dagelijks bij de flesch tapt, niet zoo lang goed blijft als Wijn. Deze drank neemt een' zuurachtigen onaangenamen smaak aan, zoodra men hem in een niet vol vat laat staan. In Engeland heeft men een middel ontdekt, om het in zijn' vorigen staat terug te brengen. Men tapt ten dien einde uit welk vat dan ook de noodige hoeveelheid bier voor den dag, en werpt er een lepel tot fijn poeder gestooten gecalcineerde oesterschelpen in. Waarschijnlijk zou gewone kalk dezelfde uitwerking hebben. Men roert het vocht om, dat na een half uur goed om te drinken is, wanneer het zuur, door de zuurstof der lucht gevormd, zich van de koolstoffe heeft meester gemaakt.

UITVINDINGEN.

Lithotritie.

Dr. Bremer, te Breslau, die het werk van Civiale, over de Lithotritie, vertaald heeft, meent in zijne Voorreden, voor die overzetting geplaatst, te kunnen bewijzen, dat de eer der uitvinding, om den steen in de blaas te verbrijzelen, niet aan Dr. Civiale, maar aan den Hoogleeraar Gruithuizen te Munchen toekomt.

WEERKUNDIGE WAARNEMINGEN BUITEN HAARLEM.

April. 1828.	BAROMETER.	THERMOMETER.	WINDSTREEK.	LUCHTSGESTELDHEID.
2	30. 0 30. 0 29. 9½	45 49½ 40	N. N. t. W. N. N. W.	voorm. betr., een regenbui, namiddag bewolkt, 's avonds betrokken.
3	29. 9¼ 29. 9 29. 8¼	41 42½ 38½	N. W. N. W. t. W. W. N. W.	veel sneeuw, hagel ed regenbuijen, met wind.
4	29. 8¼ 29. 8¼ 29. 8½	38 43 34	N. W. N. W. t. N. N. N. W.	bew., tusschenbeide sneeuwachtig.
5	29. 7 29. 5¾ 29. 5½	38½ 41½ 37½	Z. W. W. Z. W. N. W.	harde wind, tot in den namidd. regen, verder bewolkt.
6	29. 5 29. 5 29. 6	41 41½ 34½	O. Z. O. O. t. N. N. O.	tot tegen den avond betrokken, regenachtig met iets sneeuw 'er onder, 's avonds bewolkt.
7	29. 5 29. 4¾ 29. 4	39 49 42	Z. O. Z. O. t. O. O. Z. O.	betr., voormidd. tusschenbeide iets regenachtig, verder harde regen.
8	29. 3½ 29. 3¼ 29. 3¼	42 49 41½	O. O. N. O. O. t. N.	voormiddag betr., regen, namiddag bewolkt, 's avonds helder.

BEKENDMAKINGEN.

TE HAARLEM BIJ DE WED. A. LOOSJES Pz.

A L G E M E E N E

KONST-

EN

LETTER-BODE,

VOOR HET JAAR 1828.

N°. 17. *Vrijdag den 18den April.*

BERIGTEN.

ENGELAND. Op den 30sten October ll. is de Heer HENRY SALT, Consul Generaal van dit rijk in Egypte, gestorven in een dorp omstreeks Cairo en Alexandria. Gedurende zijn langdurig verblijf in Egypte, betoonde hij bestendig de ijverigste geestdrift ter bevordering van letterkunde en wetenschappen. Door zijne zorgvuldigheid verhoedde hij de verwoesting en vergetelheid van een groot aantal belangrijke gedenkstukken en moedigde hij de werkzaamheden der reizigers aan, onder welke hij zelf een' onderscheidenden naam zich verwierf, door zijn Reisverhaal van Abyssinie.

—— Kapitein FRANKLIN maakt zich gereed, om een' derden togt te ondernemen, om de herkenning der kusten van Noord-Amerika te voltooijen van het punt af, waartoe hij bij zijne laatste reis doordrong, tot aan de plaats, waar hem Kapitein BECCHEY wachtte.

GRONINGEN *den* 31*sten Maart.* Het Departement Groningen der Maatschappij: *Tot Nut van 't Algemeen* wijdde, den 26sten dezer, eene openlijke vergade-

ring aan de vereering der nagedachtenis van wijlen HENRI DANIËL GUYOT, als den grondlegger van het regelmatig onderwijs van Doof-stommen in ons Vaderland. In de Noorder-Kerk, daartoe door Heeren Kerkmeesters gunstig verleend, was een orchest opgerigt, en dit, benevens de preêkstoel en alle andere gestoelten waren met zwart laken, door wit afgezet bekleed. De kinderen en naaste bloedverwanten van den overledene, alle personen in aanzienlijke of nuttige betrekkingen in de Maatschappij geplaatst, de Hoofd-Directeuren van 't Instituut voor Doofstommen, de Onderwijzers aan hetzelve, de Bestuurders van alle Departementen van dat Instituut en van de Maatschappij: *Tot Nut van 't Algemeen* in dit gewest, eene talrijke Commissie uit de Studenten aan de Hoogeschool, waren tot dit Gedachtenis-feest genoodigd en woonden hetzelve in grooten getalle bij, zoodat lang vóór den aanvang der plegtigheid eene overgroote schaar van beide geslachten, uit deze stad en van elders te zamen gevloeid, het ruime kerkgebouw vervulde. Ook de tegenwoordige en vorige, in deze stad wonende, Kweekelingen van het Instituut waren bij deze hulde, aan hunnen hartelijk geliefden leermeester toegebragt, tegenwoordig en schenen, hoe zeer *dan* ook den Redenaar niet kunnende verstaan, evenzeer door al wat hen omringde getroffen, als het zien van hen geschikt was, om bij de overige toehoorders gewaarwordingen van deelneming en belangstelling in de gevierde plegtigheid op te wekken. Eene gepaste, wel uitgevoerde muzijk van het talrijk bezette, uit meer dan honderd personen bestaande, orchest opende de plegtigheid, waarna de Hoogleeraar LULOFS, na eene korte levensschets van den overledene te hebben gegeven, den betreurenswaardigen toestand van den Doofstomme, die niet onderwezen is, treffend afmaalde, vervolgens schilderde, wat hij daarentegen dan is, wanneer hij, na regelmatig onderwezen te zijn, in het ouderlijk huis terugkeert, en daaruit de groote verdiensten van GUYOT ontwikkelde, die, niet zonder groote inspanning en veelvuldige opofferingen, zich de kunst van dat onderwijs eigen maakte, dezelve in ons Vaderland overbragt en haar eene grootere volkomenheid gaf. Een plegtig koorgezang, met woorden voor deze gelegenheid vervaardigd en uitgevoerd

door

door een groot aantal beminnaars en beminnaressen der toonkunst, wisselde een en andermaal den Redenaar af, en zette een' gepasten luister aan dit Gedachtenis-feest bij. De plegtigheid werd met eene statige slotmuzijk besloten, terwijl de diepe stilte, die gedurende het geheele lijkfeest in de zoo talrijke vergadering heerschte, den indruk bewees, dien deze welverdiende hulde, aan wezenlijke verdiensten zoo waardiglijk toegebragt, op elken aanwezende maakte.

GRONINGEN. Tot President-Curator der Hoogeschool alhier, is door Z. M. benoemd de Staatsraad G. W. Baron VAN IMHOFF, Gouverneur dezer provincie, ter vervanging van den Heer Jr. H. L. WICHERS, op zijn verzoek als zoodanig eervol ontslagen.

UTRECHT *den 14den April.* Door Z. M. is tot Curator van 's Rijks Hoogeschool benoemd de Heer A. P. R. C. Baron VAN DER BORCH VAN VERWOLDE, in plaats van den overleden Heer J. F. W. Baron VAN SPAEN VAN BILJOEN.

AMSTERDAM *den 15den April.* Door Bestuurderen der Noord- en Zuid-Hollandsche Redding-Maatschappij, is eene premie van vijftig gouden Dukaten uitgeloofd aan den Schrijver van het bestgekeurde, in 't Nederduitsch, Fransch en Engelsch of Hoogduitsch opgestelde Antwoord op de navolgende Vraag:

„ Welke zijn de beste en uitvoerbare middelen, „ om van de zijde van den vasten wal, van het strand „ of van de kust, de gemeenschap met een in strandingsnood zijnde of een gestrand vaartuig, daar te „ stellen?"

Het oogmerk dezer vraag is, om hulpmiddelen te bekomen, in die zeldzame gevallen, dat de zee zoodanig hoog tegen de duinen is opgevoerd, dat de Reddingboot met geene menschelijke kracht in zee te brengen of door dezelve heen te voeren is; men vleit zich met de hoop, dat de vorderingen, door de Natuur- en Werktuigkundige wetenschappen in de laatste jaren gemaakt, tot zoodanig middel den weg mogen gebaand hebben, en verlangt de opgave der Natuur- en Werktuigkundige gronden, waarop de op te geven middelen berusten, bijzonder daarbij in het oog hou-

dende den staat der stranden van het gedeelte der Nederlanden benoorden de Maas; met bepaling omtrent den invloed, welke stroom, getijde, wind en bovenal de brandingen, bij het gebruik, op dezelve uitoefenen, en opgave van de kosten van vervaardiging.

De antwoorden, geschreven met eene andere hand dan die des stellers, geteekend met motto of spreuk, welke ook op het verzegeld naambriefje gevonden wordt, moeten vrachtvrij vóór of op 15 November dezes jaars worden ingezonden aan den Secretaris der Maatschappij Mr. A de Bruine op de Keizersgracht bij de Leliegracht No. 469. Van nuttige wenken in onbekroonde stukken voorkomende zal, met voorkennis der stellers, tot bereiking van de doeleinden der Maatschappij gebruik gemaakt worden; kunnende zij voor 't overige tegen blijk van ontvangst terug bekomen worden.

IETS

OVER DE

INDOCCHIATURA,

Eene bijgeloovige gewoonte der bewoners van het Zuidelijk Italie.

In het Zuidelijk gedeelte van Italie, in Sicilie en op het eiland Maltha, heerscht eene bijgeloovige volksgewoonte, waarvan, zoover mij althans bekend is, nog in geene Reisbeschrijving door Italie, eenig berigt gegeven is. Zij is mij door verscheidene Matheser Ridders medegedeeld, die vele jaren op Maltha en in het zuiden van Italie geleefd hadden. Zij heet *Indocchiatura* en het werkwoord daarvan: *indocchiare*. In het Nederduitsch kan ik er geene betere vertaling van geven dan door: *betooveren met de oogen*. Het woord komt natuurlijk van *occhio* het oog af. De Franschen hebben er *endocher* en *endochement* van gemaakt, hetwelk men evenwel te vergeefs in de meeste critische Woordenboeken zoeken zal, waarschijnlijk, omdat deze geheele zaak slechts bij de op Maltha en Sicilie wonende Franschen bekend en door

hen

ken dit woord gemaakt is. Men zal het woord en de omschrijvende vertaling daarvan terstond verstaan, wanneer ik de zaak zelve zal opgehelderd hebben.

De Zuidelijke Italianen, en vooral de bewoners van het eiland Maltha zijn in den waan, dat er uit het menschelijk oog, wanneer hetzelve op het een of ander voorwerp, het zij uit verwondering, uit blijdschap en zucht om het te prijzen, het zij uit nijd en wangunst, gevestigd wordt, eene betooverende kracht uitgaat, welke aan het bewonderde of aangestaarde voorwerp noodzakelijk schade en verderf moet toevoegen.

Of het een levend wezen, of levenloos zij, dat is om het even. Een spiegel moet breken; eene fraaije porseleinen vaas of kop is in gevaar van te springen, of bij de eerste gelegenheid gebroken te worden, wanneer zij met stijf daarop gevestigde oogen aangekeken of onder het gebruik van bewonderende uitroepingen aangestaard worden.

Een rijke Landeigenaar op Maltha, die een' zeer fraaijen tuin had, verzekerde in vollen ernst, dat zijn aller mooiste Oranje-boom vol met vruchten en bloemen, in weinige dagen was gaan kwijnen en gestorven was, alléén, omdat een reiziger, die zijn landgoed bezien had, dien prachtigen boom met zijne oogen aangestaard, en in overmaat van verrukking denzelven met woorden van bewondering, besproken of betooverd had.

Bij levende wezens kan deze *Indocchiatuur*, naar hunne meening, zeer gevaarlijk worden. Stel eens, een inwoner of vreemdeling vestige zijn oog met welgevallen op een mooi meisje, en roepe in verrukking uit: *oh la bella Ragazza!* zoo kan dit aanzien en deze uitroep, voor dit meisje de nadeeligste gevolgen hebben, en haar geelzucht, tering, verval van krachten, met één woord allen mogelijken onheil op den hals halen. Gebeurt nu toevallig zulk een ongeluk, dan zegt men terstond van zulk eene persoon: *è stata indocchiata*, zij is door de oogen betooverd geworden.

Het strijdt dus ook ten hoogste tegen de wellevendheid een persoon, een dier, of eenig levenloos voorwerp, welk het ook zij, en waarop de eigenaar eenigen prijs stelt, met stijf op hetzelve gevestigde oogen aan te zien.

Bij dezen bijgeloovigen waan moest het volk zich zeer ongelukkig gevoelen, wanneer hetzelve niet ook zeer gemakkelijk aan te wenden middelen had, om de gevreesde nadeelige gevolgen dezer Indocchiatuur, als door eenen afleider, af te wenden en krachteloos maken. Het eerste middel is eene welmeenende godsdienstige spreekwijs in de Arabisch-punische landtaal, die nog op Malthra door het volk gesproken wordt. Hij namelijk, die voor deze oogenbetoovering bij het een of ander voorwerp, welke dat dan ook wezen moge, vreest, behoeft slechts te zeggen: „*Allah ibereck!*" God beware het! en terstond zijn alle nadeelige gevolgen voorgekomen. (*)

Nog kan iemand, die onvoorzigtig genoeg geweest is, om 't zij uit onbedachtzaamheid, of uit drift op het een of andere voorwerp de Indocchiatuur uit te oefenen, de nadeelige gevolgen dezer onwillekeurige betoovering, zelve afwenden, wanneer hij met het omgebogen bovenlid des duims, het tweede lid tusschen de tanden loodregt inknelt, hetzelve nat maakt, daarmede op het betooverde voorwerp afgaat, en voor hetzelve het teeken des kruises maakt. Het gebeurt ook zeer dikwijls in de kerk of op straat, dat men op zulk eene wijze door een of ander oud besje begroet wordt, die, in de vooronderstelling, dat zij den voorbijganger, door hem wat al te stipt aan te kijken, betooverd hebbe, dit door de teekening met het natte kruis weêr goed maken wil. Wil men eindelijk een geheel huis met deszelfs bewoners en huisraad, of eenen tuin met al deszelfs boomen, vruchten en gewassen voor den gevaarlijken invloed der Indocchiatuur vrijwaren, dan bezigt men daartoe een even zonderling, als in onze oogen belagchelijk, middel daar-

(*) Dit laatste vindt in vele steden van Duitschland ook nog plaats, waar men, zelfs in huizen van meer aanzienlijken, een klein kindje niet prijzen mag, zonder oogenblikkelijk den zegenwensch: God behoede het! daarop te laten volgen; en vergeet men zulk eens, dan is er de min of baker of kindermeid terstond bij, om met zekeren nadruk dit formuliertje er bij te voegen. Kotzebue, in zijne Klein-stedelingen, tweede deel, laat de babbelachtige Nichten Vr. *Brendel* en *Morgenrood* er dus ook braaf gebruik van maken.

daartoe. Deze magische afleider is een Bokshoorn, een Rams- of een Osfenhoorn, dien men op het midden of aan een hoek der in dit land meestal platte daken of aan de borstwering, die deze daken omgeven, vastspijkert, of op een staak in den tuin zet. Zulk een talisman is een krachtig en onoverwinnelijk behoedmiddel tegen alle wangunstige, of bewonderende aanvallen van menschelijke blikken, en onder den heilzamen, allen gevaar afwerenden, invloed van hunnen hoorn, rusten de inwoners veilig tegen de werking der Indocchiatuur.

Zoo wel dus op de huizen des volks, als ook op de tuinmuren op Maltha, vindt men bijna overal zulke op het lot der menschen zoo veel invloed hebbende hoorns; maar vooral van den zeshoornigen Afrikaanschen ram, wiens uit éénen wortel voortkomende en in grootte zeer verschillende Hoornen, of met zeer bonte kleuren beschilderd of verguld, of ook wel met klokjes behangen worden. Sommige Malthesers dragen zelfs een klein gedraaid hoorntje als talisman aan hun zakuurwerk.

Zoekt men nu den grond van dit bijgeloof op te sporen, dan vindt men hetzelve reeds in de volksvooroordeelen der oude Grieken en Romeinen. De Grieken hadden hunne *Baskania* en de Romeinen hunnen *Fascinus*, en gaven door deze woorden de nadeelige gevolgen der oogen-betoovering te kennen. Maar beiden hadden ook hunne eigene middelen daartegen.

Plutarchus (*) in zijne Symposien of Tafelgesprekken tracht de natuur van deze betoovering te verklaren, en geeft de schuld aan de goddelijke Nemesis, welke, om den hoogmoed der stervelingen te fnuiken, de in loftuitingen ontaarde bewondering aldus wreekt.

Heliodorus (†) in zijne Aethiopische Verhalen, beweert in vollen ernst, dat de wangunstige en nijdige menschen door hunne uitwasemingen de lucht verpesten, en daardoor nadeelig voor het menschdom worden. Kortom bij de klassieke auteuren van beide vol-

(*) Sympos. L. V. quaest 7.

(†) In Aethiopic. L. III. —

volken vindt men verscheidene plaatsen, (*) die de zoogenoemde betoovering door de oogen, zonder twijfel schijnen aan te duiden, en ook de middelen aan de hand geven, om die betoovering krachteloos te maken. Deze middelen waren, dat men driemaal op den boezem spuwde (†); of de vrouwen bevochtigden, even als de oude besjes op Maltha, de kinderen met haar onttooverend speeksel, waarover men eene zeer karakteristieke plaats bij Persius (§) in zijne Satyren na kan lezen. Maar den onheilafwerenden hoorn der nieuweren kenden de ouden als zoodanig niet. Maar daarentegen hechteden de kunstenaars, om de schadelijke blikken van bewondering of nijdige ijverzucht van hunne kunstgewrochten af te wenden en onschadelijk te maken, allerlei belagchelijke afbeeldingen, welke zij *signa satyrica* noemden, en welke de kieschheid verbiedt te noemen, aan de deuren hunner werkplaatsen. (**)

Ook door eene spreekwijze of een woordformulier kon de betoovering gestuit worden. Wanneer de Romeinen iets bewonderen of prijzen wilden, dan lieten zij het woordje *praefiscini* vorafgaan, waarmede zij als als 't ware zeggen wilden: met verlof, zonder kwaad oogmerk en zonder betoovering. Hunne Blijspeldichters hebben dit gezegde of onttooverings-formulier op het tooneel gebragt. (††)

Het is voor den menschkundige niet onbelangrijk na te sporen hoe van de eene eeuw in de andere, en van het eene volk aan het andere, ook nog na de verandering van Godsdienst, hetzelfde bijgeloof, doch onder verschillenden vorm en gedaante overgaat.

De zoo zeer Godsdienstige Nieuwe Grieken in den ouden Peloponesus, thans Morea, gelooven in vol'en ernst

(*) Virgil. Eclog. III v. 103: Ik weet niet welk oog mijne teedere lammeren betoovert. Plin, Hist. Nat. L. XXVIII c. 2. Horat. L. I. Epist. XIV. v. 37. —

(†) Theocrit. Idyll. V v. 39.

(§) Satyr. II vs. 31.

(**) Plin, Hist. Nat. L. XIX c. 4. — Pollux Onomast. L. VII. c. 24.

(††) Plaut. in Asinar. Act. II sc. IV v. 84.

ernst nog aan de Oogen - betoovering; zij noemen haar: *het booze oog*. Een vijandige geest kan al het welvaren, en al het geluk van eene familie, de geheele ſchoonheid en bevalligheid van een meisje door de betoovering der oogen voor altijd vernielen. Men moet zich derhalve zorgvuldig in Moréa daarvoor wachten, iemand wegens de ſchoonheid zijner kinderen, of de vruchtbaarheid zijner tuinen en landerijen geluk te wenſchen, want het *booze oog* kon er mede in het ſpel komen. Wanneer men echter ſlechts de voorzorge gebruikt, om terſtond na dien lof, van *knoflook*, te ſpreken, dan is terſtond alle tooverij krachteloos gemaakt; *knoflook! knoflook!* hoort men derhalve uit aller mond, wanneer men voor eenig ongeluk of kwaad oogmerk vreest. Zoo als men op Maltha een' hoorn als behoedmiddel opſteekt of aannagelt, zoo worden in de huizen der nieuwere Grieken bosjes Knoflook opgehangen. Zoodra een Scheepskapitein een ſchip, zoo als zij het noemen, trouwt, d. i., het koopt en in bezit neemt, en er eenen krans van lauriertakken in ophangt — even zoo ſpoedig wordt er ook een zakje met knoflook-wortels of bolletjes in bevestigd, als een krachtdadig middel tegen ſtormen, ziekten en andere onheilen, die door het booze oog konden veroorzaakt geworden zijn. (*)

Ook onder ons westelijker Europeanen, vooral onder de jonge lieden heeft er eene oogen-betoovering plaats; maar die is van geenen magiſchen aard, en men waant niet middelen daartegen te hebben, om dezelve krachteloos te maken. Wanneer bij ons een jong heertje zegt: *Elle m'a enchanté par la douceur de ſes regards*, dan weet iedereen wat hier dat betooveren zeggen wil. (†)

v. I.

BE-

(*) Pouqeville, Voyage en Morée a Conſtantinople et Albanie en 1799 et 1800.

(†) Bij dit berigt van de *Indocchiatura* in 't zuidelijk Italie en Sicilie voeg ik nog deze aanteekening: In de *Dialogues ſur les moeurs Turques, par* G. Palaiologue, waarvan het *Morgenblatt* van tijd tot tijd het een en ander mededeelt, komt ook een geſprek voor tusſchen eene Vrouw en eenen Derwish, wien deze, zoo voor zich, als voor haren man om raad vraagt, wegens

 hunne

BERIGT VAN DE WERKZAAMHEDEN DER EERSTE KLASSE VAN HET KONINKLIJK NEDERLANDSCH INSTITUUT.

1824 —— 1825.

(*Vervolg en Slot van Bladz. 250.*)

De Heer Bennet leverde een *ontwerp ter afdeeling en onderkenning door uitwendige teekenen der Hippoliten of maag- en darmsteenen der paarden*, opgehelderd door afbeeldingen naar de voorwerpen zelve vervaardigd.

De voorlezing van deze belangrijke proef, op verzoek van den Heer Bennet, door den Secretaris geschiedende, lichttede dezelve het onderwerp zoo veel mogelijk toe door eenige maagsteenen uit zijne eigene verzameling.

De Vergadering deze voordragt met genoegen hebbende aangehoord, kwam met moeite tot het besluit, om het ontvangene ontwerp aan den Heer Bennet, op deszelfs verlangen, terug te zenden. Zij liet dan ook niet na, *haar geacht* Medelid uit te noodigen, om, nadat het *geheel zal* bewerkt zijn, het te willen mededeelen aan de Eerste Klasse.

De Heer Driessen leverde eenige Scheikundige bedenkingen. Dezelve waren gedeeltelijk ontleend uit zijne Proeven met de asch van het Boschvaren of Pteris aquilina, welke in onze Provinciën tot geen ander gebruik dient, dan tot het maken van zoogenaamde Varenbedjes uit het afgestroopte en gedroogde loof.

Willende onderzoeken, of die plant ook zoude kunnen die-

---

hunne ongemakken. De Derwish zegt aan de vrouw onder anderen: „ Vergeet ook niet aan uw bed eenige knoflook- „ bundels te hangen, misschien is een *boos oog* de oorzaak „ van die ziekte." En in eene Noot, wordt het volgende daarbij gevoegd:

Dit bij de Turken zeer algemeen bijgeloof, hetwelk de Grieken *ματιασμα* of *βασκασμα*, en de Italianen *cattivo occhio* noemen, is zeer oud. De oude Grieken noemden het *βασκανια*, en ook Virgilius spreekt daarvan. Men voorkomt de kwade gevolgen daarvan, wanneer de persoon, die zich daarvoor behoeden wil, knoflook, een rood lintje, een' blaauwen steen of iets dergelijks bij zich draagt. *Inz.*

dienen tot Potaschbereiding, nam hij twintig pond half gedroogde *Pteris aquilina*, liet dezelve door eene smeulende hitte tot asch branden, die vijftien oncen woog; deze asch behoorlijk zijnde uitgeloogd, werd het vocht uitgedampt, en het terug geblevene, tot gloeijens toe verhit, wederom uitgeloogd; de kristallen van murias potassae en eenige sulphas potassae zijnde afgescheiden, verkreeg hij, het vocht tot droogwordens uitgedampt zijnde, acht en een half once subcarbonas potassae.

In Schweiggers *Journal für Chemie und Physik*, 1823 bladz. 337, wordt men ook op dit alcali uit de Pteris aquilina opmerkzaam gemaakt, komende dit product naar Vauquelins analyse veel overeen met de opgave des Heeren Driessen. Waaruit dus blijkt, dat, buiten het *Spartium Scoparium* het *Tanacetum*, de *Serratula* en anderen, ook het Boschvaren onder die planten behoort, waarvan men in tijden van behoefte met nut gebruik zou kunnen maken tot het bereiden van onderkoolstofzure potasch.

De heer Bouësnel deelde in eene *Notice sur un gisement d'Anthracite dans le terrein de transition des Pays-Bas*, het verhaal mede, dat men, omtrent vijftig jaren geleden, bij gelegenheid van zekere doorboring van eene loodmijn, nabij Vedrin, zich een weg gebaand heeft door vier op elkander volgende lagen van een steenkoolaardig stof, aan welke de ambachtslieden den naam van steenkoolaarde gaven: dat men vervolgens niet lang geleden, met een ander oogmerk eene van deze lagen heeft onderzocht en de oude waarnemingen bevestigd gevonden: dat dergelijke lagen van eene zeer veranderlijke of spoedig afnemende dikte zijn. Hij heeft dit steenkoolaardig stof nader onderzocht en meent, dat hetzelve behoort tot die soort van mineraal, hetwelk *Anthrax*, en in Duitschland *Kohlenblende* genaamd wordt.

De Heer Wauters herinnerde ons *aan de krachten van de Asa foetida in de behandeling van verscheidene ziekten, verbonden met lamheid en stuipen, voornamelijk in den zoogenaamden St. Vitus Dans*. Hij drukt in het bijzonder op het nut van sterke giften Asa foetida in deze ziekten, welke dikwijls langen tijd alle andere middelen wederstaan. Over het algemeen is hij van begrip, dat de Asa foetida in sterke giften van twee of drie drachmen, in een paar oncen water opgelost en tot eene emulsie gebragt, meer kracht uitoefent, dan wanneer men deze gomhars in pillen toedient. Het is belangrijk, bij zijne waarnemingen te zien, dat dit middel vooral in die soort van stuipachtige aandoening, welke men *Chorea Sancti Viti* noemt, zoo uitnemend nuttig is en zoo spoedig werkt.

NIEUW-

NIEUW-UITGEKOMEN BOEKEN,

ACADEMISCHE EN ANDERE SCHRIFTEN.

Academische Verh. *Specimen Medico-Chirurgicum inaugurale de Acupunctura, quod in Academia Rheno-Trajectina publico atque solemni examini submittit*, J. TURK, *ex pago Maarsen, die* 3 *Martii* 1828. *Trajecti ad Rhenum ex offic.* S. Alter. 8vo. maj.

De zucht, naar al wat nieuw en vreemd is, oefent steeds eenen nadeeligen invloed op de Geneeskunde uit. Zij is oorzaak, dat de Geneeskundigen op den eenen tijd de aandacht bijzonder op sommige middelen vestigen en dezelve bij voorkeur gebruiken; doch weldra geraken deze weder in de vergetelheid en worden door andere vervangen. In de laatste jaren hoorde men veel van de heilzame krachten des Dierlijken Magnetismus in onderscheidene ziekten; van 't heilzaam vermogen van 't *Acidum prussicum* in de *Phtisis*; van de voortreffelijke eigenschappen van den Sthetoskoop, met betrekking tot de Diagnostiek. Het is er echter ver af, dat de wezenlijke waarde dezer middelen voldingend zou bewezen zijn, want wij verkeeren ten dezen opzigte nog in eene onzekerheid, welke, ten alle tijde voor de Kunst nadeelig, des te langer zal voortduren, naar gelang andere nieuwe middelen de aandacht der Geneeskundigen tot zich trekken. Wij vinden hiervoor wederom een bewijs in de *Acupunctuur*, eene Heelkundige kunstbewerking, welke in de laatste dagen vooral in 't werk gesteld is en het onderwerp dezer wel geschrevene Academische Verhandeling uitmaakt.

De Heer Turk bewijst in de eerste plaats, dat deze Geneeswijze afkomstig is van de Chinezen en Japanezen, bij wie dezelve langen tijd in gebruik is geweest. Dit Geschiedkundig gedeelte is zeer belangrijk, daar hetzelve voornamelijk ontleend is uit het zeldzame werk van ten Rhyne, met 't welk dat van Kaempfer wordt vergeleken. Daarna bepaalt zich de Heer Turk tot latere Schrijvers, waaruit blijkt, dat dit middel, hoewel sedert lang bekend, eerst in deze eeuw door de Franschen is gebruikt, en in rheumatische en zenuwachtige ziekten eene gewenschte uitwerking schijnt te hebben. Vervolgens maakt de Schrijver ons bekend met de wijze, waarop de *Acupunctuur* moet in 't werk gesteld worden, alsmede met de theorie, waarop deze Kunstbewerking berust. Dat de onderscheidene Schrijvers, ten opzigte van 't laatste punt, zeer veel van elkander verschillen, behoeft geen betoog, daar hunne gevoelens louter gissingen zijn. Van meer belang

is

is het laatste gedeelte dezer Verhandeling, hetwelk eenige waarnemingen bevat. De Schrijver deelt, zoowel den gunstigen als minder gunstigen uitslag bij 't aanwenden van dit middel, mede, zoodat deze waarnemingen, waarin de staat der onderscheidene lijders met weinige woorden zeer juist wordt geschetst, eene belangrijke bijdrage tot de kennis dezer geneeswijze opleveren en de waarde derzelver schijnen te bevestigen. De ondervinding zal echter nader moeten leeren, in hoeverre deze Kunstbewerking boven andere middelen te verkiezen zij. Wij kunnen hier bijvoegen, dat wij dezer dagen dezelve hebben zien in 't werk stellen in een *Rheumatismus chronicus* der bovenste ledematen, doch zonder de minste uitwerking.

v. B.

GEDENKPENNINGEN EN MUNTEN.

Ontdekking van Oude Munten.

Een bewoner van het dorp Mtskheta, voorheen de hoofdstad van de koningen van Georgië, heeft, een land ter bezaaijing toebereidende, een kleine vaas gevonden, die in stukken viel en Zilveren Munten bevatte, waarvan eenige, die haren stempel behouden hadden, erkend werden te behooren tot de Dynastie der Sassaniden en 800 jaren geslagen te zijn vóór de geboorte van onzen Zaligmaker.

STERRE- EN WEERKUNDIGE WAARNEMINGEN.

Verandering van Klimaat.

SANT JAGO. Het jaar 1827 zal in het Gemeenebest Chili langdurige en smartelijke herinneringen nalaten, daar de natuur ons met buitengewone strengheid behandelde; hevige en buitengewoon overvloedige regenbuijen, deden waterstroomen vallen, die alles op hunnen doortogt verwoest hebben; woningen en hamerwerken zijn, gelijk ook de begroeide grond op verscheiden plaatsen medegesleept; elders werden vruchtbare gronden onder steenen en keijen begraven. Het getal der slagtoffers is nog onbekend, hebbende het bestuur overal naauwkeurige berigten wegens deze groote ramp gevraagd, ten einde in de dringendste behoeften

aan te voorzien; maar dit ongeluk is zoo groot, dat de hulpmiddelen, die overblijven, slechts een klein gedeelte zullen kunnen herstellen. Duizende personen hebben 'er het leven bij verloren; het vee is ontzettend verminderd; en hetgeen het verschrikkelijkst is, het Klimaat schijnt veranderd. De inwoner van Chili rigtte, op de lang bekende zachtheid des dampkrings daar ondervonden vertrouwende, zijne woningen in; deze hutten zijn voor de regenstroomen van 1827 bezweken, en de beken hebben enkel de overblijfsels medegesleept. Op de kust, zoowel als op de bergen, alles moest voor deze Stortbuijen wijken. De omstreken van Valparaiso en Serena zijn verwoest. Het Kanaal van Mezipo heeft afkolkingen ondergaan, welke nog langen tijd zullen verhinderen, van dit groot hulpmiddel, door besproeijing der vlakten, ter bevordering der vruchtbaarheid, gebruik te maken (*).

WEERKUNDIGE WAARNEMINGEN BUITEN HAARLEM.

April. 1828.	BAROMETER.	THERMOMETER.	WINDSTREEK.	LUCHTSGESTELDHEID.
9	29. 4 29. 4¾ 29. 5	44 55 50	O. O. N. O. N. O.	meest helder, windrig, 's av. betrokken.
10	29. 4¼ 29. 4¾ 29. 4¾	49½ 57 47	Z. t. O. W. Z. W. Z. W.	bewolkt, 's av. tusschenbeide regen, 's nachts regen.
11	29. 6½ 29. 7¾ 29. 8	48 53 47	W. Z. W. W. t. Z. W. Z. W.	zeer windrig, bewolkt, meest omtrent helder.
12	29. 7 29. 7¾ 29. 7	52½ 56 52	Z. Z. W. Z. W. t. Z. Z. Z. W.	betr., tusschenbeide regen.

BA-

(*) Het schijnt, (zegt de Redacteur van het Tijdschrift, waaruit wij dit berigt ontleenen), dat in de nieuwe wereld het Klimaat nog niet die bestendigheid en eenvormigheid heeft verkregen der meer gelukkige streken van het oude vast land. In de Vallei van Quito, is de temperatuur, verscheiden graden, sedert 1740 afgenomen, tijdens het verblijf der Fransche Academie-leden, La Condamine, Godin en Bouguet in Peru. De waterkom der Mississippi schijnt heden minder gezond, dan toen de eerste Europische Colonisten daar kwamen; de Bermudische eilanden, die voor een lustverblijf gehouden werden, zijn thans ongezond, onaangenaam enz. Het geheel der waarnemingen in Amerika gedaan, is nog niet toereikend, om de redenen na te gaan, waaraan deze veranderingen zijn toe te schrijven, welke der menschen kunst niet schijnt te kunnen herstellen.

April. 1828.	BAROMETER.	THERMOMETER.	WINDSTREEK.	LUCHTSGESTELDHEID.
13	29. 5¾ 29. 6¼ 29. 7	52 56 52	Z. W. Z. W. t. W. W. Z. W.	harde wind, 's morgens regen, voormiddag bewolkt en verder omtrent helder.
14	29. 7¾ 29. 8 29. 8	52 56 51	Z. W. W. Z. W. Z. W.	windrig, omtrent helder.
15	29. 8¼ 29. 8¼ 29. 7	52½ 56½ 52	Z. W. t. Z. Z. Z. W. Z. t. W.	tot in den voormiddag zeer windrig, bewolkt, verder betr., tusschenbeide regenachtig.

BEKENDMAKINGEN.

*** Bij de Gebroeders VAN CLEEF, Boekverkoopers in 's *Gravenhage* en te *Amsterdam*, zijn gedrukt en te bekomen:

I. VON SCHARNHORST, MILITAIR ZAKBOEK, tot gebruik in het Veld, naar het *Hoogduitsch*, voor den dienst der Nederlandsche Krijgsmagt ingerigt, door J. P. DELPRAT en H. J. SEELIG, met platen, groot octavo. . . . . ƒ 7 : —

II. SAVART, BEGINSELEN DER VERSTERKINGSKUNST, inhoudende, de *Veldverschansing* en *Vestingbouw*, vrij gevolgd naar het Fransch en tot den dienst onzer armée gewijzigd en ingerigt door F. P. GISIUS NANNING, 2 deelen, met platen, groot octavo. . . . . - 10 : —

NB. Ieder gedeelte is mede afzonderlijk verkrijgbaar.

III. VAN KERKWIJK, VERHANDELING OVER HET WATERPASSEN en het gebruik van den BAROMETER; tot het meten van hoogten enz., met platen, groot octavo. - 3 : 60

IV. SCHMIDT, NAGELATEN WISKUNDIGE VERHANDELINGEN, met platen, groot octavo - 4 : —

V. STAATS-ALMANAK *voor het Koningrijk der Nederlanden, voor het jaar* 1828, (OFFICIELE UITGAVE) in groot octavo. . . . . - 4 : 50

VI. SURINAAMSCHE ALMANAK *voor het jaar* 1828, in klein octavo. . . . . - 3 : —

VII. F. P. GISIUS NANNING, PROEVEN VAN KRIJGSZANGEN, ten gebruik bij de Militaire Muzijk-Scholen, klein octavo. . . . . - — : 25

VIII. ALGEMEEN REGLEMENT op de inrigting van het Militair Onderwijs bij de Koninklijke Nederlandsche Armée, vastgesteld bij Koninklijk besluit van den 25sten September 1826, N°. 9, gevolgd van de

Voor-

Voorschriften omtrent de inrigting in de Toon- en Zangkunst, bij de Korpsen der Armée en van het examen door de 1ste Luitenants der Infanterie, Cavalerie en Mariniers tot het erlangen van aanspraak op bevordering tot Kapitein of Ritmeester, groot octavo . . . . 1 : —

IX. Geiswеit van der Netten, KAREL DE XIIe. en NAPOLEON of *Tafereelen*, *Schetsen en Vergelijking uit hunne Krijgstogten in het Noord-Oostelijk Europa*, met platen, in groot octavo. . . . . 4 : 80

*** Bij de Wed. A. LOOSJES Pz. te Haarlem wordt uitgegeven en is aan hare correspondenten verzonden:

I. A. B. v. MEERTEN, geb. SCHILPEROORT, Emilia van Rozenheim, of *Familie-Tafereelen uit het einde der achttiende, en het begin der negentiende Eeuw*, Eerste Deel, met gegr. titel en vignet van Velyn, naar Oosterhuis gr 8vo. . . . . *f* 3 : 00.

In drie deelen zal deze oorspronkelijke Nederlandsche Roman, in denzelfden smaak als Maurits Lijnslager, Hillegonda Buisman, compleet zijn; het tweede is ter perse en volgt, zoowel als het derde, spoedig.

II. G. K. Grave van HOGENDORP *ADVIJS* over de Verhandeling bekroond door de Hollandsche Maatschappij der Wetenschappen te Haarlem, op derzelver Prijsvraag over *de Oorzaken van het verval des Nederlandschen Koophandels en de middelen tot herstel of uitbreiding van denzelven* van den Heer v. OUWERKERK de VRIES, — uitgegeven door Prof. H. W. TYDEMAN in gr. 8vo. . . . . *f* 0 : 75

III. P. F. WILMSEN, *Korte Verhalen voor Jonge Kinderen*, met pl., vignet en gegrav. titel, kl. 8vo. . . . *f* 0 : 60

De *Duitsche Kindervriend* van dezen Schrijver, telt in het oorspronkelijk 96 drukken.

IV. P. MOENS, *Letterkransje voor lieve en brave Kinderen* 4e. druk, met pl. vignet en gegr. titel 16°. . . *f* 0 : 90

——— Hetzelve met *gekleurde Platen* . . *f* 1 : 20

V. J. GLATZ, *Gesprekken van een Vader met zijne kinderen, over God en Goddelijke Zaken*, met titelvign. en gegrav. titel, Tweede Druk, in kl. 8vo . . . *f* 1 : 25

Te HAARLEM bij de Wed. A. LOOSJES Pz.

ALGEMEENE

KONST- EN LETTER-BODE,

VOOR HET JAAR 1828.

N°. 18. *Vrijdag den 25sten April.*

BERIGTEN.

FLORENCE. In een der laatste No. van de alhier uitkomende *Antologia*, wordt in weinige woorden, dus eene belangrijke proefneming van den geleerden Wiskundige G. LIBRI vermeld, betrekkelijk den invloed, dien de electriciteit op de ontwikkeling der riekende deelen uitoefent: „als een bestendige electrische stroom door een sterkriekend ligchaam doorgaat, bij voorbeeld de Kamfer, wordt de geur van dit ligchaam allengs flaauwer, en verdwijnt eindelijk geheel. Is dit geschied, en onttrekt men het ligchaam aan allen electrieken invloed, ja brengt men het zelfs in gemeenschap met den grond, dan zal men opmerken, dat het gedurende eenigen tijd geen' geur verspreidt. De Kamfer herkrijgt hare oude hoedanigheden allengs en zeer langzaam." De Heer LIBRI belooft deze proef meer omstandig te beschrijven, wanneer de moeijelijkheden, welligt bij de herhaling dier proefneming te ondervinden, waarschijnlijk zullen opgehelderd worden.

LONDEN. Verscheiden Engelschen, niet minder aan-

aanbevelingwaardig, wegens de liberaliteit hunner grondbeginfelen en inzigten, dan wegens het edel gebruik, dat zij van hun tijdelijk vermogen maken, hebben zich in deze Hoofdftad vereenigd, om er eene Univerfiteit te ftichten, beftemd tot de verfpreiding van alle takken van menfchelijke kundigheden, en, om op de grootfte fchaal derzelver vorderingen op te merken. Eene Medaille van de grootfte foort is geflagen, om de gedachtenis dezer inrigting te wijden; dezelve vertoont aan de eene zijde het Paleis der Univerfiteit, zoo als men het bezig is te bouwen, volgens het ontwerp van den Architect W. Wilkens. (*) Het omfchrift luidt in het Engelsch: Teekening, aangenomen door den raad der Univerfiteit van Londen 1826; op de keerzijde leest men de namen der vierentwintig Leden, die den raad uitmaken, en aan welke men het eerfte denkbeeld dezer ftichting te danken heeft. Rondom zijn de namen der Wetenfchappen gegraveerd, als: Talen, Wiskunde, Natuurkunde, Verftandelijke Wetenfchappen, Zedelijke Wetenfchappen, Gefchiedenis, Staatshuishoudkunde, Geneeskundige Wetenfchappen.

Parys. Door de Maatfchappij ter bevordering der Aardrijkskunde alhier, wordt een jaarlijkfche prijs uitgeloofd beftaande in eene gouden Medaille ter waarde van 1000 francs aan den *reiziger*, die voor de Aardrijkskunde eene uitftekende ontdekking zal gedaan hebben, welke de belangrijkfte zal geoordeeld worden van die, welke ter harer kennis komen, in den loop des jaars 1828. Indien een vreemdeling dezelve behaalt, verkrijgt hij tevens den titel van beftendig Correspondent, zoo een Franschman, het Lidmaatfchap, en alle de voordeelen daaraan verknocht.

Bij gemis van zoodanig eene ontdekking, zal er eene

(*) Men kan zich eenig denkbeeld vormen van dit uitgeftrekt gebouw, als men zich het Paleis der Staten Generaal te Brusfel voorftelt, met zijn twee vleugels, maar veel grooter en met een periftijl, waartoe men langs verfcheiden trappen opklimt, en die met een koepel gedekt is. Twee kleinere koepels ftaan op ieder der vleugels aan het uiteinde, waar zij in het middengebouw fluiten. Van de Medaille heeft een der oprigters de Heer S. L. Goldsmid, een fraaijen affiag aan de Gentfche Hoogefchool ten gefchenke gegeven.

eene gouden Medaille, ter waarde van 500 francs, hem worden toegewezen, die in denzelfden tijd bij de Maatschappij de nieuwste berigten of mededeelingen, die tevens voor de vorderingen dier wetenschap het meest bevorderlijk zijn, zal ingezonden hebben. Een vreemdeling, dezen prijs behalende, wordt op de lijst der Candidaten voor de Correspondenten geplaatst.

De Verhandelingen zag de Maatschappij liefst in het Fransch of Latijn, doch in het Engelsch, Italiaansch, Spaansch en Portugeesch, zullen zij ook aangenomen worden, en zij verwacht die vrachtvrij bij den Voorzitter alhier *Rue et passage Dauphine* No. 36.

LEEUWARDEN *den 9den April.* Heden overleed alhier de Heer FRANS GODARD AYSO BOELENS Baron VAN LYNDEN, Grietman van Opsterland en Curator van 's Rijks Athenaeum te Franeker, welke laatste waardigheid hij meer dan 20 jaren met roem bekleedde, schoon hem geen langere loopbaan vergund was, dan van ruim 46 jaren. Trouwens reeds vroeg ontwikkelde zich zijne voortreffelijke aanleg voor de studien, en, opgekweekt door mannen, als C. J. WENKEBACH, J. VAN VOORST en D. WYTTENBACH, deed hij, na een driejarig verblijf aan Leidens Hoogeschool, eene roemrijke intrede in de Letterkundige loopbaan met zijne Dissertatie: *de Panaetio Rhodio, Philosopho Stoico* (*), en legde zich, onder voorgang van de Hoogleeraren VAN DER KEESSEL, SMALLENBURG en PESTEL de drie volgende jaren met zooveel ijver op de Regtsstudie toe, dat hij in 1805 tot *Jur. Utr. Doctor, more majorum* promoveerde, aan welke bevordering al de plegtstatigheid veel luister, (†) maar zijn proefschrift bijzondere waarde bijzette, *exhibens interpretationem jurisprudentiae Tullianae, in Topicis expositae.* Later werden zijne verdiensten erkend door de aanbieding van het lidmaatschap van het Utrechtsch Genootschap en de Maatschappij der Nederlandsche Letterkunde te Leiden. Vele andere betrekkingen hebben, naar het schijnt, deze gelukkigen be-oe-

(*) Zie *Algemeene Konst- en Letterbode* 1802 Dl. II bl. 5 en 84.

(†) Zie denzelven 1805 Dl. II bl. 274.

beminaar der oude letteren en regtsgeleerdheid, welken de Raadpensionaris SCHIMMELPENNINCK, bij het instellen van het *poculum doctorale*, het sieraad der Leidsche Hoogeschool noemde, daarvan afgetrokken, ten minste, indien al later bij hem de lust tot de studien zich hernieuwde, de vruchten van dien ijver mogten het publiek niet bereiken.

'S GRAVENHAGE *den 20sten April.* Z. M. het noodig oordeelende, om de verordeningen van het Hooger Onderwijs aan een nader onderzoek te onderwerpen, heeft eene Commissie benoemd, bestaande uit de Heeren ROËLL, Minister van Staat, President, ACKERSDIJK Hoogleeraar, DE BROUCKÈRE, LE CLERCQ, COLLOT D'ESCURY, J. P. VAN WICKEVOORT CROMMELIN, DONKER CURTIUS, Leden van een der beide Kamers, DE GEER, Griffier van de Tweede Kamer, DOTRENGE, VAN KEVERBERG, en VAN PABST TOT BINGERDEN, Leden van den Raad van State, QUETELET en SCHRÖDER, Hoogleeraren; — ten einde te dienen van berigt op zoodanige punten, als dezelve van wege Z. E. den Minister van Binnenlandsche Zaken zullen worden medegedeeld.

AMSTERDAM *den 21sten April.* Heden aanvaardde de Wel Eerw. Heer T. ROORDA het buitengewoon Hoogleeraarambt in de Oostersche Letterkunde aan het Athenaeum alhier, met eene Redevoering: *de poetriis Hebraeis,* DEBORA *et* HANNA, *ut solis testibus, poëticae studium inter Hebraeos cultum quoque fuisse a feminis, earumque carminibus, ut solis, quae nobis supersint, poësis monumentis e temporibus judicum,* d. i.: „over de Hebreeuwsche Dicteresssen DEBORA en HANNA, als de eenige getuigen van de beoefening der Dichtkunst bij de Hebreën, ook door Vrouwen, en over hare gedichten, als de eenige gedenkteekenen van poëzij, ons overgebleven uit de tijden der Rigteren."

HAARLEM *den 18den April.* Het jaarlijksch Examen van de Leerlingen der Provinciale Genees-, Heel-, Verlos- en Artsenijmengkundige School, heeft heden plaats gehad in tegenwoordigheid van eene Commissie uit het Provinciaal en Stedelijk Bestuur en van de Pro-

Provinciale Commissie van Geneeskundig Onderzoek en Toevoorzigt. De ondubbelzinnige bewijzen van gemaakte vorderingen door de leerlingen aan den dag gelegd, hebben aan den uitwendigen bloei dezer inrigting beantwoord. Slechts sedert drie jaren is dezelve alhier gevestigd en echter hebben, gedurende het afgeloopen Schooljaar, reeds 45 Leerlingen van het onderwijs gebruik gemaakt, van welke er 23 alle de onderscheidene lessen bijwoonden, 17 andere zich alleen tot die in de Artsenijmengkunde bepaalden, terwijl er 5 bepaaldelijk voor de Verloskunde werden opgeleid (onder welke laatste vier vrouwelijke Leerlingen begrepen zijn). Men kan alzoo billijk verwachten, dat deze instelling aan haar doel zal beantwoorden en daardoor nuttige leden voor de Maatschappij zullen gevormd worden.

HET LOT VAN DE LA PEROUSE.

Het is bekend, dat de Aziatische Maatschappij, afgaande op het verslag van een' Kapitein, die op zijnen overtogt van Valparaiso naar Calcutta eenige sporen van de la Perouse meende te ontdekken, de afvaarding van een schip ter navorsching van den ongelukkigen reiziger of van die zijner togtgenooten, die nog in leven mogten zijn, verkreeg. In een Dublinsch Dagblad leest men nu hieromtrent:

„Men heeft eindelijk zekere berigten, wegens het lot van Kapitein de la Perouse ontvangen. De Heer William Betham was zoo goed van ons het volgend uittreksel mede te deelen, uit een' brief, dien hij over dit onderwerp van zijn' neef John Russel ontving, gedagteekend: Nieuw Zeeland, 7 November 1827, aan boord van het O. I. schip *the Research.*"

„Waarde William ik heb het genoegen u onze aankomst alhier te berigten, na eene gelukkige reis, ondernomen, om omtrent het lot van de la Perouse en zijne schepen eenige zekerheid te bekomen. Deze

beide schepen hebben schipbreuk geleden op eene koraalklip, ter hoogte van het eiland Mallicolo, gelegen op 16° 40′ Z. Br. en 167° O. Lengte. Een der schepen is er in volle zee vergaan, na op eene koraalrif gestooten te hebben, en alle de menschen, die aan boord waren, zijn omgekomen; het ander barstte in stukken op de koraalklip, en de manschappen die ontsnapten, slaagden er in, om van de schipbreuk zooveel bouwstoffen te redden, dat zij een klein vaartuig konden bouwen op eene plaats Paiou geheeten, waar verscheiden hunner door de inboorlingen werden gedood; den overigen gelukte het, hun klein vaartuig te voltooijen, aan boord van het welk zij het eiland alle, behalve twee man, omtrent 5 maanden na hunne schipbreuk, verlieten; — een dezer mannen overleed omtrent drie jaren later, de ander verliet het eiland in een kano, en zijn lot is onbekend; het is zeer waarschijnlijk, dat hij is omgekomen: want wij hebben op alle bijgelegen eilanden gezocht, zonder eenig spoor van hem te bekomen.

Wij kregen intusschen de sprekendste blijken, dat deze Schepen Fransche waren, en dat zij verscheiden zilveren en koperen stukken aan boord hadden, met Lelien gemerkt; gelijk ook eene groote Klok, tot opschrift voerende, met groote letters, deze woorden: *Bazin m'a fait*, (*) Er was ook nog eene Klok met het wapen van Frankrijk; en een gedeelte van den achtersteven voerde, te midden van zijne sieraden, eene groote vergulde Leliebloem.

Wij vonden ook een stuk van een *plated* kandelaar, waarop wapens gegraveerd stonden, die blijkbaar tot een Fransch geslacht behooren."

NIEUW

(*) Er leefde inderdaad te Nantes, vóór de omwenteling een Klokkengieter Bazin genaamd, wiens Gieterij in groot aanzien was. De toerusting der beide Fregatten, onder het bevel van de la Perouse, te Brest geschied zijnde, is het zeer te vermoeden, dat de klok, op Mallicolo gevonden, te Nantes in de werkplaats van Bazin gegoten werd.

NIEUW-UITGEKOMEN BOEKEN, ACADEMISCHE EN ANDERE SCHRIFTEN.

WIS- EN NATUURK. WETENSCHAPPEN. Nieuwe Verhandelingen der Eerste Klasse van het Koninklijk Nederlandsch Instituut van Wetenschappen, Letterkunde en Schoone Kunsten te Amsterdam. Eerste Deel te Amsterdam bij Muller en Comp. 1827. XXXVI en 301. bladz. in 4to.

Van de zes deelen, welke de eerste reeks vormen der Verhandelingen van de Eerste Klasse des Koninklijken Nederl. Instituuts, gaven wij achtereenvolgens in dit Weekblad een kort verslag, ten einde mede te werken, om eene Verzameling van belangrijke bijdragen onzer eerste geleerden tot de zoogenaamde exacte Wetenschappen meer en meer bij het publiek bekend te maken, dat om verscheidene redenen buiten staat is, die op den waren prijs te stellen, en toch daar uit meer nut kon trekken, dan sommigen *a priori* moge toeschijnen. Dit is weder het geval met de reeks, die met het voor ons liggend boekdeel wordt geopend, en waarvan wij ons dus eene inhouds-opgave aan onze lezers verschuldigd rekenen.

Op het Berigt der Werkzaamheden dezer Klasse van 1823—1825, door dit Weekblad reeds medegedeeld, volgt een tegenwoordige staat der Eerste Klasse, nog voorafgegaan door het berigt der Prijsuitschrijving. De Klasse telde toen 36 werkende, 2 rustende Leden, 3 Buitenlandsche Geassocieerden, en 49 Correspondenten, zoo in als buiten s' lands.

De Heer J. F. Serrurier leverde de eerste bijdrage bestaande in een *onderzoek, of groote dan wel kleine Boerderijen in het belang van den staat in het algemeen en van den landbouw en deszelfs beoefenaars in het bijzonder het voordeeligst zijn.* De uitslag aan hetzelve pleit zeer voor de kleinere, welke volgens den steller „ aan derzelver bezitters eenen hoogen graad van onafhankelijkheid geven, hen in staat stellen, om het land juist naar de behoefte van hun huisgezin te bewerken, terwijl dat huisgezin niet ligt te talrijk worden kan, om daarop het noodig onderhoud te vinden; (iets waarvan bij groote boerderijen juist het tegendeel plaats heeft) de eigenaardige huwelijken in den boerenstand gemakkelijker maken; dus in allen opzigte de bevolking vermeerderen, en bovendien nog aan de overige maatschappij hetzelfde overschot van voortbrengselen leveren, hetwelk thans uit de groote boerderijen voortkomt." Hoe weinig meestal de laatste beantwoorden aan het oogmerk

van den grooten boer zelven, wordt vroeger in bijzonderheden aangewezen, onder anderen in eene berekening van eene Boerderij, van 30 Koeijen, groot $25\frac{1}{2}$ bunders, waargenomen wordende door een' Boer en Boerin, met twee Knechten en twee Meiden, waaruit blijkt, dat, „ waar iets overschiet, het doorgaans meer geluk dan wijsheid is, — dat dit door eene zuinige levenswijze moet verkregen worden, dat rondkomen en aan ieder het zijne geven de boodschap is; dat hij het verre gebragt heeft, die zulks op den duur doen kan; en dat dus die naam van *grooten boer* duur verkregen wordt." Wij gelooven, dat de bedoeling goed is en dat er veel voor deze keuze te zeggen valt, maar of des stellers wensch zooveel ingang zal vinden, dat men naar hem hooren zal, zullen wij dan gelooven, als men het den kinderen van groote kooplieden weet te beduiden, dat zij dikwijls met winkeliers te worden, beter voor zich en den staat zouden handelen, dan ook altijd naar dien verheven stand te trachten.

Dit onderzoek wordt gevolgd door eene Verhandeling *over de Spiegel-teleskopen* door Prof. G. Moll, 't welk, reeds voor eenige jaren opgesteld zijnde, op verzoek van den beroemden van Swinden, wel niet kan gewagen van de latere verbeteringen door Frauenhofer en anderen aangebragt, waardoor menig Natuurkundige aan het twijfelen raakt, of hij aan de Dioptrische dan Katoptrische Verrekijkers de voorkeur zal geven, maar blijft desniettemin belangrijk als eene korte geschiedenis der Spiegel-teleskopen, en als eene naauwkeurig en vergelijkend onderzoek der krachten en grootte van de tot hier bekende grootste Teleskopen van Short, Herschel, Schrader en Schröter, waarvan onderstaande Tafel de algemeene uitkomst oplevert.

Maker.	Lengte.	Soort.	Wijdte van Spiegel.	Maximum van Vergrooting.	Vermogen.
Short.	12 Vts.	Gregoriaan.	$21\frac{1}{2}$ Dm.	1200	68,7 (*)
Herschel.	7 Vts.	Newton . . .	$6\frac{1}{2}$ Dm.	3000	20,25
Schrader.	7 Vts.	Newton . . .	$6\frac{1}{3}$ Dm.	1400	
Herschel.	10 Vts.	Newton . . .	8,9 Dm.		28,67
Schröter.	13 Vts.	Newton . . .	$9\frac{1}{2}$ Dm.	2500	
Herschel.	20 Vts.	Newton . . .	12 Dm.		38,99
Herschel.	20 Vts.	Newton . . .	$18\frac{1}{8}$ Dm.		61,18
Herschel.	20 Vts.	Frontview.	$18\frac{1}{8}$ Dm.		75,08
Herschel.	25 Vts.	Frontview.	24 Dm.		95,85
Schröter.	27 Vts.	Frontview.	18,8 Dm.		75,08
Herschel.	40 Vts.	Frontview.	48 Dm.	6000	191,7

(*) Dit is waarschijnlijk een Gregoriaan geweest.

Aan de Teleskopen van van der Bildt wordt ook de hun toekomende lof gegeven en in de laatste §§ dezer Verhandeling, het overwogene op de ondernemingen van Rienks en Roelofs in dit vak toegepast, en hunne berekeningen wegens de kracht hunner vervaardigde en ontworpen werktuigen getoetst.

De *Rectificatie van de Ellips en Hyperbool* gaf den Heer O. S. Bangma stof tot eene bijdrage, welke voor geen uittreksel vatbaar is, en die wij den beoefenaren der kegelsneden ter overweging aanbevelen; ons vergenoegende met te berigten, dat de steller, na menig vruchtelooze poging tot deze rectificatie, op de gedachten kwam om de differentiaal van den begeerden boog te zoeken in een differentiaal fonctie van eene veranderlijke grootheid, die aan een maximum of minimum onderhevig was, waaruit hij vermoedde, dat een tweeledige differentiaal-fonctie zou te voorschijn komen, onder de gedaante van een binomium. Dit vermoeden vond hij bij elke proef met eene maximale of minimale grootheid bevestigd, en wel kwam er eene tweeledige differentiaal-fonctie voor den dag, waarvan het eerste lid integrabel is en de integraal van het tweede lid zich op eene bijzondere wijze laat benaderen. Schoon de steller zelve erkent, dat dit niet alles is, wat men verlangen kan, hij acht het toch iets gevorderd, in een vraagstuk, de kegelsneden betreffende, hetwelk zooveel zwarigheid oplevert, als de rectificatie dezer kromme lijnen. Hoe hij dit betooge en in hoeverre men door dit iets gevorderd zij, beproeve de deskundige lezer zelf.

Dr. Wood heeft in Amerika een nieuwe theorie van de beweging des aardbols gebouwd op de veranderlijke snelheid, die men in de beweging van een wiel op eenen effen grond gelijkmatig voortloopende, waarneemt. Daar zulk een stelsel, offchoon die waarneming doorgaat, het zoo grootsch en prachtig gebouw der hemelsche Mechanica, met éénen stoot zou omverwerpen, achtte de Heer J. M. C. van Utenhove het niet overbodig, *de bestendigheid der middelpunt-vliedende krachten, niet tegenstaande de veranderlijke snelheden in de Cycloïdale beweging* te betoogen; of de vraag te beantwoorden: de ware of volstrekte snelheid veranderlijk zijnde, zal dan de middelpunt-vliedende kracht het ook zijn? De uitslag van dit betoog en onderzoek is geruststellend, namelijk, dat Woods stelsel, op eene voorgewende ongelijkmatig middelpunt-vliedende kracht gevestigd, ten eenemale van allen grond ontbloot is, omdat, hoewel zijn eerste grondbeginsel de ongelijkheid der cycloïdale snelheid volkomen waar zij, zijn tweede, de ongelijkmatigheid der middelpunt-vliedende kracht, die hij daaruit meende te kunnen afleiden, waar is in eenen, doch valsch in een' anderen zin, en dat hij het juist in dezen laatste zin

S 5 meen-

meente op de dagelijksche omwenteling van den bol, dien wij bewonen, te kunnen toepassen. Zonder figuur dit bewijs niet kunnen overnemen, moeten wij ons vergenoegen, tot dit stuk zelve te verwijzen, waarin de Steller aan de kunde van wijlen den Heer Florijn hulde doet, die de beweging des wiels voor de Klasse vroeger ontvouwde, zonder zich daardoor als Dr. Wood een rad voor de oogen te laten draaijen.

Op dit stuk volgen in dit boekdeel eenige *Aanmerkingen omtrent de breuk van den hals van het Dijebeen*, door Prof. G. Sandifort, gegrond op twee voorbeelden daarvan in de Verzameling der Leidsche Hoogeschool voorhanden, herkomstig uit Brugmans Kabinet, en hier met de noodige afbeeldingen opgehelderd. Na eene omstandige en naauwkeurige beschrijving van beide, maakt de Hoogleeraar uit die beschouwing en overweging, het voor Heelkundigen belangrijk besluit op, „ dat, indien deze beenbreuken niet in eenen te ver gevorderden leeftijd geboren worden, zoo als zulks maar al te dikwijls het geval is, en waarin men van de werkzaamheid der deelen, naauwelijks iets meer te verwachten heeft, of de lijders door zoodanige ziekten zijn aangedaan, welke op alle hereeniging van beenbreuken eenen nadeeligen invloed hebben, maar het hoofd met het beenvlies geheel van den hals is afgebroken, op welk punt van dezelve de breuk dan ook plaats moge hebben, zonder echter, dat de gewrichtsband daarbij is verscheurd geworden, na eene behoorlijke plaatsing van het gebroken been en het aanleggen van een geschikt verband, dat deze beenbreuk, even gelukkig, ja zelfs, zonder dat de lijder daardoor eene aanmerkelijke moeijelijkheid in den gang overhoudt, zal kunnen genezen worden: en dat voorzeker het verband van Desfault, met de daaraan voorgestelde verbeteringen, het doelmatigste en verre boven de verbanden door vroegere Heelkundigen voorgeslagen en aangewend te verkiezen zal zijn, om zoodanige genezing te bewerken, offchoon, en ook met reden, tegen dit verband zwarigheden zijn geopperd, daar, naar zijn inzien, tot nog toe geene betere behandeling of andere werktuigen zijn voorgeslagen, welke ook niet hunne zwarigheden hebben."

Nu treffen wij eenige *Geneeskundige waarnemingen* van den Heer C. H. a Roy aan, *over het gebruik van Levertraan in Rachitis en van het Vinum Colchici autumnalis in verouderd Rhumatismus*. De drie gevallen, waarin deze in de practijk grijs geworden Geneesheer de Levertraan toediende, kwamen hem zoo beslissend gunstig voor, dat hij ronduit verklaart, dat de Levertraan tegen de Engelsche ziekte bijzonder aanbeveling verdient, ja, dat men dezelve bijna boven alle andere middelen, tegen deze ziekte gewoonlijk in gebruik, zoude mogen stellen, vooreerst om de spoedige versterking van het gansche gestel der kinderen, en ten tweede om de

kracht-

krachtdadige en rasſche verbetering van het beengeſtel.
„ Deze uitwerkingen" beſluit hij, „ zijn zoo klaarblijkelijk geweest in al de gevallen, waarin ik de Levertraan heb aangewend, dat ik, in mijn vijſtigjarige practijk, van geen eenig middel in de Rachitis zoo iets immer ondervonden heb." In zes gevallen beproefde de Geneesheer den *vinum ſeminum Colchici autumnalis*, doch met een' ongelijken uitſlag, zoo dat hij zich daaromtrent dus verklaart: „ Het getal der proefnemingen is zeker niet genoegzaam, om een juist oordeel over het nut van een nieuw middel te kunnen vellen, doch het blijkt ondertusſchen uit dezelve, dat dit middel niet als een ſpecifiek onfeilbaar geneesmiddel in verouderde rheumatieke of jichtige ziekten kan beſchouwd worden; dat het ſomtijds de ziekte overwint, maar dat er ook gevallen plaats hebben, waarin hetzelve geen nut of voordeel te weeg bragt, dat het dus gelijk ſtaat met zooveel andere middelen, welke ons door Schrijvers tegen deze ziekten worden aangeprezen, waarvan de uitwerking dikwijls aan de verwachting of aan de loftuitingen, welke aan dezelve toegezwaaid worden, niet volledig beantwoordt." Wij kunnen van deze waarnemingen niet afſtappen, zonder ons bijzonder genoegen betuigd te hebben, over het ſchitterend voorbeeld, 't welk hier de gevorderde ouderdom oplevert van eene onbevooroordeeldheid, welke niets, omdat het nieuw is of ſchijnt, verwerpt, maar het naauwkeurig beproeft, en alleen het goede behoudt.

De op deze waarnemingen volgende bijdrage betreft *eene zonderlinge misvorming des aangezigts bij een Lam*, en heeft Prof. G. Vrolik, ten opſteller, die 'er later een Aanhangſel bijvoegde, omtrent een nieuw monſter van dezelfde moeder. Het ſpreekt van zelf, dat wij de naſpoorders der natuur en vooral van derzelver afwijkingen, tot dit ſtuk, hetwelk op nieuw van juiste waarneming, uitgebreide kunde en belezenheid des Schrijvers getuigt, en met vier afbeeldingen wordt opgehelderd, zelve moeten verwijzen. Dit is ook het geval, met de waarneming van Prof. E. J. Thomasſen à Thuessink, betreffende een *bijzonder geval van genezing van eene breuk, met verſterf verzeld en eene daarop gevolgde anus artificialis*; en met die van den Heer F. E. Verbeeck, wegens een *ondoorboorden aars en het volkomen ontbreken van het hartzakje bij een pas geboren kind*, welke beide op de bijdrage van den Hooggeleerden Vrolik volgen, en hoe merkwaardig ook, voor geen uittrekſel vatbaar zijn.

Van *eenige proeven over den warmtegraad, waarbij het water deszelfs grootſte digtheid heeft*, levert vervolgens de Hoogleeraar Moll een Verſlag, waarvan de uitkomst deze is: dat het middel uit al zijne proeven in den winter van 1822 tot 1823 genomen, was 40° Fahrenh. voor de tempera-

tuur van de grootste digtheid van het water, 't welk volkomen overeenkomt met den uitslag der proeven op dit onderwerp van Sym, weinig verschilt met die van Rumford en Lefevre Gineau namelijk $\frac{1}{10}$° en geen graad van die van Hallström afwijkt, en met die van Hope, Gilpin en Blagden 1° 4, maar met die van Crichton 2° verschilt, zijnde alleen de laatste hooger.

Het stuk, dat wij daarna aantreffen, is in het Fransch gesteld en zijn wij aan den Hr. Bouesnel verschuldigd, die daarin een bijzonder middel aan de hand geeft, om looderts, met een groote menigte ijzer-pyriten vermengd, voor gieting geschikt te maken. Hij paste, namelijk, de behandeling der met pyriten vermengde tin-erts, in Engeland, gelukkig op die der lood-erts, uit de inrigting van Vedrin, toe, die daarbij veel gewonnen heeft. Dit middel rust hier op dat de lood-oxyde niet in zijn aard of soortelijke zwaarte verandert bij de eigenlijke roostering, terwijl de zwavelverbindingen zich ontledende en in oxydes en zwavelverzuursels overgaande, veel in soortelijke zwaarte verminderen.

(Het Vervolg en Slot hierna.)

KUNSTEN.

Gent. De Koninklijke Academie van Teeken-, Schilder- en Bouwkunde alhier, heeft in eene harer bijeenkomsten een grooten gouden Gedenkpenning toegewezen aan den Hr. L. Roelandt, Lid van het Nederlandsch Instituut, tot aandenken van hare tevredenheid over zijne betoonde bekwaamheid bij het bouwen van ons Paleis der Universiteit. Deze penning vertoont aan de eene zijde de Zinnebeelden der Bouwkunst enz., met dit opschrift: *Architecto Lud. Roelandt, suo quondam alumno, nunc Scholarum Professori*; onder aan den rand: *Bonar. artium Academia Gand.* MDCCCXXVII; op de keerzijde leest men: *Quod sumptu urbis Gandae scientar. et literar. culturae palatium aedificando inter Architectos principes adnumerari meruit D. D.* Men ziet dus hieruit, dat deze bekwame Bouwkundige eerst kweekeling dezer Academie was, (bij welke hij de groote prijzen behaalde, en zijne studien te Parijs voortzette, onder de Hn. Percier en Fontaine)) en thans met roem den post van Hoogleeraar in dezelfde klasse van Bouwkunst bekleedt, waar hij de eerste beginselen der Kunst opdeed, die in hem heden een harer meesters erkent.

NATUURKUNDIGE BIJZONDERHEDEN.

De Voortteling der Huis - Vogelen.

De Heer Giron de Buzareingues, Correspondent van de Koninklijke Academie der Wetenschappen te Parijs, die zich vroeger onledig hield met waarnemingen op de voortbrenging van mannelijke en vrouwelijke jongen bij de Huis - Zoogdieren en daaromtrent belangrijke uitkomsten verkreeg (*), heeft die nu voortgezet op de Huis-Vogelen, en schoon hij, door onderscheiden omstandigheden, in zijne proefnemingen op de eijeren van kalkoenen en hoenders in 1826 en 1827 niet zoo gelukkig slaagde, als hij zelf wenschte, deelde hij die reeds mede in de *Annales de Sciences Naturelles*, en maakte uit dezelve op, ingevalle nieuwe en talrijke proefnemingen de nu verkregen uitkomsten bevestigen: 1°. dat, in dezelfde menagerie, en bij hetzelfde ras van gevogelte de sterkste vrouwelijke individus een betrekkelijk grooter aantal vrouwelijke jongen voortbrengen, dan de kleinere; 2°. dat 'er geen zekere overeenkomst bestaat tusschen het geslacht van het kieken en de gedaante van het ei; 3°., dat de kleinste eijeren spoediger uitkomen, dan de grootere; en 4°., dat bij de hoendersoorten (*Gallinacées*) het overwigt van 't mannelijke geslacht grooter is, dan bij de zoogdieren; — terwijl het hem eindelijk zeer waarschijnlijk voorkomt, dat echter dezelfde wetten aan Zoogdieren en Vogelen gemeen zullen bevonden worden.

O U D H E D E N.

Zutphen den 16den April. Bij het spitten van de klei, die tot straatsteen gebezigd wordt, op de zooge-naam-

(*) Uit dezelve bleek, dat bij de Huis - Zoogdieren de te jonge en te oude wijfjes, gelijk ook die, welke slechts gevoed worden, of zwakkelijk van gestel waren, of aan moeijelijken arbeid tijdens de paring onderworpen werden, over 't geheel een betrekkelijk grooter aantal mannelijke jongen voortbrengen, dan die, welke in gemiddelden leeftijd en een goeden staat van gezondheid en kracht verkeeren, vooral, wanneer deze door sterke mannetjes van een goed gestel en van gemiddelden leeftijd bezwangerd worden, en de andere door te jonge of oude mannetjes of van een zwak gestel.

naamde Heidenfche Rille, bij het ftadje Rijsfen, zijn 25 voet onder den grond, twee geraamten van menfchen gevonden en bij dezelve een hamer en bijl, benevens drie ftukjes zilvergeld, een van hetwelk geflagen is onder den Romeinfchen Keizer Commodus, die in het jaar 181 onzer tijdrekening regeerde.

STERRE- EN WEERKUNDIGE WAARNEMINGEN.

NAPELS. Den 14 Maart l. l. had zich een nieuwe mond in den bodem des kraters van den Vefuvius geopend, van omtrent vijftien voeten omtreks, waaruit eene aanzienlijke hoeveelheid brandende lava ftroomde. Den 17 en 18den vertoonden zich dezelfde verfchijnfels met krachtiger kenteekenen. De ontploffingen waren menigvuldiger, de mond had zich tot 60 voeten uitgebreid. De uitgeworpen ftoffen vormden reeds een piramide van 50 voet hoogte. Gelijk gewoonlijk vergezelden fchuddingen in de omliggende ftreken deze uitbarsting. Den 21ften namen de verfchijnfels een verfchrikkelijker voorkomen aan. Twee andere grootere monden hadden hadden zich geopend; des anderdaags vormden die drie monden flechts éénen, welke fteenen tot eene buitengewone hoogte opwierp. Omtrent ten twee ure namiddag had er een hevige uitbarsting met een verfchrikkelijk gedruisch plaats, waardoor de geheele berg gefchokt werd. Tegen drie ure verminderde derzelver kracht, en de menigte werd uit de ftad gelokt, om het verfchijnfel meer van nabij te befchouwen. Ten 8 ure verminderde de uitbarsting meer en meer, maar het inwendig gedruisch en de fchokken verdubbelden, waaruit lieden van ondervinding nog eene hevige vuurbraking voorfpelden. Den 23ften waren de fchokken fterker, maar minder menigvuldig; de Vulkaan hield niet op wolken asch met veel rook vermengd ten hemel te werpen.

WEERKUNDIGE WAARNEMINGEN BUITEN HAARLEM.

April. 1828.	BAROMETER.	THERMOMETER.	WINDSTREEK.	LUCHTSGESTELDHEID.
16	29. 7 29. 7 29. 4	52½ 60½ 51	Z. t. W. Z. O. Z. O.	voormiddag bewolkt, verder betrokken, in den namiddag en 's avonds regen.

BA-

April. 1828.	BAROMETER.	THERMOMETER.	WINDSTREEK.	LUCHTSGESTELDHEID.
17	29. 5 29. 5½ 29. 5¼	52 59 51	Z. t. W. Z. Z. t. W.	op den middag bewolkt, voor het overige omtrent helder.
18	29. 5¾ 29. 5¾ 29. 6	54 63 51	Z. Z. O. Z. t. O. Z.	bewolkt, veel helder.
19	29. 6¼ 29. 6¼ 29. 7½	53 67 51	Z. Z. O. Z. O. N. N. W.	voorm. zwaar bew., verder betrokken met regen, namidd. donder van verre.
20	29. 8 29. 8 29. 7¼	53 51½ 48	N t. O. N. N. O. N. O. t. N.	betrokken zeer windig.
21	29. 6 29. 5½ 29. 6	45½ 48 46	N. t. O. N. W. Z. W.	betrokken, meest regen.
22	29. 7 29. 7 29. 7¾	52 59 50½	Z. Z. t. O. Z.	bewolkt.

BEKENDMAKINGEN.

*** De Gebroeders VAN CLEEF, Boekverkoopers te *'s Gravenhage* en te *Amsterdam*, debiteren met succes, de navolgende Leerboeken van den *Hoogleeraar* JACOB DE GELDER, te *Leyden*, als:

I. BEGINSELEN DER MEETKUNST, ontworpen naar haren tegenwoordigen staat van vordering; *eerste deel*, over de vlakke en ligchamelijke Figuren, *derde*, *geheel omgewerkte* en veel *vermeerderde druk*, met platen, groot octavo.. *f* 5 : 25

II. ALLEREERSTE GRONDEN DER MEETKUNST, ten gebruike der Latijnsche Scholen en andere Kollegien, met platen, in klein octavo................ - 2 : 20

III. ALLEREERSTE GRONDEN DER STELKUNST, ten gebruike der Latijnsche Scholen en andere Kollegien, tweede druk, in klein octavo.............. - 1 : 80

IV. UITGEWERKTE OPLOSSINGEN VAN DE CCL. VRAAGSTUKKEN, voorkomende in zijne *Allereerste Gronden der Stelkunst*, hiervoren vermeld, groot octavo.. - 3 : 60

V.

V. **ALLEREERSTE GRONDEN DER CIJFERKUNST**, bevattende de verklaring van het tientallige Stelsel van tellen, het betoog der vier Grondregels, de behandeling der gewone en tiendeelige Breuken, en bijzonderlijk de opgave en verklaring van het nieuw ingevoerde Stelsel van Maten en Gewigte, met de uitgewerkte antwoorden van RAMAKER, 3 deeltjes, *derde druk*, in klein octavo .... - 2 : 05.

VI. REDEVOERING, *uitgesproken ter gelegenheid* van de oprigting van het INDUSTRIE-*Kollegie* in de INDUSTRIE-*School* binnen de stad *Leyden*, groot octavo .... - 1 : —

*** Bij de Wed. A. LOOSJES Pz. te Haarlem wordt uitgegeven en is aan hare correspondenten verzonden:

I. A. B. v. MEERTEN, geb. SCHILPEROORT, Emilia van Rozenheim, of *Familie-Tafereelen uit het einde der achttiende, en het begin der negentiende Eeuw*, Eerste Deel, met gegr. titel en vignet van VELYN, naar OOSTERHUIS gr 8vo. . . . . *f* 3 : 00.
In drie deelen zal deze oorspronkelijke Nederlandsche Roman, in denzelfden smaak als Maurits Lijnslager en Hillegonda Buisman, compleet zijn; het tweede is ter perse en volgt, zoowel als het derde, spoedig.

II. G. K. Grave VAN HOGENDORP *ADVIJS* over de Verhandeling bekroond door de Hollandsche Maatschappij der Wetenschappen te Haarlem, op derzelver Prijsvraag over *de Oorzaken van het verval des Nederlandschen Koophandels en de middelen tot herstel of uitbreiding van denzelven* van den Heer v. OUWERKERK DE VRIES, — uitgegeven door Prof. H. W. TYDEMAN in gr. 8vo. . . . . *f* 0 : 75

III. P. F. WILMSEN, *Korte Verhalen voor Jonge Kinderen*, met pl., vignet en gegrav. titel, kl. 8vo. . . . *f* 0 : 60
De *Duitsche Kindervriend* van dezen Schrijver, telt in het oorspronkelijk 96 drukken.

IV. P. MOENS, *Letterkransje voor lieve en brave Kinderen* 4e. druk, met pl. vignet en gegr. titel 16°. . . *f* 0 : 90
———— Hetzelve met *gekleurde Platen* . *f* 1 : 20

V. J. GLATZ, *Gesprekken van een Vader met zijne kinderen, over God en Goddelijke Zaken*, met titelvign. en gegrav. titel, Tweede Druk, in kl. 8vo . . . *f* 1 : 25

TE HAARLEM BIJ DE WED. A. LOOSJES Pz.

ALGEMEENE
KONST-
EN
LETTER-BODE,
VOOR HET JAAR 1828.

N°. 19. *Vrijdag den 2den Mei.*

BERIGTEN.

BERLIJN. Bij de Koninklijke Academie van Wetenschappen, hebben in eene zitting van de maand December, l. l. discussien plaats gehad, over het door de meeste Leden der Academie uitgedrukt verlangen tot den ophef der *Philosophische* Klasse. Zij beweerden, dat het bewezen is, dat de voornaamste Wijsgeerige stelsels, welke de tijd heeft opgeleverd, geenszins aan de geleerde Genootschappen hun aanzijn te danken hebben; dat ook wijsgeerige nasporingen zich niet wel met den aard der genootschappelijke werkzaamheden laten vereenigen, dat zich deze vooral moeten bepalen tot het daarstellen van verzamelingen, of het breeder en meer in bijzonderheden uitwerken van bekende resultaten; doch, dat eene Academie zich nooit de scheppende of hervormende kracht van meestal in het genie van een eenig mensch ontstane begrippen eigen kan maken; eindelijk werd opgemerkt, dat de Wijsbegeerte thans die plaats bekleedde onder de menschelijke wetenschappen, dat het veel geschikter zou zijn, in iedere Klasse eene afdeeling aan te nemen, voor de Wijsbegeerte der tot de Klasse behoorende wetenschappen; dan eene

afzonderlijke Wijsgeerige Klasse te behouden. — Intusschen werd het bestaan der Wijsgeerige Klasse, bijzonder door ANCILLON, tegen die aanmerkingen verdedigd, en derzelver behoud is werkelijk besloten.(*)

GRONINGEN. Tot Lid der Provinciale Geneeskundige Commissie alhier is, ter vervanging van wijlen Prof. P. DRIESSEN, door Z. M. benoemd de Heer EMO WICHERS Med. et Artis Obst. Doctor te Appingadam.

IETS

OVER HET

EXTRACTUM FOLIOR. HERB. HAEDERAE ARBOREAE.

door I. DE KONING,

Stads Med. Doctor enz. te Zalt-Bommel.

Indien ik mij niet vergis, is Doctor Folkersma, van Leeuwarden, de eerste geweest, welke de beoefenaren der inwendige Geneeskunde, op het gebruik van de *Haedera arborea* heeft opmerkzaam gemaakt. Men zie zijne Natuur- en Geneeskundige Verhandeling over deze plant. Voor zoo ver ik weet, zijn er door andere Geneeskundigen geene proeven, welke de gunstige werking van dit geneesmiddel bevestigen, medegedeeld.

Ik heb daarom gemeend de mijne, welke ik sinds verscheidene jaren genomen heb, en welker getal zeer aanmerkelijk groot is, het Geneeskundig publiek niet te mogen onthouden.

De Heer Folkersma kwam, blijkens zijne eigen verklaring, toevallig op het denkbeeld om deze plant in *Haemoptysis* en andere bloedontlastingen te beproeven en ondervond bij derzelver gebruik eene zeer weldadige werking. Ook ik heb het genoegen gehad, dat zij mij in die gevallen, waarin ik meende,

(*) J. C. JAHN's, Jahrb. für Philologie V. bl. 420.

de, dat zij aangewezen was, bijzondere diensten bewees.

Het afkooksel van deze plant is mij, om meer dan ééne reden, minder geschikt voorgekomen, inzonderheid, dewijl er in deze gedaante eene te groote gift aanhoudend moet genomen worden en hetzelve onaangenaam van smaak is.

Ik heb op mijne voorgaande standplaats, Vollenhove, dit extract zelf vervaardigd, doch heb, bij de bewerking, het kamferachtige, hetgeen de Heer F o l k e r s m a meent, dat er in gevonden wordt, niet kunnen ontdekken; dan ook al ware het, dat de plant werkelijk deze stof bevatte, gaat dezelve onder de koking tot extract geheel verloren. Het is derhalve duidelijk, dat hare goede werking in haar versterkend, het werkvermogen des bloedvaatgestels opwekkend, zamentrekkend en looijend beginsel moet gezocht worden; veelligt wel in iets eigensoortigs? hetwelk, door gebrek aan Schei- en Geneeskundige proeven, nog niet ontdekt is.

Daarom dan is het baarblijkelijk, dat dit geneesmiddel niet kan of mag gegeven worden in die bloedontlastingen, welke uit *plethora* ontstaan, even min waar plaatselijke ontsteking of een te groot werkvermogen des slagaderlijken gestels plaats heeft; integendeel is zij *door mij uitnemend nuttig bevonden* bij zwakke gestellen, oude menschen, waar gebrek aan werkvermogen van het slagaderlijk gestel plaats had, (te geringe opwekbaarheid) ja zelfs in verouderde *Fluor albus*, welke uit zwakheid der geslachtsdeelen, gelijk dit veelmalen het geval is bij vrouwen, welke veel of zwaar gekraamd hebben, teeder van gestel zijn, of ook minder regelmatig zijn in al datgene, welk eene zuivere gezondheidsleer aan de hand geeft, ontstaan is, — en waar geene plaatselijke gebreken aanwezig zijn, in welk laatste geval, indien deze niet syphillitisch zijn, de inspuitingen met het versch bereide afkooksel zeer heilzaam kunnen wezen.

Het is den Geneeskundigen al te overvloedig gebleken, dat verre de meeste bloedspuwingen, door welke eene verwijderde oorzaak ook ontstaan, meest al vergezeld gaan van plaatselijke ontsteking, ophooping van bloed in de vaten der long, snellen en zamengetrokken, ook wel snellen vollen golvenden pols

 enz.,

enz., en alzoo, dat geneesmiddelen, gelijk het onderhavige, allezins schadelijk zijn moeten, want in deze opgenoemde en mogelijk wel ook in anderen, komt de zoogenaamde *cura antiphlogistica* te pas.

Er zijn evenwel enkelde gevallen waar de bloedspuwing blijkbaar uit *torpor* geboren wordt en waar het doel eens Geneesheers zijn moet, om de bloedvaten te versterken en zoo mogelijk zamen te trekken. Zoodanige bloedspuwingen ervaart men zelden anders, dan bij zwakke zenuwachtige meisjes of bij bejaarde vrouwen.

Waarneming. Eene jonge juffrouw te B . . . was onder mijne behandeling aan belette spijsvertering, belemmerde ontlastingen, zwakheid, zenuwtoevallen, onregelmatige stondenvloed enz., toen ik meende iets te moeten vermoeden, hetgeen beter is gezwegen te worden, doch waarvan ik dan ook geene verzekering konde erlangen. Genoeg, zonder er aan te kunnen denken, overviel haar eene ophoesting van bloed, hetwelk van meer dun bloed gevolgd werd, met verzwakking en ingezonken tragen pols. Zonder nu in eenig onderzoek naar de vermoedelijke oorzaak te treden, gaf ik haar:

℞ *Aq. C. Cinnam.*
— *fl. Tiliae aa* unc. iij.
Extr. H. Haeder. Arb. dr. iß.
Syrup. C. aurant. unc. i.
Aeth. Sulph. alc. dr. i.
m. d. s. om 't half uur een lepel.

Vrij spoedig bedaarde het bloedopgeven en ik liet vier dagen met het medicament voortgaan en gaf daarna een ontlasting verwekkend middel uit *Cremor Tartari* en *Rhabarber*, dewijl de gewone darmontlastingen vertraagd waren en voleindigde de volkomen herstelling door *nervina* en *roborantia*. Zij heeft, zoo ver ik weet, geen bloed weder opgegeven, doch is in jeugdigen leeftijd overleden . . . . ?

Waarneming. Eene oude vrouw te Vollenhove, van een zwak galachtig gestel, welke sinds jaren gehoest had en dagelijks veel fluimen loosde, werd door verkoudheid aangedaan; mogelijk had zij wel; door

door eene omſtandigheid ten huize van haren ſchoonzoon, waar zij inwoonde, iets te veel ſterken drank gebruikt; daardoor werd de omloop des bloeds vermeerderd en waren dus de vaten der long niet meer beſtand voor den vermeerderden bloedſtroom, zij kreeg eene zware bloedophoesting met groote verzwakking, de pols werd klein en zij in gevaar des doods.

Ik gaf dadelijk het bovengemelde Mixtuur, doch met uitlating van het *Aether Sulph. Alcoh.*; de bloedophoesting bedaarde, evenwel langzaam, waarom zij eenige dagen het middel bleef voort gebruiken; zij is zeer goed herſteld, zelfs heeft zich de bloedſpuwing niet herhaald, toen zij eens eenen zeer ongelukkigen val had gedaan; zij heeft nog jaren geleefd, ſchoon aan verzwakking en uittering overleden.

In bloedbraking (*vomitus cruentus*) heeft dit geneesmiddel mij veelvuldige malen voortreffelijke dienſten bewezen, doch ook alleen in die gevallen, waar zwakheid de naaste oorzaak des ongevals was; want bij volbloedigheden, of oppresſie van bloed in de vaten der maag, of mogelijk wel in de *vasa brevia*, een gevolg van het wegblijven, of onregelmatig zijn der maandſtonden, is dit middel geenszins aangewezen; even zoo min, wanneer er eene ontſtekingaardige *diathesis* in het geheel geſtel plaats heeft, gelijk dit bij jong gehuwde vrouwen ſomtijds het geval is, uit welk een of ander bloedbraking ontſtaan kan. In alle deze gevallen komt het er weder op aan, om de opwekbaarheid te deprimeren en de quantiteit des bloeds te verminderen Op mijne voorgaande ſtandplaats ben ik negen malen in het geval geweest, dit extract bij bloedbraking aan te wenden en ook enkelde malen ter dezer plaatſe.

Van deze eerſte waren vijf oude zwakke vrouwen, bij dewelke ja wel eene zekere *plethora* plaats had, gelijk dit bij magere oude vrouwen veelmalen het geval is, doch ook tevens *torpor*, en dewijl bij haar alle de geloosd wordende hoeveelheid zeer groot was, durfde ik alleen bij eene derzelve, zijnde eene vrouw van nabij 80 jaren, eene aderlating doen.

Ik heb ſtaande het gebruik, inzonderheid in chroniſche gevallen de gift opklimmende, vermeerderd tot 4., 6 à 8 dr. daags, dan eens ontbonden in gedepu-

reerd water, dan bediende ik mij van Oranje-, Kaneel of ander overgehaald water, en wat de bijvoeging (*additio*) betreft, zij werd mede, naar gelang der omstandigheden gewijzigd: want in sommige gevallen of gestellen, dient het *Liq. An. M. H.* als bijvoeging in andere daarentegen het *Aeth. Nitr. alc.* enz.

Langer dan 4 a 5 dagen achtereen kan dit middel niet voortgezet worden, omdat het, gelijk alle *adstringentia*, de ontlasting der *sedes* verhindert, wanneer er een ontlastingverwekkend middel uit *Rabarber*, *Crem. Tart. Manna*, *Sal mirab. Gl.* of dergelijke meestal behoort gegeven te worden.

Waarneming. Vrouw L. te Vollenhove, reeds digt bij de 80 jaren, kreeg eene bloedbraking, welke zoo geweldig was, dat het bloed, als het ware, over den grond stroomde. Zij was eene zeer zachte godsdienstige vrouw, welke zich nimmer in iets te buiten ging en zeer matig leefde; zij was mager, zwak, doch zeer volbloedig en rood van aangezigt, meestal een volle golvende pols; hierom moest haar van tijd tot tijd eens eene aderlating worden gedaan, ook was zij aan deze bloedontlasting, sinds het ophouden der maandstonden, gewoon gemaakt en geworden. Zij leed met dit al ook veel aan buikverstopping, doch hare gewone ongesteldheid was hoest, met opgeven van vele sluimen, alle gewone gebreken des ouderdoms. Uit vrees veelligt van te groote zwakheid waren de aderlatingen en het gebruik van een verkoelend geneesmiddel verzuimd en had zij hierbij ook nu en dan huisselijke onaangenaamheden met haren zoon, welke zich destijds zeer misdroeg; uit het eene zoo wel als uit het andere, ontstond het bovengezegde verbazende bloedverlies met groote verzwakking, doch bleef de pols, vol, driftig, slaande 75 a 80. Om welke reden ik dan, offschoon het gevaar des doods zoo groot scheen, dat ik haar de R. K. plegtigheden liet toedienen, haar even wel eene aderlating deed en daarop dit Mixtuur liet gebruiken.

R. *Aq. Cinnamomi* unc. vi.
Extr. H. Haed. Arb. dr. ij.
Syrup. Altheae unc. i.
—— *Papav. alb.* unc ß.
Aeth. Nitr. alc. dr. i.

m. d. s. om 't half uur een lepel.

De

De bloedbrakingen bedaarden ſpoedig en de krachten herſtelden zich vrij redelijk. Op den 3den dag was ik verpligt een zacht ontlasting verwekkend middel te geven; hierdoor geſchiedde eene verbazende ontlasting van pikzwarte drekſtoffen, gelijk dit altoos het geval en een ſoortonderſcheidend kenteeken van *vomitus cruentus* is, en gevolgelijk niet aan het gebruik van de *Haedera* moet worden toegeſchreven. Ik heb de genezing beſloten met een' drank uit *Cort. Peruv.* met *Rad. Alth.* en een mixt. uit *C. Peruv. Hedar. Arb.* en *Pulv. G. Arab. Alb.* Zij heeft voorzeker nog 3 a 4 jaren geleefd.

Bij twee andere vrouwen, welke op den leeftijd waren dat de maandſtonden beginnen op te houden, ontſtond daar door eene betrekkelijke *plethora*, welke veronachtzaamd werd. Zij kregen vrij hevige bloedbrakingen. Ik deed eene aderlating en gaf:

R. *Aq. depur* unc. vij.
Extr. H. Haed. arbor. dr. iij.
Syrup rubid. unc. iß.
Acid. Sulph. dil. dr. i.
Aeth. Nitr. alc. dr. ß.
m. d. s. om 't half uur een lepel.

De bloedbrakingen bedaarden en zachte *laxantia* voleindigden de genezing.

Haemorrhagia Uteri. Wanneer deze, voor, onder, of na de verlosſing plaats hebben, komt dit middel geenszins te pas, maar, moeten dezelve naar gelang der omſtandigheden, het zij Genees-, hetzij Verloskundig behandeld worden. Voor Bloedvloeijingen, evenwel, welke lang voor de verlosſing ontſtaan en meer lastig dan gevaarlijk zijn, kan het van nut wezen. Doch, wanneer de bloedvloeijing chronisch en blijkbaar uit zwakheid der *uterus* ontſtaat, heb ik de *Haedera* allezins heilzaam bevonden.

Ik ben zeker het getal behandelde, zoo op mijne voorgaande als tegenwoordige ſtandplaats, niet te vergrooten, wanneer ik het op 30 a 40 ſtelle, waarin ik dit middel met een meer of min gunſtig gevolg heb toegediend.

De *Solutio Muriatis ferri, ſecundum Pharm. Bat.* wordt door velen kwalijk verdragen; bij ſommigen verwekt

wekt het braking en meermalen hardnekkige buiksverstoppingen, daarom heb ik mij in haastige, zoowel als in langdurige gevallen, sinds eenigen tijd, ook veel bediend van het *Ol. Cassiae Cinn. Acid. Phosphor.* en mij inzonderheid in haastige, daar zeer goed bij bevonden, doch in slepende, inzonderheid, wanneer zij gepaard gaan of achtervolgd worden van *Fluor albus*, daar heeft mij het onderhavige geneesmiddel, met of zonder bijvoeging van den *Cort. Peruv.*, het beste bevallen.

Indien deze kleine aanmerkingen over het nut dezes geneesmiddels de aandacht van dogmatische Geneesheeren mag naar zich trekken en daardoor den lijdenden diensten bewijzen, zal ik mij zeer verheugen.

Zalt-Bommel April 1828.

NIEUW-UITGEKOMEN BOEKEN,

ACADEMISCHE EN ANDERE SCHRIFTEN.

WIS- EN NATUURK. WETENSCHAPPEN. Nieuwe Verhandelingen der Eerste Klasse van het Koninklijk *Nederlandsch Instituut* van Wetenschappen, Letterkunde en Schoone Kunsten te Amsterdam. Eerste Deel te Amsterdam bij Muller en Comp. 1827. XXXVI en 503 bladz. in 4to.

(*Vervolg en Slot van bladz. 284.*)

De drie laatste stukken, in dit Boekdeel voorkomende, hebben wij te danken aan den Hoogleeraar Reinwardt, den Heelmeester P. Koning en Prof. G. Vrolik. Het eiland Aruba gaf aan den eersten stoffe tot waarnemingen, aangaande de gesteldheid van den grond van dit eiland, en het goud aldaar gevonden; welker belangrijkheid, omtrent een eiland, dat hij niet zelve bezocht, doet zien, wat wij te verwachten hebben, wanneer de Hoogleeraar eenmaal ons die wegens Java en den Indischen Archipel mededeelt, waar hij zelf zooveel tijds aan zijne nasporingen mogt wijden. Wij nemen uit deze waarnemingen, bij welke een fraaije kaart van het eiland Aruba gevoegd is, de slotsom over, zijnde, dat de Hoogleeraar meent betoogd te hebben:

„1°. Dat de vaste grond van de eilanden Curaçao en Aruba tot het aloude overgangsgebergte behoort, en dat voornamelijk Sijeniet en serpentijnsteen, of Sijeniet en een gesteente, gedeeltelijk met serpentijnsteen, gedeeltelijk met groen-

grsteenen overeenkomende, denzelven bodem zamenstellen, en een, gelijktijdig ontstaan geheel, eene zoogenaamde *formatie* uitmaken.

2°. Dat deze vaste bodem der gemelde eilanden, en wel bepaaldelijk die van Aruba, in deszelfs gesteldheid eene zeer groote overeenkomst te kennen geeft met die gronden van andere gedeelten der aarde, die het meeste goud opleveren.

3°. Dat deze goud bevattende gronden voornamelijk door eene daarin bevatte delfstoffe, *Hoornblende* of *Amphibole* genaamd, gekenschetst worden.

4°. Dat het goud op het eiland Aruba in eenen tweeledigen staat aanwezig is, en wel

Vooreerst, in grootere hoeveelheid en gedeeltelijk in groote aanzienlijke stukken, in eenen losfen grond, met stukken van het gebroken en vergruisd rotsgesteente doormengd; en

Ten tweede, in mindere hoeveelheid, en in kleinere deeltjes op en tusschen het kwarts verspreid, waarmede de scheuren of aderen van het algemeen rotsgesteente van het eiland zijn opgevuld.

5°. Dat die verschil van dien tweeledigen staat, waarin het goud zich voordoet, als oorspronkelijk mag worden aangemerkt; dat is, dat het goud in of met den losfen grond zelven, waarin hetzelve bestaat, en zoodanig als het zich voordoet, gevormd is, en dat men niet kan vooronderstellen, dat hetzelve in de kwarts-aderen van het vaste rotsgesteente gevormd, en daaruit uitgespoeld of vervoerd is.

6°. Dat, daar over het algemeen het goud, dat uit losse aarde of uit verbrijzeld rotsgesteente wordt ingezameld, meer bedraagt en grootere stukken oplevert, dan het goud, uit vast gebergte, uit ertsvoerende aderen verkregen, zoo ook op Aruba de hoeveelheid van het goud, dat in de verborgene en nog niet opgegravene aderen van het vaste rotsgesteente kan opgesloten zijn, uit de hoeveelheid van het goud, in den losfen grond aanwezig, niet kan gekend worden.

7°. Dat, daar op Aruba het meeste goud tot hiertoe in dien bijzonderen losfen grond, die uit eene kleiaarde met stukken van Sijeniet, serpentijnsteen, of groensteen en ijzersteenen doormengd bestaat, en die in de valleijen of rooijen tusschen de hoogten aan de noord-oostzijde van het eiland is gelegen, gevonden is; zoo ook waarschijnlijk overal, alwaar dezelfde bijzondere grond aanwezig, en alwaar tot nu toe niet gegraven is, in denzelfden grond al verder goud zal worden gevonden.

8°. Dat daarentegen in de overige gedeelten van het eiland, alwaar deze bijzondere grond niet aanwezig is, in andere losse gronden of op en nabij de oppervlakte, waarschijnlijk weinig of geen goud zal worden gevonden.

9°. Dat, hoezeer ook de waarnemingen op Aruba gedaan, en de proeven tot hiertoe in het werk gesteld, aangaande de kwarts-aderen, in het vaste rotsgesteente besloten, weinig vooruitzigt opleveren, dat uit deze aderen, door het opgraven van dezelve, veel goud zal worden verkregen, het evenwel alzoo bevonden zijnde, dat dezelve eenig goud bevatten, raadzaam zal zijn, het onderzoek dienaangaande nog te doen voortzetten, ten einde in dezen meerder zekerheid te verkrijgen. . ."

10°. Dat het goud uit den voornoemden losfen grond van Aruba, naar het door mij geëssaijeerde stuk te oordeelen, eene gehalte heeft van 892 fijn in 1000 deelen, of van 21 karaat en 4½ grein, en met zilver verbonden is.

11°. Dat Aruba, behalve het goud, ook een ijzer-erts van uitmuntende hoedanigheid, namelijk magnetisch ijzer, alsmede koper-ertsen oplevert, en dat het van belang moet geacht worden, naar de mijnen en de daarin aanwezige hoeveelheid dezer nuttige metalen nader onderzoek te doen.

12°. Dat op het eiland Curaçao hoogstwaarschijnlijk eene kopermijn bestaat, waarin de beste soort der bekende kopertsen, het rood koper-erts, of ook wel gedegen koper bevat is, die, indien zij ontdekt werd, vermoedelijk met voordeel zoude bewerkt worden."

Van den tweeden, van den Hr. Koning, vinden wij eene belangrijke waarneming *van eene langdurige Krankzinnigheid*, die vergezeld ging van zeer pijnlijke aandoeningen, aanmerkelijke vermagering en oppervlakkige versterving aan de onderste ledematen, en waarschijnlijk een gevolg was van eene aanmerkelijke hoeveelheid wormen, die na den dood gevonden zijn in de zelfstandigheid van de lever en derzelver galbuizen, zoowel als in de darmen; — drie platen strekken tot nadere verklaring van dit verschijnsel.

De derde eindelijk (Prof. G. Vrolik), leverde nog eene korte bijdrage over eene rankvormige ontwikkeling van witte Leliebloemen, welke wanstaltigheid hij telken zomer in den Amsterdamschen Hortus waarnam, maar telkens verzuimde daarvan afbeelding en beschrijving te geven, doch tot de mededeeling werd opgewekt, door een stukje van v. Schlechtendal, over eene wanstaltigheid der gewone Tulp in de *Linnaea* geplaatst. Het zou ons bestek overschrijden, wilden wij treden in de oorzaken, waaraan de Hoogl. deze wanstaltigheid toekent, wij moeten ons dus tot deze oppervlakkige opgave bepalen. Trouwens, dit geldt de geheele Verzameling, ons in dit Boekdeel aangeboden, welker lezing wij den belanghebbenden en onderzoeklievenden niet genoeg kunnen aanbevelen, ten einde de arbeid dezer Eerste Klasse ook buiten dezelve rijpe vruchten drage, ter bevordering van de kennis der hoogstgewigtige vakken, die zij poogt uit te breiden en te vermeerderen.

Kir-

KERKELIJKE HISTORIE. *Lettres de Saint PIE V sur les affaires religieuses de son temps de France ; suivis d'un Catéchisme Catholique - Romain, comprenant la législation pénale ecclésiastique en matiere d'hérésie, par* DE POTTER Bruxelles. XL. et 328 bl. 8°.

De brieven van Paus Pius V. ademen alle éénen geest, de uitroeijing namelijk van ketters en ketterij, en het zijn het Opperwezen, de Kerk en de Heilige Stoel, tot verdediging waarvan allen worden opgeroepen. De herinnering helaas! van den St. Barthelemy-nacht en van de overige gruwelen toen ter tijd in Frankrijk gepleegd, leert ons, dat Pius niet te vergeefs zijne bevelen en vermaningen aan den Franschen Koning Karel IX had doen toekomen. Er zijn er thans, die het verval, zoo als zij zeggen, der geestelijke magt betreurende, ons tot die vroegere eeuwen wenschen terug te brengen. Geen beter middel intusschen bestaat er, om hun allen omtrent die woelingen en de pogingen daartoe aangewend de oogen te openen, dan om de echte stukken dier zelfden tijden uit te geven, en aldus aan een ieder te doen zien, welke de leerstellingen en de beginselen zijn, tot welke men ons wil terug voeren.

In dit opzigt kan de uitgave dezer brieven van Pius V zeer leerrijk zijn. Derzelver algemeene strekking hebben wij reeds doen kennen. Wij zullen nog alleen op enkele plaatsen de aandacht vestigen. De zesde en zevende Brieven bl. 13 sqq. bevatten gelukwenschingen aan den Hertog van Alva over eene op de Nederlanders behaalde overwinning, en eene aansporing om op dienzelfden weg voort te gaan. Op bl. 28 wordt de geachte grondlegger onzer burgerlijke en godsdienstige vrijheid genoemd *nefarius ille Aurangiae Princeps*, en beklaagt zich de Paus, dat de Koning ook niet de goederen van ketters verbeurd verklaart. Op bl. 81 komt Gaspard de Coligni, Admiraal van Frankrijk, voor als een, „*perditionis filius justissima Parisiensis senatus sententia condemnatus, honoribusque omnibus spoliatus.*" In den 28en. Brief vermaant Z. H. den Franschen Koning, dat hij toch niet, met de ketters eenigen vrede of vergelijk zou treffen, (waarvan het gerucht liep) en beweert openlijk bl. 98. „*nullam luci cum tenebris communionem, nullamque catholicis cum haereticis, nisi fictam insidiisque plenam, compositionem esse posse.*" Vgl. bl. 102. 114, 118, en het vergelijk eenmaal getroffen zijnde, beklaagt hij zich hoogelijk daarover bl. 121 sqq. Pius erkende de Protestantsche Elisabeth niet als Koningin over Engeland.

Hij

Hij noemt haar bl. 130, *illa, quae se pro Angliae regina gerit.*

Veel wetenswaardigs bevat de bl. 155 en volg. medegedeelde, en op den titel vermelde Catechismus. Pius VII waarschuwde de Bisschoppen der nieuw in het Koningrijk Italie ingelijfde landen in de jare 1808 tegen de vrijheid van Godsdienst, welke de Franschen invoerden. Hij noemt dezelve een blijk van onverschilligheid omtrent de eenige ware Godsdienst en eene geheime vervolging van de Katholijke Kerk. Op bl. 216 komt de bekende plaats voor der twee zwaarden, het eene in de hand der wereldlijke, het ander in die der geestelijke magt, waarop volgt: „*Uterque ergo est in potestate ecclesiae, spiritualis scilicet et materialis. Sed is quidem pro ecclesia, ille vero ab ecclesia exercendus. Ille sacerdotis, is manu regum et militum, sed ad nutum et patientiam sacerdotis*" En op 217: „*Ad sacerdotes Deus voluit quae ecclesiae disponenda sunt pertinere, non ad saeculi potestates, quas si fideles sunt ecclesiae suae sacerdotibus voluit esse subjectas.*" Op bl. 244 sqq. worden bepalingen vermeld uit de Pauselijke Bullen van Clemens V. 1310 en Nicolaas V, 1449 tegen die goddelooze Christenen, die wapenen, krijgsbehoeften, schepen enz. naar de Saraceenen of Turken vervoerden. De banbliksem zou ook in de eeuw, welke wij beleven, menigeen getroffen hebben, indien die Pauselijke verordeningen thans nog ten uitvoer waren gelegd. Op bl. 293, zien wij, dat vorsten in den ban gedaan, op eenmaal van allen regt van oppermagt verstoken zijn, dat de onderdanen van de verpligting van gehoorzaamheid zijn ontheven, en alle vorige overeenkomsten, met hen vroeger gesloten, komen te vervallen. Betwijfelt men de kracht dier verordeningen tegen de ketters in later dagen, men zie slechts bl. 325, hoe Clemens de XI in het begin der vorige eeuw zich verzette tegen de verheffing van den Markgraaf van Brandenburg tot Koning van Pruissen, op grond, dat de ketters in plaats van tot hooger waardigheden te worden verheven, eerder van al, wat zij werkelijk bezitten behooren beroofd te worden. Ja Pius VII in de Instructien, welke hij in 1805 aan zijnen *Nuncius* te Weenen mededeelde, verklaarde, dat de verbeurd-verklaring der goederen van ketters even als de stelling, dat een kettersch Vorst alle regten op de gehoorzaamheid zijner onderdanen verloren heeft, hoe zeer men door den droevigen toestand der tijden die niet konde in werking brengen, echter nooit door de Pauselijke Hierarchie zijn losgelaten, zie bl. 324 sq.

Doch uit het bijgebragte ziet men gereedelijk, welke de stellingen zijn, die omtrent dit onderwerp door de Kerkelijke magt zijn volgehouden. De Schr. schoon zelve

de

de Catholijke Godsdienst belijdende, en zijne kennis van Kerkelijke zaken en van Kerkelijk regt in Italie opgedaan hebbende, is echter verre van een verdediger te zijn van alle praetensien der Kerkelijk magt. Hij rekent die volken wijs en gelukkig, die zich weten te onttrekken *au joug anti national et anti-social de l'église romaine* bl. 136. note.

K U N S T E N.

Rotterdam *den 19den April.* Heden had bij het Teekengenootschap, onder de spreuk: *Hierdoor tot hooger*, de Prijsuitdeeling plaats, bij welke plegtige gelegenheid de Voorzitter van Commissarissen, de Heer J. van Harderwijk Rz., (nadat de Secretaris H. Dekker Ez., een verslag van den voortdurenden bloei des Genootschaps had afgelegd,) een Dichtstuk voordroeg, getiteld: „ de Schilderkunst bevorderlijk aan de verhooging onzer zinnelijke en zedelijke genoegens.” Daarna werden de premien uitgereikt, en wel in het *Handteekenen* in de eerste Klasse, naar het naakt mans model, de gouden eerepenning aan den Leerling N. Montauban Swijndregt Jr., met loffelijke vermelding van H. van der Helm, in de tweede Klasse naar het pleisterbeeld, de Sileen, de dubbelde zilveren eerpenning aan Johannes Tavenraat; in de derde Klasse naar den pleisterromp de Torso, de groote zilveren eerepenning aan R. van Eysden enz.; — in de *Burgerlijke Bouwkunde* de groote zilveren eerepenning in de eerste Klasse aan A. Koolhaalder, enz., en in de *Doorzigtkunde*, een' dergelijke zilveren eerepenning in de eerste klasse aan F. Dekker enz. De redenaar besloot deze jaarlijksche algemeene Vergadering, die door keurig muzijk van liefhebbers, onder bestuur van den Heer Hüschenruyter, voorafgegaan, afgewisseld en geëindigd, en met de tegenwoordigheid van Regeringspersonen, Commissien uit andere Inrigtingen, en eene aanzienlijke Vrouwenschaar vereerd werd, met eene algemeene lofspraak op de Schilderkunst.

HANDEL EN ZEEVAART, LANDBOUW, HUISHOUDKUNDE, BEVOLKING, EN WAT DAARTOE BETREKKING HEEFT.

Vergelijkend Verbruik van eenige Artikelen in Frankrijk en Engeland.

Volgens eene opneming van het verbruik van eenige voorname Artikelen in Frankrijk en Engeland, bevindt men dat

dat voor één millioen inwoners jaarlijks hetzelve door cijfers dus kan uitgedrukt worden:

	Engeland.		Frankrijk.	
Suiker	22,400,000	pnd.	4,270,000	pnd.
Thee	1,137,000	„	6,500	„
Koffij.	405,000	„	670,000	„
Tabak	845,000	„	273,000	„
Wijn.	310,000	Gall.	23,310,000	Gall.
Geestr. Dranken	1,400,000	„	190,000	„
Bier	21,000,000	„	5,170,000	„

Mengsel om Schapen te merken.

Op eene gegeven hoeveelheid ongel, neemt men een achtste, een zesde of een vierde deel teer; dit schudt men warm gemaakt, wel dooreen; dan mengt men 'er gestooten en gezifte kool onder, en bedient 'er zich nog warm van, om de schapen te merken. Dit teeken kan door den regen, noch andere oorzaken uitgewischt worden, en verdwijnt echter gemakkelijk, als men zulks begeert.

STERRE- EN WEERKUNDIGE WAARNEMINGEN.

FLORENCE *den* 19*den April.* Twintig minuten over elf ure gevoelde men in den avond van den 11den dezer hier eene golvende aardschudding, die 20 à 22 seconden, eerst in de rigting van het Oosten naar het Westen, daarna van het Zuiden naar het Noorden, en ten laatste van het Westen naar het Oosten, bij afwisseling aanhield. De hemel was helder, behalve een dikke nevel, die den gezigteinder bedekte. Deze schokken werden, hoewel zwakker, ook te Bologna gevoeld.

WEERKUNDIGE WAARNEMINGEN BUITEN HAARLEM.

April. 1828.	BAROMETER.	THERMOMETER.	WINDSTREEK.	LUCHTSGESTELDHEID.
23	29. 8 29. 8¼ 29. 8¾	50½ 54 48½	Z. Z. Z. W. Z. W. t. Z.	bewolkt, meest omtrent betrokken, voormiddag tusschenbeide iets regenachtig.

April. 1828.	BAROMETER.	THERMOMETER.	WINDSTREEK.	LUCHTSGESTELDHEID.
24	29. 7½	52	z. z. w.	's morgens ,vroeg harde regen, verder zeer harde wind, bew.
	29. 7¾	57	w.	
	29 8½	52	z. w.	
25	29. 9	54¼	z. w.	voormiddag meest regen en wind, verder bewolkt, ſtormachtig.
	29. 9	56½	———	
	29. 8	56	z. w. t. z.	
26	29. 8	53	z. w. t. w.	bewolkt , 's morgens ſtormachtig, voormiddag harde wind.
	29 9¾	54½	w. z. w.	
	30. 1¼	47½	w. t. z.	
27	30. 2½	51½	z. t. o.	op den middag zware wolken voor het overige helder.
	30. 3	61	z.	
	30. 3	48	w.	
28	30. 3	57	w. t. z.	helder.
	30. 3	66	w.	
	30. 3	54	w. n. w.	
29	30. 3	57	z. t. o.	voormiddag omtrent helder , namiddag bewolkt , 's avonds omtrent helder.
	30. 3	73½	z. w.	
	30. 2¼	56	z. z. w.	

BEKENDMAKINGEN.

VII

VIII. ALGEMEEN REGLEMENT op de inrigting van het Militair Onderwijs bij de Koninklijke Nederlandsche Armée, vastgesteld bij Koninklijk besluit van den 25sten September 1826, No. 9, gevolgd van de Voorschriften omtrent de inrigting in de Toon- en Zangkunst, bij de Korpsen der Armée en van het examen door de 1ste Luitenants der Infanterie, Cavalerie en Mariniers tot het erlangen van aanspraak op bevordering tot Kapitein of Ritmeester, groot octavo . . . . 1 : —

IX. GEISWEIT VAN DER NETTEN, KAREL DE XIIe. en NAPOLEON of *Tafereelen, Schetsen en Vergelijking uit hunne Krijgstogten in het Noord-Oostelijk Europa*, met platen, in groot octavo. . . . . . 4 : 80

. Erve J. THIERRY en C. MENSING en ZOON, Boekverkoopers in 's Hage; geven uit en hebben alom verzonden: NIEUWE VERHANDELINGEN van het Genootschap tot verdediging van den Christelijken Godsdienst, tegen deszelfs hedendaagsche bestrijders, voor het jaar 1827, in groot 8vo. Bevattende dit Deel in zich de bekroonde stukken: I. Van den Wel Eerw. Heer H. H. DONKER CURTIUS, Predikant te Arnhem, zijnde *eene proeve van antwoord op de Prijsvrage: In welken zin moeten wij de Leer van* JEZUS CHRISTUS *en zijne Apostelen, als van* GOD *zelven geopenbaard, beschouwen? Kan met derzelver uitspraken overeengebragt worden het gevoelen der genen, die aan de* REDE *het onbetwistbaar gezag toeschrijven, om over zaken van Godsdienst te beslissen? En is, dit ontkend zijnde, des niet te min, een vrij onderzoek over het geopenbaarde toe te staan?* II. Van den Wel Eerw. Heer C. W. STRONCK, Predikant te Dordrecht: *Proeve eener opgave van de Geschiedkundige berigten, betreffende de Geschiedenis van David, vergeleken met zoodanige gewijde Dichtstukken, welke aan Hem met zekerheid of waarschijnlijkheid toegekend worden.* prijs *f* 2 : 50.

UIT DE HAND TE KOOP,

Bij den Boekhandelaar G. BROUWER, te Deventer.

Thesaurus Antiq. Graecarum Gronovii L. B. 1697		13 vol.
„ „ Romanarum Graevii L. B. 1694		12 vol.
„ „ „ Salengre Hagae 1716		3 vol.
„ „ Italiae, Graevii L. B. 1704 9 tom.		30 vol.
„ „ Siciliae Graevii L. B. 1723		15 vol.

Deze werken zijn wel geconditioneerd, en in rood lederen ruggen gebonden, onafgesneden.

TE HAARLEM BIJ DE WED. A. LOOSJES Pz.

ALGEMEENE

KONST- EN LETTER-BODE,

VOOR HET JAAR 1828.

N°. 20. *Vrijdag den 9den Mei.*

BERIGTEN.

STOKHOLM. De Hoogleeraar HANSTEEN van Christiania en Dr. ERMAN van Berlijn ſtaan gereed, om eene wetenſchappelijke reis door Siberie te ondernemen, waaraan zij twee jaren zullen beſteden. Van Moskau zullen zij zich naar Tobolsk, en ten einde het noordelijk gedeelte van het Uralgebergte, dat tot hier toe weinig bekend is, te onderzoeken, langs de Oby tot Bereſow begeven; zijnde het tevens hun oogmerk, om in die gewesten meteorologiſche waarnemingen te doen. Van daar is het voornemen, over Tomsk naar Irkuzk te reizen en aldaar te overwinteren, om vervolgens de reis over Jakuzk en Ockozk voort te zetten, hetgeen het moeijelijkst deel van hunnen togt is, daar zij er 1014 wersten moeten afleggen in eene geheel onbewoonde ſtreek, met vele rivieren doorſneden, tot welker overtogt, gelijk ook tot hun levensonderhoud, zij alles moeten met zich voeren.

PARYS. Onder voorzitting van den Heer FOURIER, had dezer dagen de openbare Jaarlijkſche vereenigde Vergadering der vier Academien, die te zamen het Koninklijk Fransch Inſtituut vormen, plaats. Bij die gelegenheid werd de prijs, ingeſteld door wijlen den

Heer VOLNEY, tusschen twee mededingers verdeeld; te weten de HH. Baron DE MASSIAS, en SLEYERMACHER, Bibliothecaris te Darmstadt, die, gelijk geacht werden geslaagd te zijn in hunne aangewende pogingen, ter beantwoording der vraag: „ over den invloed van het niet-schrijven of het bezigen van hieroglyphisch of ideographisch, of van alphabetisch of phonographisch schrift op de vorming van eene taal." Tot prijsstoffe voor 1829, werd voorgesteld de beredeneerde ontledinge van het grammatikaal stelsel der Baskische taal; zijnde de prijs 1200 francs en de tijd van inzending voor 1 Januarij van dat jaar bepaald. In die luisterrijke bijeenkomst zijn voorts de volgende voordragten gedaan: door den Heer GEOFFROI DE SAINT HILAIRE iets over den staat der Natuurlijke Historie bij de Egyptenaars vóór Herodotus, vooral wat den Krokodil betreft; — door den Heer DE LA BORDE, een belangrijk tafereel zijner reize over Rome naar Egypte; — door den Hr. QUATREMERE DE QUINCY eene Verhandeling over de uitvinding en vernieuwing in de werken der Schoone Kunsten — en door den Heer SOUMET een gedeelte van een gedicht van den Heer GUIRAUD, ten titel voerende: *le Roi*.

FRANEKER. In plaats van den Hooggeleerden Heere J. H. PHILIPSE, die als Professor in de Regtsgeleerdheid tot de Groninger Hoogeschool is overgegaan, is door Z. M. aan ons Athenaeum in die zelfde hoedanigheid benoemd: de Heer F. DE GREVE Advocaat te 's Gravenhage.

LEVENSSCHETS

VAN

Ds. H. W. C. A. VISSER.

(*Ontleend uit de Aanspraak van Professor* SIEGENBEEK, *als Voorzitter bij de laatstgehouden Vergadering der Maatschappij van Nederlandsche Letterkunde te Leiden, gedaan*).

Hans Willem Cornelis Anne Visser, die den 20sten September 1826 in het drieënvijftigste jaar

jaar zijns levens te IJsbrechtum, ten gevolge der toen in Vriesland heerschende ziekte, overleed, werd binnen dit gewest in den jare 1773 te St. Anna Parochie, een dorp op het Bild, van brave ouderen uit den burgerstand geboren. Door medewerking van den Baron van Aylva, toen Grietman van het Bild, die als peter over zijnen doop gestaan had, werd hij, wegens zijne vroeg geblekene leerzucht, tot de letteroefeningen opgeleid. Eene gunstige gelegenheid om tot de Academische lessen gevormd te worden vond hij op de plaats zijner geboorte, waar de geleerde E. H. Tenckink, thans nog, in hoogen ouderdom, een sieraad der Christenkerk in Vriesland, toen het predikambt bekleedde. Door het voortreffelijk onderwijs van dezen man met de noodige voorbereidende kundigheden toegerust, vertrok hij in den jare 1789 naar de Hoogeschool te Franeker, waar hij, zes jaren achtereen, onder het geleide der beroemde mannen Wassenbergh, de Crane, Chaudoir, Cannegieter, Verschuur, Meyer en van Voorst, zich met loffelijke vlijt in alle die wetenschappen oefende, die voor den Godgeleerde deels nuttig, deels onontbeerlijk zijn, en zich de genegenheid en achting van zijne leermeesters verwierf. Op raad van onzen uitmuntenden van Voorst, toen een sieraad der Franeker, gelijk thans van onze Hoogeschool, begon hij in het zelfde jaar van zijn verblijf aan de eerstgenoemde, eene Academische Verhandeling te schrijven; doch de toenmalige omstandigheden beletten hare voltooijing, en drongen hem, de gunstige gelegenheid, hem geopend ter bekoming van eene aangename standplaats als Predikant te Warns, niet te laten voorbijgaan. Hij aanvaardde dit beroep in Oogstmaand des jaars 1795, en trad schier gelijktijdig in den echt met Mejuffrouw H. Zijlstra, uit welken echt vijf kinderen voortsproten, een van welke vroegtijdig overleed. Omtrent veertien jaren was hij, met ongemeenen ijver en een' rijken zegen, in de genoemde gemeente werkzaam, en had het onwaardeerbaar genoegen van dezelve in zedelijkheid en Godsdienstige verlichting merkelijk te zien toenemen. Hij gevoelde zich daardoor ook zoo zeer aan dezelve verbonden, dat hij de gelegenheden tot bevordering meermalen of opzettelijk vermeed, of beleefdelijk van

de hand wees. In den jare 1809 nogtans aanvaardde hij het hem opgedragen beroep te IJsbrechtum, een dorp in de nabijheid van Sneek. Ook hier nam hij de pligten, aan zijnen post verbonden, tot aan zijnen dood met loffelijke getrouwheid waar, en poogde, zoo veel in hem was, voor zijne gemeente nuttig te wezen. Desgelijks was hij er, in andere opzigten en betrekkingen, op uit, om algemeen nut te stichten. In 't bijzonder ging hem de verbetering van het Schoolwezen zeer na ter harte, en was hij daartoe door onderrigt en raadgeving, bij monde en geschrifte, op het ijverigst werkzaam. Eene krachtige aansporing hiertoe vond hij in zijne benoeming tot Schoolopziener in den jare 1804, van welk oogenblik af hij een groot deel van zijnen tijd en krachten aan de hervorming van het onderwijs der jeugd toewijdde. Zwaar en hevig waren de tegenkantingen, waarmede hij in dezen te strijden had, daar gehechtheid aan het oude en afkeer van het nieuwe, een heerschende karaktertrek vooral in den Vrieschen landbouwer, de verordeningen van het verbeterd schoolonderwijs bij velen gehaat maakte, en dweepzucht en verkeerde Godsdienstijver, daarin eene strekking tot *ondermijning* van het echte Christendom meenende te ontdekken, dien haat nog grootelijks aanvuurden. Doch de vurigheid van geest en onverzettelijke *standvastigheid*, hem eigen, vonden in die tegenkantingen slechts eenen nieuwen prikkel tot het aanwenden der krachtigste pogingen, ten einde met verwinning van allen tegenstand, hetgeen hij voor goed en nuttig hield tot stand te brengen. Het gelukte hem ten laatste ook het hem voorgestelde doel, ten minste grootendeels, te bereiken; doch hij slaagde daarin niet, zonder zich den haat van velen op den hals te laden; een' haat in zoo verre wel onverdiend, als hij zich dien door het ijveren voor de zaak van beschaving en verlichting berokkend had, doch dien hij misschien door eenig meerder geduld en gematigdheid merkelijk had kunnen lenigen. Doch, wat hiervan ook zijn moge, dit is zeker, dat na den achtenswaardigen kindervriend N i e u w o l d, die het eerst aan de verbetering van het schoolonderwijs in Vriesland de hand sloeg, en in V i s s e r steeds een' wakkeren medehelper en na zijnen dood een' hartelijk vereerder van zijne

na-

nagedachtenis vond, niemand de verbetering van het schoolwezen binnen dat gewest krachtiger, dan hij, bevorderd heeft. In de treurige dagen onzer inlijving in het Fransche Keizerrijk was hij, hoe weinig aanmoediging daartoe ook vindende en hoezeer, ten gevolge van den stilstand veler betalingen, door den druk van huisselijke zorgen bekneld, met verdubbelden ijver werkzaam, om het goede, dat alreede gesticht was, voor verval te behoeden; en zoo hetzelve toen niet verloren ging, mag dit, voor een groot deel althans, aan zijnen onvermoeiden ijver worden toegeschreven. Na de gezegende herstelling van ons volksbestaan, waarvoor niemand den Hemel vuriger dan Visser dankte, werd hij door het verlicht en vaderlijk bestuur, dat de vroegere gehate dwangregering verving, niet slechts in zijnen post als Schoolopziener bevestigd, maar ook in 1815 tot Secretaris der Provinciale Commissie van onderwijs, in Vriesland aangesteld. In deze dubbelde betrekking zocht hij thans het groote werk der hervorming in het Schoolwezen, 't welk als het middelpunt van alle zijne nasporingen en bemoeijingen uitmaakte, geheel tot volkomenheid te brengen; doch ook nu vond hij in de uitvoering van verscheidene ontwerpen, die hij voor heilzaam keurde, tegenkantingen te bestrijden, die hem misschien te gevoeliger griefden, naar mate hij dezelve minder verwacht had. Dezelve waren echter geenszins in staat, hem in de doorzetting van hetgeen zijne overtuiging hem als goed en nuttig deed beschouwen, een oogenblik te doen verslaauwen; dan de wijze, waarop hij die tegenkantingen zocht te overwinnen, was, naar het oordeel ook van zijne vrienden en vereerders, niet altijd door den geest van zachtmoedige wijsheid bestuurd, welke, helaas! bij de algemeene onvolmaaktheid der menschelijke natuur, slechts zelden met kracht van geest en standvastige volharding, in gelijke mate, gepaard gaat. Moge dan ook het misnoegen, door velen tegen hem opgevat, niet altijd geheel ongegrond zijn geweest, verre zij het nogtans van ons, dat wij, onze eigene onvolkomenheid uit het oog verliezende, de hulde van onze achting weigeren zouden aan eenen man, die tot bevordering van de heilige zaak van menschen-verlichting en menschen-veredeling eigene rust en genoegen heeft opge-

 of-

offerd en die, schoon hij ook somwijlen in de keuze der middelen gedwaald hebbe en door zijnen ijver te verre vervoerd werd, echter steeds naar overtuiging gehandeld en het goede voor oogen heeft gehad. Veel goeds is dan ook werkelijk door hem tot stand gebragt, 't welk de dankbare en onpartijdige nakomelingschap misschien beter, dan het thans levende geslacht, zal weten te waarderen. Ook de talrijke, door hem uitgegevene, schriften strekken tot een luisterrijk gedenkteeken zoo van zijne onvermoeide werkzaamheid, als van zijne uitgebreide kennis en blakende zucht tot verspreiding van zedelijke en verlichte begrippen omtrent Godsdienst, opvoeding en onderwijs. Alle deze schriften, met welker optelling ik uwe aandacht niet vermoeijen zal, mogen al geene gelijke duurzame waarde hebben; verscheidene derzelve nogtans, bijzonder die, welke tot het vak der opvoedkunde betrekking hebben, zullen, buiten twijfel, tot de nakomelingschap overgaan, en zijnen naam bestendig in eere houden. Tot het getal van deze breng ik (om thans geene andere te noemen) bovenal zijne *Verhandeling over de volstrekt noodzakelijke kundigheden, welke in de openbare en armscholen in het Koningrijk der Nederlanden behooren medegedeeld te worden en de beste leerwijze voor dezelve, benevens eene vergelijking daarvan met de Bell-Lancastersche Schoolinrigting in Engeland*, door de Maatschappij: *tot Nut van 't Algemeen* bekroond en in den jare 1820 uitgegeven; eene verhandeling, waarin allerwege helderheid van verstand, juistheid van oordeel, grondigheid van onderzoek en eigen nadenken, geoefende menschen- en kinderkennis en ongemeene ervarenheid in de beste opvoedkundige schriften doorstralen en waarin de gebreken der buiten 's lands zoo hoog geprezene Bell-Lancastersche inrigting met de meest mogegelijke bescheidenheid onpartijdigheid en overtuigingskracht worden aangewezen. Nog mag ik hier niet geheel onvermeld laten het belangrijk *Archief voor Vaderlandsche, en inzonderheid Vriesche Geschiedenis, Oudheid en Taalkunde*, waarvan de bijeenverzameling door hem in den jare 1824 in vereeniging met zijnen kundigen vriend, den Heer H. Amersfoordt, werd aangevangen, en 't welk ten bewijze kan strekken van zijne belangstelling en kunde ook in die vakken van

we-

wetenschap, tot welker beoefening deze Maatschappij meer bijzonder is ingerigt.

De laatste jaren van 's mans rusteloos bedrijvig leven werden, gelijk uit het bovengemelde reeds gedeeltelijk blijken kan, door vele onaangenaamheden en twisten, met name ook in zijne gemeente, voor hem verbitterd, die hem wel niet van het spoor van waarheid en pligt, 't welk hij meende te moeten volgen, konden aftrekken, maar echter op zijne zielrust en ligchamelijken welstand een' schadelijken invloed oefenden. Dan hevig bovenal was de schok, daaraan door het onverwachte verlies van een' eenigen veel belovenden zoon toegebragt, die in den jare 1825, naauwelijks zestien jaren oud zijnde, in het water ongelukkig zijn leven verloor. Hij poogde zich wel door de kracht van rede en Godsdienst ook boven dezen pijnlijken schok te verheffen; doch het bleek aan zijne vrienden maar al te duidelijk, dat die pogingen vruchteloos waren, en de worm bestendig bleef knagen. Het was derhalve niet vreemd, dat het geweld der ziekte, die, in den zomer en herfst van het jongstverloopene jaar, in Vriesland en bijzonder te Sneek en in deszelfs omstreken vele verwoestingen aanrigtte, ook hem in het graf sleepte. Misschien echter zou hij dit gevaar ontkomen zijn, indien hij met meerdere schroomvalligheid voor het behoud van zijne gezondheid en leven gezorgd had. Doch de stem van pligt en menschenliefde deed alle andere bedenkingen bij hem zwijgen. Hij ging namelijk, ook bij eigene ongesteldheid, onverschrokken voort in het bezoeken van gevaarlijke en deels van geneeskundige hulp verstokene kranken in zijne gemeente, niet slechts om hun Christelijken troost, maar ook om hun raad en hulp, als de vrucht der ervarenis, die hij zich, tot zekere mate, ook in de geneeskunde verworven had, toe te dienen, waarbij hij hen niet zelden op eigene kosten van geneesmiddelen verzorgde. Slechts vier dagen voor zijn eigen overlijden was hij nog in dit werk der Christelijke menschenliefde bezig, zonder op eenig gevaar van besmetting acht te geven, en mag dus niet zonder grond gezegd worden, als een offer van onbeschroomden pligtijver bezweken te zijn. Wie, schoon hem anders minder genegen, zegt hierbij niet met een diep bewogen hart: *de asch des braven mans ruste in vrede?* Wie onzer in 't bijzonder, verheugt zich niet dank

dankbaar, dat door de edelmoedigheid van onzen regtvaardigen en verlichten Koning, in wien Visser bij zijn leven, steeds eenen beschermer vond, zijne troostelooze weduwe en dochters, die in hem ook voor het tijdelijke haren voornaamsten steun verloren, haar toekomend lot op eene onbekrompene wijze verzekerd zagen?

OVER EENIGE VERSCHIJNSELEN

AAN DE

GROOTE MEREN VAN AMERIKA

DOOR

DE WITT CLINTON

te New-York.

Tot nog voor weinige jaren, was men algemeen van gevoelen, dat er in de groote Meren van Amerika geene ebbe en vloed plaats had, en dat ook de Middellandsche, de Zwarte, de Caspische, de Oostzee en andere groote waters der oude wereld daarvan niet aangedaan werden. Bij naauwkeuriger onderzoek, echter, is het gebleken, dat dit gevoelen in sommige opzigten verkeerd is, en men begint tegenwoordig te twijfelen, of hetzelve niet geheel en al valsch is. Men beweert stellig: dat in de Middellandsche zee ebbe en vloed plaats hebbe. In Toulon, b. v., 3 uren, 15 min. nadat de Maan den Meridiaan gepasseerd is, wast de vloed eenen voet, en bij de hoogste springtijen, wanneer dezelve door bijkomende oorzaken versterkt wordt, klimt het water tot op 2 voeten. (*) In het Meer van Geneve en van Constants, klimt en valt het water, naar sommige omstandigheden wel 3 à 4 voeten met eene trillende (*oscillerende*) beweging, welke men *seiches* (†) noemt. Daarbij hebben somtijds verschijnselen plaats, die, wanneer men dezelve vergelijkt met die, welke aan onze Amerikaansche Meren plaats hebben, veel overeenkomst hebben met ebbe en vloed; daar en tegen zijn andere weêr van eenen zeer verschillende aard. Daar onze westelijke Meren de

(*) Forster, Gesch. der reizen in 't noorden.

(†) Sausfure, Coxe, Simond.

de grootste opeenstapelingen van zoet water behelzen, die men op den ganschen aardbol vindt, zoo moeten de verschijnselen, die dezelve opleveren, zoowel voor Aardrijks- en Natuurkunde, als ook voor den Koophandel en Landbouwkunde van groot belang zijn, en ik zal dus hier daarover eens opzettelijk handelen.

1°. In onze Meren wordt men eene soort van ebbe en vloed gewaar, die men natuurlijker wijze aan den wind kan toeschrijven, en welke ik dus hier zoude kunnen voorbijgaan. Maar dieper en grondiger navorschingen hebben den naauwkeurigen onderzoeker overtuigd, dat deze eigendommelijke beweging des waters van den wind geheel onafhankelijk is; dat dezelve op bepaalde tijdperken plaats heeft; dat zij aan de onregelmatigheden van bijzondere of toevallige oorzaken niet onderworpen is; dat haar aanwezen in tegendeel van eene kracht afhangt, die onophoudelijk en met onafgebrokene regelmatigheid op de éene plaats werkt, terwijl dezelve op andere plaatsen soms veel minderen invloed uitoefent. Anderen daarentegen meenen wederom, dat deze verschijnselen toevallig en onregelmatig, en niet aan dezelfde oorzaken zijn toe te schrijven. Ik zal eenige der beste autoriteiten aanvoeren:

La Hontan (*) is de eerste, die over dit verschijnsel spreekt. Den 29sten Mei 1689, zegt hij, kwamen wij aan eene kleine diepe rivier, die op eene plaats in het *Michigan*-Meer invalt, waar het water van dit Meer in 12 uren, 3 voeten klimt, en in denzelfden tijd even zoo veel valt. Een oponthoud van 3 à 4 dagen in een dorp ter dezer plaatse gelegen, heeft mij gelegenheid tot deze opmerking gegeven. Een verschijnsel van dezen aard, kon aan het oog van Charlevoix, den scherpzinnigsten en geleerdsten van alle Fransche Schrijvers over Noord-Amerika, niet ontsnappen. Hij spreekt van het Meer *Ontario* (†). Ik merkte op, zegt hij, dat in dit Meer (en men zegt mij, dat hetzelfde met alle andere Meren het geval is) een zekere, bijna oogenblikkelijke ebbe en vloed plaats heeft, zoo dat rotsen, digt aan den oever staande, nu eens boven, dan eens onder water komen, zelfs wanneer de oppervlakte des waters spiegelglad bleef en 'er geen het minste koeltje te bespeuren was. Eenen tijd lang over deze verschijnselen nadenkende, vermoedde ik, dat dit dalen en rijzen veroorzaakt wordt door bronnen of wellen op den bodem des Meers en die door het botsen van derzelver stroomen, met die van de ri-

(*) La Hontans *North-America*, Vol. II.

(†) *Journal Historique d'un Voyage de l'Amérique*, Lettre II.

rivieren, welke zich van alle kanten in het Meer uitstorten, deze afwisselende bewegingen te weeg brengen.

Pownale (*) zegt: Het Meer *Ontario* heeft, even als de Middellandsche, Caspische en andere groote ingeslotene wateren, een gering klimmen en vallen van zijn water, bijna als ebbe en vloed van omtrent 15 à 18 duim loodregte hoogte. — Dit zijn de eenige autoriteiten van ouden datum, die ik gevonden heb, ik zal nu overgaan tot nieuwere aanteekeningen en 't geen mij mondeling medegedeeld is.

De Heer Benjamin Wright, een zeer verstandig en kundig Ingenieur aan 't Westkanaal, verhaalt mij, dat op eene plaats, omtrent 20 mijlen van Oswego, Mexico geheeten, het *Ontario*-Meer ebbe en vloed heeft, 6 duim in 1½ uur en dat de vloed het hoogst is, wanneer de wind van de kust komt.

Een waarheidlievend en zeer verstandig man, die aan den mond van den Genesee-rivier woont, verzekert mij, dat dit Meer viermaal in één uur wast en afneemt, het mag waaijen of niet; dat de geringste verheffing 4 duim en de grootste 28 duimen bedraagt, en dat dit verschijnsel bij volkomene windstilte plaats heeft.

Eene soortgelijke verandering heeft plaats bij het Meer *Champlain*; Kapitein Wirian, een der eigenaars der stoombooten, te Warlington, in Vermont woonachtig, verzekert mij: dat hij in den zomer, wanneer 'er sedert *verscheidene* dagen de volkomenste windstilte geheerscht heeft, op deze plaats ebbe en vloed in het Meer ontdekt heeft, viermaal in ieder uur. Dit had zeer regelmatig plaats, en *het water* wies telkens 4 dm., hetwelk hij aan een teeken aan zijn peilstok kon opmaken.

Kapitein Storrow, een man van veel talenten, zegt in eenen gedrukten brief aan den Generaal Brown: gedurende mijn verblijf aan de Groene Baai, deed ik waarnemingen aan een klein Meer, omtrent ebbe en vloed. Om 11 ure 's morgens, stak ik eenen stok perpendiculair in 't water — en om 3 ure na den middag, was het water 5 duim gewassen — maar om 8 ure des anderen morgens 7 dm. gevallen. De wind woei, gedurende al dien tijd, uit denzelfden hoek, en in 't algemeen *tegen* den vloed.

De Heer Woodward, van Michigan, zegt: (in eenen brief aan Dr. Mitchell), dat de Heer Benjamin F. Stickney, die aan de Miami-rivier woont, weinige mijlen van deszelfs mond in het *Erie*-meer, over dit onderwerp, meer dan 14 dagen lang waarnemingen gedaan heeft,

(*) *Topographical Description of N. Amer.*

heeft, in Junij 1820, waarvan het resultaat is: eene volkomene innerlijke overtuiging, dat in het Meer *Erie* eene regelmatige ebbe en vloed plaats heeft, en wel tweemaal in de 25 uren, in tusschenpoozen van 6 ure en 11 minuten, dat deze verandering bij volle en nieuwe Maan het sterkst is, en geringer ten tijde van de kwartieren. Gedurende den tijd, dat deze waarnemingen gedaan werden, bedroeg het minimum dezer verandering 8 duim, en het maximum 40 duim. — De Heer Lemper meent hetzelfde opgemerkt te hebben ten opzigte van ebbe en vloed in de Groene Baai.

Wanneer deze voorbeelden van ebbe en vloed slechts bij bijzondere gelegenheden of bij toeval plaats hadden, en niet periodiek en telkens op dezelfde wijze, dan zoude het misschien niet moeijelijk zijn, de oorzaak daarvan te vinden. De Seiches van het Meer van Geneve worden door den Heer Bertrand aan den invloed toegeschreven van electrieke wolken, welke het water van 't meer aantrekken en verheffen, en hij gelooft, dat, wanneer dit water naderhand weêr valt, hetzelve die golvingen te weeg brengt, wier werking, zoo als die van ebbe en vloed, daar het meest bespeurd wordt, waar de kusten het naaste bij zijn. Eene ook niet onwaarschijnlijke oorzaak dezer verschijnselen, kan de ongelijke drukking des dampkrings op het water zijn, hetwelk natuurlijk hooger wassen zal, wanneer het gewigt der lucht geringer is, en vallen, wanneer hetzelve grooter is; en daar deze veranderingen in den dampkring bijna altijd plaats hebben, zoude men daaruit de bestendige ebbe en vloed dezer Meren verklaren kunnen.

(*Het Vervolg en Slot hierna.*)

KUNSTEN.

Parys. De zalen van het Museum, waarin eene luisterrijke Kunst-tentoonstelling van levende Meesters plaats had, werden door den Koning vóór de sluiting bezocht, die na twee uren in dezelve te hebben doorgebragt, zich in een' daartoe geplaatsten armstoel nederzette, en de volgende bevorderingen aan de onderstaande Kunstenaars uitreikte; aan den Heer Bosio, 's Konings Beeldhouwer, den titel van Baron, aan den Heer Fontaine, Bouwkunstenaar des Konings, de Ridderorde van St. Michiel, aan den Heer Percier, mede Bouwkunstenaar des Konings en, den Baron Gros, den rang van Officieren van het Legioen van

eer,

eer „ en het kruis als Ridders van hetzelfde Legioen aan de Schilders P. Delaroche, L. Cagniet, Scheffer Senior, Alaux Junior, Chauvin, Demarne, Bourgeois, de vader, Steuben, Gudin, Vinchon-Constantin en P. Alaux; aan de Standbeeldhouwers Pradier, Petitot en Roman; aan de Kunstplaatsnijders Foschi en Forster en aan den Gieter Orozatier. Na het vertrek van Z. M. werden door den Vicomte de la Rochefoucauld en den Graaf de Forbin, een aantal aanmoedigings-medailles van tweederlei klasse aan onderscheiden Schilders, Beeldhouwers, Kunstplaatsnijders, Steendrukkers en fijne Steensnijders, alsmede Bouwkundigen, uitgedeeld. Eindelijk werd nu ook bekend gemaakt, welke Meesterstukken van wege den Koning zijn aangekocht, en welke groote werken aan een aantal Schilders en Beeldhouwers, bij deze gelegenheid ter uitvoering werden opgedragen. Zoo is ook hier deze Tentoonstelling niet alleen eene gunstige gelegenheid, om het publiek met de Voortbrengselen van zijne Kunst bekend te maken, maar geeft tevens de sterkste prikkels tot de ontwikkeling der Kunsttalenten: Eer en Voordeel.

Amsterdam *den 5den Mei.* Het Wiskundig Genootschap alhier, onder de zinspreuk: *Een onvermoeide arbeid komt alles te boven*, hield den 9den April ll. deszelfs *Negen-en-veertigste Jaarlijksche Algemeene Vergadering*, in het Logement *de Zon*, onder voorzitting van den Heer C. F. Julius, die dezelve opende met eene Redevoering: *over* Simon Stevijn, *gevende, na een kort Levensberigt van hem te hebben laten voorafgaan, een uitvoerig verslag van zijne Schriften, om hem, als een der grootste Wiskundigen van Nederland, te doen kennen.*

Hierop werden de aanteekeningen van de handelingen des Bestuurs, der Wetenschappelijke en andere Commissien, door den tweeden Secretaris voorgelezen, en de rekening en verantwoording, zoo van den staat der kas van het Genootschap, als van die der Boekerij, door den boekhouder den Heer H. Weyting gedaan, welke de goedkeuring van de Vergadering hebben mogen wegdragen.

Op de wiskundige prijsvragen voor 1827 uitgeschreven, geene antwoorden ingekomen zijnde, zoo werden deze, door Bestuurders, op voordragt van de Wetenschappelijke Commissie andermaal opgegeven, om beantwoord te worden voor primo Januarij 1829.

Voorts werden eenige voorgestelde veranderingen in som-

nige artikelen der wet, alsmede eenige voorloopige schikkingen, betrekkelijk de aanstaande viering van het *Vijftigjarig* bestaan dezes Genootschaps voorgedragen, en door de Vergadering goedgekeurd.

Ook proclameerde de Voorzitter, ingevolge de Wet, den tweeden Secretaris, den Heer H. G. Witlage, tot *Buitengewoon Lid van verdienste in het Huishoudelijke vak*; waarop, na de verkiezing van twee Bestuurders, de Heeren H. van Wesfem Jz. en P. Preijer, deze 49ste Algemeene Vergadering door den Voorzitter met eene zeer gepaste aanspraak werd besloten.

NATUURKUNDIGE BIJZONDERHEDEN.

Ontdekking van Mammouthsbeenderen in het Birmansche Rijk.

De uitbreiding der magt van Groot Brittanje in Azië, geeft thans reeds door menigen belangrijken vond voor de toekomst gegronde hoop op een' rijken buit voor de wetenschappen. Hiertoe behoort bijzonder de ontdekking van Mammouths- en Rinocerosbeenderen in het rijk der Birmans. Bekend is de zonderlinge daadzaak, dat opgegraven Mammouthsbeenderen in onze gematigde hemelstreken op vele plaatsen in het geheel niet zeldzaam zijn, maar nog menigvuldiger, in de nabijheid der pool, in de koudste gewesten van Europa en Azie gevonden worden; in één woord onder breedte-graden, waaronder de hun gelijkende diersoorten heden ten dage niet zouden kunnen leven; dat, daarentegen in de landen, waar zij zich tegenwoordig onthouden, tot hier nog geene Olifantsbeenderen zijn ontdekt. Dit gebrek aan opgegraven overblijfselen van dieren onder de evennachtslijn werd op verschillende wijzen en wel naarmate deze omstandigheid in het stelsel der Geologen meer of minder te passe kwam, waarschijnlijker of onwaarschijnlijker verklaard. Zij, die meenden, dat zich de geheele levenskracht op aarde allengskens van de polen naar de evennachtslijn terugtrekt, namen deze vermeerde daadzaak als eene bevestiging hunner theorie, door Buffon aannemelijk gemaakt, op; anderen stelden eene bijzondere waarde in den geheel bewaarden met digt bont bedekten Mammouth, welke in het ijs der Lena in Siberie werd gevonden, en meenden, dat in de schepping, die de onze voorafging, den Mammouth, de Olifant dier schepping, bij uitsluiting de koude luchtstreek als woonplaats was aangewezen, waarom het natuurlijk was, dat men in de gewesten om en bij de even-

evennachtslijn op geene overblijfselen derzelve stiet. Voorts was het vermoeden geopperd, dat de hitte tusschen de keerkringen belette, dat de beenderen tot den fossilen staat overgingen; vele trokken ook de daadzaak zelve in twijfel en waren van gevoelen, dat men in de tropische gewesten ook wel dergelijke beenderen zou gevonden, maar er geen' prijs op gesteld hebben, omdat men ze voor beenderen van de daar nog aanwezige kolossale diersoorten hield.

De overblijfselen van een te niet gegane dieren - wereld, welke de aarde, die dezelve eens verzwolg, hier en daar vrijwillig of gedwongen weder opwerpt, zijn niet alleen van groot gewigt voor de aardkunde, maar lokken ook de verbeeldingskracht van elk, die slechts eenigermate dilettant in de natuurkundige wetenschappen is, door iets meer behagelijks uit, dan eenig ander raadsel der natuur; van dáár is het ontdekken in de heete landen van Azie, van fossile Mammouthsbeenderen, benevens overblijfselen van Rinocerossen, van verschillende herkaauwende dieren en schildpadden, van het hoogste aanbelang en het kan, terwijl het de bespiegelingen over het niet voorkomen dier beenderen logenstraft, tot zeer gewigtige besluiten geleiden. De eerste vragen, die zich de Engelsche Natuuronderzoekers hebben voor te leggen en te beantwoorden, zijn veelligt deze: Zijn de in Azie gevonden diersoorten *volkomen dezelfde*, als die men in koudere landen *aantreft? Of* komen zij misschien door het zamenstel nader bij de dieren, die nog heden als op hunne grafsteden leven? Treft men in Azie, even als bijna overal elders naast *de beenderen* des Mammouths, dien Olifant der voorwereld, de overblijfselen van den Mastodon aan, die denzelven zoo nabij komt, maar in de tegenwoordige schepping geen' vertegenwoordiger meer heeft? En eindelijk, komen de aardlagen, welke in het heete Azie Olifantsbeenderen herbergen, ten opzigte de oudheid der vorming met de lagen overeen, die in gematigde landen dergelijke beenderen bevatten?

KABINETTEN VAN NATUURLIJKE HISTORIE.

FRANEKER. Met veel genoegen verneemt men, dat de Heer Jonkheer P. F. A. Vegelin van Claerbergen de Verzameling van Zieke Beenderen, uit het uitgebreide Naturalien-Kabinet van wijlen zijnen schoonbroeder, Dr. J. W. Quaestius, te Leeuwarden, heeft aangekocht en

aan

aan 's Rijks Athenaeum alhier, ten geschenke heeft aangeboden. Welk aanbod door Heeren Curatoren des Athenaeums gratieus zijnde aangenomen, die Verzameling nu reeds ten sieraad en nutte der gemelde inrigting verstrekt. Het kan niet dan aangenaam zijn voor hen, die hier onderwijzen en onderwezen worden, zich door zulk eene uitstekende begunstiging aangemoedigd te zien in het aanhoudend beoefenen der wetenschap, en gewis zal de edele gever de dankbare hulde van allen genieten. (*)

(*) Men vindt de Verzameling beschreven in den *Catalogus van de Verzameling* van den Heer Quaestius, pag. 63 — 74, zijnde evenwel N°. 114 en 149 afzonderlijk verkocht, en N°. 140 aan een' vroegeren eigenaar teruggegeven.

STERRE- EN WEERKUNDIGE WAARNEMINGEN.

WEERKUNDIGE WAARNEMINGEN BUITEN HAARLEM.

April. 1828.	BAROMETER.	THERMOMETER.	WINDSTREEK.	LUCHTSGESTELDHEID.
30	30. 2 30. 3 30. 3¼	60 65 46	N. W. N. N. W.	bewolkt, veel helder, windrig, 's avonds helder.
Mei. 1	30. 3 30. 3 30. 2¼	50 57 46	N. W. t. W. W. N. W. N. W. t. W.	meest omtrent helder.
2	30. 2 30. 2 30. 2	53 57 47	N. W. N. N. N. W.	meest betrokken.
3	30. 1 30 0¾ 30. 0	54 59 46	N. t. O. N t O. N.	bewolkt, meest omtrent betrokken, 's avonds helder.
4	29. 8½ 29. 8 29. 7	49½ 64 49½	O. O. O.	meest betrokken, in den namiddag een weinig regen, stil.
5	29. 6¾ 29. 6¾ 29. 6¾	53 59 46	Z. Z. W. W. Z. W. W.	voormiddag betrokken, namiddag bewolkt, 's avonds helder
6	29. 7 29. 7¼ 29. 7¼	53 59½ 50½	W. N. W. N. W. t. W. W. N. W.	meest omtrent helder, 's av. omtrent betrokken.

BE-

BEKENDMAKINGEN.

*** De Gebroeders VAN CLEEF, Boekverkoopers te *'s Gravenhage* en te *Amsterdam*, debiteren met succes, de navolgende Leerboeken van den *Hoogleeraar* JACOB DE GELDER, te *Leyden*, als:

I. BEGINSELEN DER MEETKUNST, ontworpen naar haren tegenwoordigen staat van vordering; *eerste deel*, over de vlakke en ligchamelijke Figuren, *derde*, *geheel omgewerkte* en veel *vermeerderde druk*, met platen, groot octavo .... *f* 5 : 25

II. ALLEREERSTE GRONDEN DER MEETKUNST, ten gebruike der Latijnsche Scholen en andere Kollegien, met platen, in klein octavo .... - 2 : 20

III. ALLEREERSTE GRONDEN DER STELKUNST, ten gebruike der Latijnsche Scholen en andere Kollegien, tweede druk, in klein octavo .... - 1 : 80

IV. UITGEWERKTE OPLOSSINGEN VAN DE *CCL.* VRAAGSTUKKEN, voorkomende in zijne *Allereerste Gronden der Stelkunst*, hiervoren vermeld, groot octavo .... - 3 : 60

V. ALLEREERSTE GRONDEN DER CIJFERKUNST, bevattende de verklaring van het tientallige Stelsel van tellen, het betoog der vier Grondregels, de behandeling der gewone en tiendeelige Breuken, en bijzonderlijk de opgave en verklaring van het nieuw ingevoerde Stelsel van Maten en Gewigte, met de uitgewerkte antwoorden van RAMAKER, 3 deeltjes, *derde druk*, in klein octavo .... - 2 : 05.

VI. REDEVOERING, *uitgesproken ter gelegenheid* van de oprigting van het INDUSTRIE-*Kollegie* in de INDUSTRIE-*School* binnen de stad *Leyden*, groot octavo .... - 1 : —

UIT DE HAND TE KOOP,

Bij den Boekhandelaar G. BROUWER, te Deventer.

Thesaurus Antiq. Graecarum	Gronovii	L. B.	1697	13 vol.
„ „ Romanarum	Graevii	L. B.	1694	12 vol.
„ „ „	Salengre	Hagae	1716	3 vol.
„ „ Italiae	Graevii	L. B.	1704 9 tom.	30 vol.
„ „ Siciliae	Graevii	L. B.	1723	15 vol.

Deze werken zijn wel geconditioneerd, en in rood lederen ruggen gebonden, onafgesneden.

TE HAARLEM BIJ DE WED. A. LOOSJES Pz

ALGEMEENE
KONST-
EN
LETTER-BODE,
VOOR HET JAAR 1828.

N°. 21. *Vrijdag den 16den Mei.*

BERIGTEN.

LUIK. Tot Lector in de Wiskundige Wetenschappen, aan deze Hoogeschool, is bij Koninklijk besluit benoemd de Heer A. A. S. LEVY.

LEUVEN. Bij de Faculteit van Wijsbegeerte en Letteren aan deze Hoogeschool, is door Z. M. tot gewoon Hoogleeraar benoemd de Heer MICHEL MULLER, thans Professor aan het Koninklijk Athenaeum te Luxemburg.

UTRECHT *den 7den Mei.* Heden werd de Heer JOHAN FRANCO BEIJEN, van IJsselstein, zoon van Dr. J. F. BEIJEN, Burgemeester dier stad, reeds loffelijk bekend als één der Kweekelingen van onze Hoogeschool, die zich ten jare 1826 geleend hebben tot hulp der zieken te Groningen, *met lof* bevorderd, tot *Medicinae Doctor*, na in de Akademische Gehoorzaal te hebben verdedigd zijne *Dissertatio medico-practica, de tussi convulsiva.*

's GRAVENHAGE. Aan de Commissie van raadpleging over en herziening van de reglementen en ver-

ordeningen, betreffende het Hooger Onderwijs, is door Z. M. als Secretaris toegevoegd de Heer A. G. A. van Rappard, Commis bij het Ministerie van Binnenlandsche Zaken.

Amsterdam *den 8sten Mei.* Het Nederlandsch Genootschap: Tot Zedelijke verbetering der Gevangenen, hield alhier op heden deszelfs vierde Algemeene Vergadering, welke door den Heer Mr. J. J. Uytwerf Sterling, als Voorzitter in de nieuwe kerk der Hervormde Gemeente, geopend werd met eene Redevoering: „ over de *noodzakelijkheid*, om de zedelijke verbetering der gevangenen te bevorderen, beschouwd uit de beide oogpunten van *belang* en *pligt* en aangedrongen door de *uitvoerbaarheid* der onderneming, als door de ervaring bevestigd," welke Redevoering door een keurig en gepast orgelmuzijk van onzen kundigen Organist Brachthuizen, werd voorafgegaan en achtervolgd. De tegenwoordigheid van Commissien uit onderscheidene Autoriteiten, Inrigtingen en Maatschappijen, gelijk ook van de Afgevaardigden tot deze Algemeene Vergadering uit de verschillende afdeelingen, van Bestuurders en Leden der *Amsterdamsche* afdeeling, deed de belangneming in deze plegtige bijeenkomst kennen. Uit het verslag over den jare 1827 hierna, toen de werkzaamheden dezer *Algemeene* Vergadering waren aangevangen, gedaan, bleek, dat het doel des Genootschaps meer en meer wordt bereikt, zoo omtrent de gevangenen als de ontslagenen en dat het getal der Leden onlangs, vooral binnen deze stad, is vermeerderd en thans 5072 beloopt. Ofschoon de zorg omtrent sommige ontslagenen niet met volkomen goed gevolg bekroond zij, is het hoogst wenschelijk, dat deze mislukkingen de bevorderaars dezer heilzame instelling niet mogen ontmoedigen, maar dat zij, bestendig in aantal toenemende, onbezweken voortgaan met de Maatschappij te zuiveren van de, omtrent de mogelijkheid der verbetering van misdadigers, algemeen heerschende begrippen en vooroordeelen, die des Genootschaps doel, in weerwil onzer verlichting en beschaving, blijven dwarsboomen, opdat de Christenheid zich meer en meer verheuge in de redding en het behoud van velen, die voor de Maatschappij verloren geacht werden, maar,

naast God, hunnen verbeterden toestand te danken hebben aan de hulpbetooning van een Genootschap, geheel op Christelijke liefde en hoop gegrondvest.

IETS

OVER HET STAMELEN OF STOTTEREN EN DE NIEUWE GENEESWIJZE DAARVAN.

Eene Mevrouw Leigh te New-York, eene Weduwe van zesendertig jaren, werd in het huis van Doctor Yate, even vriendelijk als belangeloos, ingenomen. Eene achttienjarige dochter van den Geneesheer stamelde erg; Mevr. Leigh meende op geene betere wijze hare erkentenis aan hare weldoeners te kunnen bewijzen, dan door het meisje van dit gebrek te bevrijden. Zij sloeg ten dien einde vele Engelsche werken over het stamelen of stotteren na; maar, niet vindende, wat zij zocht, begon zij den aard van de kwaal op de daarmede gekwelde persoon zelve, naauwkeurig en bestendig waar te nemen. Na eene reeks vruchtelooze pogingen, meende zij eindelijk de onmiddellijke oorzaak van het stamelen gevonden te hebben, en zij vormde nu een oefeningstelsel der spraakwerktuigen, door middel waarvan zij de gewenschte genezing volkomen bekwam. Zij bezigde hare geneeswijze aan verschillende stotterenden; zij bevond bij de proef, dat dezelve doorging en besloot eene Inrigting voor stamelenden te New-York op te rigten. Sedert het jaar 1825 moeten daarin meer dan 150 personen opgenomen zijn en genezen dezelve hebben verlaten. De langere of kortere duur van de behandeling hangt minder van de grootte der kwaal, dan wel van den graad van geestkracht en vooral van den psychischen toestand der personen af. Langer dan zes weken duurde de behandeling nooit, en zeer gewoonlijk is zij in weinige dagen, ja in weinige uren afgeloopen.

Daar de uitvindster hare geneeswijze ook in Europa wenschte te verspreiden, vertrouwde zij haar geheim aan den Heer Malebouche toe; en door hem kwam dezelve het eerst in het rijk der Nederlanden, waar, na, zeer gunstig uitgevallen proeven het Gouvernement zich deze zaak aantrok; en door gemaakte schikkingen met den Heer Malebouche werd gezorgd, dat bij opvolging, in de meeste provincien ook aan minvermogenden zonder geldelijke betaling, deze kuur werd verrigt. — In Engeland schijnt de geneeswijze van de weduwe Leigh aan verscheiden personen bekend te zijn; onder anderen moet door dezelve Dugald Steifart, de oudste beoefenaar der Wijsbegeerte in Schotland, van een gebrek in de uitspraak, ten gevolge van zijne hooge jaren, genezen geworden zijn.

In de Vergadering van de Academie der Wetenschappen te Parijs legde de Heer Magendie, uit naam eener Commisşie, over deze nieuwe geneeswijze, op den 11den Maart ll. een verslag af, waaruit bleek, dat Malebouche aan de Commissie zijne redenen had opgegeven, waarom hij het geheim niet kon bekend maken, maar, aan dezelve stotterenden, *in verschillende tijdperken*, die hij behandelde, voorgesteld en de Commissie van den goeden uitslag der kuur had overtuigd. Merkwaardig was bijzonder het volgende geval: een man van 24 jaren uit Nerac begaf zich, toen hij in de Nieuwspapieren las, dat Malebouche zijne handelwijze aan eene Commissie der Academie ter beoordeeling had onderworpen, naar Parijs, om zich te laten genezen. Hij stamerde zeer sterk; bij de inspanning door hem bij het articuleren gedaan, verloor hij den adem en kreeg pijn omstreeks de maag; de spieren van zijn aangezigt trokken zich zeer afzigtelijk zamen, en vooral viel het hem moeijelijk *pr* en *tr* uit te spreken. Zijne genezing was inderdaad wonderlijk: want, na twee gesprekken met Malebouche, begreep hij deszelfs voorschriften zoo goed en oefende zich zoo naarstig daarin, dat hij van het oogenblik af zich voor volkomen genezen hield, en inderdaad thans is er geen spoor van zijn vroeger gebrek meer overig. Een ander geval is niet min belangrijk. Een jongman bezat geene zedelijke kracht genoeg, om streng in de voorgeschreven oefeningen te vol-

volharden, en liet zich, toen zijn stotteren eenigzins verbeterd was, door zijne bezigheden, daarvan afleiden. Het eerstgenoemde voorbeeld echter gaf hem nieuwen moed; hij stelde zijne bezigheden een dag ter zijde, en dronk, om zijne kracht te vermeerderen, koffij en geestrijke dranken. Deze kunstkracht had ook het gelukkigst gevolg: een hevige halspijn en onderdrukking der stem, de gevolgen der gedane pogingen, verdwenen weldra, en nu kon hij de door Malebouche voorgeschreven bewegingen gemakkelijk ten uitvoer brengen.

De uitkomst van het onderzoek dier Commissie bleek, bij het verslag, te zijn, dat door de handelwijze van de Weduwe Leigh het stotteren, ten minste in de meeste gevallen, kan genezen worden, en vooral bij menschen van een behoorlijk ontwikkeld verstand, die genoeg volstandigheid bezitten, om de soort van vokaal-gijmnastiek, die men hun voorschrijft, zoo lang te oefenen als noodig is; alleen spijt het de leden der Commissie, dat de uitvinder zijn waar belang miskent, en het schoon gevoel, van zijn evenmensch te helpen, niet zooveel op hem vermag, dat hij het middel openbaar bekend maakt.

Doch, men kan de zaak ook van eene andere zijde beschouwen. Het stotteren is een krampachtige zenuwpijn; en, *gelijk tegen alle kwalen van deze soort* kan men hierop met zedelijke middelen krachtig werken. Waarin de vokaal-gymnastiek van Mevr. Leigh bestaat, weten wij niet, maar wij houden ons overtuigd, dat zij op zich zelve doorgaans geene bijzondere werking heeft, en dat iedere manier, welke dan ook, door welke men er in slaagt, om de aandacht van een' stotterenden te overmeesteren, en hem, terwijl hij spreekt, met het een of ander bezig te houden, geschikt is, om hem van zijn gebrek te genezen. Het is bekend, dat menschen, die in de ergste mate stamelen, zonder eenigen hinder kunnen zingen; en waarom? dewijl de noodzakelijkheid, om de maat te houden, en de gevoelens, die het gezang opwekt, die verstrooijing of afleiding te weeg brengen, welke wij bedoelen. Men kan dus tusschen eene menigte meer of min zinrijke handelwijzen in dezen kiezen. Men noodzake den stotterenden, terwijl hij spreekt, op deze of gene bijzondere wijze uit en in te ade-

men, — om zich bij uitfluiting van deze of gene uitspraak te bedienen; — men dwinge hem, wil men het, om met den mond vol keifteentjes te fpreken, gelijk Demosthenes moet gedaan hebben; ja men fchrijve hem flechts zekere regelmatige bewegingen met de vingeren of de teenen voor, en men zal allen genezen, die wilskracht genoeg bezitten, om zich ftandvastig aan die voorfchriften te houden, terwijl zij fpreken. Maar diegenen zoowel, die het geheim van Mevrouw Leigh verfpreiden, als die, welke hare handelwijze zelve op zich bezigen, koesteren daarvan waarfchijnlijk geheel andere denkbeelden; en wat de laatfte, de patienten, belangt, is het zelfs goed, als zij blijven gelooven, dat zij zich van een zeer bijzonder werkzaam middel bedienen. Ja, men kan met vrij wat mate van zekerheid voorfpellen, dat, zoodra deze behandeling geen geheim meer is, het aantal der dadelijke genezingen daardoor in opklimmende evenredigheid zal afnemen; d. i., het zal met dit middel tegen het ftotteren gaan, als met zoovele geheime middelen tegen verfchillende kwalen, bij voorbeeld, tegen de Watervrees gegaan is, die in den aanvang voor uitnemend krachtig doorgingen. Men telde ontwijfelbare bewijzen van derzelver werkzaamheid op, zeer bekwame geneesheeren bevalen die aan, maar alle waren niet meer van nut, zoodra zij gekocht en bekend gemaakt waren, en tevens in de oogen der zieken de mystieke glimp verdween, dien de uitvinder er aan wist te geven.

OVER EENIGE VERSCHIJNSELEN AAN DE GROOTE MEREN VAN AMERIKA

DOOR DE WITT CLINTON

te New-York.

(Vervolg en flot van bladz. 315.)

2. Er heeft een *jaarlijks* klimmen en vallen in het meer *Erie* plaats. Het klimmen begint doorgaans in Maart en ein-

eindigt tegens 't midden van Julij, en ditzelfde geldt ook, met eenige kleine wijzigingen naar den tijd, ten opzigte van de andere Meren. Het wasſen des waters komt van den grooten toevloed, veroorzaakt door het ſmelten van ſneeuw en ijs, en door de ſterke voorjaarregens, en het vallen ontſtaat door het achterblijven dezer toevloeiſels in den zomer.

Maar behalve dit jaarlijks wasſen der meren, heeft er ook nog

3. Eene, in langere tusſchenpoozen, van ten minſte 3 jaren, invallende wasſing plaats, die door eene daaraan geëvenredigde daling gevolgd wordt. Sommige rekken dezen tijd tot op 5, ja zelfs tot op 7 jaren uit. Eenigen zeggen, de hoogſte was zij van 7 voeten, anderen geven eene andere hoogte op; maar de daadzaak zelve kan niet in twijfel getrokken worden. Het *Erie-Meer* begon te wasſen in 1811, en bleef wasſend tot in 1815, toen hetzelve 2 voet hooger was, dan men het water daar ooit voorheen gekend had. De overſtrooming vernielde op de lagere ſtreken boomen, die ruim 200 jaren oud waren, en de bewoners van Détroit, eene oude kolonie, hadden van zulk eene hoogte des waters, voorheen nooit iets gezien of gehoord. Het water begon een weinig te vallen in 1816, wies weder in 1817, en viel van toen af aan, tot in 1822. In Junij des verleden jaars was het water weêr aan 't wasſen, en reeds 1½ voet hooger, dan gewoonlijk. In 't jaar 1810 ging ik op het Vogel-eiland — een eiland aan den mond van het Meer-Erie — wandelen, en in 1816 was dit eiland geheel met water bedekt en bijna niet te zien. Ik hoorde van eenen op deze meren, zeer bekenden Scheepskapitein, dat, toen hij, in 1797, Détroit bezocht, het water er zeer hoog ſtond. In 't volgende jaar ging hij naar 't zuiden, en kwam niet weêr te Détroit, voor in 't jaar 1802, toen hij den ſtand des waters merkelijk lager vond. Daar hij meende opgemerkt te hebben, dat het wasſen en vallen des waters alle 7 jaren plaats had, wilde hij de proef nemen, tot hoe hoog het water wasſen zoude, en hij liet dus aan eene kaai, die voor meer dan 20 jaren gebouwd en zeer vast en onbewegelijk was, teekens maken, en hij vond, dat het water, gedurende 9 jaren, het eene door 't andere gerekend, ieder jaar één duim gevallen was. Hoeveel het water, gedurende de 5 jaren, die hij uitlandig was geweest, gevallen was, wist hij niet. In 't jaar 1811 begon het water weêr te klimmen, in de lente wies het 6 dm., en in den zomer viel het weêr 2 dm. In 1812 klom het 14 dm. en viel 3 dm., zoo dat het in deze 2 jaren, juist 15 dm. gerezen was. De overgave van Détroit aan de Engelſchen bewoog hem het land te ver-

 la-

len, maar in October 1813, keerde hij met de vloot terug en het water had toen zijne grootste hoogte bereikt; in dat jaar was het 12 duim gewassen, dus in alles 27 dm. In 1814 tot 1815, bleef het op dezelfde hoogte, maar in 1816 tot 1817, viel het weer 18 duim. Ook Mackenzie zegt in het berigt van zijne Reizen door het vaste land, naar de IJs- en Stille Zee, dat hij in het *Bovenmeer* duidelijke sporen van den val des waters ontdekt heeft.

4. Er hebben ook nog *buitengewoone* klimmingen en vallen des waters in deze meren plaats. Den 18den October 1764, liet de Kollonel Bradstreet, die op eenen togt tegen de westelijke Indianen geweest was, zijn leger bij Sandusky opbreken, om zijne terugreize naar Albany op het Meer-Erie te ondernemen. Toen hij des avonds bezig was, met zijne troepen aan land te zetten, begon plotseling, zonder dat men de oorzaak daarvan ontdekken konde, het water zoodanig op te zetten, dat eenige van de booten vernield werden, doch gelukkig kwam 'er niemand bij om. Dit buitengewoon opzetten des waters werd intusschen als een voorbode aangezien van eenen naderenden storm, en die kwam ook weldra en hield verscheidene dagen aan. Mackenzie verhaalt ook, dat bij de Grand Portage in het *Bovenmeer*, een zeer merkwaardig verschijnsel waargenomen is, waarvan men de oorzaak niet opgeven konde. Het water begon ijlings te vallen en liet den grond droog, die nooit voorheen was gezien geworden; de val bedroeg 4 voet perpendiculair, en het terugstroomen van 't water ging met groot geweld, tot voorbij de gewone grenzen. Zoo duurde dit wassen en vallen eenige uren voort en nam toen allengskens af, tot dat het water weer op den gewonen peil bleef staan.

Het volgende even opmerkelijk geval had plaats den 30sten Mei 1823 aan de Britsche zijde van het Meer *Erie*, en wordt aldus beschreven: „Kort na Zonnen ondergang nam men bij mooi helder weer in 't Meer *Erie* plotseling een buitengewoon klimmen van 't water waar — de oppervlakte was stil, rustig en glad. Vooral werd het waargenomen aan de Otter- en Kettlekreek, die omtrent 30 mijlen van elkander afliggen. Bij de Otterkreek had 'er plotseling, zonder dat er eenig voorteeken hoe genaamd van ontdekt geworden was, eene opzwelling van het water plaats van 9 voet perpend. hoogte; het water drong met geweld in het kanaal, en ligtte eenen Schooner van 35 ton van zijn anker, en wierp hem op het drooge; het trad geheel en al uit zijne oevers, en overstroomde de omliggende streken aan alle kanten. Deze overstrooming werd door twee andere gevolgd, en, waar men nooit voorheen water gezien had, stond het nu soms 7 à 8 vt. hoog. Het gedruisch, dat

dat het wassende water veroorzaakte, was zeer sterk; het werd door zeer velen gehoord.

In de Kettlekreek waren verscheidene menschen bezig, met een net uit te werpen, toen zij het water plotseling naar zich toe zagen komen. Zij lieten het net in den loop, en zochten hun leven te redden; maar de vloed haalde hen in, eer zij den hoogen wal konden bereiken, en sleepte hen mede voort, doch, als goede zwemmers, ontkwamen zij het gevaar. De man, die in de boot de lijn moest trekken, werd met de boot een groot eind wegs over de landen heen gedreven, tot dat hij eindelijk op eene kleine hoogte post vattede, en daar bleef, tot het water weêr afgeloopen was. Drie op elkander volgende overstroomingen hadden hier, even als bij de Otterkreek, plaats, maar hier klom het water maar 7 voet. Op beide de plaatsen nam het water na deze 3 opzettingen allengskens weêr af, en in den tijd van 20 minuten was het water weder op deszelfs gewone hoogte en in rust. Hetzelfde had ook op andere plaatsen langs de kust van dit meer plaats, maar de steile hooge oevers gedoogden daar zulke waarnemingen niet.

Zonder twijfel zullen er over de oorzaak van dit zonderlinge verschijnsel hypothesen gemaakt worden, maar het moeten hypothesen blijven, daar dezelve geheel en al niet vergezeld gingen van bijkomende omstandigheden, welke aanleiding zouden kunnen geven op eene of andere oorzaak te denken; maar het factum heeft plaats gehad, dat is buiten kijf. Sommige schrijven het zwellen van 't water in het meer Erie toe aan de Zuidenwinden in Michigan, maar genoegzamen grond heeft deze hypothese niet. Volney beweert, dat het meer Ontario de krater in eene Vulkaan zij. Mackenzie zegt, dat vele eilanden in 't *Boven-meer* uit lava bestaan, vermengd met ronde steenen, van de grootte van een duivenei. De Westlanden hebben zeer veel heete bronnen, die rijk zijn van waterstofgaz, dat opwelt uit kleine kraters in den grond; zij hebben eene onderlaag van zwavel, kolen, asphalt en andere brandbare stoffen. Toen men op Rocky-hill in Ohio naar zout boorde, omtrent 1½ mijl afstands van 't meer Erie en men ter diepte van 197 vt. gekomen was, schoot er de boor plotseling in, en gedurende verscheidene uren, borrelde zout water op. Toen het water ophield, kwamen er groote massas ontvlambare lucht ten voorschijn, uit de opening, en vormden eene wolk, die, in aanraking gekomen met het vuur in de hutten der daglooners alles in dien omtrek verteerde en vernielde. Het is thans ons oogmerk niet te onderzoeken, of het land rondom de groote meren vulkanisch zij dan niet. Wij weten, dat het binnenste des aardbols met brandbare stoffen opgevuld is, en dat er blijken zijn, van onderaardsche gemeenschap, op ont-

ontzettende afstanden Ten tijde der groote verwoestingen van Lissabon door aardbevingen, zegt Humboldt, was de zee tot aan Amerika toe in oproer. Zoo ontdekte men op het eiland Barbados, meer dan 1200 zeemijlen (leagues) van Portugal, en in October 1758 op het meer Ontario, geweldige beroeringen in het water — de eerste verwoesting van Lissabon had plaats de 1 Novemb. 1755 en de volgende den 31 Maart 1764, juist in hetzelfde jaar toen, op het meer Erie de booten van den Heer Bradstreet door het plotseling klimmen van het water vernield werden.

Bakewell, in zijne Geologie, verhaalt, dat gedurende het aardbeven te Lissabon in 1755 bijna alle bronnen in Groot-Brittanje en in alle deelen van Europa sterk beroerd werden, velen slijk en zand opwierpen, en eenen stinkenden reuk verspreidden. Des morgens van den dag der aardbeving stonden plotseling de heete bronnen te Töplitz stil, gedurende ééne minuut, toen kwam het water plotseling met groote hevigheid weêr te voorschijn, maar het was troebel en veel heeter dan gewoonlijk. De heete bronnen in Bristol waren rood en voor eenige maanden onbruikbaar. Ook de verafgelegene wateren van het meer Ontario in Noord-Amerika waren ten dien tijde in sterke beweging. Het verband tusschen aardbevingen en afgelegene vulkanen, vervolgt Bakewell, en derzelver verschijning in zekere tusschenruimten van tijd, is opmerkenswaardig. Na de verschrikkelijke aardbeving te Caracas in 1812 volgde eene uitbarsting van eenen vulkaan op St. Vincent, die sedert 1718 niet in werking geweest was, en men voelde hevige schokken zoo wel op alle eilanden, als op het vaste land van Amerika. *Op de laatste* wasfingen van het Erie-meer zijn schokken en aardbevingen gevolgd ver en nabij; en wij mogen dus wel gelooven en vooronderstellen, dat de buitengewone verschijnselen, die op deze Noord-Amerikaansche Meren plaats hebben, zeker met aardbevingen in verband staan, en welligt door dezelfde oorzaken gewrocht worden.

VERSLAG over den Staat der Hooge, Middelbare en Lagere Scholen, *gedurende het jaar* 1826, *op last des Konings, ingezonden aan Hun Ed. Mog. de Staten Generaal, door Z. Excell. den Minister van Binnenlandsche Zaken ter voldoening aan* Art. 226 *der* Grondwet.

LAGER ONDERWIJS.

In den loop van 1826 werden door Zijne Majesteit in het belang van het Onderwijs eenige bepalingen vastgesteld van meer

meer algemeenen aard, welke het van belang is, in de eerste plaats aan UEd. Mog. te doen kennen.

Bij Besluiten des Konings van 18 Maart 1826, No. 141, en 1 October 1826, No. 51, werd de grond gelegd tot meerdere uitbreiding der Rijks Lagere Scholen, welke als Modelscholen vroeger werden opgerigt binnen vijftien der voornaamste steden van de Zuidelijke provinciën. Op deze scholen zullen voortaan een zeker aantal jonge lieden voor den Onderwijzersstand worden gevormd en opgeleid. Daarenboven zullen bij deze Rijks inrigtingen gevoegd worden Modelscholen voor meisjes, voor zoo veel de plaatselijke omstandigheden die toevoeging zullen gedoogen.

Van de laatstgenoemde uitbreiding dezer scholen, welke met uitzondering van die van IJperen, welke door toevallige omstandigheden is opgehouden, tot dus verre volkomen aan het doel harer aanvankelijke oprigting hebben beantwoord, mag men zich voortaan voor de verbetering van het vrouwelijk onderwijs voordeelige uitkomsten beloven.

Uit kracht van een Koninklijk besluit van 29 Augustus 1826, No. 198, is bij het Amortisatie-Syndicaat geopend een krediet van *f* 100,000, om daaruit aan gemeenten, die genoegzamen waarborg voor de teruggave kunnen stellen, tegen betaling van eenen voor de wederzijdsche belanghebbenden billijken interest, voorschotten te doen tot het aanbouwen van schoolhuizen. Dat besluit heeft aanvankelijk reeds gewenschte uitkomsten opgeleverd, en men mag met grond verwachten, dat in een volgend jaar een aanzienlijk getal gemeenten van het aan de hand gegeven middel, ter bekoming van de gelden, die zij ten behoeve van het onderwijs kunnen noodig hebben, zullen gebruik maken.

Onder de hinderpalen, welke de snelle verbetering van het schoolwezen nog steeds op vele plaatsen blijven beletten, is het gebrek aan een genoegzaam getal bekwame en geschikte Onderwijzers en Onderwijzeressen. Men is daarom blijven voortgaan met het aanwenden van gepaste middelen, om het getal der kundige Onderwijzers meer en meer te vergrooten.

Als een der hulpmiddelen, ter bereiking van dat doel, is in vroegere verslagen niet ten onregte met lof melding gemaakt van de onderwijskundige lessen, welke gegeven worden in genoegzaam al de hoofdplaatsen van de zuidelijke provincien. De berigten over 1826, wegens den afloop dier lessen, tot welke het grootste gedeelte der Onderwijzers uit de provincie beurtelings worden toegelaten, hebben op nieuw het bewijs opgeleverd, dat de toelagen, welke tot het houden van dezelve worden verstrekt, met geen meerder nut voor het onderwijs zouden kunnen besteed worden. Volgens die berigten hebben de scholen, bestuurd door Onderwijzers,

die fijn die lessen hebben deel genomen, wederom merkbare verbeteringen ondergaan.

Als een ander gepast middel, tot bereiking van hetzelfde oogmerk, verdient op nieuw gewag te worden gemaakt van de Schoolonderwijzers - gezelschappen.

Deze Gezelschappen worden, onder de leiding van ijverige Schoolopzieners, werkelijke Oefenscholen. In 1826 is het getal dezer nuttige inrigtingen reeds aangegroeid tot 336, gezamenlijk tellende 4939 Leden.

Uit al de provincien zijn gunstige berigten ingekomen, wegens het nut, dat deze instellingen stichten, zoo door de verspreiding van meerdere kundigheden als door de algemeenmaking van eene betere leerwijze. Het laat zich aanzien, dat er welhaast geen school-district meer zijn zal, waar deze gezelschappen niet geregeld in werking zijn.

Te Brussel en te Luik zijn op denzelfden voet Onderwijzeressen - gezelschappen tot stand gekomen.

Op de Rijks Kweekscholen te Haarlem en Lier worden bij voortduring een aanzienlijk getal jonge lieden voor den Onderwijzers-stand opgeleid en gevormd. Op deze scholen maakt men die jonge lieden bekend met de beste leerwijze en leermiddelen, zoodat de kweekelingen, bij het verlaten dier scholen, als nuttige Onderwijzers kunnen optreden. Door derzelver plaatsing als zoodanig, ziet men het getal der goede scholen jaarlijks allengs vermeerderen.

Een tweede hinderpaal, welke de algemeenmaking van het verbeterd onderwijs nog blijft den in weg staan, is de ontoereikendheid van het inkomen der Onderwijzers. Op vele plaatsen zijn de toelagen uit de gemeente-kassen onbeduidend. De Onderwijzer moet zich vergenoegen met de veelal geringe opbrengst der schoolgelden, en daarin geen genoegzaam bestaan vindende, blijft hij voortleven in kommerlijke omstandigheden. In stede van zich uitsluitend, met lust en ijver, onledig te houden met de belangen van zijn beroep, moet hij soms, ten nadeele van het onderwijs der jeugd, naar eenig ander middel omzien, om zijn bestaan eenigermate te verbeteren. Intusschen is het een der eerste pligten van de plaatselijke Besturen, om in de behoeften van het openbaar onderwijs naar behooren te voorzien. Het is waar, vele gemeenten ten platten lande ontbreekt het aan genoegzame middelen. Het Gouvernement is daarom blijven voortgaan met zoodanige gemeenten te gemoet te komen, door het verstrekken aan dezelve van eenig jaarlijksche toelagen als jaarwedden voor den Onderwijzer. Edoch er valt op te merken, dat de toelagen, welke tot dus verre uit 's Rijks kasse tot dat einde worden afgezonderd, op verre na niet toereikend ter voorziening in al de behoeften van dien aard.

Het

Het Gouvernement heeft bij herhaling op dat belangrijk onderwerp de aandacht gevestigd der gewestelijke besturen, en heeft met genoegen ontwaard, dat die aanmaningen, door de belangstelling van Gedeputeerde Staten in sommige provincien, reeds voordeelige uitkomsten hebben opgeleverd.

(Het Vervolg hierna.)

NIEUW-UITGEKOMEN BOEKEN,

ACADEMISCHE EN ANDERE SCHRIFTEN.

Academische Verhandelingen. *Specimen Anatomico-Physiologicum inaugurale de subtiliori Membranarum Serosarum fabrica, quod .... in Academia Rheno-Trajectina defendit* J. KOKER. 8°. maj.

Het is bekend, dat de Hoogleeraar Schroeder van der Kolk in 't bijzonder zich verdienstelijk heeft gemaakt, door zijne nasporingen, omtrent de inwendige zamenstelling der verschillende ligchaamsdeelen; en men kon alzoo verwachten, dat hij bij zijne Leerlingen den lust voor de fijnere Ontleedkunde zou trachten op te wekken. De Verhandeling van den Heer Koker bewijst, hoe gelukkig de Hoogleeraar hierin is geslaagd, daar zij, zoo wel wegens het belang des onderwerps, als de wijze van behandeling, alle onderscheiding verdient, en den Meester en Leerling beide tot eer verstrekt.

De Schrijver verdeelt zijn werk in twee deelen. Het eerste bevat eene beschrijving der Wei-vliezen in 't algemeen, en van elk in het bijzonder, benevens eene opgaaf van de nuttigheid dezer deelen. In het tweede gedeelte komt de Schrijver tot de behandeling van het gekozene onderwerp, namelijk het inwendige maaksel der Wei-vliezen, en hij tracht daarin de gewigtige vraag te beantwoorden, of er in dezelve bijzondere vaten aanwezig zijn? De Ontleedkundigen verschillen ten dezen opzigte zeer veel van elkander en hunne onderscheidene gevoelens worden hier achtereenvolgens vermeld. De oorzaak, waarom deze laatste zoo zeer uit een loopen, moet grootendeels gezocht worden in de moeijelijkheid en het bedrog, waaraan alle Mikroskopische onderzoekingen zijn blootgesteld. De schrijver hierop door zijn' leermeester opmerkzaam gemaakt, stelde zijne proeven met groote voorzorg in het werk, zoo dat zij daardoor ons vertrouwen verdienen. Hij bevond, dat de Wei-vliezen des menschelijken ligchaams (de *membrana arachnoidea*, het

het *pleura*, *pericardium* en het *peritonaeum*) een groot aantal van zeer fijne vaten bezitten, welke tot derzelver inwendig maakſel behooren, ſchier in alle dezelfde gedaante en loop vertoonen, en met de vaten van het daaronder gelegen celwijsweefſel gemeenſchap hebben. Ook in de Wei-vliezen van ſommige dieren ontdekte hij dezelfde zamenſtelling. — Intusſchen zou men, niettegenſtaande alle de genomene voorzorgen bij deze naſporingen kunnen vragen, of hetgeen de ſchrijver voor vaten houdt, wezenlijk als zoodanig moet beſchouwd worden, dan wel of deze vaten vezels (*fibrillae*) zouden kunnen zijn? De ſchrijver tracht deze aanmerking voor te komen, en deelt ons eenige proeven mede, door den Hoogleeraar Schroeder van der Kolk in het werk geſteld, waardoor de gevolgtrekkingen, uit de vorige Mikroskopiſche onderzoekingen afgeleid, bevestigd worden.

De afbeeldingen achter deze belangrijke Verhandeling gevoegd, geven een duidelijk denkbeeld van den loop en verdeeling dezer fijne vaten; terwijl de nederigheid des ſchrijvers, die nergens de hulp van zijnen kundigen Leermeester verzwijgt, algemeene navolging verdient.

v. B.

HANDEL EN ZEEVAART, LANDBOUW, HUISHOUDKUNDE, BEVOLKING, EN WAT DAARTOE BETREKKING HEEFT.

Uit- en Invoer van Engeland in 1827.

	Uitvoer naar	Invoer van
Rusland	2,220,000 Pd. St.	2,935,000 P. St.
Pruisſen	567,000 ——	1,007,000 ——
Duitschland	8,873,000 ——	1,591,000 ——
Nederlanden	4,957,000 ——	1,396,000 ——
Frankrijk	1,082,000 ——	1,225,000 ——
Portugal	2,146,000 ——	508,000 ——
Spanje	563,000 ——	551,000 ——
Italie	4,187,000 ——	625,000 ——
Turkije	1,172,000 ——	818,000 ——
Oost Indie	4,877,000 ——	8,002,000 ——
Britsch West-Indie	3,793,000 ——	7,782,000 ——
Vereenigde Staten (N. Amerika)	5,262,000 ——	4,984,000 ——
Brazilie	2,593,000 ——	767,000 ——
Zuid Amerika (Gemeenebesten)	1,934,000 ——	393,000 ——
Totaal	44,226,000 Pd. ſt.	32,584,000 Pd. ſt.

KUN-

KUNSTEN.

NAPELS. Het gieten der Kolosfale Standbeelden van Karel IV en Ferdinand I is door den Heer Luigi Righetti gelukkig voltooid. Beide deze werken zijn zeer goed geflaagd en behoeven in volkomenheid voor de beste voortbrengfelen van dien aard niet onder te doen. Tot het gieten dezer ftukken werden 34,000 ponden metaal, groote ftukken, welker grootfte 9000 ponden woog, gefmolten. De fmelting duurde zes uren, het gieten flechts vijf minuten. De Koning bezigtigde het werk en zwaaide den Kunftenaar deswegens den vleijendften lof toe.

STERRE- EN WEERKUNDIGE WAARNEMINGEN.

WEERKUNDIGE WAARNEMINGEN BUITEN HAARLEM.

Mei. 1828.	BAROMETER.	THERMOMETER.	WINDSTREEK.	LUCHTSGESTELDHEID.
7	29. 7	50½	N. W.	betrokken, regen.
	29. 7	51½	N. N. W.	
	29. 7¾	51	N. t. W.	
8	29. 8	53	N.	voorm. zwaar bewolkt, betrokken, verder omtrent helder.
	29. 8	61	N.	
	29. 9	45½	N.	
9	29. 9¾	50	N. N. W.	voormiddag betrokken, verder bewolkt, windrig, 's avonds helder.
	30. 0	58	N. W. t. N.	
	30. 1	45	W. N. W.	
10	30. 1¾	55	W. t. Z.	meest omtrent helder, voormiddag zeer windrig, 's avonds betrokken.
	30 1¾	58½	W. Z. W.	
	30. 1	52	Z. W. t. Z.	
11	30. 0¾	57	Z. W. t. Z.	harde wind, voormiddag bewolkt, verder betrokken.
	30. 0¾	62½	Z. W.	
	29. 9¾	55½	Z. W. t. Z.	
12	30. 0¾	55	W. N. W.	bewolkt, smorgens harde wind, verder zeer windrig.
	30. 1¼	59	N. W.	
	30. 2¾	50	N. W. t. N.	
13	30. 3	52	W. N. W.	helder.
	30. 3¼	59½	N. W.	
	30. 2¾	47	N. N. W.	

BE-

BEKENDMAKINGEN.

. Bij de Wed. A. LOOSJES Pz. te Haarlem, wordt uitgegeven en is aan hare Correspondenten verzonden:

I. A. B. v. MEERTEN, geb. SCHILPEROORT, Emilia van Rozenheim, of *Familie-Tafereelen uit het einde der achttiende, en het begin der negentiende Eeuw*. Eerste Deel, met gegr. titel en vignet van Velyn, naar Oosterhuis gr. 8vo. *f* 3 : 00.
In drie deelen zal deze oorspronkelijke Nederlandsche Roman, in denzelfden smaak als Maurits Lijnslager, Hillegonda Buisman enz., compleet zijn; het tweede is ter perse en volgt, zoowel als het derde, spoedig.

II. G. K. Grave van HOGENDORP, *ADVIJS* over de Verhandeling bekroond door de Hollandsche Maatschappij der Wetenschappen te Haarlem, op derzelver Prijsvraag over *de Oorzaken van het verval des Nederlandschen Koophandels en de middelen tot herstel of uitbreiding van denzelven* van den Hr. v. OUWERKERK de VRIES, — uitgegeven door Prof. H. W. TYDEMAN, in gr. octavo. *f* 0 : 75.

III. P. F. WILMSEN, *Korte Verhalen voor Jonge Kinderen*, met pl. vignet en gegrav. titel kl. 8vo. *f* 0 : 60.
De *Duitsche Kindervriend* van dezen schrijver, telt in het oorspronkelijke 96 drukken.

IV. P. MOENS, *Letterkrantje voor lieve en brave Kinderen* 4e. Druk, met pl. vign. en gegr. titel 16° *f* 0 : 90.
——— Hetzelve met *gekleurde Platen* : *f* 1 : 20

V. J. GLATZ *Gesprekken van een Vader met zijne Kinderen over God en Goddelijke Zaken*, met titelv. en gegrav. titel, Tweede Druk, in kl. 8vo. *f* 1 : 25.

UIT DE HAND TE KOOP,

Bij den Boekhandelaar G. BROUWER, te Deventer.

Thesaurus Antiq. Graecarum Gronovii	L. B. 1697		13 vol.
„ „ Romanarum Graevii	L. B. 1694		12 vol.
„ „ „ Salengre	Hagae 1716		3 vol.
„ „ Italiae Graevii	L. B. 1704	9 tom.	30 vol.
„ „ Siciliae Graevii	L. B. 1723		15 vol.

Deze werken zijn wel geconditioneerd, en in rood lederen ruggen gebonden, onafgesneden.

Te HAARLEM bij de Wed. A. LOOSJES Pz.

ALGEMEENE
KONST-
EN
LETTER-BODE,
VOOR HET JAAR 1828.

N°. 22. *Vrijdag den 23sten Mei.*

BERIGTEN.

FRANKFORT. De Heer EDUARD RUPPEL, reeds door zijne reize in Afrika bekend, zal eerlang naar Abysſinie vertrekken, om de de gedeelten van dat land te bezoeken, die nog door geene Europeanen bereisd zijn. De Raad dezer ſtad heeft hem eenſtemmig 1,000 guldens jaars toegewezen, voor den tijd van zeven of acht jaren, zoo ter erkentenis van vroeger bewezen dienſten, als om hem in ſtaat te ſtellen, van, overeenkomſtig zijne begeerte, zijne wetenſchappelijke naſporingen en togten voort te zetten.

LONDEN. Een zeldzaam kostbaar Oostersch Handſchrift van TIMUR NEMA, is in Julij ll. te Calcutta, te gelijk met de overige eigendommen van den ongelukkigen reiziger MOORCROFT openlijk geveild. Dit op de ſchitterendſte wijze verſierd handſchrift is niet volledig en men weet, dat het eerſte deel, dat er aan ontbreekt, in bezit van den geleerden Koning van Oude is, die, nog niet lang geleden de Europiſche Oosterlingen met het door hem zelven vervaardigd

men bij hem ontmoet, hetgeen al'e werktuigen zijn; of van zijn eigen maakfel, of van de drie broederen, zamengenomen, trekken de algemeene bewondering naar zich. Dagelijks vergroot hij de reeks zijner obfervatien aan den hemel. De voorbijgangen van Venus en Mercurius, voorbij de zon, heeft hij reeds berekend; de zon- en maan-eclipfen insgelijks; waar uit hij tevens de gevolgen heeft afgeleid; en ook die eclipfen, enz., welke in het toekomende zullen plaats hebben. Ook de laatfte komeet heeft hij waargenomen, en bij die gelegenheid een fraai en kunftig Cometarium, ter gemakkelijker voorftelling, toebereid. Behalve de onnoemelijke veelheid van alle deze en andere berekeningen, reeds door hem gedaan, en zijne verbetering der tafels van DE LA LANDE, tot de 3de uitgave van deszelfs werk behoorende, komen hier bij ook nog in aanmerking de netheid, waarmede hij zijn werk verrigt, en de fraaiheid zijner figuren en teekeningen." (*)

LEIDEN. Wij vernemen met genoegen, dat, op den 15 December des vorigen jaars, de waardigheid van *S. S. Theol. Doctor* door den Academifchen Senaat alhier is opgedragen aan den Hoog Eerw. Hooggel. Heer G. J. ROOYENS Hoogleeraar in de Godgeleerdheid aan het Athenaeum Illustre te Amfterdam, en dat op denzelfden dag de waardigheid van *Phil. Theor. Magister et Liter. human. Doctor* op gelijke wijze verleend is aan den Hoog Eerw. Hooggel. Heer S. MULLER, Hoogleeraar in de Godgeleerdheid aan het Seminarium en Predikant bij de Gemeente der Doopsgezinden te Amfterdam.

Met geen minder genoegen kunnen wij melden, dat de laatstgenoemde waardigheid op den 10 Mei dezes jaars mede eershalve is opgedragen aan den Hoog Eerw. Hooggel. Heer A. DES AMORIE VAN DER HOEVEN, Hoogleeraar in de Godgeleerdheid aan het Seminarium der Remonftranten te Amfterdam.

PRO-

(*) Zie *Alg. Konst en Letterbode* 1810 2e. Dl. bl. 4 en 19 waar men alle de bijzonderheden wegens RIENKS, de Gebroeders ROELOFS en B. E. VAN DER BILDT bijeen vindt.

PROGRAMMA

VAN DE HOLLANDSCHE

MAATSCHAPPIJ DER WETENSCHAPPEN

TE HAARLEM;

Voor het jaar 1828.

De Hollandsche Maatschappij der Wetenschappen, te Haarlem, hield hare *vijf en zeventigste* jaarlijksche Algemeene Vergadering op 17 Mei. De presiderende Directeur Mr. J. P. van Wickevoort Crommelin verzocht den Secretaris verslag te doen van hetgeen bij deze Maatschappij, sedert de laatste Algemeene Vergadering van 1827, was ingekomen. Hieruit bleek het, betreffende

I.) NATUURKUNDIGE WETENSCHAPPEN.

I. Dat op de vraag: — „ Hoedanig is de werking der „ dierlijke kool in het zuiveren en ontkleuren van vele vochten door dezelve? In hoe verre verschilt deze werking „ van die der plantenkool, en in welke gevallen verdient „ de eene boven de andere de voorkeur? Hoe moet de „ dierlijke kool tot het onderscheiden gebruik bereid worden, en welke zijn de kenmerken, die eene goed bereide „ dierlijke kool doen kennen?" — was ingekomen een antwoord in het Hoogduitsch, geteekend: *Sola experimenti ope*, &c., en een geschrift in het Nederduitsch van 6 bladz. 4°., geteekend: *Tot nut en gemak.* Men vond goed het antwoord, in de Hoogduitsche Verhandeling vervat, met den gouden eerprijs te bekroonen, doch in de vertaling het overtollige daarvan af te laten. Bij de opening van het billet bleek hiervan Schrijver te zijn: August Wilhelm Buchner, Apotheker, te Mayntz.

Deze vraag is opgegeven door den Hoogleeraar C. G. C. Reinwardt, in de Vergadering tegenwoordig, aan wien dadelijk, volgens den regel, door den Secretaris de zilveren eerepenning werd ter hand gesteld.

II. Dat op de vraag No. X. van het Programma van 1827, — *betreffende de zuivering van drinkwater van loodoplossingen, door ivoor of beenzwart* — was ingekomen een antwoord in het Hoogduitsch, geteekend: *Der Chemie verdanken in neuerer zeit*, &c. en een geschrift in het Nederduitsch

 van

van 4 bladz. 4°., geteekend: *Tot algemeen welzijn*. Men besloot in het Programma de verdiensten van het Hoogduitsche antwoord te erkennen, en den bekwamen schrijver uit te noodigen zijn stuk meer volledigheid te geven, door ter verbetering van hetzelve in acht te nemen de aanmerkingen, daarop gevallen, waarvan hij, onder een op te geven adres, kopij verkrijgen kan, en aan den schrijver den uitgeloofden eerprijs toe te zeggen, wanneer hij aan dit antwoord, bij de vereischte verbetering, genoegzame volledigheid zal gegeven hebben.

III. Dat op de vraag: „ Daar 'er nog veel duisterheid „ en verschil van gevoelens plaats heeft omtrent de Gewesten, waarheen zich de bij ons bekend gewordene *Trekvogels* begeven, verlangt de Maatschappij bijeengebragt te „ zien, al hetgeen daaromtrent bij ondervinding of door „ verhalen van wel geloofwaardige schrijvers is bekend ge„ worden" — was ingekomen een antwoord in het Hoogduitsch, geteekend: *Frey von Tadel zu seyn*, &c. en een in het Nederduitsch geteekend: *Quam multae glomerantur aves*, &c. Men oordeelde het Hoogduitsche antwoord waardig met den gouden eerprijs en de premie van *f* 150 bekroond te worden. Bij de opening van het billet bleek hiervan schrijver te zijn: Herman Schlegel, *Adjunct bij het Koninklijk Natuurhistorisch Museum te Leiden*.

Deze vraag is nameloos bij de Maatschappij ontvangen.

IV. Dat op de vraag: — „ Wat weet men thans van de „ Natuurlijke Historie der *Trekvisschen*? Welke visschen zijn „ als zoodanig bekend geworden? Welke is de strekking „ van hunnen loop, derzelver aanvang en einde, en welke „ bijzonderheden heeft men daaromtrent verder opgemerkt?" — was ingekomen een antwoord in het Nederduitsch, geteekend: *Cedere squamigeres*, &c. Men bevond, dat dit antwoord, wegens onkunde omtrent dit onderwerp, niet in aanmerking konde komen, en men vond goed de vraag te herhalen, om beantwoord te worden voor 1 Januarij 1830, met deze bijvoeging:

Men verlangt het en een ander bijzonderlijk van die visschen te weten, die tot spijzen of eenig ander nuttig gebruik verstrekken.

V. Dat op de vraag: — Naardien, bij langdurige hooge rivierstanden, veelmaals vele gevaarlijke verzakkingen, langs meest alle de rivierdijken der Noordelijke Provinciën, zich hebben vertoond, en het van belang is, dat degenen, aan wie vervolgens de verdediging der dijken zal worden toevertrouwd, gereedelijk, volkomen en naauwkeurig met de middelen kunnen bekend worden, welke moeten worden aangewend, om de gevolgen dezer onheilspellende verschijnselen voor te komen, wordt gevraagd: — „ Welke zijn de „ beste en meest geschikte middelen, om, wanneer zich

ver-

„ verzakkingen en gevaarlijke doorkwellingen aan de dijken „ onzer hoofdrivieren vertoonen, derzelver voortgang te „ stuiten, en derzelver gevolgen voor te komen?" — was ingekomen een antwoord A in het Nederduitsch, geteekend: *Accoutumés à braver l'ocean*, &c. en een geschrift B, van 10 bladz., geteekend: *Door onderzoeking*, hetgeen niet den naam van een antwoord verdient. Men oordeelde het antwoord A den gouden eerprijs waardig. Daar echter op hetzelve aanmerkingen gevallen zijn, die, aan den schrijver medegedeeld wordende, ter verbetering van hetzelve kunnen verstrekken, besloot men den schrijver uit te noodigen, die aanmerkingen, waarvan hem afschrift zal gezonden worden, ter verbetering van zijn stuk, in overweging te nemen, en hem de premie toe te zeggen, wanneer hij door de Adviseurs zal geoordeeld worden aan den wensch der Maatschappij ten dezen opzigte voldaan te hebben. Bij de opening van het billet bleek het, dat hiervan schrijver is: Frederik Willem Conrad, *Ingenieur van den Waterstaat der Provincie Noord-Braband, te 'sHertogenbosch.*

De opgever dezer vraag is de Hoogleeraar G. Moll, aan wien nu, volgens den regel, de zilveren eerepenning werd toegekend.

VI. Dat op de vraag No. XVI van het Programma 1827 (zie *Letterb.* Ie. Dl. bl. 363) *over het ontstaan van den hagel, en de waarschijnlijkheid van het nut der hagelafleiders*, waren ingekomen twee antwoorden, waarvan A in het Nederduitsch is geteekend: *De Natuurkunde kan alleen bevorderd worden door proefnemingen*, en B. in het Fransch, geteekend: *Felix qui potuit* &c. Vermits in beide deze verhandelingen de voornaamste deelen dezer vraag grootendeels onbeantwoord gebleven zijn, besloot men dezelve als onvoldoende ter zijde te leggen, en de vraag te herhalen voor een' onbepaalden tijd.

VII Dat op de vraag N°. XVIII van het Programma 1827 (zie *Letterb.* als boven) *betreffende den chloorkalk als rottingwerend middel beschouwd, en de beste wijze van denzelven met de minste kosten te verkrijgen*, was ingekomen een antwoord in het Fransch geteekend: *Multa paucis.* Men besloot dit antwoord, als alleen wel bekende zaken bevattende, ter zijde te leggen, en de vraag niet te herhalen; vermits aan dit onderwerp, sedert de uitschrijving der vraag, thans genoegzaam licht is bijgezet.

VIII. Dat op de vraag: — Wat leeren de latere proef„ nemingen aangaande den aard van den *humus* of het vrucht„ baarmakend bestanddeel der gronden? Moet dezelve, zoo „ als thans door velen wordt aangenomen, als een bijzonder „ zuur beschouwd worden? Waarin verschilt dezelve van de „ *ulmine* (thans almede door sommigen *basterzuur* genaamd) „ en van de extractstoffe der gewassen in het algemeen? „ zijn de zoogenaamde *humus*-zure verbindingen, vooral die „ met

„ met kalk en potasch, werkelijk dienstig, om den groei „ der gewassen te bevorderen; en is het *humus*-zure ijzer „ daarentegen nadeelig voor denzelven? En in hoeverre „ kan men thans uit de nadere kennis van den *humus* eenige „ landbouwkundige bewerkingen beter verklaren, of, ter „ verbetering van dezelve, nuttige voorschriften afleiden?" — was ingekomen een antwoord in het Nederduitsch, geteekend: *l'Agriculture est une des Sciences Physiques*, &c. Men oordeelde dit antwoord den gouden eerprijs waardig. Bij de opening van het billet bleek hiervan schrijver te zijn: A. H. van der Boon Mesch, *Doctor in de Natuurlijke Wijsbegeerte, en Lector in de Natuurkunde te Leiden.*

Deze vraag is opgegeven door den Hoogleeraar C. G. C. Reinwardt in de Vergadering tegenwoordig, aan wien dadelijk de zilveren eereprijs door den Secretaris werd ter hand gesteld.

IX. Dat op de vraag: — Daar de nadeelige uitwerking van uitgedoofde en weder aanglimmende, of niet geheel doorgebrande turf- of houtskolen op de dampkringslucht, veel grooter is, dan die van wel doorgebrande kolen, waardoor dezelve, in kleine besloten vertrekken, de zich daar in bevindende menschen spoedig in bezwijming doet vallen, en vervolgens van het leven berooft, en die uitwerking niet wel kan worden toegeschreven aan de geringe hoeveelheid koolzure lucht, die bij de aanglimming in korten tijd ontstaat, zoo wordt gevraagd: „ dat door proeven „ worde nagespoord, aan welke oorzaak die nadeelige uit- „ werking der aanglimmende kolen, waardoor de damp- „ kringslucht in kleine ruimten ter onderhouding van het „ menschelijk leven zeer spoedig geheel ongeschikt wordt, „ zij toe te schrijven." — was ingekomen een antwoord van 9 bladz. 4°. in het Nederduitsch, geteekend: *Onderzoek baart wetenschap.* Dit antwoord geheel onvoldoende bevonden zijnde, besloot men de vraag te herhalen, om beantwoord te worden voor 1 Januarij 1830.

X. Dat op de vragen N°. III, V, XI en XII, van het Programma van 1827, geschriften, elk van zeer weinige bladz. en alle van dezelfde hand, ontvangen zijn, welke bij het eerste inzien geoordeeld zijn geene aanmerking te verdienen.

De Maatschappij heeft goedgevonden de elf volgende onbeantwoord geblevene vragen te herhalen, om

TE BEANTWOORDEN VOOR 1 JANUARIJ 1830.

I. Daar de ondervinding leert, dat de zeegaten van Noord-Holland, bijzonder met betrekking tot derzelver vaarwaters, aan bestendige verandering onderworpen zijn, zoo vraagt de Maatschappij: „ welke was de staat dezer zeegaten bij den aanvang van „ de zestiende eeuw, of zoo vroeg als men uit voorhanden „ zijnde echte bescheiden en kaarten kan opmaken, verge-

„ le-

„ leken met derzelver tegenwoordige gesteldheid? welke „ gevolgen zijn uit deze vergelijking in de toekomst te „ voorzien? En welke middelen kunnen dienstig zijn, „ om die gevolgen, voor zoo verre dezelve geoor„ deeld mogten worden nadeelig te zullen zijn, te voor„ komen?"

II. Daar door het Scheikundig onderzoek der gewassen thans reeds een groot aantal van naaste of onmiddellijke bestanddeelen der planten is bekend geworden, en het te voorzien is, dat dit aantal al meer zal toenemen; daar echter onder de Scheikundigen een groot verschil heerscht van gevoelen, of vele dier naaste bestanddeelen slechts wijzigingen zijn van andere vroeger en meer bekende, dan wel of dezelve, ieder afzonderlijk, als eigen bestanddeelen moeten beschouwd worden; zoo verlangt de Maatschappij: „ Eene naauwkeu„ rige en op vaste duidelijke kenmerken gegronde ver„ deeling en beschrijving der tot hiertoe bekende naaste of „ onmiddellijke bestanddeelen der planten, en opgave tevens „ van het gebruik, dat de later bekend gewordene be„ standdeelen, of de gewassen, die dezelve bevatten, kun„ nen opleveren?"

III. „ Welke zijn de inmengsels, waardoor de verschil„ lende waters in verscheiden streken der Noordelijke Pro„ vincien van het zuiver regenwater onderscheiden bevon„ den worden? Welke van deze ingemengde of vreemde „ deelen zijn bij ondervinding gebleken voor de gezond„ heid der menschen nadeelig te zijn? Voor welk huishou„ delijk gebruik is het eene water boven het andere, wegens „ de verscheidenheid der ingemengde deelen, of boven „ het zuivere water te verkiezen?".

IV. „ Is de zoogenaamde looistof (*tannin*), welke men „ uit verscheidene groeistoffen verkrijgt, een eigenaardig „ bestanddeel der planten, of heeft men dien naam gegeven „ aan verschillende stoffen, uit planten getrokken, die de „ eigenschap van zamentrekkend (*astringent*) te zijn en tot het „ looijen te kunnen dienen, met elkander gemeen hebben? „ Hoe kan men de looistoffen uit de verschillende gewas„ sen, die dezelve bevatten, het zuiverst verkrijgen, en „ door welke proefmiddelen kan men weten, dat zij geheel on„ vermengd en aan elkander volkomen gelijk zijn? Welke „ is het gereedste middel, om, door middel van Indigo of „ andere groeistoffen met zuren te bewerken, looistoffen „ voort te brengen, en waarin deze artificiële looistof van „ de natuurlijke onderscheiden? Zouden ook deze niet wel „ soortgelijke zamengestelde stoffen zijn? En indien men „ door nader onderzoek tot meer volledige kennis van de „ verschillende looistoffen gerake, van welke nuttigheid zal „ dan dezelve kunnen zijn, zoo voor de verschillende tra„ fijken of handwerken, als voor het gebruik, hetwelk „ daarvan in de geneeskunst wordt gemaakt?".

V. „ Hoe verre kent men thans den aard en de oorzaken der verrotting van dierlijke en plantaardige zelfstandigheden, en de middelen, die het meest geschikt zijn, om, naar de verschillende oogmerken, de verrotting voor te komen?"

VI. „ In hoe verre is, na den leeftijd van Haller, de beoefening en uitbreiding van de natuurlijke historie der dieren, en vooral der vergelijkende ontleedkunde, aan de Physiologie of Natuurkunde van den mensch in het algemeen dienstig geweest? Welke zijn, in het bijzonder, de deelen van het menschelijk ligchaam, die thans beter gekend zijn, en welke zijn derzelver verrigtingen, waarover, sedert het gemelde tijdvak, door de dierkunde en vergelijkende ontleedkunde eenig meerder licht verspreid is?"

VII. Daar het glazig vernis of potasch-selikaat (eene verbinding van keiaarde en potasch), thans wederom ter beveiliging van hout en andere brandbare zelfstandigheden voor brand en voor de schadelijke inwerking van lucht en vochtigheid aanbevolen en gebezigd wordt: zoo verlangt de Maatschappij, „ dat door nadere proefnemingen onderzocht en bepaald worde, in hoe verre dit middel ook hier te lande tot hetzelfde einde kan worden aangewend, en hoedanig hetzelve moet bereid worden, opdat hetzelve duurzaam zij, en aan het voorgestelde oogmerk kan beantwoorden."

Men zie over dit onderwerp: Kastners *Archif für die gesammte Naturlehre*, B. III 463 en B. V. 209, 385

VIII. Daar de proeven van Humphry Davy leeren, dat het verschil van grond, klimaat, jaargetijde en andere omstandigheden, eenen aanmerkelijken invloed op de evenredige hoeveelheid van de naaste bestanddeelen der granen, bepaaldelijk der tarwe, uitoefenen, zoo dat b. v. de wintertarwe eene meerdere hoeveelheid meelstoffe (*amylum*), de zomertarwe daarentegen meer plantenlijm (*colla*) bevat; dat ook de Noord-Amerikaansche tarwe van het laatstgenoemd bestanddeel eene grootere hoeveelheid dan de Engelsche tarwe bevat; en, daar het van aanbelang kan geacht worden, dat ook de tarwe hier te lande, onder verschillende omstandigheden geteeld, in het gemelde opzigt gekend worde; zoo verlangt de Maatschappij: „ dat door een naauwkeurig onderzoek bepaald worde, in hoeverre de soorten van tarwe, in onderscheidene gronden en tijden van het jaar hier te lande geteeld, in het gemelde opzigt van elkander en van de beste buitenlandsche soorten van tarwe verschillen? Welke soorten, op grond van dat onderzoek, tot verschillend gebruik boven andere geschikt zijn? En welke aanwijzingen daaruit voor de cultuur van dit graan kunnen worden afgeleid"?

Zie H. Davy, *Elements of Agricultural Chemistry*. London 1814. 8°. bl. 142 *seq*.

IX.

IX. Daar eene juiste kennis der verschillende gronden, als de voornaamste grondslag eener oordeelkundige beoefening van den landbouw moet worden aangemerkt; zoo verlangt de Maatschappij: „Eene beknopte natuur-, schei- en land-„ bouwkundige beschrijving en vergelijking der voornaamste„ onderscheidene, zoo woeste als bebouwde gronden in de „ Noordelijke Provincien van dit Rijk, vooral met opzigt „ derzelver geschiktheid tot het voortelen, in het groot, „ van meest nuttige gewassen."

X. „ In hoe verre, en welke zijn de plantaardige kleur-„ stoffen als bijzonder naaste bestanddeelen bekend? Welke „ zijn derzelver natuur en eigenschappen? Met welke be-„ standdeelen worden zij vereenigd aangetroffen? Hoe kun-„ nen zij daarvan op de geschiktste wijze gezuiverd wor-„ den Door welke middelen worden zij het meest aan-„ gedaan, verhelderd, verdonkerd en verkleurd? En welk „ nut en voordeel vloeijen uit deze kennis voor de verwe-„ rijen en sommige fabrijken voort?"

XI. „ Waarin zijn de Noordernevels, die men langs het „ geheele Hollandsche strand, voornamelijk in het voorjaar, „ waarneemt, en die op sommige plaatsen *zeevlammen* ge-„ naamd worden, onderscheiden van andere nevels? Hoe „ ver verspreiden zich dezelve gewoonlijk landwaarts in? „ Welke is derzelver uitwerking op de gezondheid van men-„ schen, dieren en planten? Welke veranderingen hebben „ er, bij het ontstaan dezer nevels, in het luchtgestel „ plaats, met betrekking tot temperatuur, barometrische „ drukking, hygrometrische toestanden, electriciteit, enz. „ Men verlangt, vooral, alle de omstandigheden, welke het „ ontstaan van zeevlammen voorafgaan, vergezellen en op-„ volgen, door naauwkeurige waarnemingen met de *beste* „ *instrumenten*, *gedurende genoegzamen tijd*, bepaald te zien. „ Kan men, eindelijk, zoowel uit deze waarnemingen, als „ uit andere reeds bekende natuurkundige wetten, tot den „ aard en de oorzaken van dit verschijnsel besluiten?"

De vroegere onbeantwoord gebleven Vragen. No. I, II en III, van het Programma van 1827 (Letb. Ie. dl bl 359) blijven herhaald voor een' onbepaalden tijd.

De Maatschappij stelt de twaalf volgende Vragen voor, om

TE BEANTWOORDEN VOOR 1 JANUARIJ 1830.

I. „ Daar het Scheikundig onderzoek van alle bewerktuig-„ de dierlijke en plantaardige zelfstandigheden zich thans „ niet meer behoeft te bepalen (zoo als nog vóór weinige ja-„ ren) tot het ontleden van dezelve in hare naaste be-„ standdeelen (*principia proxima*) naardien men door de „ nieuwe wijze van dezelve te ontbinden, door Thenard „ Gay Lussac, Berzelius uitgedacht, ten aanzien „ van vele dier zelfstandigheden reeds heeft kunnen onder-

„ zoe-

„ zoeken, in welke evenredigheid de eenvoudige bestand-
„ deelen (*principia remota*) in dezelve zijn vereenigd;
„ zoo wordt verlangd eene Verhandeling, waarin 1°.) deze
„ wijze van gemelde zelfstandigheden te ontleden, die na
„ herhaalde proeven, ook door andere Scheikundigen in
„ het werk gesteld, de beste is bevonden, duidelijk wordt
„ beschreven, en waarin 2°.) eene opgave geschiedt, van
„ welke bewerktuigde zelfstandigheden men de evenredig-
„ heid van derzelver eenvoudige bestanddeelen met genoeg-
„ zame zekerheid heeft leeren kennen; en 3°.) wordt aange-
„ wezen, tot welke nuttige leeringen deze uitbreiding van
„ kennis aanleiding geeft, of wat daarvan verder zoude
„ kunnen verwacht worden."

II. De Fransche Scheikundige Thenard het middel gevonden hebbende, om het water te vermengen met zeer groote hoeveelheden *oxygène*, en het hierdoor verkregen vocht zeer zonderlinge eigenschappen bezittende, die nog grootendeels onverklaard zijn gebleven, zoo wordt verlangd:
„ eene verhandeling, waarin de eigenschappen van dit vocht,
„ na een herhaald en verder uitgebreid onderzoek, naauw-
„ keurig worden beschreven, en van dezelve eene voldoe-
„ de, door proeven bevestigde, verklaring wordt gegeven,
„ en waarin tevens wordt nagegaan, of en tot welke nuttige
„ aanwendingen dit vocht, hetzij in de Geneeskunst, hetzij
„ in andere opzigten, zoude kunnen gebruikt of beproefd
„ worden."

III. Daar bij sommige natiën velerlei Weekdieren (*Mollusques*), vooral dezulken, die de zeeën opleveren, in veelvuldig gebruik zijn, en deze, volgens daarvan *voorhanden* zijnde berigten, een gezond, goedkoop, en sommigen zelfs een aangenaam voedsel geven, terwijl van de weekdieren, die nabij de Nederlandsche kust voorkomen, alleen de oesters en mosselen en de aliekruiken bij ons in gebruik zijn; zoo wordt gevraagd: „ Van welke andere
„ zee-mollusken, niet te wijd van de Nederlandsche kust
„ zich onthoudende, om aan dezelve te worden aange-
„ bragt, men met veiligheid zoude kunnen beproeven, of
„ zij niet slechts tot smakelijke, maar ook tot gezonde
„ voedsels zouden kunnen dienen?"

IV. „ Wat heeft de ondervinding tot dus verre geleerd,
„ omtrent het nut, of het nadeel, hetwelk de aanwending
„ van groote hoeveelheden bloedzuigers in velerlei ziekten
„ heeft te weeg gebragt? Rust de theorie, door sommige
„ zelfs beroemde geneeskundigen voorgestaan, op *wel* be-
„ wezene physiologische en pathologische gronden, of zijn
„ in die theorie ongegronde willekeurig aangenomene stel-
„ lingen? In welke ziekten is een welberedeneerd gebruik
„ van bloedzuigers ter genezing nuttig geweest? In welke
„ gevallen daarentegen heeft men van het aanwenden van

„ de-

„ dezelve geene gunstige, maar meestijds schadelijke ge-
„ volgen waargenomen?"

V. Eene sterke opdrijving van sappen in de Italiaansche populieren, gepaard met de uitstrooming van eene groote hoeveelheid lucht, door Coulomb in April 1796 waargenomen(*), wanneer hij populierstammen van 4 à 5 palmen (*decimètres*) middellijn tot nabij het midden doorboorde, schijnt tot nader onderzoek weinig aanleiding gegeven te hebben. Daar echter dit verschijnsel hoogst merkwaardig is, en, bij verdere beproeving, tot gewigtige ontdekkingen welligt aanleiding zoude kunnen geven, belooft de Maatschappij haren gouden eereprijs aan dengenen, die in de gelegenheid zal zijn en daarvan goed gebruik zal maken, om dit verschijnsel in het voorjaar bij verscheidene boomsoorten te beproeven en naauwkeurig na te gaan al hetgeen daarbij valt op te merken.

Voor een voldoend antwoord zal men mogen verwachten, bij de gewone medaille, eene premie, geëvenredigd aan de belangrijkheid van hetgeen het nader onderzoek van dit verschijnsel zal geleerd hebben.

VI. Daar het verschijnsel door Doebereiner het eerst waargenomen, waarbij de *Platina*, door eene chemische bereiding tot een sponsvormig ligchaam gevormd, door *gaz - hydrogène*, met medewerking der dampkringslucht, tot gloeijen wordt gebragt, en zulks met de aangenomene chemische theoriën niet schijnt overeen te brengen te zijn, en daar de ontdekking van de oorzaak van dit zonderling en treffend verschijnsel welligt tot andere nuttige ontdekkingen aanleiding zoude kunnen geven, belooft de Maatschappij haren gewonen gouden eerprijs, met de premie, aan dengenen, die van hetzelve verschijnsel eene voldoende, door proefnemingen gestaafde, verklaring zal geven.

VII. „ Op welke wijze zijn hier te lande de klei- en
„ zandgronden ontstaan? welke zijn door de zee, welke
„ door rivieren gevormd, en waaraan kan men zulks er-
„ kennen? Welke zijn de verschillende oorzaken, die op
„ de eene plaats de klei-, op de andere de zandgronden
„ hebben doen ontstaan? Welke is, in het bijzonder, de
„ oorsprong en gesteldheid der met klei opgevulde land-
„ kommen (*bassins*), alsmede der heuvelige zandstreek,
„ welke zich van over den IJssel, tusschen Rijn en Zui-
„ derzee, uitstrekt?"

De Maatschappij verlangt, dat men in het beantwoorden dezer vraag zooveel mogelijk buiten geologische stelsels blijve, doch dat waarnemingen en proeven, zooveel geschieden kan, geraadpleegd worden.

VIII. Daar het uit de proefnemingen van sommige Scheikundigen, vooral uit die van wijlen den Hoogleeraar P. Driessen, gebleken is, dat de dampkringslucht, nabij het zeestrand, vooral hier te lande, eenig zoutzuur bevat, en dat daardoor de eigenschappen der lucht meer of min ge-

(*) *Journal de Physique* XLIX, pag. 362.

gewijzigd worden, dat daardoor ook vooral de oplossing van het lood in regenwater bevorderd wordt; daar echter deze waarnemingen niet overal of in andere landen zijn bevestigd geworden, en het ook nog niet volkomen uitgemaakt is, of het zoutzuur geheel vrij, dan wel met andere zelfstandigheden chemisch verbonden, of als zout in den dampkring aanwezig is; zoo verlangt de Maatschappij:
„ dat dit onderwerp door naauwkeurige proefnemingen op
„ nieuw onderzocht, en alzoo meer bepaaldelijk aangewezen
„ worde, of, en waar de dampkringslucht hier te lande
„ zoutzuur bevat? Welke omstandigheden de hoeveelheid
„ van hetzelve vermeerderen? In welken staat het daarin
„ aanwezig is, en in hoeverre de lucht, door deze bijmen-
„ ging, eenige verandering in eigenschappen ondergaat?"

IX. Daar het met de meerdere vorderingen der Scheikunde, vooral uit de proeven van Faraday, gebleken is, dat vele zelfstandigheden, die vroeger alleen als luchtvormige of permanent gazvormige ligchamen bekend waren, door drukking of persing en sterke koude, hetzij tot vaste, hetzij tot dropvormige ligchamen kunnen verdigt worden, waardoor de verdeeling der veerkrachtige ligchamen in dampvormige en luchtvormige, onzeker wordt, of gedeeltelijk vervallen is; zoo wordt gevraagd: „ 1°. In hoeverre
„ kan de voornoemde verdeeling nog worden behouden,
„ en welke zelfstandigheden moet men lucht- of *gazvormi-*
„ ge, welke daarentegen dampvormige noemen? 2°. *Welk*
„ nuttig gebruik in kunsten en fabrijken kan men van de
„ zelfstandigheden, die door sterke koude of persing ver-
„ digt zijn, gemaakt worden, hetzij om *derzelver veer-*
„ kracht en uitzetting, hetzij om andere eigenschappen?"

X. „ In hoeverre kan het blaauwzuur (*acidum hydrocya-*
„ *nicum*) tot hiertoe alleen in de steenvruchtboomen (*dru-*
„ *paceae*) gevonden, als een bestanddeel der gewassen
„ worden aangemerkt? Is hetzelve ook in andere dan de
„ genoemde gewassen bevat? En laat zich dan in de gewas-
„ sen, die hetzelve bevatten, even zoo als in de voornoemde,
„ eene overeenkomst van maaksel aanwijzen? Is aan dat
„ zuur alleen de vergiftige of andere uitwerking der ge-
„ wassen, die het inhouden, toe te schrijven? Is hetzelve
„ geheel overeenkomstig met datgene, dat door kunst uit
„ dierlijke zelfstandigheden kan worden vervaardigd? En
„ welke zijn de algemeene kenschetsende eigenschappen der
„ gewassen of derzelver nadere bestanddeelen, die blaauw-
„ zuur bevatten, in het bijzonder ook in derzelver uit-
„ werking op het menschelijk ligchaam en als geneesmidde-
„ len beschouwd?

XI. „ Geeft de ontleedkundige en physiologische kennis
„ van het maaksel van den Koekoek of de leefwijze van
„ de-

„ dezen vogel eenige gronden aan de hand, om te verkla-
„ ren, welke de reden zij, dat deze vogel geen nest maakt,
„ en zijne eijeren niet zelf uitbroeit? Zoo neen, welke is
„ dan de oorzaak van dit merkwaardig verschijnsel?
XII. „ Waarin bestaat het verschil tusschen het Indisch
„ staal *Wootz* en de overige staalsoorten? In hoeverre is
„ men geslaagd in het namaken van Indisch staal? Welke
„ proeven zijn er in de laatste jaren in het werk gesteld en
„ met eenen gelukkigen uitslag bekroond, om het staal te
„ veredelen? En, daar men daartoe zich ook van *chromium*
„ bediend heeft, en dit metaal thans minder kostbaar is:
„ waardoor beveelt zich het *chromium - staal* aan, en welk
„ bijzonder gebruik kan van de verschillende staalsoorten
„ op het voordeeligst gemaakt worden?"

Journ. of the royal Institution, No. XVIII *Ann. de Chim. & de Phys.* T. XV. XVII.

(*Het Vervolg hierna.*)

BOEKVERZAMELINGEN.

FRANEKER. In de volgende maand Junij zal hier de voortreffelijke Bibliotheek van wijlen den Hoogleeraar Ev. Wassenbergh geveild worden. Gedurende een tijdperk van meer dan zestig jaren, door dien zoo beroemden geleerde met zorg verzameld, bevat dezelve, bijzonder in de oude en vooral Grieksche Letterkunde, eene menigte van nu hoogst zeldzame uitgaven van Klassieke Schrijvers, en andere daartoe betrekkelijke werken. De Catalogus, die eerstdaags zal uitgegeven worden (†) bestaat uit ruim 400 Nos. in folio, over de 1000 in quarto en bijna 2800 in octavo. De verkooping zal aanvangen den 9 Junij en ten huize van den overledenen gehouden worden door den Heer den Hengst van Amsterdam.

(†) Dezelve ziet sedert het ontvangen van dit berigt reeds het licht.

WEERKUNDIGE WAARNEMINGEN BUITEN HAARLEM.

Mei. 1828.	BAROMETER.	THERMOMETER.	WINDSTREEK.	LUCHTSGESTELDHEID.
14	30. 2 30. $1\frac{3}{4}$ 30. $1\frac{3}{4}$	$53\frac{1}{2}$ 67 53	O. Z. O. Z. O. N. W.	helder.
15	30. 1 30. 1 30. $0\frac{1}{2}$	58 70 60	N. O. N. N. O. N. O	helder.

BA-

April. 1828.	BAROMETER.	THERMOMETER.	WINDSTREEK.	LUCHTSGESTELDHEID.
16	30. 0	61	O. t. N.	bewolkt, tot in den namiddag
	29. 9½	71	O. N. O.	harde wind, verder windrig.
	29. 9¾	60½	O. t. N.	
17	29. 9¾	57¾	O. t. N.	
	29. 9¾	66½	O. N. O.	helder, harde wind.
	29. 9¾	56	N. O. t. O.	
18	29. 9	55	O. N. O.	
	29. 9	64½	N. O.	helder, zeer windrig.
	29. 8½	56	N. O. t. O.	
19	29. 8¾	55	N. O.	op den middag eenige wolken,
	29. 8½	66	N. O. t. N.	voor het overige helder.
	29. 8¾	53½	N. N. O.	
20	29. 8	56	N. O. t. N.	
	29. 8	66	N. N. O.	meest omtrent helder.
	29. 7¾	54	——	

BEKENDMAKINGEN.

HAARLEM *den* 19*den Mei* 1828. *De Nederlandſche Huishoudelijke Maatſchappij*, op Dingsdag den *derden* Junij eerstkomende, des 's morgens ten *negen* ure preçies, in het Lokaal van Hun Edele Groot Achtbare, de Heeren Staten der Provincie Holland, op het Prinſenhof, binnen deze ſtad; hare *Jaarlijkſche Algemeene Vergadering* zullende houden, wordt hiervan aan alle *Donateuren* en *Leden* kennis gegeven, ten einde dezelve zich zouden voorzien van een behoorlijk bewijs, dat zij Leden dezer Maatſchappij zijn, om hetzelve bij den ingang te vertoonen; zullende geene andere perſonen, buiten dezelve, tot deze Vergadering worden toegelaten.

Uit naam der Maatſchappij

J. T. SIEGEL,

Algemeene Secretaris.

TE HAARLEM BIJ DE WED. A. LOOSJES Pz

ALGEMEENE KONST- EN LETTER-BODE,

VOOR HET JAAR 1828.

N°. 23. *Vrijdag den 30sten Mei.*

BERIGTEN.

FRANEKER. Tot Mede-Curator aan 's Rijks Athenaeum alhier, is, in plaats van den overleden Heere F. G. A. BOELENS Baron VAN LYNDEN door Z. M. aangesteld de Staatsraad in buitengewone dienst Jhr. I. AEBINGA VAN HUMALDA.

'S GRAVENHAGE. Tot Lid van de Provinciale Geneeskundige Commissie in Noord-Holland, te Haarlem residerende, is, in plaats van wijlen den Heer I. C. STERK door Z. M. benoemd de Heer H. D. KRUSEMAN, Apotheker te Haarlem; — tot Schoolopzieners in de Provincie Limburg de Heeren J. M. LOOS en E. M. RUYS, en in de Provincie Henegouwen de Heer G. B. J. RAINGO.

AMSTERDAM *den 4den Mei.* Heden vierde het Hebreeuwsch-Letteroefenend Genootschap: *Tongeleth*, alhier deszelfs *dertiende* verjaringsfeest, in het bijzijn eener aanzienlijke schaar toehoorders, waaronder bezendingen van onderscheidene Letteroefenende Genootschap-

pen. Na het openen der Vergadering en het voorlezen der aanteekeningen van het *twaalfde* Jaarfeest, beklom de Voorzitter de Heer GABL. POLAK het spreekgestoelte en sprak een door hem in de zuivere Hebreeuwsche taal bewerkt smaakvol Dichtstuk uit, bezingende de verhevené wijsheid, den Koning SALOMO ten deel gevallen en uit deszelfs eerste vonnisvelling (Koningen I. Hoofdst. III. v. 16—28) der wereld gebleken. De spreker verrijkte dit zijn gedicht met schoone aanmerkingen, overeenkomstig de voornaamste commentarien op voornoemde Bijbelplaats. Vervolgens bragt de Secretaris, de Heer A. A. VAN CLEEFF, mede in de Hebreeuwsche taal, een sierlijk verslag uit, behelzende het voorgevallene in het afgeloopen Genootschappelijk jaar; de leden tevens bedankende voor het vertrouwen, hem door de herkiezing van zijn' persoon als Secretaris voor de twee volgende jaren betoond.

De Heer ALEXANDER TALL las hierop, in naam der Commissie van Werkzaamheden, de *Prijsvragen* voor het volgend jaar voor, waarna de Voorzitter andermaal optrad, zoowel aan den Secretaris *in het bijzonder*, als aan de overige Leden des *Bestuurs* en der onderscheidene Commissien, in het *algemeen* den welverdienden lof voor hunnen betoonden ijver toezwaaide; en aan het werkend Lid den Heer S. M. COSTER, het door Bestuurderen hem toegewezen Diploma, als *Lid van verdiensten* uitreikte, waarop deze in korte doch bondige bewoordingen zijnen dank deswegens aan den dag legde.

Na aankondiging van onderscheidene ontvangene Boek- en Geldgeschenken, sloot de Voorzitter deze belangrijke Vergadering; het Opperwezen om den verderen bloei des Genootschaps smeekende.

AMSTERDAM *den 21sten Mei*. Heden overleed alhier in den ouderdom van 64 jaren de Heer JAN LOUIS PIETER LEONARDUS FREUBEL, sedert vele jaren met lof Orchestmeester bij den Nederduitschen Schouwburg alhier, en gunstig bekend door onderscheidene aangename en doelmatige compositien, voor zang en plegtige gelegenheden, die den ervaren Toonkundige kenmerken.

PRO-

PROGRAMMA

VAN DE HOLLANDSCHE MAATSCHAPPIJ DER WETENSCHAPPEN TE HAARLEM;

Voor het jaar 1828.

(Vervolg en Slot van bladz. 351)

De Maatschappij herinnert, dat zij in vorige jaren heeft voorgesteld de vier en twintig volgende vragen, om

TE BEANTWOORDEN VOOR 1 JANUARIJ 1829.

I. Daar de Duinen, langs het Hollandsche strand, kennelijk blijken te bestaan uit zand, door de Zee aangebragt en trapswijze toegenomen: daar er dus eertijds eene of meer oorzaken (volgens het gevoelen van sommigen) schijnen plaats gehad te hebben, waaraan dat ontstaan en die achtervolgelijke toeneming der duinen is toe te schrijven, en daar de duinen nu integendeel langs het strand gestadig afnemen, zoo wordt gevraagd: „Welke verandering men met „eenigen grond vooronderstellen kan, op eenigen afstand „van dit Gewest, aan de oppervlakte der aarde te zijn „voorgevallen, waardoor de oorzaken, die de Duinen „hebben doen ontstaan en toenemen, zijn opgehouden, „en waaraan daarentegen het gestadig afnemen van dezelve „is toe te schrijven? — Of heeft daarentegen het gevoe- „len van anderen genoegzamen grond, dat de duinen van „achteren zoo veel zouden aanwinnen, als zij aan den „zeekant afnemen?" Voorts: „In hoe verre men uit „oude schriften en kaarten kan nagaan, hoeveel de achter- „volgelijke afneming van het strand, sedert eenige eeuwen „bedragen hebbe, en welke gevolgen daaruit, bij verde- „ren voortgang, meer bijzonder voor de provincie Hol- „land, zijn te voorzien, en welke middelen, behalve de „bekende (*), er te bedenken zijn, om des noods die „verdere afneming van het strand tegen te gaan?"

(*) Zie hierover de Verhandeling van den Heer A. F. Goudriaan, in het 5de Deel *Nieuwe Verhandelingen van het Bataafsche Genootschap der Proefondervindelijke Wijsbegeerte*. Rott. 1808.

II. „ Van welke ziekten van het menschelijk ligchaam „ kan men thans zeggen den waren aard, volgens Natuur- „ en Scheikundige beginselen, zoo wel te kennen en te „ kunnen verklaren, dat men daaruit kan afleiden, welke „ geneesmiddelen tegen dezelve de meest vermogende zijn, „ en op wat wijze dezelve in het menschelijk ligchaam ter „ genezing werken?"

III. De Stoom thans niet alleen tot beweegkracht in de Vuurmachines wordende aangewend, maar óp zich zelven tot verschillende oogmerken met groot voordeel wordende gebruikt, zoo als op de Garenbleekerijen, in de Stookkassen voor de cultuur van planten, als ook voor de bereiding van spijzen, zoo vraagt de Maatschappij: „ Voor welke „ Fabrijken of tot welk ander huishoudelijk gebruik kan „ men op goede gronden beredeneren, dat de Stoom op „ zich zelven met voordeel kan gebruikt worden?"

IV. Daar alle de verschillende vakken van de Natuurlijke Geschiedenis sedert een' geruimen tijd veel te uitgebreid zijn geworden, om zelfs één van de drie Natuurrijken, bij het hooger onderwijs aan Academiën, in één Academie-jaar geheel af te handelen, zoo wordt gevraagd: „ Hoe behoort men aldaar dat onderwijs aan te leggen, „ om daarvan bijzonderlijk datgene te kunnen verhandelen, „ waarvan de kennis in het gemeene leven of in andere „ opzigten het meest nuttig kan zijn?"

V. „ Sedert lang hebben sommige geneeskundigen ge- „ meend, dat eenige huidziekten veroorzaakt worden door „ kleine, voor het bloote oog onzigtbare, diertjes onder „ de opperhuid (*epidermis*); terwijl anderen dit thans voor „ zeer onwaarschijnlijk houden. Men verlangt dus te we- „ ten, op welke gronden het bestaan van zoodanige diertjes „ onder de huid is voorondersteld, of welke waarnemingen „ daartoe hebben aanleiding gegeven? En indien deze stel- „ ling eenigen grond heeft, welke aanleiding kan zij dan ge- „ ven ter verbetering der behandeling van eenige huidziekten?"

VI. „ In hoe verre verschilt de zoogenaamde *Hout-azijn*, „ door overhaling uit hout verkregen, van den gewonen „ wijn- en bierazijn, door gisting bereid? Kan de eerst- „ gemelde zoo verre gezuiverd worden, dat dezelve aan „ gewonen azijn gelijk, en tot hetzelfde gebruik geschikt „ is, en in welke verhouding staat de prijs van den eenen „ tot den anderen? En welke is de beste wijze, om den „ houtazijn tot het meest verschillend gebruik geschikt te „ maken?"

VII. „ Welke voordeelen hebben de vorderingen der „ Natuurkundige wetenschappen, vooral der Scheikunde, „ sedert de, door Lavoisier vooral, begonnen hervor- „ ming van de laatstgenoemde, aan den beoefenenden Land-

„ bouw

„ bouw toegebragt? In hoe verre en waar zijn dezelve „ reeds op de dadelijke uitoefening van dit bedrijf toegepast? En welke dier vorderingen behooren al verder ter „ verbetering van den Landbouw, bijzonderlijk hier te lande, aanbevolen te worden?"

VIII. „ Welke zijn de *Artsenijgewasſen*, die hier te Lande in het groot, en voor den handel, in de vrije lucht, „ met goed gevolg geteeld worden, en wat heeft de ondervinding tot hiertoe dienaangaande geleerd? In hoe „ verre verſchillen de hier te Lande geteelde Artſenijgewasſen „ in kracht en werking van dezelfde ſoorten, die elders, „ in het wild groeijende, ingezameld worden? Welke gebruikelijke geneeskruiden, die tot hiertoe in dit „ land niet geteeld worden, kunnen hier verder met voordeel in het groot, in de open lucht, worden aangekweekt?"

IX. Daar ſommige waarnemingen ſchijnen te leeren, dat het *kiemen* van oude zaden, of van zaden van vreemde gewasſen, door bijvoeging van zuurſtofhoudende zelfſtandigheden kan bevorderd en opgewekt worden, terwijl zoodanige middelen door anderen vruchteloos zijn aangewend, zoo wordt gevraagd: „ Beſtaan er, volgens wel bevestigde ondervindingen, middelen, welke met vrucht kunnen „ aangewend worden, om het kiemen van de zaden der „ gewasſen te bevorderen? Zoo ja, welke zijn dezelve, „ en hoe moeten dezelve worden gebezigd?"

X. „ Wat moet men, op getrouwe ondervinding en herhaalde waarnemingen, denken over den waren aard der „ zoogenoemde Kraamvrouwen - koortſen? Moet men „ dezelve als eene eigenaardige ziekte, van dien toeſtand „ afhankelijk, beſchouwen; of zijn zij ſlechts toevallig en „ van onderſcheidene, van buiten aangebragte, oorzaken „ afkomſtig? Kan de zwangerheid, en naderhand de verloſſing tot het ontſtaan dezer ziekte, ook eene gemakkelijke aanleiding geven? Moet men eene, hetzij ware, „ hetzij valſche, ontſteking van het buikvlies, alleenlijk als „ de naaste oorzaak dezer koortſen beſchouwen? Zouden „ ontſtekingen in de baarmoeder, in de darmen en andere „ nabijgelegene deelen daartoe niet eveneens kunnen medewerken? Is het niet hoogst waarſchijnlijk, dat het onderhouden en betamelijk bevorderen der buiksontlastingen, „ gedurende de laatſte maanden der zwangerheid en in de „ eerſte dagen na de verloſſing, als eene voorbehoedende „ geneeswijze, om dezen hoogst gevaarlijken ziekte-toeſtand „ in tijds af te weren, kan en moet beſchouwd worden? „ Wat moet men, op pathologiſche en theoretiſche gronden, denken en beſluiten, omtrent de werking van het „ verzoet-kwik, bij deze zoo belangrijke ziekte?"

De beantwoording moet niet in wijdloopig theoretische beschouwing bestaan, maar doelmatig geschieden door, op eene oordeelkundige wijze, op te geven, en aan goede geneeskundige gronden te toetsen, wat men omtrent deze ziekte aan het bed van lijderessen waargenomen en ondervonden heeft.

XI. „ Welke is de tegenwoordige staat van kennis, aangaande de *beweging der sappen* in de gewassen? Welke „ zijn de waarnemingen en proeven, die omtrent de oorzaak dier beweging en de vaten of werktuigen, waarin „ dezelve geschiedt, eenig licht verspreiden? Wat is daar „ omtrent van hetgeen door de Natuurkundigen is geschreven, voor wel bewezen, en op ondervinding steunende, „ wat daarentegen voor slechts vooronderteld en niet bewezen aan te merken? En wat kan uit deze meerdere „ kennis ten nutte van de cultuur der gewassen worden „ afgeleid?"

XII. „ Wat is in het algemeen, doch vooral bij luchtsoorten, het verschil tusschen mechanische vermenging en „ chemische vereeniging, en hoe kan men met zekerheid „ weten, dat een zamenstel van twee of meer vaste ligchamen, doch vooral van twee of meer luchtsoorten, al of „ niet uit eene scheikundige vereeniging bestaat?"

Men verlangt, dat men vooral op de Electrische verschijnselen, die bij de vereeniging plaats hebben, acht geve.

XIII. Bij de vele en belangrijke communicatiën, welke tusschen de onderscheidene deelen van het Koningrijk, gedurende de laatste jaren, zijn of worden daargesteld, ontstaat de vraag: — „ Zoude men, door het tot elkander in „ verband brengen van reeds bestaande en door het graven „ van nieuwe Kanalen, regtstreeksche binnenlandsche communicatie kunnen daarstellen tusschen de maritime haven „ van Vlissingen en die van het Nieuwe Diep aan den Helder, door welke de grootste schepen van oorlog en „ handel steeds van de eene haven naar de andere zouden „ worden vervoerd? Zoo ja, welke zouden de voordeelen „ zijn, daaraan voor de Marine, den Handel en de Industrie „ verbonden? En kunnen dezelve geacht worden volkomen „ evenredig te zijn, zoo wel aan de onkosten, welke tot „ de uitvoering vereischt worden, als aan de moeijelijkheden en bezwaren, welke van zulk eene onderneming onafscheidbaar zijn?"

Men verlangt het antwoord door eene profilteekening, ook den juisten loop der ten dezen bedoelde communicatie aanwijzende, en eene globale opgave der kosten vergezeld te zien.

XIV. Daar, niettegenstaande de groote verbeteringen, welke de stoomwerktuigen, in de laatste jaren, hebben ondergaan, men, tot nog toe, in de Noordelijke Provinciën onzes Vaderlands, van dezelve nog weinig of geen gebruik maakt,

maakt, ter ontlasting van polders en drooggemaakte meren, zoo vraagt de Maatschappij: — „ *Zijn* 'er genoegzame
„ redenen voorhanden, waarom, niettegenstaande de aan de
„ stoomwerktuigen toegebragte verbeteringen, het alsnog
„ niet raadzaam kan worden geacht, van dezelve, ter ont-
„ lasting onzer lage landen en polders gebruik te maken;
„ of moet dit daarentegen aan andere oorzaken, het zij ge-
„ hechtheid aan bestaande inrigtingen, aard van verdeeling
„ der opmalingen, en toestand der polders en meren, enz.,
„ of ook welligt aan de meerdere kostbaarheid der stichting
„ en onderhoud der stoomtuigen worden toegeschreven, en
„ zoo al het algemeene gebruik dezer stoomtuigen tot dit
„ doel niet konde worden aangeprezen, zijn 'er dan geval-
„ len, en zoo ja, welke, waarin dezelve, ter bevordering
„ der uitwatering, van dienst zouden kunnen zijn?"

XV. „ Is 'er eenige grond, om de ziekte, die 'er in de
„ Provinciën Groningen en Vriesland, in Julij 1826, ont-
„ staan is, grootendeels, volgens het gevoelen van sommigen,
„ toe te schrijven aan de overstroomingen van Februarij des
„ vorigen jaars, en wel aan de slijkige stoffen daarbij op de
„ landen gebragt, of is het wel ooit uit ondervinding ge-
„ bleken, dat de bij overstroomingen op de landen gebragte
„ stoffen, nadat die landen zijn begroeid geweest, in een
„ volgend jaar voor de gezondheid der menschen schadelijk
„ geweest zijn? — Hoe is wijders de stelling, dat de over-
„ stroomingen van Februarij 1825, tot de ziekte van de
„ laatste helft van 1826, in Vriesland, Groningerland, en
„ elders, aanleiding zouden hebben gegeven, overeen te
„ brengen met de ondervinding, dat op vele kleilanden in
„ gemelde Provinciën, waar geene overstrooming heeft
„ plaats gehad, (zie de kaart der in 1825 overstroomde
„ landen) dergelijke ziekte geheerscht heeft? — En indien
„ de gemelde stelling niet genoegzaam gegrond moge ge-
„ acht worden, aan welke andere oorzaken kan dan het
„ ontstaan der in de gemelde Provinciën geheerscht hebben-
„ de ziekte met meerder waarschijnlijkheid worden toege-
„ schreven?"

XVI. „ Welke zijn de eigenaardige kenmerken of ver-
„ schijnselen (*symptomes*), waardoor de ziekte, welke in
„ de Provinciën Vriesland en Groningen, in de lagere ge-
„ deelten van Overijssel, in vele gedeelten van Noord-
„ Holland, in Amsterdam, en elders geheerscht heeft, zich
„ van vorige in die Provinciën geheerscht hebbende koorts-
„ ziekten, zoo verre men daarvan voldoende berigten vindt
„ aangeteekend, heeft onderscheiden? — Is 'er onder de-
„ zelve eene heerschende ziekte geweest, waarvan men,
„ uit daarvan voorhanden zijnde aanteekeningen, kan aantoo-
„ nen, dat zij met de laatste ziekte veel overeenkomst heeft

 „ ge-

„ gehad, en zijn 'er aanteekeningen, dat 'er toen voorafgaande omstandigheden hebben plaats gehad, aan welke men het ontstaan der ziekten met meerder of minder grond, heeft kunnen toeschrijven? — Indien 'er voorheen dergelijke of met de laatste veel overeenstemmende ziekten hebben plaats gehad, zijn 'er dan aanteekeningen, waaruit blijkt, met welke Geneeskundige behandeling men toen in het algemeen het best geslaagd is?"

XVII. „ Daar in de heerschende ziekte van 1826 door de Geneeskundigen, op verschillende plaatsen, van het *quinine-zout* zeer verschillend gebruik gemaakt is, niet alleen, wanneer de koorts was *zuiver afgaande tusschenpoozende*, maar ook, wanneer dezelve was *remitterend*, ja zelfs *aanhoudend*, zoo wordt verlangd: dat uit de vergelijking van wél beschrevene waarnemingen, of uit verkregene berigten of ondervindingen, waarop genoegzaam te vertrouwen is, worde opgemaakt en aangewezen, in welke verschillende graden en tijdperken dezer ziekte, het quinine-zout, bij ondervinding, gebleken is algemeen nuttig te zijn geweest, in welke daarentegen overtollig en in welke schadelijk, hetzij bij het stuiten der koorts of in de gevolgen."

Men verlangt namelijk te weten: 1°. In hoe verre men verleden jaar op deze of gene plaats heeft bevonden, dat het gebruik van quinine-zout, ter genezing van aanhoudende of slechts weinig remitterende koortsen is nuttig geweest? — 2°. Hoe verre het, bij ondervinding gebleken is, dat men bij een genoegzaam langdurig gebruik der quinine de hervatting der koorts (*recidiveren*) heeft kunnen voorkomen? — 3°. Is er eenige grond, uit ondervinding afgeleid, om de waterzucht, zoo veelvuldig na de genezing dezer koortsen ontstaan, aan een te sterk of langdurig gebruik der quinine toe te schrijven; of heeft men, bij eene onzigtige toediening, van het quinine-zout, eenige nadeelige uitwerking op het een of ander deel van het menschelijk ligchaam waargenomen? — 4°. Staat het gevoel van algemeene ongesteldheid, dat bij velen nog zoo lang na het wijken der koorts is waargenomen, in verband met het ontijdig of te veelvuldig aangewend gebruik der quinine-zouten? — 5° Zijn er ergens voldoende en genoegzaam herhaalde waarnemingen, dat in sommige graden of tijdperken der ziekte het gebruik van den koortsbast nuttiger dan het quinine-zout geweest is?

XVIII. „ Waarin bestaat de werking en het nut der *Zeebaden*, ten aanzien der genezing van sommige ziekten? Welke zijn de ziekten, waartegen zij met voordeel kunnen worden aangewend? En in hoe verre kan men, op goede gronden van de Zeebaden, meer dan van andere geneesmiddelen, in sommige ziekten, eene gunstige uitwerking verwachten?"

XIX. Naardien het gevoelen, dat de Chemische verbindingen en scheidingen der ligchamen slechts het gevolg eener electrische werking zijn, thans al meer en meer ingang vindt bij sommige scheikundigen, zoo wordt verlangd: —

„ Eene

„ Eene oordeelkundige beschouwing der proefondervindelijke bewijzen, die voor en tegen dat gevoelen bestaan, ten einde uit het onderzoek daaromtrent op eene beslissende wijze blijke, of de Electriciteit alleen als oorzaak van alle Chemische werking moet worden aangemerkt, dan wel of het ter verklaring van vele verschijnselen noodig is, eene bijzondere kracht, tot nu toe onder den naam van die der *chemische verwantschap* bekend, te vooronderstellen?"

XX. „ Hoe verre is men thans gevorderd in de kennis van den oorsprong der groene stoffen in stilstaand water, en aan de oppervlakte van hetzelve, en van andere ligchamen onder zekere omstandigheden ontstaande: heeft men deze stoffen, volgens genoegzaam beslissende waarnemingen, alleen voor plantaardige voortbrengsels of voor gewassen van het meest eenvoudig zamenstel te houden? Zijn deze plantaardige stoffen of gewassen, alle van dezelfde soort, of waarin verschillen dezelve onderling? Wat is er hetgeen men wijders omtrent den aard, de voortteling, en de gedaanteverwisseling van deze stoffen meent waargenomen te hebben, door verdere waarnemingen, met daarvoor meest geschikte mikroskopen, te bevestigen of te wederleggen?"

Men verlangt hetgeen men daarvan gemeld vindt, door herhaalde waarnemingen nader onderzocht, hetgeen hiervan duidelijk, bij zekere vergrootingen, is waar te nemen, naauwkeurig beschreven en afgebeeld te zien, en dat verder aan dit onderwerp, door voortgezette waarnemingen, zoo veel doenlijk, meerder licht worde bijgezet.

Vergelijk F. P. Schranck *über die Priestleyische Grune materie. Denkschriften der Akademie zu Munchen* 1811, 1813 — Hornschuch, *über die entstehung und metamorphosen der niederen vegetabilischen organismen. Nova acta Physico-medica Acad. Natur. Curios.* Tom. X, p. 519. P. J. F. Turpin, *Organographie. Memoires du Museum d'Histoire Naturelle*, Tome XIV, p. 15.

XXI. „ Wat is er sedert de uitgaaf van het werk van Decandolle, *Essai sur les propriétes medicales des plantes, comparées avec leurs formes extérieures et leur classification naturelle*, 3 edit. Paris 1816, ter bevestiging en uitbreiding van de daarin voorgedragen leer waargenomen? Welke uitzonderingen en strijdigheden heeft men daarentegen in deze leer opgemerkt, die nog onopgelost gebleven zijn?"

XXII. Daar de zoogenaamde naaldbladerige en kegeldragende boomen of sparreboomen (*arbores acerosae s. coniferae*), zoo in maaksel als in groei, alsmede in eigenaardige sappen en verdere eigenschappen zeer aanmerkelijk van andere boomgewassen verschillen, zoo wordt verlangd: —
„ Eene naauwkeurige vergelijking van het maaksel dier boomgewassen met dat van anderen, en een onderzoek, in

„ hoeverre of uit dit verschil in maaksel de verdere bijzondere eigenschappen der Sparreboomen kunnen gekend en verklaard worden, en in hoe verre uit de nadere kennis van dat verschil nuttige leering voor de cultuur der Sparreboomen kan worden afgeleid?"

XXIII. „ Op welke wijze verbetert de haardasch de vruchtbaarheid van sommige gronden, daar men weet, dat zij geene of althans zeer weinig zoodanige bestanddeelen bevat, die ter voeding van planten kunnen dienen? Van welken aard zijn bijzonderlijk die gronden, waarvan men bevonden heeft, dat derzelver vruchtbaarheid door de haardasch kan verbeterd worden? Voor welke gronden daarentegen is dezelve niet dienstig? — En welke voor den Landbouw nuttige aanwijzingen kunnen er uit de beantwoording van de twee eerste leden dezer vraag worden afgeleid?"

XXIV. „ Welke is de oorsprong der Graniet- en andere primitive Rotsblokken en stukken van zeer verschillende grootte, — die in groote menigte over de vlakten der *Nederlanden* en van het Noordelijk *Duitschland*, en in de zandgronden verspreid liggen? — Is het mogelijk, door eene naauwkeurige vergelijking dezer Rotsstukken, en van dat Rotsgruis, *kiezel* genaamd, met de bestanddeelen van elders bestaande Geologische Formatien, zich te verzekeren, dat de eersten te voren een gedeelte uitmaakten der laatsten, en zoo ja, waaraan kan men met de meeste waarschijnlijkheid derzelver overbrenging van de nog bestaande Bergen, tot onze vlakten, en die van het Noordelijk *Duitschland* toeschrijven?"

De Maatschappij verlangt, dat men tot de beantwoording dezer vraag, zoo veel mogelijk, de plaatsen, waar, en de wijze, waarop deze blokken verspreid liggen, opgeve; dat men voorts derzelver Mineralogischen aard en zamenstelling naauwkeurig beschrijve, en dezelve vergelijke met de bestanddeelen van elders bestaande Formatiën, en dat men eindelijk wel oordeelkundig overwege, welke besluiten uit dit alles, met meerder of minder waarschijnlijkheid zijn af te leiden.

De Heer Anslijn alhier heeft, sedert de laatste algemeene Vergadering der Maatschappij, de Naamlijsten der Nederlandsche Insecten, bij dezelve uitgegeven, op nieuw vermeerderd met 105 soorten en van dezelve één of twee voor het Naturalien-kabinet der Maatschappij aangeboden. — Directeuren hebben goedgevonden, hiervoor aan den Heer Anslijn eene premie van 8 Dukaten toe te kennen.

De Heer W. P. van den Ende, *Philos. et Mathes. Candidatus* te Leyden, heeft weder de Naamlijsten der Nederlandsche Wormen en Weekdieren (*Vermes* en *Mollusca*, Linn.

Linn.), voor verleden jaar bij de Maatschappij uitgegeven, waaraan veel minder dan aan de Naamlijsten der Nederlandsche Insecten ontbreekt, vermeerderd met 33 geslachten en soorten, en heeft van deze meestal twee voorwerpen in het Naturalien-kabinet der Maatschappij geplaatst. Directeuren verleden jaar den Heer van den Ende hunne goedkeuring hierover betoond hebbende, door aan denzelven den zilveren eerepenning toe te kennen, hebben nu goedgevonden van zijnen voortdurenden ijver ter verrijking van het Naturalien-kabinet met Nederlandsche Dieren, bij dit Programma, eervolle melding te maken, terwijl de Heer v. d. Ende zich vooraf verklaard had, voor dezen arbeid geene andere premie of belooning te verlangen.

Wijders wordt herinnerd dat door de Directie der Maatschappij verleden jaar het plan beraamd is, om, ten einde dit Naturalien-kabinet zich onderscheide van de rijke verzamelingen van Naturalia in 's Rijks Museum te Leiden, zich hierbij meer bijzonderlijk toe te leggen op het verzamelen van Nederlandsche Dieren. Ter verrijking van deze verzameling worden alle deskundigen, die, volgens uitnoodiging bij vorige Programma's, genegen mogten zijn opgaven te zenden van Nederlandsche Dieren, die in de uitgegevene Naamlijsten van dezelve niet gevonden worden, verzocht daarbij te voegen, de Dieren zelve, ten einde deze, ter vermijding van misslagen, kunnen worden nagezien; zullende voortaan ook alleen die dieren op de gezondene Supplementaire Naamlijsten geplaatst blijven, waarvan men een voorwerp bij dezelve gezonden heeft.

Van Insecten, Wormen en Weekdieren, worden zoo veel mogelijk twee voorwerpen verlangd. Men zal van elke, maar eenigzins belangrijke, bijdrage niet alleen loffelijke melding maken op het jaarlijksch programma, maar degenen, die zulks verlangen, zullen ook eveuredige belooning mogen verwachten.

Bij de Maatschappij is ook nog ingekomen antwoord op de volgende vraag:

„ Welke gebeurtenissen hebben, zoo in de middeleeuwen „ als latere tijden, bijzondere aanleiding gegeven, dat nut„ tige boom- en veldgewassen uit andere werelddeelen in „ Europa zijn overgebragt, en aldaar zijn aangekweekt ge„ worden?" — Dit antwoord was geteekend: *Nescire quid ante acciderit*, &c. — Men bevond, dat de Schrijver de de vraag niet wel begrepen had, en dat het antwoord desweg e onvoldoende was.

De Maatschappij herinnert in een vorig jaar de volgende historische vraag te hebben voorgesteld, om

TE BEANTWOORDEN VOOR 1 JANUARIJ 1829.

„ Welke en van wat aard was de invloed der Nederlanderen „ in Spanje, gedurende de regering van Karel *den Vijfden?* „ Staan de gebeurtenisfen, welke later, onder Philips „ *den Tweeden* in de Nederlanden hebben plaats gehad, in „ eenig verband tot de vroegere? Ontdekt men, bij de be- „ fchouwing dier beide tijdperken, *dat*, hetgeen men *reactie* „ noemt? Welk onderscheid is er tusfchen het gebeurde „ onder Karel en onder Philips, in aard, doel en ge- „ volg; en welke lesfen zijn uit deze vergelijking voor ftaat- „ en zedekunde op te zamelen?"

De Maatfchappij ftelt thans deze vraag voor, om

TE BEANTWOORDEN VOOR 1 JANUARIJ 1830.

„ Welke zijn de gevaren, aan welke de wijsgeerige be- „ fchouwing en behandeling der gefchiedenis, bij een min „ voorzigtige toepasfing is blootgefteld, en wat behoort men „ in acht te nemen, ten einde die gevaren, zoo veel mo- „ gelijk, te vermijden?"

De Maatfchappij verlangt dit niet flechts in het algemeen beredeneerd, maar ook door voorbeelden, uit zulke Gefchiedfchrijvers, die door hunne wijsgeerige behandeling der gefchiedenis meest beroemd zijn, opgehelderd en bevestigd te zien.

Het zal der Maatfchappij aangenaam zijn, wanneer de Schrijvers hunne antwoorden, zoo veel mogelijk is, bekorten, door alles daarvan af te laten, hetwelk niet volftrekt tot de hoofdzaak, die zij vraagt, behoort; zij verlangt in alles, wat men haar aanbiedt, duidelijkheid met kortheid gepaard, en het welbewezene, van het op losfe gronden gestelde, juist onderscheiden te zien. — Wijders wordt herinnerd, dat, volgens befluit van Directeuren, geen antwoord ter beoordeeling zal worden aangenomen, hetwelk blijkt door de eigen hand des fchrijvers gefteld te zijn, en zelfs zal eene toegewezene Medaille niet kunnen worden afgegeven, wanneer na de toewijzing de hand des fchrijvers in het bekroonde ftuk duidelijk erkend wordt; alsmede dat geene Verhandeling, welke grootendeels tot eene voorlezing gediend heeft, ter beoordeeling bij de Maatfchappij kan aangenomen worden, en dat, wanneer men dit van een reeds gunstig beoordeeld ftuk mogt ontdekken, alsdan het daaromtrent genomen befluit zoude vervallen.

Het ftaat ook aan elk Lid vrij naar den prijs te dingen, onder voorwaarde, dat zijne Verhandeling, gelijk ook het billet, met de letter L. geteekend zij.

De *antwoorden* moeten duidelijk gefchreven, met een verzegeld billet, des Schrijvers naam bevattende, in het *Nederduitsch*, *Fransch*, *Latijn*, *Engelsch* of *Hoogduitsch*, (doch met geene Hoogduitfche letter) franco gezonden wor-

worden aan M. van Marum, Secretaris dezer Maatschappij.

De eerprijs der Maatschappij voor het voldoende antwoord, op elk van hare vragen, is een *Gouden Medaille*, op den gewonen stempel der Maatschappij, met den naam van den Schrijver en het jaartal op den rand, of *Honderd vijftig Guldens*, ter keuze van den Schrijver, en nog daarenboven, indien het antwoord zulks waardig geoordeeld wordt, eene premie van *Honderd vijftig Guldens*. — Het zal dengenen, die den prijs behalen zal, of een *accessit* zal bekomen, niet vrijstaan zijne Verhandeling, welke bekroond is, het zij apart of bij eenig werk, te doen drukken, zonder de uitdrukkelijke toestemming van deze Maatschappij daartoe te hebben gekregen.

Tot DIRECTEUREN zijn verkozen:

A. Willink, *Lid van de Staten van Holland en van den Raad der stad Amsterdam.*
D. Hooft, Jacobsz.; *Lid van den Raad en Wethouder der stad Amsterdam.*
Mr. B. C. de Lange, *Secretaris der stad Haarlem.*
A. D. Willink van Bennebroek, *te Amsterdam.*

NIEUW-UITGEKOMEN BOEKEN,
ACADEMISCHE EN ANDERE SCHRIFTEN.

AARDRIJKSKUNDE. *Revue abrégée de l'Atlas universel de toutes les parties du monde sur l'echelle de* $\frac{1}{1641836}$ *de* M. PH. VAN DER MAELEN, *contenant une courte notice, de ce que cet ouvrage offre de remarquable, ainsi que la designation des autorités, qui y ont été employées, avec quelques notes geographiques par* G. F. Baron DE DERFELDEN DE HINDERSTEIN, *Chevalier de l'Ordre equestre du Royaume des Pays-bas, Membre de la Société Geographique de Paris;* — *à Utrecht chez* J. Altheer 1828, 37 p. gr. 8vo.

Voor de bezitters van den grooten Atlas van den Heer van der Maelen, die reusachtige onderneming, bevattende 400 Kaarten in folio, welke in 1826—1827 in 40 afleveringen, bij inteekening, te Brussel het licht zagen, kan dit kort Overzigt, waarvan, indien wij wel onderrigt zijn, slechts een klein getal exemplaren is gedrukt, van dienst wezen. Deze Atlas, namelijk, eigenlijk bestemd om een' grooten globe van 23 vt. 10 dm. 6 l. fr. middellijn te bedekken, zal echter in portefeuilles of omslagen bewaard worden (ten zij men dezelve inbinden wil) door velen, zoo niet door de meesten;

die

die geene plaats voor zulk een' grooten globe kunnen in ruimen; en in dit geval is ter gemakkelijke raadpleging zulk een Handboekje onontbeerlijk, daar de Kaarten, die zij eensluiten, in afleveringen, naarmate zij gereed waren en niet naar zekere stelselmatige orde zijn uitgegeven. Ten dien einde zijn door den Baron de Derfelden de Nos. der Kaarten, die tot hetzelfde land of rijk behooren, bij een geplaatst, en de geheele verzameling in 6 afdeelingen gerangschikt: 1. *Europe*, 2. *Asie*, 3. *Afrique*, 4. *Amerique septentrionale*, 5. *Amerique meridionale*, 6. *Oceanique*. Wij gelooven, dat elk eigenaar van dezen Atlas, die denzelven gaarne bij een wil laten binden, niet vruchteloos dit Overzigt zal raadplegen, terwijl hij tevens hier en daar eenige aanteekeningen aantreft, voor de Aardrijkskunde niet onbelangrijk. Intusschen, gelijk de Schr. zelf erkent, is dit niet meer dan een Overzigt, en blijft eene volledige ontwikkeling of ontleding van dezen kolossalen arbeid wenschelijk; vooral van den Heer v. d. Maelen zelven, die dezelve schijnt onder handen te hebben. Het doet ons leed, dat er, in weêrwil van de schriftelijk aangeteekende drukfeilen in het voor ons liggend exemplaar, nog zoo vele fouten bleven in zulk eene kleine brochure, (waarin ook eene ouderwetsche Fransche spelling hier en daar gevolgd is;) vooral, omdat wij vreezen, dat er ook in de Nos. mogen schuilen; — maar, nog meer spijt het ons, dat wij niet onvoorwaardelijk kunnen instemmen met den hoogen lof, aan de uitvoering van dezen Atlas door den schrijver gegeven; — en in plaats van gelijk hij te zeggen: *jusqu'ici nous n'avons pas cru, que la lithographie fut susceptible de cette perfection, dans l'emploi des Cartes geographiques*, meenden wij, na het werk aandachtig bezigtigd te hebben, redenen te hebben te betuigen, dat het jammer is, dat zulk een grootsche onderneming niet in het koper is uitgevoerd, die, hetgeen zij daarbij in spoed en goedkoopheid mogt verliezen, in netheid, fraaiheid en kunstwaarde zou gewonnen hebben. Wij hopen dus, dat de Heer van der Maelen, bij de onderneming van een Atlas ter bedekking van een' globe van 4 of 6 voet diameter, zoowel als van een groote Kaart van Europa, tot de graveernaald zijne toevlugt zal nemen, en wenschen hem ook den noodigen tijd en gezondheid toe, om de bouwstoffen, die hij voor een Aardrijkskundig Woordenboek verzamelt, wel te rangschikken, offchoon voor Nederland door de Heeren van Wijk Roelandz. en Bruining in die behoefte thans wel voorzien zij.

M.

KUN-

KUNSTEN.

'S GRAVENHAGE *den 22sten Mei.* Eenigen tijd geleden, werd vermeld, dat men zich vleide, dat Z. M. Hoogstdeszelfs borstbeeld zou doen vervaardigen door den bekwamen Nederlandschen Beeldhouwer Royer. Thans kan men berigten, dat Z. M. daartoe wel de noodige zittingen heeft gelieven te verleenen, en dat de verdienstelijke Kunstenaar het borstbeeld reeds in klei gevormd heeft, en zonder verwijl zal overgaan tot het beitelen van hetzelve in marmer. Men kan er nog bijvoegen, dat door de regering dezer stad aan Z. M. de vrijheid verzocht zijnde, om Hoogstdeszelfs portret ten voeten uit, door onzen verdienstelijken stadgenoot, C. Kruseman, te mogen doen schilderen, ten einde hetzelve in een der openbare gebouwen van deze residentie te plaatsen, het Hoogstdenzelven behaagd heeft, goedgunstig daartoe de vergunning te verleenen. Z. M. heeft te dien einde aan den Heer Kruseman, gelijktijdig met den Heer Royer, de gelegenheid geschonken. Beide kunststukken zullen, naar het zich laat aanzien, zeer gelukkig uitvallen.

WEERKUNDIGE WAARNEMINGEN BUITEN HAARLEM.

Mei. 1828.	BAROMETER.	THERMOMETER.	WINDSTREEK.	LUCHTSGESTELDHEID.
21	29. 6¼ 29. 6 29. 5¾	56½ 71 61	N. O. t. O. O. N. O. O.	beneveld, omtrent helder, 's avonds bewolkt, iets regen, stil.
22	29. 5¾ 29. 5¾ 29. 5¾	55½ 59 53	N. W. N. W. t. W. W. N. W.	's morgens regen, verder bewolkt, 's avonds betrokken.
23	29. 5¾ 29. 6 29. 6¼	54 60½ 51	W. N. W. N. W. t. W. W. N. W.	helder.
24	29. 6¼ 29 6 29. 6¼	63½ 70½ 60	Z. O. Z. Z. O. Z. t. O.	voorm. betr., even na den middag een kleine regenb. met donder ten o. van ons. †
25	29. 7¾ 29. 8 29. 9¼	62 66 55	Z. Z. W. W. Z. W.	bewolkt, voorm. zeer harde wind namiddag omtrent helder, 's avonds helder.
26	29. 9¼ 29. 8¼ 29. 7	61 73 65	Z. Z. Z. O. Z. O.	bewolkt.
27	29. 7 29. 6¾ 29. 6¼	64½ 69 59	Z. Z. O. Z. O. t. Z. Z. Z. O.	voorm. omtrent betr., iets regenachtig, verder bew., 's av. donderbuijen met weinig regen.

† namiddag bewolkt, 's avonds helder.

BE-

BEKENDMAKINGEN.

*** Bij G. J. A. BEIJERINCK, Boekverkooper te Amſterdam en verder alom is g r a t i s te bekomen, het Proſpectus van eene Inteekening op eene *Goedkoope Uitgave* van de

LEERREDENEN van *MARTINUS STUART.*

Welke in 4 deelen, in 8vo, met eene duidelijke letter, zullen worden gedrukt en uitgegeven. De prijs van ieder Deel zal zijn, bij inteekening tot ultimo Junij 1828 *f* 1, 20, en daarna buiten Inteekening *f* 1,50.

*** OVERDENKINGEN AAN DEN GODSDIENST GEHEILIGD, of O p w e k k i n g e n t o t D e u g d e n G o d z a l i g h e i d, in twee deelen compleet, met gegrav. titels en vignet, nieuwe uitgave, beſtaande 675 bladz. *in* gr. 8vo. De geringe prijs is hiervan geſteld op *f* 4: —

Onder de vele nuttige en goede Geſchriften, welke dezer dagen in het licht verſchijnen, kan dit uitmuntend geſchreven Werk eene eerſte plaats bekleeden, en mag tevens met regt als een tegenhanger of vervolg op het fraaije, door den *Weleerwaarden Heer, Pred. ROLL* vertaalde Werk, getiteld: U r e n a a n d e n G o d s d i e n s t g e w i j d, beſchouwd worden; echter onderſcheidt het zich nog op eene voordeelige wijze, doordien elk vertoog of overdenking (welke 52 in getal zijn) eene bijbelplaats aan het hoofd draagt, waardoor den Lezer dus van zelve op den Bijbel, als op de eenige bron van alle Godsdienſtige waarheid, gewezen wordt. — Het kan dus volkomen een dagelijksch Handboek genoemd worden, dat, in welke omſtandigheden men ook verkeert, eene godsdienſtige, aangename en te gelijk nuttige lectuur verſchaft. — De uitgave geſchiedt bij den Boekhandelaar en Boekdrukker J. C. VAN KESTEREN te *Amſterdam* en bij zijne Correspondenten in de Buitenſteden.

'S GRAVENHAGE *den* 23 *Mei* 1828. Daar Jonkheer Doctor F. X. DE BROUWER, uit hoofde eener wetenſchappelijke reize naar *Duitschland*, voor als nog afwezig is, zoo zal, tot zijne terugkomst, het *Tijdſchrift voor Wijsbegeerte*, dat met den 1ſten Julij aanſtaande, bij den Boekhandelaar v a n W e e l d e n alhier, het licht ziet, alléén op naam van Dr. W. KIEHL verſchijnen.

TE HAARLEM BIJ DE WED. A. LOOSJES Pz.

ALGEMEENE KONST- EN LETTER-BODE,

VOOR HET JAAR 1828.

N°. 24. *Vrijdag den 6den Junij.*

BERIGTEN.

BRUSSEL. Alhier is de inteekening geopend op een zeer belangrijk Botanisch werk, hetwelk als nationale onderneming alle aanmoediging verdient en ook buitenslands zal op prijs gesteld worden, te weten: op eene *Flora Javae nec non insularum adjacentium*, waarvan de Heer Dr. C. L. BLUME, zoo gunstig bij de beoefenaars der Kruidkunde bekend door zijne in Indie uitgegeven *Bijdragen*, schrijver zal zijn en de medehulp zal genieten van den Heer J. B. FISCHER, Med. et Chir. Dr. Ten einde den aard van dit werk (*) nader bekend te maken, zal een uit-

(*) Hetzelve zal alhier bij den Boekhandelaar J. FRANK en den Boekdrukker H. REMY, in omtrent 100 afleveringen in folio op velijn papier verschijnen, waarvan er een of twee maandelijks zal in 't licht komen en elke zes enkele of drie dubbelde platen, met den tekst daarbij behoorende, zal bevatten. Iedere aflevering zal gekleurd bij inteekening 5 guldens, zwart 4 guldens kosten, hoewel de bijzondere deelen in beide uitgaven ongekleurd blijven. Na de uitgave der 25 eerste afleveringen verhoogt de prijs der gekleurde tot *f* 6½ en der zwarte tot *f* 5. De uitvoering der platen is aan de bekwaamste Kunstenaars in de lithographie en graveerkunst toevertrouwd.

uittreksel uit het uitgegeven prospectus, het best dienen: „ Hoewel, " wordt daar gezegd, „ de Indische Archipel sedert verscheiden eeuwen het bestendig voorwerp der nasporingen van de Europeanen en vooral van de Hollanders geweest is, wier volkplantingen het grootst gedeelte van die uitgebreide gewesten beslaan, mag men het niet ontveinzen, dat deszelfs natuurlijke historie in het algemeen en kruidkunde in het bijzonder slechts onvolkomen bekend zijn. De oorzaak daarvan is gelegen in de bijna onoverkomelijke hinderpalen, welke de verderfelijke invloed van het klimaat den geleerden in den weg stelt, die in de binnenlanden van Java en der bijgelegen eilanden willen doordringen, een invloed, die de aanmoediging tot wetenschappelijke onderzoekingen, door het Nederlandsch Gouvernement verleend, dikwijls heeft krachteloos gemaakt."

„ Het is algemeen bekend, welke onderstand en hulpmiddelen aan RHEEDE en RUMPHIUS door de oude Oost-Indische Compagnie verspild zijn; de uitgaven hunner prachtwerken waren van dezelve de uitkomst. Later had de Spanjaard NORONHA, de Zweed THUNBERG, de Fransche LESCHENAULT DE LA TOUR, de Amerikaan HORSFIELD en verscheiden anderen *alle redenen*, om over de bescherming en zorgvuldigheid van ons Gouvernement, gedurende hun verblijf op Java, ten hoogste te vreden te zijn. Weinig ondernemingen zijn op zulk eene breede schaal ontworpen en zoo wijs aan een verbonden, als waarmede de Koning, eenige jaren geleden, de Heeren REINWARDT, KUHL en VAN HASSELT belastte; ongelukkiglijk heeft de zee de rijkste en kostelijkste uitkomsten dezer onderneming verzwolgen; twee der geleerden, waaruit zij bestond, de Heeren KUHL en VAN HASSELT, bezweken te midden hunner werkzaamheden, en de Heer REINWARDT werd, door de afneming zijner gezondheid, genoodzaakt, om te vroeg zijne nuttige nasporingen te laten varen."

„ Deze rampen hebben Dr. BLUME niet afgeschrikt; met het oppertoezigt over de geneeskundige dienst in de Oost-Indiën belast, heeft hij aan de *Flora* dier gewesten alle de oogenblikken toegewijd, die hem deze belangrijke en menigvuldige bezigheden overlieten. Door middel van volharding en geldelijke op-

of-

offeringen, is het hem gelukt een Herbarium zamen te stellen van omtrent 3000 soorten van planten, vooral op Java verzameld, waarvan hij eene optelling in een in Indiën gedrukt werk reeds gemeen maakte. Dr. Blume was intusschen even min als de andere voor de ongezondheid van het klimaat onbereikbaar, en, toen de slechte staat zijner gezondheid hem voor zijn leven deed vreezen, kwam hij in 't moederland terug, waar hij zich bestendig bezig houdt met de vruchten zijner talrijke ontdekkingen te rangschikken en in orde te brengen. Dit werk is Dr. Blume voornemens onder bescherming van en opgedragen aan Z. M. uit te geven onder den vermelden titel."

„ Den schrijver wordt door Dr. Fischer in de redactie van dit werk bijstand geboden, hetwelk alle ontdekte en op de plaats zelve bestudeerde planten zal bevatten, zoo door Dr. Blume zelven, als door de Heeren Reinwardt, Kuhl en van Hasselt. In het Latijn geschreven, zal dit werk voor de geleerden van alle natien geschikt zijn. De planten zullen 'er in worden geschikt naar de natuurlijke orde der geslachten, door welke orde men het volledigst overzigt van het plantenrijk des lands verkrijgen kan, en te gelijk van de geschiedenis van ieder geslacht eene afzonderlijke en eenigermate van het geheel onafhankelijke afschildering gegeven, hetwelk dit werk moet opleveren. Na eene naauwkeurige en omstandige beschrijving van ieder plantengeslacht, soort en verscheidenheid gegeven te hebben, zal de Schr. over derzelver bewerktuiging, verwantschap onderling en met de planten van andere landen, en over derzelver aardrijkskundige verspreiding, handelen; hij zal zoo veel mogelijk de plaatselijke synonymie vast stellen, tot gidsen hierbij bezigende de beste bijzondere werken over het groeijend rijk van den Indischen Archipel en nabij gelegen gewesten en de klassieke werken over de plantkunde; — hij zal eindelijk zich beijveren, om het plan, in de geleerde geschriften van de Hn. Humboldt en Bonpland getiteld: *Plantes Equinoxiales* en *Nova genera plantarum*, afgebakend, te volgen."

„ De planten zijn op de plaats zelve in den groeijenden staat en onder de oogen van den Schrijver zelven geteekend; het getal te groot zijnde, om alle in het koper gebragt te worden, zal men zich tot de nieuwe soorten bepalen en tot die, waarvan men

tot hier slechts eene onvolkomene afbeelding bezit."

Men mag vertrouwen, dat dit werk zich van zoovele andere zal onderscheiden, die slechts beschreven en afgeteekende voorwerpen nateekenen, en naast de werken van RHEEDE, RUMPHIUS en BURMAN, nieuwheid met volledigheid en fraaiheid van uitvoering, met blijken van op de hoogte te staan, die thans de Kruidkundige wetenschap mogt beklimmen, bestendig zal vereenigen.

HAARLEM *den 5den Junij.* Op gisteren werd alhier plegtig gevierd het Vijftigjarig bestaan van de *Nederlandsche Huishoudelijke Maatschappij*, die als Oeconomische Tak, uit de Hollandsche Maatschappij der Wetenschappen ontsproten, in 1778 hare eerste luisterrijke Algemeene Vergadering hield. Offschoon de vijftig jaren reeds in September ll. vervuld waren, had men goedgevonden deze viering tot den tweeden dag van de in dit jaar te houden Algemeene Vergadering uit te stellen. Deze had alsnu plaats in het Kerkgebouw der Vereenigde Doopsgezinde Gemeente, waar ten dien einde zich, behalve de HH. Directeuren der Maatschappij, de Afgevaardigden uit onderscheiden Departementen en Leden dier Departementen zelve, ten bestemde tijde de Genoodigden zoo van Provinciale en Stedelijke Autoriteiten als Commissiën uit hier bestaande wetenschappelijke inrigtingen, enz. met name die der voorm. Holl. Maatschappij, benevens eene aanzienlijke Vrouwenschaar, lieten vinden. De WelEerw. Heer J. WELDIJK, Mede-directeur, betrad den kansel en sprak eene gepaste Redevoering uit, bevattende: ,, eene opgave van het nut, dat door de Maatschappij gesticht is, gedurende de laatste vijfentwintig jaren, met aanwijzing, waartoe die beschouwing ons behoort op te wekken."

Nadat instrumentale muzijk van liefhebbers, die ook de redevoering vooraf was gegaan en had afgewisseld haar weder had vervangen, reikte de Heer Mr. JOH. ENSCHEDÉ, als President-Directeur, met gepaste aanspraken, ter dezer gelegenheid geslagen zilveren medailles uit: aan de provinciale en stedelijke Autoriteiten, den Redenaar, HH. Beoordeelaren der Planten-Expositie, en twee Leden dezer Maatschappij, die gedurende de vijftig jaren van haar bestaan Leden geweest zijn: — de Heeren Mr. C. E. VAIL-

LANT van Amsterdam, en C. VAN VOLLENHOVEN JANSZ. van Rotterdam. Nadat met muzijk deze plegtigheid besloten was, begaven zich de Genoodigden en Afgevaardigden naar de op den Stads Doelen voor hen reeds geopende Tentoonstelling van Planten en Gewassen, de elfde, die door de Maatschappij gehouden wordt; waar hun het treffend gezigt verwachtte van meer dan zevenhonderd Planten, waaronder bijna tweehonderd naar de uitgeloofde prijzen dingen. De zaal van den Doelen, met draperien versierd, droeg ook kenteekenen van het jubel, dat gevierd werd. In het midden vertoonde zich een, ter dezer gelegenheid ten geschenke gezonden Tapijt van den Heer COHEN van Baarn, waarop de zinnebeelden der medaille kunstig op eene bloemenvaas afgebeeld en eene toepasselijke inscriptie op het vijftigjarig bestaan gevonden werd; ook waren de aanschouwers aangenaam verrast door eene openlijke hulde aan voorn. Leden VAILLANT en v. VOLLENHOVEN ook hier bewezen, door twee Palmboomen voor hen ten toon te stellen; terwijl uit twee opgehangen schilden bleek, dat de Moeder-Maatschappij niet vergeten was, maar, zoowel ter harer eere, als die van de Maatschappij van Plantkunde en Landbouw te Gent en alle andere Tentoonstellingen van Planten in Nederland, Gewassen waren geplaatst. De zeldzaamheid, talrijkheid, fraaije cultuur, frissche bloeien schikking der planten verrukten om strijd elk aanwezende, en te vreden werd de zaal verlaten, om dit jubel in de Vergaderzaal der Staten van Holland met een' Feest-maaltijd te besluiten, waaraan meer dan honderd zoo genoodigden als afgevaardigden aanzaten, en welke door gepaste toasten, in de eerste plaats aan Z. M. als Beschermer der Maatschappij, die zijne belangstelling in deze Maatschappij, door het gunstig besluit van haar 3000 guldens 's jaars toe te wijzen, bij deze gelegenheid, zoo uitstekend betoonde; door toepasselijke Gedichten van de Heeren: BUSSINGH, LOOSJES, ROBIDÉ VAN DER AA en J. A. VAN EEDEN, en door die algemeene vrolijkheid en gulle scherts werd verlevendigd, welke dit Feest gedenkwaardig zal maken bij alle de deelgenooten, dat misschien vele slapenden kan opwekken omtrent eene Maatschappij, die niet moge schitteren, maar, wanneer algemeen in dezelve werd deelgenomen, den Landbouw, Handel, Zeevaart, Fabrijken, Trafijken en Kun-

ften en dus de welvaart van Nederland krachtdadig zou kunnen bevorderen, en die staande vijftig jaren hare onvermoeide pogingen zoo dikwijls met een' goeden uitslag bekroond zag. Het Salon in den *Hortus medicus*, vlak tegen over de Vergaderzaal gelegen, was, in zooverre het min gunstig weder zulks toeliet, fraai verlicht en prijkte met een Chassinet, waarin met een gepast opschrift aan den Hoogen Beschermer der Maatschappij hulde werd toegebragt.

De Tentoonstelling van Planten wordt heden voor het publiek geopend; de bekrooning, die ook spoedig beslist zal zijn, zal ter zijner tijd vermeld worden.

VERSLAG *over den Staat der* Hooge, Middelbare en Lagere Scholen, *gedurende het jaar* 1826, *op last des Konings, ingezonden aan Hun Ed. Mog. Staten Generaal, door Z. Excell. den Minister van Binnenlandsche Zaken ter voldoening aan* Art. 226 der Grondwet.

LAGER ONDERWIJS.

(Vervolg van bladz. 333)

Behalve het nog bestaande gebrek aan een genoegzaam getal bekwame Onderwijzers en Onderwijzeressen, en de ongenoegzaamheid der middelen voor veler onderhoud, wordt de algemeene invoering van het verbeterd onderwijs nog belet door het gemis van behoorlijke schoollokalen. Vele verbeteringen zijn ook in dat opzigt reeds tot stand gekomen, doch veel valt 'er nog te verbeteren overig. Als aanwinsten, verkregen in 1826, mag genoemd worden het tot stand brengen van acht nieuwe schoolhuizen in Noord - Braband en het herstellen of verbeteren in die Provincie van tien schoolvertrekken. De stichting of vernieuwing van twintig schoolhuizen in Zuid - Braband, ongerekend een dertiental verbeterde vertrekken. Het bouwen van niet minder dan veertig nieuwe scholen binnen de provincie Limburg. De stichting van drie nieuwe lokalen in Gelderland en de vernieuwing in dat gewest van achttien gemeentelijke schoolvertrekken. De tot stand brenging van een paar nieuwe lokalen in de provincie Luik. Het bouwen van dertien nieuwe lokalen in Oost - Vlaanderen. Het bouwen van zeventien nieuwe lokalen in West - Vlaanderen. De vernieuwing van zes en twintig gemeentelijke lokalen in Henegouwen. De stichting van elf nieuwe lokalen in Zuid-Holland. De stichting van dertien nieuwe lokalen en de verbetering van een en twintig vertrekken in Noord - Holland

land. De stichting van drie nieuwe en de herbouwing van negen schoollokalen in Zeeland. Het bouwen van acht nieuwe lokalen in de provincie Namen. De tot standbrenging of verbouwing van twee en dertig gemeentelijke lokalen in de provincie Antwerpen. De vernieuwing van elf schoolvertrekken en vier schoolhuizen in de provincie Utrecht. De verbetering der lokalen binnen zes gemeenten van Vriesland. De vernieuwing van negen lokalen in Overijssel, en de tot standbrenging van goede schoollokalen binnen twee en dertig gemeenten van het Groot-Hertogdom Luxemburg.

Deze verbeteringen zijn voor een gedeelte het gevolg van geldelijke ondersteuningen verleend uit 's Rijks Kasse, doch men moet erkennen dat daartoe voornamelijk is bijgedragen geworden door de gemeenten zelve, en gedeeltelijk ook uit de provinciale Fondsen.

Men heeft het niet onbelangrijk geoordeeld bij dit Verslag te voegen Tabellarische opgaven van de uitgaven, die ten behoeve van het Lager Onderwijs over 1826 gedaan zijn, zoo uit 's Rijks kasse, als uit de provinciale en gemeentelijke kassen, vooral ook ten einde met juistheid te doen kennen de geldelijke ondersteuningen, die aan het onderwijs te beurt vallen in de onderscheidene provincien.

De Tabel A bevat eene volledige opgave van de sommen, welke uit 's Rijks kasse zijn verstrekt, zoo aan gewone als aan buitengewone uitgaven. De Tabel B wijst aan de subsidien, die verleend zijn geworden door sommige provincien; en de Tabel C doet het bedrag kennen der gelden, welke in elke provincie besteed zijn uit de gemeente-kassen (*).

De vergelijking van de eerstgemelde Tabel met eene soortgelijke opgave over het jaar 1824, doet ontwaren dat de gewone Rijks uitgaven, ten behoeve van het Lager Onderwijs, sedert de twee laatste jaren, zijn vermeerderd met ruim *f* 40,000. Deze vermeerdering is hoofdzakelijk het gevolg van de toekenning van nieuwe Onderwijzers-jaarwedden aan minvermogende gemeenten.

Eene vergelijking van de Tabel B met den staat der sommen, welke, volgens het verslag van 1824, over dat jaar, en over 1823, op de provinciale begrootingen zijn gebragt, kan tot bewijs strekken van de voortgaande belangstelling van sommige gewestelijke Besturen in den voortgang en den bloei van het Schoolwezen.

Mogt het voorbeeld door die Besturen ook anderen aansporen, om die belangen van het Volks-onderwijs meer en meer te behartigen. De

(*) Deze Tabellen zullende achterlaten ter plaatsbesparing, kunnen wij echter derzelver uitkomst opgeven; die van Tabel A levert een totaal van *f* 274,970,99½ ct. op; die van B *f* 77,468,02½ ct.; die van C *f* 890,254,99 ct.

De Tabel C is geschikt om te doen kennen, het bedrag en de mate der plaatselijke ondersteuningen, die in de onderscheidene provincien aan het onderwijs te beurt vallen, in verhouding tot hare bevolking.

Belangrijke bijzonderheden, deze of gene provincie betreffende, vallen over het jaar 1826 niet op te noemen. Men oordeelt het echter niet ongepast, met korte woorden te vermelden, hetgeen omtrent elke provincie het meest aanteekenenswaardig is voorgekomen.

In Noord-Braband mogt men over het algemeen in de verbetering van het Schoolwezen eenige meerdere belangstelling bespeuren.

Onderscheidene Gemeentebesturen hebben zich beijverd, de schoolvertrekken te voorzien van de meubelen, welke vereischt worden tot het geven van gelijktijdig en klassikaal onderwijs. Binnen 's Hertogenbosch kwam eene stedelijke Armen-school tot stand, op welke thans 400 kinderen uit de behoeftige klasse behoorlijk onderwijs ontvangen.

Het provinciaal Bestuur van Zuid-Braband heeft de belangen van het onderwijs met veel ijver blijven behartigen. Door de zorg van dat Bestuur, hebben vele gemeenten hunne jaarlijksche geldelijke bijdragen, ten behoeve van het Schoolwezen, op nieuw verhoogd, terwijl de provincie hare geldelijke hulp sedert de twee laatste jaren heeft verdubbeld. Ook het stedelijk Bestuur van Brussel, heeft bewijzen gegeven van bereidvaardigheid, om tot verbetering van het Volks-onderwijs mede te werken. Getuige hiervan de oprigting en opening eener tweede stedelijke Armenschool, welker tot standbrenging allezins wenschelijk was. Er blijven toch in die stad nog steeds een groot aantal arme kinderen, die van allen onderwijs verstoken zijn. Van eene andere zijde zijn pogingen in het werk gesteld, om de stad Brussel te voorzien van de welingerigte kleine kinderscholen, of bewaarplaatsen van zeer jonge kinderen uit den behoeftigen stand, aan hoedanige inrigtingen 'er binnen die stad groote behoefte was.

Van de verbeteringen binnen de provincie Limburg, gedurende het jaar 1826, aan het Schoolwezen te beurt gevallen, mag met lof worden melding gemaakt. In die provincie wordt inzonderheid met ijver gewerkt aan de vernieuwing en stichting van goede schoolgebouwen, zoo als uit de hiervoren gedane opgave reeds is gebleken.

Vele Gemeentebesturen hebben bovendien gezorgd voor de verbetering van het bestaan der openbare Onderwijzers; eene zorg allezins prijzenswaardig, uit aanmerking van de noodzakelijkheid, dat de Onderwijzers, om met vrucht werkzaam te kunnen zijn, behooren te kunnen staat maken op een toereikend inkomen.

G:

Gedeputeerde Staten hebben het besluit genomen, om ook van hunne zijde het volgend jaar uit de provinciale Fondsen eene ruimere bijdrage ten behoeve van het onderwijs te leveren. Van dien maatregel mag men zich veel goeds beloven, even als van de door Hun Edele Groot Achtbaren tevens gedane aansporingen van de gemeenten, die in de behartiging der belangen van het schoolwezen tot dus verre zijn nalatig gebleven.

In Gelderland zijn de Staten van het gewest blijven voortgaan met het verstrekken van aanzienlijke toelagen uit de provinciale Fondsen, tot oprigting van nieuwe, of de verbetering van reeds bestaande schoollokalen. Het laat zich aanzien, dat wanneer hiermede op denzelfden voet wordt voortgegaan, deze provincie, in dit opzigt, binnen korten tijd, weinig meer te wenschen zal overlaten. Uit de provinciale kas werd in 1826 mede een aanzienlijk aantal scholen voorzien van behoorlijke meubelen, terwijl diezelfde kas mede gestrekt heeft, ter tegemoetkoming in het onderhoud van weinig bemiddelde Onderwijzers.

In de provincie Luik is de voortgang van het onderwijs minder merkbaar geweest.

Een groot aantal landelijke gemeenten dezer provincie is weinig bemiddeld. Hieruit laat het zich gedeeltelijk verklaren, dat even als in vorige jaren de geldelijke opofferingen van die zijde gering waren. De ijver der Schoolopzieners van dit gewest vindt, in dezen staat van zaken, een grooten hinderpaal. Het ware te wenschen, dat even als in andere provincien, zoo ook alhier, op de provinciale Fondsen eenige gelden ten behoeve van het onderwijs konden worden afgezonderd. Niet minder ware het te wenschen, dat er pogingen konden worden gedaan, om de gelden op de gemeente-begrootingen, ten behoeve van het onderwijs te vermeerderen. Zulks verdient de bijzondere aandacht van het provinciaal Bestuur. Binnen de stad Luik maakt het Volks-onderwijs voortgangen. De aldaar tot stand gebragte stedelijke vrijscholen zijn, sedert het vorig jaar, aanmerkelijk verbeterd.

Het gewestelijk Bestuur van Oost-Vlaanderen heeft, gedurende het jaar 1826, in het belang van het Schoolwezen, onderscheidene gepaste maatregelen genomen, waarvan men het tot stand komen van heilzame verbeteringen mag verwachten. Ter ondersteuning van die maatregelen, is de provinciale School-commissie, van hare zijde bedacht geweest op het doen zamenstellen en uitgeven van geschikte schoolboeken. Door deze zorg heeft die Commissie aanvankelijk helpen voorzien in eene voorname behoefte. Over het algemeen mag men de gegronde hoop voeden, dat de vroegere achterlijke staat van het onderwijs in deze provincie

ele hoe langer zoo meer door eenen meer gunstigen stand van zaken zal vervangen worden. Van de zijde der Gemeente besturen bespeurde men reeds meerdere belangstelling in de verbetering van het schoolwezen. Een dertigtal gemeenten hebben autorisatie verzocht om een deel van hare beschikbare fondsen te mogen besteden tot den opbouw van schoollokalen of tot het aankoopen van de noodige schoolmeubelen. In twintig andere gemeenten werd het inkomen der Onderwijzers verbeterd.

Het stedelijk Bestuur van Gent heeft voorbereidende maatregelen genomen, om aldaar een volgend jaar behoorlijke armenscholen tot stand te brengen.

(Het Vervolg hierna.)

KUNSTEN.

AMSTERDAM *den 22sten Mei.* Gisteren avond had het eerste openbaar examen der kweekelingen onzer Koninklijke Muzijk en Zangschool, alhier in den Stads Schouwburg, op eene doelmatige wijze plaats.

Eene aanzienlijke schare van genoodigden bevond zich, overeenkomstig derzelver rang, in balkon, loges, bak, op het eerste en tweede amphitheater en de *eerste gaanderij*, daar de tweede gaanderij en het derde amphitheater afgesloten en met sierlijke draperien behangen waren.

Op het tooneel, ter regterzijde van den aanschouwer, zaten de Commissie van Toevoorzigt en *de Secretaris* der school, en ter linkerzijde de meesters in de onderscheidene vakken van onderwijs; verder, ter regter en linkerzijde, de kweekelingen van beide kunne en, op den achtergrond, de leden van het orchest; terwijl zich op den voorgrond twee piano-fortes en een, met groen bekleed, spreekgestoelte bevonden. Het geheele lokaal was fraai verlicht door kroonen en bougies.

Ten half acht ure nam de plegtigheid eenen aanvang met het spelen van het geliefkoosd *Wilhelmus*, onder een daverend handgeklap der vergaderde gemeente, welke commissarissen, meesters en kweekelingen, uit eigene beweging, volgden met hetzelve, staande, aan te hooren. Nu had de uitvoering plaats eener symphonie voor het orchest, waarna de tijdelijke voorzitter, de Heer Mr. J. van's Gravenweert, het spreekgestoelte beklom, en eene fraaije aanspraak hield, doelende, hoofdzakelijk, op het nut van zoodanige nationale scholen, en bevattende een verhaal der oprigting en van het in werking brengen der Amsterdamsche, benevens het opnoemen der vakken van onderwijs, waarin, aan-

aanvankelijk, les gegeven wordt, en wat de vergadering, bij deze eerste gelegenheid, slechts te wachten had. Het examen bestoud in: het afleggen van proeven in het kunstmatig lezen en declameren, het grammatikaal beantwoorden van vragen over de gronden der toon- en zangkunst; het maatverdeelen; het muzijk lezen; het aangeven van zangtoonen; het spelen van schalen op het piano; het uitvoeren van een klein maar bevallig stukje op gezegd instrument; het solfieren, met accompagnement daarvan en het vocaliseren van een zeer schoon zangstuk. Dit alles afgeloopen zijnde, werden door den Heer Voorzitter, namens de commissie, getuigschriften en prijzen uitgereikt: voor de 2de Klasse der Nederduitsche taal, aan jufvrouw Friederichs en den Hr. Smit; voor de 3de of hoogste Klasse, aan den Heer de Haan; voor de eerste Klasse van den Zang, aan jufvrouw van Wijngaarden en Halwasser; 2de Klasse aan jufvr. Boele en Dijkers en de Heeren Noorman en Walter; voor de 2de Klasse van het Piano Forte aan jufvr. van Heijd, wordende bovendien beschonken met een getuigschrift voor den Zang, en eindelijk, voor de 3de of hoogste Klasse van den Zang aan jufvr. Karels. Het examen werd besloten met een uitmuntend gesolfieerd Zangkoor, eerst met begeleide van het piano en eindelijk met die van het geheele orchest. De ondubbelzinnige goedkeuring der aanwezigen, gaf genoegzame blijken van het wel uitvoeren dezer eerste proeven. Dat deze Koninklijke inrigting, hier ter stede, nog vele jaren onder het voorzigtige en wijze bestuur harer tegenwoordige opzieners blijve, dan voorzeker zal het spoedig kenbaar worden, wat men in het noordelijke gedeelte onzes vaderlands, ja zelfs in een der waterachtigste oorden, in spijt van vele betwetters, in het vak der Zang- en Toonkunst worden kan!

OUDHEDEN.

ROME *den 29sten Februarij.* Bij de opdelvingen van het forum zijn tot hier geene voorwerpen voor de de Kunsten van belang gevonden, behalve een stuk van eene gegroefde zuil van verde-antico. Daarentegen wint de plaatsbeschrijving gedurig aan in nieuwe inzigten, hoewel de laatste zich, naarmate zij ontstaan, ook weder verwarren. Daar het plein voor het Colyseum opgeruimd, dat is, met het waterpas der

der aangrenzende straten Labicana, (de vermeende oude suburra), di S. Giovanni in Laterano, dell' Ario de Constantino enz., gelijk gemaakt is, verschijnt het muurwerk, dat tot hiertoe onderaardsch geweest, maar thans voor den dag gekomen is en op het genoemde waterpas rust, naar den kant van het Colyseum toe, in zijne oorspronkelijke gedaante, hoewel de gewelfde gangen in hetzelve nog onder puin bedolven liggen en bij gevolg de achter-openingen nog niet onderzocht konden worden. Behalve de laatste is er in het voorst gedeelte van het muurwerk en naar den hoek van den Palatijnschen berg toe, tegen over den weg, die van den boog van Constantijn naar dien van Titus geleidt, een gewelfd kanaal gevonden, dat met breede kiezelsteenen geplaveid en met regte en regelmatig over elkander liggende baksteenen gemetseld, voortreffelijk gebouwd is en anderhalf voet onder het voormalig, en juist zooveel boven het hedendaagsch waterpas ligt. Dit kanaal is, als te laag, even min tot doorgang als uithoofde van deszelfs bouwmanier tot water- of vuiligheid-afleiding geschikt. Tot hoeverre zich dit kanaal van den hoek des muurwerks, waar het zigtbaar is geworden tot in het midden van den voorgevel uitstrekt, kon tot hier nog niet onderzocht worden, daar, om dit te doen, de voorgevel zelf gedeeltelijk moest afgebroken worden, 't welk met het doelwit der opdelving, dat daarheen leidt, om geenen uitgemaakt antieken muur om ver te werpen, strijden zou. Over dit muurwerk zelf heeft zich tot hier geen Oudheidkundige openlijk uitgelaten; maar, onder de hand gaat het door voor de fundamenten, die, naar men meent, H a d r i a n u s liet leggen ten behoeve van den door hem te bouwen tempel. Het is bekend, dat bij deze opdelving eene groote menigte menschenbeenderen werd ontdekt. De Oudheidkundigen alhier gaan voort met die aan het Hospitaal toe te schrijven, dat tegen het einde van de veertiende eeuw in het Colyseum bestond en in het groote Lateranische Hospitaal *ad sancta sanctorum* ingelijfd werd. Zonder daarover met iemand te willen twisten, zou men toch kunnen aanmerken, dat men, wanneer alle deze beenderen van daar herkomstig waren, mogt besluiten, dat de kranken allen

in

in dit hospitaal zijn gestorven, in plaatse van er te genezen. Maar het is te verwonderen, dat men derzelver oorsprong niet eer afleidt van de groote begraafplaats, die eenmaal op den aangrenzenden Esquilijnschen berg gevonden werd, naar het schijnt, zelfs nog tot onmiddellijk vóór het aanleggen van Maecenas tuinen (*), die zich, gelijk bekend is, geheel tot op deszelfs hoek naar den Palatijnschen berg toe, uitstrekten. Airo, de scholiast van Horatius, zegt in zijne scholium op de achtste satyre van het eerste boek, in welke bijzonder van de genoemde tuinen gesproken wordt en dezelve vermeld staan onder den naam van de „nieuwe" (†) (*novi horti*) „ *antea sepulcra erant in loco, in quo sunt horti Maecenatis, ubi sunt modo thermae.* Wat is waarschijnlijker, dan dat bij verloop van tijden en van velerlei veranderingen, die op den berg plaats hadden, vooral echter de allengs gevolgde afwatering van dezelve, die beenderen van de hoogte af in het dal gekomen zijn? Het bovenvermelde fundament is een zoogenaamd *emplekton*, d. i. uit stukken marmer, basalt of kiezel, tufsteen, peperin, travestinsteen enz. met daar tusschen geworpen metselspecie bestaande; en heeft een ander fundament van travestin, waardoor het zich als een bewonderingswaardig stevig gedenkteeken der bouwkunst uit de schitterende eeuw der Romeinsche alleenheersching handhaaft. Het is jammer, dat het spreekwoord: veel hoofden veel zinnen, bij deze opdelvingen reeds dikwijls kon toegepast worden. Wie zou, bij voorb. niet van gevoelen zijn, dat het het belangrijkste en gewigtigste onderzoek ware geweest, om den aard en het doel van dat muurwerk op

(*) In de aanstonds aan te halen Satyre wordt gezegd: *Huc prius angustis, ejecta Cadavera cellis*, &c., hetwelk zonder twijfel op den naastvoorgaanden tijd van Horatius, betrekkelijk is.

(†) Dat Horatius, deze tuinen zonder alle overige omschrijving, *de nieuwe* heet, op een' tijd, dat er waarschijnlijk te gelijk vele andere tuinen werden aangelegd, strekt ten bewijze van de uitgestrektheid en pracht, waardoor die van Maecenas zich van alle de overige onderscheidden.

op te sporen, en tot het einde toe de gewelfde gangen te vervolgen, vooral de uitgangen aan de tegenovergestelde zijde na te gaan, om van deze wegen, die, zoo ver men weet, in alle rigtingen liepen en verscheiden onderaardsche straten gevormd hebben, tevens den plattegrond op te nemen. In plaats van dit te doen, heeft men zich vergenoegd, met alleen de ingangen een paar voet wijd te openen, maar het overige in zijne vorige gedaante, d. i. met puin van allerlei aard opgevuld, te laten liggen. De opgraving heeft, zoo lang de bodem voor denzelven nog niet tot de bepaalde diepte verlaagd was, niet veel moeijelijkheden opgeleverd, maar zal nu, op eene diepte van drie tot vier voet voor dezelve, te meer moeite en onkosten veroorzaken. Een ander belangrijk verschijnsel, doch dat men ook niet verder onderzocht heeft, is een muur geweest, dien men onder het plaveisel, dat men voor de *via sacra* houdt, ontdekte en zoo uitnemend stevig moet geweest zijn, dat de houweelen der werklieden in stukken sprongen, en ten hoogste hier en daar eenige splinters er konden afslaan. Deze muur, hoogstwaarschijnlijk het fundament van een huis, dat vóór den aanleg van de genoemde straat op deze plaats stond, klimt dus tot de oudste tijden van Rome op. Eindelijk zijn er tusschen en onder de steenen, welke het plaveisel der straat vormen, *eenige munten* uit de tijden van Tiberius gevonden. Een kruidtuin of wijnberg, die aan het huis Barberini toebehoort, en aan de hoek van den Palatynschen berg naar het Colyseum toeligt, heeft de commissie pogen te koopen, om ook daar opdelvingen te werk stellen. Naar men zegt, heeft men eindelijk besloten de geeischte somme (volgens voorgave 1800 scudi) te geven en de koop zou voltrokken zijn. Indien men zich niet geheel bedriegt, zal dit punt, waarop, zooveel men weet, nooit gedolven is, veelligt een' of anderen buit opleveren, die de daaraan bestede moeite rijk beloonen zal.

STER-

STERRE- EN WEERKUNDIGE WAARNEMINGEN.

Z. Amerika. Op den 16 November ll. deed zich in de stad Papayan, (tachtig mijlen van Bogota op 2°, 26', 27" N. Br. gelegen) een hevige aardschok gevoelen, die onmiddellijk door eene golvende beweging, in de rigting van het Z. O. naar het N. W, werd gevolgd, en welke drie a vier minuten aanhield. Gedurende den geheelen nacht scheen de aarde niet weder tot rust te komen, een meer of min sterke schokken hadden om de 40 of 50 minuten tot vijf ure des ochtends plaats. De schok toen gevoeld was heviger dan die des avonds, en de beweging ging voort. Ten 11 ure 45 min. des ochtends werden zij zoo geweldig, dat een groot gedeelte der stad verwoest werd. De ongelukkige inwoners (men schat die op 30,000,) hadden de stad verlaten, en hunne toevlugt gezocht aan de oevers van den Cauca; maar de overlooping dezer rivier, die uit zijne bedding trad, noodzaakte hen deze schuilplaats te laten varen. Op denzelfden dag, den 17den gevoelde men er een' nieuwen schok ten 5 ure 's avonds, en den 18den volgde er een ten half vijf ure des ochtends. Dit was de laatste: want toen begon eene uitbarsting van den vulkaan de Puracé, en de lava baande zich een' weg door de westelijke wederzijde van de kegelvormige spits; ter gelijker tijd openden zich aan alle andere zijden ontzettend groote spleten. Niet alleen de Cauca, maar alle de overige stroomen in de omstreken, de Pinaigre, de Ipsala enz. traden uit hunne bedding, en verwoestten het platte land. Het fraaije dorp Puracé ongeveer ter hoogte van 2650 Nederl. Ellen boven de oppervlakte der zee, op den top des vulkaans gebouwd, is geheel vernield, gelijk mede verscheiden naburige gehuchten en landhoeven.

Frankrijk. Te Maisoncelle le Jourdan, een dorp niet verre van Vire in het Dept. Calvados, trof een bliksemstraal den Kerktoren, juist op Hemelvaartsdag, terwijl de geheele bevolking in de kerk bijeen was, met dat ongelukkig gevolg, dat de toren instortte, het kerkgewelf verpletterd werd, en daarbij tien personen omkwamen, en vijfentachtig gekwetst raakten, waarvan omtrent de helft gevaarlijk geacht werd.

WEER-

WEERKUNDIGE WAARNEMINGEN BUITEN HAARLEM.

Mei. 1828.	BAROMETER.	THERMOMETER.	WINDSTREEK.	LUCHTSGESTELDHEID.
28	29. 6¾ 29. 7 29. 7½	60 62 62	Z. Z. W. Z. W. t. Z. Z. W.	bewolkt, tusschenbeide iets regen, voormiddag harde wind.
29	29. 7 29. 8 29. 8	60½ 67½ 58½	Z. W. t. Z. Z. Z. W. Z.	bewolkt, meest omtrent betrokken, tusschenbeide een weinig regen.
30	29. 8 29. 9 29. 9¼	60 65 52	Z. W. Z. W. t. W. W. t. N.	bewolkt, meest omtrent betrokken, in den namiddag en 's avonds helder.
31	29. 9 29 9 29. 8¾	62 69 59½	Z. W. Z. W. t. W. Z. W.	harde wind, bew., tusschenb. omtrent betrokken, 's midd. iets regen.
Junij. 1	29. 9½ 30. 0¼ 30. 0¼	61 65 58	W. Z. W. W. t. Z. W.	zeer windrig, voorm. meest omtrent betrokken, verder bewolkt.
2	30. 0 29. 9¾ 29. 9½	60 60 58	Z. Z. Z. W. W. Z. W.	harde wind, voormiddag betrokken, tusschenb. regen, nam. held., 's avonds bewolkt.
3	29. 9 29. 9¼ 29. 9	61 59 57	Z. W. Z. W. t. W. Z. W.	zeer windrig, bewolkt, meest omtrent betrokken, even na den middag regenbuijen.

BEKENDMAKINGEN.

HET ZEEBAD,

„ „ Of overzigt over den oorsprong en de nuttigheid der
„ „ Baden in het algemeen, benevens een meer opzettelijke
„ „ beschouwing van den invloed der ZEE-BADEN, in
„ „ het bijzonder op de bevordering of herstelling der ge-
„ „ zondheid; door geneeskundige waarnemingen gestaafd,
„ „ met een aanhangsel nopens de nieuwe *Zee-Bad*-Inrig
„ „ ting te *Scheveningen*, door G. SWARTENDIJK STIER-
„ „ LINK en A. MOLL, Medicinae Doctors. Dit werk
„ „ is tot 56 stuivers te bekomen te Dordrecht bij *Blussé* en
„ „ *van Braam* en alom. Bij genoemden is mede kortelings
„ „ van de pers verschenen: Het Achtste Deel van W.
„ „ SCOTT, Leven van NAPOLEON. Het tweede stuk
„ „ der HANDLEIDING tot de beoefening der ARTSE-
„ „ NIJBEREIDKUNDIGE SCHEIKUNDE, of grondbe-
„ „ ginselen der Pharmaceutische Chemie. — VOORBERIGT
„ „ van den *Hoogleeraar* M. SIEGENBEEK, bij de vierde
„ „ uitgaaf van zijne *Verhandeling over de spelling*, apart
„ „ 10 centen. — De *PROTESTANT*, Tijdschrift, 9e. Deel,
„ „ No. 5; en HANDLEIDING *tot kennis van het STAATS-*
„ „ *BESTUUR in het Koningrijk der Nederlanden*, 2de Deel,
„ „ loopende over het geheele jaar 1826."

TE HAARLEM BIJ DE WED. A. LOOSJES Pz.

ALGEMEENE KONST- EN LETTER-BODE, VOOR HET JAAR 1828.

N°. 25. *Vrijdag den 13den Junij.*

BERIGTEN.

PARIJS. Uit brieven van den Heer ROUSSEAU, Consul van wege het Fransch Gouvernement te Tripoli, (*) blijkt nader de zekerheid van den dood van den reiziger LAING, reeds vroeger aangekondigd, zijnde in dezelve deswegens de volgende bijzonderheden medegedeeld: „ LAING was reeds gewond door de Hangar-roovers, op het grondgebied van Touat (†). Door de liefderijke zorgen van Cheik EL MOKHTAR MARABOUT was hij aan het eerste gevaar ontsnapt; deze gast-

(*) De Schrijver dezer brieven, wiens overlijden in een vroeger No. van dit Weekblad is aangekondigd, op gezag van een algemeen geloofverdienend Journaal, hetwelk zijn' dood stellig mededeelde, daar dezelve openlijk in de Maatschappij ter bevordering der Aardrijkskunde was vermeld, is nog in leven en geniet eene goede gezondheid. Wij haasten ons dus dit berigt te herroepen. *Red.*

(†) De Hangar vormen eenen onafhankelijken Nomadischen stam, welken de Fellâhs tot hier niet aan zich konden onderwerpen: hunne talrijke geslachten zijn verspreid tusschen Touat en Timbouctou; zij vallen de Karavanen aan.

gastvrije man had hem bij zich ontvangen aan den boord van den Nijl der negers, en had hem vervolgens aanbevolen aan een der opperhoofden van Timbouctou, die vermaarde ſtad en het voorwerp van de grootſte nieuwsgierigheid der Europeanen. Maar, weinig tijds na LAINGS aankomst, kwam een troep Fellâhs of Fellatâs, welker getal op 30,000 geſchat wordt, op eene gebiedende wijze de uitlevering van den blanken eiſchen. Deze magtige en oorlogzuchtige natie oefent tegenwoordig eene onbeperkte heerſchappij in de uitgeſtrekte gewesten van het westelijk gedeelte van Middel-Afrika. Deze Fellâhs gaven openlijk te kennen, dat zij den blanken reiziger wilden ter dood te brengen. „Langs dien weg zullen wij beletten" zeiden zij, „dat de Christenvolken met de berigten hun voordeel doende, welke deze reiziger nopens den Sultan zou kunnen geven, niet te eeniger tijd herwaarts doordringen, om de inwoners tot de ſlavernij te verwijzen."

Vierentwintig opperhoofden, waaronder eene vrouw was, Nana-Beira (vorstinne-moeder) geheeten, regeerden te gelijk in Timbouctou. OTHMAN-VOULD-NAID ABOUBEKR, een hunner, ontving LAING ten zijnen huize. Zoodra de Fellâhs voor Timbouctou zich vertoonden, om het hoofd van LAING te vragen, liet zijn gastheer hem des nachts, onder *geleide* van verſcheiden vertrouwde bedienden ontſnappen, onder welker getal zich echter een zekere RHEBAL bevond van den ſtam der Barabiches, die heimelijk door omkooping aan de Fellâhs was toegedaan. Deze zelfde REBBAL was het, die hun van LAINGS vlugt kennis gaf en hem den eerſten dolkſteek toebragt.

De Heer ROUSSEAU voegt er in zijne letteren bij, dat hij dit treurig toeval vernomen heeft van een' Moorsch Koopman, geboortig van Gadhames, sedert langen tijd te Timbouctou gevestigd. In de maand djamari-il-aval van het jaar 1242 (December 1826) heeft hij deze bijzonderheden medegedeeld aan zijn' neef, te Gadhames woonachtig. De brief van den laatſten, gedagteekend in de maand moharrar 1243 (Augustus 1827) bereikte in September 1827 Tripoli, begeleid van dien van zijn' bloedverwant. De Koopman van Timbouctou berigt zijn' neef, dat de medegedeelde bijzonderheden opgemaakt zijn op getuigenis

van

van verscheiden inwoners dier stad en van alle de kooplieden, die een deel der karavaan hadden uitgemaakt, waarmede LAING aldaar was aangekomen: hij had zich verpligt geacht dezelve over te zenden, ten einde de onschuld der Gadhametanen, onderdanen des Pacha's van Tripoli, te staven. Deze Vorst zelf had bij den Heer ROUSSEAU betuigd, dat hij voor den moord van LAING niet verantwoordelijk kon zijn, daar dezelve negentig dagreizen aan gene zijde van Gadhames had plaats gehad: maar hij wenschte tevens, dat alle bijzonderheden, betrekkelijk dit noodlottig geval, werden openbaar gemaakt, ten einde zoowel de Gouvernementen als geleerde Maatschappijen van Europa, die in de moedige onderneming van dezen reiziger zooveel belang stelden, wel van de waarheid overtuigd mogten worden. De Heer ROUSSEAU verwacht een nog veel naauwkeuriger verhaal, waaruit de voornaamste voorvallen zullen blijken, geschied op LAINGS reize, sedert zijn vertrek van Gadhames.

GENT. Is de Heer C. L. BLUME voornemens eene Algemeene Javaansche Flora uit te geven, ook alhier verschijnt een fraai en belangrijk Botanisch werk, deels van denzelfden oorsprong; te weten, eene vrucht der nasporingen van de te vroeg voor de wetenschap overleden Natuuronderzoekers KUHL en VAN HASSELT; onder den titel van: *Genera et Species Orchidearum et Asclepiadearum, quas in itinere per insulam Java, jussu et auspiciis Guilielmi I Belgarum regis augustissimi collegerunt* Dr. H. KUHL *et* Dr. J. C. VAN HASSELT. De uitgave en de beschrijving dezer Plantengeslachten en soorten is aan den bekwamen Hoogl. J. G. S. VAN BREDA toevertrouwd, en reeds twee afleveringen van dit fraai uitgevoerd werk zien het licht. Na het afsterven dier beide Natuuronderzoekers, die als de slagtoffers aan hunnen ijver vielen, werden hunne handschriften naar Europa overgebragt; — en het is op last van Z. M. den Koning, dat dit werk, uit dezelve ontleend, algemeen gemaakt wordt, ten koste van het Gouvernement. Men beweert, dat dit het belangrijkste gedeelte hunner Kruidkundige nasporingen uitmaakt. Men vindt daarin een groot aantal nieuwe verscheidenheden en soorten van twee zeer weinig bekende en om hunne schoonheid en zonderlingheid der

voorttelinsgorganen, zeer opmerkelijke Plantengeslachten, de *Orchideae* en *Asclepiadeae*. De teekeningen en ontledingen der planten zijn op de plaatsen zelve vervaardigd, en de lithographie niet alleen, maar het penseel zal die getrouw teruggeven, gelijk de uitgegeven afleveringen reeds bewijzen. De beschrijving is in het Latijn (*)

VERSLAG over den Staat der Hooge, Middelbare en Lagere Scholen, *gedurende het jaar* 1826, *op last des Konings, ingezonden aan Hun Ed. Mog. Staten Generaal, door Z. Excell. den Minister van Binnenlandsche Zaken ter voldoening aan* Art. 226 der Grondwet.

LAGER ONDERWIJS.

(Vervolg van bladz. 378)

In West-Vlaanderen zijn vorderingen gemaakt in het *onafgebroken* schoolhouden, eene verbetering, *waarvan* met lof verdient te worden melding gemaakt, *vooral ook omdat* dezelve het bewijs oplevert, dat de gemeenten meer en meer helpen voorzien in het behoorlijk bestaan der Onderwijzers. Intusschen is het te bejammeren, *dat nog* meerdere bijdragen, welke de gemeenten voor het Lager Onderwijs, blijkens hare begrootingen, bestemd hadden, die bestemming niet hebben bereikt. Overigens is de Commissie van onderwijs blijven voortgaan met de verspreiding van betere schoolboeken; een maatregel, welke aan het onderwijs zeer bevorderlijk is, doch welke nog nadrukkelijk verdient te worden voortgezet.

De provincie Henegouwen, die zich sedert den aanvang der schoolverbeteringen zoo loffelijk heeft onderscheiden, is ook in 1826 met het maken van vorderingen blijven voortgaan.

Nadrukkelijke en gepaste aanschrijvingen van het gewestelijk Bestuur hebben daartoe niet weinig bijgedragen, inzon-

---

(*) Dit werk zal uit omtrent 18 afleveringen elk van vijf platen met zooveel bladen beschrijving bestaan, kostende ieder, nadat de inteekening gesloten is, 7 guldens. De uitgave geschiedt te Gent, bij H. Vandekerckhove.

zonderheid ook de bepaling van Heeren Gedeputeerde Staten, dat op alle lagere scholen jaarlijks ten minste gedurende tien maanden zal worden schoolgehouden, en de aanmaningen van den Gouverneur aan de plaatselijke Besturen om, bij het opmaken hunner begrootingen, bedacht te zijn op de behoeften van het onderwijs.

Door de zorg van het provinciaal Bestuur worden mede aanzienlijke vorderingen gemaakt in de verbetering van het onderwijs der armen. In vijf gemeenten zag men afzonderlijke armenscholen tot stand komen, en in een aantal andere werd het onderwijs der behoeftige klasse beter geregeld.

In Zuid-Holland gaat men voort met eenige schoolinrigtingen te verbeteren en in de nog bestaande behoeften te voorzien.

Lof verdient het Bestuur van 's Gravenhage, wegens het beramen van allezins gepaste maatregelen ter voorziening, in het onderwijs der armen-kinderen. Te Rotterdam heeft het onderwijs gewonnen door de invoering van een nieuw stedelijk schoolreglement, ingerigt naar de tegenwoordige behoeften. De binnen die stad bestaande kweekscholen van Onderwijzers gaan ijverig voort met het vormen van bekwame jongelingen.

Het in Zuid-Holland opgerigte fonds voor weduwen en nagelatene kinderen van Onderwijzers, blijft aan het oogmerk beantwoorden. Het ware wenschelijk, dat ook in andere gewesten zoodanige fondsen tot stand kwamen.

De in 1825 in Noord-Holland begonnen algemeene verbetering der schoollokalen werd in het jaar 1826 met ijver voortgezet, door opofferingen, zoo wel uit de provinciale als uit de gemeentelijke kassen.

De stads armen- en tusschen-scholen te Amsterdam, hoewel een aantal van 4500 a 5000 leerlingen bevattende, zijn nog niet toereikend voor de behoefte dier stad. Men denkt er ernstig over, om het aantal dier scholen te vermeerderen, doch de uitvoering van dit voornemen vindt zwarigheid, bijzonder ook wegens het gemis van geschikte lokalen.

Offschoon het uit de provincie Zeeland niet blijkt van verbeteringen van bijzonderen aard, heeft het schoolwezen echter ook in dat gewest over het algemeen vorderingen gemaakt.

Het onderwijs der armen-kinderen heeft vooral de aandacht der Schoolopzieners naar zich getrokken. Men mag van hunne bemoeijingen te dezen met grond voordeelige uitkomsten verwachten. De in deze provincie gevestigde weduwenbeurs neemt steeds in aantal van deelnemers toe.

Mogt in het vorig verslag met lof melding worden gemaakt van het in Namen opgerigt Genootschap tot aanmoe-

diging van het Lager Onderwijs, thans kan men de verzekering geven, dat de pogingen van dat genootschap reeds aanzienlijke voordeelen hebben opgeleverd. Door de bemoeijingen dezer Maatschappij, en de tusschenkomst der Schoolopzieners, is reeds een groot getal scholen voorzien geworden van geschikte leerboeken en andere hulpmiddelen.

Hierdoor wordt in eene der behoeften voorzien, welke den voortgang van het verbeterd onderwijs in Namen zeer in den weg stond. Mogt even zoo kunnen en worden te gemoet gekomen in de verbetering van het bestaan des Onderwijzers, dan ware het te verwachten, dat ook in de provincie Namen het onderwijs weldra aanzienlijke vorderingen zoude maken.

Het is opmerkelijk, dat een zoo groot gedeelte der gelden, welke op de gemeente-begrootingen waren gebragt ten behoeve van het onderwijs, daartoe niet zijn besteed, en tot andere einden schijnen te zijn gebruikt. Deze provincie geeft ook geenerhande toelage voor het onderwijs uit de provinciale opcenten.

Het is te hopen, dat in beiderlei opzigt, door de zorg en belangstelling van het provinciaal bestuur, verandering zal komen.

In Antwerpen maakt het onderwijs over het geheel aanzienlijke vorderingen. Het laat zich aanzien, dat al de landelijke gemeenten in die provincie weldra van behoorlijke scholen zullen voorzien zijn. In de steden zijn mede vele bijzondere scholen aanmerkelijk verbeterd. Het ware te wenschen, dat de stedelijke Armen-*scholen*, vooral te Antwerpen, door de zorg van het Bestuur, meerdere uitbreiding ontvingen.

Het provinciaal Bestuur van Utrecht is blijven voortgaan met zoo veel mogelijk te voorzien in de materiële behoeften van het onderwijs ten platten lande; sedert 1824 zijn tot dat einde uit de provinciale kas aanmerkelijke sommen besteed.

De ziekte, die in 1826 in Vriesland gewoed heeft, kon niet wel anders, dan nadeelige gevolgen voor het onderwijs opleveren. In vele scholen moest het onderwijs, wegens de ziekte van den Onderwijzer, worden gestaakt. In andere daalde het getal der leerlingen tot beneden de helft.

De Commissie van Onderwijs verloor een' werkzaam Medelid in den Heer H. W. C. A. V i s s e r, een der grondigste kenners en der ijverigste bevorderaars van het verbeterd Lager Onderwijs. Hij werd mede het slagtoffer der heerschende ziekte.

In de provincie Overijssel heeft men te Zwolle belangrij-

rijke verbeteringen tot ſtand gebragt in het onderwijs der Armen-kinderen.

Op Stads koſten is daartoe een nieuw ruim lokaal gebouwd. Ook is te Enſchedé zoodanig nieuw lokaal voor eene tweede ſtads-ſchool tot ſtand gekomen.

Er is alle uitzigt, dat de ſchade, welke door den jongſten zeevloed aan onderſcheidene ſchoolgebouwen is toegebragt, weldra geheel zal zijn herſteld.

Dat het onderwijs in Groningen, gedurende het jaar 1826, ten gevolge der gewoed hebbende ziekte, meer achteruit dan vooruit is gegaan, zal naauwelijks behoeven te worden aangemerkt.

Dit geldt echter inzonderheid de ſtad Groningen. In die ſtad worden de Lagere Scholen gewoonlijk bezocht door 4000 leerlingen. Dat getal was in den herfst van 1826 verminderd op 800.

Omtrent het onderwijs binnen de provincie Drenthe, kunnen over 1826 geene belangrijke bijzonderheden worden opgegeven. Doch 'er valt aan te merken, dat de gemeentelijke ſcholen van dat gewest, meestal, in goeden ſtaat zijn, en bezet door geſchikte Onderwijzers. Het vroeger opgerigte Fonds, voor Onderwijzers-weduwen, blijft aan het oogmerk beantwoorden.

In het Groot-Hertogdom Luxemburg, is de provinciale School-Commisſie met veel ijver werkzaam gebleven.

Door hare aanhoudende pogingen worden de moeijelijkheden, die de verbetering van het onderwijs in deze provincie beletteden, langzamerhand uit den weg geruimd. Als eene belangrijke verbetering mag worden genoemd de verſpreiding van meer geſchikte en eenparige ſchoolboeken. Ook verdient de School-Commisſie lof, wegens hare pogingen ter bevordering van het onafgebroken ſchoolhouden, in welk opzigt 'er nietternin nog zeer veel te verbeteren overblijft.

(*Het Vervolg hierna.*)

K U N S T E N.

WEENEN. De Duitſche en Italiaanſche Dagbladen zijn vol van het verblijf des beroemden Vioolſpelers Paganini alhier, die ook een' voorbeeldeloozen indruk maakt door zijn volkomen eenig ſpel. Onder de ſtukken, die hij in deze hoofdſtad uitvoerde, merkte men een groot concerto op, in welks finale allegro een obligaat-partij van de *campanello* voorkomt, een klein klokje, aan hetwelk de viool van Paganini met waarheid en onovertrefbare bevalligheid beant-

woordde; gelijk ook later eene adagio van zijn eigen compositie; — en heerlijke variatien op het *piu non andrai*, die op de snaar alleen uitgevoerd, de bewondering tot geestdrift ja tot eene soort van geestvervoering opwonden. Deze groote Toonkunstenaar heeft vijf concerten alhier gegegeven, die hem bijna 30,000 Guldens opbragten. Het zesde was voor de armen. Na Duitschland doorreisd te hebben, is Paganini voornemens te Parijs te komen, om zich vervolgens naar Londen te begeven.

WEENEN. De Handschriften en Boekerij van den beroemden Componist van Beethoven zijn alhier openbaar verkocht. Het laatste werk van dezen Toonkundige, een onvolledig Quintetto, is door een' koopman dezer stad, Diabelli geheeten, tegen een ontzettend hoogen prijs aangekocht, gelijk ook de gouden Medaille, hem door Lodewijk XVIII vereerd, zeer duur verkocht is en in handen van een' onbekende is overgegaan.

PARIJS. Aan den Standbeeldhouwer Bosio is van wege het Gouvernement opgedragen de bearbeiding van een standbeeld van den Heer de Monthyon, den weldoener der armen, wiens beeldtenis de algemeene Raad der Hospitalen op het Hotel-Dieu zal oprigten. — Van de voor het paleis van de Beurs bestemde vier Standbeelden is de beiteling der Regtvaardigheid aan den Heer Cortot, der Voorzigtigheid aan den Heer Roman en die van de Overvloed aan den Heer Petitot, den zoon, toevertrouwd.

HAARLEM. In No. 20 van dit Weekblad hebben wij melding gemaakt van bevorderingen en belooningen, na het sluiten van de Parijsche Kunst-tentoonstelling aan onderscheiden Kunstenaars toegewezen en uitgereikt; sedert is ons van goeder hand berigt, dat niet alleen onze verdienstelijke Zeeschilder J. C. Schotel den roem der Nederlandsche Schilderschool schitterend op die expositie heeft gehandhaafd, maar, dat ook hem de eere ten deele viel, van een' *gouden eerepenning* van de *eerste klasse* bij die plegtige gelegenheid te erlangen. Naijverig, even als de berigtgever, op alles, wat tot eere van onze Landgenooten verstrekt, haasten wij ons dit mede te deelen, vertrouwende, dat het geen' Nederlander onverschillig kan zijn, zoodanige blij-

blijken van openlijke erkentenis van echt kunsttalent te vernemen, voor het eerste Schilderstuk, door dezen Nederlandschen Meester op de Fransche Tentoonstelling gebragt.

BOEKVERZAMELINGEN.

De Bibliotheek van Boulard.

Te Parijs is men den 19den Mei begonnen met de Boekerij van wijlen de Heer Boulard openbaar te verkoopen, die gedurende vijftig jaren onophoudelijk boeken had aangekocht. Na zijn overlijden heeft men alle min net gebonden, alle door latere uitgaven, en door de vordering der menschelijke kennis in waarde verminderde werken ter zijde gelegd en verkocht. Deze verkooping ruimde alleen 150,000 boekdeelen op. Het overgeblevene maakt vier Catalogi uit, waarvan de eerste 500 bladz. in 8vo beslaat, en 30,000 boedeelen bevat. Ten einde te bewijzen, dat deze Boekenliefhebber met onderscheiding en oordeel las, staat voor den eersten Catalogus eene Lijst van de Werken, door den Heer Boulard uitgegeven, in 41 boekdeelen bestaande. De verzamelaar was vroeger 26 jaren lang Notaris, en wijdde zijne avonduren geheel aan de lettereen. Hij was zeer zuinig op den tijd, en hield eene min uitgebreide verkeering, maar telde onder zijne vrienden, de Hn. Fontanes, Delille, Laharpe, Villoison, Sainte-croix en Millin. Met uitzondering van 's Konings Bibliotheek alleen, bevatte geen Parijsch huis een' grooter opeenhooping van boeken dan dat van den Heer Boulard, wiens boeken-manie, hoewel vroeger door weetgierigheid geboren, ook later door zucht tot weldadigheid werd gevoed. De Heer Boulard was in de omwenteling onder andere Maire van één der Arrondissementen van Parijs en afgevaardigde bij het Wetgevend Ligchaam; en hij had, 't geen veel gezegd is, in die tijden van beroering, geene vijanden, omdat hij bekend stond voor weldadig, een' beschermer der armen en zonder eerzucht.

UITVINDINGEN.

Verschaald Bier een' goeden smaak hergeven.

In No. 16 van dit Weekblad werd als een nieuw en in Engeland uitgevonden middel tot het einde in het hoofd dezes vermeld, opgegeven het gebruik van gecalcineerde Oesterschelpen; sedert berigtte ons de Heer J. H. van Opdorp te Arnemuiden, „ dat reeds in 1816 door den Hr. Frits, Victualiemees-

meester aan boord van Z. M. Schip Nassau, het verschaalde, ja zelfs zure Bier in deszelfs natuurlijken smaak werd hersteld door het bijvoegen van poeder van gewoon *wit krijt*, welke bewerking, zoo als men ligtelijk kan begrijpen, op denzelfden *scheikundigen grond berust*." Wij deelen dit op zijn verzoek gaarne mede, schoon ons hieruit wel gebleken is, dat dit middel niet nieuw, maar nog niet zoo klaar, dat het eene Hollandsche uitvinding zou zijn, omdat gemelde Heer Frits het bezigde. Wij willen het er echter gaarne voor houden, zoo lang het tegendeel niet bewezen is.

NATUURKUNDIGE BIJZONDERHEDEN.

Tetanus, na den steek van eene Honigbij.

Hieromtrent deelt Dr. Randolph van Erwing, het volgende geval mede:

In Junij 1806 werd de Heer Prevost te French-town, New-Jersey, terwijl hij in zijnen tuin werkte, omstreeks twee duim boven den buitensten ooghoek, door eene Bije gestoken. Kort daarop scheen zijn geheele ligchaam door een zenuwachtig sidderen aangedaan te worden; daarop volgde eene geringe stijfheid in den nek, terwijl hij slechts met moeite konde spreken, en hij beneden aan het *sternum* een smartelijk gevoel ontwaarde, als of hij daar te zamen geregen werd. Op deze verschijnselen volgde krampachtige zamentrekkingen van de spieren, aan de dijen en kuiten, en onwillekeurige stuipen in de meeste *spieren der buitenste* ledematen.. Hij bleef eenigen tijd in deze treurige gesteldheid, terwijl zijn gezigt en de bovenste ledematen met een mai koud zweet bedekt waren. In dezen staat kreeg hij een toeval, gedurende hetwelk hij als dood scheen te zijn, en na eenige hevige pogingen, geraakte hij plotseling aan het braken. Met dit braken verdwenen alle toevallen, en hij herstelde weêr. Alles duurde slechts een half uur, zoo dat er geen tijd was, om eenen Arts te roepen.

OUDHEDEN.

Noord-Amerikaansche Oudheden.

De Europeanen noemden natuurlijkerwijze het vaste land in het Westen, dat door hen was ontdekt, de nieuwe wereld; en de oppervlakkige kennis des lands en van deszelfs bewoners regtvaardigde ook deze eerste benaming.

Daar-

Daarenboven verklaarden de Natuurkundigen de natuurlijke voortbrengselen van Amerika voor onrijper en deszelfs grond voor veel later aan de zee onttogen. Dat het dus jeugdiger geachte land ook later bevolkt was, leidde men ook uit dezelfde oorzaak af; terwijl het zwaard der Christelijke veroveraars slechts volkeren verdelgde, waarvan er bijna geene op denzelfden trap van beschaving zich bevonden als die natien, wier geschiedenis met die der oude wereld eenen aanvang neemt.

Daarom was de Ontdekking van Oudheden in Zuid-Amerika eene der opmerkingswaardigste zaken, dewijl men nimmer daarvan den oorsprong aan de eerste bewoners van Amerika, zoo als men die zich voorstelde, konde toeschrijven. — Deze oudheden dan zijn gevonden te Palanqua, in de provincie Guatimala. — Dezelve bewijzen, dat de nieuwe wereld ontegenzeggelijk veel vroeger is bevolkt geworden, dan men tot hiertoe algemeen geloofde, ja welligt reiken deze gedenkstukken tot den tijd, waarin de Geschiedenis der Europisch-Aziatische volken zich uit de oude Fabelleer als oorspronkelijk redt; — onlangs heeft de Heer Warden in de Parijsche Academie van Wetenschappen eene verhandeling voorgedragen, waarin hij menigvuldige in de Vereenigde Staten van N. Amerika ontdekte Oudheden nader onderzoekt en op eene overtuigende wijze met de Ruïnen van Palanqua in verband brengt. Deze zoolang in de ontoegankelijke wouden van N. Amerika verborgen gedenkstukken bestaan in onderscheiden belangrijke werken, die van de oevers van het meer Erie, tot aan den Mexicaanschen zeeboezem en langs de Missouri voorkomen. Deze zoo in vorm als grootte verschillende pas ontdekte gedenkstukken bestaan: 1°. in Vestingwerken, 2°. in Tumuli of Grafheuvels, 3°. in gelijkvormige aarden muren, 4°. in onderaardsche muren van aarde en gebakken steenen, 5°. in rotsen met opschriften, 6°. in afgodsbeelden, 7°. in dieren die tot andere landen behooren, en eindelijk in Mummien. Een oud vestingwerk in de provincie Ohio beslaat meer dan honderd acres oppervlakte, en is met eenen twintig voeten dikken, twaalf voet hoogen muur en twintig voeten breede gracht omgeven. — Op de muren der verschansingen en grafheuvels vindt men boomen van ongehoorde dikte, van welke men door de kringen gemakkelijk konde opmaken, dat zij meer dan vier eeuwen ouderdom hadden, terwijl het bijzonder is, dat bij de hedendaagsche Indianen noch grafheuvels noch verschansingen gevonden worden. — De afgodbeelden, die men in den staat Tenessee en te Natchez in de provincie Missisippi vindt, de mummien in de kalkholen ter zelfder plaatse, en eindelijk de beeldspakige opschriften, die men op eene rots in Massachusets ziet, zijn allergewigtigste

bijdragen voor het onderzoek van de oudheid der eerste bewoners van de nieuwe wereld. —

Men zou uit dit alles kunnen besluiten, dat het dal Ohio van het Land Illinois tot bij Mexico eenmaal door een volk is bewoond geweest, dat geheel onderscheiden was van die stammen, welke er de Fransche volkplanters van Louisiana en Canada eens vonden.

Maar oorsprong, duur en ondergang dezes volks, alles is met een' sluijer omhuld, doch het lijdt geen twijfel, dat het bewuste volk reeds op eene grootere hoogte van beschaving moet hebben gestaan, dan eenig ander tijdens de ontdekking van Amerika.

De gedenkstukken van Palanqua bewijzen, dat zij niet behoeven onder te doen voor die van den grootste steden van Europa, dus dat ook de ontwikkeling van den geest dezes volks verre gevorderd moet zijn geweest. Daar zich deze lijn van verschansingen en grafheuvels van Mexico tot aan de meiren der Vereenigde Staten uitstrekt, zoo kunnen misschien de oude volken aan de Ohio eene volkplanting van Palanqua zijn geweest. — Deze vraag kon beter worden opgelost, wanneer een Natuuronderzoeker de schedels, die in de grafheuvels van de dalen aan de Ohio gevonden worden, naauwkeurig onderzocht, om te zien, of er eenig overeenkomst was, met die van Palanqua, welker spitstoeloopend hoofd en eigendommelijke gezigtvorming zich van alle overige bekende Natien onderscheidt.

HANDEL EN ZEEVAART, LANDBOUW, HUISHOUDKUNDE, BEVOLKING, EN WAT DAARTOE BETREKKING HEEFT.

Haarlem. De elfde openbare Planten-tentoonstelling, ter gelegenheid van de viering van het Vijftigjarig bestaan der Nederlandsche Huishoudelijke Maatschappij, door dezelve gehouden, werd, gelijk zulks in het vorig No. vermeld is op Donderdag den 5den Junij voor het publiek geopend, en beantwoordde aan die plegtige gelegenheid, door grootte en de schoonheid der zeldzame en goed gekweekte Gewassen.

Van de 194 ingezonden Planten ter dinging naar de vier uitgeloofde *zilveren Medailles* werd, op gedaan verslag van Heeren Beoordeelaren, op denzelfden dag *bekroond*:

1°. Als de *talrijkste* bijdrage van *zeldzame* Planten door éénen mededinger ingezonden, de verzameling bijgedragen onder de Litt. V., zijnde bij opening des biljets gebleken

in-

ingezonden te zijn door de Heeren G t. E l d e r i n g en Zoon, Bloemisten te Overveen.

2°. Als de *talrijkste* bijdrage van *bestgekweekte* Planten door éénen mededinger ingezonden, de verzameling bijgedragen onder de spreuk: *Diligentia.* Bij de opening des biljets bleek daarvan inzendster te zijn: Mevrouw de Douairière J. G o l l v a n F r a n c k e n s t e y n op de Hofstede Velzerbeek bij Velzen.

3°. Als de *zeldzaamste* plant No. 1. de *Theophrasta Jussieui* ingezonden onder de letters ABC, waarvan bleek inzender te zijn: de Hr. A. v a n d e r H o o p op Spaar-en-berg bij de Zandpoort bij Haarlem.

4°. Als de *bestgekweekte Plant* No. 179 de *Jacquinia aurantiaca*, bijgedragen onder de spreuk:

Eer en winst zijn qua geburen
Om in éénen zak te duren.

waarvan inzenders zijn gebleken: de Heeren Wed. A. v a n E e d e n en Zoon, Bloemisten te Haarlem.

Eervolle vermelding werden waardig gekeurd: de verzameling *zeldzame* planten ingezonden door voorn. Heer A. v a n d e r H o o p, en de Verzameling *bestgekweekte* Planten bijgedragen door de Hr. H e n d r i k S t o r m en Zoon, Bloemisten te Haarlem; alsmede de *zeldzame* Planten

No. 91. *Prostanthera violacea*
— 93. *Scalea jaceoides.*
} ingezond. door den Heer Mr. J. P. v a n W i c k e v o o r t C r o m m e l i n op Berkenrode.

— 186. *Pothos gracilis*, ingezonden door den Heer J. K e y s e r Bloemist te Haarlem.

en de *fraai gekweekte* planten:

No. 55. *Magnolia macrophylla*, zeven jaren geteeld, bijgedragen door den Heer I. H o d s h o n D e d e l op Oud Berkenroede.

— 83. *Magnolia fuscata*, ingezonden door voorn. Heer v a n W i c k e v o o r t C r o m m e l i n.

— 178. *Ardisia crenulata*, ingezonden door voorn. Heeren Wed. A. v a n E e d e n en Zoon.

De menigvuldige bezoekers dezer Tentoonstelling waren opgetogen, over het fraaije geheel dat omtrent 800 uitstekende veelal bloeijende Planten in éénen oogopslag opleverden en de kenners van vreemde en welgekweekte planten toonden onwillekeurig, door hun bezoek meermalen te herhalen, hoeveel waarde zij aan deze inrigting blijven hechten.

Als

Als eene bijzonderheid uit het Plantenrijk was door den Hr. Lastdrager te Alkmaar nog toegezonden een *vloering paddestoel*, die in het verleden jaar in het Glasmagazijn van den Heer P. Wigtman aldaar uit spijkeropeningen van de houten vloering tusschen drie tegen elkander staande ruiten was opgeschoten, welke zich derwijze in twee hoofdtakken verdeeld heeft, dat de middelste ruit tusschen die takken in staat, zijnde de eene tak ook grooter en fijner uitgegroeid dan de andere, welke korter en zamengedrongener van weefsel is. Opmerkelijk was dit bijzonder, om de takschieting dezer onvolmaakte Plantensoorten, in haar geheel, te kunnen waarnemen, dat bij de wegneming van vloeringen of lambriseringen, in onze gewesten door deze paddestoelen ongelukkig te dikwijls aangetast, zeer bezwaarlijk en dan nog alleen stuksgewijze kan geschieden.

GESCHIED- EN LETTERKUNDIGE ANECDOTES.

Libertas.

De Heer Reichardt maakte in zijnen *Guide des Voyageurs* de naïve opmerking, dat de bewoners van Lucca reeds lang voor den hedendaagschen tijd (sedert de herstelling hunner vrijheid onder Keizer Karel den IV) het woord: *Libertas* in het wapen en boven de poorten der stad voerden. Inderdaad zijn er velen, die *Libertas* voor een nieuw woord en een nieuw denkbeeld houden. Zonderling stemt met deze aanteekening van den Heer Reichardt overeen, dat, toen in 1799 de Divisie van Serurier (als Opper-Generaal beval toen Joubert over de Franschen) te Lucca aankwam, hunne vrienden, de Luccasche Jacobijnen de *s* aan het einde van het woord *Libertas* uitwischten en er *Liberta* van maakten. Zij zeiden: dat *Libertas* beteekende de Aristocratische Vrijheid, maar *Liberta* de ware Vrijheid, die van het Volk.

Fox.

De vermaarde Fox stak, gelijk bekend is, tot over de ooren in de schulden; maar, dewijl men hem voor den erfgenaam zijns broeders Lord Holland hield, lieten hem zijne schuldeischers, welken hij de renten tamelijk naauw-

naauwkeurig voldeed, met rust, tot de geboorte van zijnen neef, den tegenwoordigen Lord Holland, die op eenmaal alle hoop op deze erfenis den bodem insloeg. Zij vervoegden zich nu bij hem, met dringend verzoek van een dag te bepalen, waarop het hem gelegen komen mogt, van zijne schulden af te doen. Fox ging een paar malen de kamer op en neder, als of hij zich over de zaak beraadde, en zeide toen, na eenig stilzwijgen: „Ik dacht er aan, om den dag der opstanding tot betalingsdag te bepalen, maar, dewijl wij waarschijnlijk op dezen dag alle zeer veel te doen zullen hebben, zullen wij het op daags daaraan vaststellen, indien gij daarin genoegen neemt." Hoe weinig dit schandelijk *profaan* antwoord de schuldeischers bevredigde, laat zich begrijpen, maar het kenmerkt tevens eene zoo verregaande ligtzinnigheid, als men veeleer aan de andere zijde van het Kanaal zou verwachten.

Mexicaansche Geneeskundige Hulp.

Een fraai staaltje van Geneeskundige hulp te Mexico, verhaalt Kapitein Lyon, in zijn *Journal of a Residence and Tour in Mexico* 1826.

Te San Louis Potosi werd een Doctor gehaald bij eenen armen handwerksman, die plotseling eene bloedstorting gekregen had. Het eenige hem bekende middel, was ijs, om de vloeijing van het bloed te stelpen, maar dat was bij geene mogelijkheid te krijgen, eer de Priester komen konde, om den zieken voor zijnen dood, de biecht af te nemen. Wat was 'er dus te doen? — 't Was uitgemaakt, dat, wanneer men geen middel te vinden wist, om de bloedstorting te doen ophouden, de man den geest geven moest. Om dit dus zooveel mogelijk tegen te houden, wist de Doctor geenen anderen raad, dan den armen lijder mond en neus digt te naaijen; doch eer de Priester met de gewijde hostie kwam, was de man reeds in zijn bloed gesmoord.

WEER-

WEERKUNDIGE WAARNEMINGEN BUITEN HAARLEM.

Junij. 1828.	BAROMETER.	THERMOMETER.	WINDSTREEK.	LUCHTSGESTELDHEID.
4	29. 7¾ 29. 6¾ 29. 4½	59 58 57	z. ,, z. z. w.	's morg. betrokk., verd. met regen en wind, 's avonds bewolkt, zeer windrig.
5	29. 3 29. 3¾ 29. 5	56 57 54	z. t. w. z. w. z. w. t. w.	zeer harde wind, bew., even na den middag zware regenb. met donder.
6	29. 5¾ 29. 6¾ 29. 7	55 62½ 55	z. w. z. w. t. w. w. z. w	zeer windrig, bewolkt, voormiddag buijig.
7	29. 7½ 29. 9 30. 0¼	58 55½ 51	w. t. n. w. n. w. n. w.	harde wind, voormidd. omtr. betrokken, iets buijig, verd. bewolkt.
8	30. 0½ 30. 1 30. 1½	52 59 51	w. t. n. w. n. w. n. w.	's morg. regen, verder zwaar bewolkt, windrig, voormidd. een weinig buijig.
9	30. 1¾ 30. 2 30. 2	56 60½ 52	n. w. t. w. w. n. w. w. t. n.	meest omtrent helder.
10	30. 1½ 30. 1½ 30. 1¼	61 62 56	n. w. t. w. w. n. w. w. t. n.	voorm. omtr. betr., windrig, verd. betrokk., namidd. tusschenbeide regenachtig.

BEKENDMAKINGEN.

TE HAARLEM BIJ DE WED. A. LOOSJES, Pz.

ALGEMEENE
KONST-
EN
LETTER-BODE,
VOOR HET JAAR 1828.

N°. 26. *Vrijdag den 20sten Junij.*

BERIGTEN.

PORTSMOUTH. RICHARD SANDER, de bediende van den beroemden Reiziger Kapitein CLAPPERTON, is onlangs alhier aangekomen en heeft het berigt wegens den dood van zijn' meester ongelukkig gestaafd; zijnde die Kapitein den 13 April 1827 te Sakatou aan de gevolgen van eenen hevigen buikloop overleden, en niet, gelijk voorloopige geruchten hadden verspreid, op last van Sultan BELLO vermoord. Zijne ziekte heeft tweeëndertig dagen geduurd. Vijf maanden lang was hij in deze Afrikaansche stad door genoemden Sultan opgehouden, onder voorwendsel van den oorlog met Bornou. Hij voedde echter hoop, om verlof te bekomen, van zich naar Timbouctou te begeven. Intusschen woonde hij in een klein landhuis van cirkelvormige gedaante, dat aan den broeder des Sultans toebehoorde, en waar hij door de ziekte werd aangetast, die hem wegsleepte. Hij schijnt zijn nabijzijnd einde voorzien te hebben en was volkomen tot den dood bereid, en ontsliep in de armen van zijnen getrouwen bediende, slechts den ouderdom van 38 ja-

jaren bereikt hebbende. CLAPPERTON had, bij eene lengte van 5 vt. 11 d. Engelsch, een uiterlijk zeer sterk voorkomen, wat zijne gezondheid betreft, maar kort voor zijn overlijden was hij dermate vermagerd, dat hij naar een skelet geleek. Men had pogingen aangewend, om hem te vergiftigen, maar zij misten hare uitwerking, en sedert zag het bijgeloof der Afrikanen in hem een begunstigd voorwerp van het Opperwezen, en, na hem met onderscheiding te hebben behandeld, lieten zij hem vertrekken. De togten van SANDER, van de maand April 1827 tot de maand Januarij 1828, leveren vele belangrijke bijzonderheden op; in weêrwil van alle de hinderpalen die hij te boven moest komen en der gevaren, waaraan hij was blootgesteld, wist hij het horlogie van den Kapitein zoowel als deszelfs papieren te redden.

De terugreis van dezen getrouwen bediende, verschilt van den weg met zijn' meester doorgetrokken. Hij reisde zesenzestig dagen in verschillende rigtingen, om te weten, of de Niger zich in de baai van Benin werpt, maar hij was genoodzaakt zijn oogmerk te laten varen, zoo werd hij door de Fellatahs vervolgd, die hem wilden vermoorden. SANDER, die weinig meer dan 25 jaren oud is, houdt zich onledig met zijn dagboek in orde te brengen.

ZURICH *den 29sten Mei.* Heden overleed alhier in 87jarigen ouderdom de door zijn veelvuldige Godsdienstige Geschriften met zoo veel lof en roem ook buiten Zwitserland bekende Godgeleerde JOHANN JACOB HESZ. Zijn *Leven van Jezus*, *Geschiedenis der Apostelen*, die der *Israelieten*, zijne *Verhandeling over Gods Koningrijk*, en de later uitgegeven *Kern* derzelve, zijn *Christelijke Oefenjaar*, zijn *Christenleeraar*, zijne *Geschiedverhalen des O. en N. Testaments*, (*) om van geene minder uitgebreide stukken te gewagen, zullen zijnen naam, die voor eene halve eeuw reeds in de Letterkundige wereld met eerbied werd ge-

(†) Alle deze werken werden in het Nederduitsch overgebragt, met nog vele andere kleine geschriften hier niet opgeteld, en ten blijke van derzelver gunstig onthaal in Nederland strekke, dat twee daarvan een' *derden* en nog een andere een *tweeden* druk vorderden. In het oorspronkelijk telt het *Leven van Jezus* niet minder dan 8 echte drukken. Red.

genoemd, lange in gezegende geheugenisse doen blijven bij alle opregte hoogschatters van de Christelijke Godsdienst, en bij alle beoefenaren en beminnaren der gewijde Geschiedenissen, welke hij met een hem bijzonder eigen talent ontvouwde, en in welker ontwikkeling tevens een schat van kunde en ervaring besloten ligt.

UTRECHT. Den 11den Junij werd de Heer CORNELIUS AGATHUS DUKER, Utrechtenaar, Kweekeling van het Athenaeum te Amsterdam, alhier *met lof* bevorderd tot *Juris Romani et hodierni Doctor*, nadat hij, in de Gehoorzaal der Akademie, had verdedigd zijne *Disputatio Juridica, de rescissione emptionis venditionis ob vilius pretium, ex historia juris illustrata.*

——— Den 13den Junij, werd de Heer JAN GERARDUS OTTEMA, van Doetichem, *met veel lof*, bevorderd tot *Philosophiae theoreticae Magister et Literarum humaniorum Doctor*, nadat hij, ter zelfder plaatse, zijn *Specimen Philologicum de* SOPHOCLIS *Antigona*, had verdedigd.

'S GRAVENHAGE. Door Z. M. is tot Lid en vasten Voorzitter van de Commissie van Landbouw in de Provincie Antwerpen benoemd Jonkh. E. DE LA COSTE, Staatsraad en Gouverneur dier Provincie, — en tot Lid van die Commissie in Gelderland, in plaats van wijlen den Baron VAN SPAEN VAN BILJOEN, J. D. Graaf VAN RECHTEREN te Ubbergen.

HAARLEM. Gaarne plaatsen wij de onderstaaande ons medegedeelde Bijdrage, en nemen deze gelegenheid waar, om ons Weekblad open te stellen, voor alle korte en bondige bedenkingen, aangaande de talrijke vragen, over het Hooger Onderwijs, van Gouvernementswege wel aan de benoemde Commissie voorgesteld, maar ook publiek gemaakt, ten einde elk in staat zou zijn, deswegens zijn gevoelen te uiten. Plaatsgebrek alleen heeft ons tot hier verhinderd die belangrijke vragen in ons blad over te nemen, en wij vergenoegen ons dus bij voorraad tot die nieuwspapieren over te wij-

 zen,

zen, waarin men dezelve vinden kan; (*) maar bij dit onderwerp, vinden wij ons verpligt ter lezing en behartiging aan te bevelen, de drie onlangs uitgegeven *Brieven over Universiteiten en Hooger Onderwijs*, (†) en het *Iets over de Hoogeſcholen*, *de onderwijzers en het onderwijs op dezelve*, *Briefswijze voorgeſteld door den Hoogl.* Siegenbeek, in welke ons voorkomt de beste geest en onpartijdige ijver voor het welzijn van het Hooger Onderwijs te heerſchen.

HET GEVOELEN VAN

CHARLES VILLERS,

OVER

UNIVERSITEITEN en SPECIAAL-SCHOLEN

Op een oogenblik, op hetwelk van Staatswege de vraag geopperd is, *of niet in allen gevalle het denkbeeld van vereeniging der Faculteiten, die thans op al onze Hoogeſcholen verſpreid zijn, verdient aanbevolen te worden, met betrekking tot die faculteiten, welke aanzienlijke materiele ſubſidien vorderen?* Op zulk een oogenblik is het welligt niet te onpas, de woorden te herinneren van een' beroemden Franschman, die ook andere Univerſiteiten kende. Zoo ſpreekt deze in zijn werk over de Duitſche Univerſiteiten, bladz. 57 en 112 van de Hoogduitſche vertaling:

„ Alle wetenſchappen onderſteunen elkander wederkeerig, en vormen eene naauw te zamenhangende keten, die zonder nadeel niet kan verbróken worden. En voornamelijk daarin ſchijnt ons de vorm der Univerſiteiten, welke den ganſchen kring van het Onderwijs omvatten, de voorkeur te hebben boven de Speciaal-ſcholen of de afgezonderde Faculteiten, die derzelver plaats innemen in Frankrijk. Het is moei-

„ je-

(*) Onder andere in de *Staats-Courant* van 2 Junij l. l.

(†) Nameloos, bij den Boekh. H. W. Hazenberg Jr.

„ jelijk, geheel alleen Regtsgeleerde of Arts of Taal-
„ kundige te zijn.

„ Hem, die alleen een tot één vak uitsluitend bepaald
„ onderwijs genoten heeft, zal het altijd aan alge-
„ meene gezigtspunten en aan de noodige hulpweten-
„ schappen ontbreken, welke zijne wetenschap met
„ met al de overige menschelijke kundigheden in ver-
„ band brengen, dezelve aanvullen, verhoogen en
„ veredelen. (*).

„ Hoe vele voorbeelden zijn er ook niet, dat jon-
„ gelieden, die door den wensch hunner ouders of
„ door plaatselijke omstandigheden bestemd werden tot
„ eene soort van studie of tot eenen stand, waarvoor
„ de Natuur hen niet bestemd had, *op de Universiteit*
„ *de wetenschap leerden kennen, die hunne ware be-*
„ *stemming was*, dáár hun studieplan veranderden en
„ daardoor zeer uitmuntende mannen werden. — Dit
„ kan in eene Speciaal-school geene plaats hebben,
„ waar slechts over ééne wetenschap gehandeld wordt,
„ ééne baan kan doorloopen worden.

„ Bijzonder is *voor de Geleerden*, die eene Univer-
„ siteit uitmaken, hunne *vereeniging aan dezelfde plaats*
„ nuttig en voor de wetenschappen allerheilzaamst.
„ Bij de volmaking hunner wetenschappen, bij de
„ vervaardiging hunner boeken, bij hunne dagelijksche
„ studien doet de een den ander onontbeerlijke dien-
„ sten. Dikwijls bekomt de Oudheidkundige licht door
„ hetgeen den kenner der Mechanische kunsten be-
„ zig houdt, de Regtsgeleerde door den Wijsgeer of
„ Geschiedkundige, de Godgeleerde door den Letter-
„ kundige, de Natuuronderzoeker door den Ontleed-
„ kundige. Zullen echter de Universiteiten hare edele
„ en nuttige bestemming vervullen, en voortgaan, om
„ aan het Vaderland de gewigtigste en menigvuldigste
„ diensten te bewijzen, die hetzelve altijd van haar ont-
„ ving, dan moet men haar haar bestaan, hare Physische
„ onderhoudingsmiddelen, hare vrijheid en hare ach-
„ ting onverminderd laten behouden."

NOG

(*) Men kan hier nog bijvoegen, dat zich in ieder af-
gezonderd deel, een sekten-geest zal vormen, die ieder
ver-

NOG IETS

OVER DE NIEUWE GENEESWIJZE

VAN HET

STAMELEN OF STOTTEREN.

De Heer Malebouche, de eigenaar van het geheime middel van Mevr. Leigh tegen het Stotteren, waaromtrent wij in No. 21 van dit Weekblad eenige bijzonderheden en aanmerkingen mededeelden, heeft het zeer euvel opgenomen, van verschillende kanten te vernemen, dat men meende, dat dit geheime middel op zich zelf geene bijzondere uitwerking heeft, en het bij de genezing der stotterenden alleen aankomt op het boeijen hunner aandacht, en het doelmatig bezigheid verschaffen aan hunne verbeeldingskracht; terwijl in dit geval Mevr. *Leighs* middel slechts één van de oneindig vele uitdenkbare bewerkingwijzen tot hetzelfde doel zou wezen. *Malebouche* verklaart in een' brief aan de Redactie van het Tijdschrift de *Globe*, „ dat de waarnemingen, waarop de methode van Mevr. Leigh gegrond is, volstrekt niets gemeen hebben met die *algemeene middelen*, en dat het middel dadelijk op zich zelf werkzaam is. Als het verstand zich tot algemeene grondstellingen verheft, moet het daarentegen ook erkennen, in hoeverre die grondstellingen geldig zijn; het bediene zich van dezelve als middelen ter waarneming en nasporing, maar geve ze niet op als de eeuwige onveranderlijke grenzen van den menschelijken geest. Hoe beter iemand met de onvolkomenheid der theorien van na-

verleiden zal tot geheime *verachting der overige Wetenschappen, die hij in het geheel niet kent.* Uit een geestelijk Collegie, uit een Seminarium, uit eene Kloosterschool moet de Theologant onverdraagzaam voortkomen.

Uit den schoot eener Universiteit moet hij zeer menschelijke (*ganz humane*) en vrijzinnige denkbeelden medebrengen.

nabij bekend is, des te eer zal hij de mogelijkheid eener uitvinding gelooven, die op geheel nieuwe waarnemingen rust. Voor het overige bevinden zich, onder de door dit middel genezen perfonen, zeer befchaafde mannen, die wel in ftaat zijn over de wijze van deszelfs werking te oordeelen."

Hierop zou men echter te regt kunnen antwoorden; dat alle verfpreiders of uitvinders van geheime middelen opregt geloof flaan aan derzelver bijzondere werkzaamheid; allen meenen het vermogen der verbeelbeeldingskracht en derzelver grenzen wel te kennen, maar *zij* alleen zijn met hun *arcanum* bekend; zij oordeelen zich daarom bij uitfluiting bevoegde regters over deszelfs eigenlijke wijze van werking. Wie zich op de uitfpraak der genezenen beroept, om te bewijzen, dat geen pfychifche invloed daarbij in het fpel komt, toont, dat hij met den aard dezer genezingen niet gemeenzaam bekend is; de begoocheling of de misleiding van de zulken is juist de hoofdvoorwaarde der genezing, en gewaarfchuwd houdt de verbeeldingskracht op ons ten fpeelbal te kiezen. Hoeveel de zedelijke invloed bij de behandeling van zieken uitwerke, en waar die zijne grenzen vinde, is eene vraag, in welker beantwoording wij nog niet verre gevorderd zijn; en zeer bekwame geneesheeeren bedriegen zich zelve dagelijks hierin. Men denke flechts aan de Homoeopathie, die zeer verftandige mannen en achtingwaardige practici onder hare aanhangers telt. Zij genezen met quadrillioendeelen van één grein lieden, die *volkomen zeker weten*, dat zij niet door middel van de verbeeldingskracht genezen worden.

Bekend is de gefchiedenis van den geneesheer, die vast geloof hechtte aan de wondervolle uitwerking van een' ademtogt, dien de zieke ftevig in de gesloten hand hield; maar, hoe was het met de zaak gelegen? De zieke meende, dat een flechte adem de oorzaak van zijn lijden was, en bleef vrij van aanvallen, zoo lang hij dezen ademtogt vast in de vuist meende te houden. De dwaling, hetzij fchadelijk of nuttig, is noodwendig enkel voorbijgaande. Doch zulke genezingen door onderfcheidene middelen, die alleen door het vertrouwen werken, dat men aan dezelve fchenkt,

ſtrekken den natuuronderzoeker grootelijks tot leering, en het zal den practicus, die met den aard der zenuwziekten van nabij bekend is, nooit aan middelen ontbreken, als derzelver genezing bedoeld wordt. Hieruit kan men afleiden, hoe weinig waarde men aan een geheim middel tegen het Stotteren moet hechten. Geldt het een geheim middel tegen tering, kanker, Poolſche vlecht, in het algemeen tegen eene kwaal, waartegen de gewone genees- en zielkundige behandeling meestal niets vermag, dan zal het zake zijn, alles ten koste te leggen, om tot deszelfs kennis te geraken; — maar, waartoe zal men een middel tegen eene vooral aan zedelijken invloed onderworpen zenuwkwaal in mystieke duisternis hullen? In Engeland geneest een zekere Berster ſedert verſcheiden jaren ſtotterenden door een geheim middel. Of zijne bewerkingwijze en die van Mevr. Leigh overeenſtemmen, is volmaakt onverſchillig: want, komt die zaak eenmaal in de mode, dan zullen wij weldra honderde zulke middelen hebben.

Alle Geneesheeren te Parijs ſchijnen *vrij wel in dezen* overeen te komen. Ook in eene bijeenkomst van de *Societé philomatique*, koesterde men over *het geheel* deswege dezelfde grondbeginſelen. Men beredeneerde hier, dat het ſtotteren wel dikwijls eene zuivere zenuwkwaal is, maar dikwijls ook een gebrekkige zamenſtelling van de tong of eene *verlamming* van deze of gene tongzenuw, tot oorzaak heeft. Sylvestre merkt op, dat het ſtotteren uit organiſche oorzaken toch zeer zeldzaam moet wezen, daar, bijna alle de behandelde naar Mevr. Leighs methode genezen worden; en Graaf Dejean voegt er bij, dat bij alle ſtotterenden, door hem waargenomen, zeker geen organisch gebrek in aanmerking kwam, daar zij alle lettergrepen en woorden gemakkelijk konden uitſpreken, en hun gebrek alleen daarin beſtond, dat zij of dezelfde lettergreep meermalen moesten herhalen, of dat hen, wanneer zij een' volzin willen beginnen, een kramp, als een gevoel van verſtikking, overvalt, waarna zij echter weder als ieder ander ſpreken. Hij kende ſtotterenden, die alleen met de grootſte moeite en inſpanning ſpraken, maar zeer vlug overluid konden lezen; anderen zeiden, zonder eenige verhindering

iets,

iets, dat zij van buiten geleerd hadden, op. Barrey merkt aan, dat deze soort van stotteren ver de algemeenste was, maar, dat dit gebrek toch ook niet zelden uit dadelijke ligchamelijke oorzaken voortkomt. Hij had reeds, bij de monstering der rekruten, verscheiden honderden moeten uitschieten, bij welke de kwaal ligchamelijk was; de andere had hij genezen, door hen over te halen, om naauwkeurig op hunne uitspraak acht te slaan. Een der beroemdste Fransche geleerden verhaalt, dat hij in zijne jeugd zich van zijn zeer lastig stotteren, door sterk op zijne uitspraak te letten, zelf had genezen, maar dat ook veel tot die genezing de bedreigingen van een' strengen Rector hadden bijgedragen. Een ander genas zich zelven door zich te gewennen, van, voor hij sprak, de tong achterwaarts in den mond te trekken. Een Fransch Geneesheer genas er eenen, bij welken de kwaal erfelijk scheen, in acht leeruren, en maakte geen geheim van zijne behandeling; hij overreedde den stotterenden alleen om langzaam te spreken, de toonen afzonderlijk, elk, met sterken nadruk, uit te spreken, en van geen' toon tot een' anderen over te gaan, zonder naauwkeurig op de beweging te letten, die bij den overgang uit den eenen stand der stemwerktuigen in den daarop volgenden geschiedt.

Hoe onverschillig dus de bewerkingwijze van Mevr. Leigh op en voor zich zelve is, heeft zij toch in zooverre nut gesticht, dat zij de weinig behartigde waarheid in het helderst licht stelt, dat het Stotteren eene geneeslijke, zeer ligte en naauwelijks tot het gebied der geneeskunde behoorende kwaal is, welke men met strenge opmerkzaamheid bijna altijd genezen kan; maar, men moet hierbij nooit vergeten, dat, even als bij alle zenuwkwalen, ook bij deze de mystieke panaceën meer zullen uitwerken, dan beredeneerde door Geneesheeren voorgeschreven middelen.

VERSLAG over den Staat der Hooge, Middelbare en Lagere Scholen, *gedurende het jaar* 1826, *op last des Konings, ingezonden aan Hun Ed. Mog. Staten Generaal, door Z. Excell. den Minister van Binnenlandsche Zaken ter voldoening aan* Art. 226 der Grondwet.

(Vervolg van bladz. 391)

LATIJNSCHE SCHOLEN, ATHENAEA EN COLLEGIEN.

Het gewigtigste in 1826, bij de Gymnasien ingevoerd, is de verbeterde inrigting van het onderwijs der *Wiskunde*.

Dit onderwijs was 'er, indien men eenige voorname dier gestichten uitzondert, bijzonder in de Zuidelijke provincien; in eenen min of meer gebrekkigen staat gebleven. De oorzaak hiervan was te zoeken, *deels* in sommiger bekrompen meening, dat de Wiskunde in Gymnasien niet te *huis* behoorde, dat aldaar niets anders behoefde geleerd te worden, dan de Oude Letteren, en hetgeen daartoe onmiddellijk betrekking heeft, *deels* in het ongenoegzame der stedelijke toelage ter bezoldiging van den Onderwijzer voor het vak.

Het onderwijs der Wiskunde is intusschen onmisbaar in ieder gesticht, bestemd tot hooger opleiding van jongelingen uit den beschaafden stand, want die Wetenschap bekleedt eene voorname plaats op den trap, waartoe de toestand der Maatschappij thans geklommen is. Daarenboven heeft hare beoefening de algemeene strekking om het oordeel naar vaste regelen te doen werken, om het verstand op te scherpen en voor alle verdere oefening, en dus ook die der Oude Letteren, meer vatbaar te maken. De Gymnasien zouden derhalve aan hunne bestemming onvolledig beantwoorden, zij zouden geenen gelijken tred met den algemeenen voortgang der beschaving houden, indien 'er de Wiskunde niet bepaaldelijk een deel van het onderwijs uitmaakte.

Bij een Koninklijk Besluit van September 1826, is uit dien hoofde, haar geregeld onderwijs, zoo wel in de Gymnasien, als verder aan de Hooge Scholen, nader bepaald en verbindend gemaakt. Die maatregel is aanvankelijk reeds vrij algemeen van goed gevolg geweest. Bij eenige Gymnasien hebben gewone Leeraars zich, voor eenige verhooging hunner jaarwedde, met het onderwijs der Wiskunde belast;

bij

bij andere zijn 'er afzonderlijke Leeraars voor aangesteld. De meeste plaatselijke Besturen hebben, tot dat einde, gewilliglijk eene nieuwe toelage verleend; zij strekken hierin tot voorbeelden voor die enkele plaatselijke Besturen, welke tot nog toe zoodanige toelagen niet hebben toegestaan, en dus oorzaak zijn, dat het Wiskundig onderwijs nog op den ouden gebrekkigen voet blijft, of wel dat de Leeraars, die 'er zich voorloopig mede belast hebben, voor dien vermeerderden arbeid tot nog toe onbeloond zijn gebleven.

Er was nog een voornaam vak, welks geregelde behandeling meer algemeen in de Gymnasien behoorde ingevoerdte worden: het was de Algemeene Geschiedenis. Eene gepaste Handleiding, sedert jaren verlangd, zal thans het middel aan de hand geven, om in de behoefte te dezen te voorzien.

Voor oude, zoowel als voor nieuwe Aardrijkskunde, zijn de noodige Handleidingen voorhanden; in de Gymnasien wordt 'er goed gebruik van gemaakt.

Het Onderwijs in de Oude Letteren gaat inmiddels in de meeste Gymnasien voorwaarts, ook de evengemelde vakken bieden hiertoe de behulpzame hand.

De leervakken der Delfstofkunde en Metaalbereiding, worden aanhoudend, bij het Athenaeum te Namen, met meer en meer gelukkig gevolg onderwezen en met toenemenden ijver bijgewoond, niet alleen door de kweekelingen; maar zelfs nog meer door de militairen, artsenijmengers, smederijbezitters en de beambten van den Waterstaat.

Uit hoofde van den afstand van het Athenaeum, heeft men geoordeeld, dat het doelmatig zoude zijn, eenige kleinere Collegien in het Groot-Hertogdom Luxemburg op te rigten. Het is uit overweging dezer beweegredenen, dat men zulks toegestaan heeft voor Echternach, Virton en Bouillon. Zij zijn echter slechts zeer zwak en kwijnende. Evenwel zijn de ingezetenen 'er op gesteld, voornamelijk die dezer beide laatste steden, omdat zij onder het voormalig Bestuur een Collegie bezaten.

Ook de provincie Namen, bezit niet meer, dan deszelfs Athenaeum; om deze reden heeft men mede de oprigting van een Collegie te Dinant toegestaan, alwaar voormaals een werd gevonden. Het is te hopen, dat de ijver en aanhoudende pogingen der Bestuurders van Dinant slagen zullen, om hetzelve te doen bloeijen.

De lessen in de Nederlandsche taal worden, in de groote inrigtingen, aanhoudend met vlijt en, in de kleinere Collegien der Waalsche provincien, zoo veel zulks mogelijk is, bezocht.

Het gebruik der landtaal, zal in het Vlaamsch gedeelte

des

des Rijks over twee jaren algemeen zijn ingevoerd, door het stiptelijk opvolgen van den vastgestelden maatregel, om dat gebruik, met ieder nieuw Schooljaar, tot eene hoogere klasse over te brengen.

Het getal leerlingen, is over het algemeen, meer toe-, dan afgenomen. Het voortdurende goed zedelijk gedrag der Leeraars, hunne zorg voor goede orde en tucht, zal, zoo wel als hun ijver in het onderwijzen, hun meer en meer het vertrouwen der ouders doen verwerven, en den bloei der Gymnasien verzekeren.

(*Het Vervolg en Slot hierna.*)

NIEUW-UITGEKOMEN BOEKEN,

ACADEMISCHE EN ANDERE SCHRIFTEN.

VOLKSBOEKEN. De Kunst om lang te leven en wel te sterven. — Een Handboekje voor alle rangen, standen en leeftijden, door JACOB VOSMAER, in leven Med. Doct. en Prof. te Utrecht, te Haarlem bij Vincent *Loosjes*, MDCCCXXVII 8vo. 164 bl.

Het was eene gelukkige gedachte van de Maatschappij: *tot Nut van 't Algemeen* om eene prijsstoffe op te geven, waarbij een Volksboek werd verlangd, dat de kern van Hufelands *kunst om het menschelijk leven te verlengen*, Forstens *macrobiosis* en Nieuhoffs *ars recte moriendi* moest bevatten; en het welk medegedeeld aan hare duizende Leden en voor kleinen prijs verkrijgbaar gesteld onder alle standen en met name ook den zoogenaamden gemeenen man vele wenken tot levenswijsheid en ter bevordering van waar levensgeluk zou verspreiden; — minder gelukkig echter scheen zij in de beantwoording van haar doelwit; *scheen* zij, schrijven wij, want, volgens de aanwijzing in het kort voorberigt van het voor ons liggend werkje, de Handelingen dier Maatschappij raadplegende, zagen wij, dat vier der vijf ingekomen antwoorden bij de beoordeelaars voor de bekrooning dadelijk waren in aanmerking gekomen, maar, dat deze alleen verdeeld waren geweest in hunne gevoelens nopens de beste derzelve, waardoor er geene bekrooning plaats had, en de vraag werd ingetrokken, maar toch ook de mogelijkheid bestond, dat er vier voldoende aan het oogmerk waren. Het is hier de plaats niet, om te beoordeelen, of in zulke gevallen nog geene herziening of tweede beoordeeling tusschen zoodanige stukken raadzaam ware; maar, zeker gaat het, dat, indien slechts

twee

twee der beoordeelaren, die veelligt lang kunnen geweifeld hebben in hunne keuze, zich bij de drie gevoegd hadden, welke aan de voor ons liggende Verhandeling den gouden eerprijs hebben toegekend, de toewijzing zou plaats gehad hebben, en ons publiek niet twaalf jaren lang verstoken gebleven van een zoo nuttig Handboekje. Schoon wij dus in vele gevallen op verschoten pijlen weinig prijs mogen stellen, verheugt het ons in dit geval, dat de bloedverwanten van den te vroeg gestorven Vosmaer tot de uitgave van deze Verhandeling zijn overgegaan, en gelooven, dat zij daarmede aan die nuttige Maatschappij en ons lezend publiek eene dadelijke dienst hebben bewezen. Haar dus aan te kondigen achten wij ons verpligt.

Wij hebben dit geschrift over het geheel met uitstekend veel genoegen gelezen, al verschillen wij hier en daar ten aanzien van sommige bijzonderheden. Trouwens wij zijn van gevoelen, dat geen Handboek van dezen aard op te stellen is, waarin alles allen even behartigingwaardig zou voorkomen; dit kan gaan, zoolang men in het algemeen spreekt, maar niet, in zoovele bijzonderheden tredende, als hier het geval is en moest wezen. Wij kunnen dus de lezing van hetzelve onvoorwaardelijk aanprijzen. Vooral hopen wij, dat exemplaren van dit Handboek in alle Volksleesbibliotheken, bij de Departementen der Maatschappij of elders bestaande, gretig zullen opgenomen worden; — dáár toch onder anderen is deszelfs regte plaats, die ten minste, waarvoor de geleerde en geestige Schrijver het zelf bestemde; dáár verdient het de voorkeur boven menigen roman of reize, te dikwijls buiten den kring van de kennis der lezers, zoo als die door een vallen, gelegen; doch het is onnoodig hierop aan te dringen, de keus van boeken voor die boekerijen is, bij getrouwe inachtneming van het doel, al tamelijk bepaald en dus grijpen zeker allen, die op derzelver zamenstelling invloed hebben, met beide handen naar geschriften, voor dezelve zoo geheel berekend, als het voor ons liggende. Wenschelijk ware het daarom, kon de uitgever er toe besluiten, om bij eenen herdruk, dien wij dit nuttig werkje toewenschen en toedenken, op goedkooper papier eenige afdrukken te laten maken, ten einde die inrigtingen in staat te stellen, om er zich ruimer van te voorzien, dan misschien nu de prijs gedoogt.

Wij kunnen wel in geene bijzonderheden komen, om ons gunstig oordeel in dezen te wettigen, maar willen de slotsom mededeelen; te weten, waarin de kunst *om lang te leven*, en *wel te sterven*, naar des Schrijvers meening in 't algemeen bestaat; de eerste te weten:

1. in eene behoorlijke opmerkzaamheid op ons ligchaamsge-

gestel en voorzigtige verharding van hetzelve tegen alle die gevaren, welke niemand kan ontwijken.

2. in rust en kalmte van geest geboren uit een verlicht vertrouwen op Gods Voorzienigheid en gerustheid van geweten.

3. in ſmatigheid van het gebruik van alles, waarvan de weldadige Schepper ons hier op aarde het genot ſchenkt."

de laatſte: de kunst *om wel te ſterven*: in *wel te leven*. „Een braaf en godvreezend gedrag," zegt de verdienſtelijke Schrijver, „wapent ons tegen alle de verſchrikkingen des doods. Het is natuurlijk, dat iemand, die dit leven op zijnen regten prijs ſchat, die hetzelve beſchouwt, als eene voorbereiding voor de eeuwigheid; dat iemand, die aan de overzijde des grafs vooral die volkomen zaligheid verwacht, waarvoor hij vatbaar is; dat zoo iemand dikwijls, geſtadig, denkt aan het oogenblik, hetwelk hem in die zalige eeuwigheid zal overbrengen. Hij verkeert dus, als ware het dagelijks met den dood en deze gemeenzame verkeering ontſlaat zijn hart van alle vrees voor denzelven."

„Welk een' zegen ligt er dus in de betrachting van onze pligten, in een' regt Christelijken wandel!" beſluit hij, „Een deugdzaam en godvruchtig mensch bewaart zijne gezondheid ongeſchonden en verlengt zijne levensdagen en na eene vereerende grijsheid, ſluimert hij zacht in, om eens tot een heerlijker leven te ontwaken."

Wij wenſchen ten ſlotte met den uitgever, dat dit boekske velen mag leeren eerst lang te leven en eenmaal wel te ſterven.

N.

K U N S T E N.

Weenen. De beroemde Vioolſpeler Paganini, van wiens kunsttalent onlangs is melding gemaakt, heeft van den Keizer den titel verkregen, van *Virtuoos der Keizerlijke Kamer*. De Graaf Czernin, eerſte Kamerheer van dien Vorst, was belast, met hem dit gunſtig beſluit bekend te maken en tevens eene fraaije gouden Snuifdoos, uit naam van Z. M. te overhandigen.

's Hertogenbosch. Volgens beſluit van Z. M. van 22 Mei ll. zal, ten gevolge van een adres aan hoogstdenzelven ingediend, de Teekenſchool dezer ſtad, voortaan den titel voeren van *Koninklijke School voor nuttige en beeldende Kunſten*. Uit 's Rijks geldmiddelen is daarenboven voor een zeker getal jaren eene aanzienlijke toelage aan deze inrig-
ting

ring toegewezen, welke nu, vertrouwt men, naar wensch in staat zal zijn ook hier de uitbreiding van die kundigheden te bevorderen, welke voor een welslagende uitoefening van nuttige kunsten, wetenschappen en ambachten onontbeerlijk zijn, zullen de handwerksman en jonge kunstenaar kunnen wedijveren, in fraaiheid en netheid van werk en voortbrengselen, met landgenooten en vreemdelingen.

UITVINDINGEN.

Cingar.

Onder dezen naam heeft de Heer G a r c i n, te Parijs, een werktuigelijk zamenstel ontdekt, om *gedurende alle jaargetijden het Schaatsenrijden* te kunnen leeren. Op den 11ten Junij heeft hij zelf met dit werktuig proeven in het openbaar genomen en verscheiden ongewone wendingen en streken met die Schaatsen aldaar gedaan.

WEERKUNDIGE WAARNEMINGEN BUITEN HAARLEM.

1828 Junij.	BAROMETER.	THERMOMETER.	WINDSTREEK.	LUCHTSGESTELDHEID.
11	30. 1 30. 1 30. 1¼	62 60 55	W. N. W. N. W. t. W. W. N. W.	tot even na den midd. betr., zeer windrig, tusschenb. stofregenachtig, verder bewolkt.
12	30. 1 30. 1½ 30. 2	61 67 54	N. W. t. W. N. W. N. W. t. W.	tot in den namiddag dun betrokken, verder helder.
13	30. 2 30. 2¼ 30. 3¼	61 69 56	W. N. W. —— W. t. N.	helder.
14	30. 2½ 30. 2¾ 30. 2¾	61 70 60	N. O. N. N. O. N.	's middags bewolkt, voor 't overige helder.
15	30. 2 30. 2 30. 1	65 70 61	O. t. N. O. N. O. N. O.	omtrent helder.
16	30. 0¾ 30. 0 29. 8¾	63 76 68	O. t. N. O. N. O. N. O.	tot in den namiddag helder, voorts omtrent helder.
17	29. 7¾ 29. 7 29. 7	69 86 68	O. O. Z. O. Z. W.	voorm. omtr. helder, 's midd. bet., na den midd. een donderb. met harden regen, verder held.

BE-

BEKENDMAKINGEN.

*** Bij den Boekhandelaar en Boekdrukker J. C. VAN KESTEREN, te *Amsterdam*, is van de pers gekomen en alom verzonden:

I. *MENGIN, (FELIX) Geschiedenis van Egypte, onder de Regering van* Mohammed-Ali, of Verhaal der Staatkundige en Militaire Gebeurtenissen, sedert het vertrek der Franschen, tot in 1823. Verrijkt met Aanteekeningen door de Heeren Langlès en Jomard, voorafgegaan van eene Geschiedkundige Inleiding, door M. Agoub. 1e. dl, met platen en eene kaart. *f* 4: 80.
Het 2e. en laatste deel van dit in het tegenwoordige tijdsgewricht hoogst belangrijk werk is ter perse, en zal, zoodra mogelijk, volgen.

II. *Overdenkingen aan den Godsdienst geheiligd, of opwekkingen tot deugd en godzaligheid*, in twee deelen kompleet, met gegraveerde titels en vignet, gr. 8vo. *f* 4: —
Zijnde een tegenhanger of vervolg op het fraaije door den Weleerwaarden Heer Roll vertaalde werk, getiteld: *Uren aan den Godsdienst Gewijd*, enz.

III. *Over het Standpunt*, waarin *Kunsten*, *Handwerken*, *Volkskrachten* en *Nijverheid* beschouwd moeten worden, met betrekking tot den Staat. *f* 0: 60.

IV. *Dertig jaren, of het Leven van een' Dobbelaar*; Tooneelspel, dat in drie dagen afspeelt *f* 0: 80.

*** Bij den Boekhandelaar F. HOLTKAMP, te Sneek, is uitgegeven, en bij W. BRAVE Junior, Boekhandelaar te Amsterdam, en alom te bekomen:

I. *Handleiding voor School-Onderwijzers over de Nederlandsche Maten en Gewigten op de Scholen*, met een *Bijvoegsel over de Landmaten*, door J. G. KROL, voorheen School-Onderwijzer, thans Arrondissements-IJker, te Sneek. De prijs is *f* 1 : 10 cents.

II. *Vergelijkend overzigt der Oude en Nieuwe Nederlandsche Landmaten*, met 12 Tafels, waarin gevonden wordt, hoeveel nieuwe maat de oude Landmaat van vele plaatsen in onderscheidene provincien bedraagt, en eene Prijstafel van het Nederlandsche Bunder naar de Vriesche Pondemaat berekend. Hetzelve is tot algemeen gebruik geschikt, inzonderheid voor Notarissen en Koopers van Landerijen, en mede vervaardigd door den Arrondissements-IJker J. G. KROL, kostende 40 cents.

TE HAARLEM BIJ DE WED. A. LOOSJES Pz.

ALGEMEENE
KONST-
EN
LETTER-BODE,
VOOR HET JAAR 1828.

N°. 27. *Vrijdag den 27sten Junij.*

BERIGTEN.

NEURENBERG. Op den 6 en 7den April is alhier met feestelijke plegtigheid de grondsteen gelegd voor het Gedenkteeken, ter eere van ALBRECHT DURER, nu twee eeuwen na zijn verscheiden (hij stierf 6 April 1628) alhier op te rigten. De bekende en kunstlievende Dr. WENDT heeft van de plegtigheden van dit feest eene vrij breedvoerige beschrijving medegedeeld in de *Zeitung f. d. eleg. Welt.* 1828 No. 78—82.

PARIJS *den 17den Junij.* Op gisteren hield de Academie der Wetenschappen alhier hare jaarlijksche Vergadering, ter uitreiking der behaalde prijzen. De groote der Wiskundige Wetenschappen was niet toegekend, zijnde alleen van No. 2 eervolle melding gemaakt. De prijs der Sterrekunde, door DE LALANDE gesticht, werd toegewezen aan de Heeren CARLINI van Milaan en PLANA van Turijn; terwijl die der Proefondervindelijke Physiologie, door DE MONTHYON daargesteld, werd verworven door Doctor DUTROCHET, voor zijne ontdekking van het verschijnsel aan-

geduid onder den naam van *endosmose*, en aan de HH. Audouin en Edwards, voor hunne waarnemingen en proeven op de ademhaling en bloedomloop in de crustacea. De prijzen, door denzelfden de Monthyon gesticht voor de bevorderaars der Heelkunst, zijn dit jaar toegewezen: aan Dr. Chervin, voor zijne nasporingen aangaande den oorsprong en aard der Gele koorts, en aan den Baron Heurteloup, die de werktuigen bestemd, om den steen in de blaas te verbrijzelen, in zooverre heeft volmaakt, dat deze bewerking daardoor sneller, zekerder, en minder pijnlijk kan geschieden en dus meer ontheven van die toevallen, waaraan men, bij het gebruik der tot hier gebezigde werktuigen, blootstond. De prijs der Statistiek, mede door de Monthyon gesticht, viel ten deel aan den Heer Thomas, oud bestuurder, wiens arbeid in eene volledige statistiek van het Ile de Bourbon bestaat. Eene Verhandeling van den Heer Falret over den zelfmoord en plotselinge sterfgevallen, verwierf eene eervolle vermelding.

Luik. Bij Koninklijk besluit is de Hooggeleerde Heer J. M. van der Heyden, Hoogleeraar in de Faculteit der Wis- en Natuurkundige Wetenschappen aan de Academie alhier, *emeritus* verklaard.

Groningen *den 15den Junij*. Leed deze Hoogeschool en bijzonder hare Geneeskundige Faculteit, voor weinig tijds een aanmerkelijk verlies door het overlijden van den tot in zijne ver gevorderde jaren ijverigen Driessen, weder moest dezelve op heden er een ondergaan, door het afsterven van den Hooggel. Heere Gerbrand Bakker, die, slechts ruim 56 jaren oud, haar nog lange door zijne veelomvattende kunde en werkzaamheid tot sieraad, eere en nut had kunnen verstrekken.

Deze geleerde volbragt zijne Academische studien aan de Leidsche Hoogeschool en werd tot Doctor in de Geneeskunde bevorderd in den jare 1794, met eene proefverhandeling: *de noxis, quas sua gravitate descendens materia purulenta aliquando in corpore humano exserit*, waarna hij terstond tot Stads Doctor en Vroedmeester te Enkhuizen aangesteld werd, waarmede hij ook de gewone Geneeskundige practijk vereenigde.

Twee

Twee jaren later behaalde hij bij de Maatschappij: *Tot Nut van 't Algemeen*, eene gouden medaille, voor de beantwoording der prijsvraag „ over de ligchamelijke opvoeding der kinderen in de twee eerste levensjaren" en in 1799 weder eene voor die „ over het ongegronde, onzedelijke en schadelijke der vooroordeelen omtrent Waarzeggerijen, Duivelsbezweringen, Tooverijen en Spookerijen," die in hare werken werden opgenomen (*); en in 1806 werd hij tot Lector in de Ontleed-, Heel- en Vroedkunde te Haarlem, in plaats van wijlen Dr. ROCQUETTE beroepen, welk lectoraat hij ten zelfden jare aanvaardde wanneer hij ter gelegenheid van de opening der Winter- en Zomerlessen twee belangrijke Redevoeringen uitsprak, die daarna in het licht verschenen. (†). Ook in dit jaar verkoos hem de Hollandsche Maatschappij der Wetenschappen te Haarlem tot haar medelid, terwijl twee jaren daarna, zijne werkkring werd uitgebreid, door eene aanstelling bij TEYLERS Stichting als Lector in de Vergelijkende Ontleedkunde, in welke hoedanigheid hij zijne belangrijke lessen opende met eene Redevoering: „ over het verband tusschen de Natuurlijke geschiedenis der dieren en derzelver ontleedkundige beschouwing," die ook door den druk gemeen gemaakt is, in de Verhandelingen, door die Stichting uitgegeven (§). Ook werd hij in 1808 tot Lid van de Amsterdamsche Maatschappij ter bevordering der Heelkunde verkozen, en genoot, zoo in de getrouwe waarneming der beide lectoraten als het geven van menigvuldige consulten, de algemeene achting en vertrouwen van de bewoners van Haarlem en deszelfs ommestreken. De in 1810 gevolgde inlijving in het Fransche rijk noodzaakte hem de gewone practijk weder op te vatten, doch, nog eer dat jaar ten einde liep, werd hij, ter vervanging van den over-

(*) Zie het 5e. en 7e. Deel van de Prijsverhandelingen dier Maatschappij.

(†) Deze Redevoeringen, in 1807 bij A. LOOSJES Pz. uitgegeven, bevatten „ eene herinnering aan de waardij en vereischten van het beroep eenes Heelmeesters en eene schets van eene Geschiedenis der Ontleedkunde."

(§) In het Zestiende stuk der Verhandelingen van het Tweede Genootschap in 1806 uitgegeven. Zie *Alg. Konst- en Letterb.* van dat jaar 2e. Dl. bl. 375 en 376.

overleden Hoogleeraar MULDER bij de Groninger Hoogeschool aangesteld tot *Med. Anat. et Artis obstet. Professor ordinarius*, welke waardigheid hij in 1811 aanvaardde met eene Redevoering: *de iis quae artis obstetriciae utilitatem augere possunt et gratam magis acceptamque reddere*; hebbende intusschen nog van zijne kunde een vernieuwd en doorslaand blijk gegeven door de uitgave van zijn *Natuur- en Geschiedkundig onderzoek, aangaande den oorspronkelijken stam van het menschelijk geslacht.* En zoo mogt deze Hoogeschool zich zeventien jaren lang verheugen in het geregeld en doelmatig onderwijs van dezen Hoogleeraar, die, hoezeer ligchaams zwakheid hem somwijlen moge verhinderd hebben, alles te volvoeren, wat hij wenschte, onvermoeid zich bezig hield, om ten nutte der menschheid en wetenschappen werkzaam te zijn. Als bewijzen voor het eerste zullen wij alleen aanhalen zijne diensten bij de epidemie in 1826 zelfs boven zijne krachten betoond, als blijken van het andere kunnen zoovele werken strekken, als later door hem werden in het licht gegeven. Om van losse Redevoeringen en bijdragen tot Tijdschriften (†) niet te gewagen, zij het genoeg te herinneren, zijne *Afbeelding van een vrouwelijk Bekkenprofil* enz. in 4to. zijne *Osteographia Piscium*; zijne *Bijdragen* met de Heeren WOLTHERS en HENDRIKS *tot het Animalisch Magnetismus in ons Vaderland*, 2 stukken; zijn *Hulpmiddel tot redding van menschen uit de bovenverdiepingen van een brandend huis*; zijne *Systema Physiologica*, of werk *de Natura hominis*, waarvan 2 stukken het licht zagen; en zijne *verklaring van het menschelijk oog en oor, afgebeeld door* SCHRÖTER, welke beide laatste eerst in 1827 zijn verschenen. In het Academie-jaar van 1821 — 1822 was Professor BAKKER Rector Magnificus, doch, door ziekte verhinderd bij het nederleggen dier waardigheid de plegtige Redevoering uit te spreken, (waarmede zich de Prorector belastte) toonde de uitgave zijner *Oratio de medico autodidacto*, die hij voor deze gelegenheid had be-

(†) Ook de *Letterbode* verliest in hem een' medearbeider. Men zie onder anderen *Alg. Konst- en Letterb.* 1813. 1e. Deel bl. 82 en 2e. Dl. bl. 167.

bestemd, dat de staat zijner gezondheid niet geëvenredigd was aan zijne vlijt en kunde. Sedert 1813 reeds was hij Correspondent van het Nederl. Instituut en heeft bij voorkomende gelegenheden ondubbelzinnige blijken gegeven, dat deze benoeming en andere soortgelijke eerbewijzingen niet vruchteloos aan hem werden verspild.

Zijne nagedachtenis zal aan deze Inrigting van het Hooger onderwijs allen heilig zijn, terwijl zijn naam nog lange door zoovelen, die zijn onderwijs genoten, met eerbied genoemd worden en door zijne geschriften bij de geleerde wereld vereeuwigd zal blijven.

——— Door den Academischen Senaat alhier is, *honoris causa*, de waardigheid van *S. S. Theol. Doctor* opgedragen aan den Hoogeerw. Hooggeleerden Heer A. DES AMORIE VAN DER HOEVEN, Hoogleeraar in de Godgeleerdheid aan het Seminarium der Remonstranten te Amsterdam.

HAARLEM. Tegen het einde van de maand Maart dezes jaars is door de Heeren J. C. B. BERNARD, J. G. P. CERTON, C. A. FANNIUS SCHOLTEN, D. VAN HALTEREN, D. J. HEENEMAN, W. P. KLUIT, C. E. VAN MAANEN, J. H. VAN DER PALM en A. W. PHILIPSE aan alle nog levende voormalige *cives academici* der Hoogeschool te Leiden, ingeschreven tot den jare 1790 ingesloten, eene uitnoodiging geschied, om ter herinnering der genoegens gedurende den Academischen leeftijd genoten, zich tegen den 23sten en 24sten Julij in 's Gravenhage (*) te vereenigen, om aldaar op den eersten dag op eene betamelijke en eerbiedige wijze hulde en dank toe te brengen aan het Opperwezen, door welks gunstige en weldadige be-

(*) De reden, waarom aan de stad 's Gravenhage de voorkeur tot deze aanzienlijke bijeenkomst is gegeven, zijn: „ hare aangename ligging en omstreken, de veelvuldige gerieven, de logementen, de tegenwoordige verblijfplaats van vele der genoodigden, die in onderscheiden betrekkingen en collegien aldaar geplaatst zijn, de nabijheid der oude Academiestad en bovenal de hooge tegenwoordigheid des Konings, wiens hoogstaanzienlijke naam ook dit gedeelte van het Academisch album versiert.”

bestelling de genoodigden het voorregt genieten, elkanderen, na zoovele jaren tusschenstand, bijeen te mogen zien, waarin de Hoogl. VAN DER PALM, in de Luthersche kerk aldaar, door het houden eener Redevoering, die door doelmatige muzijk voorafgegaan, vervangen en gesloten zal worden, allen zal voorgaan; op den tweeden dag zal een algemeene plegtstatige maaltijd in den ouden Doelen deze feestviering besluiten. Niet minder dan *tweehonderd en vijfentwintig* oudere en jongere voormalige studerende Ledematen dier Universiteit hebben gereedelijk aan deze uitnoodiging beantwoord en zich verbonden, om de kosten tot deze belangrijke feestviering mede te helpen dragen. (†)

Ter dezer gelegenheid heeft een der bovengenoemde Commissarissen tot het besturen dezer vereeniging, de navolgende Latijnsche Dichtregelen ontvangen, welke ons ter plaatsing zijn medegedeeld en welke wij meenen onzen Lezers niet te mogen onthouden.

PRISCIS CIVIBUS SUIS

ACADEMIA LUGDUNO - BATAVA.

Illa ego, virtutis monumentum insigne Batavae,
Flectere quam rabidae non valuere minae;
Dirus Iber muros denso cum milite cinxit
Leida, tuos, spes et nulla salutis erat.
Cum malesuada fames, pesti sociata cruentae,
Addidit innumeris funera funeribus;
Seditioque intus vesano ferbuit aestu,
Jam fidis patriae vix reprimenda viris:
Illa ego, virtutis monumentum insigne Batavae,
Et Phoebo, et musâ et Pallade digna domus,
Non hic imberbes appello, Academia, natos
Formandos studiis, mater amica, bonis.

Un-

(†) Die kosten zijn bepaald op 25 guldens voor elk der deelgenooten.

Undique sed veteres mea vox invitat alumnos,
Dispergant quacunque invida fata senes.
Fratribus Haga epulas, prisci nova vincula amoris,
En! parat, auspiciis, coma benigne, tuis.
Ite, ite ô properi! longa intervalla locorum
Nec vos distineant, nec nimis hora fugax.
Ite, ite ô properi! nec vos nodosa podagra,
In motum indociles ut liget illa pedes.
Pallida nec febris, nec tussis anhela morentur;
Exemplo heu! nostro sponsa nec, aut medicus.
Ite! ite! en! titubans jam machina tota vacillat.
Crastina an est nobis lux oritura polo?
In cymbam nos ante suam quam portitor orci
Cogat et abripiat non remeanda palus,
Dulce erit, o Socii! vernam meminisse juventam;
Paucaque non paucis seria mixta jocis;
Temporaque horrendis adeo vexata procellis,
Successit tandem queis bona rite quies,
O! quae nos dubiis olim Discordia rebus
Divisit, placitis sit procul illa Choris!
Elysiis habitat Pax non temeranda viretis;
Haga ô praeludas vallibus Elysiis!

Lutet. Paris.
XXI *Jun.* CIƆIƆCCCXXVIII. P. H. M.

VERSLAG over den Staat der Hooge, Middelbare en Lagere Scholen, *gedurende het jaar* 1826, *op last des Konings, ingezonden aan Hun Ed. Mog. Staten Generaal, door Z. Excell. den Minister van Binnenlandsche Zaken ter voldoening aan* Art. 226 der Grondwet.

(Vervolg en Slot van bladz. 412).

HOOGE SCHOLEN.

De staat van het Hooger Onderwijs was, in den afgeloopen jaarkring, over het geheel voldoende.

De Regering is blijven voortgaan daaraan aanmoediging te verleenen, hetzelve uit te breiden, en, waar het noodig scheen, met nieuwe veerkracht toe te rusten.

Onder de verordeningen, welke met dit laatste oogmerk, gedurende het jaar 1826 werden ingevoerd, mag Zijner Majesteits Besluit van 14 Maart 1826, worden opgenoemd, door hetwelk eenige onderscheidingen bij de Academische graden zijn vastgesteld. De maatregel bestond reeds grootendeels bij de Zuidelijke Hooge Scholen, en was aldaar niet zonder vrucht gebleven. Men heeft reden om te hopen, dat ook elders de ijver der studerende jongelingschap daardoor zal worden aangewakkerd.

Reeds sedert lang had de kwijnende toestand der Wiskundige studien, ook op de Hooge Scholen, de aandacht der Regering tot zich getrokken. De oorzaken dezer kwijning stonden in een naauw verband met de geringheid van den ijver, waarmede deze studien op de Gymnasien werden beoefend. Uiterst beperkt waren doorgaans de voorbereidende kundigheden, met welke vele kweekelingen, bij hunne aankomst op de Hooge Scholen, in deze takken van Wetenschap bleken toegerust te zijn. Bij sommige ging hetzelve zoo ver, dat zij de eerste beginselen der Cijferkunst niet verstonden.

Hierboven is reeds gezegd, dat, om dit gebrek tegen te gaan, is uitgevaardigd Zijner Majesteits Besluit van 9 September 1826, N°. 144. Het moet als de grondslag beschouwd worden van de verbetering, welke in de Wiskundige studien in ons Vaderland kan en behoort te worden bewerkt, en (zoo veel de kortheid des tijds zulks toelaat te beoordeelen) is hetzelve, benevens de maatregelen, welke daarmede in verband staan, wel geschikt, om de beoefening der Wiskundige Wetenschappen bij de instellingen van Hooger Onderwijs krachtig te bevorderen.

Bij het voorgaande Verslag werd kennis gegeven van Zr. Majs. Besluit van 13 Mei 1825, N°. 27, waarbij bepaald is, dat op iedere Hooge School onderwijs zou worden gegeven in de Schei- en Werktuig-kunde, toegepast op de nuttige Kunsten.

Op de eene plaats heeft dit onderwijs meer belangstelling gevonden, op de andere minder, veelal naar gelang van den aard der nijverheid en der nijvere Klasse van de steden, waarin het onderwijs plaats vond. Men mag intusschen de beste verwachting koesteren van den voortgang van dit onderwijs te Leiden en te Gent.

Ook op andere plaatsen, waar het door particuliere Genootschappen, (gelijk zulks onder anderen het geval was te Luik) of door tusschenkomst der Gemeentebesturen, werd tot stand gebragt, mogt men zich in het goed gevolg dezer ontluikende inrigtingen verheugen.

Het

Het *Collegium Philosophicum*, in 1825 aan de Hooge School te Leuven toegevoegd, is in 1826 op deszelfs tegenwoordigen, meer volkomen, voet van inrigting gebragt.

Elk, die deze stichting heeft bezigtigd, roemt de goede inrigting, de zindelijkheid en uitmuntende orde, de doelmatige verpleging, zoowel van de kranken, als van gezonden.

Met deze voordeelige gesteldheid van het gesticht, kwam de goede geest overeen, welke, zoo wel door Leeraren als kweekelingen, werd aan den dag gelegd. Het gedrag der laatsten verdient over het algemeen allen lof. Hun ijver was zigtbaar in de vorderingen, waarvan zij bewijs gaven bij het onderzoek, hetwelk tegen het einde van het Academisch jaar van elk hunner werd afgenomen.

Volgens de ingekomen berigten, waren 'er in het *Collegium Philosophicum*, den 1sten November 1826, 252 jonge lieden aanwezig.

Bij ettelijke Hooge Scholen werd het personeel der Leeraren vermeerderd, nu eens, om aan de behoefte van het onderwijs te gemoet te komen, dan weder, om bekwame voorwerpen vóór het onderwijs te bewaren, welke eene andere loopbaan zouden zijn ingeslagen. Het behoeft bovendien geen betoog, dat het onderwijs moet verbeteren, naar mate de verschillende vakken meer regelmatig en naar de keuze en neiging der Onderwijzers worden verdeeld.

Te Utrecht en Leiden, werden waarnemers bij de Sterrekundige Observatoria geplaatst, zoowel om de wetenschap der Sterrekunde, welke onverdeeld moet beoefend worden, op te beuren, als om de gelegenheid te hebben tot het naauwkeurig doen beproeven van Sterrekundige en Natuurkundige werktuigen, in het bijzonder van de zoodanige, welke hier te lande zijn vervaardigd, of voor lands gebruik moeten dienen. Indien men zich niet bedriegt, zal daardoor niet slechts voor de Wetenschap veel gewonnen worden, maar ook de vervaardiging van deze kostbare, doch tevens zoo onontbeerlijke, werktuigen hier te lande worden aangemoedigd, en men eenmaal buiten de noodzakelijkheid worden gebragt, om, gelijk tot hiertoe veelal plaats vond, tot vreemde kunstenaars de toevlugt te nemen.

De Academische Verzamelingen bleven ook dit jaar in den besten staat. De meeste ondergingen aanzienlijke uitbreidingen en verbeteringen.

Onder de bijzonderheden van dezen aard verdient vermeld te worden de aanzienlijke gift, van *f* 10,000, door het stedelijk Bestuur van Utrecht aan het Natuurkundig Kabinet der Hooge School geschonken, eene gift, welke dat Bestuur even zeer tot eer verstrekt, als den Hoogleeraar Moll, aan wiens bekwaamheden en verdiensten zij daardoor hare

 hul-

lulde toebragt. Over het geheel is het Natuurkundig Onderwijs aldaar in een' bloeijenden staat. De naauwe vereeniging, welke tusschen de Academische Inrigtingen voor dat onderwijs en het aanzienlijk Natuurkundig Genootschap bestaat, brengt daartoe mede veel bij.

De Plantentuin te Leiden ondervindt aanmerkelijke verbeteringen, meestal bestemd, om het onderwijs in de Kruidkunde gemakkelijker te maken. Het valt te bejammeren, dat de bezendingen van Planten uit de Indië, zoowel bij den Tuin te Leiden, als bij onderscheidene andere, niet gelukkiger uitvielen. Meestal waren de Planten reeds dood of gingen spoedig na hare aankomst verloren.

Bij al het goede, hetwelk men aanleiding vond bij dit rapport te vermelden, mag niet vergeten worden, dat de betreurenswaardige ziekte, welke in de stad Groningen geheerscht heeft, gelukkiger wijze geenen anderen invloed op de Hooge School, aldaar gevestigd, heeft uitgeoefend, dan dat 'er de lessen later zijn aangevangen. Geen der Hoogleeraren, offchoon meest alle van de ziekte werden aangetast, heeft 'er het leven bij ingeschoten, en van de studerende jongelingschap zijn 'er, gedurende het geheele jaar, *drie* door den dood weggerukt. Op eene loffelijke wijze hebben Hoogleeraren en studenten het verlies van tijd ingehaald, door geen gebruik te maken van de kleinere vacantien.

De nevensgevoegde Tafel, waarop het getal der studerenden, op den 1sten November 1826, aan de *Hooge* Scholen aanwezig, wordt vermeld, wijst op nieuw eene vermeerdering aan. In 1824 bedroeg het geheel 2,275, in 1826 is dit getal tot 2,774 geklommen, en alzoo in dit tusschen-tijdperk met ongeveer 500 vermeerderd geworden. Hierbij valt echter tevens aan te merken, dat het groot aantal kweekelingen, in het *Collegium Philosophicum* opgenomen, tot deze vermeerdering veel heeft toegebragt.

Het totaal in elke Faculteit bijeentrekkende, verkrijgt men de volgende uitkomsten,

	In de jaren	1824.	1825.	1826.
Studenten in de	Godgeleerdheid	246.	325.	351.
	Regtsgeleerdheid	723.	807.	809.
	Geneeskunde	355.	374.	386.
	Wis- en Natuurkunde . .	233.	226.	214.
	Wijsbegeerte en Letteren.	718.	904.	992.

De grootste vermeerdering heeft alzoo plaats gehad bij de Godgeleerde Faculteit der Noordelijke Hooge Scholen, en bij de Faculteiten van Wijsbegeerte en Letteren, welke

voor

voor het grootste gedeelte hare kweekelingen leveren aan de Godgeleerde en Regtsgeleerde Faculteit.

Uit deze opgave mag als geheele slotsom worden opgemaakt, dat de Hooge Scholen voortgaan door de natie gewaardeerd te worden als Kweekhoven van beschaving en kennis, en dat zij tevens een genoegzaam aantal voorwerpen blijven opleveren, bestemd, om eenmaal het Vaderland in de nuttigste betrekkingen van dienst te zijn.

STAAT *van het getal Studenten, ingeschreven op den 1sten November* 1825, *bij de onderscheidene Faculteiten van iedere Hooge School.*

HOOGESCHOLEN.	Godgeleerdheid.	Regtsgeleerdh.	Geneeskunde.	Wis- en Natuurkunde.	Wijsbegeerte en Letteren.	TOTAAL.
Leiden	103	138	60	8	227	536
Utrecht . . .	154	103	20	33	170	480
Groningen. .	94	73	28	14	91	300†
Leuven . . .	„	154	70	63	335*	622
Luik	„	197	84	63	115	481**
Gent	„	144	124	33	54	355
	351	809	386	214	992	2774
					In 1825	2636
					Meer alzoo in 1826	138

AANMERKINGEN.

Onder het getal der geneeskundigen zijn begrepen 32 Studenten, welke de geneeskundige met de voorbereidende studien vereenigen.

† Deze opgave is later dan den 1sten November, zijnde de opening van de lessen der Hoogeschool, uit hoofde van de toen heerschende ziekte, verschoven geworden.

* Onder dit getal zijn begrepen 252 kweekelingen van het *Collegium Philosophicum.*

** Onder dit totaal zijn begrepen 22 Leerlingen van de de school der Mijnen.

Te Deventer 38, te Franeker 39 en te Amsterdam . . . . .

STER-

STERRE- EN WEERKUNDIGE WAARNEMINGEN.

BELANGRIJKE WETENSCHAPPELIJKE AANBIEDING

Van ruim 9000 berekende Zons- en Maans-verduisteringen, van vier jaren vóór de Christelijke Jaartelling, tot den jare 2400 ingesloten.

De verre in jaren gevorderde Berekenaar van dit groot aantal Zons- en Maansverduisteringen, waaraan hij omtrent twaalf jaren besteed heeft, zou ongaarne deze vrucht zijner vlijt voor de Wetenschappen geheel zien verloren gaan, en is dus genegen, om dezelve aan een of ander geleerd Genootschap of bijzonder beminnaar der Wis- en Sterreloopkunde tegen een *Honorarium* af te staan. Ten einde men den aard van zijn werk leere kennen, volgt hier een berigt voor die berekeningen geplaatst, en ter proeve de opgave van eene Zons- en eene *Maansverduistering*.

„ Dewijl de wiskunde in mijnen leeftijd den voorrang mijner uitspanningen gehad heeft, konde het niet missen, wanneer ik de Ecliptische tafelen van den Hr. J. de Kanter Phlz. in handen kreeg, of ik moest mijne krachten beproeven, om zijne tafelen voor mij *dienstbaar* te maken; doch ik zorgde wel in het begin, dat ik het verleden eerder dan het toekomende beproefde, dan toen mij het eerste ziende gelukken, begon ik met den grootsten ijver aan het tweede.

Ik ben niet vermetel genoeg, om dit mijn werk, hetgeen eene berekening bevat van 2404 jaren en een getal uitmaakt van niet minder dan 5711 Zons- en 3676 Maansverduisteringen, dus te zamen 9087, als zonder fouten te doen doorgaan, ik geloove niet, dat eenig mensch, zonder helper, hoe kundig hij zij, dit zoude kunnen vervaardigen: dan dit is zeker, dat ik bijna elf jaren, met de mij mogelijkste inspanning, daaraan onledig ben geweest.

Om dit werk zoo veel mogelijk te bespoedigen, heb ik voor mij gemaakt, Tafelen van een halve maand en van vijf en een halve maanden, die mij den arbeid zeer verkort hebben; ik heb die, wanneer zij te pas kwamen, als eene volgreeks gevolgd, doch altijd aan de vier Hoofd-argumenten,

ten, waaruit de overige gevormd worden eerst getoetst; namelijk aan de Argumenten A, M, Z en B.

De eerste 104 jaren heb ik berekend naar den Meridiaan van Jerusalem, om reden, dat de Tijdrekenkundigen onze jaartelling zouden kunnen verzekeren, met de Maansverduistering, die volgens Flavius Josephus voorviel, toen de Koning Herodes te Jericho ziek lag, aan welke ziekte hij ook gestorven is. De volgende negenhonderd jaren zijn berekend naar den Meridiaan van Rome, zijnde toen de bekendste plaats, van de toen bekende bewoonde wereld. En van het jaar 1001 tot 2400 zijn alle berekend naar den Meridiaan van Amsterdam, zijnde thans in mijn Vaderland en over den geheelen aardbodem bekend. In dit tijdvak en wel in de maand October van het jaar 1582, heb ik de Juliaansche Tijdrekening met die van Gregorius verwisseld.

Ik heb alle de Argumenten beschreven, om zoo er eenige fouten in ontdekt worden, te kunnen nagaan, of het uit misstelling, dan of het uit misrekening is veroorzaakt.

De deelen van de oppervlakten der aarde, waar de verduisteringen zijn zigtbaar geweest, of zullen zijn, heb ik aldus verdeeld:

Europa, ten Oosten den Meridiaan van het Oostelijkst der Zwarte Zee tot de Noordpool door Rusland, de geheele Zwarte Zee, ten Zuiden de Middellandsche Zee, de eilanden van den Archipel tot Rhodes, Maltha, Sardinien, de Balearische Eilanden, Formentera en door de straat van Gibralter tot den Meridiaan van de Azorische Eilanden, dezelve Meridiaan ten Westen tot de Noordpool except oud Groenland, doch IJsland en Spitsbergen ingesloten.

Afrika, ten Oosten de Roode Zee, de Eilanden Madagascar en de Bourbonsche, van den Meridiaan van Bourbon tot de Zuidpool, ten Westen de Meridiaan van de Azorische Eilanden tot de Middellandsche Zee, en ten Noorden laatstgenoemde Zee.

Azie, ten Oosten de Meridiaan van Straat Behring van den Noordpool tot den Equinoctiaal, alle de Indische Eilanden benoorden de Straat Endeavour, ten Westen Afrika en Europa, met Nova Zembla ingesloten.

Amerika, ten Oosten de Meridiaan der Azorische Eilanden oud Groenland ingesloten van de Noord- tot den Zuidpool, ten Westen van de Zuidpool tot den Equinoctiaal de Meridiaan van Paaschdag Eiland, dan de Equinoctiaal van den Meridiaan van Paaschdag - Eiland tot den Meridiaan van Straat Behring, eindelijk de Meridiaan van Straat Behring tot de Noordpool ten Westen.

Australie, is door mij bepaald, omdat ik geene behoorlijke grenzen voor Azie en Amerika durfde stellen, ook daar

laatst-

laatstgemelde werelddeelen reeds groot genoeg waren, om een verduistering, die 's avonds niet wijd uitgestrekt is, gevoegelijk te bepalen, Australie dan is door mij bepaald door den Oostelijksten Meridiaan van het Paaschdag-Eiland van de Zuidpool tot den Equinoctiaal, vervolgens de Westelijkste Meridiaan van Nieuw Holland tot de breedte van de Endeavourstraat insgelijks van dezelfde pool, ten Noorden door de Endeavourstraat, ten Westen Nieuw Caledonie en Nieuw Hebrides-Eilanden tot den Meridiaan van Straat Behring, op den Equinoctiaal, vervolgens de Equinoctiaal van laatstgemelden Meridiaan tot eerstgemelden Meridiaan; snijdende dus af eene aanmerkelijke bijna gelijkzijdige kloorschen driehoek van Azie en Amerika, om een bepaalde grensscheiding tusschen de twee grootste werelddeelen te hebben.

In weinig uitgestrekte verduisteringen, komen de volgende bepalingen nog voor, als:

De Indische Zee, deze is bepaald door de Zuidelijkste hoeken van van Diemens land, en de Kaap de Goede Hoop, tot de Zuidpool.

De Ethiopische Zee, van de Kaap de Goede Hoop en Kaap Hoorn tot de Zuidpool.

De Zuidzee, van Kaap Hoorn, tot de zuidelijkste Kaap van van Diemens Land insgelijks tot de *Zuidpool.*

Wat de naauwkeurigheid van dit werk aanbelangt, is reeds door twee Heeren, die het gedeeltelijk *gezien hebben*, door den druk aangekondigd, namelijk, *door* den Heer J P. Bourjé te Middelburg in het 3de Dl. 5de St. van het Zeeuwsche Genootschap der Wetenschappen, en door wijlen den Heer E. H. Greve te Amsterdam in zijne Sterre- en Weerkundige berigten voor het jaar 1819.

Amsterdam 29 Julij 1824.

A°. 1820.

No. 82 Nieuwe Maan 7 September s'namiddags 2 uur 13' 14'' 24''' of 251,09253ste dag A 0743087. M. 3994931. C. 18450. D. 18703. E. 18323. F. 18830. G. 96537. H. 96410. Z. 183108. B. 190517 m. 99384. K. 0054. st. ∠ 22° 727 to. ☉ Dec. 5° 993. NB. ☉ ul. 2' 43 ☉ ½ dia. 15' 91. ∠ & ∠ 2° 831 to & tw. ☾ a NB. 44'53. ☾ ul. 29 58. ☾ tw. 27'15. ☾ hp. 53'84 Str. proj. 53' 70. ☾ ½ dia. 14' 70. Som d. ½ dia ☉ & ☾ 30' 68. Zon Eclips in het Westelijk Azie, Noordelijk Afrika, geheel Europa en Noordoostelijk Amerika.

A°.

A°. 1825.

No. 103. Volle Maan 25 November s' namiddags 4 uur 31'40'' 12''' of 329,18865ste dag. A. 1601922. M. 0496963. C. 52473. D. 27623. E. 64896. F. 15198. G. 83012. H. 01,721. Z. 070171. B. 189731. m. 13211. K. 88790. St. ♌ 11° 090 tw. Sch. Dec. 20° 806 NB. ☉ ul. 2' 53. ☉ ½ dia 16' 24 ♌ & ♌ 2° 825 to & tn. ☾ a NB. 48'19. ☾ ul. 30' 66. ☾ uw. 28'13. ☾ hp. 5483. ☾½ dia. 14'97. Str. d'Sch. 39'39. Maan-Eclips in het Noord-westelijk Amerika, geheel Azie en Europa en bijna geheel Afrika, bijna 2½ duimen."

Ieder die nog nader over dezen arbeid wil oordeelen, kan het Manuscript alle namiddagen, behalve des Zondags, zelve zien te Amsterdam, het derde huis van de Bloemgracht in de eerste Lelie Dwarsstraat. Omtrent de Voorwaarden waarop hetzelve wordt aangeboden, kan men zich aldaar, en bij de Uitgeefster van dit Weekblad vervoegen.

WEERKUNDIGE WAARNEMINGEN
BUITEN HAARLEM.

1808 Junij.	BAROMETER.	THERMOMETER.	WINDSTREEK.	LUCHTSGESTELDHEID.
18	29. 6¼ 29. 6½ 29. 7¼	65 68 62	z. z. o. z. t. o. z. z. w.	voorm. bewolkt, n.m. regenbuijen, met wind, 's avonds bewolkt, harde wind.
19	29. 9¾ 30. 0¼ 30. 0¼	61 70 63	z. w. t. z. z. w. z. w. t. z.	bew., meest omtrent helder, voorm. harde wind.
20	30. 0 30. 0½ 30. 0	70 68 63	z. z. o. z. w. t. z. z. t. o.	bew., voorm. harde w., even na den midd. regenb., 's avonds weerl., dond. van verre ten o.
21	29. 8 29. 7¾ 29. 9	70 71 61½	z. z. o. z. z. w.	voorm. reg., 's namidd. regenb. en harde wind, daarna storm, verd. wolk. en harde wind.
22	29. 9½ 29. 9½ 30. 0	64½ 70 58	z. w t. w. w. z. w. z. w.	voorm. bewolkt, verder omtrent helder.
23	30. 0 30. 0¼ 30. 1	63½ 70 60	w. t. n. w. n. w. n. w. t. w.	omtrent helder.
24	30. 2 30. 2¼ 30. 2¼	64 65 58	w. n. w. n. w. t. w. w. n. w.	betrokken.

BE-

BEKENDMAKINGEN.

*** Op Woensdag den 2den Julij 1828, zal P. MEIJER WARNARS, ten huize van den overledenen op den Vijgendam No. 31 te Amsterdam, des middags ten 12 ure, verkoopen: Een Verzameling van goed Geconditioneerde BOEKEN, PRENTWERKEN, PRENTEN, KAARTEN én LIEFHEBBERIJEN, alles nagelaten door wijlen den Heer *CORNELIS COVENS.* Onder welke laatste uitmunt:

Een AARDGLOBE van 24 duimen diameter, volgens de Constructie van COVENS.

Deze Globe van buitengewone grootte en inrigting, onder een vroeger Bestuur, op hoog gezag vervaardigd, vereenigt in zich de twee hoofdvereischten van eenen goeden Aardbol. Vooreerst toch stelt zij een juist tafereel voor, van het oppervlak der aarde, zoo als hetzelve tegenwoordig bekend is; daar ook de nieuwste ontdekkingen behoorlijk op dezelve zijn voorgedragen; en ten andere kan zij, ten gevolge van eenen geheel bijzondere en zeer doelmatige constructie vele verschijnselen des Hemels, vooral de zoodanigen, die uit de beweging en den stand der aarde *geboren* worden, op eene zeer juiste en gemakkelijke wijze ophelderen. De Globe is ten dien einde omringd van twee onderscheidene stellen van koperen cirkels, van *welk* het eene op den Aardbol, het tweede meer bijzonder op den Hemelbol betrekking heeft. Deze cirkels zijn in diervoege aan elkander en met den Globe zelven vereenigd, dat men dezen als van een' Hemelbol omringd zich kan *voorstellen*, in welken de aarde zoowel hare jaarlijksche en dagelijksche beweging volbrengt, als ook haren onveranderlijken stand met betrekking tot het vlak der Ecliptica behoudt. Het werktuig bewijst derhalve dezelfde diensten als een Tellurium, en is zoo wel hierom, als omdat het in zich de hulpmiddelen bevat ter gezonde oplossing van onderscheidene andere Aardrijks- en Sterrekundige vraagstukken over het onderwijs in de Geographie en Astronomie, allezins aan te bevelen.

De Globe hangt in een' Mahonyhouten Stoel met koperen Armen, en op rollen beweegbaar. Het geheel is uitvoerig en met zorg bewerkt, en door vernis tegen den invloed van stof en vocht beveiligd — Eene uitvoeriger beschrijving van den aard en het gebruik dezer Globe kan men vinden in: C. COVENS, *Handleiding tot de kennis en het gebruik der Hemel- en Aardgloben*, p. 30 en verv., alsmede in de *Algemeene Sterre- en Natuurkundige Aardrijksbeschrijving* van den Hoogleeraar DE GELDER, 1e. D. p. 254 en verv.

TE HAARLEM BIJ DE WED. A. LOOSJES Pz.

EERSTE DEELS

EERSTE REGISTER,

BERIGTEN en BIJZONDERHEDEN.

Van Januarij — Junij 1828.

A.

B.

C.

D.

E.

F.

G.

H.

HERBST

I.

K

Maat-

Bladz.

N.

O.

P.

Prijs.

ROOR-

EERSTE DEELS

TWEEDE REGISTER,

BOEKEN enz.

Van Januarij — Junij 1828.

D.

E.

G.

H.

K.

M.